

İZMİR İLİ POTANSİYEL YATIRIM KONULARI ARAŞTIRMASI

İZMİR İLİ
POTANSİYEL YATIRIM KONULARI ARAŞTIRMASI

TÜRKİYE KALKINMA BANKASI A.Ş.
Eylül 2012

Kalkınma

Hazırlayanlar:

Fulya BAYRAKTAR – Kıdemli Uzman

Faruk SEKMEN – Uzman

Koordinasyon:

Oktay KÜÇÜKKİREMITÇİ - Müdür

Ömür GENÇ – Müdür Yardımcısı

Dr. Faruk Cengiz TEKİNDAĞ - Müdür

EKONOMİK VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MÜDÜRLÜĞÜ

Eylül 2012

İÇİNDEKİLER

Sayfa No:

İÇİNDEKİLER	i
TABLOLAR LİSTESİ	iv
GRAFİKLER TABLOSU.....	vii
KISALTMALAR	ix
ÖNSÖZ	1
YÖNETİCİ ÖZETİ.....	2
GİRİŞ	14
1. İZMİR İLİ EKONOMİK VE SOSYAL DURUM PROFİLİ	15
2. MEVCUT DURUM	18
2.1. Coğrafi Yapı.....	18
2.2. Demografik Yapı.....	23
2.2.1. Nüfus.....	23
2.2.2. Eğitim	27
2.3. İktisadi Yapı.....	42
2.3.1. Tarım.....	42
2.3.1.1. Tarım Hasılasının Gelişimi ve Dağılımı	42
2.3.1.2. Tarım Alanlarının Dağılımı.....	47
2.3.1.3. Tarımsal İşletmelerin Yapısı	50
2.3.1.4. Bitkisel Üretim	52
2.3.1.5. Örtü Altı ve Organik Üretim	71
2.3.1.6. Tarımsal Araç ve Gereç Durumu	76
2.3.1.7. Gübre Kullanımı	78
2.3.1.8. Hayvancılık.....	78
2.3.2. Sanayi.....	92
2.3.2.1. Sanayi Hasılası.....	93
2.3.2.2. İmalat Sanayinin Yapısı	98
2.3.2.3. İzmir Sanayi Yoğunlaşması ve Kümelenmesi	105
2.3.3. Hizmetler Sektörü	121
2.3.3.1. Turizm	131
2.3.3.2. Bankacılık	149
3. DIŞ TİCARET YAPISININ ANALİZİ	156
3.1. Genel Değerlendirme.....	156
3.2. Dış Ticaret Hacmi	157
3.3. İhracat.....	159

3.4. İthalat.....	162
3.5. Dış Ticarete Yoğunlaşma	164
3.5.1. İhracatta Ülke ve Sektör Yoğunlaşması.....	164
3.5.1.1. İhracatta Ülke Yoğunlaşma Oranları	165
3.5.1.2. İhracatta Sektörel Yoğunlaşma Oranları	167
3.5.2. İhracatta Yoğunlaşma ve Herfindahl Endeksi	173
3.5.3. İhracatta Yoğunlaşma Katsayısı ve İl İhracatında Öne Çıkan Sektörlerin Belirlenmesi:	175
3.5.4. İthalatta Ülke ve Sektör Yoğunlaşması	178
3.5.4.1. İthalatta Sektör Yoğunlaşma Oranları.....	178
3.5.4.2. İthalatta Ülke Yoğunlaşma Oranları	184
3.5.4.3. İthalatta Yoğunlaşma ve Herfindahl Endeksi:	185
3.6. İzmir İhracatından En yüksek Pay Alan İlk 20 Ülkeye Yapılan İhracata Yönelik Sektörel Yoğunlaşma ve Pazar Analizi	187
3.7. İzmir İmalat Sanayi Dış Ticaretinde Teknoloji Düzeyinin Gelişimi.....	196
3.8. İl Dış Ticaret Potansiyeli ve İzmir'in Yeri	199
4. ALTYAPI OLANAKLARI	203
4.1. Yeraltı Kaynakları	203
4.1.1. Madenler	203
4.1.2. Jeotermal Kaynaklar	207
4.1.3. Su Kaynakları.....	208
4.2. Ulaştırma ve Haberleşme.....	210
4.2.1. Karayolları	211
4.2.2. Demiryolları	213
4.2.3. Havayolları	216
4.2.4. Denizyolu Ulaşımı	216
4.2.5. Ulaştırma Yatırımları	220
4.3. Sanayi Altyapısı	220
4.3.1. Serbest Bölgeler	221
4.3.1.1. Genel Bilgiler	222
4.3.1.2. Ticaret Hacmi	223
4.3.2. Organize Sanayi Bölgeleri (OSB)	225
4.3.3. Küçük Sanayi Siteleri	228
4.3.4. Teknoloji Geliştirme Bölgeleri (TGB) – Teknoparklar.....	229
4.4. Enerji	231
4.4.1. Elektrik Enerjisi	232
4.4.2. Rüzgâr Enerjisi.....	234
4.4.3. Güneş Enerjisi	237
4.4.4. Jeotermal Enerji	239

4.4.5. Biyokütle Enerjisi	242
4.5. Kamu Yatırım Harcamalarının Dağılımı	246
5. BÖLGENİN GELİŞİMİŞLİK DURUMU VE EKONOMİK-SOSYAL GÖRÜNÜM	248
5.1. Gayri Safi Yurtiçi Hasıla ve GSKD Açısından İzmir İli	248
5.2. Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Düzeyi Açısından İzmir	252
5.3. İnsani Gelişme Endeksi (İGE) Açısından İzmir	255
5.4. Seçilmiş Göstergeler İtibarıyla İzmir	257
6. YATIRIMLARDA DEVLET YARDIMLARI (Destek Unsurları)	261
6.1. Genel Durum	261
6.2. İzmir Bölgesinin Yatırım Teşviklerinden Yararlanma Düzeyi	262
7. SWOT ANALİZİ VE GELİŞİM BİLEŞENLERİ	264
7.1. Güçlü Yönler	264
7.2. Zayıf Yönler	265
7.3. Fırsatlar	266
7.4. Tehditler	267
7.5. Gelişim Bileşenlerinin Bulunabilirliği	267
8. BÖLGENİN GELİŞİM POTANSİYELİ VE ÖNERİLEN YATIRIM KONULARI	270
8.1. Bölgenin Sektörel Gelişme Eksenleri	270
8.2. Bölge İçin Önerilen Yatırım Konularının Tespiti	271
8.2.1. İmalat Sanayi Rekabet ve Performans Analizi	273
8.2.2. Bölgedeki Sektörel Yatırım Eğilimleri	282
8.2.3. Sektörlerin Üretim Yapısı, Sektörlerarası Etkileşim ve Kısmi Bağlantı Katsayıları	284
8.2.4. Kümelenme Analizi Neticesinde İmalat Sanayinde Öne Çıkan Sektörler	297
8.2.5. Sektörel Bazda Potansiyel Yatırım Konuları	301
8.2.6. Yatırım Önerilerinin Değerlendirme Kriterlerine Göre Sınıflandırılması	315
8.2.7. Kuruluş Yeri Faktörleri Açısından Önerilen Yatırım Konularının Değerlendirilmesi	334
9. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	338
EKLER	343
KAYNAKLAR	360

TABLolar LİSTESİ

Sayfa No:

Tablo 1: İzmir İlinin Nüfus Göstergeleri	24
Tablo 2: 2011 ADNKS Göre İzmir, Ege ve Türkiye Nüfus Göstergeleri	24
Tablo 3: İl Nüfusunun Yerleşim Merkezlerine Göre Dağılımı (2011).....	26
Tablo 4: Türkiye ve İzmir’de Dönemler İtibarıyla Şehir Nüfusu Oranları (%)	26
Tablo 5: Ege Bölgesi ve İzmir İlinin Göç Durumu ve Net Göç Hızı	27
Tablo 6: Okur-Yazarlık Ve Bitirilen Son Öğretim Kurumuna Göre Nüfus (2011,%)	28
Tablo 7: Okul Gruplarına ve Cinsiyete Göre Okullaşma Oranları (% , 2011).....	29
Tablo 8: Eğitim Kademelerine Göre Okul Öğrenci Ve Öğretmen Sayıları (2011–2012).....	29
Tablo 9: İzmir’deki Üniversiteler ve Öğrenci sayıları	32
Tablo 10: Üniversite Öğretim Elemanları ve Öğrenci Sayısı (2011-2012)	33
Tablo 11: İşsizlik ve İstihdam Oranları (2011).....	33
Tablo 12: İzmir İli İşsizlik ve İstihdam Oranları	34
Tablo 13: İzmir ve Türkiye’de Yaş Gruplarına Göre İşsizlik Oranları (%)	35
Tablo 14: Türkiye İş Kurumu’na Yapılan Başvurular ve İşe Yerleştirilenler (2011).....	36
Tablo 15: İzmir ve Türkiye’de kayıt dışı istihdam göstergeleri (%)	37
Tablo 16: Türkiye’de ve İzmir’de Sosyal Güvenlik Kapsamındaki Kişi Sayısı (Haziran 2012).....	39
Tablo 17: Bazı Sağlık Göstergeleri (2010).....	40
Tablo 18: Tarım Hasılasının Yıllar İtibarıyla Gelişimi*	43
Tablo 19: Tarım Sektörü ve GSYİH Gelişme Hızları (1987 Yılı Sabit Fiyatlarıyla) (%)	44
Tablo 20: Tarım Sektörü GSKD’nin Gelişimi (Cari Fiyatlarla, Milyon TL).....	45
Tablo 21: İzmir İli Genel Arazi Dağılımı (2011) (Birim: Hektar)	48
Tablo 22: Tarım Alanlarının Kullanış Amaçlarına Göre Dağılımı (ha)	49
Tablo 23: İlçelere Göre Sulanan Tarım Alanları (Hektar) (2011)	50
Tablo 24: İzmir İli Toplam Tarımsal İşletme Sayısı ve İşledikleri Arazi Miktarı	52
Tablo 25: Bitkisel Üretim Değerinin Gelişimi (Milyon TL)	53
Tablo 26: Tarla Ürünleri Üretimi ve Verim Durumu (2011).....	60
Tablo 27: Sebze Ürünleri Üretimi (2011)	62
Tablo 28: Meyve Ürünleri Üretimi ve Ağaç Sayısı (2011)	70
Tablo 29: İzmir, Ege Bölgesi ve Türkiye’de Örtü Altı Tarımın Gelişimi	71
Tablo 30: İzmir, Ege Bölgesi ve Türkiye’de Organik Tarımın Gelişimi	74
Tablo 31: İzmir İli Organik Tarım Faaliyetleri (2010)	75
Tablo 32: Organik Tarım Ürünleri Üretiminde Önemli Ürünler (ilk 50 ürün) (2011)	75
Tablo 33: İl Tarımsal Araç ve Gereç Sayısı (2011)	77
Tablo 34: İzmir İli Kimyevi Gübre Tüketimi (Ton)	78
Tablo 35: İzmir İli Hayvansal Ürünler Üretim Değeri (Milyon TL)	79
Tablo 36: İzmir İli Sığır Varlığı (2011)	81
Tablo 37: Sığır Varlığının Gelişimi	82
Tablo 38: İzmir İli Küçükbaş Hayvan Varlığı (2011).....	83
Tablo 39: İzmir İli Küçükbaş Hayvan Varlığının Gelişimi.....	84
Tablo 40: İlçeler İtibarıyla Kümes Hayvanları Varlığı (Adet) (2011)	85
Tablo 41: İlçeler İtibarıyla Arıcılık Faaliyetleri (2010).....	86
Tablo 42: Kesilen ve Sağılan Hayvan Sayıları	88
Tablo 43: Süt Üretimi ve Hayvan Başına Verim (2011).....	89
Tablo 44: Et Üretimi ve Hayvan Başına Karkas Ağırlığı (2009)	90
Tablo 45: İzmir İli Balıkçılık Hasılasının Bölge ve Türkiye İçindeki Yeri (*).....	91
Tablo 46: 2010 Yılı Su Ürünleri Üretimi (Ton)	91
Tablo 47: Sanayi Hasılasının Yıllar İtibarıyla Gelişimi*	93

Tablo 48: Sanayi Sektörü ve GSYİH Gelişme Hızları (1987 Yılı Sabit Fiyatlarıyla) (%)	94
Tablo 49: İzmir Sanayi Sektörü GSKD'nin Gelişimi ve Türkiye İçindeki Yeri (Cari Fiyatlarla, Milyon TL)	96
Tablo 50: İzmir İli Sanayi Sektöründeki Uluslararası Sermayeli Şirket Sayısı (Mayıs-2012)	100
Tablo 51: Patent, Faydalı Model, Endüstriyel Tasarım ve Marka Başvuruları	104
Tablo 52: Türkiye ve İzmir için İktisadi Faaliyetin Ana Sektörler İtibariyle dağılımı (2009, % Pay)	106
Tablo 53: Türkiye ve İzmir için İmalat Sanayinde Yoğunlaşma (2009, Yüzde Pay)	107
Tablo 54: İzmir ve Türkiye İmalat Sanayi Karşılaştırması (2009, Endeks)	110
Tablo 55: İzmir İmalat Sanayiinde Öne Çıkan Sektörler	111
Tablo 56: Türkiye ve İzmir için Sektörlerin Yoğunlaşması (2009)	114
Tablo 57: İzmir İmalat Sanayi Alt Sektörlerinin Kümelene Analizi (2009, yüzde)	118
Tablo 58: İzmir İli İmalat Sanayi Sektörlerinin Kümelene	119
Tablo 59: Hizmetler Sektörü Hasılanın Yıllar İtibariyle Gelişimi*	121
Tablo 60: Hizmetler Sektörü ve GSYİH Gelişme Hızları (1987 Yılı Sabit Fiyatlarıyla) (%)	122
Tablo 61: İzmir İlinin Hizmetler Sektörü GSKD'nin Gelişimi ve Bölge ve Türkiye İçindeki Yeri (Cari Fiyatlarla, Milyon TL)	124
Tablo 62: Kurulan, Tasfiye Edilen ve Kapanan Şirket Sayıları (Birikimli)	127
Tablo 63: İzmir Bölgesi Turizm İşletme Belgeli Konaklama Tesisleri (2012 Ağustos)	139
Tablo 64: Turizm Belgeli Konaklama Tesisleri (2010)	140
Tablo 65: Turizm İşletme Belgeli Tesislerin İlçeler İtibariyle Dağılımı (2012 Ağustos)	140
Tablo 66: İzmir Bölgesi Turizm Yatırım Belgeli Konaklama Tesisleri (2012 Ağustos)	141
Tablo 67: Turizm Yatırım Belgeli Tesislerin İlçeler İtibariyle Dağılımı (2012 Ağustos)	141
Tablo 68: Belediye Belgeli Konaklama Tesisleri (2011)	142
Tablo 69: Turizm İşletme Belgeli Tesislerin Konaklama ve Geceleme İstatistikleri (2011)	143
Tablo 70: Belediye Belgeli Tesislerin Konaklama ve Geceleme İstatistikleri (2011)	144
Tablo 71: İlçeler İtibariyle Turizm İşletme Belgeli Tesislerdeki Konaklama ve Geceleme İstatistikleri (2011)	145
Tablo 72: İlçeler İtibariyle Belediye Belgeli Tesislerdeki Konaklama ve Geceleme İstatistikleri (2011)	146
Tablo 73: İzmir'e Gelen Yabancı Turistlerin Ülkelere Göre Dağılımı ve Yerli Turist Sayıları	147
Tablo 74: Yıllar İtibariyle İzmir Müzeleri Ziyaretçi Sayıları	147
Tablo 75: İzmir ve Türkiye Geneli Bankacılık İstatistikleri	149
Tablo 76: Banka Mevduatının Gelişimi (2011)	150
Tablo 77: Mevduatın Türlerine Göre Dağılımı (2011)	151
Tablo 78: Banka Kredilerinin Gelişimi (Milyon TL)	152
Tablo 79: Kredilerin Türlerine Göre Dağılımı (2011)	153
Tablo 80: Kredi/Mevduat Oranı (%)	155
Tablo 81: Dış Ticaret Hacminin Gelişimi (Milyon USD)	157
Tablo 82: İhracatın İthalatı Karşılama Oranının Gelişimi	159
Tablo 83: İhracatın Gelişimi (Milyon USD)	159
Tablo 84: İzmir İhracatının Sektörel Dağılımı (Bin USD)	160
Tablo 85: İzmir İhracatının Ülkelere Göre Dağılımı (Bin USD)	161
Tablo 86: İthalatın Gelişimi (Milyon USD)	162
Tablo 87: İzmir İthalatının Sektörel Dağılımı (Bin USD)	163
Tablo 88: İzmir İthalatının Ülkelere Göre Dağılımı (Bin USD)	163
Tablo 89: İzmir İhracatının Ülkelere Göre Dağılımı (Bin USD ve % Pay)	165
Tablo 90: İzmir'in İhracatında Ülke Yoğunlaşma Oranları (2007, 2009, 2011)	166
Tablo 91: İzmir İhracatının Alt Sektörlere Göre Dağılımı (USD ve % Pay)	169
Tablo 92: İzmir'in İhracatında 2'li dijitte Sektör Yoğunlaşma Oranları (2007, 2009, 2011)	170
Tablo 93: İzmir'in İhracatında 4 Dijitte Sektör Yoğunlaşma Oranları (2007, 2009, 2011)	172
Tablo 94: İzmir İhracatında Ülkelere Göre Yoğunlaşma (Herfindahl Endeksi)	173
Tablo 95: İzmir İhracatında Sektörlere Göre Yoğunlaşma (Herfindahl Endeksi)	174
Tablo 96: İzmir'de Sektörlere Göre İhracat Yoğunlaşma Katsayıları ve Öne Çıkan Sektörler	176

Tablo 97: İzmir İthalatının Sektörlere Göre Dağılımı (Bin USD ve % Pay)	179
Tablo 98: İzmir'in İthalatında 2'li Digtte Sektör Yoğunlaşma Oranları (2007, 2009, 2011)	181
Tablo 99: İzmir'in İthalatında (4 Dijitte) Sektör Yoğunlaşma Oranları (2007, 2009, 2011)	183
Tablo 100: İzmir'in İthalatında Ülke Yoğunlaşma Oranları (2007, 2009, 2011)	184
Tablo 101: İzmir İthalatında Ülkelere Göre Yoğunlaşma (Herfindahl Endeksi)	185
Tablo 102: İzmir İthalatında Sektörlere Göre Yoğunlaşma (Herfindahl Endeksi)	186
Tablo 103: İzmir İli İhracatında Öne Çıkan Ülkeler (USD)	188
Tablo 104: : İzmir'de ilk 20 ülke ihracatı içinde en fazla ihraç edilen ilk 20 ürünün yıllar itibariyle İzmir İhracatı İçindeki Payları (Bin USD, %)	189
Tablo 105: İzmir'in (İlk 20 Ülke İhracatı İçinde) En Fazla İhraç Ettiği 20 Ürünün İhracatçı İlk 5 Ülkeye Göre Dağılımı	191
Tablo 106: İzmir İhracatında İlk 20 Sırada Yer Alan Ürünlerin En Büyük 10 İhracatçı Ülkeye Göre Dağılımı (2011, BİN USD)	193
Tablo 107: İzmir İlinin En Büyük 20 İhracatçı Ülkeye İhraç Ettiği İlk Beş Ürün	195
Tablo 108: İzmir İmalat Sanayi İhracatının Teknoloji Düzeyine Göre Gelişimi	196
Tablo 109: İzmir İmalat Sanayi İthalatının Teknoloji Düzeyine Göre Gelişimi	197
Tablo 110: İmalat sanayi ihracatında teknoloji düzeylerine göre sektör sayıları (2002)	198
Tablo 111: İzmir İli Maden Varlığının Dağılımı ve Niteliği	205
Tablo 112: İzmir İli Su Üretimi (2009)	210
Tablo 113: Türkiye, Ege Bölgesi ve İzmir'de Karayolları Durumu (km) (2010)	212
Tablo 114: İzmir ve Türkiye Geneli Taşımacılık Değerleri (2010) (Milyon)	212
Tablo 115: Seçilmiş Bazı Kara Taşıtlarının Bölge ve Türkiye İle Karşılaştırılması (2010)	213
Tablo 116: İl Merkezinin Diğer İlçelere ve Önemli Merkezlere Uzaklığı	213
Tablo 117: İzmir'deki Demiryolu Hatları (2010)	214
Tablo 118: Türkiye'de ve Bölgede Demiryolları (Km)	215
Tablo 119: Demiryolları Yolcu ve Yük Taşımacılığı	215
Tablo 120: İzmir Havayolu Taşımacılığı İstatistikleri (2010)	216
Tablo 121: İzmir Limanı Yükleme ve Boşaltma Faaliyetleri (Bin Ton)	218
Tablo 122: İzmir'deki Toplam Kruvaziyer Turizmi	219
Tablo 123: İzmir'deki Serbest Bölgelerin Türkiye Genelindeki Serbest Bölgeler İçindeki Yeri (Bin USD)	223
Tablo 124: İzmir İlindeki Tamamlanan Küçük Sanayi Siteleri (2011)	228
Tablo 125: Elektrik Üretim Kapasitesinin Gelişimi (MWh)	232
Tablo 126: İzmir İli Eektrik Tüketiminin Türkiye ve Ege Bölgesi İçindeki Yeri (mwh)	233
Tablo 127: Kişi Başına Elektrik Tüketimi	233
Tablo 128: İzmir İli Potansiyel RES Kapasitesi	236
Tablo 129: İzmir İli Jeotermal Kaynaklar ve Kullanım Alanları	241
Tablo 130: Kamu Yatırım Tahsisleri (Cari Fiyatlarla, Bin TL)	246
Tablo 131: 2011 Yılı Kamu Yatırım Harcamalarının Sektörel Dağılımı (Milyon TL)	247
Tablo 132: İzmir İli GSYİH'nın Gelişimi, Bölge ve Türkiye İçindeki Yeri (Cari Fiyatlarla, Milyar TL)	248
Tablo 133: Kişi Başına Düşen Gayri Safi Yurtiçi Hasılanın Gelişimi (USD)	249
Tablo 134: İzmir ili GSKD'nin Gelişimi ve Bölge ve Türkiye İçindeki Yeri(1,000 TL)	250
Tablo 135: Gelişmişlik Endeksine Göre Kademeli İl Grupları	254
Tablo 136: İlçeler İtibariyle Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Durumu	255
Tablo 137: TR3 Ege Bölgesi ve İzmir İli İnsani Gelişme Endeksi (2004)	256
Tablo 138: Düzey 2 Bölgeleri Bazında İnsani Gelişme Endeksi	257
Tablo 139: Seçilmiş Göstergelerle Türkiye ve İzmir	258
Tablo 140: İzmir ve Türkiye Geneli 2007–2011 Dönemi Yatırım Teşvik İstatistikleri	262
Tablo 141: 2007–2011 Dönemi İtibarıyla İzmir İli Yatırım Teşvik İstatistikleri	263
Tablo 142: 2004–2009 Dönemi KOBİ Yatırım Teşvik İstatistikleri	263
Tablo 143: İzmir İli Gelişim Bileşenleri Tablosu	268

Tablo 144: Performans Analizinde Kullanılan Kriterler	273
Tablo 145: 2005-2011 Dönemi Toplulaştırılmış Sonuçlarına Göre Kriterler Bazında Sektörlerin Sıra Değerleri	274
Tablo 146: Her Kriter Bazında En İyi Skor Değerine Göre Sektörler.....	276
Tablo 147: Yıllar İtibariyle Sektörlerin Toplam Skorlarına Göre Sıra Değerleri	277
Tablo 148: Sektörlerin Yıllar İtibariyle En İyi Skor Değerine Göre Sıralanması.....	278
Tablo 149: Üçlü Dijitte En İyi Skor Elde Eden Sektörler ve Skorları Sıralaması	279
Tablo 150: Sektörlerin Performans Kriterlerinden Aldıkları Sıra Değerleri (1 ile 78 Arası)	281
Tablo 151: Türkiye ve İzmir için İktisadi Faaliyet Kolları Bazında Sabit Sermaye Yatırımları (% Pay).....	282
Tablo 152: Türkiye ve İzmir için İmalat Sanayi Ana Sektörleri Yatırımları (% Pay).....	284
Tablo 153: Toplulaştırma Sonrası Sektörler.....	285
Tablo 154: Sektörlerin Bağlantı Katsayıları.....	287
Tablo 155: İmalat Sanayi Kısmî Doğrudan Geri Bağlantı Katsayıları.....	289
Tablo 156: İmalat Sanayi Sektörlerinin Kısmî Toplam Geri Bağlantı Katsayıları	291
Tablo 157: İmalat Sanayi Sektörlerinin Toplam Kısmî İleri Bağlantı Katsayıları	293
Tablo 158: İmalat Sanayi Sektörlerinin Bağlantı Katsayıları	295
Tablo 159: İmalat Sanayi Sektörlerinin Genel Değerlendirmesi	298
Tablo 160: İmalat Sanayi Kapsamında Analize Tabi Tutulan Sektörlerin (3'lü Düzey) Genel Performans Açısından Sıralanması ve Değerlendirmesi	305
Tablo 161: Tarım ve Hayvancılık Sektöründe Önerilen Yatırım Konularının Kuruluş Yeri Faktörlerine Göre Değerlendirilmesi.....	318
Tablo 162: Sanayi Sektöründe Önerilen Yatırım Konularının Kuruluş Yeri Faktörlerine Göre Değerlendirilmesi.....	319
Tablo 163: Lojistik Sektöründe Önerilen Yatırım Konularının Kuruluş Yeri Faktörlerine Göre Değerlendirilmesi.....	332
Tablo 164: Turizm Sektöründe Önerilen Yatırım Konularının Kuruluş Yeri Faktörlerine Göre Değerlendirilmesi.....	333

GRAFİKLER TABLOSU

	Sayfa No:
Grafik 1: İzmir Nüfus Piramidi (2011)	25
Grafik 2: Türkiye Nüfus Piramidi (2011).....	25
Grafik 3: Nüfusun Eğitim Durumuna Göre Dağılımı (2011)	28
Grafik 4: İstihdamın Sektörel Dağılımı (2011).....	35
Grafik 5: İzmir ve Türkiye'de yıllar itibariyle cinsiyete göre kayıt dışı istihdam (%).....	37
Grafik 6: : Tarım Sektörü Büyüme Hızı (%) (Sabit fiyatlarla)	44
Grafik 7: Tarım Sektörü GSKD Endeksi Gelişimi (2004=100)	45
Grafik 8: Kişi Başına Düşen Gayri Safi Tarım Katma Değerinin Gelişimi (Cari Fiyatlarla)	46
Grafik 9: Düzey 2 Bölgeleri Kişi Başına Düşen Gayri Safi Tarım Katma Değeri (2008).....	46
Grafik 10: İl Arazisinin Kullanıma Göre Dağılımı.....	47
Grafik 11: İl Tarım Arazisinin Kullanıma Göre Dağılımı	48
Grafik 12: Tarımsal İşletme Sayısının Arazi Büyüklüğüne Göre Dağılımı	51
Grafik 13: İzmir İli Bitkisel Üretim Değerinin Dağılımı (2011)	53
Grafik 14: İzmir İli Tarla Ürünleri Ekiliş Alanı ve Üretim Değerinin Dağılımı (2011)	54
Grafik 15: Pamuk Üretiminin Gelişimi	55
Grafik 16: Tütün Üretiminin Gelişimi	56
Grafik 17: Buğday Üretiminin Gelişimi	57
Grafik 18: Mısır Üretiminin Gelişimi	58

Grafik 19: Silajlık Mısır Üretiminin Gelişimi	59
Grafik 20: İzmir İli Sebze Ürünleri Ekiliş Alanı ve Üretim Değerinin Dağılımı (2011)	62
Grafik 21: İzmir İli Meyve Ürünleri Üretim Değerinin Dağılımı (2011)	64
Grafik 22: Zeytin Üretiminin Gelişimi	65
Grafik 23: Üzüm Üretiminin Gelişimi	66
Grafik 24: İncir Üretiminin Gelişimi	67
Grafik 25: Kiraz Üretiminin Gelişimi	68
Grafik 26: Şeftali Üretiminin Gelişimi	68
Grafik 27: Mandalina Üretiminin Gelişimi	69
Grafik 28: Sığır Varlığının Gelişimi	82
Grafik 29: Küçükbaş Hayvan Varlığının Gelişimi	84
Grafik 30: Hayvansal Ürünler Üretim Değerinin Gelişimi	87
Grafik 31: Süt Üretiminin Gelişimi	88
Grafik 32: Et Üretiminin Gelişimi	89
Grafik 33: Sanayi Sektörü Büyüme Hızı (%) (Sabit fiyatlarla)	95
Grafik 34: Sanayi Sektörü GSKD Endeksi Gelişimi (2004=100)	96
Grafik 35: Kişi Başına Düşen Gayri Safi Sanayi Katma Değerinin Gelişimi (Cari Fiyatlarla)	97
Grafik 36: Düzey 2 Bölgeleri Kişi Başına Düşen Gayri Safi Hizmetler Katma Değeri (2008)	97
Grafik 37: İzmir İli Sanayi İşletmelerinin Dağılımı (İşyer Sayısı) (2011)	99
Grafik 38: İzmir İlindeki Uluslararası Sermayeli Şirketlerin Sektörel Dağılımı (Mayıs 2012)	100
Grafik 39: Toplam Ar-Ge Harcamalarının İBBS Düzey 1 Bölgeleri Bazında Dağılımı (2010)	102
Grafik 40: Patent ve Faydalı Model Başvuru Toplamı	105
Grafik 41: Hizmetler Sektörü Büyüme Hızı (%) (Sabit fiyatlarla)	123
Grafik 42: Hizmetler Sektörü GSKD Endeksi Gelişimi (2004=100)	124
Grafik 43: Kişi Başına Düşen Gayri Safi Hizmetler Katma Değerinin Gelişimi (Cari Fiyatlarla)	125
Grafik 44: Düzey 2 Bölgeleri Kişi Başına Düşen Gayri Safi Hizmetler Katma Değeri (2008)	125
Grafik 45: Banka Mevduatının Gelişimi	151
Grafik 46: Banka Kredilerinin Gelişimi	153
Grafik 47: Banka Kredilerinin Gelişimi	155
Grafik 48: Dış Ticaret Hacminin Gelişimi	158
Grafik 49: İhracatın İthalatı Karşılama Oranının Gelişimi	158
Grafik 50: İhracatın Gelişimi	160
Grafik 51: İthalatın Gelişimi	162
Grafik 52: İzmir İhracatında Ülke Yoğunlaşma Oranı, 2011	167
Grafik 53: İzmir İhracatında Sektörel Yoğunlaşma Oranı, 2011	171
Grafik 54: H-I Endeksine Göre İzmir İhracatında Ülke ve Sektör (2Li dijit) Yoğunlaşması (2002=100)	175
Grafik 55: İzmir İthalatında Sektörel Yoğunlaşma Oranı, 2011	180
Grafik 56: İzmir İthalatında Ülke Yoğunlaşma Oranı, 2011	185
Grafik 57: H-I Endeksine Göre İzmir İthalatında Ülke ve Sektör Yoğunlaşması (2002=100)	187
Grafik 58: İzmir İmalat Sanayi İhracatının Teknoloji Düzeyine Göre Gelişimi	196
Grafik 59: İzmir İmalat Sanayi İthalatının Teknoloji Düzeyine Göre Gelişimi	197
Grafik 60: Ege Serbest Bölgesi'ndeki Firmaların Sektörel Dağılımı	224
Grafik 61: GSYİH Büyüme Hızı (%) (Sabit fiyatlarla)	249
Grafik 62: Kişi Başına Düşen GSYİH'nın Gelişimi	250
Grafik 63: Kişi Başına Düşen Gayri Safi Katma Değerinin Gelişimi (Cari Fiyatlarla)	251
Grafik 64: Düzey 2 Bölgeleri İtibariyle KB Katma Değer (2008)	251

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
Ar-Ge	Araştırma Geliştirme
DLH	Demiryolları, Limanlar ve Hava Meydanları
DTÖ	Dünya Ticaret Örgütü
EBSO	Ege Bölgesi Sanayi Odası
EİB	Ege İhracatçı Birlikleri
EİE	Elektrik İşleri Etüt İdaresi
ESBAŞ	Ege Serbest Bölgesi
EÜ-GEE	Ege Üniversitesi Güneş Enerjisi Enstitüsü
GJ	Gigajoul
GSYİH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
GW	Gigawatt
GWh	Gigawatt Saat
İAOSB	İzmir Atatürk Organize Sanayi Bölgesi
İZBAŞ	İzmir Serbest Bölgesi
İZKA	İzmir Kalkınma Ajansı
İZTO	İzmir Ticaret Odası
KSS	Küçük Sanayi Sitesi
Km	Kilometre
KTKGB	Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgeleri
kw	Kilowatt
M	Metre
m ³	Metreküp
MÜSİAD	Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği
MW	Mega Watt
MTA	Maden Tetkik Arama
MWe	Megawatt Elektrik
NACE	Nomenclature statistique des Activites economiques de la Communaute
OSB	Organize Sanayi Bölgesi
RES	Rüzgâr Enerjisi Santrali
TCDD	Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları

TEİAŞ	Türkiye Elektrik İletim Anonim Şirketi
TEP	Ton Eşdeğer Petrol
TJ	Terra joule
TK	Turizm Kenrti
TM	Turizm Merkezi
TPE	Türk Patent Enstitüsü
TÜBİTAK	Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu

ÖNSÖZ

Bu rapor T.C. İzmir Kalkınma Ajansı ile Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. arasında yapılan protokol gereği, İzmir ilinin potansiyel yatırım faaliyetlerinin araştırılması amacıyla hazırlanmıştır.

Rapor Türkiye Kalkınma Bankası'nın uzman kadrosu tarafından güvenilir olarak kabul edilen kaynaklardan elde edilen verilerle hazırlanmıştır. Raporda yer alan görüşler ve öngörüler rapor kapsamında belirtilen ve kullanılan yöntemlerle üretilen sonuçları yansıtmaktadır.

Raporda belirtilen sonuçlar, görüşler, düşünceler ve öngörüler, Türkiye Kalkınma Bankası tarafından açık ya da gizli olarak bir garanti ve beklenti oluşturmaz. Bir başka ifadeyle; bu raporda yer alan tüm bilgi ve verilerin kullanım ve uygulama sorumluluğu, doğrudan veya dolaylı olarak, bu rapora dayanarak yatırım kararı veren ya da finansman sağlayan kişilere ait olup, bu konuda her ne şekilde olursa olsun Türkiye Kalkınma Bankası sorumlu tutulamaz.

© Bu raporun tüm hakları saklıdır. T.C. İzmir Kalkınma Ajansı'nın ve/veya Türkiye Kalkınma Bankası'nın yazılı onayı olmadan raporun içeriği kısmen veya tamamen kopyalanamaz, elektronik, mekanik veya benzeri bir araçla her hangi bir şekilde basılamaz, çoğaltılamaz, fotokopi veya teksir edilemez, dağıtılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş.

YÖNETİCİ ÖZETİ

M.Ö. 6500 yıllarına dayanan tarihi ile çok zengin bir kültür mirasına sahip olan İzmir, bir çekim ve cazibe merkezi olarak, çağlardır, ekonomik ve sosyal gelişmenin öncü kentlerinden biri olmayı başarmıştır. Birçok uygarlığa ev sahipliği yapan il, içinde bulunduğu Ege Bölgesinde büyüme kutbu olarak ön plana çıkarak bölgedeki ekonomik aktiviteye yön verirken, tarım, sanayi, ticaret ve turizm faaliyetleriyle ülke ekonomisine de büyük katkılarda bulunmuştur.

- ✓ **Türkiye nüfusunun %5.3'ünü, Ege Bölgesi nüfusunun ise %41'ini oluşturan İzmir, hem nüfus büyüklüğü hem de sosyoekonomik gelişmişlik bakımından 81 il içinde 3. sırada yer almaktadır.** Türkiye'de nüfus yoğunluğu 97 kişi/km² iken, İzmir'de nüfus yoğunluğunun 330 kişi/km² olması dikkat çekerken, il, nüfus piramidi açısından Türkiye'den daha yaşlı bir görünüm arz etmektedir. Şehirleşme oranında %91 düzeyi ile Türkiye genelinin (%77) çok ilerisinde yer alan İzmir, geçmiş dönemlerde yüksek düzeyde göç alırken, son dönemlerdeki net göç hızı düşüş kaydetmiştir.
- ✓ **İzmir, okuryazarlık ve okullaşma oranları açısından Türkiye ortalamasının üzerinde yer almaktadır.** İl, ilköğretim ve orta öğretimde kız ve erkek okullaşma oranlarında yüksek seviyeleri yakalamış kentlerimizdendir. İlde, dört devlet ve beş vakıf üniversitesi olmak üzere dokuz üniversite bulunmaktadır.
- ✓ **İzmir, işsizlik oranı en yüksek Düzey 2 bölgesidir.** 2011 itibarıyla kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus (15⁺ yaş) üzerinden hesaplanan işsizlik oranı %14.7; tarım dışı işsizlik oranı ise %16.2 olan İzmir, 26 Düzey 2 bölgesi içinde işsizlik oranının yüksekliği bakımından ilk sırada, tarım dışı işsizlik oranıyla da 4. sırada yer almaktadır. 2007 yılı verileriyle karşılaştırıldığında, krizin derinleştiği 2009 yılında işsizlik oranında Türkiye genelinde 3.7 puanlık artış kaydedilmişken İzmir'de 5.7 puanlık artış görülmüştür. Kriz öncesi hem Türkiye'de hem İzmir'de işsizlik oranları %10 seviyesindeyken, krizin etkilerinin aşılma devam edildiği 2011 yılı sonunda Türkiye genelinde işsizlik oranı %9.8'e gerilerken, İzmir'de ise hâlâ %14.7 düzeyinde seyretmektedir. Bu oranlardan, küresel ekonomik krizin İzmir'deki ekonomik faaliyetleri (Türkiye'ye kıyasla) daha fazla etkilediği sonucu çıkarılabilir.

- ✓ **İzmir’de istihdamın yarısından fazlasını hizmetler sektörü sağlamaktadır.** 2011 yılı itibarıyla, istihdamın sektörel dağılımına bakıldığında, birinci sırayı %56.7 ile hizmetler sektörünün aldığı, bunu sırasıyla %30.7 ile sanayi ve %12.6 ile tarım sektörünün izlediği görülmektedir. İzmir’de, sanayi sektörünün istihdamdan aldığı pay Türkiye ortalamasının (%26.5) üzerindeyken, ildeki tarım sektörünün istihdam payı ise Türkiye tarımsal istihdam oranınının (%25.5) yaklaşık yarısına tekabül etmektedir.
- ✓ **İzmir, sağlık hizmetleri açısından Türkiye ortalamasının üzerinde bir görünüme sahiptir.** İlde 33’ü kamu ve üniversite, 19’u özel olmak üzere toplam 52 hastane bulunmaktadır. İzmir’de, yüz bin kişi başına hastane yatak sayısı 265 olup, 250 olan Türkiye ortalamasının biraz üzerinde iken, doktor başına düşen hasta sayısında da Türkiye ortalamasından daha iyi konumdadır. İzmir’de doktor başına düşen hasta sayısı 452 iken, Türkiye ortalaması 605 kişidir. İzmir’de devam etmekte olan ve planlanan oldukça büyük ve önemli sağlık yatırımlarının devreye girmesiyle birlikte sağlık sektöründe daha da önemli iyileşmeler sağlanacaktır.
- ✓ **İzmir ili ekonomisinde tarım sektörünün payı nispeten düşük olup, tarımın GSYİH içindeki payı da yıllar itibarıyla düşüş göstermektedir.** 1987 yılında Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) içinde %10.4 olan tarımın payı 2001’de %7.5 seviyesine gerilemiştir. Yine Gayri Safi Katma Değerin (GSKD) içinde 2004 yılı itibarıyla %6 olan tarım sektörünün payı 2008’de %4.8’e düzeyine inmiştir. İzmir ili tarım sektörünün Türkiye tarımsal GSKD’si içindeki payı %3.7 olup, büyüklük açısından 26 Düzey 2 bölgesi içinde 13. sırada bulunmaktadır.
- ✓ **Bitkisel üretim değerinin büyüklüğü açısından iller arası sıralamada Antalya ve Manisa’dan sonra 3. sırada yer alan İzmir, kişi başına düşen bitkisel üretim değeri açısından ise arka sıralarda (55. sırada) bulunmaktadır.**
- ✓ **Tarıma elverişli arazinin büyük bir bölümünde tarla bitkileri ve meyve üretimi yapılan İzmir’de, sebze ürünleri üretimi de önem taşımaktadır.** 2011 yılı itibarıyla bitkisel üretim değerinin %35.1’ini meyve ürünleri oluştururken, %30.8’ini tarla ürünleri, %30.7’sini sebze ürünleri, %3.4’ünü de süs bitkileri (kesme çiçek) üretimi teşkil etmektedir. İl tarımında ürün çeşitliliği sınırlı olup tarımsal üretimde öne çıkan ürünler; pamuk, tütün, buğday, mısır, zeytin, üzüm, incir, kiraz, şeftali ve

mandalınadır. Bu on tarım ürünü, 2011 yılı itibarıyla bitkisel üretim değerinin yaklaşık olarak %30'unu oluşturmaktadır.

İzmir, son yıllarda önemi ve yaygınlığı artan örtü altı tarımda önemli ilerlemeler kaydetmiştir. Nitekim 2004-2011 döneminde örtü altı tarım alanlarında meydana gelen %12'lik artışla birlikte, örtü altı sebze-meyve üretiminde %20.4'lük bir artış görülmektedir. Örtü altı tarımda süs bitkisi de önemli bir yer tutmaktadır.

İzmir, organik tarım konusunda en fazla bilgi birikimine sahip kentlerin başında gelmektedir. Kentte 100'den fazla çeşit organik ürün üretilmekte olup, organik tarım faaliyetleri 4'ü merkez ilçe olmak üzere toplam 22 ilçede yapılmaktadır. Organik tarım alanlarının en fazla olduğu ilçeler ise Menderes, Tire, Bergama, Karaburun ve Beydağı'dır. Organik tarım ürünleri üretiminde öne çıkan ürünler ise başta mısır olmak üzere zeytin, pamuk, üzüm, incir, domates ve çam fıstığıdır.

- ✓ **Hayvancılık için uygun bir zemin oluşturan İzmir, Türkiye'nin ve bölgenin önemli hayvancılık merkezlerinden biridir.** 2011 yılı itibarıyla il genelinde 6.3 milyar TL tarımsal üretim değeri elde edilmiş olup, bunun %42.4'ünü hayvansal ürünler üretimi oluşturmaktadır. İzmir'de işletme başına düşen küçükbaş ve büyükbaş hayvan sayıları hem Ege Bölgesi hem de Türkiye genelinin üzerindedir. İzmir, hayvansal ürünler üretim değeri açısından Ege Bölgesi'nden %29, Türkiye genelinden ise %5.4 oranında pay almaktadır. Hayvansal ürünler üretim değeri açısından iller arası sıralamada Balıkesir'den sonra 2. sırada yer alan İzmir, kişi başına düşen hayvansal ürünler üretim değeri açısından ise arka sıralarda (49.) bulunmaktadır. İlde üretilen süt miktarı, Türkiye geneli süt üretiminin %4.3'ünü, Ege Bölgesi süt üretiminin ise %25.3'ünü oluşturmaktadır. Bu üretim miktarı ile iller arası sıralamada Konya ve Balıkesir'den sonra 3. sırada yer almaktadır. İlde üretilen et miktarı ise, Türkiye et üretiminin %9.5'ini, Ege Bölgesi et üretiminin %44.1'ini oluşturmaktadır.
- ✓ **İzmir ili, İstanbul ve Kocaeli illeri ile birlikte, sanayinin en fazla geliştiği illerden birisidir.** Sahip olduğu doğal kaynaklar, sanayi alt yapısı, nitelikli iş gücü potansiyeli, iç ve dış piyasalara yakınlık ve ulaşım olanaklarının çeşitliliği il sanayisinin gelişmesindeki ana faktörlerdir. Çok yönlü olarak, yatırım taleplerini karşılayacak

sanayi alt yapısına sahip olan ilde, girişimciler için geniş bir yelpazede uygun yatırım olanakları bulunmaktadır.

2008 yılı itibarıyla, İzmir ili sanayi sektörü gayri safi katma değeri İzmir ili toplam GSKD'si içinde %26.7 oranında pay alırken, Ege Bölgesi sanayi GSKD'si içinde %47.2 ve Türkiye sanayi GSKD'si içinde ise %6.4 oranında pay almıştır. İzmir, Türkiye sanayi GSKD'sinden aldığı pay ile 26 düzey 2 bölgesi içinde 5. sırada bulunmaktadır. Kişi başına düşen sanayi sektörü GSKD'si açısından ise, 2008 yılı itibarıyla, 26 Düzey 2 bölgesi içinde 7. sırada yer almıştır.

2004 yılı itibarıyla il GSKD'si içinde %30.4 olan sanayinin payı 2008'de %26.7 düzeyine inmiştir.

- ✓ **İzmir ili imalat sanayiinde, özellikle metal eşya, makine ve taşıt araçları, gıda, tütün, dokuma, giyim eşyası, kürk, ayakkabı, deri, kimya, ağaç ürünleri mobilya ve kâğıt sektörleri ön plana çıkmaktadır.** Türkiye Kalkınma Bankası, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Müdürlüğü tarafından İzmir ili için yapılan kümelenme çalışması sonucunda, ilde imalat sanayinde 10 sektör "olgun küme" özelliği taşımaktadır. İşyeri sayısı, istihdam ve ciro kriteri açısından yapılan kümelenme analizinde olgun küme özelliği taşıyan alt sektörler şunlardır: İşyeri sayısı açısından Deri ve Ürünleri, Metal Eşya, Makine Ekipman imalatı, Mobilya sektörleri; İstihdam açısından Gıda, Giyim Eşyası, Metal Eşya, Makine Ekipman imalatı, Motorlu Kara Taşıtları, Mobilya sektörleri ve Ciro açısından ise Gıda, Tütün, Kimyasal Ürünler, Ana Metal sektörleri. İzmir Bilim, Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlüğü'nün hazırlamış olduğu "2011 Yılı Sanayi ve Ticaret Durum Raporu" verilerine göre, İzmir ilinde sanayi işletmesi sayısı 4,682'dir. Toplam sanayi işletme sayısından aldığı %5'lik pay ile İzmir, Türkiye genelinde sanayi işletmesi sayısı bakımından 4. il konumundadır. Ege Bölgesi genelinden aldığı %37'lik oran ile bölge illeri arasında 1. sırada yer almaktadır. Ayrıca Türkiye'deki en büyük 500 sanayi kuruluşunun da %7.6'sı İzmir'de bulunmaktadır.

2011 yılı verilerine göre, İzmir'de sanayi işletmelerinin %34.4'ü ara malı üreten sanayiler, %33.9'u yatırım malı üreten sanayiler, %31.6'sı ise tüketim malı üreten sanayiler grubunda yer almaktadır. Sanayi işletmelerindeki istihdamın %42.9'u

tüketim malı üreten sanayilere, %29.5'i ara malı üreten sanayilere, %27.6'sı da yatırım malı üreten sanayiler grubuna ait bulunmaktadır.

✓ **İzmir ili ekonomisi içinde hizmetler sektörü en fazla paya sahip olan sektördür.**

İzmir'de hızla gelişen ve GSKD içindeki payını artıran hizmetler sektörü 2004-2008 döneminde GSKD içindeki payını 4.8 puan artırmıştır. 2008 yılı itibarıyla hizmetler sektörünün GSKD'den aldığı pay İzmir'de %68.4 iken, Ege Bölgesi'nde %61.8 ve Türkiye genelinde ise %64.3 düzeyindedir. 2008 yılı itibarıyla kişi başına düşen hizmetler sektörü gayri safi katma değeri açısından, Düzey 2 bölgeleri sıralamasında 26 bölge içinde 3. sırada yer almaktadır.

Ulaşım olanakları, Organize Sanayi Bölgeleri, Serbest Bölgeleri, Uluslararası Fuarı ve büyük bir limanın varlığı yanında, Ticaret Odaları, İhracatçı Birlikleri, Sanayi Odası ve Ticaret Borsası gibi meslek kuruluşlarının da faaliyetleriyle, İzmir'de ticaret oldukça gelişme imkânı bulmuştur.

✓ **Jeopolitik konumu bakımından Akdeniz-Karadeniz geçişi üzerinde yer alan ve Balkanlara, Avrupa'ya ve Anadolu üzerinden Ortadoğu'ya açılma imkânına sahip olan İzmir, lojistik açısından önemli avantajlara sahiptir.**

Küreselleşme ile birlikte tüm dünyada hızla büyüyen ve milli gelirden önemli paylar almaya başlayan lojistik sektörü oldukça geniş bir hizmet alanını ifade etmektedir. İlde, faaliyet gösteren 5 limanın bulunması, uluslararası bir havaalanının varlığı, Manisa, Denizli, Aydın, Muğla, Bursa, Uşak, Kütahya gibi tarım, sanayi üretimi ve maden işleme kapasitesi yüksek merkezlere yakınlığı, 1,700 dolayında uluslararası sermayeli firmanın varlığı, İzmir ilini lojistik sektörü açısından daha da önemli kılmaktadır. İzmir'de, lojistik sektörü mekânsal olarak Aliğa, Konak, Bornova, Kemalpaşa ve Torbalı ilçelerinde yoğunlaşmıştır.

✓ **İzmir, coğrafi konumu, tarihsel ve kültürel kaynaklarının çeşitliliği, coğrafi özellikleri ve deniz-kum-güneş kaynaklı kitle turizmine yönelik altyapısıyla geniş ve canlı bir turizm potansiyeline ve çeşitliliğine sahiptir.** İl doğal, tarihi ve kültürel kaynaklarıyla, özellikle kongre, fuar, sağlık, deniz, kent, kültür turizmi ve eko turizm alanında büyük avantajlar taşımaktadır. Ancak, ilin turizm potansiyelini harekete geçirecek ölçüde turistik tesis altyapısı bulunmadığı gözlenmektedir. İzmir'deki

turizm işletme belgeli tesisler, 2010 yılı itibarıyla, Ege Bölgesindeki turizm işletme belgeli tesisler içerisinde tesis sayısı itibarıyla %20.2, oda ve yatak sayısı açısından %18.2 oranlarında pay alırken, Türkiye genelindeki turizm işletmeli belgeli tesisler içerisinde tesis sayısı itibarıyla %5.1, oda ve yatak sayısı itibarıyla %4.2 oranlarında pay almıştır. Turizm işletme belgeli tesislerin doluluk oranı 2011 yılı itibarıyla Türkiye genelinde %51.5 dolaylarında iken, İzmir genelinde bu oran %49 dolayındadır.

✓ **İzmir’de bankacılık hizmetleri, Türkiye ortalamasının üzerindedir.** İlde 2011 yılı sonu itibarıyla 26 banka, 720 şube ile faaliyet göstermektedir. Bankacılık özellikle sanayi, ticaret, turizm ve hizmetler alanında ekonomik aktivitelerin yoğun olduğu ve nüfusun fazla olduğu merkezlerde yoğunlaşmıştır. İl, şube başına ortalama nüfus sıralamasında 6. sırada yer almaktadır. İzmir, 2011 yılı itibarıyla toplam mevduat büyüklüğü ve tasarruf mevduatı oranı (%61.6) itibarıyla tüm iller arasında 3. sırada yer alırken, ilde kişi başına düşen mevduat tutarı (9,548 TL), Türkiye ortalamasının (8,714 TL) üzerindedir. İzmir’de, 2004 yılı itibarıyla %33.2 olan mevduat/GSKD oranı 2008’de %46.7 düzeyine yükselmiştir. İzmir, kredi kullanımında iller sıralamasında 3. sırada yer almaktadır. 2011 yılı itibarıyla 9,392 TL kişi başına düşen kredi miktarı ile Türkiye ortalamasının (8,108 TL) üzerinde bir değere sahip olup, illerarası sıralamada 4. sırada yer almaktadır. İzmir’de, 2004 yılı itibarıyla %15.2 olan kredi/GSKD oranı 2008’de %32.9 düzeyine yükselmiştir. İzmir’de 2003 yılında %41.8 gibi oldukça düşük bir düzeyde olan kredi/mevduat oranı, 2010 yılında %80.5’e ve 2011 yılında da 18 puan artarak %98.4’e yükselmiştir.

✓ **İzmir, Türkiye’nin dışarıya açılan en büyük ve en önemli kapılarından birisidir. Ulaşım olanakları ve özellikle İzmir Limanının varlığı, bölge ve Türkiye üretiminin dışa açılmasına olanak tanımaktadır. Bununla birlikte İzmir ili dış ticaretinin Türkiye içindeki oranında son yıllarda bir gerileme yaşanmaktadır.**

2002 yılında, Ege Bölgesi ihracatından %67.6 oranında ve Türkiye toplam ihracatından %7.7 oranında pay alan İzmir, 2011 yılında bu paylarını, sırasıyla %49.2 ve %6’ya düşürmüştür. Yine, 2002 itibarıyla Ege Bölgesi ithalatından %76.3 oranında pay alan İzmir, 2011’de bu payını %61.2’ye düşürürken, Türkiye toplam ithalatından aldığı pay ise %4.4 olarak aynı kalmıştır.

2002-2011 döneminde İzmir’de dış ticaret hacmi 2.7 kat artış gösterirken, Ege Bölgesi dış ticaret hacmi 3.8 kat, Türkiye geneli dış ticaret hacmi ise 3.3 kat artış göstermiştir. Bu gelişmeler neticesinde, 2002 yılı itibarıyla Türkiye dış ticaret hacmi içinde %5.8 olan İzmir’in payı, 2011’de %5 seviyesine gerilemiştir. Yine aynı şekilde, 2002 yılında Ege Bölgesi dış ticaret hacminde %71.3 olan İzmir’in payı, 2012’de %55.3 düzeyine inmiştir.

2002 yılında 490 Milyon USD fazla veren İzmir ili dış ticaret dengesi, 2004’ten itibaren açık vermeye başlamış ve bu açık 2011 yılında 2.5 Milyar USD ile en yüksek seviyesine ulaşmıştır. İzmir’de 2002’de %121 seviyesinde olan ihracatın ithalatı karşılama oranı, 2011 yılında %76 düzeyine gerilemiştir. 2011 itibarıyla ihracatın ithalatı karşılama oranı Türkiye için %56 iken, Ege Bölgesi’nde de %95’tir.

Dış ticarete net ithalatçı konumda olan İzmir’in, ana sektörlerden tarım-ormancılık ile madencilik sektörlerinde net ihracatçı konumda olduğu görülmektedir. Bu dönemde madencilik sektörü net ihracatçı konumunu güçlendirirken, tarım ve ormancılık sektöründe ihracatın ithalatı karşılama oranı %234’den %120’lere kadar gerilemiştir. Net ithalatçı konumda bulunan imalat sanayinde ise, ihracatın ithalatı karşılama oranları 2008-2009 döneminde toparlansa da kriz sonrası tekrar düşerek %80’nin altına gerilemiştir. İhracat ana sektörler itibarıyla incelendiğinde, en önemli payın imalat sanayi sektörüne ait olduğu (%85-90) görülmektedir.

İzmir’de, 2011 yılı itibarıyla kişi başına ihracat 2,036 USD ile Türkiye ortalamasının (1,806 USD) üzerinde yer alırken, kişi başına ithalat ise 2,678 USD ile Türkiye ortalamasının (3,223 USD) altında yer almaktadır.

- ✓ **İzmir dış ticaretinde ihracatta pazar (ülke) ve sektör çeşitlenmesine gidilirken, ithalatta ise pazar (ülke) çeşitlenmesi sağlanmış ancak sektörel anlamda yoğunlaşma artmıştır.** Türkiye Kalkınma Bankası, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Müdürlüğü tarafından İzmir ili için yapılan dış ticarete yoğunlaşma analizine göre; İzmir’in ihraç pazarlarında ülke çeşitliliğini yıllar itibarıyla artırdığı (ülkelere göre ihracat yoğunlaşma endeksinin istikrarlı bir şekilde düşüş eğiliminde olduğu, daha fazla ülkeye dayalı bir yoğunlaşmanın yaygınlaştığı ve böylece pazar riskinin azaldığı)

görülürken, il ithalatında da yoğunlaşmanın düşüş kaydettiği ve ülke çeşitlenmesine gidildiği (il ithalatında tedarikçi anlamında çeşitliliğin arttığı) görülmektedir.

İzmir ihracatında sektörlere göre yoğunlaşma endeksi, incelenen dönem itibarıyla, ülke yoğunlaşma endeksinde olduğu gibi büyük oranda düşüş kaydetmiştir. Başka bir anlatımla, İzmir'in ihracatında zaman içerisinde sektör çeşitlenmesine gidilerek daha çok sektöre dayalı bir yoğunlaşma gözlenmektedir. İthalatta ise küresel ekonomik kriz sonrasında sektörel yoğunlaşmanın artış kaydettiği yani İzmir'in ithalatında daha az sektöre dayalı bir yoğunlaşma olduğu dikkat çekmektedir.

- ✓ **İzmir sosyoekonomik gelişmişlik düzeyi açısından İstanbul ve Ankara'dan sonra 3. sırada yer almaktadır.** *"İllerin ve Bölgelerin Sosyoekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması"*na göre, İzmir 2.52410 endeks değeri ile ülke genelinde 3. sırada yer alırken; imalat sanayinin gelişmişlik düzeyi açısından ve sağlık sektörünün gelişmişliği açısından 2., eğitim sektörünün gelişmişliği açısından ise 5. sırada yer almaktadır. İzmir, 26 Düzey 2 bölgesi arasında; imalat sanayinin gelişmişliği yönünden 4. sırada iken sağlık ve eğitim sektörlerinin gelişmişliği açısından ise 3. sırada bulunmaktadır.
- ✓ **İzmir, İnsani Gelişme Endeksi (İGE)'ne göre, iller arası sıralamada, yüksek insani gelişme grubunda yer alan 9 il arasında bulunmaktadır.** Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından yapılan "2004 İnsani Gelişme Raporu" verilerine göre İzmir ilinin insani gelişmişlik endeks değeri 0.829 olup bu değer ile Türkiye'deki tüm iller arasında 5. sırada yer almaktadır. İllere ait İGE değerinden hareketle, Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş., Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Müdürlüğü'nce 26 Düzey 2 bölgesi için hesaplanan bölgesel İGE değerlerine göre; İstanbul ve Kocaeli'nin ardından 3. sırada yer alan İzmir, Düzey 2 bölgeleri arasında eğitim endeksi açısından 2., GSYİH endeksi açısından 3. ve yaşam beklentisi endeksi açısından ise 4. sırada yer almaktadır.
- ✓ **İzmir ili gelişim bileşenlerinin bulunabilirliği açısından yeterli bir görünüm arz etmektedir.** Temelde kuruluş yeri faktörlerini içeren ve yatırımların karlılığı ve verimliliği üzerinde etkili olan 20 gelişim bileşeninin 17'sinin yeterli, 3'ünün kısmen yeterli olduğu görülen İzmir'de gelişim bileşenleri açısından yetersiz düzeyde olan herhangi bir faktör bileşeni bulunmamaktadır.

- ✓ **İzmir ilinin sahip olduğu kaynaklar ve bu kaynakların kullanılabilme potansiyelleri ve ayrıca yeni teşvik sisteminde Düzey 2 bölgeleri bazında belirlenen sektörel teşvikler dikkate alındığında, İzmir ilinin temel olarak beş ana sektör çerçevesinde gelişme potansiyelinin bulunduğu tespit edilmiştir.** Bu sektörel gelişme eksenleri, bölgenin tarım, tekstil gibi geleneksel yapı arz eden sektörlerini kapsadığı gibi, aynı zamanda yeni gelişim alanlarını içeren sektörleri de kapsamaktadır (Tarım, İmalat Sanayi, Turizm, Yenilenebilir Enerji, Lojistik).
- ✓ **İzmir için önerilen yatırım konularının tespitinde öncelikle ilin sahip olduğu kaynaklar ve bu kaynakların kullanılabilme potansiyelleri dikkate alınmakla birlikte, imalat sanayine ilişkin yatırım önerilerinin belirlenmesinde farklı teknikler de kullanılmıştır.** Bu tekniklerin başında sektörel yatırım eğilimleri; kümelenme analizleri sonucunda öne çıkan ve yükselme potansiyeli gösteren imalat sanayi sektörleri; sektörel performans; sektörlerin üretim yapısı ve sektörlerarası etkileşim kriterlerini dikkate alan girdi-çıkı analizleri gelmektedir. İzmir ilinin iktisadi yapısı ile Türkiye'nin iktisadi yapısı arasındaki benzeşme ve/veya farklılıkların tespit edilmesinin yanı sıra, ilde öne çıkan ve üretimde ağırlık kazanan sektörlerin belirlenmesi açısından sabit sermaye yatırımları da sektörler itibarıyla analiz edilmiştir.
- ✓ **Tespit edilen yatırım konularının değerlendirilmesinde ise "Kuruluş Yeri Faktörleri" analizi kullanılmıştır.** Değerlendirmede, tarım, sanayi ve turizm-lojistik sektörüne yönelik olmak üzere üç ayrı değerlendirme kriteri uygulanmıştır. Yörenin doğal, sosyal ve ekonomik koşulları ve potansiyel gelişme eksenleri dikkate alınarak NACE Revize 2 faaliyet sınıflaması ve 3'lü dijit bazında belirlenen 78 yatırım konusunun kuruluş yeri faktörlerine göre değerlendirilmesi neticesinde, faaliyet alanlarının 38'i A grubunda, 40'ı ise B grubunda yer almaktadır (buradaki "A" grubu; "AA", "BA", "CA" ve ilgili faaliyet konusunun performans değerlendirmesi olmadığı için yalnızca kuruluş yeri faktörlerine göre belirlenen "A" grubunun toplamını, "B" grubu ise "AB", "BB", "CB" ve yine ilgili faaliyet konusunun performans değerlendirmesi olmadığı için yalnızca kuruluş yeri faktörlerine göre belirlenen "B" grubunun toplamını ifade etmektedir).

A grubu içerisinde bulunan yatırım konularına bakıldığında;

- Hem performans değerlemesinden hem de kuruluş yeri faktörlerinden A notunu alan (AA notuna sahip faaliyet alanları) 15 yatırım konusu,
- Performans değerlemesinden B, kuruluş faktörleri açısından A notunu alan (BA notuna sahip faaliyet alanları) 5 yatırım konusu,
- Performans değerlemesinden C, kuruluş faktörleri açısından A notunu alan (CA notuna sahip faaliyet alanları) 3 yatırım konusu,
- Gerek imalat sanayi dışında yer aldığı gerekse de performans değerlemesi yapılamadığı için performans notu bulunmayan, ancak kuruluş yeri faktörleri açısından A notunu alan (A notuna sahip faaliyet alanları) 15 yatırım konusu, bulunmaktadır.

B grubu içerisinde bulunan yatırım konularına bakıldığında;

- Performans değerlemesinden A, kuruluş faktörleri açısından B notunu alan (AB notuna sahip faaliyet alanları) 9 yatırım konusu,
- Hem performans değerlemesinden hem de kuruluş yeri faktörlerinden B notunu alan (BB notuna sahip faaliyet alanları) 9 yatırım konusu,
- Performans değerlemesinden C, kuruluş faktörleri açısından B notunu alan (CB notuna sahip faaliyet alanları) 11 yatırım konusu,
- Gerek imalat sanayi dışında yer aldığı gerekse de performans değerlemesi yapılamadığı için performans notu bulunmayan, ancak kuruluş faktörleri açısından B notunu alan (B notuna sahip faaliyet alanları) 11 yatırım konusu, bulunmaktadır.

Önerilen yatırım konularının değerlendirme neticesinde aldıkları notlar, ana ve alt faaliyet dallarına göre aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

Önerilen Yatırım Konularının Özet Değerlendirmesi

Ana Faaliyet Alanı		Notu	Faaliyet Sayısı	Faaliyet Adı (NACE Rev. 2)
TARIM		A	4	Tek yıllık (uzun ömürlü olmayan) bitkisel ürünlerin yetiştirilmesi, Çok yıllık (uzun ömürlü) bitkisel ürünlerin yetiştirilmesi, Hayvansal üretim, Balıkçılık
SANAYİ	Madencilik	A	1	Kum, kil ve taş ocaklığı
		B	1	Linyit madenciliği
	İmalat Sanayi	AA	15	Sebze ve meyvelerin işlenmesi ve saklanması, Süt ürünleri imalatı, Örme (trikotaj) ve tığ işi (kroşe) ürünlerin imalatı, Ağaç, mantar, kamış ve örgü malzeme ürünü imalatı, Kauçuk ürünlerin imalatı, Plastik ürünlerin imalatı, Çelikten tüpler, borular, içi boş profiller ve benzeri bağlantı parçalarının imalatı, Metal yapı malzemeleri imalatı, Metal tank, rezervuar ve muhafaza kapları imalatı, Buhar jeneratörü imalatı, merkezi ısıtma sıcak su kazanları (boylerleri) hariç, Metallerin dövülmesi, preslenmesi, baskılanması ve yuvarlanması; toz metalürjisi, Kablo lamada kullanılan teller ve kablolar ile gereçlerin imalatı, Genel amaçlı makinelerin imalatı, Motorlu kara taşıtları için parça ve aksesuar imalatı, Mobilya imalatı (Büro, mutfak ve diğer mobilya imalatı)
		AB	9	Fırın ve unlu mamuller imalatı, Ateşe dayanıklı (refrakter) ürünlerin imalatı, Çimento, kireç ve alçı imalatı, Beton, çimento ve alçıdan yapılmış eşyaların imalatı, Aşındırıcı ürünlerin ve başka yerde sınıflandırılmamış metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı, Akümülatör ve pil imalatı, Ev aletleri imalatı, Motorlu kara taşıtlarının imalatı, Hava taşıtları ve uzay araçları ile bunlarla ilgili makinelerin imalatı,
		BA	5	Etin işlenmesi ve saklanması ile et ürünlerinin imalatı, Diğer tekstil ürünlerinin imalatı, Tarım ve ormancılık makinelerinin imalatı, Metal işleme makineleri ve takım tezgahları imalatı, Motorlu kara taşıtları karoseri (kaporta) imalatı; treyler (römork) ve yarı treyler (yarı römork) imalatı,
		BB	9	Hazır hayvan yemleri imalatı, Haşere ilaçları ve diğer zirai-kimyasal ürünlerin imalatı, Boya, vernik ve benzeri kaplayıcı maddeler ile matbaa mürekkebi ve macun imalatı, Diğer kimyasal ürünlerin imalatı, Diğer porselen ve seramik ürünlerin imalatı, Taş ve mermerin kesilmesi, şekil verilmesi ve bitirilmesi, Elektronik bileşenlerin ve devre kartlarının imalatı, Gemi ve tekne yapımı, Başka yerde sınıflandırılmamış ulaşım araçlarının imalatı (motosiklet, bisiklet, engelli aracı),

Önerilen Yatırım Konularının Özet Değerlendirmesi (Devam)

Ana Faaliyet Alanı		Notu	Faaliyet Sayısı	Faaliyet Adı (NACE Rev. 2)
SANAYİ	İmalat Sanayi	CA	3	Kürk hariç, giyim eşyası imalatı, Genel amaçlı diğer makinelerin imalatı, Diğer özel amaçlı makinelerin imalatı,
		CB	11	Balık, kabuklu deniz hayvanları ve yumuşakçaların işlenmesi ve saklanması, Bitkisel ve hayvansal sıvı ve katı yağların imalatı, Diğer gıda maddelerinin imalatı, Derinin tabaklanması ve işlenmesi; bavul, el çantası, saraçlık ve koşum takımı imalatı; kürkün işlenmesi ve boyanması, Ayakkabı, bot, terlik vb. imalatı, Kağıt ve mukavva ürünleri imalatı, Temel kimyasal maddelerin, kimyasal gübre ve azot bileşikleri, birincil formda plastik ve sentetik kauçuk imalatı, Sabun ve deterjan, temizlik ve parlatici maddeleri; parfüm; kozmetik ve tuvalet malzemeleri imalatı, Suni veya sentetik elyaf imalatı, Ölçme, test ve seyrüsefer amaçlı alet ve cihazlar ile saat imalatı, Demir yolu lokomotifleri ve vagonlarının imalatı,
		A	1	Askeri savaş araçlarının imalatı,
		B	8	Diğer fabrikasyon metal ürünlerin imalatı, Işınlama, elektro medikal ve elektro terapi ile ilgili cihazların imalatı, Optik aletlerin ve fotografik ekipmanların imalatı, Elektrik motoru, jeneratör, transformatör ile elektrik dağıtım ve kontrol cihazlarının imalatı, Elektrikli aydınlatma ekipmanlarının imalatı, Spor malzemeleri imalatı, Oyun ve oyuncak imalatı, Tıbbi ve dişçilik ile ilgili araç ve gereçlerin imalatı
	Enerji	B	2	Elektrik enerjisinin üretimi, iletimi ve dağıtımı, Buhar ve iklimlendirme temini
LOJİSTİK	A	4	Kara yolu ile yük taşımacılığı ve taşımacılık hizmetleri, Deniz ve kıyı sularında yolcu taşımacılığı, Depolama ve ambarlama, Taşımacılık için destekleyici faaliyetler	
TURİZM	A	5	Oteller ve benzeri konaklama yerleri, Tatil ve diğer kısa süreli konaklama yerleri, Kamp alanları, motorlu karavan ve karavan tipi treyler (römork) park hizmetleri, Diğer konaklama yerleri, Dışarıya yemek hizmeti sunan işletmelerin (catering) faaliyetleri ve diğer yiyecek hizmetleri faaliyetleri	

GİRİŞ

Sahip olduğu 8,500 yıllık tarihi ve zengin kültür mirasıyla uluslararası bir önemi haiz olan, birçok uygarlığın geçiş ve kesişme noktasında bulunan İzmir, kültürel zenginliğiyle, çağlardır cazibe merkezi olma konumunu sürdürmüştür. Türkiye'nin sosyal ve ekonomik gelişmişlik bakımından örnek metropollerinden biri ve Ege Bölgesinin de lider ili konumunda bulunan İzmir, bölgedeki sosyal ve ekonomik aktivitenin önemli bir kısmının da şekillendiği yerdir.

Bu çalışmada İzmir ilinin sosyoekonomik yapısı incelenerek, ilin çok yönlü profilinin çıkarılması, böylece İzmir için uygun yatırım konularının belirlenmesi hedeflenmiştir. Bu amaçla çalışmanın birinci bölümünde, İzmir ili ekonomik ve sosyal durum profili çıkarılarak, belirli göstergelerle İzmir'e ait istatistikler, Ege Bölgesi ve Türkiye ile karşılaştırma yapılarak özetlenmiş, böylece ile ilişkin genel bir tablo verilmiştir. İlin mevcut durumunun Türkiye ve Ege bölgesi içindeki konumunun ayrıntılı şekilde irdelendiği ikinci bölümde, İzmir'in coğrafi yapısı (yeryüzü şekilleri ve iklim özellikleri), demografik yapısı (nüfus, eğitim, istihdam ve sağlık), iktisadi yapının bileşenleri (tarım ve hayvancılık, sanayi ve hizmetler sektörleri bazında) ayrıntılı olarak incelenmiş ve sanayi sektörüne ilişkin olarak yoğunlaşma ve kümelenme analizi yapılmıştır. Üçüncü bölümde, İzmir'in dış ticareti, ülkeler ve sektörler bazında ayrıntılı olarak incelenerek, il ihracatı ve ithalatında öne çıkan ülke ve sektörlerin yoğunlaşma analizleri yapılmıştır. Dördüncü bölümde ise ilin alt yapı olanakları, yeraltı kaynakları, ulaşım ve haberleşme imkânları, sanayi altyapısı, enerji kaynakları ve potansiyeli ile ilin kamu yatırımlarından yararlanma düzeyi bağlamında incelenmiştir.

Beşinci bölümde, ilin sosyoekonomik gelişmişlik durumu; gelir, İnsani Gelişmişlik Endeksi ve seçilmiş belirli göstergelerle (ilin diğer iller arasındaki sırası da belirtilerek) ele alındıktan sonra, altıncı ve yedinci bölümlerde sırasıyla yatırımlarda devlet yardımları kapsamında İzmir'in teşviklerden yararlanma düzeyi ve ilin SWOT analizine göre güçlü ve zayıf yönleri, il için fırsatlar ve tehditler irdelenmiştir. Nihayet çalışmanın en belirleyici bölümlerinden ve bir bakıma diğer bölümlerin bir nevi sonucu hükmünde olan sekizinci bölümde, İzmir için önerilen yatırım konularının tespit edilmesi, yatırım eğilimlerinin belirlenmesi ve ilde potansiyel taşıyan/taşıyabilecek faaliyet konuları; yatırım eğilimi, sektörlerarası etkileşim, performans ve kümelenme gibi çeşitli analizlere tabi tutularak, çıkan sonuçlara göre yatırım önerilerinin değerlendirme kriterlerine ve kuruluş yeri faktörlerine göre analizi yapılmıştır.

1. İZMİR İLİ EKONOMİK VE SOSYAL DURUM PROFİLİ

	Türkiye	Ege Bölgesi	İzmir
COĞRAFİ VE DEMOGRAFİK GÖSTERGELER			
Yüzölçümü (km ²)	783,562	89,997	12,015
Nüfus (2011 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemine Göre)	74,724,269	9,687,692	3,965,232
Yıllık Ortalama Nüfus Artış Hızı (2010–2011) (Binde)	13.49	-0.61	4.14
Nüfus Yoğunluğu (2011) (kişi/ km ²)	97	109	330
Şehirleşme Oranı (2011) (Yüzde)	76.8	73.2	91.4
Net Göç Hızı (2010–2011) (Yüzde)	-	0.13	2.26
EĞİTİM GÖSTERGELERİ			
Okur-Yazar Nüfus Oranı (2011) (Yüzde)	95.13	96.85	97.68
İlköğretimde Okullaşma Oranı (2011) (Yüzde)	98.67	99.07	99.30
Erkek (Yüzde)	98.77	99.11	99.31
Kız (Yüzde)	98.56	99.04	99.29
Ortaöğretimde Okullaşma Oranı (2011) (Yüzde)	67.37	73.82	75.52
Erkek (Yüzde)	68.53	73.08	73.64
Kız (Yüzde)	66.14	74.60	77.51
İSTİHDAM GÖSTERGELERİ			
İşgücüne Katılma Oranı (2011) (Yüzde)	49.9	53.5	53.4
İstihdam Oranı (2011) (Yüzde)	45.0	48.1	45.5
İşsizlik Oranı (2011) (Yüzde)	9.8	10.0	14.7
Tarımda Çalışanların Toplam İstihdama Oranı (2011) (Yüzde)	25.5	29.6	12.6
Sanayide Çalışanların Toplam İstihdama Oranı (2011) (Yüzde)	26.5	24.7	30.7
Hizmetlerde Çalışanların Toplam İstihdama Oranı (2011) (Yüzde)	48.1	45.7	56.7
SOSYAL GÜVENLİK GÖSTERGELERİ			
Sosyal Güvenlik Kapsamındaki Nüfus/Toplam Nüfus (Haziran 2012) (Yüzde)	85.7	88.5	89.2
Aktif Sigortalılar/Nüfus (Haziran 2012) (Yüzde)	24.8	26.9	27.9
Pasif Sigortalılar/Nüfus (Haziran 2012) (Yüzde)	13.7	17.9	19.8
Aktif Sigortalılar/Pasif Sigortalılar (Dosya) (Haziran 2012)	1.95	1.58	1.48
SAĞLIK GÖSTERGELERİ			
Hastane Sayısı (2010) (Adet)	1,397	177	52
Yüz Bin Kişiye Düşen Yatak Sayısı (2010) (Adet)	250	251	265
Doktor Başına Hasta Sayısı (2010) (Kişi)	605	577	452

	Türkiye	Ege Bölgesi	İzmir
SANAYİ SEKTÖRÜ GÖSTERGELERİ			
Sanayi Hasılasının GSYİH İçindeki Payı (Cari Fiyatlarla) (2001) (Yüzde)	25.7	28.1	31.1
Sanayi GSYİH Ortalama Yıllık Artış Oranı (1987 Sabit Fiyatlarla)1997-2001 Dönemi (%)	3.4	3.4	2.8
GSKD İçinde Sanayinin Payı (Cari Fiyatlarla) (2008) (Yüzde)	27.2	26.9	26.7
Kişi Başına Sanayi Gayri Safi Katma Değeri (2008) (TL)	3,251	3,373	3,936
Sanayi İşyeri Sayısının Türkiye İçindeki Payı (2009) (Yüzde)	100.0	13.8	5.9
Sanayi Ciro Değerinin Türkiye İçindeki Payı (2009) (Yüzde)	100.0	13.7	8.0
Sanayi Brüt Yatırımlarının Türkiye İçindeki Payı (2009) (Yüzde)	100.0	10.9	6.1
TARIM SEKTÖRÜ GÖSTERGELERİ			
Tarım Alanlarının Toplam Alan İçindeki Payı (2011) (Yüzde)	30.2	30.8	28.2
Tarımsal Hasılanın GSYİH İçindeki Payı (Cari Fiyatlarla) (2001) (Yüzde)	12.1	13.4	7.5
Tarım GSYİH Ortalama Yıllık Artış Oranı (1987 Sabit Fiyatlarla)1997-2001 Dönemi (%)	0.8	0.3	0.5
GSKD İçinde Tarımın Payı (Cari Fiyatlarla) (2008) (Yüzde)	8.5	11.3	4.8
Kişi Başına Tarım Gayri Safi Katma Değeri (2008) (TL)	1,011	1,414	712
Ortalama İşletme Büyüklüğü (2001) (Dekar)	60	44	37
Tarımsal İşletme Başına Düşen Küçükbaş Hayvan Sayısı (2001) (Adet)	9	7.7	10.6
Tarımsal İşletme Başına Düşen Büyükbaş Hayvan Sayısı (2001) (Adet)	3.6	3.5	4.6
Traktör Başına Düşen Arazi (2010) (ha)	21	12	10
Hektar Başına Düşen Kimyevi Gübre (2011) (kg)	78.	88	153
BANKACILIK GÖSTERGELERİ			
Banka Sayısı (2011) (Adet)	44	27	26
Banka Şube Sayısı (2011) (Adet)	9,760	1,445	720
Banka Mevduatı (2011) (Milyon TL)	698,656	67,918	37,863
Banka Kredileri (2011) (Milyon TL)	660,884	68,322	37,241
Şube Başına Düşen Ortalama Nüfus (2011) (Kişi)	7,656	6,704	5,507
Şube Başına Düşen Ortalama Mevduat (2011) (Milyon TL)	66.7	47.0	52.6
Şube Başına Düşen Ortalama Kredi (2011) (Milyon TL)	62.0	47.3	51.8
Kişi Başına Düşen Banka Mevduatı (2011) (TL)	8,714	7,011	9,548
Kişi Başına Düşen Banka Kredisi (2011) (TL)	8,018	7,052	9,392
Kredi/Mevduat Oranı (2011) (Yüzde)	94.6	100.6	98.4

	Türkiye	Ege Bölgesi	İzmir
TURİZM SEKTÖRÜ GÖSTERGELERİ			
Turizm İşletme Belgeli Konaklama Tesisleri Sayısı (2010) (Adet)	2,647	645	132
Tesis Sayısının Türkiye İçindeki Payı (2010) (Yüzde)	100.0	24.3	5.0
Turizm İşletme Belgeli Tesislerin Yatak Kapasitesi (2010) (Adet)	629,465	145,922	25,688
Yatak Sayısının Türkiye İçindeki Payı (2010) (Yüzde)	100.0	23.2	4.1
Turizm İşletme Belgeli Tesislerde Doluluk Oranı (2011) (Yüzde)	51.5	44.2	49.0
Belediye Belgeli Tesis Sayısı (2011)	8,893	2,962	525
Belediye Belgeli Tesislerin Yatak Kapasitesi (2011)	504,877	162,163	20,209
Belediye Belgeli Tesislerde Doluluk Oranı (2011) (Yüzde)	31.4	14.8	33.9
DIŞ TİCARET GÖSTERGELERİ			
Dış Ticaret Hacmi (2011) (Milyon USD)	375,754	33,771	18,690
Dış Ticaret Dengesi (2011) (Milyon USD)	-105,924	-953	-2,548
İhracat (2011) (Milyon USD)	134,972	16,409	8,071
Kişi Başına Düşen İhracat (2011) (USD)	1,806	1,694	2,036
İthalat (2011) (Milyon USD)	240,834	17,362	10,619
Kişi Başına Düşen İthalat (2011) (USD)	3,223	1,792	2,678
İhracatın İthalatı Karşılama Oranı (2011) (%)	56.0	95.0	76.0
DiĞER GÖSTERGELER			
Yatırım Teşvik Belgesi Sayısı (2007-2011) (Adet)	18,515	2,597	838
Teşvik Belge Sayısının Türkiye İçindeki Payı (2007-2011) (Yüzde)	100.0	14.0	4.5
Yatırım Teşviklerinin Sabit Yatırım Tutarı (2007-2011)	225,415	26,932	11,481
Sabit Yatırım Tutarının Türkiye İçindeki Payı (Yüzde)	100.0	11.9	5.1
Kamu Yatırım Harcamaları (2011) (Bin TL)	36,400,287	1,902,138	609,473
Kamu Yatırım Harcamasının Türkiye İçindeki Payı (2011) (%)	100.0	5.2	1.7
Kişi Başına Düşen Kamu Yatırım Harcaması (2011) (TL)	487	196	154
Elektrik Tüketimi (2010) (MWh)	172,050,628	27,158,004	14,902,574
Kişi Başına Elektrik Tüketimi (2010) (kwh)	2,334	2,802	3,774

2. MEVCUT DURUM

2.1. Coğrafi Yapı

İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması'na (İBBS) göre sadece İzmir ilinden oluşan TR31 İzmir Bölgesi, Türkiye'nin batısında bulunan TR3 Ege Bölgesi'nde yer almaktadır. Batısında Ege Denizi bulunan İzmir, göller hariç 12,012 km² yüzölçümüne sahip olup Türkiye'nin yüzölçümünün %1.5'ini kapsamaktadır. Ege kıyılarının tam ortasında yer alan İzmir, kuzeyden Balıkesir, doğudan Manisa, güneyden Aydın illeri ile çevrilmiştir. Bölge toprakları, 37°45' ve 39°15' kuzey enlemleri ile 26°15' ve 28° 20' doğu boylamları arasında yer almaktadır. İzmir'in kuzey-güney doğrultusundaki uzunluğu yaklaşık olarak 200 km, doğu-batı doğrultusundaki genişliği ise 180 km'dir.

Harita 1: İzmir İl Haritası

Yeryüzü Şekilleri:

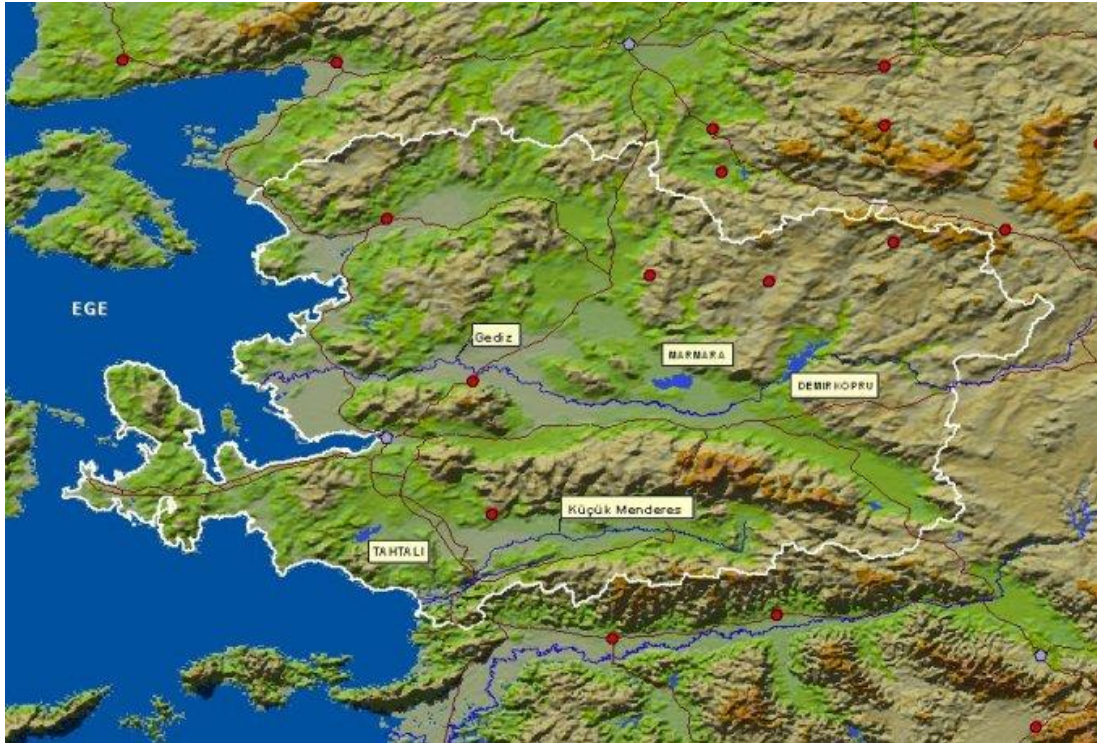
İzmir'in yeryüzü şekilleri, yakın jeolojik geçmişin bir sonucudur. Doğu batı doğrultusunda uzanan sıradağlar arasında yer alan çöküntü ovaları ve akarsu ağzlarındaki birikinti ovaları, yeryüzü şekillerinin ana hatlarını meydana getirirler. Dağların denize dik uzanması ve ovaların

İç Batı Anadolu eşiğine kadar sokulması, deniz yönlü etkilerin iç kesimlere kadar yayılmasına olanak vermektedir.

İzmir'in alçak olan sahillerinde, iç içe girmiş birçok irili ufaklı körfez, burun, koy gibi girinti ve çıkıntından başka, yarımadalar ve sahile yakın adacıklar bulunmaktadır. Karadan denize doğru açılan çok verimli ovalar ile vadiler, denize dik dağlar ve körfezleri dolduran deltalar İzmir sahillerinin karakteristik özellikleridir.

İzmir'in en kuzeyinde 1,250 metreyi aşan yüksekliğiyle Madra Dağları bulunmaktadır. Madra Dağları'nın güney batı ucundaki Geyiklidağ'da yükseklik 1,061 metreye ulaşır. Madra Dağları üzerinde bazı yerler 500-700 m. yüksekliğinde hafif dalgalı düzlükler (yayla) halindedir. Fıstık çam ormanları ile kaplı Kozak Yaylası bunların en bilinenidir. Madra Dağları'nın güneyinde yer alan Bakırçay Ovası'nın uzunluğu ise 60 km. kadardır. Bakırçay Ovası'nın güneyindeki Yunt Dağları, doğudaki Sultan Dağları ve Dumanlı Dağ ile birleşerek kesintisiz dağlık bir alan meydana getirir.

Harita 2: İzmir İli Fiziki Haritası

Kaynak: İzmir Orman Bölge Müdürlüğü

Dumanlı Dağı'nın güneyinde, içine Gediz Nehri'nin yerleşmiş olduğu çöküntü alanı bulunur ve Dumanlı Dağ ile Yamanlar Dağı arasında 10 km. uzunluğunda dar bir boğaz meydana getirir. "Menemen Boğazı" adı verilen bu dik yamaçlı derin vadinin doğusunda Alaşehir'e, Sarıgöl'e

kadar Gediz Ovası uzanır. Gediz Nehri, döküldüğü yerde geniş bir delta meydana getirmiştir. Delta düzlüğünün kuzey-güney doğrultusundaki uzunluğu yaklaşık olarak 20 km. kadardır. Menemen Ovası ve Gediz Delta Ovası adı verilen bu düzlük, ülkemizin en verimli ovalarından biridir.

Yamanlar ve Manisa Dağları'nın meydana getirdiği yüksekliğin güneyinde bir çöküntü alanı vardır. Bu çöküntü çukurunun batı kısmı deniz tarafından kaplanmış ve İzmir Körfezi meydana gelmiştir. Körfezin doğusunda, etraftaki yamaçlardan inen akarsuların getirdiği alüvyonların denizi doldurması ile oluşmuş Bornova Ovası, onun da doğusunda Kemalpaşa Ovası bulunur. Bornova Ovası ile Kemalpaşa Ovası arasında, yüksekliği 250 metreye kadar çıkan Belkahve Geçidi yer alır.

İzmir Körfezi ve Kemalpaşa Ovası'nın kapladığı çöküntü çukurunun güneyinde ise Bozdağlar yer alır. Yüksekliği 2,159 metreye kadar çıkan Bozdağlar, doğuda Sarıgöl'ün güneyinden başlar ve Kemalpaşa'nın güneydoğusundaki Karabel Geçidi'ne kadar uzanır. Bozdağlar, kuzeyindeki Gediz Ovası'na ve güneyindeki Küçük Menderes Ovası'na dik yamaçlarla iner. İzmir Körfezi'nin doğusunda, yüksekliği 1,500 metreye kadar çıkan Kemalpaşa Dağları uzanır.

Urla'dan Çeşme'ye kadar olan bölgede yüksekliği 500 metreyi geçen tepelere pek rastlanmaz. Kentin batısında Çatalkaya (Kızıldağ) yükseltilerinde yamaçlar çok dik, vadiler derin ve dardır. Karaburun Yarımadası'nda bu sıradağlara dikey durumda olan ve kuzeyden güneye doğru uzanan dağlar bulunur. Bu dağların en yüksek olanı, Karaburun ilçe merkezinin güneyinde 1,218 metreye kadar çıkan Akdağ'dır. Bozdağlar'ın güneyinde, üzeri çok verimli alüvyon topraklar ile örtülü Küçük Menderes Ovası yer alır. Küçük Menderes Ovası, doğuda hemen hemen Beydağ yerleşim alanından başlar ve ortalama 10-15 km genişlikte, Torbalı ve Selçuk'a kadar uzanır.

Akarsular ve Göller

İzmir ili içinde Ege Bölgesi'nin önemli akarsularından olan Gediz'in aşağı çığı ile Küçük Menderes ve Bakırçay akış göstermektedir Diğerleri sel karakterli küçük akarsulardır. Gediz Nehri, İç Batı Anadolu'da Murat Dağı'ndan doğar ve toplam uzunluğu 400 km'dir. İzmir sınırı içindeki Yamanlar Dağı'ndan doğan Kemalpaşa Çayı da Gediz'in en önemli kollarından biridir. Gediz, Manisa Ovası'nın batısında İzmir il sınırına ulaşır, Yamanlar Dağı ile Dumanlı Dağı arasındaki Menemen Boğazı'ndan geçerek, Foça'nın güneyinde denize dökülür. Uzunluğu 124

km olan Küçük Menderes, Bozdağlar'dan doğar. Kendi ismi ile anılan çok bereketli bir ovayı sulayarak, Selçuk ilçesinin batısında denize dökülür.

Kentin bir diğer önemli akarsuyu olan ve 128 km uzunluğundaki Bakırçay ise, doğuda Ömerdağ, kuzeyde Madra ve güneyde Yunt Dağı'ndan gelen kollardan oluşur ve Çandarlı Körfezi'nde denize dökülür.

Bir çeşit çanak durumunda olan ve üç yandan dağ ve sırtlarla çevrili İzmir çevresindeki akarsular şehrin topografik yapısını zenginleştirmektedir. İzmir Körfezi Bornova ovasının akaçlama alanı (kanal, ark, su yolu, yer altı su oluşu) oldukça dardır. Bu nedenle çevrenin akarsuları tam organize olmamış durumdadır. Çevredeki dağ kütlelerini yarıp gelen veya yamaçlardan inen akarsular ve dereler kısa mesafede akarak, tabanda birleşmeden ayrı yerlerde doğrudan İzmir Körfezi'ne boşalırlar. İzmir Körfezi'ne akan drenaj ağını oluşturan akarsu ve derelerin tümü kısa boyludur. Bu akarsular basit rejimli ve geçici yani mevsimlik akıma sahip akarsulardır. Yağışlı mevsimlerde ve özellikle kış aylarında akış gösterirler. Uzun süren kuraklık nedeniyle kullanımları sınırlıdır. Çoğu zaman cılız akan sular, çevreden aşındırıp getirdikleri materyali ve yataklarına dökülen molozları taşıyamayacak kadar güçsüz ve düşük bir akıma sahiptirler. Suların yatakları kum, çakıl ve iri bloklarla doludur.

İzmir'de yer alan önemli göller ise Gölcük, Belevi Gölü, Çakalboğaz Gölleri ve Karagöl'dür. Gölcük, Ödemiş'in kuzeyinde Bozdağlar'ın en yüksek noktasının batısında bulunur ve dağ sırasının genel doğrultusunda güneyden kuzeye doğru uzanan küçük bir çöküntü çukuru içine yerleşmiştir. Suları, küçük bir dere ile kuzeye doğru akarak Gediz'e ulaşır. Sığ bir göl olan Belevi Gölü, Torbalı ile Selçuk arasında Küçük Menderes'in sol tarafında bulunmaktadır. Çakalboğaz Gölleri, Küçük Menderes'in, Selçuk'tan 5-6 km. ilerilere kadar doldurmasıyla oluşmuş ovanın kuzey kenarında bulunurlar. Karagöl ise, Yamanlar Dağı üzerinde, tektonik kökenli bir kayma sonucu oluşan çukurlukta yer almaktadır.

İklim

İzmir ili, Orta Enlem kuşağında, denizsel etkilere açık, iç deniz özelliği gösteren körfez yapısı ile Kıyı Ege şeridinin tektonik özelliğine göre iklimsel karakter göstermektedir. Orta Enlem kuşağında yer alması ve kıyı şehri olması nedeni ile Akdeniz iklimi karakteri hâkimdir. Yazlar sıcak ve kurak, kışlar ılık ve bol yağışlı, bahar ayları ise geçiş özelliği gösterir.

Güneşlenme süresi ve yeterli düzeyde yağış miktarına bağlı olarak, İzmir'in toprak yapısı tarımsal açıdan uygun iklim özelliğine sahiptir. İl, yenilenebilir enerji kaynakları (rüzgâr ve güneş) açısından da önemli sayılabilecek düzeyde bir potansiyele sahiptir. Zarar verici meteorolojik olayların (kuvvetli yağış, dolu ve fırtına vb.) oluşma sıklığı özellikle kış aylarında yüksektir. İzmir'de yıllık ortalama sıcaklık 16–17°C arasında değişmektedir. İzmir'de bugüne kadar ölçülen günlük maksimum sıcaklık 43.0 °C, minimum sıcaklık ise -8.2 °C'dir.

İzmir'de uzun yıllar ortalama güneşlenme süresi 8.0 saattir. Ortalama açık günler sayısı Temmuz ve Ağustos aylarında 27 güne kadar çıkarken, Aralık-Ocak-Şubat aylarında 5 güne kadar düşmektedir. Kapalı günler yaz aylarında hiç görülmezken, Aralık ve Ocak aylarında 6 gün civarındadır.

İzmir'de, son sekiz yıl içerisinde en çok yağış 2005 yılında görülmüşken, son birkaç senedir yağış miktarında önemli ölçüde düşüş yaşanmaktadır. İzmir ili uzun yıllar yıllık toplam yağış ortalaması 687.5 mm, 24 saatte ölçülen maksimum yağış miktarı ise 145.3 mm'dir. İzmir'de yağış miktarının yarısı kış aylarında gerçekleşmektedir. Yağmurlu gün sayısının yıllık ortalama toplam değeri 79 gündür. İlde, her mevsimde görülen nem, hava sıcaklığının yazın bunaltıcı, kışın dondurucu hissedilmesine neden olur. En fazla nem yüzde 74 ile Aralık ve Ocak aylarında, en düşük nem yüzde 52 ile Temmuz ayında ölçülmüştür.

İzmir'in hâkim rüzgâr yönü güney-güneydoğu, mevsimsel değişimlere bağlı olarak ikincil derece hâkim rüzgâr yönü batı-kuzeybatı'dır. İzmir'de ortalama rüzgâr hızı 3.0 m/sn'dir. Bu güne kadar ölçülen maksimum rüzgâr hızı ise 42.2 m/sn=151.9 km/saat olarak ölçülmüştür. Rüzgâr durumu denize açık kıyı şeridi ve farklı topografik yapıları bir arada bulundurması nedeni ile önemli bir potansiyel oluşturmaktadır.

Bitki Örtüsü ve Ormanlık Alanlar

İzmir ili, bitki örtüsü yönünden Akdeniz ikliminin etkisi altındadır. İl sınırları içerisinde Akdeniz bitkilerinin her türü bulunmaktadır. Akdeniz iklim bölgesinde yetişen geniş, sert ve iğne yapraklı, sürekli yeşil kalan, kuraklığa dayanıklı ağaç ve çalılar İzmir'in yaygın doğal bitki örtüsünü oluşturmaktadır.

Yüzyıllar boyu aşırı otlatma, yangın ve tarla açma nedenleriyle ormanların ortadan kalktığı yerlerde, maki florası kendini göstermektedir. Maki florasına ardıç, pırnal, kermes meşesi, yabancı zeytin, çitlembik, sakız, akçakesme, tespah, katırtırnağı, gibi kuraklığa dayanıklı

ağaççıklar girmektedir. Makilik alanlar, denizden 600 metre yüksekliğe kadar çıkmaktadır. Dağlık kesimlerin büyük kısmı ormanlıktır. Denizden 600 metre yüksekliğe kadar kızılçam, daha yukarılarda karaçam ormanları vardır. Bergama'nın Kozak, Cumaovası'nın Güner ve Torbalı'nın Helvacı Köyü çevresinde doğal olarak yetişmiş fıstık çamı ormanları bulunur. Toprağı elverişli, kuytu ve nemli dere yataklarında çınar, kestane, dişbudak, söğüt, kavak, akçaaç, karaağaç ve kızılçık gibi yapraklı ağaçlar yayılmıştır. Palamut meşesi de il ormanlarının karakteristik ağaçlarından birisidir.

İzmir ilinin toplam arazisinin %40.6'sı (490,548 hektar) ormanlık alanlardan oluşmaktadır. Mevcut ormanların da sadece %40'ı verimli ormanlardan oluşmaktadır. İzmir ili ormanlık alanlarındaki toplam ağaç varlığının %41'i kızılçam, %9'u meşe, %4'ü karaçam ve %46'sı da diğer (diğer yapraklı, fıstıkçamı, halepçamı, kestane, ardıç vb.) ağaçlardan oluşmaktadır.

Ege Bölgesi toplam ormanlık alanı 3,752,202 hektar, Türkiye toplam ormanlık alanı ise 21,188,747 hektar olup, İzmir ili ormanlık alanı, Ege Bölgesi ormanlık alanından %13, Türkiye toplam ormanlık alanından ise %2.3 oranında pay almaktadır. Türkiye genelinde, 1 hektar ormanlık alana 3.4 kişi düşmekte iken, İzmir'de bu rakam yaklaşık 8 kişidir.

Sahip olunan coğrafi yapı, kentin gelişiminde önemli bir unsurdur. İzmir ve çevresindeki dağların kıyıya dik olarak uzanması ve İzmir Limanı'nın varlığı, kentin lojistik merkezi olmasında kritik rol oynar. Dağların kıyıya dik uzanması; hem ulaşımın iç bölgelere kolayca taşınmasına yol açmakta hem de iklimin liman etkilerinin iç kesimlere doğru ulaşmasına neden olmaktadır. Gerek İzmir'in coğrafi konumu gerekse köklü tarihi nedeniyle İzmir, Ege Bölgesi'nin lideri ve Türkiye'nin de çok önemli illerinden birisi konumundadır.

2.2. Demografik Yapı

2.2.1. Nüfus

İzmir, nüfus varlığı bakımından Türkiye'nin en büyük üçüncü ili konumundadır. Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) 2011 yılı sonuçlarına göre 3,965,232 olan il nüfusu, ülke nüfusunun %5.3'ünü, Ege Bölgesi nüfusunun ise %41'ini oluşturmaktadır. İzmir'de 1990–2000 dönemi yıllık nüfus artış hızı %22.39 iken, 2007–2011 dönemi itibarıyla %14.47'ye gerilemiştir.

Tablo 1: İzmir İlinin Nüfus Göstergeleri

	Genel Nüfus Sayımı Sonuçları			Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları		
	1990	2000	Yıllık Ort. Artış Hızı (‰)	2007	2011	Yıllık Ort. Artış Hızı (‰)
Türkiye	56,473,035	67,803,927	18.29	70,586,256	74,724,269	14.42
Ege Bölgesi	7,595,221	8,938,781	16.29	9,299,322	9,687,692	10.23
İzmir	2,694,770	3,370,866	22.39	3,739,353	3,965,232	14.47

Kaynak: TÜİK verileri ve kendi hesaplamamız.

12,012 km² yüzölçümüne sahip olan İzmir’de nüfus yoğunluğu (kilometre kareye düşen nüfus) yaklaşık 330 kişidir. Türkiye nüfus yoğunluğunun 97 kişi/km² olduğu dikkate alındığında, İzmir’in küçük yüzölçümüne rağmen yoğun bir yerleşim yapısına sahip olduğu ortaya çıkmaktadır. 2010–2011 yılları itibarıyla İzmir’de yıllık nüfus artış hızı ‰4.14 iken, Türkiye’nin nüfus artış hızı ‰13.49 olup, ilin nüfus artış hızı ülke ortalamasının çok altında (81 il içinde 50. sırada) kalmıştır.

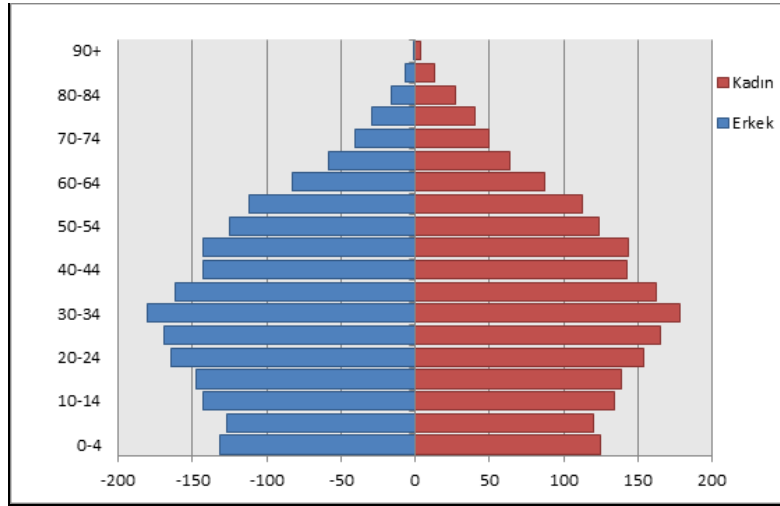
Tablo 2: 2011 ADNKS Göre İzmir, Ege ve Türkiye Nüfus Göstergeleri

Bölge	Toplam Nüfus	Nüfus Yoğunluğu	Şehir Nüfusu (%)	Yıllık Nüfus Artış Hızı (‰)
Türkiye	74,724,269	97	76,8	13,49
Ege Bölgesi	9,687,692	109	73,2	-0,61
İzmir	3,965,232	330	91,4	4,14

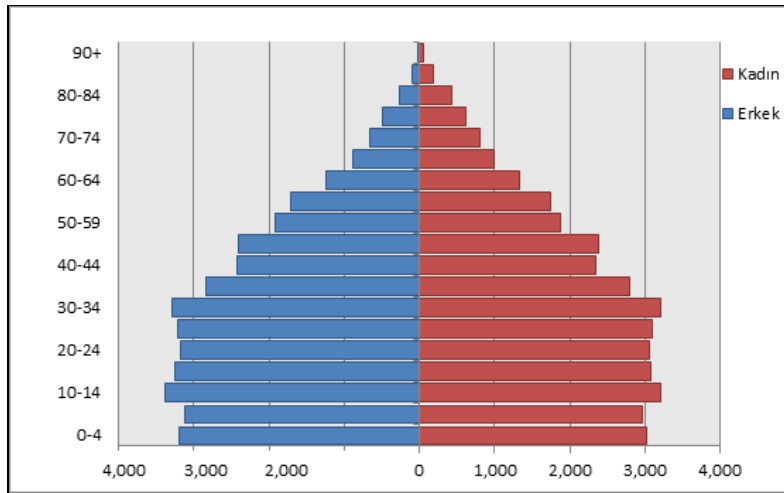
Kaynak: TÜİK

2011 yılı itibarıyla Türkiye genelinde nüfusun %50.2’si erkek, %49.8’i kadın nüfus iken, İzmir ilinde nüfusun %49.9’u erkek, %50.1’i kadın nüfustan oluşmaktadır. İzmir ve Türkiye için nüfus piramitleri incelendiğinde, önemli farklılıklar göze çarpmaktadır. Türkiye’de toplam nüfus içinde en büyük payı sırasıyla 10-14 yaş grubu (%8.8), 30-34 yaş grubu (%8.7), 15-19 yaş grubu (%8.5) ve 25-29 yaş grubu (%8.4) almaktadır. 0-4 yaş grubu ve 20-24 yaş grubu da %8.3 pay almaktadır. İzmir’de ise 30-34 yaş grubu %9 payla ilk sırada gelirken, 25-29 yaş grubu %8.4 ile ikinci, 35-39 yaş grubu %8.2 payla üçüncü ve 20-24 yaş grubu da %8 pay ile dördüncü sırada gelmektedir. Görüldüğü gibi Türkiye genelinde öğrenim çağındaki genç yaş grubu ve çalışma çağındaki gruplar nüfusun önemli bir bölümünü oluştururken, İzmir’de genç ve orta yaş grupları nüfusun önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Yani İzmir ili nüfusu Türkiye ortalamasına göre daha yaşlı bir görünüm arz etmekte, piramidin orta kısımları nüfusun büyük bölümünü oluşturmaktadır. Türkiye’de 20 yaş altı genç nüfusun oranı %33.7 iken İzmir’de bu oran %26.9 düzeyindedir. Yine 60 yaş üstü nüfusun toplam nüfusa oranı Türkiye için %10.8 iken İzmir’de %13.1 düzeyindedir.

Grafik 1: İzmir Nüfus Piramidi (2011)

Grafik 2: Türkiye Nüfus Piramidi (2011)

Kaynak: TÜİK

Nüfusun yerleşim yerlerine göre dağılımı incelendiğinde, 2011 ADNKS sonuçlarına göre İzmir il nüfusunun %91.4'ünün şehirlerde, %8.6'sının da köy ve beldelerde yaşadığı görülmektedir. 30 ilçeye sahip olan İzmir'de, Büyükşehir sınırları içerisinde 21 ilçe mevcut olup, bu ilçelerin toplam il nüfusu içindeki payı %85 civarındadır. 2011 ADNKS sonuçlarına göre nüfus büyüklüğü açısından, en büyük ilçe Karabağlar olup il toplam nüfusunun %11.7'si bu ilçede yaşamaktadır. Karabağlar'dan sonra sırasıyla Buca, Bornova ve Konak en fazla nüfusa sahip ilçelerdir. Bu dört büyük metropol ilçe de Büyükşehir sınırları dahilindedir. Nüfus büyüklüğü açısından en az nüfusa sahip ilçeler Beydağ (12.089) ve Karaburun (8.848) olup, bu ilçelerde nüfusun büyük çoğunluğu belde ve köylerde yaşamaktadır.

Tablo 3: İl Nüfusunun Yerleşim Merkezlerine Göre Dağılımı (2011)

İlçe Adı	Toplam Nüfus	İl nüfusu içindeki payı	Merkez (şehir) nüfusu oranı	Yıllık Nüfus Artış Hızı (%)
İzmir	3,965,232	100.0	91.4	4.1
İzmir Büyükşehir	3,366,947	84.9	-	3.6
Karabağlar	463,279	11.7	99.8	9.5
Buca	436,989	11.0	99.2	32.3
Bornova	418,837	10.6	98.3	-0.6
Konak	397,201	10.0	100.0	-20.9
Karşıyaka	312,213	7.9	99.9	6.9
Bayraklı	309,147	7.8	100.0	4.0
Çiğli	163,774	4.1	100.0	38.9
Menemen	134,889	3.4	91.0	26.3
Torbalı	133,089	3.4	91.7	41.8
Ödemiş	129,968	3.3	57.9	2.1
Gaziemir	126,737	3.2	100.0	-23.0
Bergama	101,158	2.6	59.9	3.5
Kemalpaşa	93,431	2.4	78.6	23.3
Tire	78,975	2.0	66.6	8.0
Balçova	77,941	2.0	100.0	2.2
Menderes	73,191	1.8	78.7	30.7
Aliağa	68,432	1.7	82.5	39.9
Narlıdere	65,478	1.7	100.0	-106.4
Urla	53,417	1.3	84.3	17.3
Kiraz	44,587	1.1	19.6	0.7
Bayındır	41,105	1.0	52.8	-9.7
Selçuk	34,643	0.9	81.3	5.8
Dikili	34,358	0.9	52.1	39.7
Çeşme	33,931	0.9	63.1	26.3
Foça	32,476	0.8	88.2	-315.0
Seferihisar	30,890	0.8	88.8	-55.6
Kınık	28,104	0.7	41.8	-3.8
Güzelbahçe	25,335	0.6	94.1	35.1
Beydağ	12,809	0.3	44.0	-13.0
Karaburun	8,848	0.2	30.8	18.1

Kaynak: TÜİK Verileri

Türkiye genelinde ve İzmir’de nüfusun şehir ve köy dağılımında, dağılımın zamanla şehir lehine trend izlediği görülmektedir. Türkiye’de 1965 yılı genel nüfus sayımına göre nüfusun %34.4’ü şehirlerde, %65.6’sı köy ve beldelerde yaşarken, 2011 yılında nüfusun %76.8’inin şehirlerde, %23.2’sinin köy ve beldelerde yaşadığı görülmektedir. İzmir nüfusunun şehir-köy dağılımına bakıldığında da benzer gelişmenin yaşandığı görülmektedir. İzmir’de 1965 yılında nüfusun %50’si şehirlerde yaşarken, 2011 yılında şehir nüfusu oranının %91’e yükseldiği, belde ve köylerde yaşayan nüfusun ise %9’a düştüğü göze çarpmaktadır.

Tablo 4: Türkiye ve İzmir’de Dönemler İtibarıyla Şehir Nüfusu Oranları (%)

	1965	1980	1990	2000	2011
Türkiye	34.4	43.9	59	64.9	76,8
İzmir	50.3	53.6	79.2	81.1	91.4

Kaynak: TÜİK

Nüfusun şehir ve köy dağılımında şehir lehine izlenen bu gelişim, kırsal kesimden kentlere göç olgusunun açık göstergesidir. Göç, kırsal kesimden kent merkezlerine doğru bir hareketle sınırlı kalmayıp, nüfusun sanayinin daha gelişkin olduğu batı illerinde yoğunlaşmasına neden olmuştur. Bunun sonucu olarak da Türkiye'nin batı illeri göç alan, diğer bölgelerde yer alan iller ise göç veren hale gelmiştir. İzmir de bu gelişmelerden etkilenmiş, tarımda mekanizasyonun artması, veraset ve intikal nedeniyle arazinin parçalanması ve kırsal kesimde işsizlik artışı gibi olguların da etkisiyle, hem Ege Bölgesindeki illerden hem de Türkiye'nin diğer illerinden yüksek oranda göç almıştır.

Net göç ve net göç hızı verilerine bakıldığında, yıllar boyunca yüksek oranda göç alan illerin başında gelen İzmir'in, son dönemlerde net göç hızında büyük düşüş görülmektedir. Nitekim 2000 yılı Genel Nüfus Sayımına göre ‰40 civarında olan net göç hızı, 2011 itibariyle ‰2.26 oranına gerilemiştir. Aynı dönemde Ege bölgesinde de göç oranı ivme kaybederek ‰22.66'dan ‰0.13 seviyelerine düşmüştür. Bu durumun ortaya çıkmasında, artık İzmir'in göç alma kapasitesinin aşınmasının payı olduğu düşünülmektedir.

Tablo 5: Ege Bölgesi ve İzmir İlinin Göç Durumu ve Net Göç Hızı

	2000 Yılı Net Göç Hızı(‰)	2011 Yılı Nüfusu	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net Göç	2011 Net Göç Hızı (‰)
Ege Bölgesi	22.66	9,687,692	192,204	190,979	1,225	0.13
İzmir	39.88	3,965,232	110,364	101,420	8,944	2.26

Kaynak: TÜİK

2.2.2. Eğitim

2011 yılı ADNKS Sayımı sonuçlarına göre, 6 yaş ve üzeri nüfus toplamı üzerinden, okuryazar oranı ‰97.68 olan İzmir'de, kadın nüfusun okuma-yazma oranı ‰96, erkek nüfusun okuma-yazma oranı da ‰99'dur. İzmir okur-yazarlık oranı bakımından ‰95.13 olan Türkiye ortalamasının üzerinde bir performans sergilemektedir.

İl nüfusunun eğitim düzeyi ve okur-yazarlık durumu Türkiye ile karşılaştırmalı olarak aşağıda verilmiştir.

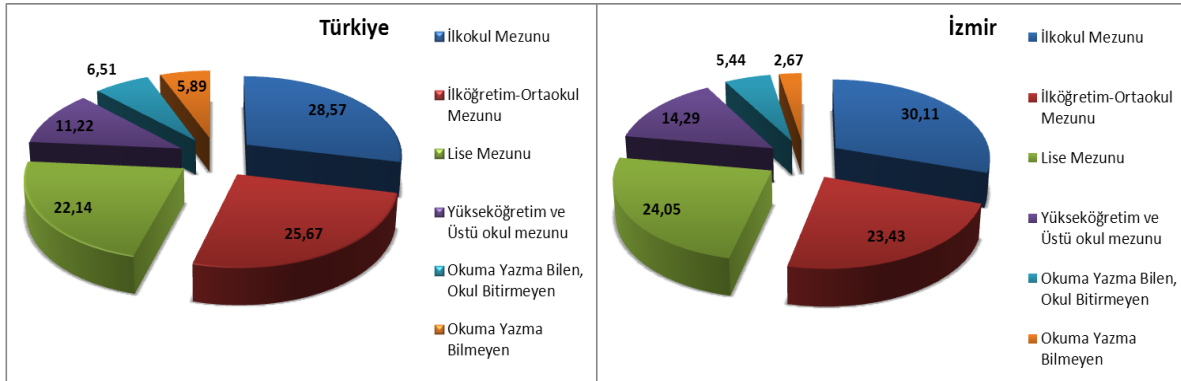
Tablo 6: Okur-Yazarlık Ve Bitirilen Son Öğretim Kurumuna Göre Nüfus (2011,%)

Eğitim Durumu (%)	Türkiye	İzmir
Okur Yazar Nüfus Oranı 6+ Yaş	95.13	97.68
Okuma Yazma Bilmeyen Nüfus 15+ yaş	5.89	2.67
Okuma Yazma Bilmeyen Erkek 15+ yaş	2.10	1.00
Okuma Yazma Bilmeyen Kadın 15+ yaş	9.70	4.30
Okuma Yazma Bilen, Okul Bitirmeyen	6.51	5.44
İlkokul Mezunu	28.57	30.11
İlköğretim-Ortaokul Mezunu	25.67	23.43
Lise Mezunu	22.14	24.05
Yüksekokul-Fakülte Mezunu	10.24	13.11
Yüksek Lisans Mezunu	0.75	0.87
Yükseköğretim ve Üstü Okul Mezunu	11.22	14.29

Kaynak: TÜİK

İzmir ili, eğitim göstergelerinin hemen hemen tamamında Türkiye ortalamasının üzerinde bir düzeye sahiptir. Gerek okuma yazma bilen nüfusta, gerek yükseköğretim ve üstü bir okuldan mezun olmak bakımından İzmir, Türkiye'nin öncü ve örnek şehirlerinden biri olmuştur.

Grafik 3: Nüfusun Eğitim Durumuna Göre Dağılımı (2011)

İzmir'de eğitim-öğretim çağındaki nüfusun okullaşma oranı (2011 yılı), ilköğretimde %99, ortaöğretimde %75'tir. Özellikle orta öğretimde İzmir, Türkiye ortalamasının (%67) oldukça üzerinde bulunmaktadır. Okullaşma oranı cinsiyete göre değerlendirildiğinde, Türkiye genelinde kadın nüfusun okullaşma oranı erkek nüfusun gerisinde kalmasına rağmen, İzmir'de kadın nüfusun okullaşma oranı (ortaöğretimde) erkek nüfustan daha iyi bir konumdadır.

Tablo 7: Okul Gruplarına ve Cinsiyete Göre Okullaşma Oranları (% , 2011)

	Türkiye	İzmir
İLKÖĞRETİM	98.67	99.30
- Erkek	98.77	99.31
- Kız	98.56	99.29
ORTAÖĞRETİM	67.37	75.52
- Erkek	68.53	73.64
- Kız	66.14	77.51

Kaynak: TÜİK

Aşağıda ilde bulunan eğitim kurumlarındaki okul başına düşen öğrenci sayısı, öğretmen başına düşen öğrenci sayısı Türkiye ile karşılaştırmalı olarak verilmiştir.

Tablo 8: Eğitim Kademelerine Göre Okul Öğrenci Ve Öğretmen Sayıları (2011–2012)

	Türkiye	Ege Bölgesi	İzmir
OKUL ÖNCESİ EĞİTİM			
-Okul Sayısı	28,625	3,810	1,219
-Öğrenci Sayısı	1,169,556	152,022	65,736
-Öğretmen Sayısı	55,883	7,040	2,759
-Okul Başına Düşen Öğrenci Sayısı	44	40	54
-Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayısı	21	22	24
İLKÖĞRETİM			
-Okul Sayısı	32,108	3,590	963
-Öğrenci Sayısı	10,979,301	1,170,563	462,486
-Öğretmen Sayısı	515,852	65,329	24,386
-Okul Başına Düşen Öğrenci Sayısı	323	305	441
-Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayısı	20	17	17
GENEL ORTAÖĞRETİM			
-Okul Sayısı	4,171	533	192
-Öğrenci Sayısı	2,666,066	283,821	123,983
-Öğretmen Sayısı	122,716	15,895	6,635
-Okul Başına Düşen Öğrenci Sayısı	476	403	479
-Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayısı	16	14	14
MESLEKİ VE TEKNİK ORTAÖĞRETİM			
-Okul Sayısı	5,501	820	267
-Öğrenci Sayısı	2,090,220	272,561	109,593
-Öğretmen Sayısı	113,098	16,441	6,051
-Okul Başına Düşen Öğrenci Sayısı	333	301	356
-Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayısı	16	15	16
TOPLAM			
-Okul Sayısı	70,405	8,735	2,641
-Öğrenci Sayısı	16,905,143	1,878,967	761,798
-Öğretmen Sayısı	807,549	104,705	39,831
-Okul Başına Öğrenci Sayısı	240	215	288
-Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayısı	21	18	19

Kaynak: TÜİK

İzmir’de, 2010-2011 öğretim yılı itibarıyla 1,219 okul öncesi eğitim, 963 ilköğretim, 192 genel ortaöğretim ve 162 tane de mesleki ve teknik eğitim orta öğretim olmak üzere 2,641 eğitim

kurumu bulunmaktadır. Söz konusu okullarda toplam 761,798 öğrenci öğrenim görmekte ve 39,831 öğretmen görev yapmaktadır.

Türkiye genelinde toplam olarak öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 21 iken, İzmir'de 19'dur. İzmir okul öncesi eğitimde ve ilköğretimde; okul başına öğrenci ve öğretmen başına öğrenci değerleri Türkiye ile karşılaştırıldığında, İlk ve Orta öğretimde okul başına öğrenci sayısı Türkiye ortalamasının üzerindeyken öğretmen başına öğrenci sayısı Türkiye ortalamasının altındadır.

İzmir, yükseköğretim alanında Türkiye için nitelikli eleman yetiştiren bir il konumundadır. İlde dört adet devlet beş adet vakıf üniversitesi olmak üzere dokuz adet üniversite bulunmaktadır.

Ege Üniversitesi, 1956 yılında, Türkiye'nin 4. üniversitesi olarak eğitim-öğretim hayatına başlamıştır. Ödemiş, Bayındır, Bergama, Tire ve Çeşme ilçelerinde yüksekokul ve meslek yüksekokulları bulunan Ege Üniversitesi, Bornova'da 3,450 dekarlık bir arazi üzerine kurulmuştur. Modern kütüphanesi, sosyal tesisleri, açık ve kapalı yüzme havuzları, kapalı spor salonları, spor tesisleri, toplum merkezi, alışveriş merkezi, sergi alanları ve Öğrenci Köyü ile 70,000 kişilik bir kampüs kent konumundadır. Üniversite bünyesinde, 12 fakülte, 8 Enstitü, 6 yüksekokul, 7 meslek yüksekokulu ve 27 araştırma ve uygulama merkezi bulunmaktadır. Ege Üniversitesi, Türkiye'de öğretim üyesi başına düşen makale sayısı sıralamasında 4. sırada yer almaktadır. 2010 ve 2011 yıllarında açıklanan, Dünyanın En İyi 2,000 Üniversitesi listelerinde sırasıyla 512. ve 486., Türkiye'deki üniversiteler içinde ise 4. ve 5. sırada anılmaktadır.

Dokuz Eylül Üniversitesi, 20 Temmuz 1982'de İzmir'de kurulmuştur. Kuruluşunda; Ege Üniversitesi'nin pek çok fakülte ve yüksekokulu Dokuz Eylül Üniversitesi'ne geçmiştir. 4 ayrı kampüste faaliyet gösteren Dokuz Eylül Üniversitesi bünyesinde; 10 fakülte, 6 enstitü, 4 meslek yüksekokulu ve 25 araştırma ve uygulama merkezi bulunmaktadır.

İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü (İYTE), 1992 yılında kurulmuş olup özellikle teknoloji alanlarında yüksek düzeyde araştırma, eğitim-öğretim, üretim, yayın ve danışmanlık yapan bir devlet üniversitesidir. İYTE özellikle Amerika ve Avrupa'da bulunan yurtdışındaki üniversitelerde eğitim almış bir akademik kadroya sahiptir ve İYTE'deki tüm bölümlerde eğitim dili %100 İngilizce'dir. Ayrıca İYTE'de pek çok bilim dalına yönelik olarak bölgenin en

donanımlı laboratuvar olanakları ve oldukça geniş ve güncel kapsamlı kütüphane hizmetleri sağlanmaktadır. Üniversite bünyesinde, 3 fakülte, toplam 16 bölüm bulunmaktadır.

İzmir Ekonomi Üniversitesi (İEU), 2001 yılında kurulan, hem İzmir hem de Ege Bölgesi'nin ilk vakıf üniversitesidir. Üniversitede eğitim dili İngilizce'dir. Üniversitenin amacı, liderlik vasıflarıyla donanmış, girişimci ve eleştirel düşünebilen nitelikli mezunlar yetiştirmek ve özgün araştırmalarla bilime katkıda bulunmaktır. İzmir Ekonomi Üniversitesi'nde toplam 6 fakülte, 3 yüksekokul, 2 enstitü, 8 uygulama ve araştırma merkezi bulunmaktadır. Bu akademik birimlerde 5 ayrı programda önlisans, 27 ayrı programda lisans öğretimi, 18 ayrı programda yüksek lisans öğretimi ve 3 ayrı programda doktora öğretimi sürdürülmektedir. 455 kadrolu öğretim üyesi bulunan üniversite, on yılda 5013 mezun vermiştir.

İzmir Üniversitesi, İzmir'in 6. üniversitesi olarak 2007 yılında, vakıf üniversitesi olarak kurulmuştur. 2008-2009 öğretim yılında eğitim-öğretim hizmeti vermeye başlayan üniversite bünyesinde, 6 fakülteye bağlı 15 bölüm ve 3 meslek yüksekokulu bulunmaktadır.

Yaşar Üniversitesi, 2001 yılında, vakıf üniversitesi olarak kurulmuş olup 2002-2003 akademik yılında eğitime başlamıştır. Üniversite bünyesinde, 7 fakülte, 1 yüksekokul ve 1 meslek yüksekokulu bulunmaktadır.

Gediz Üniversitesi, İzmir ilinin Menemen ilçesinde, 2009-2010 eğitim-öğretim yılında faaliyete geçmiş olan bir vakıf üniversitesidir. Üniversite bünyesinde, 4 fakülte, 1 meslek yüksekokulu ve 2 enstitü bulunmaktadır.

Şifa Üniversitesi, 2011 yılında, sadece sağlık alanına yönelik olarak kurulmuş bir vakıf üniversitesidir. Üniversite bünyesinde, tıp fakültesi, diş hekimliği ve sağlık bilimleri olmak üzere 3 fakülte ve 1 sağlık bilimleri enstitüsü bulunmaktadır.

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, İzmir'in dördüncü devlet üniversitesi olarak 2010 yılında kurulmuştur. 10 fakülte, 3 enstitü ve 1 yüksekokulu barındırması planlanan Üniversite, Atatürk Organize Sanayi Bölgesi'nin içinde kurularak, üniversite-sanayi işbirliğini gerçekleştirmek vizyonuyla yola çıkmıştır. 1,100 yatak kapasitesine sahip İzmir Atatürk Eğitim ve Araştırma Hastanesi'yle birlikte çalışacak olan İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Tıp Fakültesi ve İzmir'de kurulan ilk Sağlık Bilimleri Fakültesi, üniversitenin artıları arasında bulunmaktadır.

Tablo 9: İzmir'deki Üniversiteler ve Öğrenci sayıları

Üniversite Adı	Fakülte Sayısı	Yüksekokul	Öğrenci Sayısı	Mezun
Ege Üniversitesi	11	13	48,215	6,002
Dokuz Eylül Üniversitesi	12	10	47,808	6,676
İYTE	3	0	2,248	256
Ekonomi Üniversitesi	5	2	6,215	842
Yaşar Üniversitesi	7	1	4,505	540
Gediz Üniversitesi	4	1	2,459	-
İzmir Üniversitesi	5	2	2,269	78
Şifa Üniversitesi	3	0	246	-
Kâtip Çelebi Üniversitesi	2	0	210	-
Toplam	52	29	114,175	14,394

Kaynak: ÖSYM, 2011 - 2012 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistikleri

İzmir'de 9 üniversitede toplam 52 fakülte ve 29 yüksekokul bulunmaktadır¹. Fakülte sayısının yüksekliği, farklı farklı bilim dallarında eğitim ve öğretim faaliyetlerinin sürdürüldüğünü göstermektedir. Ege Üniversitesi ve Dokuz Eylül Üniversitesi en eski üniversite olmaları nedeni ile fakülte sayısı bakımından en zengin üniversitelerdir. Fakülte sayısının fazlalığına rağmen fakülte türleri bakımından İzmir üniversiteleri genelde benzerlik göstermektedir². Üniversitelerde aynı tür mühendislik fakültesi, iktisadi ve idari bilimler fakültesi, eğitim ve fen fakülteleri olması, aynı bilim dallarında yoğunlaşma olmasına neden olarak farklı bilim dallarında uzmanlaşmayı sınırlandırmıştır. Mühendislik Bölümleri incelendiğinde, ilde 7 bilgisayar, 5 elektrik-elektronik, 4 makine, 4 inşaat, 4 endüstri ve 3 yazılım mühendisliği bölümü olmak üzere 20 farklı mühendislik bölümü bulunmaktadır. Ayrıca Türkiye'deki tek deri mühendisliği bölümü İzmir'de bulunurken, biyomühendislik bölümü de ilk defa ilde kurulmuştur. Fakülte ve bölümler sayı olarak yeterli görünse de aynı bölümlerin birçok üniversitede birden kurulduğu görülmektedir. Bu durum bilgi üretme gücü ve öğrenci yetiştirme açısından bakıldığında olumlu görünürken, kaynakların etkin kullanılmaması, disiplinler arası işbirliği ve iletişimin geliştirilmemiş olması ve ihtiyaçtan fazla öğrenci yetiştirilmesi açısından olumsuzdur. Bu noktada fakültelerin, ilin/bölgenin stratejik önceliklerine göre yeni bilgi ve teknoloji üretmeye yönelerek, öğrencileri bu bilgiyle geleceğe hazırlamaları İzmir'in bilim ve sanayi şehri olması yolunda önem taşımaktadır.

¹ 2011 - 2012 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistikleri, 2012

² İzmir Bölgesel Yenilik Stratejisi, 2012

2011-2012 öğretim yılında ildeki üniversite öğrencileri ve öğretim elemanları Türkiye ve Ege Bölgesi ile karşılaştırmalı olarak aşağıdaki tabloda verilmiştir. Buna göre Türkiye'deki öğretim elemanlarının %7'si, üniversitelerin %5'i ve öğrencilerin de %3'ü İzmir'de bulunmaktadır.

Tablo 10: Üniversite Öğretim Elemanları ve Öğrenci Sayısı (2011-2012)

	Türkiye	Ege Bölgesi	İzmir
Ön Lisans ve Lisans			
Yeni Kayıt	813,580	86,588	27,597
Öğrenci	4,112,687	312,389	116,326
Mezun Olan (2010-2011)	496,794	54,677	15,512
Öğretim Elemanları			
Profesör	16,783	2,160	1,550
Doçent	9,257	1,294	697
Yardımcı Doçent	24,759	3,163	1,450
Diğer	68,040	8,656	4,767
Toplam	118,839	15,273	8,464

Kaynak: TÜİK

2.2.3. İstihdam

TÜİK tarafından istihdama ilişkin veriler, kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus (15+ yaş) üzerinden yayınlanmakta olup, kurumsal olmayan nüfus, okul, yurt, otel, çocuk yuvası, huzurevi, hastane, hapisane, kışla ya da orduvinde ikamet edenler dışında kalan nüfus olarak tanımlanmıştır. İşgücü, istihdam edilenler ve işsizlerin oluşturduğu nüfusu kapsamaktadır. Buna göre Türkiye, Ege Bölgesi ve İzmir için işgücüne katılma oranı, işsizlik oranı ve istihdam oranına ilişkin bilgiler aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Tablo 11: İşsizlik ve İstihdam Oranları (2011)

	Nüfus (15+, Bin)	İşgücü (Bin)	İstihdam (Bin)	İşgücüne Katılma Oranı(%)	İşsizlik Oranı (%)	İstihdam Oranı (%)
Türkiye	53,593	26,725	24,110	49.9	9.8	45.0
Ege Bölgesi	7,410	3,962	3,565	53.5	10.0	48.1
İzmir	3,099	1,653	1,410	53.4	14.7	45.5

Kaynak: TÜİK

Tablodan görüldüğü gibi, 2011 yılı itibarıyla 15 yaş ve üzeri nüfus grubu üzerinden hesaplanan Türkiye genelinde işsizlik oranı %9.8 ve istihdam oranı %45 olarak gerçekleşmiştir. Ege Bölgesinde ve İzmir'de işsizlik oranının Türkiye ortalamasının üstünde seyrettiği, işgücüne katılma oranı ve istihdam oranının da Türkiye ortalamasının üzerinde olduğu görülmektedir. 2011 itibarıyla 26 düzey 2 bölgesi içinde işsizlik oranında %14.7 ile ilk sırada gelen İzmir, %16.2 olan tarım dışı işsizlik oranıyla da 26 alt bölge içinde en yüksek işsizliğe sahip 4. bölge olarak karşımıza çıkmaktadır.

İzmir için istihdam oranı, işsizlik oranı ve işgücüne katılma oranının yıllar itibarıyla gelişimi aşağıdaki gibidir:

Tablo 12: İzmir İli İşsizlik ve İstihdam Oranları

Yıllar	İstihdam Oranı (%)	İşsizlik Oranı (%)	İşgücüne Katılma Oranı (%)
2004	38.5	15.7	45.7
2005	38.4	13.9	44.6
2006	39.3	12.0	44.7
2007	41.5	10.5	46.4
2008	39.9	11.8	45.2
2009	39.0	16.2	46.6
2010	42.5	15.1	50.1
2011	45.5	14.7	53.4

Kaynak: TÜİK

2007 yılına kadar düşüş eğiliminde olan işsizlik oranı, 2008 yılından itibaren yükseliş kaydederek 2009 yılında en yüksek düzeyine çıkmıştır. Küresel ekonomik krizin etkilerinin derinleştiği bu dönemde İzmir'in işsizlik oranları da hızla yukarı yönlü hareket etmiştir. 2010 yılından itibaren düşüş eğilimine girmişse de, hâlâ Türkiye ortalamasına göre oldukça yüksek düzeyde bulunmaktadır. Kriz sonrası Türkiye genelinde işsizlik oranları tekrar düşüş eğilimine girerken İzmir'de gerileme daha yavaş olmuştur. 2007 yılı verileriyle karşılaştırıldığında krizin derinleştiği 2009 yılında işsizlik oranında Türkiye genelinde 3.7 puanlık artış kaydedilmişken İzmir'de 5.7 puanlık artış görülmüştür. Kriz öncesi hem Türkiye'de hem İzmir'de işsizlik oranları %10 seviyesindeyken, krizin etkilerinin silinmeye başladığı 2010 ve 2011 yılları sonunda Türkiye genelinde işsizlik oranı %12 ve %9.8'e gerilerken, İzmir'de ise hâlâ %14.7 düzeyinde seyretmektedir. Buradan küresel ekonomik krizin İzmir'i daha fazla etkilediğini ve çıkışın daha yavaş olduğu sonucu çıkarılabilir.

Genç nüfusun işsizlik oranı incelediğinde, İzmir'in Türkiye karşısındaki konumu da daha fazla netleşmektedir. İzmir'de 15-24 ve 25 üstü yaş gruplarında işsizlik oranları, hem erkeklerde hem de kadınlarda Türkiye ortalamasının üzerindedir. 2011 itibarıyla Türkiye'de 15-24 yaş grubu işsizlik oranı erkekler ve kadınlar için sırasıyla %17.1 ve %20.7 iken, İzmir'de sırasıyla %20.9 ve %36'dır. Yine 25 üstü yaş grubunda da İzmir'de kadınlarda işsizlik oranı Türkiye ortalamasının yaklaşık iki katı düzeyindedir. İzmir'de kadın nüfusta işsizlik oranının yüksekliği dikkat çekmektedir. Kriz öncesi Türkiye ortalamasına yakın seyreden kadın nüfusun işsizlik oranı, kriz döneminde %50'nin üzerinde artış göstermiştir. Ancak 2011 sonu itibarıyla Türkiye genelinde kadın nüfusun işsizlik oranı kriz öncesi seviyelerine dönerken, İzmir'deki kadın işsizlik oranları 2008'den beri yükselmeye devam etmektedir.

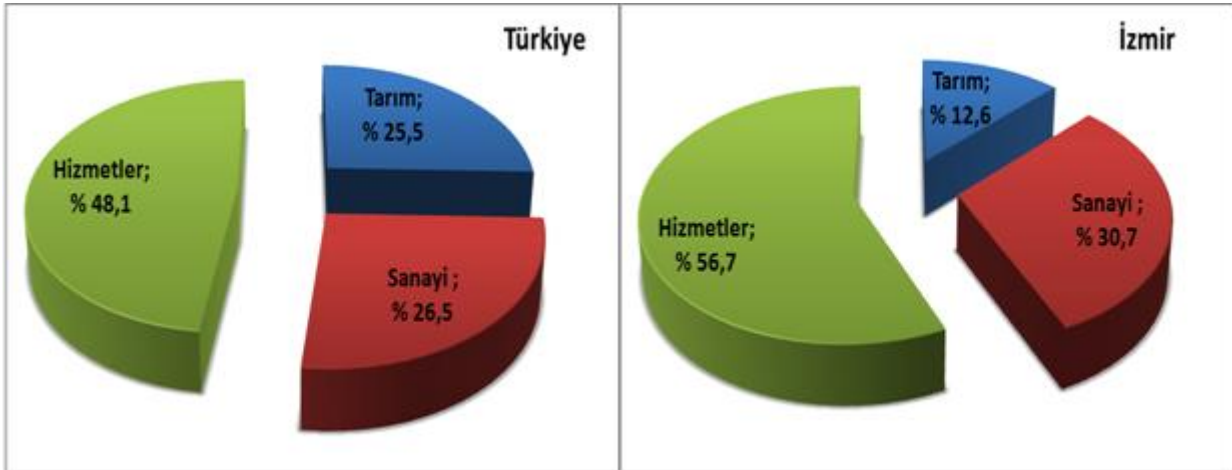
Tablo 13: İzmir ve Türkiye’de Yaş Gruplarına Göre İşsizlik Oranları (%)

Yıllar	İzmir				Türkiye			
	15-24 Erkek	15-24 Kadın	25+ Erkek	25+ Kadın	15-24 Erkek	15-24 Kadın	25+ Erkek	25+ Kadın
2004	24.7	31.1	11.9	15.3	20.5	20.7	8.6	7.4
2005	20.7	28.9	10.5	13.7	19.5	20.5	8.5	7.9
2006	18.7	23.4	9.7	11.0	18.3	20.6	8.2	8.0
2007	16.9	24.0	8.0	9.8	19.6	20.8	8.1	7.9
2008	19.5	27.8	9.1	11.1	20.1	21.2	8.9	8.7
2009	29.8	34.6	13.0	13.5	25.4	25.0	11.7	11.2
2010	25.3	32.9	11.0	15.7	21.0	23.0	9.6	10.3
2011	20.9	36.0	9.9	17.5	17.1	20.7	7.7	8.9

Kaynak: TÜİK

Türkiye’de 2011 yılı itibarıyla, istihdamın sektörel dağılımına bakıldığında, birinci sırayı %48.1 ile hizmetler sektörünün aldığı, bunu sırasıyla %26.5 ile sanayi ve %25.5 ile tarım sektörünün izlediği görülmektedir. İzmir’de ise istihdamın sektörel dağılımına bakıldığında, hizmetler sektörünün çok büyük bir pay aldığı göze çarpmaktadır. %56.7 ile birinci sırayı alan hizmetler sektöründen sonra, %30.7 paya sahip olan sanayi sektörü gelmektedir. Türkiye sanayisi içinde önemli bir yere sahip olan İzmir’de, sanayi sektörünün istihdamdan aldığı pay Türkiye ortalamasının üzerindedir. Sebze, meyve ve zeytincilik gibi tarımsal faaliyetlerde uzmanlaşmış olan İzmir’de, tarım sektörü toplam istidamın %12.6’sını barındırmaktadır ki, bu oran Türkiye tarım istihdam oranının yaklaşık yarısına tekabül etmektedir.

Grafik 4: İstihdamın Sektörel Dağılımı (2011)

Türkiye İş Kurumu’na yapılan başvurular ve işe yerleştirmelere bakıldığında, 2011 yılında İzmir’de 60,691 kişinin kuruma başvurduğu ve 7,467 kişinin işe yerleştirildiği görülmektedir.

Türkiye İş Kurumu'na yapılan başvuru ve işe yerleştirmeler dikkate alındığında, iş yaratma kapasitesinin Türkiye genelinde %26, İzmir'de ise %12 düzeyinde olduğu görülmektedir.

Tablo 14: Türkiye İş Kurumu'na Yapılan Başvurular ve İşe Yerleştirilenler (2011)

	Türkiye	İzmir
Yıl İçinde Yapılan Başvuru	1,398,355	60,691
- Erkek	860,206	25,555
- Kadın	538,149	35,136
Yıl İçinde Alınan Açık İş	660,623	20,455
- Erkek	595,987	19,095
- Kadın	64,036	1,360
Yıl İçinde İşverene Yapılan Takdim	2,036,637	123,277
- Erkek	1,521,580	99,155
- Kadın	515,057	24,122
Yıl İçinde İşe Yerleştirme	363,672	7,467
- Erkek	261,694	5,189
- Kadın	101,708	2,278
Kayıtlı İşgücü	2,192,145	130,448
- Erkek	1,394,166	81,686
- Kadın	797,979	48,762
Kayıtlı İşsizler	1,844,965	109,255
- Erkek	1,142,928	67,196
- Kadın	702,037	42,059

Kaynak: Türkiye İş Kurumu

İstihdam konusunda Türkiye'nin ve İzmir'in en önemli sorunlarından biri de hiç şüphesiz kayıt dışı istihdamdır. Son on yıllık dönem incelendiğinde Türkiye'de kayıt dışı istihdamda %53'den %42'ye bir gerileme olduğu görülmektedir. Ancak bu görece iyileşmeye karşın, kayıt dışı istihdam oranı hala yüksek bir seviyede bulunmaktadır. 2011 itibariyle Türkiye'de Düzey 2 bölgeleri içinde kayıt dışı istihdamın en düşük olduğu bölgeler sırasıyla TR51 Ankara (%21.4), TR10 İstanbul (%22.7) ve TR41 Bursa (%28.1) alt bölgeleridir. İzmir ise %32.9 kayıt dışı istihdam oranıyla 4. sırada yer almaktadır. Toplam kayıt dışı istihdamın %42.1 olduğu Türkiye'de, tarım sektöründe kayıt dışı oranı %83.9 olarak gerçekleşirken, tarım dışı sektörlerde kayıt dışı istihdam oranı ise %27.8 olarak gerçekleşmiştir. İzmir'de ise tarım sektöründe kayıt dışılık oranı %78 iken, tarımdışı sektörlerde kayıt dışı istihdam oranı 26.4'tür. İzmir istihdam bakımından hem tarım sektöründe hem de tarım dışı sektörlerde Türkiye ortalamasının altında bir kayıt dışı oranına sahiptir. İzmir'de hizmetler sektöründe ve sanayi sektöründe kayıt dışı istihdam oranı ise sırasıyla %26 ve %27 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye genelinde sanayi sektöründe kayıt dışı istihdam oranı ise %31.5 olarak gerçekleşmiştir.

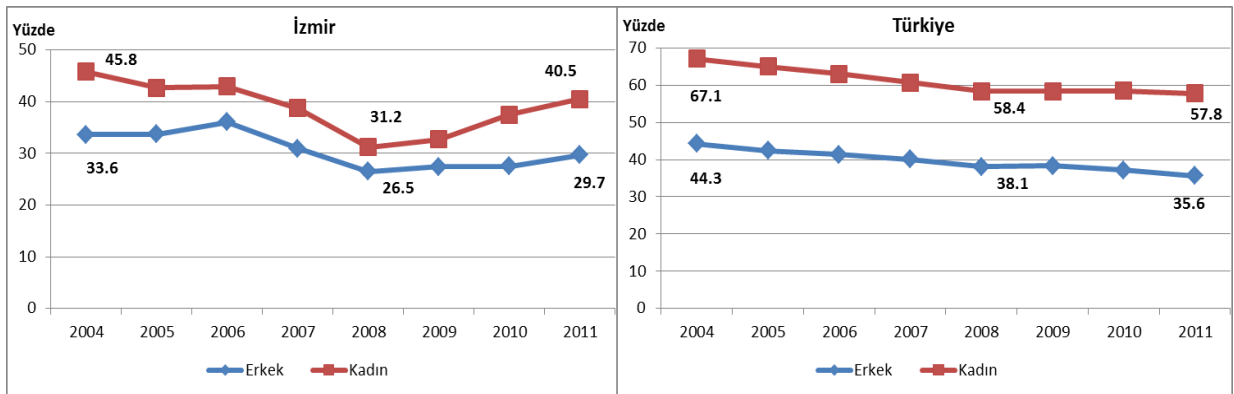
Tablo 15: İzmir ve Türkiye’de kayıt dışı istihdam göstergeleri (%)

Kayıtdışı Göstergeleri	İzmir	Türkiye
Kayıt Dışı İstihdam Oranı	32.9	42.1
Tarım dışı sektörler	26.4	27.8
Tarım sektörü	78.1	83.9
Hizmetler sektörü	26.0	25.7
Sanayi sektörü	27.0	31.5
Kadınlar	40.5	57.8
Erkekler	29.7	35.6
Okuma Yazma Bilmeyen	83.3	91.9
Lise Mezunu	21.5	23.0
Üniversite Mezunu	9.9	7.7
15-19 yaş grubu	66.7	77.4
20-24 yaş grubu	28.9	43.4
25-34 yaş grubu	20.0	30.0

Kaynak: TÜİK verileri

Türkiye’de kayıt dışı istihdam oranı (2011 itibariyle) erkek nüfusta %35.6 iken, kadınlarda bu oran %57.8’e yükselmektedir. İzmir’de erkek nüfusta kayıt dışı istihdam oranı %29.7 iken kadınlarda %40.5’tir. Cinsiyete göre bakıldığında da, hem kadınlarda hem de erkeklerde, İzmir’de kayıt dışı istihdam oranının Türkiye ortalamasından daha düşük olduğu görülmektedir. İzmir’de 2008 küresel ekonomik krizine kadar düşüş eğiliminde olan kayıt dışı işsizlik oranı, kriz sonrası yukarı yönlü bir eğilim sergilemiştir. Ancak Türkiye’de 2008 yılında kayıt dışı istihdam oranındaki gerileme ivme kaybetse de İzmir’in aksine artış da göstermemiştir. Burada İzmir’in küresel ekonomik krizden kayıt dışı istihdam bakımından da Türkiye’den daha fazla etkilendiği göze çarpmaktadır.

Grafik 5: İzmir ve Türkiye’de yıllar itibariyle cinsiyete göre kayıt dışı istihdam (%)

Türkiye’de 2011 sonu itibarıyla yaş gruplarına göre en fazla kayıt dışı istihdam görülen gruplar 65 üstü (%85.6), 60-64 yaş grubu (%78.7) ve 15-19 genç yaş grubu (%77.4) olarak sıralanmaktadır. Türkiye’de kayıt dışı istihdamın en az olduğu yaş grupları ise 30-34 yaş grubu (%29.2) ve 25-29 yaş grubudur (%30.3). İzmir için ise kayıt dışı istihdamın en fazla olduğu yaş grupları 55 üstü (%73.6) ve 15-19 genç yaş grubu (%66.7) iken, kayıt dışı istihdamın en az olduğu yaş grupları 25-34 yaş grubu (%20) ve 20-24 yaş grubudur (%29).

Türkiye genelinde 2011 yılı itibarıyla eğitim durumu bazında en fazla kayıt dışı istihdam, okuma yazma bilmeyen (%92) ve okuma yazma bilse de bir okul bitirmeyenlerde (%82) gerçekleşmektedir. Yine Türkiye’de yüksekokul/fakülte mezunlarında kayıt dışı istihdam oranı %7.7, genel lise mezunlarında %25.7, meslek lisesi mezunlarında ise %20.5, ortaokul mezunlarında %32 ve ilköğretim mezunlarında %63’tür. İzmir’de ise okuma yazma bilmeyen nüfusta kayıt dışı istihdam oranı %83 iken, lise altı mezuniyette %45.7, lise mezunlarında %21.5 ve yüksekokul/fakülte mezunlarında %9.9 olarak gerçekleşmiştir. Burada hem Türkiye açısından hem de İzmir açısından eğitim düzeyi yükseldikçe kayıt dışı istihdam oranının önemli düzeyde düşüş kaydettiği, yani eğitim düzeyi ile kayıtlı çalışmanın paralel hareket ettiği görülmektedir.

İzmir’de işyeri büyüklüğü açısından kayıt dışı istihdamın en yoğun yaşandığı grup, 1-9 işçi çalıştıran küçük işletmeler (%54) ve 10 ila 24 arasında işçi çalıştıran işletmeler (%20) iken, 50 ve üstü işçi çalıştıranlarda kayıt dışı oranı en düşük düzeydedir (%4.3). Türkiye genelinde de paralel bir dağılım söz konusudur. Yine İzmir’de kayıt dışı istihdam en yoğun olarak, ücretsiz aile işçisi olarak çalışanlarda (%89) ve işveren veya kendi hesabına çalışanlarda (%48) yaşanırken, ücretli veya yevmiyeli çalışanlarda ise bu oran %22’dir.

İzmir, sosyoekonomik açıdan sosyal güvenlik kriterine göre değerlendirildiğinde, Türkiye ortalamasının üzerinde bir görünüm arz etmektedir. Aşağıda yer alan tabloda görüldüğü gibi Haziran 2012 tarihi itibarıyla, Türkiye’de toplam sosyal güvenlik kapsamında olan nüfusun (gelir testi yaptıranlar hariç) toplam nüfusa oranı %85.7 iken, İzmir’de bu oran %89.2 düzeyindedir. Bununla birlikte aktif sigortalıların (çalışanların) pasif sigortalılara (aylık alanlara) oranı incelendiğinde İzmir’e ait rakamların Türkiye genelinden daha kötü bir görünüm sergilediği dikkati çekmektedir. Nitekim Türkiye genelinde aktif sigortalıların pasif sigortalılara oranı 1.95 iken, İzmir’de 1.48’dir. Başka bir ifadeyle, aylık alanlara ödenecek

maaşların finansmanına, Türkiye genelinde daha fazla çalışan kişi dâhil olurken, İzmir’de bu nisbi olarak daha az çalışanla gerçekleşmektedir.

Tablo 16: Türkiye’de ve İzmir’de Sosyal Güvenlik Kapsamındaki Kişi Sayısı (Haziran 2012)

	Türkiye	İzmir
Nüfus (kişi)	74,724,269	3,965,232
Aktif Sigortalılar (Çalışanlar) (kişi)	18,514,947	1,106,901
Aktif Sigortalılar (Çalışanlar)/Nüfus (%)	24.8	27.9
Pasif Sigortalılar (Aylık Alanlar) (Kişi)	10,227,607	785,288
Pasif Sigortalılar (Aylık Alanlar) (Dosya)	9,475,716	746,181
Pasif Sigortalılar (Aylık Alanlar) (Kişi)/Nüfus (%)	13.7	19.8
Aktif Sigortalılar/Pasif Sigortalılar (Dosya)	1.95	1.48
Sosyal Güvenlik Kapsamında Bakmakla Yükümlü Tutulanlar (Yaralanıcılar) Sayısı	35,330,764	1,643,800
Yararlanıcılar/Nüfus (%)	47.3	41.5
Toplam Sosyal Güvenlik Kapsamı (Gelir Testi Yaptıranlar Hariç)	64,073,318	3,535,989
Toplam Sosyal Güvenlik Kapsamı/Nüfus (%)	85.7	89.2

Kaynak: T.C. Sosyal Güvenlik Kurumu.

İzmir’de aktif sigortalıların il nüfusu içindeki payı %27.9 iken, Türkiye genelinde %24.8’dir. Yine pasif sigortalıların toplam nüfusa oranı İzmir’de %19.8 iken Türkiye genelinde %13.7’dir. İzmir aktif sigortalılar/nüfus oranı açısından Türkiye geneline göre (yaklaşık %10) daha iyi bir konum sergilerken, pasif sigortalılar/nüfus oranı açısından ise Türkiye genelinden bir hayli (yaklaşık %50) kötü görünüm sergilemektedir.

2.2.4. Sağlık

İzmir’de 33’ü kamu ve üniversite, 19’u özel olmak üzere toplam 52 hastane bulunmaktadır. Hastanelerdeki fiili yatak kapasitesi ise 972’si özel hastanelere ait olmak üzere toplam 10,483’tür. Türkiye’deki toplam hastane sayısının %3.7’si ve yatak sayısının %5.7’sini barındıran İzmir’de, yüz bin kişi başına hastane yatak sayısı 265 olup, 250 olan Türkiye ortalamasının biraz üzerindedir. Bu da sağlık hizmetleri açısından ilin Türkiye geneline göre biraz daha iyi durumda olduğuna işaret etmektedir.

Türkiye’deki toplam sağlık personelinin %6’sı İzmir’de bulunmakta olup doktor sayısı açısından da bu oran %7 olmaktadır.

Tablo 17: Bazı Sağlık Göstergeleri (2010)

	Türkiye	Ege Bölgesi	İzmir
Hastane Sayısı	1,397	177	52
Özel	489	54	19
Sağlık Bak., Üni. ve Diğer Kamu Toplamı*	908	123	33
Yatak Sayısı	184,050	24,366	10,483
Özel	28,063	2,356	972
Kamu, Üni. ve Diğer Kamu Toplamı	155,987	22,010	9,511
Yüz bin Kişi Başına Hastane Yatak Sayısı	250	251	265
Sağlık Personeli Sayısı	430,943	59,789	26,491
Uzman Hekim	63,563	8,748	4,708
Toplam Hekim	123,447	16,793	8,773
Doktor başına hasta sayısı	605	577	452
Diş Hekimi	21,432	3,320	1,760
Eczacı	26,506	4,170	1,848
Hemşire	114,772	15,706	7,036

(*) Milli Savunma Bakanlığı'na bağlı hastaneler ve sağlık personeli dahil değildir.

Kaynak: TÜİK

Sağlık sektörü konusunda Türkiye geneline göre görece olarak iyi durumda olan İzmir'de, İzmir İl Sağlık Müdürlüğü'nden alınan bilgilere göre, devam etmekte olan ve planlanan oldukça büyük ve önemli sağlık yatırımları bulunmaktadır.

Devam Eden Sağlık Projeleri:

1-Atatürk Eğitim ve Araştırma Hastanesi Ameliyathane ve Yoğun Bakım Ek Binası: Projenin, 05.09.2012'de tamamlanması planlanmaktadır. 3 bodrum katı, zemin kat ve 5 kattan oluşan binada; 34 ameliyathane, 138 yataklı yoğun bakım, pre-op ve post- op, merkezi sterilizasyon, 20 yataklı anjiyo merkezi, patoloji merkezi, 2 adet konferans salonu, tüm hastaneye hizmet verecek mutfak ve ısı merkezi ve 3 kat kapalı otopark bulunacaktır.

2-İl Sağlık Müdürlüğü Ek Hizmet Binası: Arsa alanı 4,259 m² ve kapalı alanı 7,200 m² olan binada; kuduz tedavi merkezi ile ağız ve diş sağlığı merkezi, verem savaş dispanseri ile deri ve tenasül hastalıkları dispanseri, Konak halk sağlığı laboratuvarı, gıda ve çevre kontrol şubesi, akıl ve ruh sağlığı şubesi, kalite kontrol birimi, sağlık kurumları saymanlık müdürlüğü, hizmet vermesi planlanmaktadır.

İhale Aşamasındaki Projeler:

1-Bornova Devlet Hastanesi: 200 yataklı hastanede; 192 yataklı klinikler, 6 ameliyathane, 55 poliklinik odası, 15 yataklı diyaliz ünitesi, 15 yoğun bakım yatağı ile 10 küvezli yeni doğan yoğun bakım bulunacaktır.

2-Çiğli Bölge Eğitim Hastanesi: 50 yataklı hastanede; 405 yataklı klinikler, 16 ameliyathane, 112 poliklinik odası, 16 diyaliz ünitesi, 94 yoğun bakım yatağı ile yanık tedavi merkezi bulunacaktır.

3-Urla Devlet Hastanesi: 150 yataklı hastanede; 179 yataklı klinikler, 5 ameliyathane, 48 poliklinik odası, 19 yoğun bakım yatağı, diyaliz ünitesi, bulunacaktır.

4-Bergama Devlet Hastanesi Ek Binası: Ek binada; 4 adet kadın doğum, 3 adet üroloji ve genel poliklinikler, 8-10 ünitelik diş üniti ve laboratuvarı hizmet verecektir.

Henüz Başlamayan Projeler:

1-Ödemiş Devlet Hastanesi: 250 yataklı hastanede; 254 yataklı klinikler (22 adet tek kişilik, 116 adet çift kişilik), 7 ameliyathane, 19 yataklı diyaliz ünitesi, 18 yoğun bakım yatağı, 81 adet poliklinik ile doğumhane bulunacaktır.

2-Dr.Behçet Uz Çocuk Hastalıkları ve Cerrahisi E.A. Hastanesi Ek Binası: Ek binada; çocuk acil servisi, 26 yataklı pediatri, 120 yataklı prematüre ve yenidoğan yoğun bakımları, 24 yataklı onkoloji servisi hizmet verecektir.

İlde Oluşturulmaya Çalışılan Sağlık Kampüs Alanları:

1-Yenişehir Sağlık Kampüs Alanı: 15,000 m²'lik bu alanda; 600 yataklı bölge eğitim ve araştırma hastanesi, 200 yataklı kadın doğum hastanesi, 200 yataklı çocuk hastalıkları hastanesi, 350 yataklı göğüs hastalıkları hastanesi olmak üzere toplam 1,350 hasta yatağı bulunacaktır.

2-Bayraklı Sağlık Kampüs Alanı: 522,530 m²'lik alanda yapılması planlanan 1,450 yatak kapasiteli entegre sağlık kampüsü yapım işinin Temmuz 2011'de ön yeterlilik ihalesi yapılmıştır. Bu alanda; 400 yataklı bölge eğitim ve araştırma hastanesi, 150 yataklı fizik tedavi ve rehabilitasyon hastanesi, 200 yataklı kardio-vasküler cerrahi hastanesi, 300 yataklı kadın doğum ve çocuk hastanesi, 100 yataklı onkoloji hastanesi, 200 yataklı ruh sağlığı hastalıkları hastanesi, 100 yataklı yüksek güvenilirli adli psikiyatri hastanesi ve ayrıca sosyal tesisler yer alacaktır.

2012 yılı için Bakanlığa teklif edilen sağlık yatırım projeleri de aşağıdaki gibidir.

1-Torbalı Devlet Hastanesi: 75,000 m²'lik alanda, 200 yataklı klinikler, 6 ameliyathane, 55 poliklinik odası, diyaliz ünitesi, yoğun bakım ünitesi bulunacaktır.

2-Çeşme Devlet hastanesi: 33,200 m²'lik bu hastanede; 50 yataklı klinikler, 4 ameliyathane, 20 poliklinik odası, diyaliz ünitesi, doğum salonu ile yoğun bakım ünitesi bulunacaktır.

3-Dikili Devlet Hastanesi Ek Binası: 7,000 m²'lik alanda; mevcut hastane binasının, polikliniklerin yetersiz olması nedeniyle ek bina yapılması planlanmaktadır. Bu ek binada; 12 adet poliklinik, başhekimlik ve idari bina, yemekhane ile toplantı salonu hizmet verecektir.

4-Aliğa Devlet Hastanesi Ek Binası: 13,000m²'lik alanda, mevcut hastane binasının, acil ve polikliniklerin yetersiz olması nedeniyle ek bina yapılması planlanmaktadır. Bu ek binada; 26 adet poliklinik odaları ile 900 m² alana sahip olacak acil servis, hizmet verecektir.

5-Ahmet Ersan Semt Polikliniği: 1,900 m²'lik kapalı alanın mevcut hali üzerinde, güçlendirme ve tadilat yapılarak, semt polikliniği olarak hizmet vermesi planlanmaktadır. Bu ek binada; 20 adet poliklinik, hizmet verecektir.

6-Buca 1. Basamak Sağlık Hizmetleri Binası: Mevcut Buca 2 nolu toplum sağlığı merkezi binası yıkılarak aynı arsa üzerine yaptırılacak olan bu projede; toplum sağlığı merkezi, aile sağlığı merkezi, 112 acil yardım istasyonu, ana çocuk sağlığı ve aile planlaması merkezi ve verem savaş dispanseri bulunacaktır.

7-Kınık 1. Basamak Sağlık Hizmetleri Binası: Mevcut Kınık toplum sağlığı merkezi binası yıkılarak aynı arsa üzerine yaptırılacak olan bu projede; toplum sağlığı merkezi, aile sağlığı merkezi, 112 acil yardım istasyonu bulunacaktır.

2.3. İktisadi Yapı

2.3.1. Tarım

2.3.1.1. Tarım Hasılasının Gelişimi ve Dağılımı

İzmir ekonomisi içerisinde tarım sektörünün payı düşük olmakla birlikte, ilin yıllar itibarıyla Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) rakamları incelendiğinde, 1987 yılında il GSYİH'sinden %10.4 oranında pay alan tarım hasılasının payının, 2001 yılında %7.5'e düştüğü görülmektedir. 2001 yılında bu pay ile tarım sektörü GSYİH içinde sanayi, ticaret ve ulaştırma-haberleşme sektörlerinden sonra dördüncü sırada yer almıştır. Genel olarak, tarım hasılasının, Türkiye toplam hasılası ve Ege Bölgesi toplam hasılası içindeki payı da yıllar itibarıyla düşüş göstermiştir.

İzmir ili tarım sektörü hasılasının yıllar itibarıyla gelişimi bölge ve ülke ile karşılaştırmalı olarak aşağıdaki tabloda verilmiştir.³

İzmir ili tarımsal hasılasının toplam hâsıla içindeki payı, Türkiye ve Ege Bölgesi ile karşılaştırıldığında, il tarımsal hasılasının GSYİH içindeki payı yıllar itibarıyla düşüş göstermesine karşın, 1987 ve 2001 yılları için bakıldığında, il tarım hasılasının Türkiye tarım hasılasından aldığı pay %4.5'ten %4.7'ye, Ege Bölgesi tarım hasılasından aldığı pay ise %22.4'ten %27'ye yükselmiştir.

Tablo 18: Tarım Hasılasının Yıllar İtibarıyla Gelişimi*

	1987	1990	1995	2000	2001
Türkiye Tarım Hasılası	13,314	68,692	1,218,178	17,540,631	21,521,043
Ege Bölgesi Tarım Hasılası	2,701	13,104	221,943	3,153,700	3,722,238
İzmir Tarım Hasılası	604	2,807	44,730	774,189	1,005,769
Çiftçilik ve Hayvancılık	571	2,613	40,418	715,652	933,352
Ormancılık	18	54	929	8,690	14,295
Balıkçılık	15	140	3,383	49,847	58,122
İzmir/Türkiye (%)	4.5	4.1	3.7	4.4	4.7
İzmir/Ege Bölgesi (%)	22.4	21.4	20.2	24.5	27.0
Türkiye Tarım Hasılasının GSYİH İçindeki Payı (%)	17.8	17.5	15.7	14.1	12.1
Ege B. Tarım Hasılasının GYYİH İçindeki Payı (%)	21.8	21.1	18.3	16.6	13.4
İzmir Tarım Hasılasının GSYİH İçindeki Payı (%)	10.4	9.6	7.7	8.5	7.5

Not (*) : Cari Fiyatlarla, Milyar TL
Kaynak: TÜİK

Tablodan da görüldüğü gibi İzmir ili tarımsal hasılasının 1987 yılında %94.5'i, 2001 yılında ise %92.8'i çiftçilik ve hayvancılıktan sağlanmıştır. Çiftçilik ve hayvancılık alt sektörünün payı, ilgili yıllar itibarıyla bir miktar düşüş gösterirken, ormancılık sektörünün payı %3 civarından %1.4'e düşmüş, balıkçılık sektörünün payı ise %2.5'ten %5.8'e yükselmiştir.

İzmir ili tarımsal hasılasının büyüme hızı incelendiğinde, büyüme hızının dalgalı bir seyir izlediği dikkati çekmektedir. Bununla birlikte, 1987-2001 dönemi bir bütün olarak dikkate alındığında dönem itibarıyla il tarımsal hasılasının çok az bir artış kaydettiği görülmektedir.

İl tarım hasılasının büyüme hızı, dönem içerisinde Türkiye ortalama artış oranının çok az altında kalırken, Ege Bölgesi ortalama artış hızının da az miktarda üzerinde gerçekleşmiştir. Nitekim 1987-2001 döneminde İzmir tarımsal GSYİH'si yıllık ortalama %0.5 oranında artış gösterirken Türkiye tarımsal hasılasının ortalama yıllık artış oranı %0.8, Ege Bölgesi tarımsal

³ Raporda yer alan 2001 yılı ve öncesi Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla rakamlarında ve buna bağlı olarak yapılan yorumlarda yeni TL ve/veya TL dönüşümü yapılmamıştır.

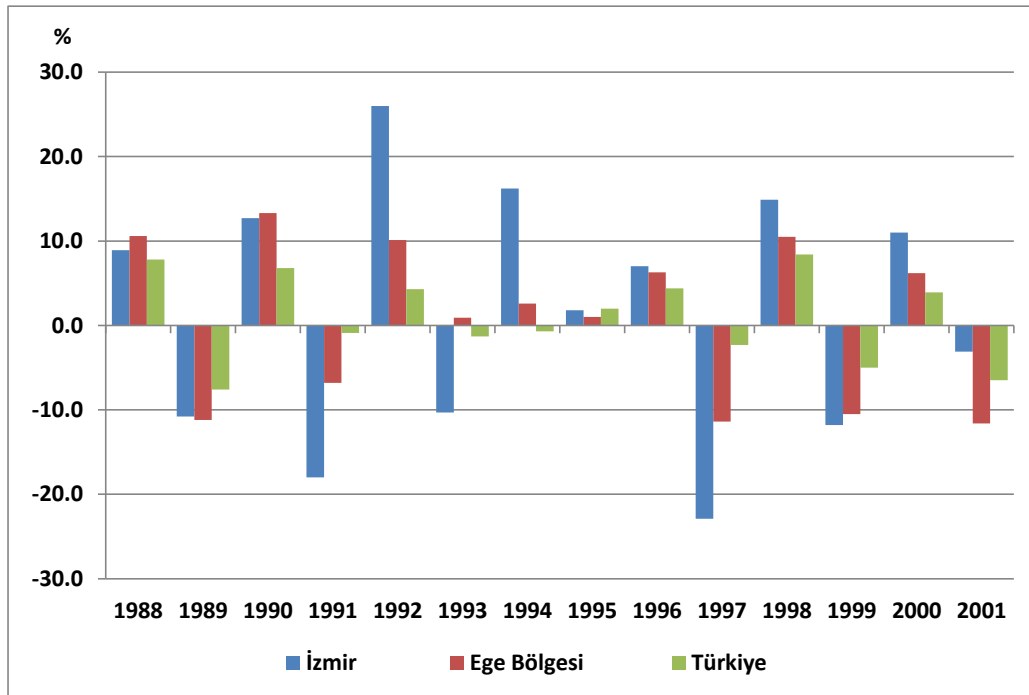
hasılasının ortalama yıllık artış oranı ise %0.3 olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönem itibarıyla İzmir ili toplam GSYİH'sinin ortalama yıllık artış hızı ise %2.6 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 19: Tarım Sektörü ve GSYİH Gelişme Hızları (1987 Yılı Sabit Fiyatlarıyla) (%)

Yıllar	İzmir		Ege Bölgesi		Türkiye	
	Tarım GSYİH	Toplam GSYİH	Tarım GSYİH	Toplam GSYİH	Tarım GSYİH	Toplam GSYİH
1988	8.9	2.5	10.6	3.5	7.8	2.1
1989	-10.8	-0.7	-11.2	-1.0	-7.6	0.3
1990	12.7	7.4	13.3	8.4	6.8	9.3
1991	-18.0	-0.1	-6.8	-0.7	-0.9	0.9
1992	26.0	7.0	10.1	7.0	4.3	6.0
1993	-10.3	11.9	0.9	9.3	-1.3	8.0
1994	16.2	-1.9	2.6	-1.5	-0.7	-5.5
1995	1.8	5.7	1.0	5.8	2.0	7.2
1996	7.0	6.3	6.3	7.7	4.4	7.0
1997	-22.9	4.6	-11.4	5.2	-2.3	7.5
1998	14.9	2.2	10.5	3.1	8.4	3.1
1999	-11.8	-6.1	-10.5	-5.9	-5.0	-4.7
2000	11.0	7.4	6.2	8.7	3.9	7.4
2001	-3.1	-7.0	-11.6	-7.8	-6.5	-7.5
1987-2001 Dönemi Ortalama Yıllık Artış Oranı (%)	0.5	2.6	0.3	2.8	0.8	2.8

Kaynak: TÜİK

Grafik 6: : Tarım Sektörü Büyüme Hızı (%) (Sabit fiyatlarla)

Tarım sektörü Gayri Safi Katma Değer (GSKD) istatistikleri incelendiğinde ise, İzmir ili tarım sektörü katma değerinin Türkiye içindeki payının %3.7, Ege Bölgesi içindeki payının da %21 civarında olduğu görülmektedir. İzmir, Türkiye tarımsal GSKD'den aldığı pay ile 26 düzey 2 bölgesi içinde 13. sırada bulunmaktadır. İzmir'in tarım sektörü GSKD'si 2004-2008 yılları arasında %34.6 oranında artış gösterirken, aynı dönemde Ege Bölgesi tarım sektörü GSKD'si %39.9 oranında, Türkiye tarım sektörü GSKD'si ise %36.4 oranında artış göstermiştir.

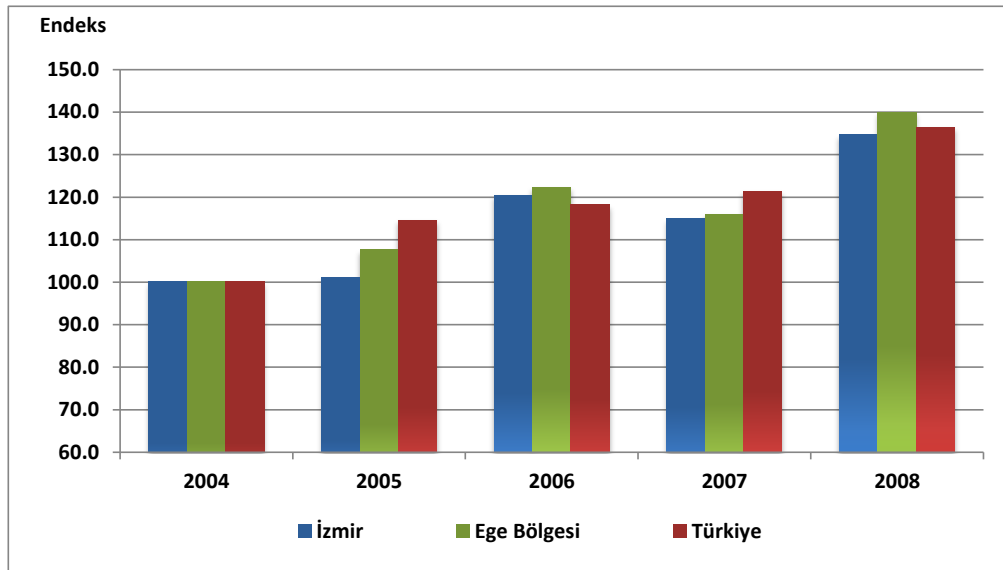
Tablo 20: Tarım Sektörü GSKD'nin Gelişimi (Cari Fiyatlarla, Milyon TL)

	2004	2005	2006	2007	2008
İzmir	2,008	2,029	2,419	2,306	2,702
Ege Bölgesi	9,484	10,203	11,594	11,002	13,272
Türkiye	52,998	60,714	62,663	64,332	72,275
İzmir/Ege Bölgesi (%)	21.2	19.9	20.9	21.0	20.4
İzmir/Türkiye (%)	3.8	3.3	3.9	3.6	3.7
Ege Bölgesi/Türkiye (%)	17.9	16.8	18.5	17.1	18.4
İzmir Tarım GSKD/ İzmir GSKD (%)	6.0	5.3	5.5	4.6	4.8
Türkiye Tarım GSKD/Toplam GSKD(%)	10.7	10.6	9.4	8.5	8.5
Ege B. Tarım GSKD/Toplam GSKD(%)	13.6	12.8	12.4	10.6	11.3

Kaynak: TÜİK

Türkiye Gayri Safi Katma Değeri (GSKD) içinde %8.5 paya sahip olan tarım sektörü, Ege Bölgesi'nde %11.3 civarında pay alırken, bu oran İzmir için sadece %4.8'dir. 2001 yılı itibarıyla İzmir'de yaratılan 56 milyar TL'lik GSKD'in yalnızca 2.7 milyar TL'si tarım sektöründe gerçekleşmiştir.

Grafik 7: Tarım Sektörü GSKD Endeksi Gelişimi (2004=100)

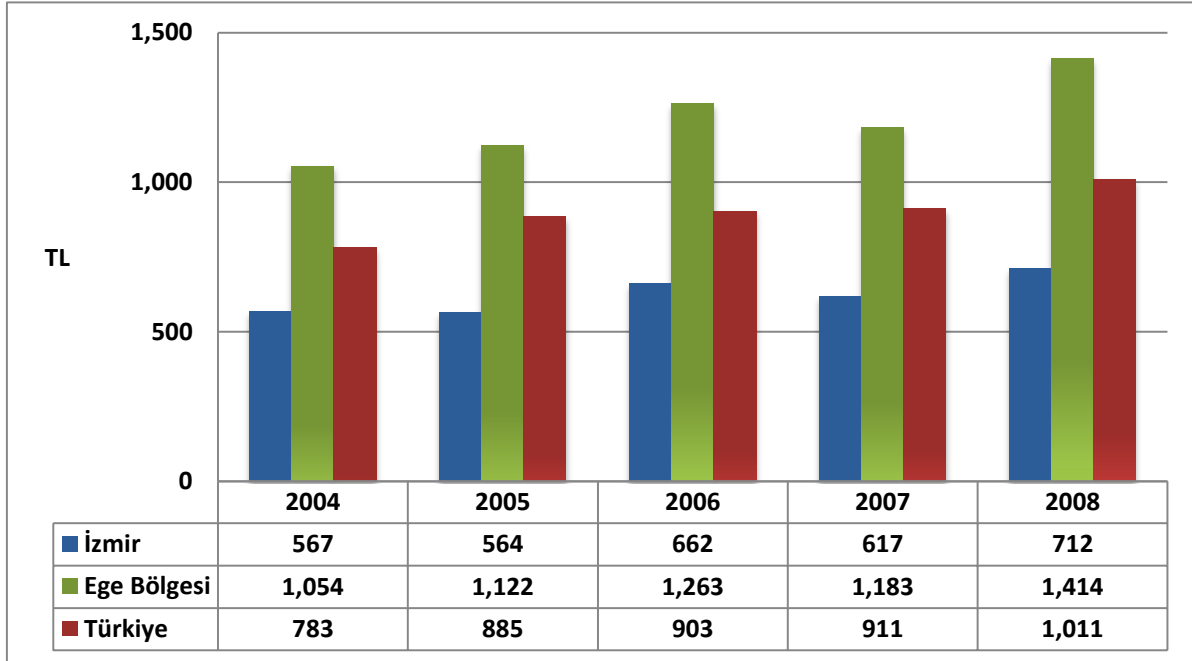

Kişi başına gayri safi tarım katma değeri açısından bakacak olursak, 2004 yılı itibarıyla 567 TL seviyesinde olan İzmir ili kişi başına tarım katma değerinin, 2004-2008 döneminde %25.6

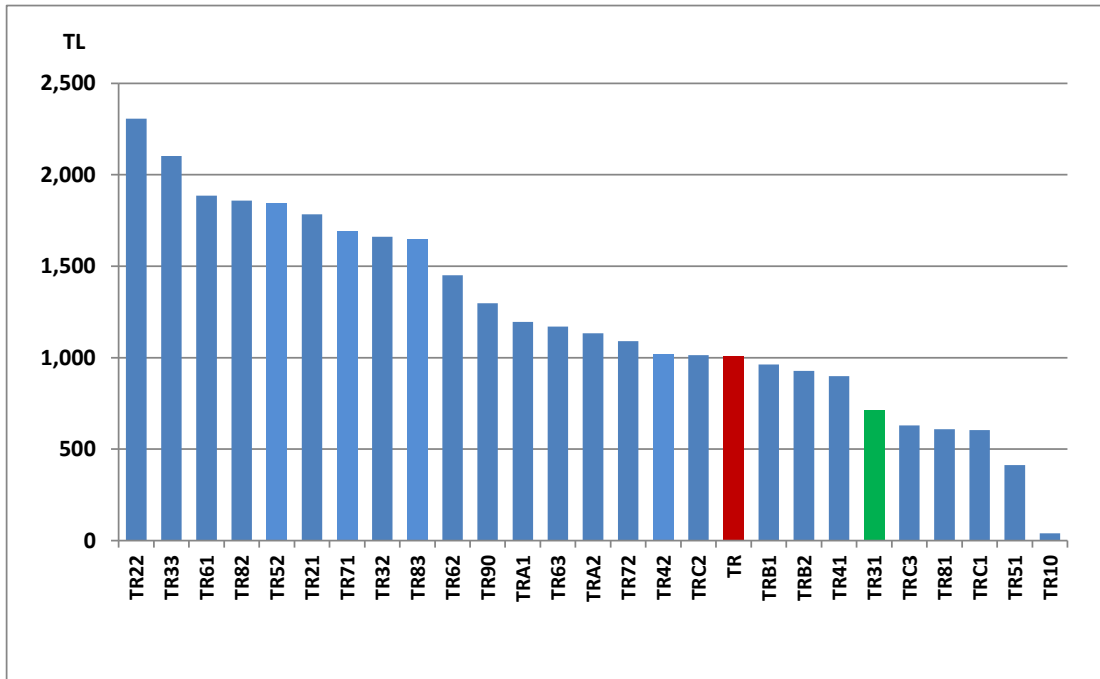
oranında artarak 2008 yılında 712 TL düzeyine ulaştığı görülmektedir. Aynı dönemde tarım sektörü kişi başına katma değer artış oranı Ege Bölgesi'nde %34.2 iken, Türkiye genelinde %29.1 düzeyinde gerçekleşmiştir.

Grafik 8: Kişi Başına Düşen Gayri Safi Tarım Katma Değerinin Gelişimi (Cari Fiyatlarla)

Kişi başına düşen tarım sektörü gayri safi katma değerine Düzey 2 bölgeleri sıralaması açısından bakacak olursak, 2008 yılı itibarıyla TR31 (İzmir) bölgesi kişi başı gayri safi katma değerinin, 26 bölge içinde 21'inci sırada yer aldığı görülmektedir.

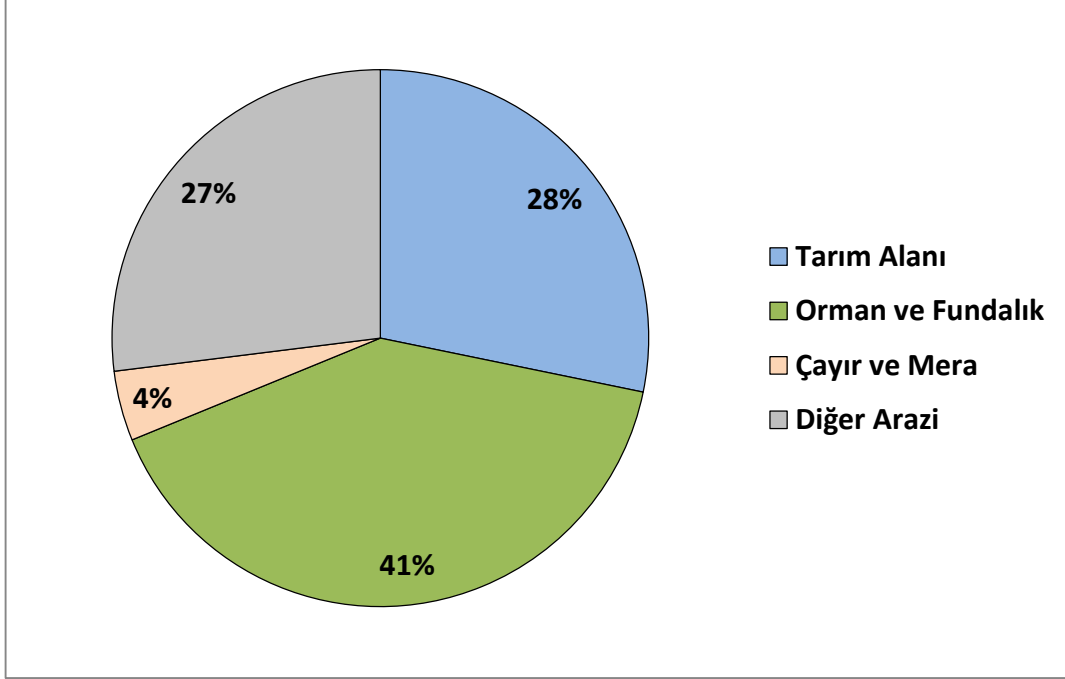
Grafik 9: Düzey 2 Bölgeleri Kişi Başına Düşen Gayri Safi Tarım Katma Değeri (2008)

2.3.1.2. Tarım Alanlarının Dağılımı

Toplam 1.2 milyon hektar yüzölçümüne sahip olan İzmir ili topraklarının %28.2'si tarım alanı, %40.6'sı orman ve fundalık alan, %4.2'si çayır ve mera arazisi, %27'si de tarım dışı araziden oluşmaktadır. İl alanının kullanıma göre dağılımı aşağıda verilmiştir.

Grafik 10: İl Arazisinin Kullanıma Göre Dağılımı

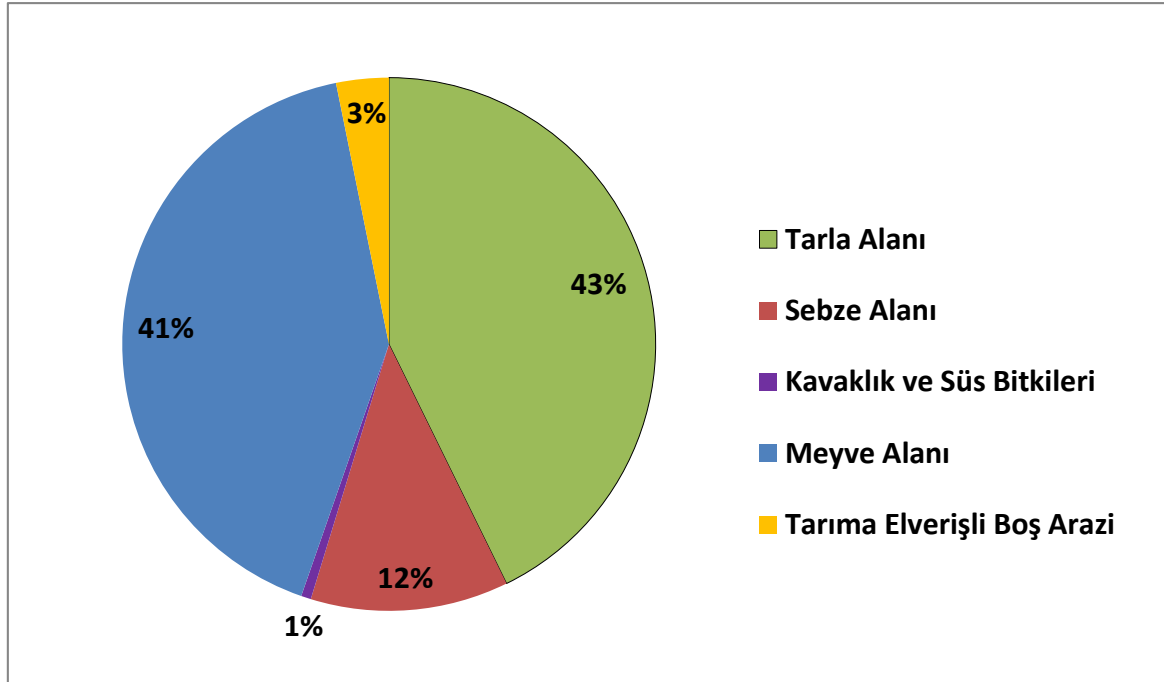
Grafiğten de izleneceği üzere, İzmir ili topraklarının yaklaşık olarak %28 gibi küçük bir bölümünde (341,119 ha) bitkisel üretim yapılmaktadır. İzmir'de bitkisel üretim yapılan topraklar, daha ziyade Bergama, Ödemiş, Bayındır, Torbalı, Tire, Menderes, Kemalpaşa ve Menemen ilçelerinde yoğunlaşmıştır. İlde tarım yapılan arazinin büyüklüğü açısından Bayındır ilçesi %55.5 oranla ilk sırada yer alırken, bunu %53 oran ile Ödemiş ilçesi izlemektedir. Toplam arazi içinde tarım alanlarının az olduğu ilçelerin başında ise Çeşme, Karaburun ve metropol alanda yer alan ilçeler gelmektedir. Çeşme ilçesinde toplam arazinin ancak %7.2'lik kısmında tarım yapılırken, Karaburun'da %8.1, 9 metropol semt ilçesinden oluşan Merkez ilçede ise %11.9'luk bölümde tarım yapılmaktadır.

Tablo 21: İzmir İli Genel Arazi Dağılımı (2011) (Birim: Hektar)

İlçeler	Toplam Alan	Tarım Alanı		Orman ve Fundalık		Çayır-Mera		Diğer Arazi	
		Hektar	%	Hektar	%	Hektar	%	Hektar	%
Merkez	85,400	10,203	11.9	38,772	45.4	4,955	5.8	31,470	36.8
Aliağa	27,400	12,074	44.1	5,742	21.0	5,455	19.9	4,129	15.1
Bayındır	54,000	29,954	55.5	21,618	40.0	575	1.1	1,853	3.4
Bergama	172,000	41,957	24.4	57,135	33.2	14,711	8.6	58,197	33.8
Beydağ	18,400	4,965	27.0	6,433	35.0	0	0.0	7,002	38.1
Çeşme	25,700	1,850	7.2	4,197	16.3	1,152	4.5	18,502	72.0
Dikili	51,000	11,932	23.4	20,954	41.1	5,021	9.8	13,093	25.7
Foça	20,500	5,090	24.8	6,500	31.7	2,009	9.8	6,902	33.7
Karaburun	48,400	3,908	8.1	25,825	53.4	100	0.2	18,568	38.4
Kemalpaşa	65,500	22,926	35.0	32,203	49.2	260	0.4	10,111	15.4
Kınık	44,600	9,192	20.6	28,833	64.6	106	0.2	6,470	14.5
Kiraz	57,200	18,541	32.4	21,426	37.5	9,200	16.1	8,034	14.0
Menderes	77,500	23,434	30.2	45,154	58.3	186	0.2	8,726	11.3
Menemen	69,400	20,237	29.2	16,070	23.2	2,757	4.0	30,336	43.7
Ödemiş	101,600	34,889	34.3	38,569	38.0	1,048	1.0	27,094	26.7
Seferihisar	38,600	7,692	19.9	19,283	50.0	290	0.8	11,335	29.4
Selçuk	35,411	15,305	43.2	16,011	45.2	344	1.0	3,751	10.6
Tire	89,100	27,608	31.0	23,949	26.9	1,122	1.3	36,422	40.9
Torbalı	56,500	29,943	53.0	17,888	31.7	1,199	2.1	7,471	13.2
Urla	70,400	9,421	13.4	43,989	62.5	483	0.7	16,507	23.4
Toplam	1,208,611	341,119	28.2	490,548	40.6	50,973	4.2	325,972	27.0

Kaynak: İzmir İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü

Grafik 11: İl Tarım Arazisinin Kullanıma Göre Dağılımı

İl tarım alanlarının kullanım durumuna göre dağılımı incelendiğinde, tarım alanlarının büyük bölümünün tarla alanı ve meyve alanı olarak kullanıldığı görülmektedir. 341,119 hektarlık tarım arazisinin %43'ü tarla alanı olarak kullanılırken, %41'i meyve alanı olarak kullanılmaktadır. İzmir'de sebze ekim alanları, tarım arazisinin %12'lik kısmını oluştururken, %0.6 gibi küçük kısmı ise kavak yetiştiriciliği ve süs bitkileri üretimi için kullanılmaktadır. İlde tarım arazisinin %3'lük bölümü ise tarıma elverişli olmasına karşın kullanılmamaktadır.

İzmir'de tarla alanı olarak kullanılan alanların %97'si ekilirken, %3'lük bölümü nadasa ayrılmaktadır. Yine meyve alanlarının %68'i zeytin yetiştiriciliğine ayrılmış iken, %9'luk bölümü bağ alanı, %3'lük bölümü de narenciye üretimi için kullanılmaktadır.

Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre İzmir, Türkiye toplam tarım alanlarının %1.4'ünü, Ege Bölgesi tarım alanlarının ise %12.3'ünü teşkil etmektedir. Toplam uzun ömürlü bitki alanında ise Türkiye toplamının %4.7'sini, Ege Bölgesi'nin %18.5'ini, zeytin ağaçları alanında ise Türkiye genelinin %12.2'sini Ege Bölgesi'nin %22'sini oluşturmaktadır.

Tablo 22: Tarım Alanlarının Kullanış Amaçlarına Göre Dağılımı (ha)

İlçeler	Tarla Alanı			Sebze Alanı	Meyve Alanı	Kavaklık	Süs Bitkileri	Boş Arazi	Toplam Tarım Alanı
	Ekilen	Nadas	Toplam						
Merkez	1,391	795	2,186	414	3,994	0	95	3,515	10,203
Aliğa	5,764	290	6,054	242	5,036	5	2	735	12,074
Bayındır	10,070	0	10,070	1,600	17,818	400	65	0	29,954
Bergama	25,013	75	25,088	4,776	11,959	135	0	0	41,957
Beydağ	1,515	13	1,528	216	3,209	12	0	0	4,965
Çeşme	268	107	375	726	629	0	0	120	1,850
Dikili	6,894	145	7,039	217	4,677	0	0	0	11,932
Foça	2,094	460	2,554	307	1,729	0	0	500	5,090
Karaburun	271	100	371	138	3,257	0	42	100	3,908
Kemalpaşa	2,532	94	2,626	870	18,677	90	13	650	22,926
Kınık	6,247	20	6,267	2,005	911	0	0	9	9,192
Kiraz	10,202	0	10,202	1,101	4,519	90	29	2,600	18,541
Menderes	11,458	0	11,458	1,887	9,140	0	135	814	23,434
Menemen	12,045	50	12,095	3,883	3,837	10	6	406	20,237
Ödemiş	16,000	775	16,775	7,208	10,501	350	55	0	34,889
Seferihisar	355	124	479	270	6,877	0	27	39	7,692
Selçuk	1,435	1,200	2,635	506	11,682	12	40	430	15,305
Tire	12,538	0	12,538	6,800	8,206	35	28	0	27,608
Torbali	14,055	0	14,055	6,182	9,414	15	57	220	29,943
Urla	1,437	0	1,437	1,624	5,477	5	141	738	9,421
Toplam	141,583	4,248	145,831	40,971	141,548	1,159	735	10,875	341,119

Kaynak: İzmir Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü

İzmir'de toplam sulanabilir tarım arazisi 280,000 hektar olup, toplam tarım alanının %82'sini oluşturmaktadır. Bununla birlikte, sulanabilir tarım arazisinin ancak %64'lük kısmı sulanmaktadır. İl genelinde sulanan tarım arazisi 179,547 hektar olup bunun %44'ü devletçe

sulanan tarım arazilerinden oluşurken, %56'sı da halk tarafından sulanan tarım arazilerinden oluşmaktadır.

İzmir İl Gıda ve Tarım Müdürlüğü verilerine göre İzmir ili toplam tarım alanlarının %53'ü sulanan arazi durumunda iken, %47'si sulanmayan tarım arazisi olarak kullanılmaktadır.

Tablo 23: İlçelere Göre Sulanan Tarım Alanları (Hektar) (2011)

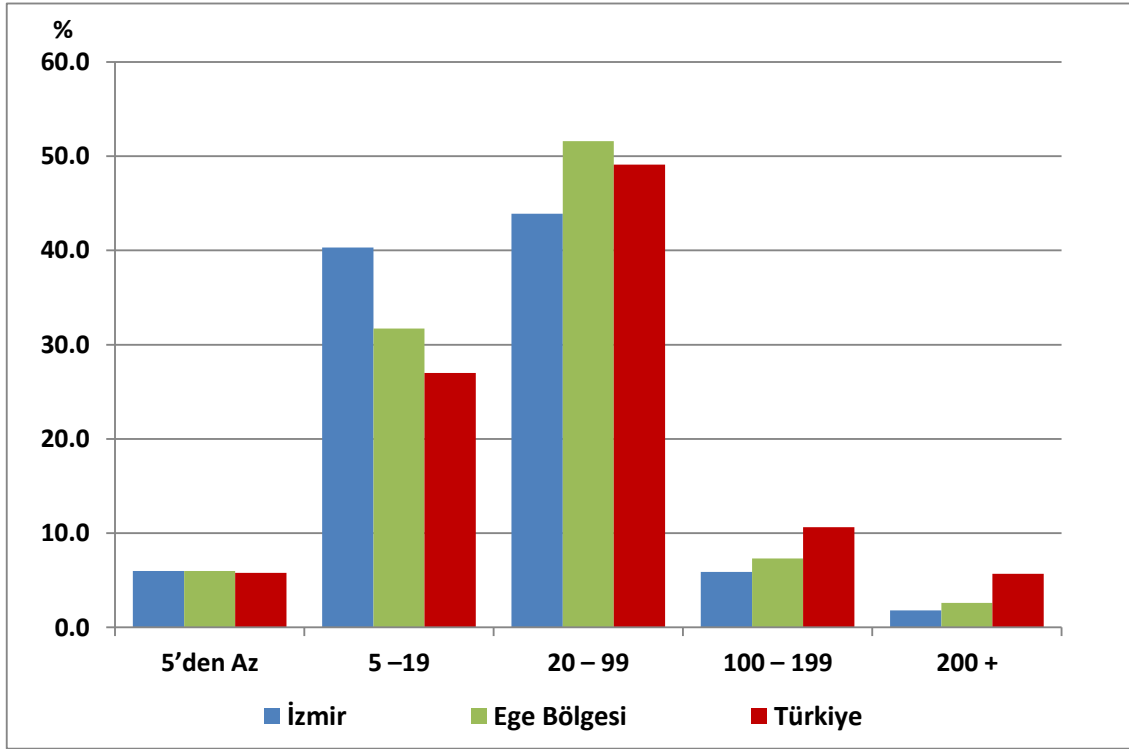
İlçeler	Toplam Tarım Alanı	Sulanan Alan	Sulanmayan Alan	Sulanan Alan/Toplam Tarım Alanı (%)
Merkez	10,203	2,135	8,069	20.9
Aliağa	12,074	1,976	10,099	16.4
Bayındır	29,954	12,365	17,588	41.3
Bergama	41,957	22,284	19,673	53.1
Beydağ	4,965	1,122	3,843	22.6
Çeşme	1,850	620	1,230	33.5
Dikili	11,932	8,369	3,563	70.1
Foça	5,090	2,601	2,489	51.1
Karaburun	3,908	461	3,447	11.8
Kemalpaşa	22,926	14,769	8,157	64.4
Kınık	9,192	6,234	2,958	67.8
Kiraz	18,541	6,273	12,268	33.8
Menderes	23,434	9,873	13,561	42.1
Menemen	20,237	19,738	499	97.5
Ödemiş	34,889	23,111	11,777	66.2
Seferihisar	7,692	2,286	5,406	29.7
Selçuk	15,305	6,141	9,164	40.1
Tire	27,608	15,234	12,373	55.2
Torbali	29,943	20,347	9,595	68.0
Urla	9,421	3,608	5,814	38.3
Toplam	341,119	179,547	161,572	52.6

Kaynak: İzmir Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü

2.3.1.3. Tarımsal İşletmelerin Yapısı

Tarıma elverişli arazinin büyük bir bölümünde tarla bitkileri ve meyve üretimi yapılan İzmir ilinde çoğunlukla küçük ve orta ölçekte tarım işletmeleri mevcut olup işletme başına ortalama arazi büyüklüğü Türkiye genelinin bir hayli altındadır. 2001 Genel Tarım Sayımı sonuçlarına göre ilde ortalama işletme büyüklüğü 37 dekar iken Ege Bölgesi'nde 44, Türkiye genelinde ise 60 dekadır.

Grafik 12: Tarımsal İşletme Sayısının Arazi Büyüklüğüne Göre Dağılımı (Dekar)

Grafikten de görüleceği gibi İzmir ilinde tarımsal üretimde küçük ölçekteki işletmelerin (5-19 dekar araziye sahip işletmeler) oranı, Ege Bölgesi ve Türkiye geneline kıyasla daha yüksek, orta ölçekteki işletmeler ile büyük ölçekteki işletmelerin oranı ise Ege Bölgesi ve Türkiye geneline kıyasla daha düşük düzeydedir. Türkiye genelinde 5 dekardan az işletme arazisine sahip işletmelerin toplam işletme sayısı içindeki payı %5.8, 5-19 dekar arazi genişliğine sahip işletmelerin oranı %27 iken, İzmir'de 5 dekardan az araziye sahip küçük işletmeler toplam işletmelerin %6'sını, 5-19 dekar araziye sahip işletmeler ise toplam işletme sayısının %40.3'ünü oluşturmaktadır. Bununla birlikte 100 dekardan büyük arazi varlığına sahip işletmelerin oranı Türkiye ortalamasının oldukça altındadır. Nitekim İzmir'de 100-199 dekar arazi genişliğine sahip işletmelerin oranı %5.9, 200 dekar ve üzeri arazi genişliğine sahip işletmelerin oranı %1.8 iken bu oranlar sırasıyla Türkiye genelinde %10.6, %5.7'dir.

Aşağıdaki tabloda arazi genişliğine göre İzmir ili tarımsal işletme sayısı ve işledikleri arazi miktarı verilmektedir.

Tablo 24: İzmir İli Toplam Tarımsal İşletme Sayısı ve İşledikleri Arazi Miktarı

Arazi Büyüklüğü (da)	İşletme Sayısı		İşletme Arazisi	
	Adet	%	Dekar	%
Arazisi Olmayan	1,524	2.1	-	0.0
5'den Az	4,454	6.0	13,004	0.5
5 – 9	11,706	15.8	75,320	2.8
10 – 19	18,093	24.5	257,732	9.4
20 – 49	21,768	29.5	652,505	23.9
50 – 99	10,632	14.4	705,843	25.8
100 – 199	4,335	5.9	586,970	21.5
200 -499	1,248	1.7	378,678	13.9
500-999	95	0.1	60,450	2.2
1.000-2.499	1	0.0	1,484	0.1
2.500-4.999	-	0.0	-	0.0
5.000 ⁺	-	0.0	-	0.0
Toplam	73,856	100.0	2,731,986	100.0

Kaynak: 2001 Genel Tarım Sayımı, TÜİK

2001 Genel Tarım Sayımı sonuçlarına göre İzmir ili tarım kesiminde faaliyet gösteren işletmelerin %35.1'i yalnızca bitkisel üretim yapan işletmelerden oluşurken, %2.4'ü yalnızca hayvancılık faaliyeti yapan işletmelerden oluşmaktadır. İldeki tarımsal işletmelerin %62.5'i ise hem bitkisel üretim hem de hayvancılık faaliyetleriyle uğraşmaktadır.

2.3.1.4. Bitkisel Üretim

İzmir ili tarımsal üretiminin en gelişkin kolu bitkisel ürünler üretimidir. İzmir Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü'nden alınan verilere göre 2011 yılı itibarıyla il genelinde 6.3 milyar TL tarımsal üretim değeri elde edilmiş olup bunun %54'ünü bitkisel ürünler üretimi oluşturmaktadır.

İl bitkisel ürünler üretiminin gelişimi incelendiğinde 2002-2010 döneminde bitkisel üretimin yaklaşık olarak %130 oranında arttığı görülürken, bitkisel üretimde sağlanan bu artış düzeyi, Ege Bölgesi'ndeki artıştan daha yüksek olup Türkiye genelinden daha düşüktür. Aynı dönemde bitkisel üretimdeki artış oranı Ege Bölgesi'nde %113 olarak gerçekleşirken, Türkiye genelinde %143 düzeyinde olmuştur.

2010 yılı itibarıyla İzmir ilinde gerçekleşen bitkisel üretim değeri Ege Bölgesi'nin %24.8'ini, Türkiye genelinin ise %4.2'sini oluşturmaktadır. İzmir bitkisel üretim değerinin büyüklüğü açısından iller arası sıralamada Antalya ve Mersin illerinden sonra üçüncü sırada yer almaktadır.

İzmir ili bitkisel ürünler üretiminde kişi başına düşen değerler incelendiğinde, kişi başına düşen bitkisel üretim değerinin hem Ege Bölgesi hem de Türkiye ortalamasının altında

olduğu görülmektedir. 2010 yılı itibarıyla İzmir’de gerçekleşen kişi başına düşen bitkisel üretim değeri 855 TL iken, bu değer Ege Bölgesi’nde 1,402 TL, Türkiye genelinde ise 1,086 TL’dir. Kişi başına bitkisel üretim değeri 2002-2010 döneminde İzmir’de %103 oranında artış gösterirken, artış oranı Ege Bölgesi’nde %94, Türkiye genelinde ise %121 olarak gerçekleşmiştir.

Bitkisel üretim değeri açısından iller arası sıralamada üçüncü sırada yer alan İzmir, kişi başına düşen bitkisel üretim değeri açısından arka sıralarda bulunmaktadır. 2010 yılı itibarıyla İzmir, kişi başına düşen bitkisel üretimde iller arası sıralamada 55. sırada yer almaktadır.

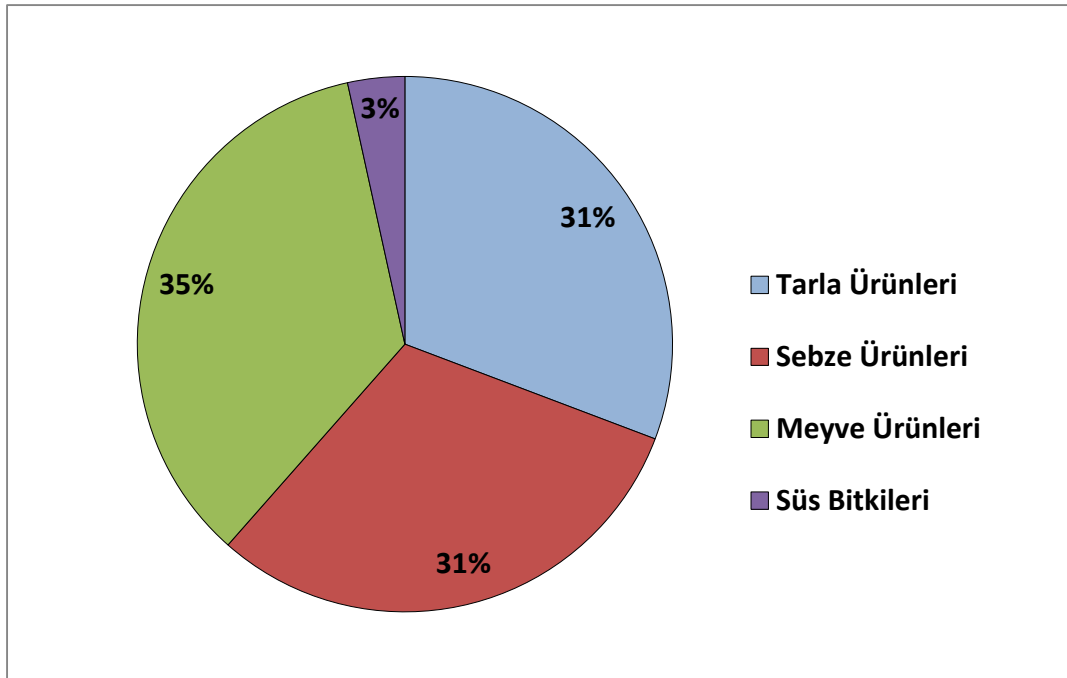
Tablo 25: Bitkisel Üretim Değerinin Gelişimi (Milyon TL)

Yıllar	Türkiye		Ege Bölgesi (2)		İzmir (3)		Pay (%)	
	Değer (1)	Kişi Başı Değer (TL)	Değer (2)	Kişi Başı Değer (TL)	Değer (3)	Kişi Başı Değer (TL)	(3)/(1)	(3)/(2)
2002	32,264	491	6,386	723	1,468	422	4.5	23.0
2003	40,569	608	7,173	804	1,573	446	3.9	21.9
2004	45,680	675	8,606	954	1,956	547	4.3	22.7
2005	50,940	743	8,540	937	1,867	514	3.7	21.9
2006	54,515	783	10,439	1,134	2,426	658	4.5	23.2
2007	56,787	805	9,220	991	2,209	591	3.9	24.0
2008	66,010	923	11,454	1,220	2,770	730	4.2	24.2
2009	68,267	941	11,381	1,196	2,675	692	3.9	23.5
2010	80,038	1,086	13,592	1,402	3,376	855	4.2	24.8

NOT: 2002-2006 dönemine ilişkin kişi başına bitkisel üretim değerleri hesaplanırken, 2007-2011 yılları arası nüfus artış oranlarına göre hesap edilen nüfus projeksiyonları dikkate alınmıştır.

Kaynak: TUIK

Grafik 13: İzmir İli Bitkisel Üretim Değerinin Dağılımı (2011)

Kaynak: İzmir Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü

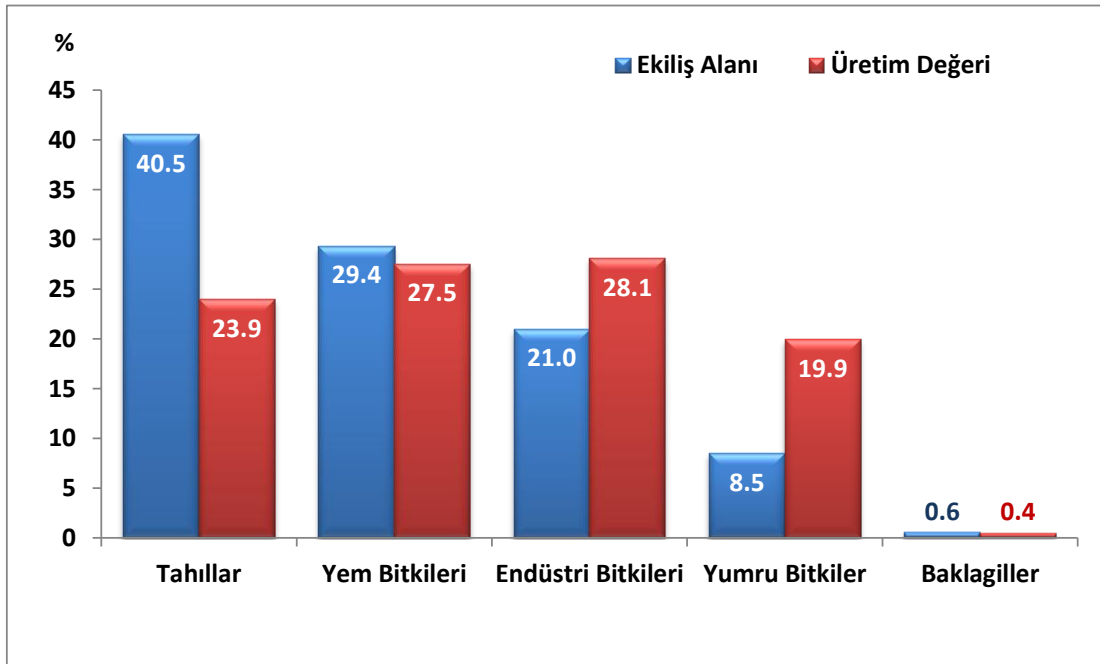

İzmir ili bitkisel ürünler üretimi içinde başta meyve ürünleri olmak üzere tarla ürünleri ile sebze ürünleri önemli bir ağırlığa sahiptir. 2011 yılı bitkisel üretim değerinin %35.1'ini meyve ürünleri oluştururken, %30.8'ini tarla ürünleri, %30.7'sini sebze ürünleri, %3.4'ünü de süs bitkileri (kesme çiçek) üretimi teşkil etmektedir.

Tarla Ürünleri Üretimi

İzmir ili tarla ürünleri üretimi içinde ekiliş alanı itibarıyla en fazla alanı %40.5 pay ile tahıllar grubu oluştururken, bunu %29.4 pay ile yem bitkileri, %21 pay ile de endüstriyel bitkiler oluşturmaktadır. Üretim değeri açısından tarla ürünlerinin ürün gruplarına göre dağılımı incelendiğinde ise tarla ürünleri üretim değeri içerisinde en önemli ürün grubunu başta endüstriyel bitkiler olmak üzere yem bitkileri ile tahıllar oluşturmaktadır. 2011 yılı itibarıyla 1 Milyar TL düzeyinde olan tarla ürünleri üretim değerinin %28.1'ini endüstriyel bitkiler oluştururken, %27.5'ini yem bitkileri, %23.9'unu tahıllar, %20'sini de yumru bitkiler oluşturmaktadır.

Grafik 14: İzmir İli Tarla Ürünleri Ekiliş Alanı ve Üretim Değerinin Dağılımı (2011)

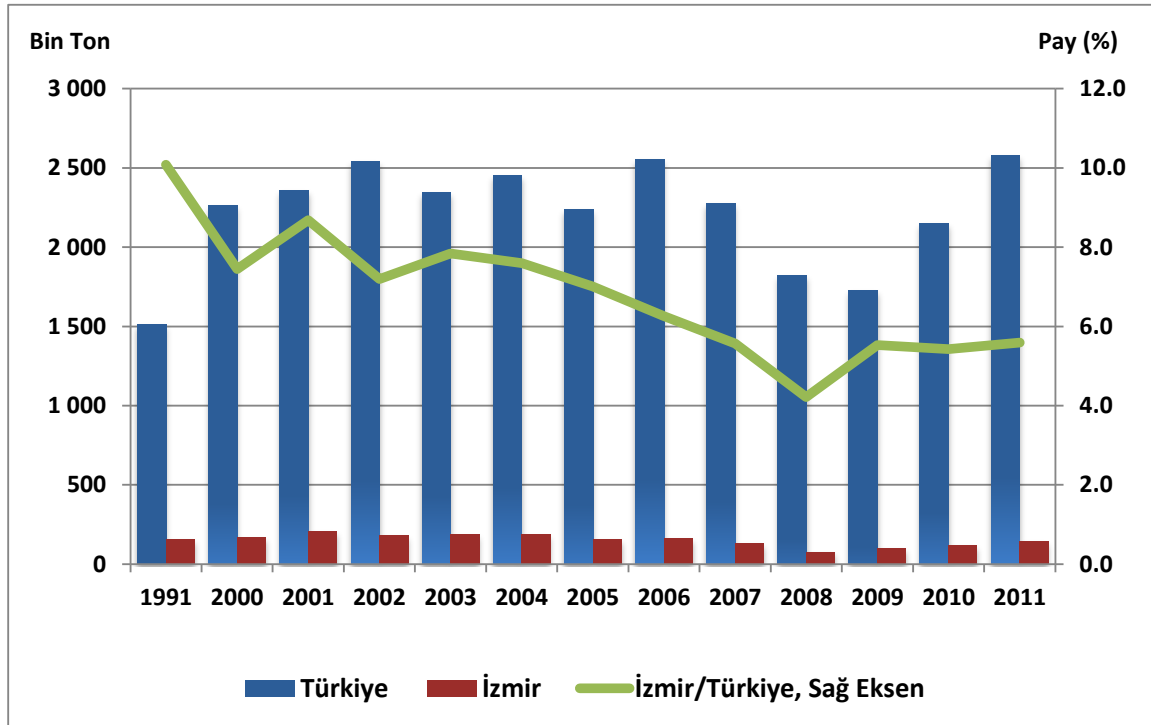
Kaynak: İzmir Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü

İzmir ili endüstriyel bitkiler üretimi içerisinde ise en önemli ürün pamuktur. 2011 yılı itibarıyla 295 Milyon TL olan endüstriyel bitki üretim değerinin %88 gibi oldukça önemli bir bölümünü oluşturan pamuk üretim değeri, tarla ürünleri üretim değerinin ise %25'ini teşkil etmektedir.

İlde pamuk üretimi için ayrılan alanların yıllar itibarıyla düşüş göstermesine paralel olarak üretim düzeyinde de azalışlar yaşanmıştır. 1991 yılında il genelinde 63,561 hektar alanda yapılan pamuk ekimi sonucunda toplam 152,396 ton kütlü pamuk üretimi gerçekleştirilmiş olup bu üretim miktarı Türkiye genelindeki kütlü pamuk üretiminin %10'unu oluşturmaktaydı. 1991-2011 yıllarını kapsayan 20 yıllık süre içinde pamuk üretimi için ayrılan alan miktarında %55 oranında bir azalma yaşanmış ve pamuk ekim alanı 28,352 hektara gerilemiştir. Ancak, pamuk ekim alanlarında yaşanan bu azalışın etkisi, üretimde aynı düzeyde olmamıştır. Nitekim 1991-2011 döneminde kütlü pamuk üretimi yalnızca %5 düzeyinde azalış kaydetmiştir. İncelenen dönemde kütlü pamuk üretim miktarındaki azalmanın düşük kalmasının en önemli nedeni ise gerek Türkiye genelinde gerekse İzmir'de pamuk üretiminde sağlanan verim artışlarıdır. Nitekim İzmir'de kütlü pamuk üretiminde verim düzeyi 1991 yılında 240 kg/da iken, verim düzeyi 1991-2011 döneminde yaklaşık olarak %112 oranında artarak 2011'de 509 kg/da düzeyine yükselmiştir.

Bununla birlikte 1991-2011 döneminde İzmir'in pamuk üretiminin Türkiye içindeki payı yarı yarıya azalarak 2011'de %5.6 düzeyine gerilemiştir.

Grafik 15: Pamuk Üretiminin Gelişimi

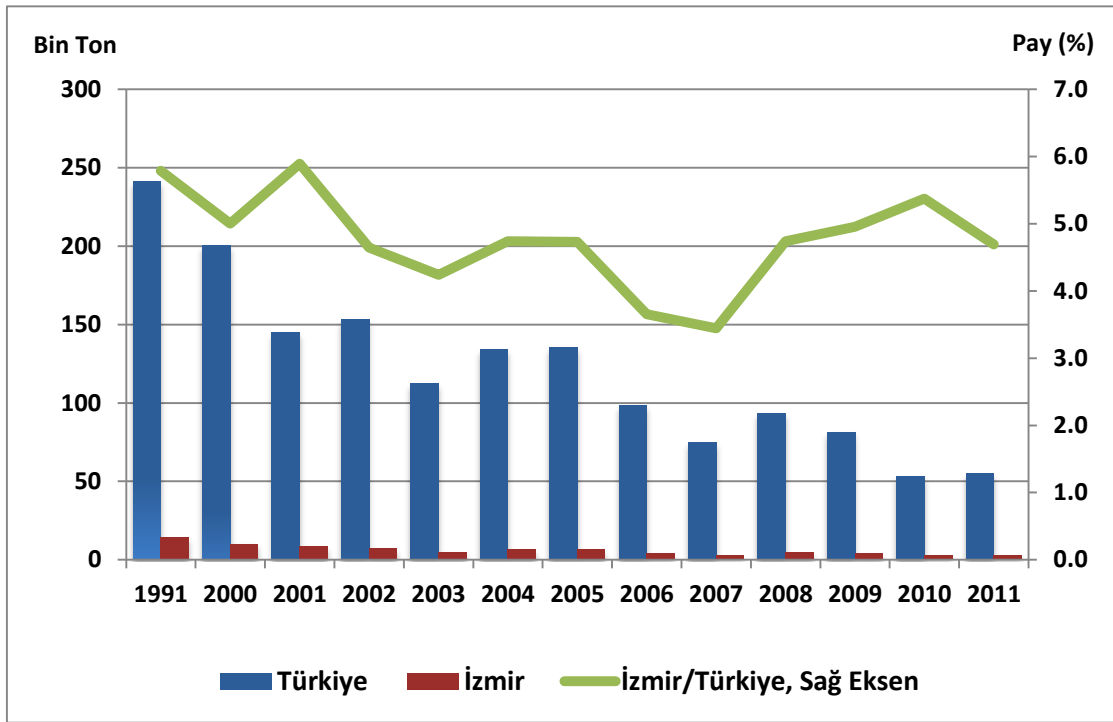

Kaynak: TÜİK

Endüstriyel bitkiler üretimi içinde diğer bir önemli ürün ise tütündür. 2011 yılı itibarıyla tütün üretim değeri, endüstriyel bitkiler üretim değerinin %11'ini oluşturmaktadır.

İl bitkisel ürünler üretimi içinde önemli bir ürün olan tütün üretimi gerek ekilen alan itibarıyla gerekse üretim düzeyi açısından önemli bir oranda azalış kaydetmiştir. 1991 yılında tütün ekimi için ayrılan alan miktarı İzmir genelinde 20,031 hektar iken, 1991-2011 dönemini kapsayan 20 yıllık süre içerisinde %78 oranında azalarak 4,398 hektar düzeyine inmiştir. Aynı dönemde Türkiye genelinde tütün ekim alanları ise %66 oranında azalmıştır. Tütün ekim alanlarının azalmasıyla birlikte tütün üretim miktarlarında da yıllar itibarıyla bir azalma yaşanarak 1991 yılında 14,000 ton düzeyinde olan üretim düzeyi 2,582 ton düzeyine inmiştir. 1991-2011 döneminde İzmir'de tütün üretim miktarı %81 oranında azalırken, Türkiye genelindeki azalış %77 olmuştur.

Grafik 16: Tütün Üretiminin Gelişimi

Kaynak: TÜİK

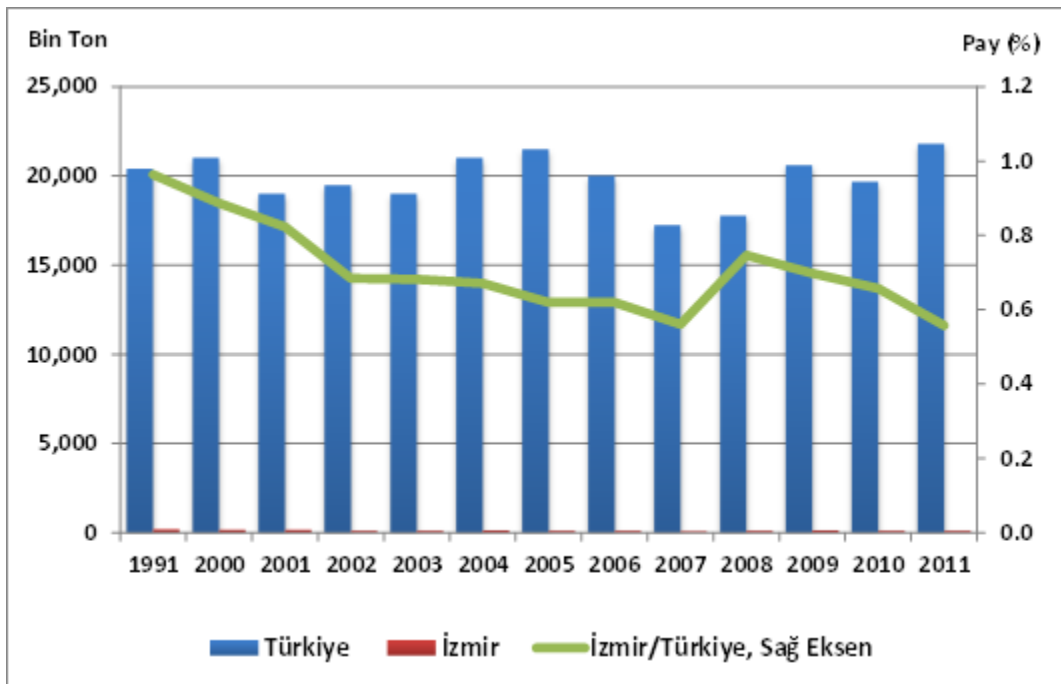
İzmir ili tahıl üretimi içerisinde en önemli ürün ise mısır ve buğdaydır. 2011 yılında 250 Milyon TL olan tahıl üretim değerinin %44'ünü mısır, %38'ini de buğday üretim değeri oluşturmaktadır.

1991 yılında 197,000 ton üretim düzeyi ile Türkiye buğday üretiminin %1'ini karşılayan İzmir'de buğday üretimi son yıllarda düşüş göstererek, Türkiye içindeki payı %0.6 düzeyine

gerilemiştir. Buğday üretimindeki düşüşün en önemli nedeni ise buğday ekim alanlarının azalması, çiftçinin diğer tarımsal ürünlerin (başta mısır olmak üzere) üretimine ağırlık vermesidir. Nitekim 1991 yılında il genelinde buğday ekimi yapılan alan miktarı 56,141 hektar iken, ekilen alan miktarı yıllar itibarıyla devamlı bir şekilde azalış kaydetmiş ve 2011 yılı itibarıyla 37,877 hektar düzeyine inmiştir. 1991-2011 yılını kapsayan 20 yıllık dönem içerisinde buğday ekim alanları %33 oranında azalış gösterirken, buna bağlı olarak üretim miktarında da %38 düzeyinde bir azalma meydana gelmiştir.

Buğday üretiminde verim durumu incelendiğinde ise, gerek durum buğdayı gerekse diğer buğday üretiminde verim düzeyinin Türkiye genelinin ve Ege Bölgesi'nin üzerinde olduğu dikkati çekmektedir. 2011 yılı itibarıyla durum buğdayı üretiminde İzmir'de dekar başına 429 kg, diğer buğday üretiminde ise 302 kg verim alınırken Türkiye genelinde ortalama verim düzeyi sırasıyla 290 kg/da ve 267 kg/da olarak gerçekleşmiştir. 2011 yılında Ege Bölgesi'nde ise durum buğdayı üretiminde dekar başına 255 kg, diğer buğday üretiminde de 236 kg verim alınmıştır.

Grafik 17: Buğday Üretiminin Gelişimi

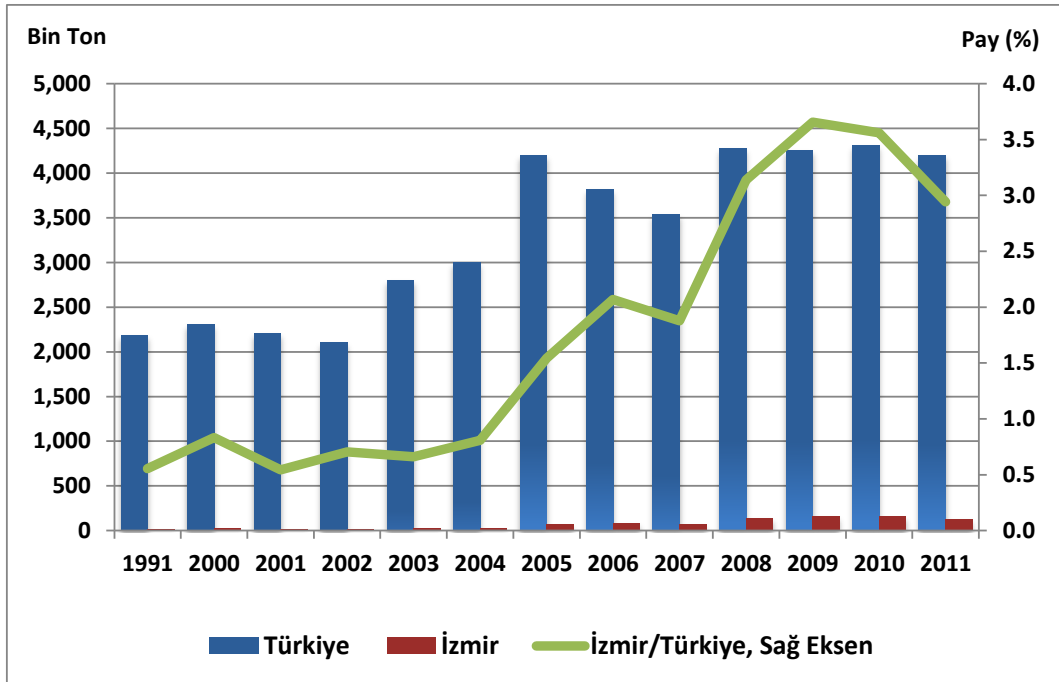
Kaynak: TÜİK

İzmir'de tahıl ürünleri üretiminde bir diğer önemli ürün ise mısırdır. İlde 2011 yılında yaklaşık olarak 124 bin ton mısır (dane) üretilmiş olup, bu üretim miktarı Türkiye genelinin %2.9'unu oluştururken, Ege Bölgesi üretiminin de %21.4'ünü teşkil etmektedir. İlde mısır üretimine

ayrılan alanlar son 20 yıllık süre içerisinde önemli oranda artış göstermiştir. Nitekim 1991 yılında 2,500 hektar olan mısır ekim alanı, buğday ekim alanlarının mısır ekimine ayrılması neticesinde yıllar itibarıyla sürekli olarak artış göstermiş ve 2011 yılı itibarıyla 13,364 hektara yükselmiştir. 1991-2011 döneminde mısır ekim alanları 4.4 kat artış gösterirken, mısır üretimindeki artış 9.2 kat olmuştur. Mısır üretiminde sağlanan bu gelişmeler İzmir'in Türkiye içindeki payının da yükselmesini sağlamıştır. 1991 yılında İzmir'de gerçekleşen mısır üretimi Türkiye genelinin %0.6'sını oluştururken, bu pay 2009'da en yüksek seviyesi olan %3.7 düzeyine yükselmiş, 2011 yılında da 2.6 olarak gerçekleşmiştir.

Mısır üretiminde verim durumu incelendiğinde ise, buğday üretiminde olduğu gibi mısır üretiminde de verim düzeyinin Türkiye genelinin ve Ege Bölgesi'nin üzerinde olduğu dikkati çekmektedir. 2011 yılı itibarıyla mısır üretiminde İzmir'de dekar başına 925 kg verim alınırken Türkiye genelinde ortalama verim düzeyi 717 kg/da, Ege Bölgesi'nde ise 863 kg/da olmuştur.

Grafik 18: Mısır Üretiminin Gelişimi

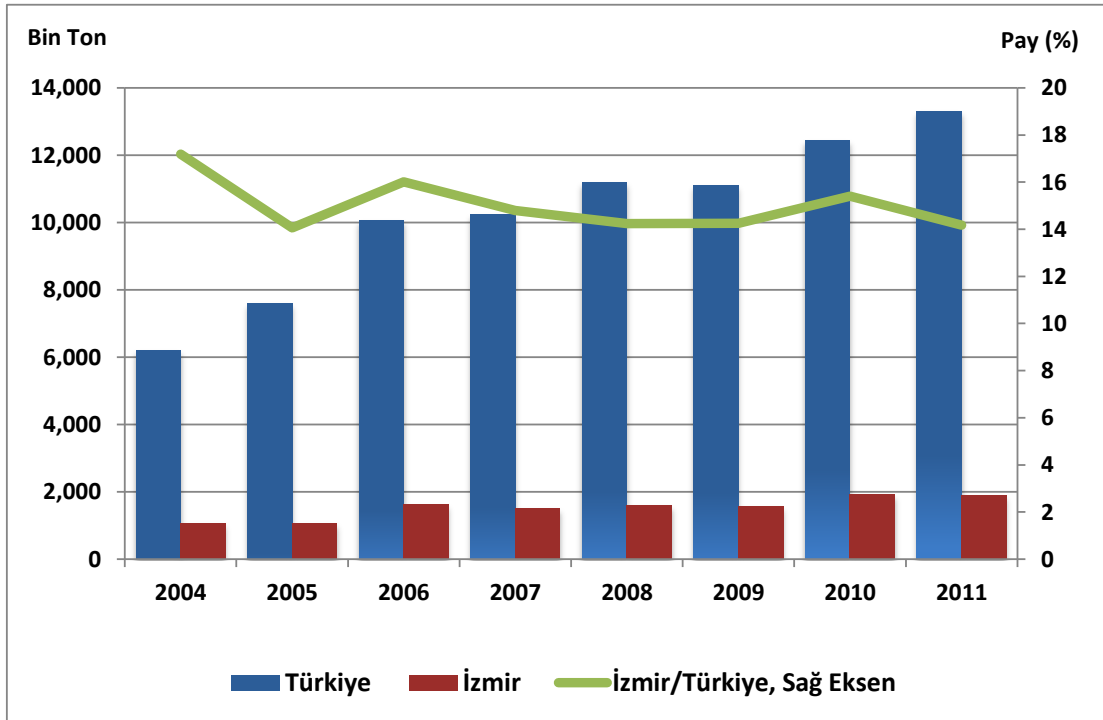

Kaynak: TÜİK

İzmir ili tarımsal üretiminde hayvancılık da önemli bir faaliyet alanı olduğu için, bitkisel üretim içinde yem bitkileri üretimi de oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Yem bitkileri üretimi, tarla ürünleri üretim değerinin %27.5'ini oluştururken, yem bitkileri içerisinde ise en önemli ürün silajlık mısırdır. 2011'de il genelinde üretilen silajlık mısır üretimi, yem bitkileri

üretim değerinin %81 gibi yüksek bir kısmını oluştururken, tarla ürünleri üretim değerinin de yaklaşık olarak %23'lük bölümünü oluşturmaktadır.

Grafik 19: Silajlık Mısır Üretiminin Gelişimi

Kaynak: TÜİK

İzmir ili tarla ürünleri üretimi içinde önemli bir ürün de patatestir. 2011 yılı itibarıyla patates üretim değeri 204 Milyon TL olup, yumru bitkiler üretim değerinin %93'ünü oluşturmaktadır. Patates üretim değeri, tarla ürünleri üretim değerinin de %19'unu oluşturmaktadır. 2011 yılı itibarıyla İzmir'de 20,800 ton tatlı patates, 476,603 ton da diğer olmak üzere yaklaşık 487,000 ton patates üretimi gerçekleşmiş olup bu üretim miktarı Ege Bölgesi üretiminin %50'sini, Türkiye genelinin de %10.7'sini teşkil etmektedir.

Tablo 26: Tarla Ürünleri Üretimi ve Verim Durumu (2011)

Ürün adı	Türkiye (1)		Ege Bölgesi (2)		İzmir (3)		Üretim (%)	
	Üretim (ton)	Verim (kg/da)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)	(3)/(1)	(3)/(2)
Tahıllar	35,202,073		3,258,126		278,292		0.8	8.5
Çavdar	365,750	287	19,143	236	1,615	259	0.4	8.4
Yulaf (Dane)	218,040	254	23,590	241	4,584	273	2.1	19.4
Kaplıca	7,018	200					0.0	
Darı	6,253	234	4,118	278			0.0	0.0
Mısır (Dane)	4,200,000	717	578,488	863	123,578	925	2.9	21.4
Çeltik	900,000	906	913	1,075	913	1,075	0.1	100.0
Kuşyemi	30	150					0.0	
Mahlut	1,005	150					0.0	
Sorgum (Dane)	180	684	1	500			0.0	0.0
Tritikale (Dane)	103,797	350	20,424	360	1,208	653	1.2	5.9
Buğday (Durum)	3,850,000	290	487,779	255	24,720	429	0.6	5.1
Buğday (Diğer)	17,950,000	267	1,146,468	236	96,880	302	0.5	8.5
Arpa (Biralık)	630,000	291	21,158	251			0.0	0.0
Arpa (Diğer)	6,970,000	264	956,044	258	24,794	230	0.4	2.6
Baklagiller	1,239,830		95,308		2,764		0.2	2.9
Bezelye	3,628	278	509	178	406	185	11.2	79.8
Nohut	487,477	122	57,355	96	427	169	0.1	0.7
Fasulye (Kuru)	200,673	212	9,119	127	564	190	0.3	6.2
Mercimek (Yeşil)	25,952	116	4,481	103			0.0	0.0
Mercimek (Kırmızı)	380,000	198	2,461	98			0.0	0.0
Börülce	2,149	106	1,803	103	116	130	5.4	6.4
Fig (Dane)	107,844	131	8,172	133	38	152	0.0	0.5
Burçak (Dane)	5,549	110	991	77			0.0	0.0
Buy (Çemen Otu)	141	134					0.0	
Mürdümük (Dane)	6,739	109	374	119			0.0	0.0
Bakla (Hayvan Yemi)	11,715	320	7,226	375	709	300	6.1	9.8
Bakla (Yemeklik)	7,963	211	2,817	186	504	273	6.3	17.9
Endüstriyel Bitkiler	19,960,414		1,937,182		200,315		1.0	10.3
Tütün	55,000	57	40,165	53	2,582	59	4.7	6.4
Sekerpancarı	16,126,489	5,488	1,233,661	5,197			0.0	0.0
Keten (Lif)	4	49					0.0	
Kenevir (Lif)	16	102					0.0	
Haşhaş (Kapsül)	40,979	75	24,674	73			0.0	0.0
Pamuk (Kütlü)	2,580,000	476	450,529	466	144,244	509	5.6	32.0
Pamuk (Lif)	954,600	176	166,698	172	53,370	188	5.6	32.0
Acıbakla	417	109	1	100			0.0	0.0
Kırmızı Biber (Baharatlık)	162,125	1,771	4,390	1,212			0.0	0.0
Serbetçiotu	1,759	493					0.0	
Anason	14,879	70	5,693	60	21	50	0.1	0.4
Kimyon	13,193	70	689	61			0.0	0.0
Kekik	10,953	141	10,682	140	98	407	0.9	0.9
Yağlı Tohumlar	3,227,588		360,826		87,289		2.7	24.2
Susam	18,000	68	8,348	61	26	72	0.1	0.3
Kenevir (Tohum)	8	57					0.0	
Haşhaş (Tohum)	45,077	82	27,142	80			0.0	0.0
Pamuk Tohumu (Çiğit)	1,527,360	282	266,710	276	85,390	301	5.6	32.0
Yerfıstığı	90,416	355	6,747	374	1	200	0.0	0.0
Soya	102,260	387	2	200			0.0	0.0
Aspir	18,228	138	435	131			0.0	0.0
Kolza (Kanola)	91,239	340	10	143			0.0	0.0

Tablo 26'nın Devamı

Ürün adı	Türkiye (1)		Ege Bölgesi (2)		İzmir (3)		Üretim (%)	
	Üretim (ton)	Verim (kg/da)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)	(3)/(1)	(3)/(2)
Ayçiçeği (Yağlık)	1,170,000	210	13,905	144	1,693	168	0.1	12.2
Ayçiçeği (Çerezlik)	165,000	166	37,527	224	179	224	0.1	0.5
Yumru Bitkiler	6,995,771		1,138,727		507,603		7.3	44.6
Soğan (Kuru)	2,141,373	3,242	76,538	2,041	4,257	1,860	0.2	5.6
Sarımsak (Kuru)	79,203	855	5,331	856	780	852	1.0	14.6
Hayvan Pancarı	127,114	5,018	64,411	5,476	5,163	6,446	4.1	8.0
Patates (Tatlı)	35,010	1,816	22,063	1,963	20,800	2,000	59.4	94.3
Patates (Diğer)	4,613,071	3,260	970,384	3,496	476,603	3,567	10.3	49.1
Yem Bitkileri	31,677,814		6,951,029		2,202,546		7.0	31.7
Yonca (Yeşil Ot)	12,076,159		1,781,646		217,246		1.8	12.2
Yonca (Tohum)	426		61				0.0	0.0
Korunga (Yeşil Ot)	1,571,606		38,180		230		0.0	0.6
Korunga (Tohum)	1						0.0	
Mısır (Hasıl)	238,973	2,117	73,903	2,043	16,790	3,319	7.0	22.7
Fig (Yeşil Ot)	4,442,017		925,976		82,837		1.9	8.9
Burçak (Yeşil Ot)	51,092		17,403		315		0.6	1.8
Üçgül (Yeşil Ot)	3,160						0.0	
Mısır (Silajlık)	13,294,380	4,445	4,113,860	4,803	1,885,128	5,318	14.2	45.8

Kaynak: TÜİK

Tablodan da görüldüğü gibi, İzmir ili tarla ürünleri üretiminde başta pamuk olmak üzere silajlık mısır, patates, mısır (dane), buğday ve tütün ön plana çıkan tarımsal ürünlerdir. İzmir Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü verilerine göre, 2011 yılı itibarıyla, bu altı ürüne ait üretim değeri 962 Milyon TL olup, tarla ürünleri üretim değerinin %92 gibi önemli bir bölümünü oluşturmaktadır.

Sebze Ürünleri Üretimi

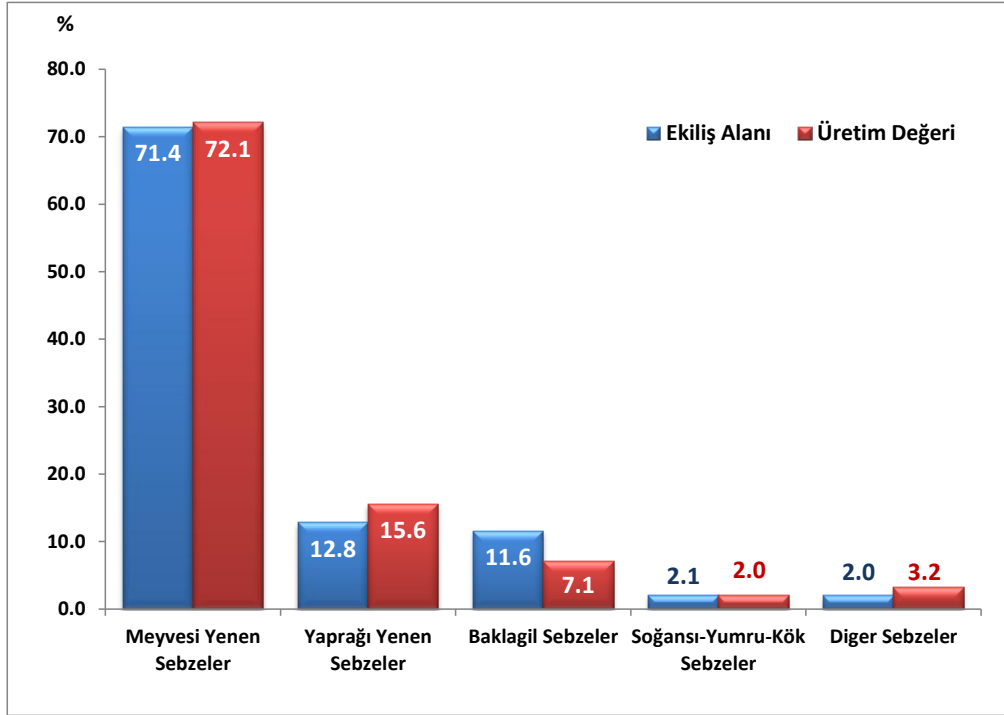
İzmir ili bitkisel ürünler üretim değeri içinde sebze ürünleri üretimi %30.7 gibi önemli pay almaktadır. İl genelinde toplam 40,971 hektar alanda yapılan sebze üretimi bütün ilçelerde yapılmakla birlikte, ağırlıklı olarak Ödemiş, Tire, Torbalı, Bergama ve Menemen ilçelerinde yapılmaktadır.

Sebze ürünleri üretiminde ise en önemli ürün domatestir. İzmir Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü verilerine göre, 2011 yılı itibarıyla sebze ürünleri üretim değerinin (örtü altı üretim de dahil olmak üzere) %30'unu domates oluşturmaktadır. Sebze ürünleri üretiminde diğer önem arz eden ürünler ise hıyar ve biberdir. 2011 yılında sebze üretim değerinin %19.6'sını hıyar, %9'unu da biber teşkil etmektedir. Bu üç ürüne (domates, hıyar ve biber) ait üretim değeri, İzmir sebze üretim değerinin yaklaşık olarak %60'ını oluşturmaktadır.

İzmir sebze ürünleri üretiminde birçok ürün, gerek Ege Bölgesi üretimi içindeki payı gerekse Türkiye üretimi içindeki payı itibarıyla önem arz etmektedir. Sebze üretim değeri içinde ilk sırada yer alan domateste, İzmir, üretim miktarı itibarıyla, Ege Bölgesi'nin %32.3'ünü, Türkiye'nin de %7.5'ini karşılarken, hıyarda Ege Bölgesi'nin %47.2'sini, Türkiye'nin %10.5'ini; biberde ise Ege Bölgesi'nin %33.7'sini, Türkiye'nin %7.2'sini karşılamaktadır.

Grafik 20: İzmir İli Sebze Ürünleri Ekiliş Alanı ve Üretim Değerinin Dağılımı (2011)

Kaynak: İzmir Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü

Tablo 27: Sebze Ürünleri Üretimi (2011)

Ürün adı	Üretim (Ton)			Pay (%)	
	Türkiye (1)	Ege Bölgesi (2)	İzmir (3)	(3)/(1)	(3)/(2)
Yaprağı Yenen Sebzeler	1,724,800	290,280	119,402	6.9	41.1
Lahana (Beyaz)	498,073	90,256	25,025	5.0	27.7
Lahana (Kırmızı)	121,824	8,304	2,088	1.7	25.1
Lahana (Karayaprak)	88,466	1,080	1,080	1.2	100.0
Enginar	33,460	17,364	10,738	32.1	61.8
Kereviz (Sap)	1,345	1,054	112	8.3	10.6
Marul (Göbekli)	217,378	39,851	20,988	9.7	52.7
Marul (Kıvrıkcık)	138,466	11,117	4,354	3.1	39.2
İspanak	221,632	53,777	26,264	11.9	48.8
Pırasa	246,144	53,004	22,678	9.2	42.8
Pazı	5,184	254	68	1.3	26.8
Semizotu	5,501	151	90	1.6	59.6
Tere	2,750	386	119	4.3	30.8
Dereotu	2,836	639	534	18.8	83.6
Nane	12,160	459	309	2.5	67.3
Maydonoz	54,956	4,139	2,383	4.3	57.6
Roka	4,524	948	570	12.6	60.1

Tablo 27'nin Devamı

Ürün adı	Üretim (Ton)			Pay (%)	
	Türkiye (1)	Ege Bölgesi (2)	İzmir (3)	(3)/(1)	(3)/(2)
Lahana (Brüksel)	1,693	281	146	8.6	52.0
Marul (Aysberg)	68,408	7,216	1,856	2.7	25.7
Baklagil Sebzeler	859,535	174,858	56,610	6.6	32.4
Fasulye (Taze)	614,948	94,376	31,553	5.1	33.4
Bakla (Taze)	41,962	9,976	3,987	9.5	40.0
Bezelye (Taze)	103,787	23,945	6,873	6.6	28.7
Barbunya Fasulye (Taze)	78,871	29,804	6,658	8.4	22.3
Börülce (Taze)	19,967	16,757	7,539	37.8	45.0
Meyvesi Yenen Sebzeler	21,565,251	4,446,732	1,456,496	6.8	32.8
Bamya	36,662	15,230	9,529	26.0	62.6
Balkabağı	93,099	8,552	943	1.0	11.0
Kavun	1,647,988	322,405	46,082	2.8	14.3
Karpuz	3,864,489	637,680	218,661	5.7	34.3
Kabak (Sakız)	317,705	31,781	9,640	3.0	30.3
Patlıcan	821,770	116,672	31,792	3.9	27.2
Biber (Dolmalık)	364,930	37,469	16,667	4.6	44.5
Biber (Sivri)	879,846	121,049	24,219	2.8	20.0
Biber (Salçalık)	730,493	223,155	91,633	12.5	41.1
Kabak (Çerezlik)	32,396	347		0.0	0.0
Acur	23,266	2,785	1,547	6.6	55.5
Hıyar (Sofralık)	1,605,319	283,216	155,071	9.7	54.8
Hıyar (Turşuluk)	143,855	107,362	29,417	20.4	27.4
Domates (Sofralık)	7,573,431	1,208,773	234,404	3.1	19.4
Domates (Salçalık)	3,430,002	1,330,256	586,891	17.1	44.1
Soğansu-Yumru-Kök Sebzeler	959,785	61,771	19,474	2.0	31.5
Sarımsak (Taze)	21,445	5,009	1,805	8.4	36.0
Soğan (Taze)	153,823	27,630	8,461	5.5	30.6
Havuç	602,078	10,735	1,429	0.2	13.3
Turp (Bayır)	15,564	3,771	707	4.5	18.7
Turp (Kırmızı)	142,024	3,766	1,443	1.0	38.3
Kereviz (Kök)	14,659	7,011	3,529	24.1	50.3
Yerelması	883	42		0.0	0.0
Şalgam	1,494	629		0.0	0.0
Kırmızı Pancar	7,815	3,178	2,100	26.9	66.1
Diğer Sebzeler	218,398	57,202	25,664	11.8	44.9
Karnıbahar	162,134	45,941	23,314	14.4	50.7
Kuskonmaz	130	123		0.0	0.0
Brokoli	29,076	10,346	1,850	6.4	17.9
Mantar (Kültür)	27,058	792	500	1.8	63.1

Kaynak: TÜİK

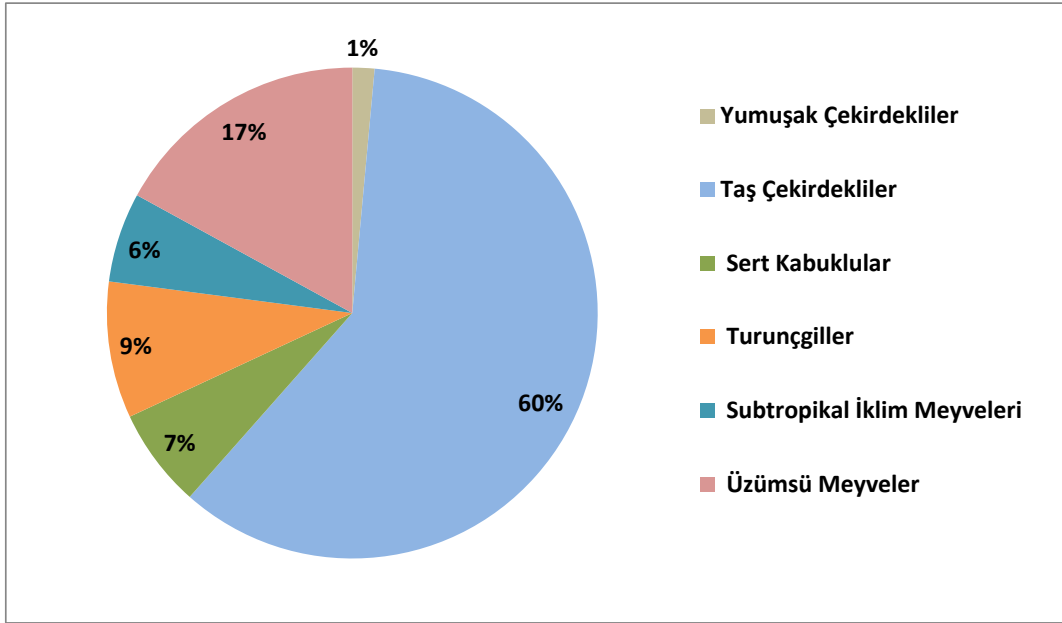
Meyve Ürünleri Üretimi

İzmir ilinde 141,548 hektar alanda meyve üretimi yapılmaktadır. Toplam tarım arazisi içinde meyvelik arazinin payı yaklaşık olarak %41.5'dir. İlde meyvecilik bütün ilçelerde yapılmakla birlikte, başta Kemalpaşa ve Bayındır ilçeleri olmak üzere Bergama, Selçuk, Ödemiş, Torbalı, Menderes, Tire ve Seferihisar ilçelerinde yoğunlaşmıştır.

İl genelindeki meyve alanlarının %68'ini zeytin alanları oluştururken, %8.6'sını bağ alanı, %3.3'ünü narenciye alanı, %20'sini de genel meyve alanları oluşturmaktadır.

İzmir meyve ürünleri üretim değerinin yapısı incelendiğinde, 2011 yılı itibarıyla meyve üretim değerinin %60.1'inin taş çekirdekli, %17'sini üzümü meyveler, %9'unu turunçgiller, %6.5'ini sert kabuklu meyveler ve %6'sını da subtropikal iklim meyvelerinin oluşturduğu dikkati çekmektedir.

Grafik 21: İzmir İli Meyve Ürünleri Üretim Değerinin Dağılımı (2011)

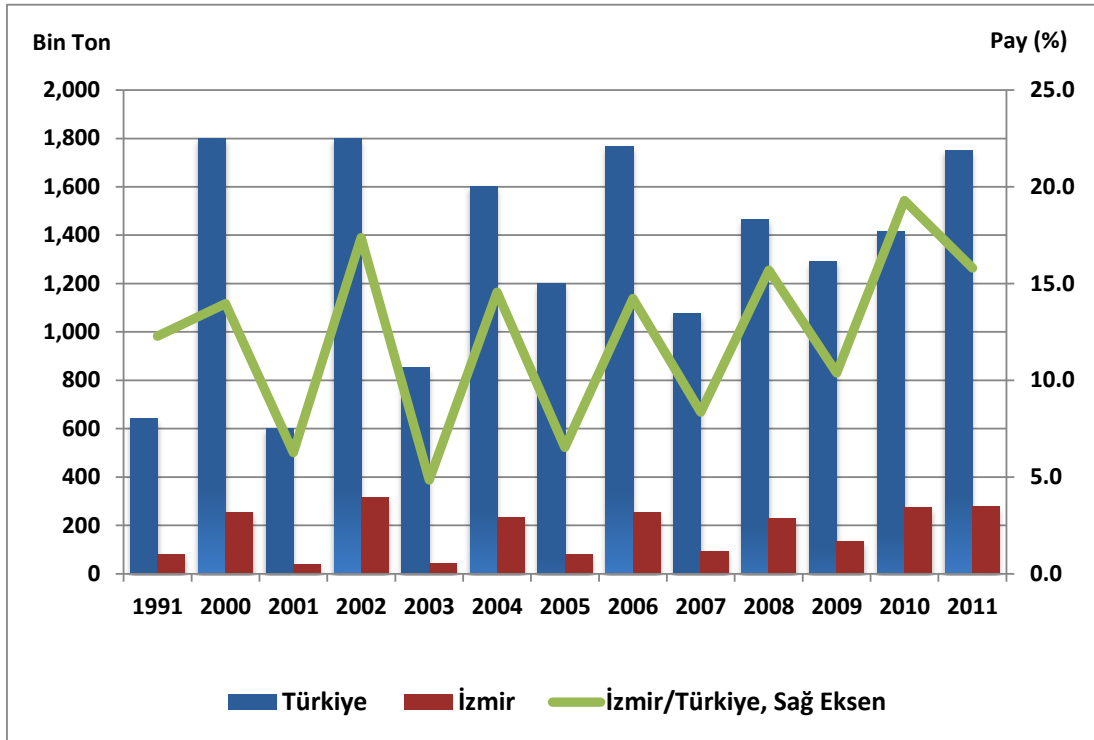
Kaynak: İzmir Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü

Meyve üretim değeri içinde ilk sırayı alan taş çekirdekli meyveler içinde ise en önemli ürünü zeytin oluşturmaktadır. Zeytin, İzmir tarımsal üretimi içinde en önemli ürün konumundadır. 2011 yılı itibarıyla sert kabuklu meyve üretim değerinin %65'ini oluşturan zeytin üretim değeri, toplam meyve üretim değerinin de %39'unu oluşturmaktadır. İzmir'de zeytin üretimi bütün ilçelerde yapılmakla birlikte Bayındır, Bergama, Selçuk, Torbalı, Ödemiş, Kemalpaşa, Urla, Seferihisar ve Menderes üretimin en fazla yapıldığı ilçelerdir.

1991 yılında 79,000 ton üretim düzeyi ile Türkiye zeytin üretiminin %12.3'ünü karşılayan İzmir'de zeytin üretiminin gelişimi, dalgalı bir seyir izlemektedir. Bununla birlikte meyve veren ağaç sayısındaki artışlarla birlikte İzmir'in zeytin üretim miktarında da önemli düzeyde artışlar yaşanmış ve üretim düzeyi 2011'de 276,000 ton düzeyine çıkarak, Türkiye üretimi içindeki payı %16 olmuştur. 1991-2011 dönemi boyunca İzmir'de zeytin ağaç sayısı (meyve veren) %17 oranında artış gösterirken, üretim miktarındaki artış %252 olmuştur. Aynı

dönemde Türkiye genelinde zeytin ağaç sayısı ise %45, üretim miktarı da %173 oranında artış göstermiştir.

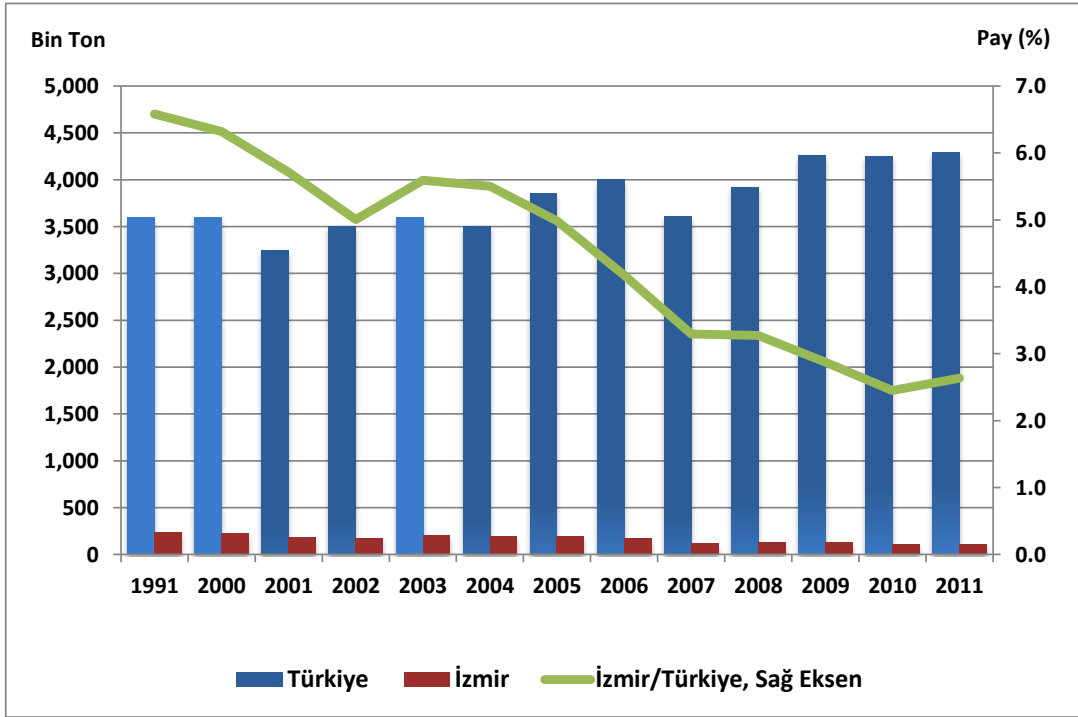
Grafik 22: Zeytin Üretiminin Gelişimi

Kaynak: TÜİK

İzmir meyve üretimi içinde diğer bir önemli ürün ise üzumdür. 2011 yılı meyve ürünleri üretim değerinin %16'sını oluşturan üzüm üretiminde ağırlıklı olarak, sofralık ve kurutmalık üzüm üretilirken, şaraplık üzüm üretiminin toplam üretim içindeki payı %16'dır. İlde üzüm üretimi ağırlıklı olarak Kemalpaşa, Menderes, Bergama, Torbalı, Menemen ve Bayındır ilçelerinde yapılmaktadır. İlde üzüm üretimi yapılan bağ alanlarının miktarı incelendiğinde, son 10 yıllık dönem içinde bağ alanının azalış kaydettiği dikkati çekmektedir. Nitekim 2000 yılında 23,164 hektar alanı kaplayan bağ alanı, 2011'de 12,157 hektara gerilemiştir. Bağ alanlarının azalmasıyla birlikte üretim düzeyinde de önemli daralmalar yaşanmış ve 1991'de 237,000 ton düzeyinde olan üzüm üretimi, 2011'de 113,000 ton düzeyine inmiştir. 1991-2011 döneminde İzmir'de üzüm üretiminde %52 oranında azalış meydana gelirken, aynı dönemde Türkiye üretimi %19 oranında artış göstermiştir. Üretimde yaşanan bu gelişmeler neticesinde 1991 yılında Türkiye üretimi içinde %6.6 paya sahip olan İzmir'in payı 2011'de %2.6 düzeyine gerilemiştir.

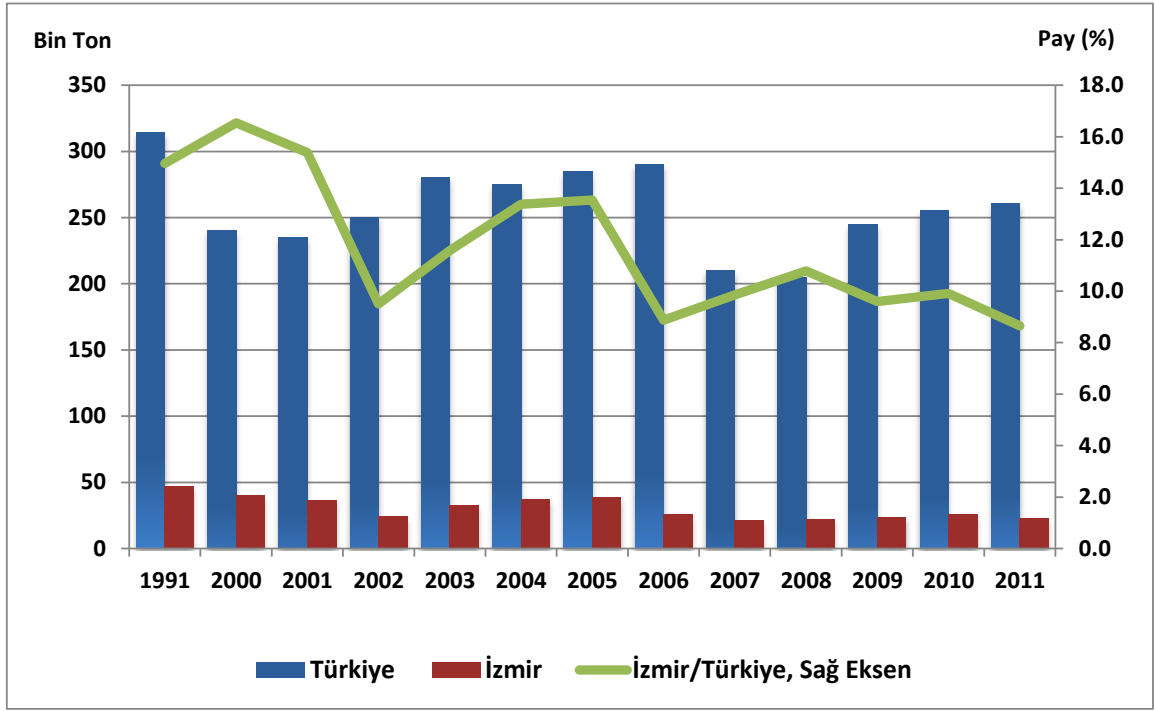
Grafik 23: Üzüm Üretiminin Gelişimi

Kaynak: TÜİK

Subtropikal iklim meyveleri içinde yer alan incir de İzmir ili meyve üretimi içinde önemli bir yer tutmaktadır. 2011 yılı itibarıyla meyve üretim değerinin %5.3'ünü oluşturan incir, Türkiye genelindeki üretim miktarının da yaklaşık olarak %9'unu teşkil etmektedir. İncir üretiminde İzmir'in Türkiye içindeki payının gelişimi incelendiğinde, 2000 yılında Türkiye incir üretimi içinde %16.5 düzeyinde olan payın, 2011'de yarı düzeyine kadar gerilediği dikkat çekmektedir. 1991-2011 döneminde İzmir'de incir ağaçlarının sayısı artmış olmasına rağmen üretim miktarında ciddi düşüşler yaşanmıştır. Nitekim incelenen dönem içerisinde, incir ağaçlarının (meyve veren ağaç) sayısı %8 oranında artış göstermesine karşın üretim miktarı %52 oranında azalmıştır. Üretimdeki bu azalışın en önemli nedeni ise ağaç başına verim miktarının düşmesidir. 1991 yılında incir üretiminde ağaç başına ortalama verim 37 kg iken, verim düzeyi devamlı azalarak 2011'de 16 kg/ağaç seviyesine kadar inmiştir. Türkiye genelinde ağaç başına ortalama verim düzeyi ise 28 kg'dır.

Grafik 24: İncir Üretiminin Gelişimi

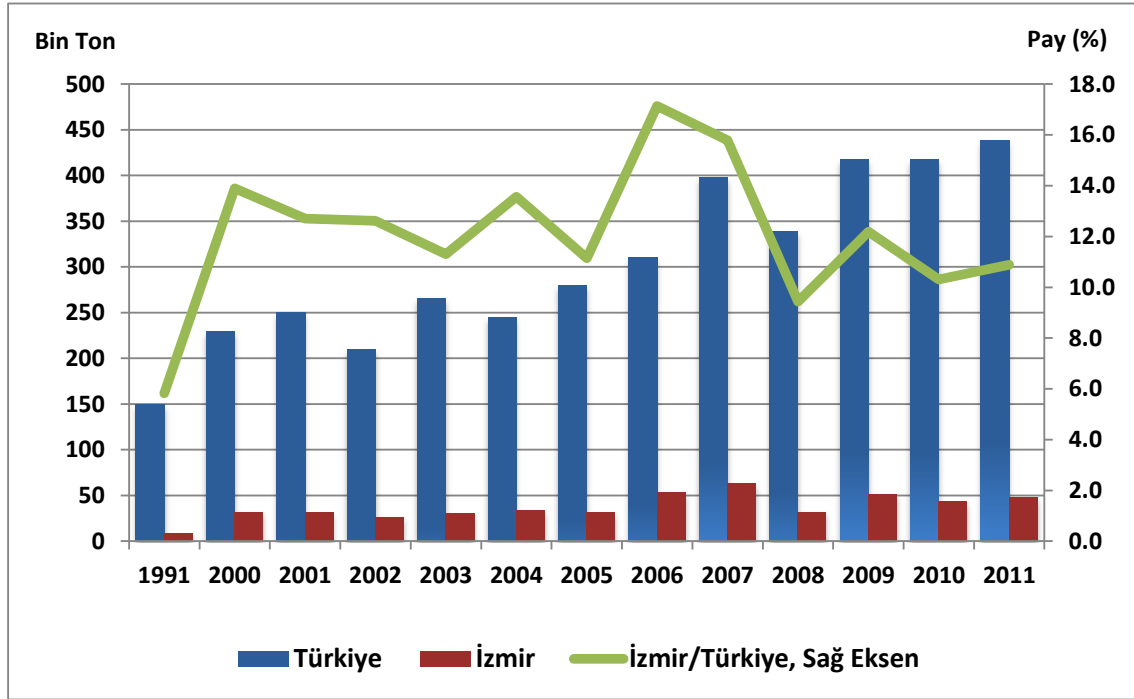

Kaynak: TÜİK

İzmir ili meyve üretiminde öne çıkan diğer meyve ürünleri arasında kiraz ve şeftali de yer almaktadır. Taş çekirdekli meyve grubu içerisinde yer alan kiraz ve şeftali, üretim değeri olarak il meyve üretim değerinin %20'sini oluşturmaktadır. İlde kiraz ve şeftali üretimi 14,162 hektarlık alanda yapılmakta olup bunun %67'lik bölümünü (9,724 hektar) kiraz yetiştiriciliği oluşturmaktadır. İzmir'de kiraz üretimi ağırlıklı olarak Kemalpaşa ilçesinde yapılmaktadır. Kemalpaşa il genelindeki kiraz üretiminin yaklaşık olarak %87'sini karşılamaktadır.

Kiraz üretiminin gelişimi incelendiğinde, üretimin yıllar itibarıyla sürekli artış gösterdiği görülürken, İzmir'in Türkiye üretimi içindeki payının da önemli oranda yükseldiği dikkati çekmektedir. 1991 yılında İzmir'de kiraz üretimi 9,000 ton düzeyinde iken üretim miktarı, 1991-2011 döneminde yaklaşık 4.5 kat artış göstererek 48,000 ton düzeyine yükselmiştir. Buna paralel olarak 1991'de İzmir'in Türkiye üretimi içindeki %5.8 olan payı, 2011'de %11 düzeyine çıkmıştır.

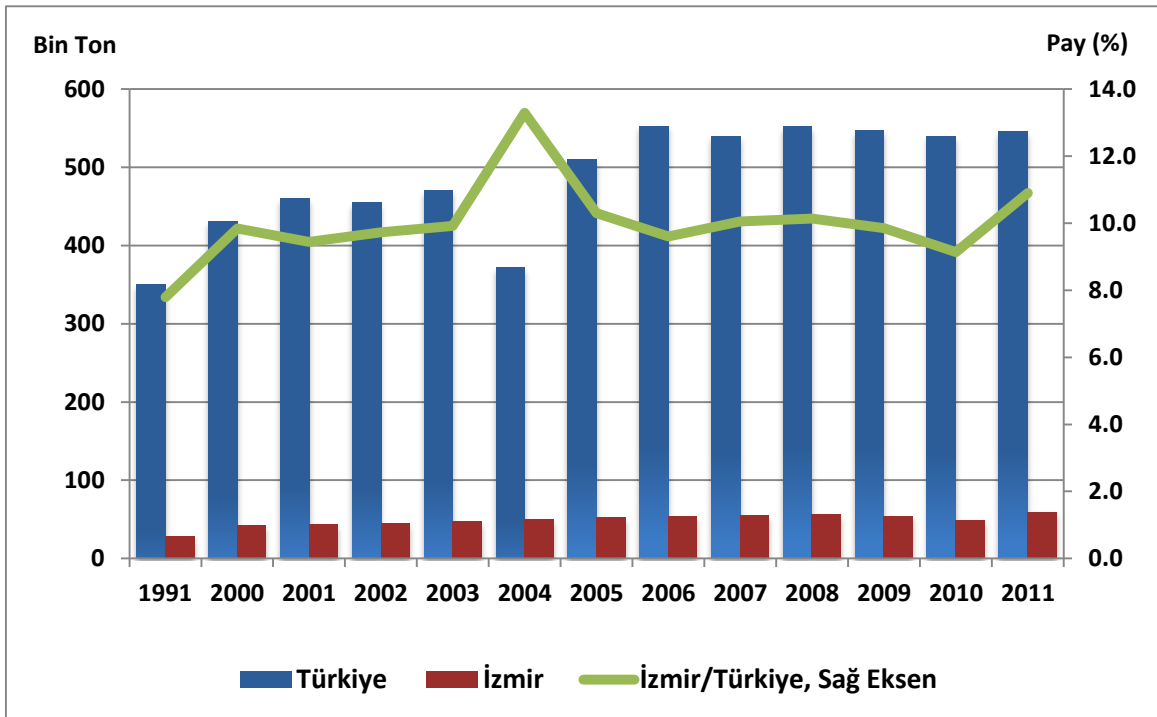
Grafik 25: Kiraz Üretiminin Gelişimi

Kaynak: TÜİK

1991-2011 döneminde şeftali üretimi de önemli düzeyde artış göstermiştir. 1991 yılında 27,000 ton düzeyinde olan şeftali üretimi incelenen dönemde %118 oranında artış göstermiştir. Aynı dönemde Türkiye üretimindeki artış ise %56 düzeyinde olmuştur.

Grafik 26: Şeftali Üretiminin Gelişimi

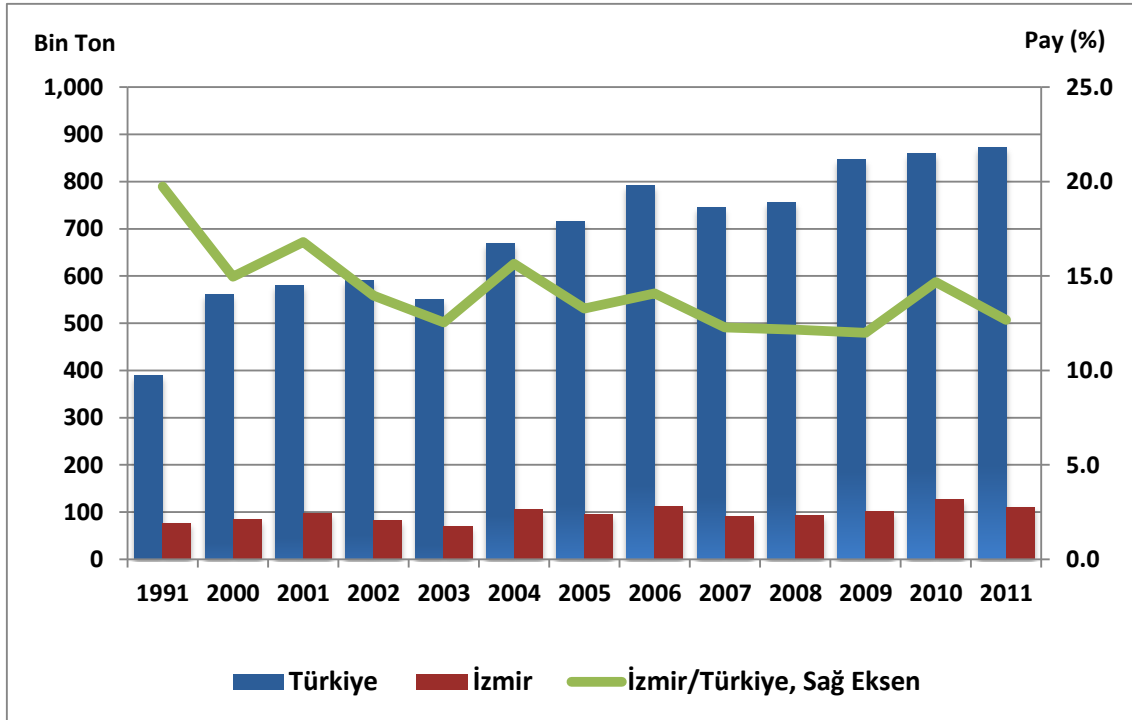

Kaynak: TÜİK

İzmir'de şeftali üretimi başta Selçuk olmak üzere Tire, Kemalpaşa ve Torbalı ilçelerinde yoğunlaşmıştır. Bu dört ilçe il genelindeki şeftali üretiminin yaklaşık %87'sini karşılamaktadır. Şeftali üretiminde İzmir'in Türkiye üretimi içindeki payı incelendiğinde ise 1991 yılında %7.8 düzeyinde olan payın 2011'de %11 düzeyine yükseldiği görülmektedir.

İzmir meyve üretimi içinde üretim değeri olarak öne çıkan bir diğer ürün ise narenciye grubu içerisinde yer alan mandalınadır. 2011 yılı itibarıyla meyve üretim değerinin yaklaşık %9'unu oluşturan mandalina üretimi, ağırlıklı olarak Menderes ve Seferihisar ilçelerinde yapılmaktadır. Bu iki ilçe, il genelindeki mandalina üretiminin yaklaşık olarak %70'ini karşılamaktadır. Bunun dışında Selçuk ilçesi de mandalina üretiminde öne çıkan bir diğer ilçedir. İzmir'de mandalina üretimi 1991 yılında 77,000 ton düzeyinde iken üretim miktarı 2011'de 111,000 ton düzeyine yükselmiştir. 1991-2011 döneminde mandalina üretimi İzmir'de %44 oranında artış gösterirken Türkiye genelindeki artış %124 olarak gerçekleşmiştir.

Grafik 27: Mandalina Üretiminin Gelişimi

Kaynak: TÜİK

Tablo 28: Meyve Ürünleri Üretimi ve Ağaç Sayısı (2011)

Ürün adı	Türkiye (1)		Ege Bölgesi (2)		İzmir (3)		Pay (%)	
	Üretim (ton)	Ortalama Verim (Kg/Ağaç)	Üretim (ton)	Ortalama Verim (Kg/Ağaç)	Üretim (ton)	Ortalama Verim (Kg/Ağaç)	(3)/(1)	(3)/(2)
Yumuşak Çekirdekli								
Armut	386,382	39	39,613	28	4,915	22	1.27	12.41
Ayva	127,767	41	14,218	28	2,089	25	1.64	14.69
Muşmula	4,323	16	1,081	20	34	8	0.79	3.15
Yenidünya	12,093	46	358	26			0.00	0.00
Elma (Golden)	772,999	73	68,627	62	1,666	29	0.22	2.43
Elma (Starking)	1,264,003	75	238,294	113	1,671	26	0.13	0.70
Elma (Amasya)	245,021	55	8,230	48	60	30	0.02	0.73
Elma (Grannysmith)	85,820	47	5,638	66	2	17	0.00	0.04
Elma (Diğer)	312,232	34	20,303	38	586	25	0.19	2.89
Taş Çekirdekli								
Erik	268,696	34	59,653	33	6,068	26	2.26	10.17
İğde	4,905	14	1,204	16	114	11	2.32	9.47
Kayısı	650,000	47	14,317	27	2,723	30	0.42	19.02
Zerdali	26,138	25	1,231	27	149	23	0.57	12.10
Kiraz	438,550	28	159,557	24	47,711	23	10.88	29.90
Kızılıçık	12,427	15	684	21			0.00	0.00
Vişne	182,234	31	68,871	29	496	22	0.27	0.72
Şeftali (Nektarin)	53,398	43	1,522	28	438	30	0.82	28.78
Şeftali (Diğer)	492,504	40	113,022	38	59,049	41	11.99	52.25
Turunçgiller								
Limon	790,211	127	62,808	82	515	30	0.07	0.82
Turunç	2,170	46	671	37			0.00	0.00
Greyfurt (Altıntop)	218,988	184	3,960	79			0.00	0.00
Portakal (Washington)	1,336,369	140	245,486	101	739	50	0.06	0.30
Portakal (Yafa)	77,218	129	1,100	42	35	30	0.05	3.18
Portakal (Diğer)	316,559	114	28,648	89	15	36	0.00	0.05
Mandalina (Satsuma)	525,685	87	136,642	58	109,952	66	20.92	80.47
Mandalina (Clementin)	80,067	99	9,470	45	39	31	0.05	0.41
Mandalina (King)	10,273	129	331	44			0.00	0.00
Mandalina (Diğer)	256,226	94	5,945	25	623	36	0.24	10.48
Sert Kabuklular								
Antep Fıstığı	112,000	4	4,000	3	1,145	5	1.02	28.63
Ceviz	183,240	33	25,931	31	3,131	26	1.71	12.07
Badem	69,838	17	20,962	17	1,200	13	1.72	5.72
Fındık	430,000	1	21	4			0.00	0.00
Kestane	60,270	31	36,531	33	9,019	29	14.96	24.69
Üzüm ve Üzümsüler								
Çilek	302,416	2,527	57,599	3,080	5,101	3,503	1.69	8.86
Dut	76,643	31	4,078	24	617	18	0.81	15.13
İncir	260,508	28	195,235	26	22,534	16	8.65	11.54
Keçi Boynuzu	13,978	48	434	18			0.00	0.00
Muz	206,501	4,581					0.00	
Nar	217,572	28	53,894	20	5,608	24	2.58	10.41
Trabzon Hurması	28,295	35	2,051	27	318	29	1.12	15.50
Kivi	29,231	42	72	30	11	58	0.04	15.28
Avakado	1,316	58	56	35			0.00	0.00
Ahududu	2,059	931	31	1,292	30	1,500	1.46	96.77
Üzüm (Şaraplık)	465,320	663	113,931	731	18,008	916	3.87	15.81
Üzüm (Sofralık-Çekirdekli)	1,696,811	720	200,851	933	30,362	833	1.79	15.12
Üzüm (Sofralık-Çekirdeksiz)	572,156	1,610	542,900	1,686	41,273	1,194	7.21	7.60
Üzüm (Kurutmalık-Çekirdekli)	435,756	670	42,585	909	746	992	0.17	1.75
Üzüm (Kurutmalık-Çekirdeksiz)	1,126,308	1,702	1,124,172	1,708	22,763	755	2.02	2.02
Zeytin								
Zeytin (Sofralık)	550,000	14	206,659	11	27,199	22	4.95	13.16
Zeytin (Yağlık)	1,200,000	15	613,830	13	249,239	19	20.77	40.60

Kaynak: TÜİK

Tablodan da görüldüğü gibi, İzmir ili meyve ürünleri üretiminde başta zeytin olmak üzere üzüm, kiraz, mandalina, incir ve şeftali ön plana çıkan meyve ürünleridir. İzmir Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü verilerine göre, 2011 yılı itibarıyla, bu altı ürüne ait üretim değeri 1.1 milyar TL olup, meyve ürünleri üretim değerinin %89 gibi önemli bir bölümünü oluşturmaktadır.

2.3.1.5. Örtü Altı ve Organik Üretim

İzmir, son yıllarda önemi ve yaygınlığı artan örtü altı tarımda önemli ilerlemeler kaydetmiştir. Nitekim 2004-2011 döneminde örtü altı tarım alanlarında meydana gelen %12'lik artışla birlikte, örtü altı sebze-meyve üretiminde %20.4'lük bir artış görülmektedir. Örtü altı tarımda süs bitkisi de önemli bir yer tutmaktadır. 2011 yılı itibarıyla İzmir'de 8,512 dekar alanda örtü altı sebze meyve üretimi yapılmıştır.

2011 yılı itibarıyla, il genelinde, 1,848 çiftçi ailesi tarafından örtü altı sebze-meyve yetiştiriciliği yapılmıştır. Örtü altı sebze- meyve yetiştiriciliği yapan toplam 69 köyün 19'u Menderes, 17'si Torbalı ve 9'u merkez ilçelerde yer almaktadır.

Tablo 29: İzmir, Ege Bölgesi ve Türkiye'de Örtü Altı Tarımın Gelişimi

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
İzmir								
Üretim Alanı (da)	7,616	7,838	7,973	7,540	8,037	8,145	8,522	8,512
Üretim (ton)	139,943	153,457	153,454	144,558	165,485	169,574	167,099	168,512
Ege Bölgesi								
Üretim Alanı (da)	35,763	36,745	36,362	41,973	44,741	51,578	52,936	53,142
Üretim (ton)	506,178	541,182	536,650	581,477	587,785	687,157	736,016	791,929
Türkiye								
Üretim Alanı (da)	477,739	467,540	469,081	494,239	542,158	567,180	563,805	599,612
Üretim (ton)	4,354,230	4,465,343	4,716,862	5,052,796	5,063,265	5,524,777	5,750,466	6,138,937
İzmir/Ege B. (%)								
Üretim Alanı	21.3	21.3	21.9	18.0	18.0	15.8	16.1	16.0
Üretim)	27.6	28.4	28.6	24.9	28.2	24.7	22.7	21.3
İzmir/Türkiye (%)								
Üretim Alanı	1.6	1.7	1.7	1.5	1.5	1.4	1.5	1.4
Üretim	3.2	3.4	3.3	2.9	3.3	3.1	2.9	2.7

Kaynak: TÜİK

2004-2011 yılları arasında, İzmir'de örtü altı üretim alanı %11.8 oranında, üretim miktarı ise %20.4 oranında artış göstermesine karşın, üretim alanı ve üretim miktarı açısından İzmir'in hem Ege Bölgesi hem de Türkiye içindeki payı düşüş göstermiştir. Bu dönem içinde İzmir'in , Ege Bölgesi içindeki payı, üretim alanı açısından %21.3'den %16'ya düşerken, üretim miktarı

açısından %27.6'dan %21.3'e düşmüş, Türkiye genelinden aldığı pay ise, üretim alanında %1.6'dan %1.4'e, üretim miktarında ise %3.2'den %2.7'ye gerilemiştir.

Organik Tarım, ekolojik sistemde hatalı uygulamalar sonucu kaybolan doğal dengeyi yeniden kurmaya yönelik, insana ve çevreye dost üretim sistemlerini içermekte olup, esas olarak sentetik kimyasal tarım ilaçları, hormonlar ve mineral gübrelerin kullanımını yasaklaması yanında, organik ve yeşil gübreleme, münavebe, toprağın muhafazası, bitkinin direncini artırma, doğal düşmanlardan faydalanmayı tavsiye eden, üretimde sadece miktar artışının değil aynı zamanda ürün kalitesinin de yükselmesini amaçlayan alternatif bir üretim şeklidir.

Bitkisel üretimde; uygun yöntemlerle minimum toprak işleme, toprak verimliliğinin korunmasına ve artırılmasına yönelik çalışmalar, kimyasal gübre yerine organik gübre kullanımı, dayanıklı, sağlıklı tohum ve bitki çeşitlerinin seçimi, uygun ekim-dikim yöntemi, bitki korumada ekolojik yöntem ve girdi kullanımı ve hasat, depolama, işleme ve paketleme faaliyetlerinin ekolojik yöntemler içinde yürütülmesi olarak özetlenebilecek olan organik tarım, hayvansal üretimde ise, sağlıklı hayvan yetiştiriciliği, uygun ahır koşulları, organik yemlerden yararlanma ve damızlık ve ırk seçiminde ekolojik uygunluk olarak özetlenebilmektedir.

Ekolojik Tarım Avrupa'da 1910'larda uygulanmaya başlamış, kontrollü üretim 1930'lu yıllarda yaygınlaşmış ve 1970'li yıllarda ticari anlamda önem arz etmeye başlamıştır. Ekolojik Tarım uygulanan alanlar Avrupa ülkelerindeki tarım alanlarının %2-3'ü dolayındadır. Ekolojik tarım faaliyetleri her yıl yaklaşık %20-30'luk büyüme göstermektedir. Önümüzdeki 10 yıl içinde dünya ticaret hacminin 11 milyar'dan 100 milyar ABD dolarına yükseleceği tahmin edilmektedir.

Ülkemizde organik tarım uygulamaları 1984-1985 yıllarında başlamış, ilk uygulamalar Türkiye'nin geleneksel ihraç ürünlerinden kuru incir ve kuru üzüm üzerinden Ege Bölgesinde gerçekleştirilmiştir. Daha sonra bu ürünlere kuru kayısı, fındık gibi ürünler de katılarak uygulama, farklı bölgelere yayılmıştır. Ekolojik Tarım hareketini sağlıklı bir şekilde gerçekleştirmek amacıyla, 1992 yılında Ekolojik Tarım Organizasyonu Derneği (ETO) kurulmuştur. Bu şekilde ekolojik tarım alanında ülkemizde yeni bir süreç başlamış olup, İzmir bu hareketin merkezi durumuna gelmiştir. Ekolojik Tarım faaliyetlerinin ülkemizde ilk olarak Ege bölgesinde İzmir'de başlamış olması, ürün işleme tesislerinin büyük kısmının İzmir'de

olması ve üretilen ürünlerin büyük kısmının İzmir limanından ihraç edilmesi nedeniyle, organizasyon kuruluşları, kontrol ve sertifikasyon firmaları gibi ekolojik tarım sektörünün hemen tüm kuruluşlarının merkez büroları İzmir'de yer almaktadır. ETO'nun da katkılarıyla "Bitkisel ve Hayvansal Tarım Ürünlerinin Ekolojik Metotlarla Üretilmesine İlişkin Yönetmelik", Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından 18 Aralık 1994 tarihinde yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

Ülkemizde üretilen ekolojik ürünler büyük ölçüde yurt dışı pazarlara gönderildiğinden, ekolojik ürün üretim miktarı ve çeşitliliği yurt dışından gelen talepler doğrultusunda şekillenmektedir. İhracat organizasyonunun gerekliliğinden dolayı üretimler organizasyon kuruluşları tarafından sözleşmeli olarak çiftçilere yaptırılmaktadır. Sözleşmeli tarım üreticilere fiyat ve satış garantisi getirerek avantaj sağlamaktadır. Yapılan sözleşmede taraflar üretim ile ilgili koşulları, fiyat ve varsa prim miktarını açıklayarak mahkemeye başvurma hakkı saklı olmak koşulu ile kanuni güvence altına alınmaktadır. Ekolojik üretimde belirli yasakların olması ve 2-3 yıllık bir geçiş sürecinden sonra ekolojik üretime geçilebilmesi, uzun dönem üretim planlamasını zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle yapılan araştırmaların yasal geçerliliğinin olması ve taraftarların kurallara uyması ekolojik tarımın başarısı için çok önemli görülmektedir.

Kontrol ve sertifikasyon, organik tarımın önemli basamaklarından biridir. İç ve dış piyasalarda bir ürünün organik olarak satılabilmesi için Organik Ürün Sertifikası'na sahip olması gerekmektedir. Sertifika sistemi ürünlerin ekolojik standartlara göre üretildiğinin, işlendiğinin, paketlenildiğinin garantisini vermektedir.⁴

---

⁴ İzmir Tarım İl Müdürlüğü

Tablo 30: İzmir, Ege Bölgesi ve Türkiye’de Organik Tarımın Gelişimi

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
İzmir								
Çiftçi Sayısı	1,636	1,847	1,772	1,702	1,459	1,369	1,505	1,409
Üretim Alanı (hektar)	10,995	25,023	40,547	35,564	25,624	19,705	20,767	14,086
Üretim (ton)	26,374	35,417	30,610	25,376	49,201	47,437	44,873	45,593
Ege Bölgesi								
Çiftçi Sayısı	4,884	5,068	5,291	5,608	5,084	5,845	7,822	8,783
Üretim Alanı (hektar)	49,442	65,821	83,368	64,164	49,075	60,445	61,625	80,232
Üretim (ton)	112,549	119,641	135,627	148,351	141,946	142,090	152,260	217,055
Türkiye								
Çiftçi Sayısı	12,806	14,401	14,256	16,276	14,926	35,565	42,097	42,460
Üretim Alanı (hektar)	209,573	203,811	192,789	174,283	166,883	501,641	510,033	614,618
Üretim (ton)	378,803	421,934	458,095	568,128	530,224	983,715	1,343,737	2,905,755
İzmir/Ege B. Pay (%)								
Çiftçi Sayısı	33.5	36.4	33.5	30.3	28.7	23.4	19.2	16.0
Üretim Alanı (hektar)	22.2	38.0	48.6	55.4	52.2	32.6	33.7	17.6
Üretim (ton)	23.4	29.6	22.6	17.1	34.7	33.4	29.5	21.0
İzmir/Türkiye Pay (%)								
Çiftçi Sayısı	12.8	12.8	12.4	10.5	9.8	3.8	3.6	3.3
Üretim Alanı (hektar)	5.2	12.3	21.0	20.4	15.4	3.9	4.1	2.3
Üretim (ton)	7.0	8.4	6.7	4.5	9.3	4.8	3.3	1.6

Kaynak: TÜİK

İzmir, organik tarım konusunda en fazla bilgi birikimine sahip kentlerin başında gelmektedir. Kentte 100’den fazla çeşit organik ürün üretilmektedir. İzmir’in organik tarım alanında, Ege Bölgesi içindeki payı 2004-2010 yılları arasında üretim alanı açısından %22.2’den %33.7’ye çıkarken, üretim açısından da %23.4’ten %29.5’e yükselmiştir. Ancak, 2011 yılında gerek çiftçi sayısı, gerekse üretim alanı ve üretim miktarı açısından İzmir’in Ege Bölgesi içindeki payı önemli düzeyde gerilemiştir. 2011 yılında organik tarımsal üretimde İzmir, çiftçi sayısı açısından Ege Bölgesi’nin %16’sını oluştururken, üretim alanı itibarıyla %17,6’sını, üretim miktarı açısından ise %21’ini oluşturmaktadır.

İzmir ili organik tarımının Türkiye genelinden aldığı pay incelendiğinde ise 2004-2011 döneminde İzmir’in Türkiye içindeki payında önemli düşüşler yaşandığı dikkati çekmektedir. İncelenen dönem içerisinde, ildeki organik tarım faaliyetinde bulunan çiftçilerin Türkiye genelindeki organik tarım çiftçileri içindeki payı %12.8’den %3.3’e düşerken, üretim alanının Türkiye içindeki payı %5.2’den %2.3’e, üretim miktarının payı ise %7’den %1.6’ya düşmüştür.

2004-2011 yılları arasında, ildeki organik tarımla uğraşan çiftçi sayısında %13.9 oranında azalma olmuşken, üretim alanı %28.1 oranında, üretim miktarı da %72.9 oranında artmıştır.

Tablo 31: İzmir İli Organik Tarım Faaliyetleri (2010)

Üretim Şekli	Üretici	Üretici Sayısı	İlçe Sayısı	Köy Sayısı	Üretim Alanı (Da.)	Üretim Miktarı (Ton)
Tarla Bitkileri	Çiftçi	601	20	154	48,248	14,513
	İşletme	12	8	15	3,169	913
	Toplam	613	20	158	51,417	15,426
Bahçe Bitkileri	Çiftçi	524	18	124	31,125	12,324
	İşletme	11	7	12	1,811	1,213
	Toplam	535	19	129	32,936	13,538
Bağcılık	Çiftçi	474	14	64	6,985	4,750
	İşletme	2	2	3	1,675	747
	Toplam	476	14	67	8,659	5,497
Seracılık	Çiftçi	2	2	2	10	23
	İşletme	-	-	-	-	-
	Toplam	2	2	2	10	23
Doğadan Toplama	Çiftçi	21	4	15	30,650	2,436
	İşletme	4	6	5	84,000	7,953
	Toplam	25	8	18	114,650	10,389
Toplam	Çiftçi	1,505	21	218	117,017	34,046
	İşletme	21	13	33	90,656	10,827
	Toplam	1,526	23	206	207,673	44,873

Kaynak: İzmir Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü

İzmir’de organik tarım alanlarının il tarım alanı içindeki payı %2.7 olup, organik tarım faaliyetleri 4’ü merkez ilçe olmak üzere toplam 22 ilçede yapılmaktadır. Organik tarım alanlarının en fazla olduğu ilçeler ise sırasıyla Menderes, Tire, Bergama, Karaburun ve Beydağı’dır.

Tablo 32: Organik Tarım Ürünleri Üretiminde Önemli Ürünler (ilk 50 ürün) (2011)

Ürün Adı	Üretim (Ton)	Ürün Adı	Üretim (Ton)	Ürün Adı	Üretim (Ton)
Mısır	10,805	Nar	179	Karpuz	47
Zeytin	10,061	Yonca	160	Portakal	46
Pamuk	6,311	Mısır (silaj)	120	Kapari	35
Üzüm	5,703	Çayır	101	Kabak	30
İncir	3,416	Yaban Mersini	100	Karnabahar	28
Domates	3,401	Kavun	98	Badem	25
Çam fıstığı	1,092	Kestane	96	Bakla	23
Ceviz	592	Ayçiçeği	95	Marul	22
İspanak	408	Biber	95	Arpa	21
Kekik	387	Armut	83	Kereviz	20
Toplam	339	Kiraz	80	Fasulye	20
Buğday	270	Enginar	79	Altın çilek	20
Şeftali	232	Hıyar	70	Lahana	18
Mandarin	214	Bal kabağı	68	Dut	17
Erik	209	Patlıcan	55	Pırasa	17
Fiğ	195	Brokoli	52	Hayıt	13
Defne	182				

Kaynak: İzmir Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü

2011 yılı itibariyle İzmir ili genelinde organik üretim olarak 134’ü bitkisel ürün, 6’sı da hayvansal ürün olmak üzere toplam 140 adet organik ürüne ilişkin üretim yapılmıştır.

Organik tarım ürünleri üretiminde öne çıkan ürünler ise başta mısır olmak üzere zeytin, pamuk, üzüm, incir, domates ve çam fıstığıdır.

2.3.1.6. Tarımsal Araç ve Gereç Durumu

İzmir’de tarımsal üretim faaliyetlerinde alet ve makine kullanımı oldukça yaygındır. İlde 1991 yılında 22,628 adet traktör bulunurken, traktör sayısı 1991-2011 dönemini kapsayan 20 yıllık süre içinde %45 oranında artarak 2011’de 32,703 adete yükselmiştir. İzmir 2011 yılı itibarıyla Ege Bölgesi traktör sayısının %13.9’unu oluştururken, Türkiye genelinin ise %2.9’unu teşkil etmektedir.

İl topraklarının düz ve traktörle işlemeye elverişli olmasının yanı sıra ülke genelinde tarımsal üretimde makineleşme ve modernizasyon çalışmalarının hızlı bir şekilde gelişmesi, ilde traktör sayısı ile birlikte diğer tarımsal araç ve gereç sayısında da ciddi artışlara neden olmuştur. İlde traktör sayısındaki hızlı artışın doğal sonucu olarak traktör başına düşen tarım arazisi miktarı da düşmüştür. Nitekim, 1995 yılında traktör başına düşen tarım arazisi 14 hektar iken, 2011 yılında 10 hektar olmuştur. 2011 yılı itibarıyla Türkiye genelinde traktör başına ekili alan miktarı 21 hektar iken, Ege Bölgesi’nde 12 hektardır

Diğer modern tarım araçlarındaki mevcut durum incelendiğinde, birçok tarımsal araç kullanımında İzmir’in hem Türkiye hem de bölge ortalamasına göre daha iyi bir görünüme sahip olduğu dikkati çekerken; biçerdöver, hububat ekim makinası, patates hasat makinası, tınav makinası, çayır biçme makinası, yağmurlama tesisi gibi bazı tarımsal araç kullanımında ise İzmir’in gerek bölge gerekse Türkiye ortalamasından daha kötü bir kullanıma sahip olduğu görülmektedir.

Aşağıdaki Tabloda İzmir ilinde bulunan tarım araç-gereçleri ile ilin Ege Bölgesi ve Türkiye içindeki yeri karşılaştırmalı olarak verilmiştir.

Tablo 33: İl Tarımsal Araç ve Gereç Sayısı (2011)

	MİKTAR (Adet)			%)	
	Türkiye (1)	Ege Bölgesi (2)	İzmir (3)	(3)/(1)	(3)/(2)
Traktör	1,125,001	234,480	32,703	2.9	13.9
Biçerdöver	14,313	901	26	0.2	2.9
Atomizör	113,641	44,209	8,991	7.9	20.3
Balya Makinası	14,524	2,455	542	3.7	22.1
Biçer Bağlar Makinası	6,987	838	144	2.1	17.2
Cıvıv Ana Makinası	1,384	181	75	5.4	41.4
Çiftlik Gübresi Dağıtma Makinası	2,508	785	266	10.6	33.9
Damla Sulama Tesisi	264,639	64,342	13,682	5.2	21.3
Derin Kuyu Pompa	134,734	40,124	15,515	11.5	38.7
Dip Kazan (Subsoiler)	27,541	6,465	1,094	4.0	16.9
Elektropomp	180,399	59,632	23,185	12.9	38.9
Fide Dikim Makinası	13,036	10,365	386	3.0	3.7
Kimyevi Gübre Dağıtma Makinası	371,771	67,472	13,503	3.6	20.0
Kombine Hububat Ekim Makinası	196,147	17,376	352	0.2	2.0
Kombine Patates Hasat Makinası	811	489	7	0.9	1.4
Krema Makinası	210,047	8,651	574	0.3	6.6
Kulaklı Traktör Pulluğu	1,025,892	225,187	31,083	3.0	13.8
Kuluçka Makinası	1,147	268	127	11.1	47.4
Kültüvatör	488,802	63,025	11,159	2.3	17.7
Meyve Hasat Makinaları	2,522	729	217	8.6	29.8
Mısır Daneleme Makinası	4,388	549	81	1.8	14.8
Mısır Hasat Makinası	915	79	24	2.6	30.4
Mısır Silaj Makinası	18,507	5,367	2,473	13.4	46.1
Motopomp (Termik)	193,898	42,408	7,021	3.6	16.6
Motorlu Pulverizatör	75,905	17,395	4,949	6.5	28.5
Motorlu Tırpan	47,985	2,109	272	0.6	12.9
Ot Silaj Makinası	3,778	1,576	882	23.3	56.0
Pamuk Toplama Makinası	730	265	53	7.3	20.0
Pancar Sökme Makinası	14,306	1,753	4	0.0	0.2
Patates Dikim Makinası	14,413	3,519	2,057	14.3	58.5
Patates Sökme Makinası	19,274	3,519	2,012	10.4	57.2
Pnömatik Ekim Makinası	27,153	3,338	1,227	4.5	36.8
Rototiller	11,080	3,648	1,108	10.0	30.4
Römork (Tarım Arabası)	1,074,764	212,911	30,274	2.8	14.2
Saman Aktarma-Boşaltma Makinası	13,955	3,221	24	0.2	0.7
Santrifüj Pompa	110,450	26,687	4,348	3.9	16.3
Sap Döver Ve Harman Makinası (Batöz)	188,153	17,538	532	0.3	3.0
Sap Parçalama Makinası	17,288	6,243	1,650	9.5	26.4
Sap Toplamalı Saman Yapma Makinası	14,062	1,937	43	0.3	2.2
Su Tankeri (Tarımda Kullanılan)	200,350	59,648	10,138	5.1	17.0
Süt Sağım Makinası (Seyyar)	225,937	54,165	10,815	4.8	20.0
Süt Sağım Tesisi	7,959	2,090	1,110	13.9	53.1
Taş Toplama Makinası	653	53	6	0.9	11.3
Toprak Tesviye Makinası	17,602	7,266	1,143	6.5	15.7
Traktörle Çekilen Çayır Biçme Makinası	66,193	5,313	724	1.1	13.6
Traktörle Çekilen Hububat Ekim Makinası	119,889	11,463	865	0.7	7.5
Üniversal Ekim Makinası (Mekanik)	62,015	32,434	14,493	23.4	44.7
Ürün Sınıflandırma Makinası (Selektör Hariç)	13,601	1,696	168	1.2	9.9
Yağmurlama Tesisi	235,104	22,771	1,998	0.8	8.8
Yayık	254,791	24,044	1,811	0.7	7.5
Yem Hazırlama Makinası	23,397	6,922	751	3.2	10.8

Kaynak: TÜİK

2.3.1.7. Gübre Kullanımı

İzmir ilinde kimyevi gübre kullanımı 127 bin ton civarında olup, İzmir, Ege Bölgesi kimyasal gübre tüketiminin %20.2'sini, Türkiye toplam tüketiminin de %2.7'sini oluşturmaktadır.

İlde hektar başına kimyevi gübre kullanımı hem Ege Bölgesi hem de Türkiye ortalamasının oldukça üzerindedir. 2011 yılı itibarıyla İzmir'de hektar başına kullanılan gübre miktarı (saf bitki besin maddesi olarak) 153 kilogram iken, Ege Bölgesi'nde 88 kg, Türkiye genelinde ise 78 kg'dır.

Tablo 34: İzmir İli Kimyevi Gübre Tüketimi (Ton)

	2000	2005	2010	2011	% Değişim	
					2011/2011	2011/2000
Türkiye	5,294,202	5,198,779	4,968,058	4,766,356	-4.1	-10.0
Ege Bölgesi	597,515	665,457	619,585	629,649	1.6	5.4
İzmir	114,555	128,834	125,089	127,265	1.7	11.1
İzmir/Ege B. (%)	19.2	19.4	20.2	20.2		
İzmir/Türkiye (%)	2.2	2.5	2.5	2.7		

Kaynak: T.C Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı.

2.3.1.8. Hayvancılık

Hayvancılık sektörü, yeterli ve dengeli beslenme, milli gelire yaptığı katkı, sağladığı döviz ve döviz tasarrufu, kırsal nüfusun önemli bir kesimi için geçim kaynağı olması itibarıyla ülkemiz açısından çok önemli bir yere sahiptir.

İzmir ili tarımsal faaliyetleri içinde hayvancılık özel bir ağırlığa sahiptir. Geniş bir alana yayılan İzmir il toprakları hayvancılık için uygun bir zemin oluşturmaktadır. 2001 Genel Tarım Sayımı sonuçlarına göre İzmir'de, tarımsal işletmelerin %2.4'lük bölümünde yalnızca hayvancılık faaliyetleri yapılmakta iken, %62.5'lik bölümünde bitkisel üretimle birlikte hayvancılık yapılmaktadır. İzmir'de işletme başına düşen küçükbaş hayvan ve büyükbaş sayıları hem Ege Bölgesi hem de Türkiye genelinin üzerindedir. İlde tarımsal işletme başına 10.6 küçükbaş hayvan, 4.6 adet de büyükbaş hayvan düşerken, Türkiye genelinde tarımsal işletme başına 9 adet küçükbaş hayvan düşerken, 3.6 adet de büyükbaş hayvan düşmektedir.

İzmir Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü'nden alınan verilere göre 2011 yılı itibarıyla il genelinde 6.3 milyar TL tarımsal üretim değeri elde edilmiş olup bunun %42.4'ünü hayvansal ürünler üretimi oluşturmaktadır.

İl hayvansal ürünler üretiminin gelişimi incelendiğinde 2002-2010 döneminde hayvansal ürünler üretiminin %304 oranında arttığı görülmektedir. Üretimde sağlanan bu artış düzeyi, Ege Bölgesi'ndeki artıştan daha düşük olmakla birlikte Türkiye ortalamasına eşittir. Aynı dönemde hayvansal ürünler üretimindeki artış oranı Ege Bölgesi'nde %332 olarak gerçekleşirken, Türkiye genelinde %305 düzeyinde olmuştur.

2010 yılı itibarıyla İzmir ilinde gerçekleşen hayvansal ürünler üretim değeri Ege Bölgesi'nin %29'unu, Türkiye genelinin ise %5.4'ünü oluşturmaktadır. İzmir hayvansal ürünler üretim değerinin büyüklüğü açısından iller arası sıralamada Balıkesir'den sonra 2. sırada yer almaktadır.

Tablo 35: İzmir İli Hayvansal Ürünler Üretim Değeri (Milyon TL)

Yıllar	Türkiye		Ege Bölgesi (2)		İzmir (3)		Pay (%)	
	Değer (1)	Kişi Başı Değer (TL)	Değer (2)	Kişi Başı Değer (TL)	Değer (3)	Kişi Başı Değer (TL)	(3)/(1)	(3)/(2)
2002	9,400	143	1,628	184	505	145	5.4	31.0
2003	13,443	202	2,247	252	666	189	5.0	29.7
2004	15,574	230	2,700	299	867	242	5.6	32.1
2005	16,506	241	3,034	333	895	246	5.4	29.5
2006	18,898	272	3,304	359	862	234	4.6	26.1
2007	22,922	325	4,544	489	1,416	379	6.2	31.2
2008	23,817	333	4,589	489	1,310	345	5.5	28.5
2009	26,611	367	5,326	560	1,795	464	6.7	33.7
2010	38,128	517	7,042	727	2,041	517	5.4	29.0

NOT: 2002-2006 dönemine ilişkin kişi başına bitkisel üretim değerleri hesaplanırken, 2007-2011 yılları arası nüfus artış oranlarına göre hesap edilen nüfus projeksiyonları dikkate alınmıştır.

Kaynak: TUIK

İzmir ili hayvansal ürünler üretiminde kişi başına düşen değerler incelendiğinde, kişi başına düşen hayvansal ürünler üretim değerinin Türkiye ortalamasına yakın, Ege Bölgesi ortalamasının ise altında olduğu görülmektedir. 2010 yılı itibarıyla İzmir'de gerçekleşen kişi başına düşen hayvansal ürünler üretim değeri 517 TL iken, bu değer Ege Bölgesi'nde 727 TL, Türkiye genelinde ise 517 TL'dir. Kişi başına bitkisel üretim değeri 2002-2010 döneminde İzmir'de %255 oranında artış gösterirken, artış oranı Ege Bölgesi'nde %295, Türkiye genelinde ise %262 olarak gerçekleşmiştir.

Hayvansal ürünler üretim değeri açısından iller arası sıralamada 2. sırada yer alan İzmir, kişi başına düşen hayvansal ürünler üretim değeri açısından arka sıralarda bulunmaktadır. 2010 yılı itibarıyla İzmir, kişi başına düşen hayvansal ürünler üretiminde iller arası sıralamada 49. sırada yer almaktadır.

2.3.1.8.1. Hayvan Varlığı

İzmir ili hayvan varlığı içerisinde ağırlıklı olarak büyükbaş hayvanlardan sığır bulunmaktadır. Küçükbaş hayvan yetiştiriciliği de hayvancılık faaliyetleri açısından önem taşımaktadır. İlde küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinde ilk sırayı koyun yetiştiriciliği almaktadır. İlde bitkisel üretimle birlikte yapılan hayvancılık ve özellikle koyun ve sığır yetiştiriciliği çiftçi aileleri için önemli bir ekonomik uğraştır.

2010 yılı itibarıyla İzmir’de canlı hayvan değeri 1.8 Milyar TL düzeyinde olup, İzmir, Türkiye canlı hayvan değerinin %3.9’luk bölümünü, Ege Bölgesi canlı hayvan değerinin de %23.9’unu oluşturmaktadır. İzmir canlı hayvan değerinin büyüklüğü açısından iller arası sıralamada Konya ve Balıkesir’den sonra 3. sırada yer almaktadır.

Kişi başına düşen canlı hayvan değerleri incelendiğinde, İzmir’in hem Ege Bölgesi hem de Türkiye kişi başına düşen canlı hayvan değerinin altında bir değere sahip olduğu görülmektedir. 2010 yılı itibarıyla İzmir’de kişi başına düşen canlı hayvan değeri 463 TL iken, bu değer Ege Bölgesi’nde 789 TL, Türkiye genelinde ise 636 TL’dir. Kişi başına canlı hayvan değeri 2002-2010 döneminde İzmir’de %414 oranında artış gösterirken, artış oranı Ege Bölgesi’nde %396, Türkiye genelinde ise %299 olarak gerçekleşmiştir.

Canlı hayvan değeri açısından iller arası sıralamada 3. sırada yer alan İzmir, kişi başına düşen canlı hayvan değeri açısından arka sıralarda bulunmaktadır. 2010 yılı itibarıyla İzmir, kişi başına düşen canlı hayvan değeri açısından iller arası sıralamada 64. sırada yer almaktadır.

Büyükbaş Hayvan Varlığı

İzmir ili büyükbaş hayvan varlığı içinde sığır ağırlıklı bir yer tutmakta olup manda yok denecek kadar azdır. TÜİK 2011 yılı verilerine göre ilde toplam 433,029 baş sığır bulunmaktadır. İl sığır varlığının yapısı incelendiğinde ağırlığın kültür ırkı sığırlarda olduğu dikkat çekmektedir. İl sığır mevcudunun yaklaşık olarak %71’i kültür, %24’ü kültür melezi, %5’i de yerli ırk sığırdan oluşmaktadır. Sığır varlığının yapısı Türkiye geneli ile karşılaştırıldığında, 2011 yılı itibarıyla il kültür ırkı sığır varlığı oranının Türkiye genelinin (%39) üstünde olduğu dikkati çekerken, gerek melez ırk gerekse yerli ırk sığır varlığı oranının Türkiye ortalamasının altında olduğu görülmektedir. İzmir ili sığır varlığının ilçeler itibarıyla dağılımı Tablo 36’da verilmiştir.

Tablo 36: İzmir İli Sığır Varlığı (2011)

İlçe Adı	Kültür		Melez		Yerli		Toplam	
	Baş	%	Baş	%	Baş	%	Baş	%
Merkez	4,129	1.3	4,961	4.8	96	0.5	9,186	2.1
Aliağa	830	0.3	1,355	1.3	459	2.2	2,644	0.6
Bayındır	49,518	16.0	4,573	4.5	763	3.6	54,854	12.7
Bergama	10,039	3.2	24,445	23.8	10,105	47.5	44,589	10.3
Beydağ	15,800	5.1	1,330	1.3	170	0.8	17,300	4.0
Çeşme	881	0.3	147	0.1	15	0.1	1,043	0.2
Dikili	2,898	0.9	3,464	3.4	1,024	4.8	7,386	1.7
Foça	5,278	1.7	1,294	1.3	77	0.4	6,649	1.5
Karaburun	383	0.1	55	0.1		0.0	438	0.1
Kemalpaşa	6,734	2.2	7,550	7.4	1,908	9.0	16,192	3.7
Kınık	1,335	0.4	3,728	3.6	2,770	13.0	7,833	1.8
Kiraz	33,153	10.7	14,434	14.1	950	4.5	48,537	11.2
Menderes	3,940	1.3	20,473	19.9		0.0	24,413	5.6
Menemen	6,570	2.1	5,560	5.4	2,620	12.3	14,750	3.4
Ödemiş	89,586	29.0	148	0.1		0.0	89,734	20.7
Seferihisar	541	0.2	2,309	2.2		0.0	2,850	0.7
Selçuk	1,177	0.4	1,994	1.9		0.0	3,171	0.7
Tire	50,920	16.5	351	0.3	310	1.5	51,581	11.9
Torbalı	24,734	8.0	1,451	1.4		0.0	26,185	6.0
Urla	632	0.2	3,062	3.0		0.0	3,694	0.9
Toplam	309,078	100.0	102,684	100.0	21,267	100.0	433,029	100.0

Kaynak: TÜİK

Toplam sığır varlığı bakımından ilk sırada Ödemiş ilçesi yer alırken bunu Bayındır, Tire, Kiraz ve Bergama ilçeleri izlemektedir. İl sığır varlığı içinde Ödemiş ilçesinin payı %20.7, Bayındır ilçesinin payı %12.7, Tire ilçesinin payı %11.9, Kiraz ilçesinin payı %11.2 ve Bergama ilçesinin payı da %10.3'tür. Bu beş ilçe İzmir ili sığır varlığının yaklaşık olarak %67'sini oluşturmaktadır. İzmir ili sığır varlığı içinde payı az olan ilçeler ise Karaburun (%0.1), Çeşme (%0.2) ve Aliağa'dır (%0.6).

İlçeler itibarıyla değerlendirildiğinde kültür ırkı sığırın en çok olduğu ilçe Ödemiş ilçesidir. 80,586 baş kültür ırkı sığıra sahip olan Ödemiş ilçesi, İzmir ili kültür ırkı sığır varlığının %29'unu oluşturmaktadır.

İzmir ili sığır varlığı geçmiş yıllar itibarıyla incelendiğinde, sığır sayısının 1991-2010 dönemi boyunca toplam olarak 201,191 baş artış gösterdiği ve dönem boyunca sığır varlığındaki artışın %8.7 olduğu görülmektedir. Aynı dönem içinde Türkiye genelindeki sığır varlığı ise %3.5 oranında artış kaydetmiştir. İzmir ili sığır varlığının Türkiye içindeki payına bakıldığında ise 1991 yılı itibarıyla Türkiye sığır varlığının %1.9'unu oluşturan İzmir'in payının yıllar

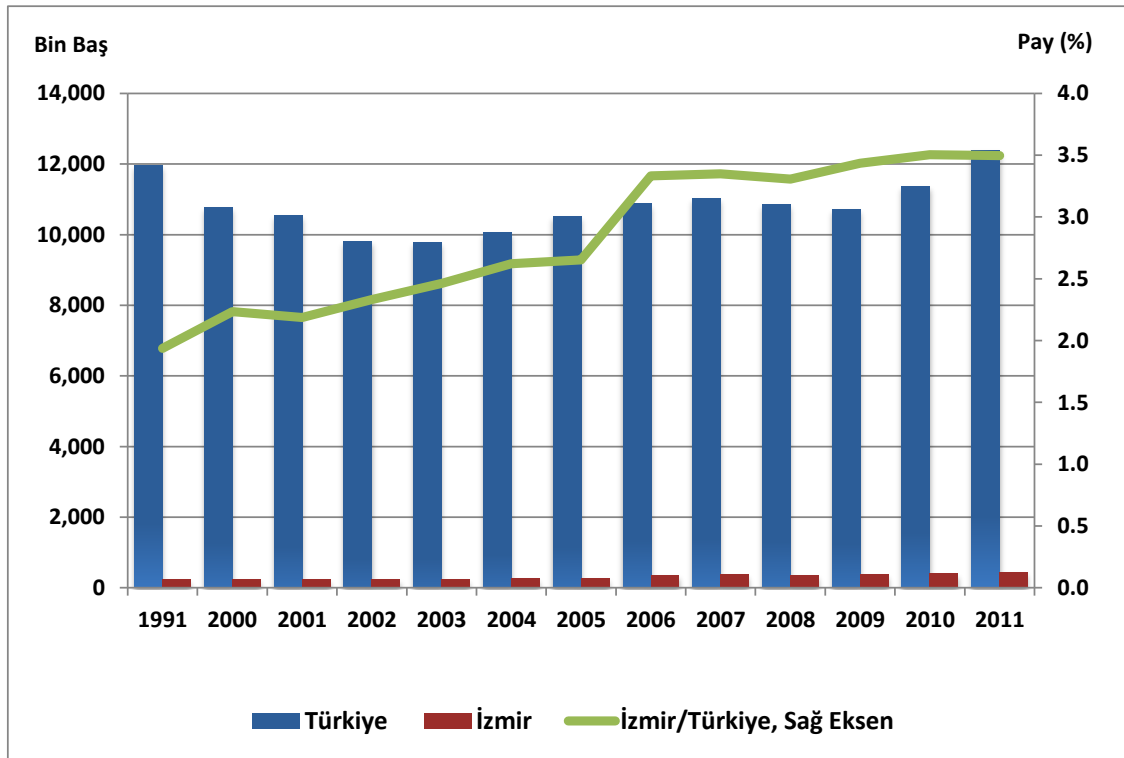
itibarıyla artış gösterdiği ve 2011 yılında %3.5 seviyesine yükseldiği dikkati çekmektedir (Bkz Tablo 37).

Tablo 37: Sığır Varlığının Gelişimi

	Türkiye		İzmir		İzmir/Türkiye (%)
	Baş	% Değişim	Baş	% Değişim	
1991	11,972,923	-	231,838	-	1.9
1995	11,789,000	-1.5	259,260	11.8	2.2
2000	10,761,000	-8.7	240,380	-7.3	2.2
2005	10,526,440	-2.2	279,190	16.1	2.7
2010	11,369,800	8.0	398,518	42.7	3.5
2011	12,386,337	8.9	433,029	8.7	3.5

Kaynak: TÜİK

Grafik 28: Sığır Varlığının Gelişimi

Küçükbaş Hayvan Varlığı

İzmir ili küçükbaş hayvan varlığı içerisinde ağırlıklı olarak koyun yer almaktadır. İlde küçükbaş hayvan varlığının %72'sini koyun, %28'ini de keçi oluşturmaktadır.

2011 yılı itibarıyla il genelinde 415,271 baş koyun bulunurken, ilde bulunan koyunların tamamına yakın kısmı (%99'u) yerli, cins koyunlardan oluşmaktadır. Koyun varlığının ilçeler itibarıyla dağılımı incelendiğinde, Bergama, ilçesinin en çok koyun varlığına sahip olduğu

görülürken, bunu Ödemiş, Dikili, Menderes ve Menemen ilçelerinin izlediği dikkati çekmektedir. Bu beş ilçe, il koyun varlığının yaklaşık olarak %55'ine sahip bulunmaktadır.

2011 yılı itibarıyla il genelindeki keçi varlığı ise 165,150 baştır. İlde bulunan keçilerin %98.6'sı kıl keçisi, %1.4'ü ise tiftik cinsi keçilerden oluşmaktadır. İl keçi varlığı ise başta Menemen olmak üzere Karaburun ve Merkez ilçe, Kınık ve Menderes ilçelerinde bulunmaktadır. Merkez ilçeyle birlikte bu dört ilçe, il keçi varlığının yaklaşık olarak %56'sına sahip bulunmaktadır. İlde tiftik keçileri ise yalnızca Menemen, Kemalpaşa, Urla ve Merkez ilçede bulunmaktadır.

Aşağıdaki tabloda İzmir ili küçükbaş hayvan varlığının ilçeler itibarıyla dağılımı verilmektedir.

Tablo 38: İzmir İli Küçükbaş Hayvan Varlığı (2011)

İlçe Adı	Koyun	%	Keçi	%
Merkez	26,424	6.4	23,232	14.1
Aliağa	18,010	4.3	3,415	2.1
Bayındır	15,650	3.8	1,250	0.8
Bergama	75,653	18.2	7,525	4.6
Beydağ	6,705	1.6	295	0.2
Çeşme	2,370	0.6	1,705	1.0
Dikili	43,970	10.6	11,515	7.0
Foça	8,030	1.9	990	0.6
Karaburun	1,825	0.4	20,400	12.4
Kemalpaşa	5,585	1.3	6,478	3.9
Kınık	15,350	3.7	14,470	8.8
Kiraz	26,682	6.4	1,968	1.2
Menderes	30,081	7.2	13,700	8.3
Menemen	32,750	7.9	20,000	12.1
Ödemiş	46,700	11.2	8,980	5.4
Seferihisar	3,800	0.9	8,500	5.1
Selçuk	5,400	1.3	4,171	2.5
Tire	26,620	6.4	1,500	0.9
Torbalı	17,045	4.1	9,700	5.9
Urla	6,621	1.6	5,356	3.2
Toplam	415,271	100.0	165,150	14.1

Kaynak: TÜİK

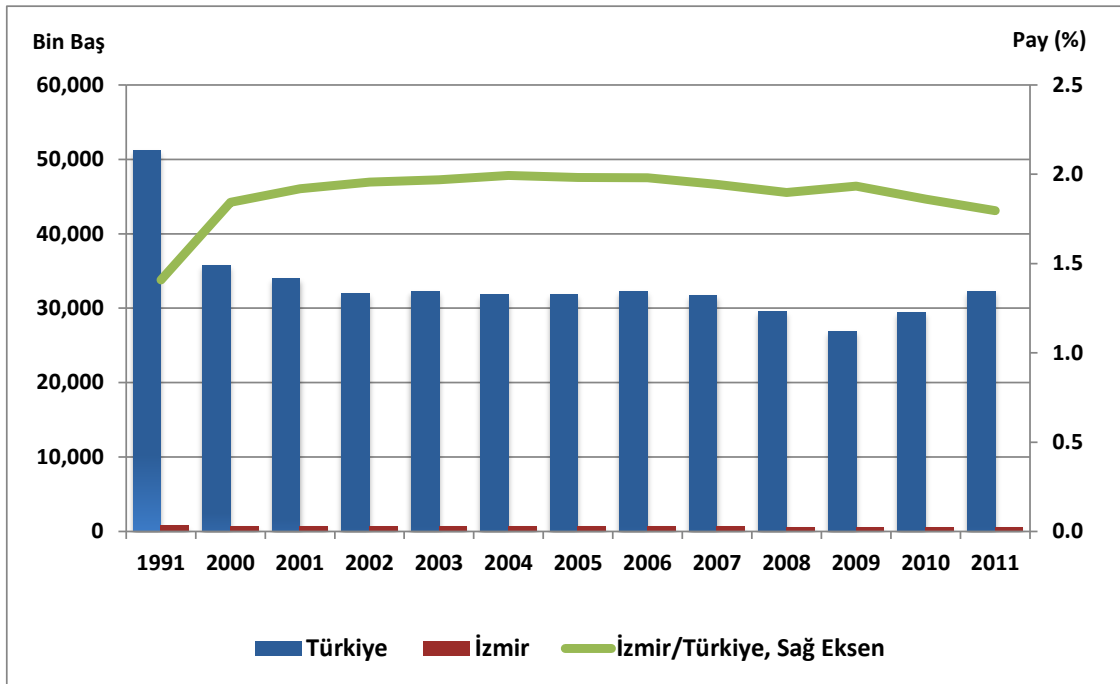
İl küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinde gerek koyun gerekse kıl keçisi varlığı yıllar itibarıyla devamlı bir şekilde azalış göstermiştir. Nitekim 1991-2011 döneminde İzmir ili koyun varlığı %19 azalırken, keçi varlığı %21 oranında azalış kaydetmiştir. Aynı dönemde Türkiye genelinde koyun varlığında %38 oranında azalış yaşanırken, keçi varlığındaki azalış %32 oranında gerçekleşmiştir.

Tablo 39: İzmir İli Küçükbaş Hayvan Varlığının Gelişimi

Yıllar	Koyun			Keçi		
	Baş	Değişim		Baş	Değişim	
		Baş	%		Baş	%
1991	512,285	-	-	208,895	-	-
1995	482,000	-30,285	-5.9	188,590	-20,305	-9.7
2000	477,540	-4,460	-0.9	180,300	-8,290	-4.4
2005	441,396	-36,144	-7.6	189,249	8,949	5.0
2010	382,092	-59,304	-13.4	164,448	-24,801	-13.1
2011	415,271	33,179	8.7	165,150	702	0.4

Kaynak: TÜİK

Grafik 29: Küçükbaş Hayvan Varlığının Gelişimi

Kümes Hayvanları Varlığı

İzmir'de kümes hayvanları yetiştiriciliğinde daha ziyade et tavukçuluğu ön plandadır. İlde et tavukçuluğu Beydağ, Karaburun ve Kiraz ilçelerinin dışında kalan bütün ilçelerde yapılmakta birlikte, başta Kemalpaşa olmak üzere Foça, Menemen, Torbalı, Urla ve Menderes ilçelerinde daha yaygındır. Yumurta tavukçuluğu da il hayvansal faaliyetlerinde önem arz eden diğer bir koldur. Yumurta tavukçuluğunda başta Kemalpaşa olmak üzere Foça, Menemen, Torbalı ve Urla ilçeleri ön plana çıkmaktadır. İzmir ilinde diğer kanatlı hayvan (ördek, hindi, kaz) yetiştiriciliği ise yok denecek kadar azdır (Bkz Tablo 40).

Tablo 40: İlçeler İtibariyle Kümes Hayvanları Varlığı (Adet) (2011)

İlçe Adı	Et Tavuğu	Yumurta Tavuğu	Hindi	Kaz	Ördek
Merkez	110,110	71,731	5,505	0	105
Aliğa	474,000	160,000	150	280	25
Bayındır	150,000	8,000	30,000	-	-
Bergama	532,000	13,000	30,000	850	1,000
Beydağ	-	6,000	200	50	20
Çeşme	75,000	800	120	160	250
Dikili	315,000	14,470	230	-	-
Foça	735,750	705,767	-	-	-
Karaburun	-	-	-	-	-
Kemalpaşa	2,980,024	1,350,000	67,100	162	157
Kınık	730,000	1,200	470	120	96
Kiraz	-	25,000	16,000	28	9
Menderes	220,000	196,505	6,000	250	450
Menemen	160,000	601,000	-	-	-
Ödemiş	405,000	107,000	62,500	-	400
Seferihisar	130,000	300	10	-	5
Selçuk	370,000	1,903	203	70	67
Tire	420,000	-	14,600	-	-
Torbali	3,365,000	449,000	250	-	-
Urla	210,000	276,000	12,500	-	-
Toplam	11,381,884	3,987,676	245,838	1,970	2,584

Kaynak: TÜİK

Arıcılık Faaliyetleri

İzmir ilinde eskiden beri geleneksel olarak arıcılık faaliyetleri de yapılmaktadır. 1991'de 126,000 dolayında arı kovanı varlığına sahip olan İzmir'de, kovan sayısı 2000'de 135,000 adet, 2011'de 245,838 adet olmuştur. 1991 yılında İzmir ilindeki arı kovanı sayısı Türkiye genelinin %3.9'unu oluştururken, bu oran 2011 yılı itibarıyla artış kaydederek %4.1 düzeyine yükselmiştir.

İlde arıcılık faaliyetlerinde bulunan köy sayısı 342 olup, arıcılık yapan köyler daha çok Ödemiş, Bergama, Bayındır, Dikili, Kiraz, Kemalpaşa ve Menderes ilçelerindeki köylerden oluşmaktadır. 2011 yılı itibarıyla toplam arı kovanı sayısının %23.2'si Bergama, %13'ü Ödemiş, %11.2'si Kemalpaşa ve %8.7'si de Menemen ilçesinde bulunmaktadır. İldeki kovanların tamamına yakın bölümü (%99'u) yeni kovanlardan oluşmakta iken, %1 gibi düşük

kısmı ise eski kovanlardan oluşmaktadır. Tablo 41’de İzmir ili arıcılık faaliyetleri, ilçeler itibarıyla verilmiştir.

Tablo 41: İlçeler İtibariyle Arıcılık Faaliyetleri (2010)

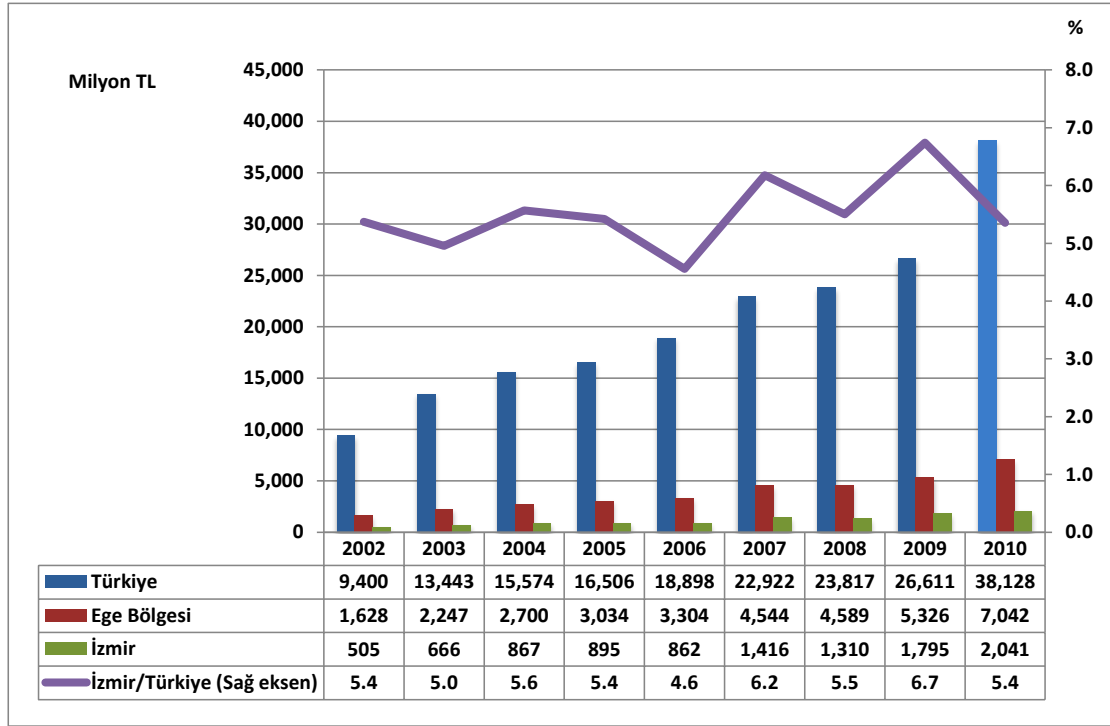
İlçe Adı	Köy Sayısı	Kovan Sayısı			Bal Üretimi (Ton)	Balmumu Üretimi (Ton)
		Yeni	Eski	Toplam		
Merkez	30	11,845	0	11,845	143.1	6.9
Aliağa	9	1,430	8	1,438	28.6	0.1
Bayındır	26	6,000	345	6,345	124.0	1.6
Bergama	33	38,700	560	39,260	660.0	18.0
Beydağ	5	726	0	726	12.3	0.0
Çeşme	5	1,250	50	1,300	12.5	0.9
Dikili	22	6,080	70	6,150	166.1	1.0
Foça	5	1,950	0	1,950	5.0	0.2
Karaburun	9	580	0	580	1.4	0.0
Kemalpaşa	19	19,000	0	19,000	380.0	13.0
Kınık	14	3,700	210	3,910	90.0	2.3
Kiraz	20	3,370	8	3,378	10.0	0.0
Menderes	18	9,200	10	9,210	138.0	14.0
Menemen	15	14,725	0	14,725	182.3	16.5
Ödemiş	57	22,000	0	22,000	282.0	12.9
Seferihisar	8	7,032	0	7,032	109.0	3.1
Selçuk	7	3,401	0	3,401	34.0	0.4
Tire	17	7,500	300	7,800	9.5	6.5
Torbalı	13	7,545	0	7,545	108.0	4.5
Urla	10	1,860	25	1,885	25.3	2.4
Toplam	342	167,894	1,586	169,480	2,521.1	104.4

Kaynak: TÜİK

2.3.1.8.2. Hayvansal Ürünler Üretimi

İzmir ili ülkenin ve bölgenin önemli hayvancılık merkezlerinden biridir. İzmir Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü verilerine göre, 2011 yılı tarımsal üretim değerinin %42.4’ünü hayvansal ürünler üretimi oluşturmaktadır. İzmir, hayvansal ürünler üretim değeri açısından Ege Bölgesi’nden %29, Türkiye genelinden ise %5.4 oranında pay almaktadır. İzmir, hayvansal ürünler üretim değerinin büyüklüğü açısından, iller arası sıralamada Balıkesir’den sonra ikinci sırada yer almaktadır.

Grafik 30: Hayvansal Ürünler Üretim Değerinin Gelişimi

Kaynak: TÜİK

İl hayvansal ürünler üretiminin gelişimi incelendiğinde, 2002-2010 döneminde hayvansal ürünler üretiminin 3 kat artış gösterdiği dikkati çekmektedir. Aynı dönemde hayvansal ürünler üretimindeki artış Ege Bölgesi'nde 3.3 kat, Türkiye genelinde ise 3 kat düzeyinde olmuştur.

2009 yılı itibarıyla ilde kesilen toplam hayvan sayısı 485,691 baş olup, bunun %73'ünü küçükbaş hayvanlar (354,219 baş), %27'sini de büyükbaş hayvanlar (131,472 baş) oluşturmaktadır. İlde kesilen küçükbaş hayvan sayısı, Ege Bölgesi'nden %40.3, Türkiye genelinden %7.7 oranında pay alırken, kesilen büyükbaş hayvan sayısı ise bölgeden %41.8, ülke genelinden ise %8.7 oranında pay almaktadır.

2010 yılında İzmir ilinde sağılan hayvan sayısı ise 413,431 baş olup, bunun %57'sini küçükbaş hayvanlar (237,461 baş), %43'ünü de büyükbaş hayvanlar (175,970 baş) oluşturmaktadır. İzmir ilinde sağılan küçükbaş hayvanlar Ege Bölgesi'nden %15.7, Türkiye'den %3.7 oranında pay alırken, sağılan büyükbaş hayvan sayısı ise bölgenin %24.4'ünü, ülke genelinin de %3.7'sini teşkil etmektedir.

İlde kesilen ve sağılan hayvan sayısı Ege Bölgesi ve Türkiye ile karşılaştırmalı olarak aşağıdaki tabloda verilmiştir.

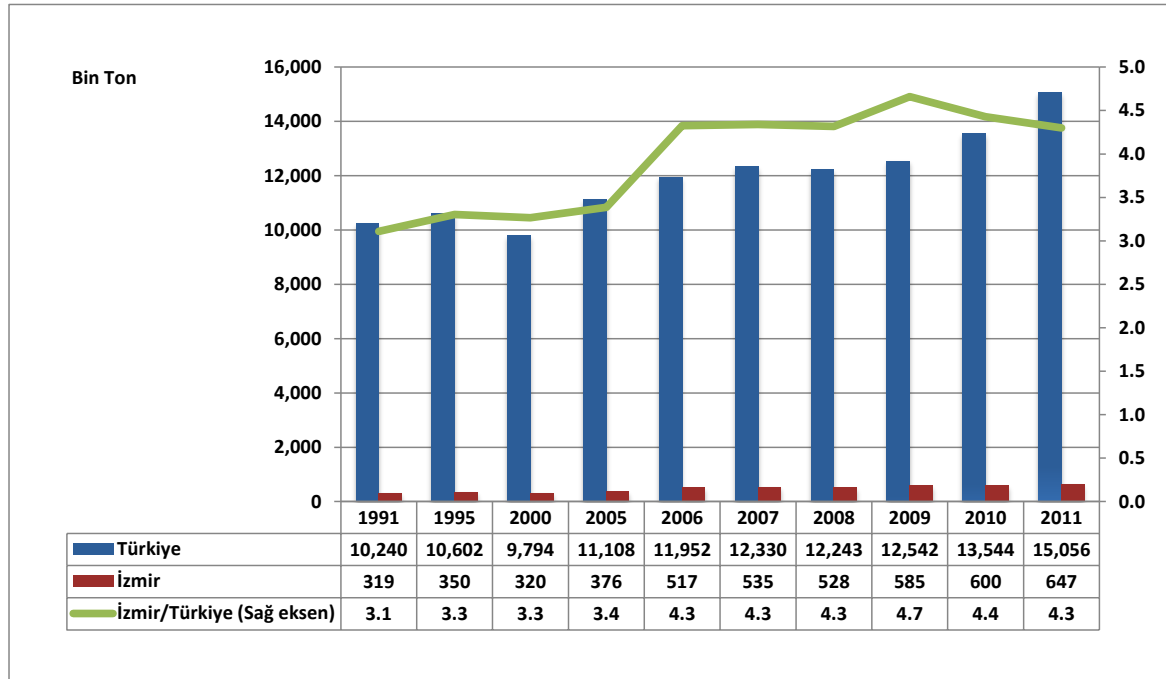
Tablo 42: Kesilen ve Sağılan Hayvan Sayıları

	Adet			(%)	
	Türkiye (1)	Ege Bölgesi (2)	İzmir (3)	(3) / (1)	(3) / (2)
Kesilen Hayvan Sayısı (2009)	6,110,320	1,193,254	485,691	7.9	40.7
Büyükbaş	1,506,930	314,731	131,472	8.7	41.8
Küçükbaş	4,603,390	878,523	354,219	7.7	40.3
Sağılan Hayvan Sayısı (2011)	19,395,614	2,233,690	413,431	2.1	18.5
Büyükbaş	4,801,360	721,075	175,970	3.7	24.4
Küçükbaş	14,594,254	1,512,615	237,461	1.6	15.7

Kaynak: TÜİK

İzmir ili hayvansal ürünler üretimi incelendiğinde; 2011 yılı itibarıyla ilde 647,458 ton süt üretildiği ve süt üretiminin yaklaşık olarak %97'sinin büyükbaş hayvanlardan elde edildiği görülmektedir. İlde üretilen süt miktarı, Türkiye geneli süt üretiminin %4.3'ünü, Ege Bölgesi süt üretiminin ise %25.3'ünü oluşturmaktadır. İzmir bu üretim miktarı ile iller arası sıralamada Konya ve Balıkesir'den sonra üçüncü sırada yer almaktadır.

Grafik 31: Süt Üretiminin Gelişimi

Kaynak: TÜİK

Süt üretiminde hayvan başına verim düzeyi incelendiğinde büyükbaş hayvanlardan elde edilen süt veriminin (yerli ırk sığır hariç olmak üzere) Türkiye genelinden fazla olduğu, küçükbaş hayvanlardan elde edilen süt veriminde ise koyunlarda Türkiye ortalamasının

üstünde, keçide ise Türkiye ortalamasının altında olduğu dikkati çekmektedir. İzmir ili süt üretiminin dağılımı ve hayvan başına verim düzeyi aşağıda verilmektedir.

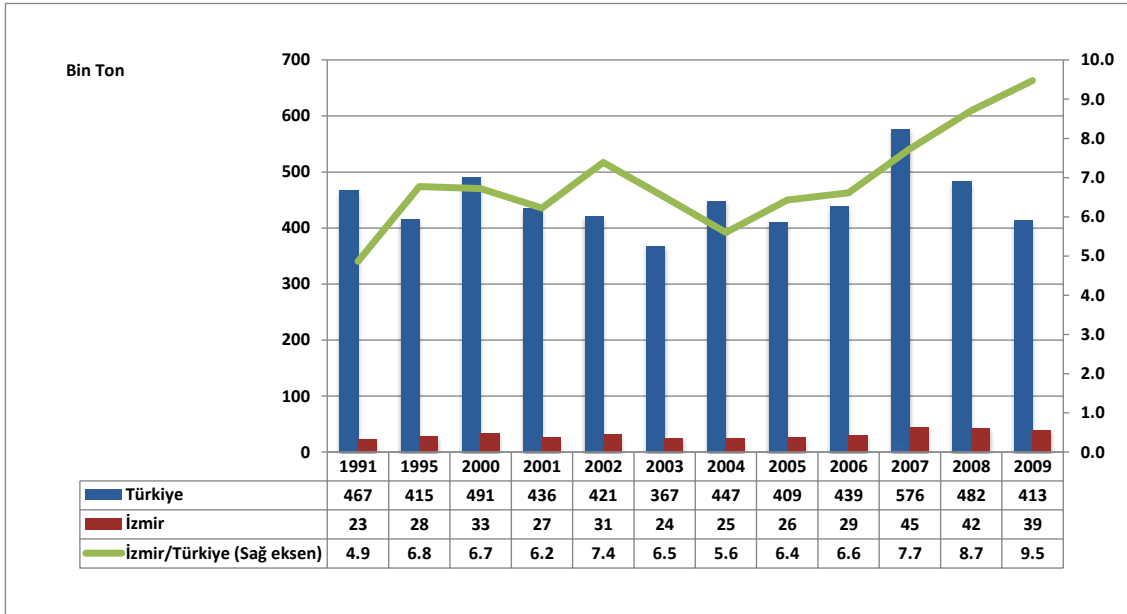
Tablo 43: Süt Üretimi ve Hayvan Başına Verim (2011)

Hayvan Türü	Türkiye		Ege Bölgesi		İzmir	
	Üretim (Ton)	Verim (Kg)	Üretim (Ton)	Verim (Kg)	Üretim (Ton)	Verim (Kg)
Sığır (Kültür)	7,239,644	3,875	1,814,037	3,943	502,381	3,948
Sığır(Melez)	5,341,224	2,721	542,325	2,729	115,466	2,814
Sığır (Yerli)	1,221,560	1,313	76,856	1,294	9,210	1,203
Manda	40,372	1,004	3,137	1,078	35	1,129
Koyun(Yerli)	865,577	79	90,521	79	14,409	80
Koyun(Merinos)	27,245	48	1,392	50	68	60
Keçi (Kıl)	318,273	107	35,581	105	5,874	106
Keçi (Tiftik)	2,315	36	93	36	15	19

Kaynak: TÜİK

Hayvansal ürünlerin bir diğer kalemi olan et üretimi incelendiğinde; 2009 yılı itibarıyla İzmir’de 39,099 ton et üretildiği ve et üretiminin yaklaşık %84’ünün büyükbaş hayvanlardan elde edildiği görülmektedir. İlde üretilen et miktarı, Türkiye et üretiminin %9.5’ini, Ege Bölgesi et üretiminin %44.1’ini oluşturmaktadır.

Grafik 32: Et Üretiminin Gelişimi

Kaynak: TÜİK

Et üretiminde hayvan başına verim düzeyi incelendiğinde, büyükbaş hayvanlarda karkas ağırlıklarının Türkiye genelinden fazla olduğu, küçükbaş hayvanlara ait karkas ağırlıklarının ise

Türkiye ortalamasının çok az altında olduğu dikkati çekmektedir. İzmir ili et üretimi ve hayvan başına karkas ağırlıkları Tablo 44’de verilmektedir.

Tablo 44: Et Üretimi ve Hayvan Başına Karkas Ağırlığı (2009)

Hayvan Türü	Türkiye		Ege Bölgesi		İzmir	
	Üretim (Ton)	Karkas Ağırlığı (kg)	Üretim (Ton)	Karkas Ağırlığı (kg)	Üretim (Ton)	Karkas Ağırlığı (kg)
İnek	57,678	197	13,182	212	5,193	223
Boğa	8,306	258	1,322	280	427	271
Dana	34,445	195	3,461	169	695	212
Düve	26,060	178	7,619	193	3,493	212
Tosun	197,337	233	46,903	251	23,051	266
Öküz	1,461	213	95	261	2	200
Oğlak	2,049	14	322	14	65	11
Koyun	32,732	22	6,435	22	1,877	20
Kuzu	41,901	17	7,170	16	3,999	17
Keçi	9,626	21	2,203	20	296	18

Kaynak: TÜİK

2.3.1.8.3. Su Ürünleri Üretimi

İzmir’de tarımsal faaliyetler içerisinde su ürünleri üretimi de önemli bir gelir kaynağıdır. İzmir Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü verilerine göre 2011 yılı itibarıyla tarımsal üretim değerinin %3,7’lik bölümünü su ürünleri üretim değeri oluşturmaktadır. Su ürünleri üretim değerinin %81’lik kısmı ise kültür balıkları üretiminden sağlanırken, %18.5’i deniz balıkları ve diğer deniz ürünlerinden karşılanmaktadır.

2001 yılında 58,122 milyar TL olan İzmir balıkçılık hasılası Ege Bölgesi balıkçılık hasılasının %32.7’lik kısmını oluştururken, ülke genelinin de %7.8’lik kısmını teşkil etmektedir. Aşağıdaki tabloda İzmir ili balıkçılık hasılasının gelişimi verilmiştir.

Tablo 45: İzmir İli Balıkçılık Hasılasının Bölge ve Türkiye İçindeki Yeri (*)

Yıllar	Balıkçılık Hasılası (Milyar TL)			Pay (%)	
	Türkiye (1)	Ege Bölgesi (2)	İzmir (3)	(3) / (1)	(3) / (2)
1987	277	31	15	5.4	48.4
1988	655	80	40	6.1	50.0
1989	902	100	56	6.2	56.0
1990	2,149	258	139	6.5	53.9
1991	2,981	438	205	6.9	46.8
1992	4,429	693	291	6.6	42.0
1993	12,694	1,631	842	6.6	51.6
1994	25,556	4,372	1,671	6.5	38.2
1995	44,033	7,166	3,383	7.7	47.2
1996	72,610	13,039	4,705	6.5	36.1
1997	131,094	25,617	9,239	7.0	36.1
1998	242,014	61,184	23,206	9.6	37.9
1999	367,958	89,546	27,714	7.5	30.9
2000	552,213	150,911	49,847	9.0	33.0
2001	748,830	177,850	58,122	7.8	32.7

Not (*): Cari Fiyatlarla Milyar TL

Kaynak: TÜİK

İzmir ilinde 2010 yılı itibarıyla yetiştirilen su ürünleri miktarı 23,839 ton olup, daha ziyade levrek ve çipura türlerinden oluşmaktadır. İlde yetiştirilen su ürünleri Ege Bölgesi'nin %25.5'ini oluştururken, Türkiye genelinin de %14.3 gibi önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Yine ilde iç sularda balık avcılığı da yapılmaktadır. 2010 yılı itibarıyla avlanan tatlı su ürünleri miktarı 243 ton olup, daha ziyade sazan ve kefal türlerinden oluşmaktadır. İlde avlanan tatlı su ürünleri, Türkiye genelinin %0.6 gibi düşük bir bölümünü oluşturmaktadır.

Tablo 46: 2010 Yılı Su Ürünleri Üretimi (Ton)

	Avlanan Tatlısu Ürünleri	Yetiştirilen Su Ürünleri
İzmir	243	23,839
Ege Bölgesi	2,142	93,515
Türkiye	40,259	167,141
İzmir/Türkiye (%)	0.6	14.3
İzmir/Ege Bölgesi (%)	11.3	25.5

Kaynak: TÜİK

2.3.2. Sanayi

İzmir ili, İstanbul ve Kocaeli illeri ile birlikte, ülkemizde sanayi sektörünün en fazla geliştiği illerden birisidir. Sahip olduğu kaynaklar, sanayi alt yapısı, nitelikli iş gücü potansiyeli, ulaşım olanaklarının çeşitliliği, iç ve dış piyasalara yakınlık, İzmir ili sanayisinin gelişmesindeki ana faktörlerdir.

İzmir ilinin ülkemiz ve Ege Bölgesi sanayi kuruluşları içindeki payı büyük önem taşımaktadır. Çok yönlü olarak, yatırım taleplerini karşılayacak sanayi alt yapısına sahip olan ilde, girişimciler için değişik alanlarda uygun yatırım ortamları bulunmaktadır. İzmir sanayisinin ülkemiz ve bölge sanayisi içindeki yerine bakıldığında; İzmir ili GSYİH'si içinde 2001 yılı itibarıyla %31.1 oranında paya sahip olan sanayi sektörünün, Ege Bölgesi sanayi sektörü hasılası içinde %53.2 ve Türkiye sanayi sektörü hasılası içinde %9.1 oranında paya sahip olduğu görülmektedir. 2008 yılı itibarıyla, İzmir ili sanayi sektörü gayri safi katma değeri de İzmir ili toplam GSKD'si içinde %26.7 oranında pay alırken, Ege Bölgesi sanayi GSKD'si içinde %47.2 oranında, Türkiye sanayi GSKD'si içinde ise %6.4 oranında pay almıştır.

2011 yılı itibarıyla, İzmir ilindeki toplam istihdamın %26.5'i sanayi sektörüne aittir. Yine 2008 yılı itibarıyla, Türkiye sanayi sektöründeki işyerlerinin %6.5'i İzmir ilinde bulunmaktadır.

Ülkemizdeki en büyük 500 sanayi kuruluşunun %7.6'sı; Ege Bölgesi'ndeki sanayi kuruluşlarının ise yaklaşık olarak yarısı İzmir'de bulunmaktadır. Sanayi özellikle metal eşya, makine ve taşıt araçları, gıda, tütün, dokuma, giyim eşyası, kürk, ayakkabı, deri, kimya, ağaç ürünleri mobilya ve kâğıda dayanmaktadır.

İzmir ili, sanayide önde gelen illerden biri olmakla birlikte, son yıllarda özellikle İstanbul'a göre geride kaldığı görülmektedir. İzmir, İstanbul'dan sonra İSO 500 listesinde en çok firmayla temsil edilen ikinci şehir konumundadır. İstanbul Sanayi Odası'nın hazırladığı İSO 500 listesinde İzmir ili 2000 yılında 54 firma ile temsil edilirken, 2010 yılında 38 firmayla listede yer almıştır. Bu pay, 2000 yılından beri sürekli düşme eğiliminde bulunmaktadır. İkinci 500 sanayi firmasında ise, 2008 yılında 50 İzmir firması varken, bu sayı 2010 yılında 45 firmaya gerilemiştir. Bu durumun, yatırım teşvik mevzuatından kaynaklanan sorunlar ve İzmir'de ana sanayilerin bulunmayışı ile ilgili sorunlardan kaynaklandığı düşünülmektedir. Söz konusu tüm sorunlara karşın, il sanayisi, Türkiye sanayi için hâlâ çok önemli bir konumdadır.

2.3.2.1. Sanayi Hasılası

İzmir sanayisinin il ekonomisi içindeki payı ve gelişimi, iki farklı dönem ve iki farklı veri seti kullanılarak ele alınacaktır. Birinci dönem; il düzeyinde faaliyet kollarına göre Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla rakamlarının yayınlandığı 1987-2001 dönemidir. İkinci dönem ise, Düzey 2 bölgeleri bazında ana sektörler itibarıyla Gayri Safi Katma Değerlerin yayınlandığı 2004-2008 dönemidir. İl sanayi sektörü hasılasının yıllar itibarıyla gelişimi Ege Bölgesi ve Türkiye ile karşılaştırmalı olarak Tablo 47’de verilmiştir.

Tablo 47: Sanayi Hasılanın Yıllar İtibarıyla Gelişimi*

	1987	1990	1995	2000	2001
Türkiye Sanayi Hasılası	19,276	100,321	2,042,395	29,027,782	45,881,462
Ege Bölgesi Sanayi Hasılası	3,180	15,404	326,826	4,802,617	7,839,531
İzmir Sanayi Hasılası	1,736	8,951	187,609	2,612,703	4,167,417
Madencilik ve Taşocakçılığı	21	51	3,179	29,346	57,904
İmalat Sanayi	1,676	8,703	176,219	2,379,049	3,680,852
Elektrik, Gaz ve Su	39	197	8,211	204,308	428,661
İzmir/Türkiye (%)	9.0	8.9	9.2	9.0	9.1
İzmir/Ege Bölgesi (%)	54.6	58.1	57.4	54.4	53.2
Türkiye Sanayi Hasılasının GSYİH İçindeki Payı (%)	25.8	25.5	26.3	23.3	25.7
Ege B. Sanayi Hasılasının GYİH İçindeki Payı (%)	25.7	24.8	27.0	25.2	28.1
İzmir Sanayi Hasılasının GSYİH İçindeki Payı (%)	29.9	30.6	32.5	28.7	31.1
İzmir İmalat Sanayi/İzmir Sanayi Hasılası	96.5	97.2	93.9	91.1	88.3

Not (*): Cari Fiyatlarla Milyar TL

Kaynak: TÜİK

İzmir ili Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) rakamları incelendiğinde, 1987 yılında il GSYİH’sı içinde %29.9 olan sanayi sektörü payının yıllar itibarıyla çok az arttığı ve, 2001 yılında %31.1 düzeyinde gerçekleştiği görülmektedir. Yukarıdaki tüm yıllar boyunca, sanayi sektörü, il GSYİH’sı içerisinde en yüksek payı alan sektör konumunda olmuştur.

İzmir ilinde yaratılan sanayi hasılasının, Türkiye toplam sanayi hasılası içindeki payının 1987-2001 döneminde çok fazla değişmediği ve 1987 yılında %9 olan bu payın, 2001 yılında %9.1 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Söz konusu tüm yıllar boyunca, sanayi hasılasının toplam il hasılasından aldığı paylar, Türkiye sanayi hasılasının toplam Türkiye hasılasından aldığı payların üzerindedir.

İzmir ili sanayi hasılasının 1987 itibarıyla %96.5’i imalat sanayine aitken, bu pay 2001 yılında %88.3’e düşmüştür. 2001 yılı itibarıyla il sanayi hasılasının %88.3’ünü imalat sanayi hasılası

oluştururken, %1.4'ünü madencilik ve taşocakçılığı, %10.3'ünü de elektrik, gaz ve su hasılası oluşturmaktadır.

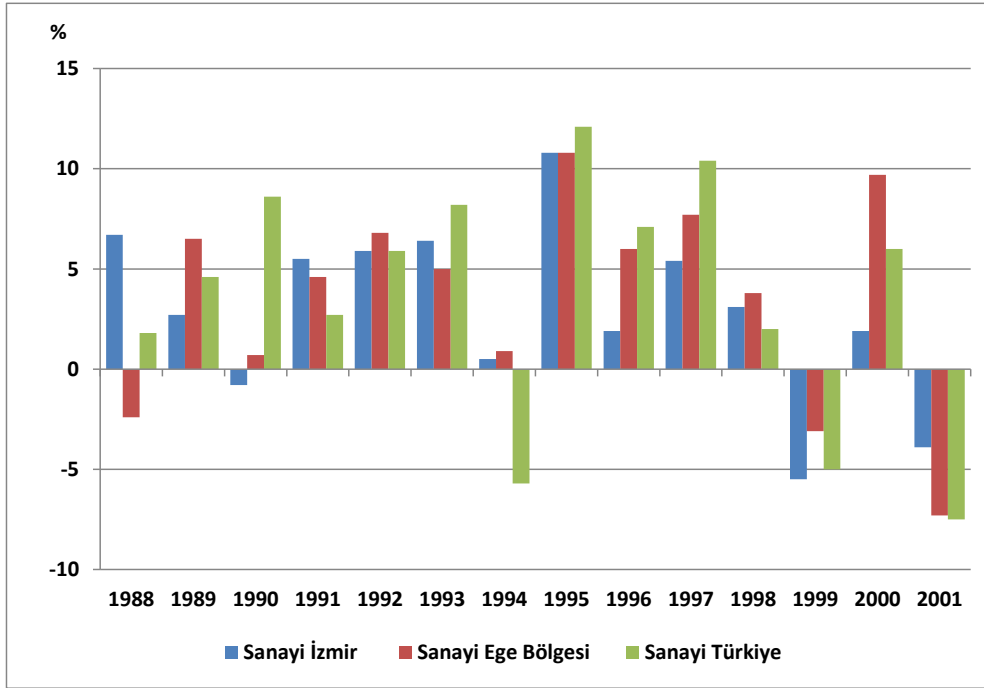
İzmir ili sanayi hasılasının büyüme hızı incelendiğinde, büyüme hızının dalgalı bir seyir izlediği dikkati çekmektedir. Bununla birlikte, 1987-2001 dönemi bir bütün olarak dikkate alındığında, dönem itibarıyla, il sanayi hasılası artış hızının, toplam GSYİH artış hızından fazla olduğu görülmektedir. İl sanayi hasılasının büyüme hızı, dönem içerisinde Türkiye ve Ege Bölgesi ortalama artış oranının da az miktarda altında gerçekleşmiştir. Nitekim 1987-2001 döneminde İzmir sanayi GSYİH'si yıllık ortalama %2.8 oranında artış gösterirken Türkiye ve Ege Bölgesi sanayi hasılasının ortalama yıllık artış oranı %3.4 olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönem itibarıyla İzmir ili toplam GSYİH'sinin ortalama yıllık artış hızı ise %2.6 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 48: Sanayi Sektörü ve GSYİH Gelişme Hızları (1987 Yılı Sabit Fiyatlarıyla) (%)

Yıllar	İzmir		Ege Bölgesi		Türkiye	
	Sanayi GSYİH	Toplam GSYİH	Sanayi GSYİH	Toplam GSYİH	Sanayi GSYİH	Toplam GSYİH
1988	6.7	2.5	-2.4	3.5	1.8	2.1
1989	2.7	-0.7	6.5	-1.0	4.6	0.3
1990	-0.8	7.4	0.7	8.4	8.6	9.3
1991	5.5	-0.1	4.6	-0.7	2.7	0.9
1992	5.9	7.0	6.8	7.0	5.9	6.0
1993	6.4	11.9	5.0	9.3	8.2	8.0
1994	0.5	-1.9	0.9	-1.5	-5.7	-5.5
1995	10.8	5.7	10.8	5.8	12.1	7.2
1996	1.9	6.3	6.0	7.7	7.1	7.0
1997	5.4	4.6	7.7	5.2	10.4	7.5
1998	3.1	2.2	3.8	3.1	2.0	3.1
1999	-5.5	-6.1	-3.1	-5.9	-5.0	-4.7
2000	1.9	7.4	9.7	8.7	6.0	7.4
2001	-3.9	-7.0	-7.3	-7.8	-7.5	-7.5
1987-2001 Dönemi Ortalama Yıllık Artış Oranı (%)	2.8	2.6	3.4	2.8	3.4	2.8

Kaynak: TÜİK

Grafik 33: Sanayi Sektörü Büyüme Hızı (%) (Sabit fiyatlarla)

Sanayi sektörü Gayri Safi Katma Değer (GSKD) istatistikleri incelendiğinde ise, 2004-2008 yılları arasında İzmir'in gerek Ege Bölgesi gerekse Türkiye sanayi katma değerindeki gelişime pek ayak uyduramadığı görülmektedir. Nitekim bu dönemde, Türkiye sanayi GSKD'i %68 oranında, Ege Bölgesi sanayi GSKD'i %55 oranında artış gösterirken, İzmir sanayi GSKD'i %47 oranında artış göstermiştir.

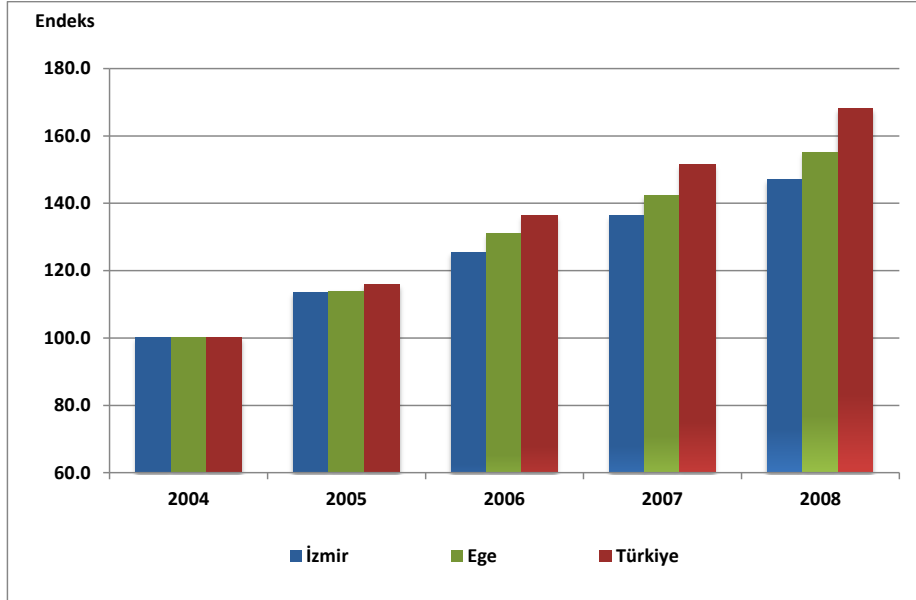
Sanayi bakımından Türkiye'nin önde gelen şehirlerinden olan İzmir'de, 2008 itibarıyla Gayri Safi Katma Değerinin %26.7'si sanayi sektöründe üretilmektedir. 2004 yılında bu oranın %30.4 düzeyinde olduğu dikkate alındığında, sanayinin katma değerdeki payının gerilediği söylenebilir. Ege Bölgesi'nde ise sanayiinin GSKD içindeki payı 2004'te %29.3 iken 2008'de %30.4'e yükselmiştir. Bu dönem içerisinde Ege Bölgesi'nin Türkiye sanayi katma değeri içindeki payı da yaklaşık bir puan azalarak %13.6 düzeyine gerilemiştir. Türkiye GSKD'nin %6.5'ini üreten İzmir, buna paralel bir şekilde Türkiye sanayi katma değerinin de %6.4'ünü üretmektedir. İzmir, Türkiye sanayi GSKD'den aldığı pay ile 26 düzey 2 bölgesi içinde 5. sırada bulunmaktadır.

Tablo 49: İzmir Sanayi Sektörü GSKD'nin Gelişimi ve Türkiye İçindeki Yeri (Cari Fiyatlarla, Milyon TL)

	2004	2005	2006	2007	2008
İzmir	10,164	11,521	12,741	13,853	14,942
Ege Bölgesi	20,416	23,247	26,748	29,039	31,654
Türkiye	138,412	160,331	188,647	209,515	232,475
İzmir/Ege Bölgesi (%)	49.8	49.6	47.6	47.7	47.2
İzmir/Türkiye (%)	7.3	7.2	6.8	6.6	6.4
Ege Bölgesi/Türkiye (%)	14.8	14.5	14.2	13.9	13.6
İzmir Sanayi GSKD/ İzmir GSKD (%)	30.4	30.2	28.7	27.9	26.7
Türkiye Sanayi GSKD/Toplam GSKD(%)	28.0	28.0	28.2	27.8	27.2
Ege B. Sanayi GSKD/Toplam GSKD(%)	29.3	29.1	28.6	28.0	26.9

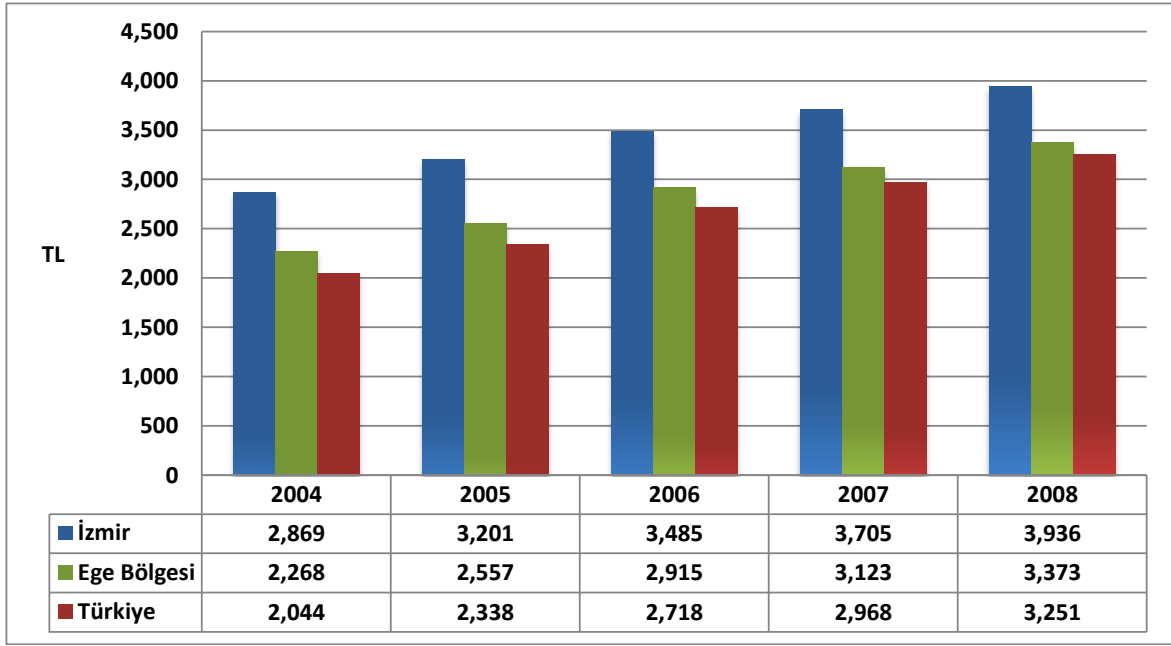
Kaynak: TÜİK

Grafik 34: Sanayi Sektörü GSKD Endeksi Gelişimi (2004=100)

Kişi başına gayri safi sanayi katma değeri açısından bakacak olursak, 2004 yılı itibarıyla 2,869 TL seviyesinde olan İzmir ili kişi başına sanayi katma değerinin 2004-2008 döneminde %37.2 oranında artarak 2008 yılında 3,936 TL düzeyine ulaştığı görülmektedir. Aynı dönemde kişi başına sanayi katma değer artış oranı Ege Bölgesi'nde %48.7 iken, Türkiye genelinde %59.1 düzeyinde gerçekleşmiştir.

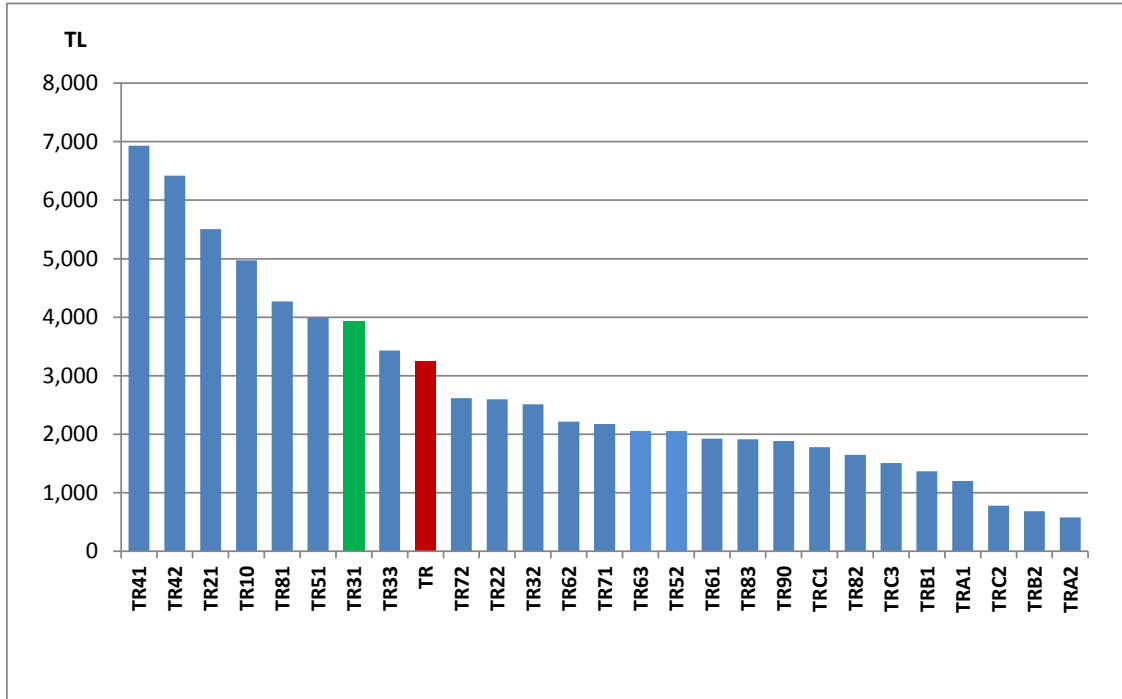
Grafik 35: Kişi Başına Düşen Gayri Safi Sanayi Katma Değerinin Gelişimi (Cari Fiyatlarla)

Kaynak: TÜİK

Kişi başına düşen sanayi sektörü gayri safi katma değerine Düzey 2 bölgeleri sıralaması açısından bakacak olursak, 2008 yılı itibarıyla TR31 (İzmir) bölgesi kişi başı sanayi gayri safi katma değerinin, 26 bölge içinde 7'inci sırada yer aldığı görülmektedir.

Grafik 36: Düzey 2 Bölgeleri Kişi Başına Düşen Gayri Safi Hizmetler Katma Değeri (2008)

Kaynak: TÜİK

2.3.2.2. İmalat Sanayinin Yapısı

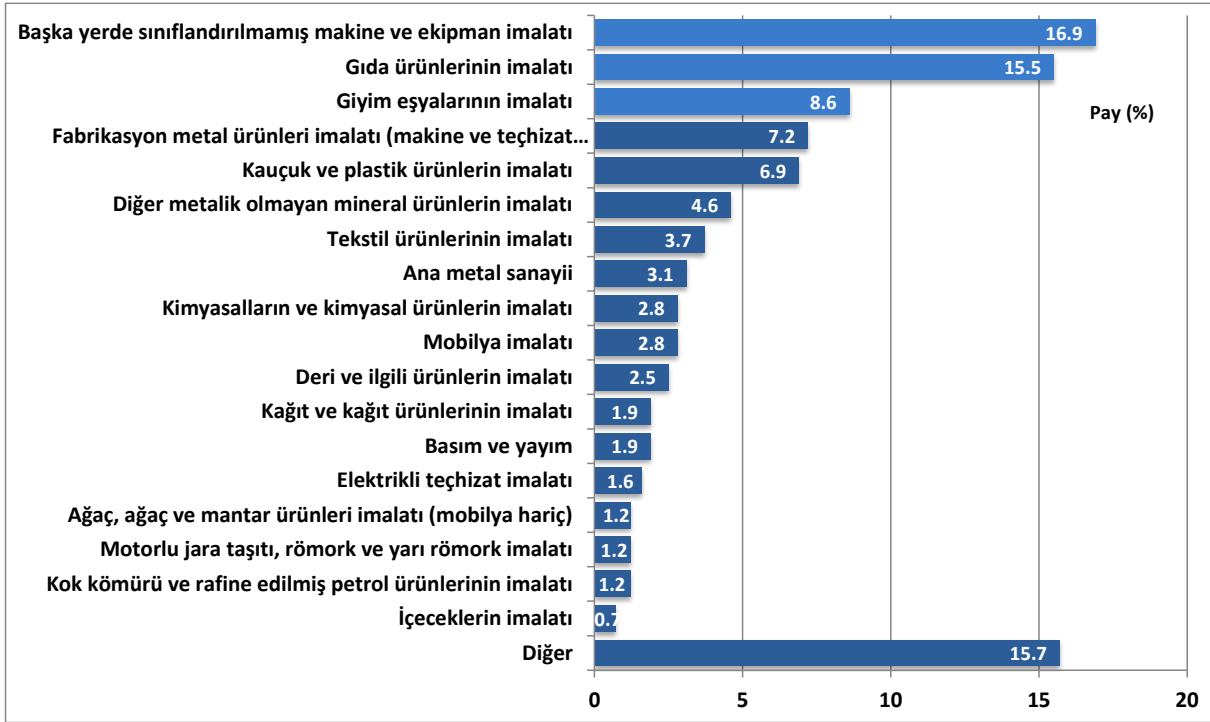
İzmir Bilim, Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlüğü'nün hazırlamış olduğu "2011 Yılı Sanayi ve Ticaret Durum Raporu" verilerine göre, İzmir ilinde sanayi işletmesi sayısı 4,682'dir. Toplam sanayi işletme sayısı açısından, %5'lik pay ile İzmir ili Türkiye genelinde sanayisi gelişmiş 4. il konumundadır. Ege Bölgesindeki illerin sanayisine göre bir değerlendirme yapıldığında, İzmir ili %37 lik bir oran ile bölge illeri arasında 1. sırada yer almaktadır. İzmir'i sırasıyla %18 ile Denizli, %11 ile Manisa, %9 ile Uşak, %7 ile Afyonkarahisar, %7 ile Aydın, %6 ile Muğla, %5 ile Kütahya illeri takip etmektedir.

İzmir'de sanayi işletmelerinde çalışan personel sayısı toplam 166,784'tür. Ar-Ge birimi olan firma sayısı 434, kalite kontrol birimi olan firma sayısı 1,639 dur. Toplam personelin %1'i Ar-Ge biriminde, % 2,3'ü kalite kontrol biriminde istihdam edilmektedir.

2011 yılı verilerine göre, İzmir'de sanayi işletmelerinin %34.4'ü ara malı üreten sanayiler, %33.9'u yatırım malı üreten sanayiler, %31.6'sı ise tüketim malı üreten sanayiler grubunda yer almaktadır. Sanayi işletmelerindeki istihdamın ise %42.9'u tüketim malı üreten sanayilere, %29.5'i ara malı üreten sanayilere, %27.6'sı da yatırım malı üreten sanayiler grubuna ait bulunmaktadır.

İzmir ilinde bulunan sanayi işletmelerinin sektörel dağılımı incelendiğinde; başka yerde sınıflandırılmayan makine ve ekipman imalatının %16.9'luk payla ilk sırada yer aldığı ve bunu %15.5'lik pay ile gıda ürünleri imalatının ve %8.6 pay ile de giyim eşyası imalatının izlediği görülmektedir. İlde faaliyet gösteren sanayi işletmelerinin işyeri sayısı bakımından sektörel çeşitliliği dikkat çekicidir. Ancak işyeri sayısı açısından görülen bu farklılığın yoğunlaşma ve sektörel risk anlamında yeterli bilgi vermediği, bu anlamda yapılacak değerlendirmelerin başka kriterler de dikkate alınarak yapılması gerektiğinden hareketle, sektörel risk yoğunlaşması analizine ilerleyen bölümlerde yer verilecektir. İzmir Bilim, Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlüğü'nün hazırlamış olduğu "2011 Yılı Sanayi ve Ticaret Durum Raporu" verilerine göre İzmir'deki sanayi işletmelerinin sektörel dağılımı (NACE Rev.2.) Grafik 37'de verilmiştir.

Grafik 37: İzmir İli Sanayi İşletmelerinin Dağılımı (İşyer Sayısı) (2011)

Kaynak: İzmir Bilim, Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlüğü

İstihdam açısından bakıldığında, İzmir ilinde sanayi işletmelerinde çalışanların, %16.5'i gıda ürünlerinin imalatı, %13.4'ü giyim eşyası imalatı; kürkün işlenmesi ve boyanması, %11.9'u makine ve ekipman imalatı sektörlerinde, %5.4'ü tütün ürünleri imalatında, %4.9'u kauçuk ve plastik ürünler imalatı sektöründe, %4.8'i metal eşya imalatı sektöründe, %4.5'i de tekstil sektöründe istihdam edilmektedir. İstihdamın %74'ü işçi, %4' ü mühendistir.

İzmir ilinde bulunan sanayi işletmelerinin %34'ü mikro ölçekli, %50'si küçük ölçekli, %14'ü orta ölçekli, %2'si büyük ölçekli işletmelerdir.

İzmir ilindeki uluslararası sermayeli şirketlerin dağılımına baktığımızda ise, il genelinde bulunan 1,733 adet uluslararası sermayeli şirketin %29'unun (503 adet şirket) sanayi sektöründe olduğu görülmektedir. Bu şirketlerin %80'i imalat sanayiinde yer alırken, %11'i madencilik ve taşocakçılığı, %9'u da elektrik, gaz ve su sektöründe yer almaktadır. İzmir sanayi sektöründeki yabancı sermayeli şirketler, Türkiye sanayi sektöründeki yabancı sermayeli şirketlerin %8.2'sini oluşturmaktadır.

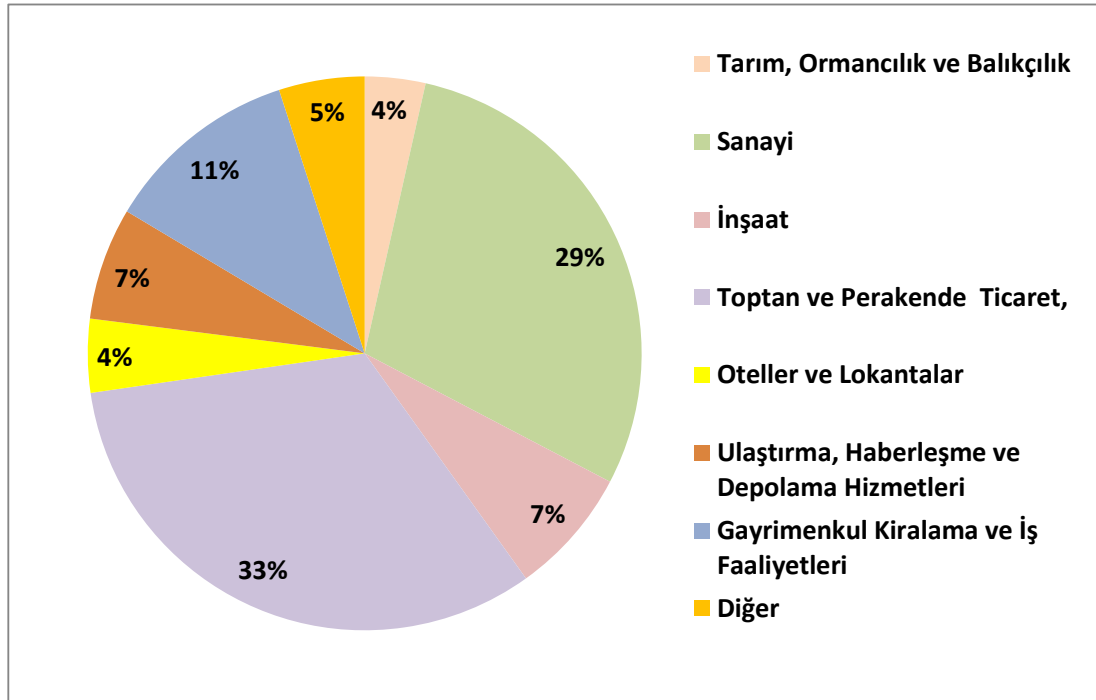
Tablo 50: İzmir İli Sanayi Sektöründeki Uluslararası Sermayeli Şirket Sayısı (Mayıs-2012)

	Türkiye	İzmir	İzmir/Türkiye (%)
Sanayi Sektörü Toplamı	6,151	503	8.2
Madencilik ve Taşocakçılığı	636	57	9.0
İmalat Sanayii	4,806	403	8.4
<i>Gıda Ürünleri, İçecek ve Tütün İmalatı</i>	509	59	11.6
<i>Tekstil Ürünleri İmalatı</i>	472	25	5.3
<i>Kimyasal Madde ve Ürünlerin İmalatı</i>	529	38	7.2
<i>B.Y.S. Makine ve Teçhizat İmalatı</i>	403	38	9.4
<i>Motorlu Kara Taşıtı , Römork,Yarı-Römork İmalatı</i>	252	18	7.1
<i>Diğer İmalat</i>	2,641	225	8.5
Elektrik, Gaz ve Su	709	43	6.1

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı

İzmir, yabancı sermayeli şirket sayısı açısından iller arası sıralamada İstanbul, Antalya ve Ankara'dan sonra 4. sırada yer alırken, sanayi sektöründeki yabancı sermayeli şirket sayısı açısından İstanbul ve Ankara'dan sonra en fazla şirket sayısına sahip 3. il konumundadır.

Grafik 38: İzmir İlindeki Uluslararası Sermayeli Şirketlerin Sektörel Dağılımı (Mayıs 2012)

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı verileri kullanılarak yapılmıştır

Yurtdışındaki yerleşik kişilerin Türkiye'deki doğrudan yatırımlarının USD olarak sektörel dağılımına baktığımızda ise en fazla yatırımın hizmetler sektörüne yapıldığı görülmektedir.⁵ 2011 yılı sonu itibarıyla toplam 133.2 Milyar USD düzeyinde olan yabancı sermayeli doğrudan

⁵ T.C. Merkez Bankası, Uluslararası Yatırım Pozisyonu Raporu 2011.

yatırım tutarı içerisinde hizmetler sektörünün payı %59.9 iken sanayi sektörünün payı %39.8, tarım sektörünün payı ise ancak %0.3 düzeyindedir. Toplam doğrudan yatırımlar içerisinde imalat sanayinin payı %26.1 iken madencilik ve taş ocakçılığının payı %1.7, elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtımının payı ise %11.9'dur. İmalat sanayinin alt ayrımında ise yabancı sermayeli doğrudan yatırımlar, ağırlıklı olarak, gıda, içecek ve tütün ürünleri imalatı; ulaşım araçlarının imalatı; bilgisayarların, elektrik-elektronik ve optik ürünlerin imalatı; kimyasalların, kimyasal ürünlerin ve temel eczacılık ürünleri ile malzemelerinin imalatı; ana metal sanayii ve fabrikasyon metal ürünleri imalatı (makine teçhizat hariç) ile kok kömürü ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı sektörlerinde yoğunlaşmıştır. Bu 6 sektördeki doğrudan yatırım tutarı toplam doğrudan yatırımların %22'sini oluştururken, imalat sanayi genelindeki yatırımların da %85'ini oluşturmaktadır.

AR-GE ve Yenilik Faaliyetleri:

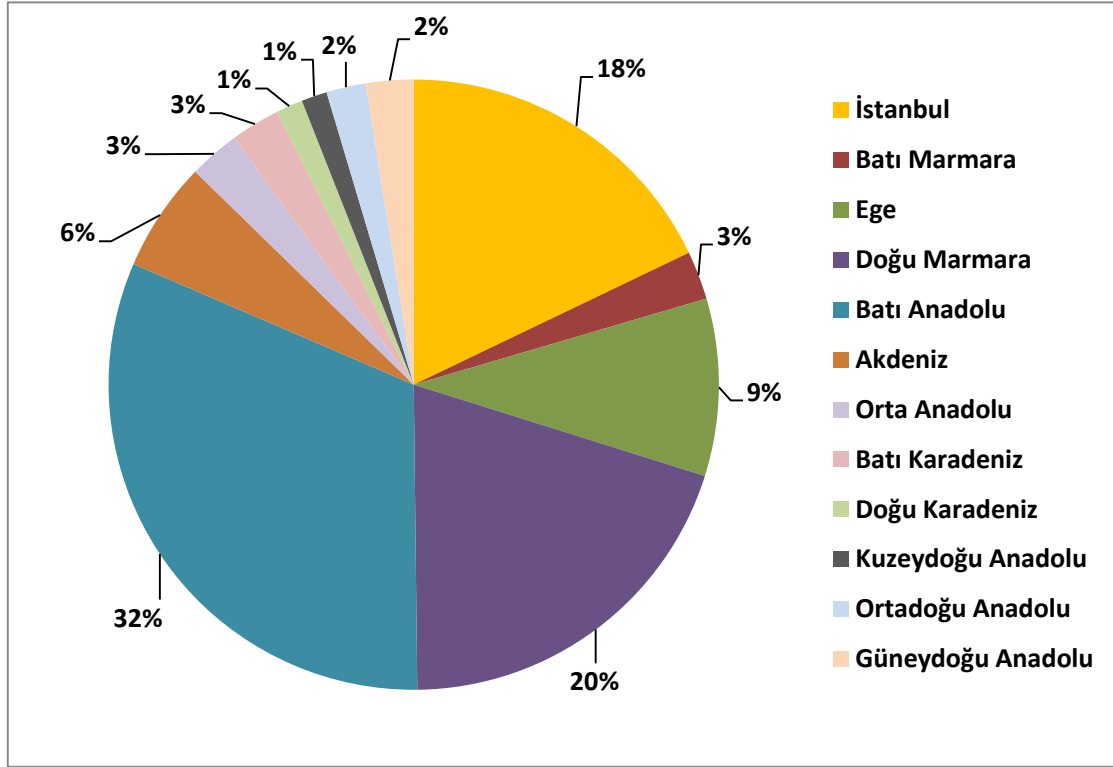
Sürdürülebilir gelişmenin yanı sıra özellikle ürün çeşitliliği ve beraberinde rekabet üstünlüğü sağlayan Ar-Ge ve yenilik faaliyetleri teknolojik ilerlemenin de en önemli bileşenleridir. Türkiye'de Ar-Ge harcamalarında son yıllarda önemli gelişmeler yaşanmakla birlikte Ar-Ge harcamalarının GSYİH içindeki payı hâlâ düşük seviyededir. Türkiye'de Ar-Ge harcamalarının Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) içindeki payı 2003 yılında %6.1 iken bu pay 2010 yılında %8.4 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye'de 2003 yılı itibarıyla 41.6 USD (satın alma gücü paritesine göre) olan kişi başına düşen Ar-Ge harcamaları 2009'da 127 USD olmuştur.

Türkiye genelinde, 2010 yılı itibarıyla, 9.3 Milyar TL Ar-Ge harcaması yapılmış olup bu harcamanın 3.9 Milyar TL'lik bölümünü ticari kesim Ar-Ge harcamaları oluşturmaktadır. Ticari kesim Ar-Ge harcamalarının %51.6'sını imalat sanayi oluştururken, %28.1'ini bilgi ve iletişim, %14'ünü mesleki ve teknik faaliyetler sektörü oluşturmaktadır. İmalat sanayi içerisinde ise motorlu kara taşıtları en fazla Ar-Ge harcaması yapılan sektör iken, bunu diğer ulaşım araçları, elektrikli teçhizatlar ile makine ve ekipmanları imalatı izlemektedir. İçecek, deri ve deri ürünlerinin imalatı ile ağaç ve mantar ürünleri imalatı alt sektörlerinde ise 2010 yılında Ar-Ge harcaması bulunmazken, giyim eşyası sektöründeki Ar-Ge harcamalarının payı ise %0.3 düzeyindedir.

Ar-Ge harcamalarının Düzey 1 Bölgeleri bazında dağılımı incelendiğinde, en fazla harcamanın Batı Anadolu Bölgesinde olduğu ve bunu sırasıyla Doğu Marmara, İstanbul ve Ege Bölgesinin izlediği görülmektedir.

Grafik 39: Toplam Ar-Ge Harcamalarının İBBS Düzey 1 Bölgeleri Bazında Dağılımı (2010)

Kaynak: TÜİK

Bir ülke veya bölge genelinde, Ar-Ge ve yenilik çalışmalarına destek sağlayan unsurların, üniversiteler, araştırma merkezleri, enstitüler ve meslek yüksekokulları olduğu bilinmektedir. İzmir, üniversite sayısı açısından, tüm iller arasında 3. sırada yer almakta, ilde, 4'ü devlet, 5'i vakıf olmak üzere 9 üniversite bulunmaktadır. Ancak, İzmir, aynı zamanda üniversite başına düşen nüfusun en yoğun olduğu il konumundadır. Ayrıca, fakülte türlerinin birbirine benzerliği, farklı alanlarda yapılabilecek bilimsel çalışmaları kısıtlamaktadır. İlde, ağırlıklı olarak geleneksel mühendislik bölümleri bulunmaktadır.

İzmir'de, fen bilimleri, sosyal bilimler ve sağlık bilimleri alanında 16, farklı alanlarda sanayiye destek veren 11 ve bakanlıklara ait 8 enstitü faaliyet göstermektedir⁶. Üniversiteler bünyesinde 20 araştırma merkezinin faal olduğu ilde, 7,240 aktif araştırmacı bulunmaktadır. Mevcut araştırmacı sayısı ile İzmir, tüm iller arasında Ankara ve İstanbul'dan sonra 3. sırada yer almaktadır. İzmir'de özellikle mühendislik fakültelerinde bulunan 1,101 araştırmacı, ilin

⁶ İZKA, İzmir Bölgesel Yenilik Stratejisi

en önemli Ar-Ge kaynağını oluşturmaktadır. İlde 25 meslek yüksekokulu ve yüksekokul bulunmakla birlikte, okulların programlarındaki benzerlikler, farklı alanlardaki uzmanlaşmayı engellemektedir.

İzmir'deki araştırmacıların sadece %6'sı, TÜBİTAK proje desteğinden yararlanmak için proje başvurusunda bulunmuştur. 2007-2010 yılları arasında ilde araştırmacılar tarafından bilgi üretme amaçlı 1,838 proje üretilmiştir. Aynı dönemde, bu sayı Ankara için 2,882 ve İstanbul için 2,208'dir.

İzmir'de faaliyet gösteren işletmelerin %85.4'ünün Ar-Ge birimi bulunmamaktadır. İlde hazırlanan Ar-Ge projelerinin %18.9'u ise sonuçlandırılmamaktadır. İzmir'deki işletmelerin, Ar-Ge faaliyetlerine cirolarından ayırdığı pay 2007 yılında %4.5 iken, 2010 yılında bu pay %4.8 olarak gerçekleşmiştir. Güçlü Ar-Ge ve yenilik potansiyeline karşın, İzmir'deki işletmelerin %81'i üniversite ve araştırma merkezleri ile işbirliği içerisinde bulunmamaktadır. İzmir'deki işletmelerin %59'u nitelikli işgücü bulmakta zorlanmaktadır.

Üniversite-sanayi ortak projeleri Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nca, San-Tez Programı tarafından desteklenmektedir. 2007-2010 yılları arasında, İzmir ilinden yapılan San-Tez proje başvurusu 84'tür. Bu sayı Ankara'da 165, İstanbul'da ise 115'dir. İzmir'deki San-Tez Projelerinin ortalama bütçesi de Ankara ve İstanbul'a göre oldukça düşüktür.

İzmir'de çok sayıda oda, borsa, dernek, birlik, federasyon ve OSB yönetimleri gibi, Ar-Ge ve yeniliği destekleyecek kurumsal yapı bulunmaktadır. Bu kuruluşların üniversiteler ile işbirliği %60 düzeyinde iken, bu kuruluşların kendi üyeleri ile işbirliği ve proje oluşturma düzeyleri %35'tir. İldeki söz konusu kuruluşların %90'ı, üyelerinin yenilik faaliyetlerini izleyecek herhangi bir sisteme sahip değilken, genellikle üyelerine sadece bilgilendirme ve yönlendirme hizmeti verebilmekte, finansal destek sağlayamamaktadırlar. İzmir'deki işletmelerin %41'i, Ar-Ge ve yenilik projelerini özkaynakları ile finanse etmektedirler.⁷

Türk Patent Enstitüsü (TPE)'nin verilerine göre; 1995 yılında Türkiye genelinde toplam 170 olan patent başvurusunun %7.6'sı İzmir iline ait iken, 2011 yılında ise toplam 4,087 adet olan patent başvurusunun %5.5'i (223 adet) İzmir ilinden yapılmıştır. 1995-2011 yılları arasında Türkiye genelindeki toplam 19,640 patent başvurusunun ise %6.6'sı (1,287 adet) İzmir ilinden

---

⁷ İzmir Bölgesel Yenilik Stratejisi, EBİLTEM, TÜİK, İZKA, 2012, İzmir.

yapılmıştır. 2011 yılı patent başvurularının sayısına göre, İzmir ili, iller sıralamasında İstanbul, Ankara, Bursa ve Manisa'dan sonra 5. sırada yer almaktadır.

Tablo 51: Patent, Faydalı Model, Endüstriyel Tasarım ve Marka Başvuruları

	Patent Başvuruları		Faydalı Model Başvuruları		Endüstriyel Tasarım Başvuruları		Marka Başvuruları	
	2011	1995-2011 Dönemi	2011	1995-2011 Dönemi	2011	1995-2011 Dönemi	2011	1995-2011 Dönemi
İzmir	223	1,287	235	1,898	416	4,144	6,088	41,344
Ege Bölgesi	550	2,523	368	2,895	790	7,273	10,468	70,948
Türkiye	4,087	19,640	3,175	24,947	7,525	68,005	103,747	676,025
İzmir/Ege Bölgesi (%)	40.5	51.0	63.9	65.6	52.7	57.0	58.2	58.3
İzmir/Türkiye (%)	5.5	6.6	7.4	7.6	5.5	6.1	5.9	6.1

Kaynak: Türk Patent Enstitüsü

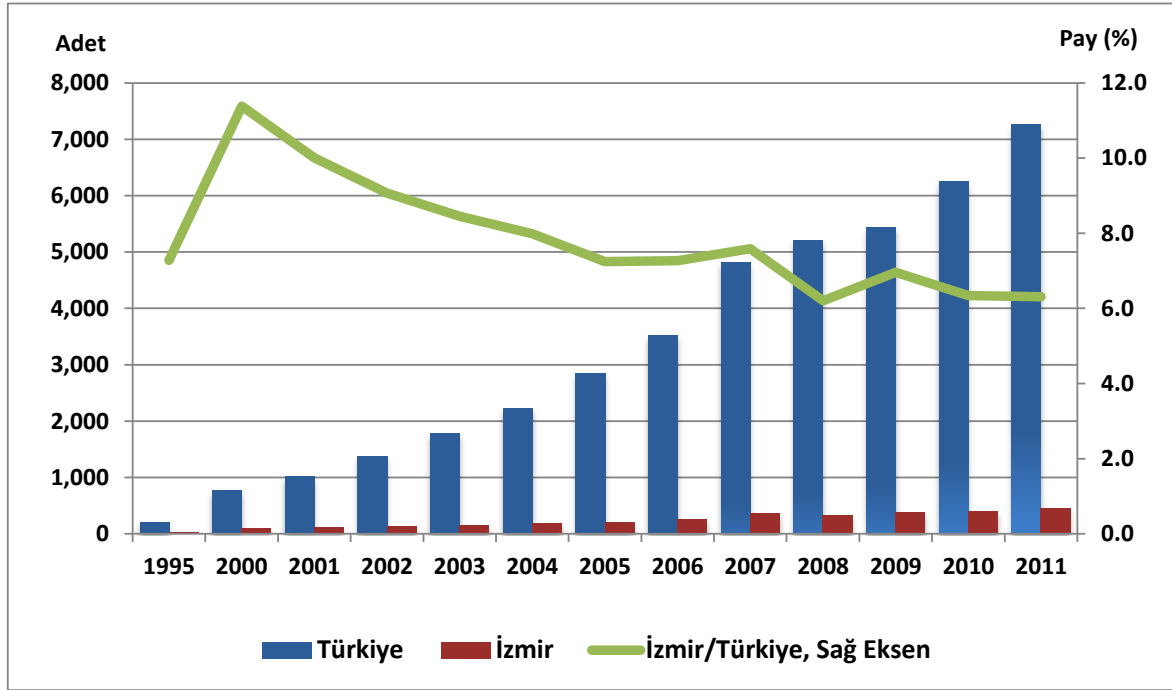
1995 yılında İzmir ilinde kayıtlı sadece 2 faydalı model başvurusu varken, 2011 yılında toplam 3,175 faydalı model başvurusunun %7.4'ü (235 adet) İzmir iline aittir. Yine 1995-2011 yılları arasındaki toplam 24,947 faydalı model başvurusunun %7.6'sı (1,898 adet) İzmir iline aittir. Bu başvuru sayısı ile İzmir ili tüm iller sıralamasında İstanbul ve Ankara'dan sonra 3. sırada yer almaktadır.

1995 yılında toplam 1,492 endüstriyel tasarım başvurusunun %1.1'i İzmir iline kayıtlı iken, 2011 yılında toplam 7,525 endüstriyel tasarım başvurusunun %5.5'i (416 adet) İzmir iline yapılmıştır. 1995-2011 yılları arasındaki toplam 68,005 endüstriyel tasarım başvurusunun %6.1'i (4,144 adet) İzmir iline aittir. Bu başvuru sayısı ile İzmir, iller arası sıralamada İstanbul, Bursa ve Ankara'dan sonra 4. sırada yer almaktadır.

1995 yılında 12,805 olan marka başvurusunun %7'si (890 adet) İzmir iline aitken, 2011 yılında toplam 103,747 marka başvurusunun %5.9'u İzmir iline yapılmıştır. 1995-2011 yılları arasındaki toplam 676,025 marka başvurusunun ise %6.1'i İzmir iline ait bulunmaktadır. Bu marka başvuru sayısı ile İzmir ili, İstanbul ve Ankara'dan sonra 3. sırada yer almaktadır.

İzmir ili, yukarıda belirtilen birçok olumsuzluğa rağmen, Ar-Ge ve yenilik faaliyetleri açısından, sayısal veriler ve destekleyici unsurlar dikkate alındığında büyük bir potansiyele ve avantaja sahiptir. Kurumlar arası işbirliği (özellikle üniversite ve sanayi arasında) ve koordinasyonun artırılması yoluyla, mevcut potansiyel ve avantajlar kullanılarak Ar-Ge ve yenilik faaliyetleri oldukça üst düzeylere çıkarılabilecektir.

Grafik 40: Patent ve Faydalı Model Başvuru Toplamı

Kaynak: Türk Patent Enstitüsü verileri kullanılarak oluşturulmuştur.

2.3.2.3. İzmir Sanayi Yoğunlaşması ve Kümelenmesi

İzmir'deki yatırımların sektörel dağılımı, yoğunlaşması ve kümelenmesi analizi "İşyeri Sayısı", "İstihdam", "Ciro" ve "Sabit Sermaye Yatırımı" kriterlerine göre incelenecektir.

İzmir ve Türkiye genelindeki iktisadi faaliyetlerin 2009 yılı itibarıyla işyeri sayısı, istihdam, ciro ve sabit sermaye yatırımı bazında dağılımı Tablo 52'de verilmiştir. Buna göre her dört kritere göre de İzmir ve Türkiye'nin iktisadi faaliyet yoğunlaşmasının bazı yerlerde benzerlik gösterirken kimi zamanda da farklılaştığı görülmektedir.

İşyeri sayısına göre bakıldığında hem İzmir hem de Türkiye için en büyük paya sahip faaliyet alanı "Ticaret ve taşıt araçlarının onarımı" ana sektörüdür. Bu faaliyet dalındaki işyeri sayısı, hem ilde hem de Türkiye'de toplam işyeri sayısının yaklaşık %43'ünü oluşturmaktadır. İkinci sırada ise Türkiye ve İzmir için sırasıyla yüzde 16 ve yüzde 12.4 payla yine hizmetler ana sektörünün bir alt dalı olan "Ulaştırma ve depolama faaliyetleri" yer alırken, bu faaliyet dalını da sırasıyla yüzde 13 ve yüzde 12'lik payla İmalat sanayiinin takip ettiği görülmektedir.

İstihdam kriterine göre ise, hem Türkiye hem de İzmir için ilk sırayı yaklaşık yüzde 29 pay ile yine Ticaret ve Taşıt Araçları Onarımı faaliyeti almaktadır. İstihdam açısından İmalat Sanayi İzmir için yüzde 28, Türkiye için ise yüzde 27'lik payla ikinci sırada gelmektedir.

Ciro açısından incelendiğinde, İzmir ilinde yaratılan hasılanın yaklaşık yarısı (yüzde 49) Ticaret ve Taşıt Araçları Onarımı faaliyetinden gelmekte (Türkiye için yüzde 46), ikinci sırada ise yüzde 34'lük payla İmalat Sanayii gelmektedir. Genelde Türkiye geneli ile paralel bir seri sergileyen Ulaştırma ve Depolama faaliyetlerinin İzmir'de yaratılan cirodan aldığı pay yüzde 4 civarındadır.

Sabit sermaye yatırımlarının ana sektörler itibarıyla dağılımına bakıldığında, bu kez İmalat Sanayinin toplam sanayi yatırımlarının yüzde 43'ünü teşkil ettiği ve ilk sırada olduğu dikkat çekmektedir. Türkiye açısından bakıldığında ise 2009 yılı itibarıyla toplam sanayi yatırımlarının yüzde 35'i İmalat Sanayi'de toplanmıştır. Sabit sermaye yatırımından ikinci ve üçüncü sırada pay alan faaliyet alanları ise sırasıyla Ticaret ve Taşıt Araçları Onarımı (yüzde 16) ile Ulaştırma ve depolama faaliyetleri (yüzde 14)'dir.

Tablo 52: Türkiye ve İzmir için İktisadi Faaliyetin Ana Sektörler İtibarıyla Dağılımı (2009, % Pay)

NACE Rev. 2 Sektörler	İşyeri Sayısı		İstihdam		Ciro		Sabit Sermaye Yatırımı	
	TR	TR31	TR	TR31	TR	TR31	TR	TR31
Madencilik ve Taşocakçılığı	0.1	0.1	1.1	0.4	0.8	0.6	1.8	2.8
İmalat Sanayii	13.1	12.1	27.1	28.0	27.3	33.8	35.1	43.2
Elektrik, Gaz ve Buhar	0.0	0.0	0.6	0.3	4.6	3.4	5.2	7.0
Su, Kanalizasyon, Atık	0.1	0.0	0.7	0.7	0.5	0.7	1.5	1.8
İnşaat	4.5	3.8	7.2	5.7	6.0	3.3	5.5	2.8
Ticaret ve Taşıt Araç. Onarımı	42.9	42.3	29.2	28.6	46.1	48.5	15.9	16.5
Ulaştırma ve Depolama	15.9	12.4	9.7	8.5	5.8	4.3	15.4	14.3
Konaklama ve Yiyecek	8.2	10.2	6.5	7.5	1.6	1.4	2.8	4.8
Bilgi ve İletişim	1.1	0.8	1.5	1.5	2.1	0.6	11.7	0.7
Gayrimenkul Faaliyetleri	0.8	1.6	0.4	0.6	0.2	0.2	0.3	0.8
Mesleki, Bilimsel vb. Faaliyetler	5.0	7.0	3.7	4.2	2.0	0.9	1.4	0.9
İdari ve Destek Hizmetleri	1.0	0.8	5.9	7.2	1.4	1.1	1.1	0.8
Eğitim	0.4	0.5	1.8	2.1	0.4	0.4	0.9	1.5
Sağlık ve Sosyal Hizmetler	1.3	1.8	2.0	2.0	0.7	0.6	1.2	1.5
Kültür, Sanat, Eğlence, Spor	0.6	0.6	0.4	0.3	0.2	0.1	0.1	0.3
Diğer Hizmetler	5.1	6.0	2.1	2.4	0.2	0.2	0.1	0.1
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

İzmir'de bilhassa imalat sanayine dikkat edildiğinde; dört kriter açısından da Türkiye geneli ile benzerlik gösterdiği görülmektedir. Ancak bu benzer yapının imalat sanayi alt sektörleri

bazında farklılaşmış farklılaşmadığını da görmek gerekmektedir. Bu sayede, İzmir ilinin üretim yapısı ile Türkiye'nin üretim yapısının benzeşip benzeşmediği (yine işyeri sayısı, istihdam, ciro ve sabit sermaye yatırımları kriterleri bazında) anlaşılacaktır.

İzmir'deki imalat sanayi alt sektörlerinin toplam imalat sanayi içindeki payları Türkiye ile karşılaştırmalı olarak aşağıda verilmektedir. Tabloda dört ayrı kriter (işyeri sayısı, istihdam, ciro ve sabit sermaye yatırımları) kullanılarak yoğunlaşmanın farklı açılardan ele alınması hedeflenmiştir.

Tablo 53: Türkiye ve İzmir için İmalat Sanayinde Yoğunlaşma (2009, Yüzde Pay)

NACE Rev. 2 Sektörler	İşyeri Sayısı		İstihdam		Ciro		Sabit Sermaye Yatırımı	
	TR	TR31	TR	TR31	TR	TR31	TR	TR31
10-Gıda	13.0	12.1	13.0	15.6	15.1	15.4	10.4	15.6
11-İçecek	0.2	0.1	0.5	0.6	1.1	1.8	1.1	4.4
12-Tütün	0.0	0.1	0.6	2.4	0.9	7.8	3.0	3.0
13-Tekstil	5.8	3.2	11.0	2.8	7.7	1.3	6.4	0.6
14-Giyim Eşyası	16.0	15.2	14.7	15.4	6.6	5.5	3.4	2.2
15-Deri ve Ürünleri	2.3	5.0	1.7	2.1	0.8	0.8	0.5	0.3
16-Ağaç, Ağaç ürünleri	8.1	2.9	2.6	0.9	1.4	0.3	1.2	0.2
17-Kağıt ve Kağıt Ürünleri	0.7	1.2	1.6	3.5	2.0	4.0	1.8	3.9
18-Basım Yayın	4.0	3.2	2.1	1.4	1.1	0.8	0.7	1.3
20-Kimyasal Ürünler	1.2	1.1	2.2	3.6	5.4	9.4	3.6	12.4
21-Eczacılık	0.1	0.1	1.1	0.4	2.0	0.3	1.0	0.2
22-Kauçuk&Plastik	5.8	4.6	5.6	5.2	5.0	3.9	5.0	5.9
23-Mineral Ürünler	4.1	2.5	6.1	4.7	5.7	4.0	8.1	9.1
24-Ana Metal	0.8	0.9	3.7	3.6	10.1	10.1	31.1	15.3
25-Metal Eşya	14.9	19.1	8.8	9.6	5.1	3.5	4.2	6.8
26-Bilg. Elektronik. Optik	0.2	0.4	0.9	0.6	1.5	0.5	0.7	0.3
27-Elektrikli Teçhizat	2.3	1.6	4.0	2.5	6.0	2.1	3.3	1.6
28-Makine ve Ekipman	4.0	4.2	5.1	6.2	3.6	3.5	3.8	4.8
29-Motorlu kara taşıtı vb.	1.4	2.7	4.8	6.8	8.4	4.4	5.4	4.9
30-Diğer Ulaşım Araçları	0.3	1.1	1.4	0.6	1.4	0.3	1.8	0.2
31-Mobilya	10.5	15.3	5.2	7.5	2.0	1.5	1.1	1.0
32-Diğer	2.4	1.7	1.8	2.3	2.1	0.9	0.6	0.6
33-Makine Montaj&Onarım	1.7	1.4	1.3	0.6	0.5	-	0.6	-
İmalat Sanayi Toplamı	100	100	100	100	100	82.2	100	94.6

Kaynak: TÜİK verilerinden hareketle kendi hesaplamamız.

Tablo 53 verileri bazında sektörlerin yoğunlaşmasına bakıldığında; en dikkat çekici verilerin Gıda sektöründe olduğu görülmektedir. Bu sektör İzmir’de işyeri sayısı içinde yüzde 12’lik payla 4. sırada yer almasına karşın istihdam, ciro ve sabit sermaye yatırımları kriterlerinde ilk sırada bulunarak diğer sektörlerin çok ilerisinde bir yoğunlaşma ve temsil gücü sergilemektedir. İzmir ili toplam imalat sanayi istihdamının, yaratılan cironun ve sabit sermaye yatırımının yüzde 15-16’sı bu sektörde toplanmaktadır. Bu durumun Türkiye geneli ile büyük paralellik gösterdiği gözden kaçmamaktadır. Hem İzmir’de hem de Türkiye genelinde dört kriter bazında da yüzde 10’un üzerinde pay alan tek sektörün gıda sektörü olduğu dikkat çeken bir diğer durumdur.

İşyeri sayısı açısından İzmir imalat sanayi işyerlerinin yüzde 19’una sahip olarak birinci sırada yer alan Metal Eşya sektörü, istihdamın yüzde 9.6’sını, cironun yüzde 3.5’ini ve toplam sabit yatırımların yüzde 7’sini temsil edebilmektedir. Türkiye geneli için de benzerlik gösteren bu yapıdan hareketle, Metal Eşya sektöründe genellikle küçük ölçekli (muhtemelen küçük sanayi sitelerinde yoğunlaşan), işletme başına az işçi çalıştıran ve düşük ciro üreten işletmelerin çoğunlukta olduğu görülmektedir. Aynı şekilde Mobilya imalatı sektörü ile Giyim eşyası imalatı sektörleri de benzer bir durum sergilemektedir. Özellikle Giyim eşyası imalatı sektörü işyeri sayısı ve istihdamda yüzde 15 düzeyinde pay alırken ciroda yüzde 5’ler düzeyinde kaldığı dikkat çekmektedir.

İzmir imalat sanayiinde yoğunlaşmanın görüldüğü diğer bir sektör de Ana Metal sektörüdür. Bu sektör, işyeri sayısının ancak yüzde 1’ini ve istihdamın da yüzde 3.6’sını karşılmasına rağmen cironun yüzde 10’unu ve sabit sermaye yatırımlarının yüzde 15’ini oluşturmaktadır. Türkiye geneliyle benzer bir yoğunlaşmanın olduğu görülen bu sektörde az sayıda işletmenin faaliyet gösterdiği ancak yüksek cirolar gerçekleştirdikleri anlaşılmaktadır.

İzmir’de bilhassa ciro ve sabit yatırım tutarı açısından Türkiye genelinden farklılaşan ve ön plana çıkan Kimyasal ürünler sektörünün, hem Türkiye genelinden daha yüksek bir yoğunlaşma gösterdiği hem de genelde orta ve büyük işletmelerden oluştuğu kriterlerden aldığı yüzde paylardan anlaşılmaktadır.

Tütün ürünleri sektörü ilde istihdam ve ciro açısından ön plana çıkan bir diğer sektör olmaktadır. Bu sektörün ilk üç kriter bazında da Türkiye genelinden daha büyük bir yoğunlaşma gösterdiği görülmektedir.

Tablo 53'ü her sektör için ayrı ayrı analiz etmek yerine, geliştirilecek bir yöntemle sektörlerin Türkiye geneline göre yoğunlaşma özelliklerini belirtilen kriterler bazında oluşturulacak bir endeksleme ile değerlendirilmesi mümkündür. Bu amaçla hazırlanan Tablo 54'de ilk üç sütunda imalat sanayi sektörlerinin Türkiye imalat sanayi içindeki payları 100 kabul edilerek TR31 (İzmir) bölgesi içindeki payları endeks olarak hesaplanmıştır. Son üç sütunda ise Türkiye imalat sanayi alt sektörlerinin hesaplanan üç oranı 100 kabul edilerek, İzmir için imalat sanayi alt sektörlerinin endeks değerleri bulunmuştur. Burada hesaplanan oranlarla ilgili kısaca bilgi vermek gerekirse;

İstihdam/İşyeri Oranı: Türkiye için alt sektörler bazında sektör istihdamı/sektördeki işyeri sayısı oranı 100 kabul edilerek, İzmir için alt sektörler bazında sektör istihdamı/işyeri sayısı endeks değeridir. Bu oran Türkiye'yi 100 kabul ederek alt sektör bazında işyeri başına düşen istihdamı, bu anlamda da alt sektördeki işyerinin istihdam kriterine göre Türkiye geneline göreli büyüklüğünü ifade etmektedir. Oranın 100'den büyük çıkması, bu sektör için birim istihdam açısından Türkiye ortalamasının üzerinde bir işletme büyüklüğü olduğunu gösterecektir.

Ciro/İşyeri Oranı: Türkiye için alt sektörler bazında sektör cirosu/sektördeki işyeri sayısı oranı 100 kabul edilerek, İzmir için alt sektörler bazında sektör cirosu/işyeri sayısı endeks değeridir. Bu oran Türkiye'yi 100 kabul ederek alt sektör bazında işyeri başına düşen ciroyu, bu anlamda da alt sektördeki işyerinin ciro kriterine göre Türkiye geneline göreli büyüklüğünü ifade etmektedir. Oranın 100'den büyük çıkması, bu sektör için birim işletmede üretilen ciro açısından Türkiye ortalamasının üzerinde bir satış potansiyeli olduğunu gösterecektir.

Ciro/İstihdam Oranı: Türkiye için alt sektörler bazında sektör cirosu/sektördeki istihdam oranı 100 kabul edilerek, İzmir için alt sektörler bazında sektör cirosu/istihdam endeks değeridir. Bu oran Türkiye'yi 100 kabul ederek alt sektör bazında çalışan başına düşen ciroyu, bu anlamda da alt sektörün verimlilik oranının Türkiye geneline göreli düzeyini ifade etmektedir. Oranın 100'den büyük çıkması, bu sektör için birim çalışan başına elde edilen ciro açısından Türkiye ortalamasının üzerinde bir verimlilik düzeyi olduğunu gösterecektir.

Tablo 54: İzmir ve Türkiye İmalat Sanayi Karşılaştırması (2009, Endeks)

NACE Rev. 2 Sektörler	Türkiye Payı=100 için TR31 Endeksi			Türkiye Oranları=100 için TR31 Endeksi		
	İşyeri Sayısı	İstihdam	Ciro	İstihdam/İşyeri	Ciro/İşyeri	Ciro/İstihdam
10-Gıda	93.7	119.8	103.6	127.9	110.6	86.5
11-İçecek	82.8	138.3	402.2	167.1	485.9	290.8
12-Tütün	845.8	390.1	326.7	46.1	38.6	83.8
13-Tekstil	55.7	25.9	8.3	46.5	14.8	31.9
14-Giyim Eşyası	94.5	104.7	32.5	110.8	34.4	31.0
15-Deri ve Ürünleri	216.2	125.8	35.2	58.2	16.3	28.0
16-Ağaç, Ağaç ürünleri	35.1	32.8	11.7	93.3	33.3	35.7
17-Kağıt ve Kağıt Ürünleri	164.8	225.7	193.6	137.0	117.5	85.8
18-Basım Yayın	81.8	65.5	121.4	80.1	148.5	185.5
20-Kimyasal Ürünler	92.4	164.4	231.0	177.8	250.0	140.6
21-Eczacılık	105.2	36.8	9.0	35.0	8.6	24.6
22-Kauçuk&Plastik	79.4	93.1	117.2	117.2	147.5	125.9
23-Mineral Ürünler	60.0	78.0	161.2	130.0	268.6	206.6
24-Ana Metal	116.9	99.3	151.8	84.9	129.8	152.9
25-Metal Eşya	128.5	109.8	132.9	85.5	103.5	121.0
26-Bilg. Elektronik, Optik	185.3	60.6	18.7	32.7	10.1	30.8
27-Elektrikli Teçhizat	67.5	63.5	26.1	94.1	38.7	41.1
28-Makine ve Ekipman	105.3	119.6	132.9	113.5	126.1	111.1
29-Motorlu kara taşıtı vb.	191.2	139.8	58.3	73.1	30.5	41.7
30-Diğer Ulaşım Araçları	331.0	42.8	17.3	12.9	5.2	40.4
31-Mobilya	145.4	146.1	50.1	100.4	34.4	34.3
32-Diğer	71.3	128.3	28.5	179.9	39.9	22.2
Dağıtılmayan	88.9	106.7	108.0	120.0	121.5	101.3
İmalat Sanayi	100.0	100.1	100.0	100.1	100.0	99.9

Kaynak: TÜİK İş İstatistiklerinden kendi hesaplamalarımız

Not: Kare içine alınan hücrelerdeki değerler, İzmir ilinin göreceli büyüklüğünü/üstünlüğünü göstermektedir.

Tablo 54 için İmalat Sanayi genel sonuçları İzmir ili bazında değerlendirildiğinde, İzmir imalat sanayi profilinin işletme büyüklüğü (hem istihdam hem ciro açısından) ve verimlilik bazında bakıldığında birçok sektörde Türkiye'nin üzerinde bir performans gösterdiği dikkati çekmektedir. Türkiye geneli 100 kabul edildiğinde İzmir endeks değerleri; işletme başına istihdam açısından 116, işletme başına ciro açısından 144, çalışan başına ciro (verimlilik) açısından ise 125 değerini almaktadır.

Sektörler bazında Tablo 54 bulgularını özetlemek için Tablo 55 hazırlanmıştır. Tablo 55'de İzmir ili alt sektörler itibarıyla Türkiye geneli ile kıyaslanarak, gerek göreceli öneme göre (Tablo

54'ün ilk üç sütunundaki değerler), gerekse de görelî büyüklüğe ve üstünlüğe göre kriterler bazında öne çıkan sektörler belirtilmiştir.

Tablo 55: İzmir İmalat Sanayiinde Öne Çıkan Sektörler

NACE Rev. 2 Sektörler	Görelî Önem Taşıdığı Kriter			Görelî Büyüklük/Üstünlük Sağladığı Oran		
	İşyeri Sayısı	İstihdam	Ciro	İstihdam/İşyeri	Ciro/İşyeri	Ciro/İstihdam
10-Gıda		X	X	X	X	
11-İçecek		X	X	X	X	X
12-Tütün	X	X	X			
14-Giyim Eşyası		X		X		
15-Deri ve Ürünleri	X	X				
17-Kâğıt ve Kâğıt Ürünleri	X	X	X	X	X	
18-Basım Yayın					X	X
20-Kimyasal Ürünler		X	X	X	X	X
22-Kauçuk&Plastik			X	X	X	X
23-Mineral Ürünler			X	X	X	X
24-Ana Metal	X		X		X	X
25-Metal Eşya	X	X	X		X	X
28-Makine ve Ekipman	X	X	X	X	X	X
29-Motorlu Kara Taşıtı vb.	X	X				
31-Mobilya	X	X		X		
32-Diğer İmalatlar		X		X		

Kaynak: TÜİK verilerinden hareketle kendi hesaplamamız.

Tablo 55 verileri kullanılarak İzmir'de farklı kriterler ve oranlar bazında öne çıkan sektörlerin analiz edilmesi mümkün olacaktır. Bu noktada, yapılan analizin mutlak üstünlük analizi değil, görelî üstünlük analizi olduğu ve tüm kriterler için Türkiye ortalaması değerlerinin üzerinde kalan sektörlerin oransal değerlendirmesi yapıldığı unutulmamalıdır. Arica Tablo 54 kriterler bazında (yatay olarak) yorumlanabileceği gibi, sektörlerin öne çıktığı kriterler bazında birbirlerine göre üstünlüklerine göre (dikey olarak) de yorumlanabilir. Buna göre sektörler incelenirse;

Makine ve Ekipmanları sektörü, ilde işyeri sayısı, istihdam ve cirodaki temsil payının yanı sıra, ölçek büyüklüğü, işyeri başına ciro ve verimlilik oranı anlamında da Türkiye ortalamasının üzerinde performans sergilemektedir. Aynı zamanda tüm kriterlerde birden öne çıkan, tek sektör konumundadır.

Gıda sektörü bölgede istihdam ve ciro kriterleri açısından öne çıkmaktadır. Bu sektör aynı zamanda ölçek büyüklüğü ve işyeri başına ciro açısından da Türkiye ortalamasının üzerinde bir durum sergilemektedir. İşyeri sayısı ve verimlilikte Türkiye'nin çok az altındadır.

İçecek sektörü işyeri sayısı hariç, diğer tüm kriterlerde Türkiye genelinin çok üzerinde performans sergileyerek öne çıkmıştır.

Tütün ürünleri imalatı sektörü de İzmir ve birkaç ilde yoğunlaşan bir sektör olup, işyeri sayısı, istihdam ve ciro bakımından öne çıkmaktadır. Ancak ölçek büyüklüğü ve verimlilik bakımından yeterli performans sergileyememiştir.

Kâğıt ve Kâğıt ürünleri sektörü ilde çalışan başına ciro değeri ile ölçülen verimlilik kriteri hariç tüm kriterlerde Türkiye genelinin üzerinde performans sergilemekte ve ön plana çıkmaktadır.

Kauçuk ve Plastik ürünleri sektörü ve Mineral ürünler sektörü işyeri sayısı ve istihdam bakımından önemli bir orana ulaşmasa da diğer kriterlerde; ciro, ölçek büyüklüğü, işyeri başına ciro ve verimlilik oranı açısından ilde görece bir avantaja sahiptir.

Ana Metal sektörü istihdam kriterleri dışında, ölçek büyüklüğü, işyeri ve ciro bazlı kriterler ile verimlilikte öne çıkmaktadır. Büyük ölçekli ve yüksek cirolu işletmeler halinde kurulan ana metal sektörü işletmelerinde, Türkiye geneline göre görece avantaja sahiptir.

Metal Eşya sektörü ise ölçek büyüklüğü dışında diğer tüm kriterlerde Türkiye'ye oranla öne çıkmaktadır. Değerleri itibarıyla Türkiye ortalamasının çok çok üzerinde olmasa da işyeri sayısı, ciro ve verimlilikte görece üstünlüğe sahiptir.

Deri ve Deri ürünleri, Mobilya ve Motorlu Kara Taşıtları sektörlerinin bölgede işyeri sayısı ve istihdam açısından görece önem taşıdığı, ama bu sektörlerin hiçbirisinin Türkiye ortalamasının üzerinde ölçek büyüklüğü (mobilya imalatı hariç), işyeri başına ciro ve verimlilik değerine ulaşamadığı anlaşılmaktadır.

Farklı kriterler bazında İzmir ilinde öne çıkan sektörlerle Türkiye genelinde öne çıkan sektörlerin benzeşmesini (ya da farklılığını) göstermek amacıyla Tablo 56 hazırlanmıştır. Tablo 56'da işyeri sayısı, istihdam ve ciro açısından toplam imalat sanayinden aldıkları pay itibarıyla sektörler büyüklüklerine göre sıralanarak bölge/ülke karşılaştırmasının sektörler bazında daha net görülmesi mümkün olmaktadır. Ayrıca, belirtilen bu kriterler bazında

sektörel yoğunlaşma oranları (Concentration Ratio –CR) hesaplanarak Türkiye geneli ile karşılaştırma imkânı da sağlanmıştır.

İşyeri sayısının dağılımı açısından bakıldığında; Türkiye geneli ile İzmir ilk dört sırada yer alan sektörler bakımından benzerlik gösterirken, sektörlerin sırası ve yoğunlaşma oranları açısından ise farklılıklar olduğu görülmektedir. Metal Eşya, Giyim, Gıda ve Mobilya sektörleri ilk beş sırada yer alan ortak sektörlerken, İzmir’de işyeri sayısı bakımından metal eşyanın baskınlığı sözkonusudur. Ayrıca CR5 (beşinci sıradaki yoğunlaşma katsayısı) da Türkiye için yüzde 63 iken, İzmir için yüzde 67’dir. Bu anlamda da İzmir, işyeri sayısı açısından Türkiye geneline göre daha heterojen bir dağılım göstermektedir.

İstihdam açısından bakıldığında; Türkiye ile İzmir’in imalat sanayii bir kısım farklılıklar göstermektedir. İlk beş sırada yer alan sektörlerden Gıda, Giyim ve Metal Eşya sektörleri ortaklık gösterirken, İzmir’de ayrıca Mobilya ve Kara taşıtları sektörleri de ön plana çıkmaktadır (Türkiye’de sırasıyla 7. ve 9. sırada yer almaktadırlar). Gıda, Giyim ve Metal Eşya sektörleri hem Türkiye için hem de İzmir için istihdam açısından baskın yapıda görünmektedir. Türkiye’de istihdamın en fazla olduğu üçüncü sektör olan Tekstil ürünleri imalatı sektörü, İzmir’de ancak 12. sırada yer almaktadır. CR5 olarak bakıldığında ise İzmir’de ilk beş sektör toplam istihdamın yüzde 55’ini oluştururken, Türkiye geneli için yüzde 54’dür.

Ciro açısından bakıldığında; Gıda, Ana Metal (Türkiye ve İzmir’de ilk iki sıradadırlar) ve Giyim eşyası imalatı sektörleri ilk beş sırada yer alan ortak sektörlerdir. İzmir’de Kimya ve Tütün ürünleri sektörleri ciro bakımından çok önemli bir yer tutup ilk beş sıra içinde yer alırken, Türkiye genelinde bu sektörlerin yerini Kara taşıtları ve Tekstil sektörleri almaktadır. Gıda ve Giyim eşyası imalatı sektörleri hem Türkiye için hem de İzmir için üç kriterde de yoğunlaşmanın en yüksek olduğu ortak sektörlerdir. CR5 düzeyinde bakıldığında da hem Türkiye’de hem de İzmir’de ilk beş sektörün toplam cironun yüzde 48’ini oluşturduğu görülmektedir. Bu oran yukarı doğru çıktıkça sektörel uzmanlaşmanın ileri bir safhada olduğu düşünülürken, aynı zaman sektörel risk bakımından da dikkatle takip edilmesi gerekecektir. Sektörel uzmanlaşma ve sektörel risk anlamında Türkiye ve İzmir’in hemen hemen paralel bir yapı sergilediği görülmektedir.

Tablo 56: Türkiye ve İzmir için Sektörlerin Yoğunlaşması (2009)

Sıra No	İşyeri Sayısına Göre						İstihdama Göre						Ciroya Göre					
	Türkiye Geneli	% Pay	CR	TR31 Bölgesi	% Pay	CR	Türkiye Geneli	% Pay	CR	TR31 Bölgesi	% Pay	CR	Türkiye Geneli	% Pay	CR	TR31 Bölgesi	% Pay	CR
1	14-Giyim	16,0	16,0	25-Metal Eşya	19,1	19,1	14-Giyim	14,7	14,7	10-Gıda	15,6	15,6	10-Gıda	15,1	15,1	10-Gıda	15,4	15,4
2	25-Metal Eşya	14,9	30,9	31-Mobilya	15,3	34,4	10-Gıda	13,0	27,7	14-Giyim	15,4	31,0	24-Ana Metal	10,1	25,2	24-Ana Metal	10,1	25,5
3	10-Gıda	13,0	43,9	14-Giyim	15,2	49,6	13-Tekstil	11,0	38,7	25-Metal Eşya	9,6	40,6	29-Kara Taşıtı	8,4	33,5	20-Kimya	9,4	34,9
4	31-Mobilya	10,5	54,4	10-Gıda	12,1	61,7	25-Metal Eşya	8,8	47,5	31-Mobilya	7,5	48,2	13-Tekstil	7,7	41,2	12-Tütün	7,8	42,8
5	16- Ağaç Ür.	8,1	62,5	15-Deri	5,0	66,7	23-Taş&Toprak	6,1	53,6	29-Kara Taşıtı	6,8	54,9	14-Giyim	6,6	47,9	14-Giyim	5,5	48,3
6	13-Tekstil	5,8	68,4	22-Kauçuk	4,6	71,4	22-Kauçuk	5,6	59,2	28-Makine	6,2	61,1	27-Elkt.Teçh.	6,0	53,8	29-Kara Taşıtı	4,4	52,7
7	22-Kauçuk	5,8	74,2	28-Makine	4,2	75,5	31-Mobilya	5,2	64,3	22-Kauçuk	5,2	66,3	23-Taş&Toprak	5,7	59,5	17- Kağıt	4,0	56,7
8	23-Taş&Toprak	4,1	78,3	18-Basım Yayın	3,2	78,8	28-Makine	5,1	69,5	23-Taş&Toprak	4,7	71,1	20-Kimya	5,4	64,9	23-Taş&Toprak	4,0	60,6
9	28-Makine	4,0	82,3	13-Tekstil	3,2	82,0	29-Kara Taşıtı	4,8	74,3	24-Ana Metal	3,6	74,7	25-Metal Eşya	5,1	70,0	22-Kauçuk	3,9	64,5
10	18-Basım Yayın	4,0	86,2	16- Ağaç Ür.	2,9	84,9	27-Elkt.Teçh.	4,0	78,3	20-Kimya	3,6	78,3	22-Kauçuk	5,0	75,0	25-Metal Eşya	3,5	68,0
11	32-Diğer	2,4	88,7	29-Kara Taşıtı	2,7	87,6	24-Ana Metal	3,7	82,0	17- Kağıt	3,5	81,8	28-Makine	3,6	78,7	28-Makine	3,5	71,5
12	15-Deri	2,3	91,0	23-Taş&Toprak	2,5	90,1	16- Ağaç Ür.	2,6	84,6	13-Tekstil	2,8	84,7	32-Diğer	2,1	80,8	27-Elkt.Teçh.	2,1	73,6
13	27-Elkt.Teçh.	2,3	93,3	32-Diğer	1,7	91,8	20-Kimya	2,2	86,8	27-Elkt.Teçh.	2,5	87,2	21-Eczacılık	2,0	82,8	11-İçecek	1,8	75,4
14	29-Kara Taşıtı	1,4	94,7	27-Elkt.Teçh.	1,6	93,3	18-Basım Yayın	2,1	88,9	12-Tütün	2,4	89,6	17- Kağıt	2,0	84,8	31-Mobilya	1,5	76,9
15	20-Kimya	1,2	95,9	17- Kağıt	1,2	94,5	32-Diğer	1,8	90,7	32-Diğer	2,3	91,9	31-Mobilya	2,0	86,8	13-Tekstil	1,3	78,2
16	24-Ana Metal	0,8	96,7	30-Diğ. Ulaş. Ar.	1,1	95,7	15-Deri	1,7	92,4	15-Deri	2,1	94,0	26-Bilg.optik	1,5	88,3	32-Diğer	0,9	79,2
17	17- Kağıt	0,7	97,4	20-Kimya	1,1	96,8	17- Kağıt	1,6	93,9	18-Basım Yayın	1,4	95,3	16- Ağaç Ür.	1,4	89,7	15-Deri	0,8	80,0
18	30-Diğ. Ulaş. Ar.	0,3	97,7	24-Ana Metal	0,9	97,7	30-Diğ. Ulaş. Ar.	1,4	95,3	16- Ağaç Ür.	0,9	96,2	30-Diğ. Ulaş. Ar.	1,4	91,1	18-Basım Yayın	0,8	80,8
19	26-Bilg.optik	0,2	97,9	26-Bilg.optik	0,4	98,1	21-Eczacılık	1,1	96,5	11-İçecek	0,6	96,8	18-Basım Yayın	1,1	92,2	26-Bilg.optik	0,5	81,3
20	11-İçecek	0,2	98,1	11-İçecek	0,1	98,2	26-Bilg.optik	0,9	97,4	30-Diğ. Ulaş. Ar.	0,6	97,4	11-İçecek	1,1	93,2	21-Eczacılık	0,3	81,6
21	21-Eczacılık	0,1	98,2	21-Eczacılık	0,1	98,3	12-Tütün	0,6	98,0	26-Bilg.optik	0,6	98,0	12-Tütün	0,9	94,2	16- Ağaç Ür.	0,3	81,9
22	12-Tütün	0,0	98,2	12-Tütün	0,1	98,4	11-İçecek	0,5	98,5	21-Eczacılık	0,4	98,4	15-Deri	0,8	95,0	30-Diğ. Ulaş. Ar.	0,3	82,2
	Dağıtılmayan	1,8	100,0	Dağıtılmayan	1,6	100,0	Dağıtılmayan	1,5	100,0	Dağıtılmayan	1,6	100,0	Dağıtılmayan	5,0	100,0	Dağıtılmayan	17,8	100,0

İzmir ili imalat sanayi sektörleri için “Üç Yıldız Tekniği” kullanılarak kümelenme analizi gerçekleştirilecektir. Üç yıldız analizi, Avrupa Komisyonu’nca finanse edilen European Cluster Observatory⁸ platformu tarafından geliştirilen bir tekniktir.

Üç yıldız tekniğinde hemen tüm uygulamalarda sektörel istihdamlar (kısıtlı sayıdaki bazı çalışmalarda işyeri sayısı) temel olarak alınmaktadır. İzmir için yapılacak bu analizde ise istihdamın yanı sıra işyeri sayısı ve ciro verileri de kullanılacak ve bu verilerin her birisine göre ayrı ayrı üç yıldız tekniği uygulanacaktır. Üç yıldız analizinde üç temel kriter seçilmekte ve her sektör (bölge) için bu kriterlerin değerleri hesaplanmaktadır. Bu kriterleri ifade etmek gerekirse;

Büyüklik (Size) (e_i/E_i): Bölgedeki sektör verisinin, sektörün toplam (Türkiye) verisine oranı,

Baskınlık (Dominance) (e_i/e_n): Bölgedeki sektör verisinin, bölge toplam verisine oranı,

Uzmanlaşma (Specialization) [$(e_i/e_n) / (E_i/E_n)$]⁹: Sektörün bölgedeki payının, sektörün ülkedeki payına oranını göstermektedir. Burada;

e_i : İzmir’deki i sektörü değerini,

E_i : i sektörünün Türkiye toplam değerini,

e_n : İzmir’in toplam değerini,

E_n : Türkiye toplam değerini,

ifade etmektedir. Üç yıldız analizinde, her bir kriter (büyüklik, baskınlık ve uzmanlaşma) için bir eşik değer belirlenmekte ve kriterin hesaplanan değeri bu eşik değerini aşarsa, ilgili sektör bu kriterden bir yıldız almaktadır. Bölgeler bazında analiz edilen sektörler eşik değeri aştığı her kriter bazında bir yıldız aldığından, herhangi bir kriterin eşik değerini aşan sektör bir yıldız, herhangi iki kriterin eşik değerini aşan sektör iki yıldız, üç kriterde de eşik değerini aşan sektör üç yıldız almaktadır. Üç yıldız alan sektörün o bölgede “kümelenme” gösterdiği kabul edilmektedir.

Üç yıldız analizinde temel sorun, eşik değerin belirlenmesidir. Eşik değerin uygulanmasında genelde ilk iki kriter için (büyüklik ve baskınlık) eşik değer yüzde 7 olarak alınırken,

---

⁸ www.clusterobservatory.eu

⁹Buradaki katsayı, Location Quotient (LQ) katsayısı olarak farklı alanlarda (coğrafi uzmanlaşma, ihracat uzmanlaşması vb.) da kullanılmaktadır.

uzmanlaşma katsayısı için genellikle 1 olarak alınmaktadır. Burada bilhassa, ilk iki kriter için seçilecek değerin teorik ya da tematik bir değeri bulunmadığından, farklı çalışmalarda farklı eşik değerler kullanıldığı görülmektedir. İzmir için yapılacak bu değerlendirmede ise, imalat sanayinin mekânsal dağılımında ve eşik değerin belirlenmesinde daha objektif ve daha rasyonel bir değer tespit edilmesi için şu yöntem izlenmiştir:

- Analiz imalat sanayi için yapılacağından toplam işyeri, istihdam ve ciro rakamları için imalat sanayi toplamı dikkate alınmıştır. TÜİK verileri¹⁰ Düzey 2 (NUTS 2) bölgeleri (26 bölge) bazında ve NACE Rev. 2 ikili kırılım düzeyinde açıklandığından, ikili sektör kodlamaları kullanılmıştır.
- İzmir’de imalat sanayiinin verisi bulunan 24 alt sektörü bulunmaktadır.
- Veri gizliliği nedeniyle İzmir için kok kömürü ve rafine edilmiş petrol ürünleri sektörü ile makine ve ekipmanların bakımı ve onarımı sektörü ciro verileri verilmemiş ancak toplam içinde yer almıştır. Dolayısıyla söz konusu iki sektörde veri bulunmayan ciro tutarı için hesaplama yapılamamış, ancak bu sektörlerin değerleri toplam değerler içinde yer almıştır. Söz konusu iki sektörün ciro kriteri bakımından kümelenme olarak görünmediğini, ancak fiilen kümelenme olup olmadığının tam olarak sonuçlarda yer almamasının veri gizliliğinden kaynakladığını hatırlatmak gerekmektedir¹¹.
- Sonuç olarak, eşik değerin belirlenmesinde;
  - o Büyüklük kriteri için bölgedeki ilgili sektörün sektör Türkiye toplamı içindeki payı (e_i/E_i) kriteri için toplam 26 Düzey 2 bölgesi olduğundan ve her bir bölgede bu sektörün ülke geneli içindeki payının beklenen değeri ($1/26=0.03846154$) olacağından, bu değer büyüklük kriteri için eşik değer olarak alınmıştır.
  - o Baskınlık kriteri için (e_i/e_n), değerlendirmeye alınan imalat sanayi 24 alt sektörü bulunduğu ve her bir alt sektörün bölgedeki imalat sanayi içindeki payının beklenen değeri de ($1/24=0.041666667$) olacağından, bu değer eşik değer olarak kabul edilmiştir.

¹⁰ Hesaplamalar TÜİK, İş İstatistikleri, Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri, 2009 verileri kullanılarak yapılmıştır.

¹¹ 5429 sayılı kanun gereği TÜİK, sektörde sınırlı sayıda özel girişim bulunması halinde, ya da bu girişimlerin verilerinin çapraz kontrolle elde edilmesinin mümkün olduğu durumlarda verileri gizlemektedir.

- Uzmanlık katsayısı için de $[(e_i/e_n) / (E_i/E_n)]$ beklenen değer 1 olacağından (sektörün bölgedeki payının sektörün ülkedeki payına oranının eşit olması bekleneneğinden), eşik değer olarak 1 alınmıştır.

Dolayısıyla üç yıldız analizinde sektörlerin yıldızlarının belirlenmesinde;

Büyükük (Size) $(e_{ij}/E_i) > 0.041666667$ ise sektör bir yıldız (daha)¹²,

Baskınlık (Dominance) $(e_{ij}/e_{nj}) > 0.04347826$ ise sektör bir yıldız (daha)

Uzmanlaşma (Specialization) $[(e_{ij}/e_{nj}) / (E_i/E_n)] > 1$ ise sektör bir yıldız (daha) almaktadır.

Çalışmamızda kullanılan ve imalat sanayinin mekânsal dağılımını yoğunlaşmayı da içerecek şekilde verecek olan üç yıldız analizinde, yalnızca eşik değerlerini aşan sektörlerin dikkate alındığı bir kez daha vurgulanmalıdır. Sektörlerin aldıkları yıldızlara göre kümelenme karakteristiklerinin isimlendirilmesinde; üç yıldız alan sektörler için “olgun kümeler”, iki yıldız alan sektörler için “potansiyel kümeler” ve tek yıldız alan sektörler için de “aday kümeler” ifadeleri kullanılacaktır.

İzmir için işyeri sayısı, istihdam ve ciro kriterlerine göre yapılan kümelenme analizi sonuçları Tablo 57’de verilmiştir. Gösterim rahatlığı için sektörlerin hesaplanan değerleri tabloda yüzde olarak ifade edilmiştir.

---

¹²Buradaki “daha” ifadesi sektörlerin yıldız almasında bunları hangi kriterden aldığına önemli olmadığını göstermek için kullanılmaktadır. Örneğin bir sektör büyükük ve uzmanlaşma kriterinden, büyükük ve baskınlık kriterinden ya da baskınlık ve uzmanlaşma kriterinden iki yıldız alabilmektedir.

Tablo 57: İzmir İmalat Sanayi Alt Sektörlerinin Kümelene Analizi (2009, yüzde)

YILDIZ SAYISI	TEK YILDIZ									İKİ YILDIZ									ÜÇ YILDIZ											
	KRİTERLER			İşyeri Sayısı			İstihdam			Ciro			İşyeri Sayısı			İstihdam			Ciro			İşyeri Sayısı			İstihdam			Ciro		
SEKTÖRLER / KATSAYILAR	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
10 Gıda										5.5	12.1											8.2	15.6	1.2	8.7	15.4	1.0			
11 İçecek	4.9												9.5		1.4	14.4		1.7												
12 Tütün										50.0		8.5	26.7		3.9										72.1	7.8	8.4			
14 Giyim Eşyası										5.6	15.2					7.1	5.5					7.2	15.4	1.0						
15 Deri ve Ürünleri							8.5						8.6		1.3				12.8	5.0	2.2									
17 Kağıt ve Kağıt Ürünleri										9.7		1.6	15.4		2.3	16.9		2.0												
18 Basım Yayın	4.8			4.5			6.3																							
19 Petrol ve Ürünleri										20.7		3.5	25.7		3.8															
20 Kimyasal Ürünler	5.5												11.2		1.6										14.9	9.4	1.8			
21 Eczacılık										6.2		1.1																		
22 Kauçuk&Plastik							6.7			4.7	4.6		6.4	5.2																
23 Mineral Ürünler							6.0						5.3	4.7																
24 Ana Metal				6.8						6.9		1.2													8.6	10.1	1.0			
25 Metal Eşya							5.8												7.6	19.1	1.3	7.5	9.6	1.1						
26 Bilg. Elektronik, Optik				4.1						11.0		1.9																		
27 Elektrikli Teçhizat	4.0			4.3																										
28 Makine ve Ekip. imalatı							8.2												6.2	4.2	1.1	8.2	6.2	1.2						
29 Motorlu Kara Taşıtı vb.										11.3		1.9				4.5	4.4					9.6	6.8	1.4						
30 Diğer Ulaşım Araçları										19.6		3.3																		
31 Mobilya							6.3												8.6	15.3	1.5	10.0	7.5	1.5						
32 Diğer İmalat	4.2												8.8		1.3															
33 Mak.&Ekip. Kurulum	4.8																													

Kaynak: TÜİK, İş İstatistikleri, Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri, 2009 dan yararlanarak kendi hesaplamalarımız

Not: 1. katsayı büyüklüğü (e_i/E_i), 2.katsayı baskınlığı (e_i/e_n), 3. katsayı ise uzmanlaşmayı $[(e_i/e_n) / (E_i/E_n)]$ göstermektedir.

Tablo verilerinden hareketle özet bir değerlendirme yapabilmek amacıyla, İzmir ilinde herhangi bir şekilde (aday, potansiyel ya da olgun) kümelenme özelliği gösteren sektörler, kümelenme özelliği gösterdiği katsayılara göre (büyüklük, baskınlık, uzmanlaşma) aşağıda verilmiştir.

Tablo 58: İzmir İli İmalat Sanayi Sektörlerinin Kümelenmesi

	Hangi Katsayılara Göre	Hangi Kriteria Göre	Sektörler
Olgun Küme	Büyüklik, Baskınlık, Uzmanlık	İşyeri Sayısı	Deri ve Ürünleri, Metal Eşya, Makine Ekipman imalatı, Mobilya
		İstihdam	Gıda, Giyim Eşyası, Metal Eşya, Makine Ekipman imalatı, Motorlu Kara Taşıtları, Mobilya
		Ciro	Gıda, Tütün, Kimyasal Ürünler, Ana Metal
Potansiyel Küme	Büyüklik ve Baskınlık	İşyeri Sayısı	Gıda, Giyim Eşyası, Kauçuk ve Plastik Ürünleri
		İstihdam	Kauçuk ve Plastik, Mineral Ürünler
		Ciro	Giyim Eşyası, Motorlu Kara Taşıtları
	Büyüklik ve Uzmanlık	İşyeri Sayısı	Tütün, Kâğıt ve Kâğıt Ürünleri, Petrol ve Petrol Ürünleri, Eczacılık, Ana Metal, Bilgisayar Elektronik Optik, Motorlu Kara Taşıtları, Diğer Ulaşım Araçları
		İstihdam	İçecek, Tütün, Deri ve Ürünleri, Kâğıt ve Kâğıt Ürünleri, Petrol ve Petrol Ürünleri, Kimyasal Ürünler, Diğer İmalat
		Ciro	İçecek, Kâğıt ve Kâğıt Ürünleri
	Baskınlık ve Uzmanlık	İşyeri Sayısı	
		İstihdam	
		Ciro	
Aday Küme	Büyüklik	İşyeri Sayısı	İçecek, Basım Yayım, Kimyasal Ürünler, Elektrikli Teçhizat, Diğer İmalat, Makine Ekipman Kurulum
		İstihdam	Basım Yayım, Ana Metal, Bilgisayar Elektronik Optik, Elektrikli Teçhizat
		Ciro	Deri ve Ürünleri, Basım Yayım, Kauçuk ve Plastik, Mineral Ürünler, Metal Eşya, Makine Ekipman İmalatı, Mobilya
	Baskınlık	İşyeri Sayısı	
		İstihdam	
		Ciro	
	Uzmanlık	İşyeri Sayısı	
		İstihdam	
		Ciro	

Kaynak: Tablo 56 verileri

Tablo 58'in yorumlanmasının kolaylığı ve tablonun sistematığının açıklanması açısından şu noktanın belirtilmesi faydalı olacaktır: Tablo 58'de herhangi bir kriterde (işyeri sayısı, istihdam ya da ciro) örneğin üç yıldız olarak o kriter bazında olgun küme özelliği gösteren bir

sektör, aynı kriter bazında potansiyel küme ya da aday küme kategorisinde yer almamalıdır (Örneğin; Gıda sektörü istihdam ve ciro kriterlerine göre üç yıldız aldığı için potansiyel ya da aday kümelerin istihdam ve ciro kriterlerinin yer aldığı satırlarda yer almamıştır). Aynı açıklama potansiyel ya da aday kümelerde yer alan sektörler için de geçerlidir. Bunun yanında, herhangi bir sektör üç yıldız almadığı bir kriter için iki ya da tek yıldız olarak potansiyel ya da aday küme özelliği gösterebilir (Örneğin; Gıda sektörü işyeri sayısı kriterinden üç yıldız almadığı için, bu kriter için büyüklük ve baskınlık katsayısına göre potansiyel küme statüsünde yer alabilmiştir).

Genel olarak, herhangi bir sektör aynı anda ancak ve ancak bir kriterin yer aldığı satırda yer alabilir, buna karşın farklı kriterlerde farklı katsayılar bazında olgun küme, potansiyel küme ya da aday küme içinde yer alabilir.

Tablo 58'den İzmir ilinde farklı kriterlerde 10 sektörün üç yıldız olarak "**olgun küme**" özelliği taşıdığı görülmektedir (Deri ve Ürünleri, Metal Eşya, Makine Ekipman imalatı, Mobilya sektörleri işyeri sayısı açısından, Gıda, Giyim Eşyası, Metal Eşya, Makine Ekipman imalatı, Motorlu Kara Taşıtları, Mobilya sektörleri istihdam açısından ve Gıda, Tütün, Kimyasal Ürünler, Ana Metal sektörleri ciro açısından).

İzmir'de iki yıldız olarak "**büüklük**" ve "**baskınlık**" kriterlerine göre "**potansiyel küme**" niteliği taşıyan sektörler şöyle sıralanabilir: Gıda, Giyim Eşyası, Kauçuk ve Plastik Ürünleri işyeri sayısına göre; Kauçuk ve Plastik Ürünleri ile Mineral Ürünler istihdama göre, Giyim Eşyası ile Motorlu Kara Taşıtları sektörleri de ciro kriterine göre potansiyel küme özelliği göstermektedirler. Tütün, Kâğıt ve Kâğıt Ürünleri, Petrol ve Petrol Ürünleri, Eczacılık, Ana Metal, Bilgisayar Elektronik Optik, Motorlu Kara Taşıtları, Diğer Ulaşım Araçları sektörleri "**büüklük**" ve "**uzmanlık**" katsayıları açısından işyeri sayısı kriterine göre, İçecek, Tütün, Deri ve Ürünleri, Kâğıt ve Kâğıt Ürünleri, Petrol ve Petrol Ürünleri, Kimyasal Ürünler, Diğer İmalat sektörleri istihdam kriterine göre; İçecek, Kâğıt ve Kâğıt Ürünleri sektörleri yine aynı katsayılar açısından ciro kriterine göre potansiyel küme özelliği göstermektedir. **Baskınlık** ve **uzmanlık** katsayıları açısından potansiyel küme özelliği taşıyan herhangi bir sektör yoktur.

"**Aday küme**" özeliği gösteren (tek yıldız alan) sektörlerle bakıldığında, tüm sektörlerin sadece büyüklük katsayısına göre tek yıldız aldığı dikkat çekmektedir. Yani baskınlık veya uzmanlık katsayısına göre aday küme özelliği taşıyan herhangi bir sektörler bulunmamaktadır.

Büyükölük kriterine göre tek yıldız olarak aday küme olan sektörler ise; İçecek, Basım Yayım, Kimyasal Ürünler, Elektrikli Teçhizat, Diğer İmalat, Makine Ekipman Kurulumu sektörleri işyeri sayısına göre; Basım Yayım, Ana Metal, Bilgisayar Elektronik Optik, Elektrikli Teçhizat sektörleri istihdama göre; nihayet Deri ve Ürünleri, Basım Yayım, Kauçuk ve Plastik, Mineral Ürünler, Metal Eşya, Makine Ekipman İmalatı, Mobilya imalatı sektörleri de ciro kriterine göre tek yıldız olarak aday küme olmuşlardır.

2.3.3. Hizmetler Sektörü

İzmir Bölgesinde toplam hasıla içerisinde hizmetler sektörünün payı oldukça yüksektir. 1987 yılında il GSYİH'sı içinde %59.6 olan hizmetler sektörünün payı, 1987–2001 döneminde daha da artarak 2000 yılında %62.7, 2001 yılında ise %61.3 olarak gerçekleşmiştir. İl toplam hasılasından hizmetler sektörünün aldığı pay, 2001 yılı hariç, Türkiye ve Ege Bölgesi'ndeki hizmetler sektörünün payının üzerindedir.

İzmir Bölgesinde hizmetler sektöründe yaratılan hasılanın, Türkiye hizmetler sektörü hasılası içindeki payına bakıldığında, 1987 yılı itibarıyla İzmir'in Türkiye geneli hizmetler sektörü hasılası içinden %8.2'lik pay aldığı ve bunun 1987–2001 dönemi boyunca çok küçük bir azalış göstererek 2001 yılında %7.4 olarak gerçekleştiği görülmektedir. İzmir'in Ege Bölgesi hizmetler sektöründen aldığı pay da 1987 yılında %53.1 iken 2001 yılında %50.4'e düşmüştür.

Tablo 59: Hizmetler Sektörü Hasılanın Yıllar İtibariyle Gelişimi*

	1987	1990	1995	2000	2001
Türkiye Hizmetler Hasılası	42,132	224,047	4,501,883	78,015,045	111,009,933
Ege Bölgesi Hizmetler Hasılası	6,511	33,646	662,047	11,080,210	16,301,667
İzmir Hizmetler Hasılası	3,457	17,535	345,208	5,702,189	8,209,624
İzmir/Türkiye (%)	8.2	7.8	7.7	7.3	7.4
İzmir/Ege Bölgesi (%)	53.1	52.1	52.1	51.5	50.4
Türkiye Hizmetler Hasılasının GSYİH Payı (%)	56.4	57.0	58.0	62.6	62.2
Ege Bölgesi Hizmetler Hasılasının GSYİH Payı (%)	52.5	54.1	54.7	58.2	58.5
İzmir Hizmetler Hasılasının GSYİH Payı (%)	59.6	59.9	59.8	62.7	61.3

Not (*) : Cari Fiyatlarla Milyar TL

Kaynak: TÜİK

İzmir'de hizmetler sektörü içerisinde ticaret sektörü (özellikle toptan ve perakende ticaret) ile ulaştırma ve haberleşme sektörü ağırlıklı konumda olup inşaat sektörü görece olarak daha düşük düzeyde bulunmaktadır. 2001 yılı itibarıyla cari fiyatlara göre, İzmir GSYİH'sı içinde ticaret sektörü %29.1 oranında bir paya sahip iken, ulaştırma ve haberleşme sektörü %22.8,

konut sahipliği %10.1, serbest meslek hizmetleri %7.1, inşaat sektörü %5.6 ve malî kuruluşlar %4.0 oranında pay almıştır.

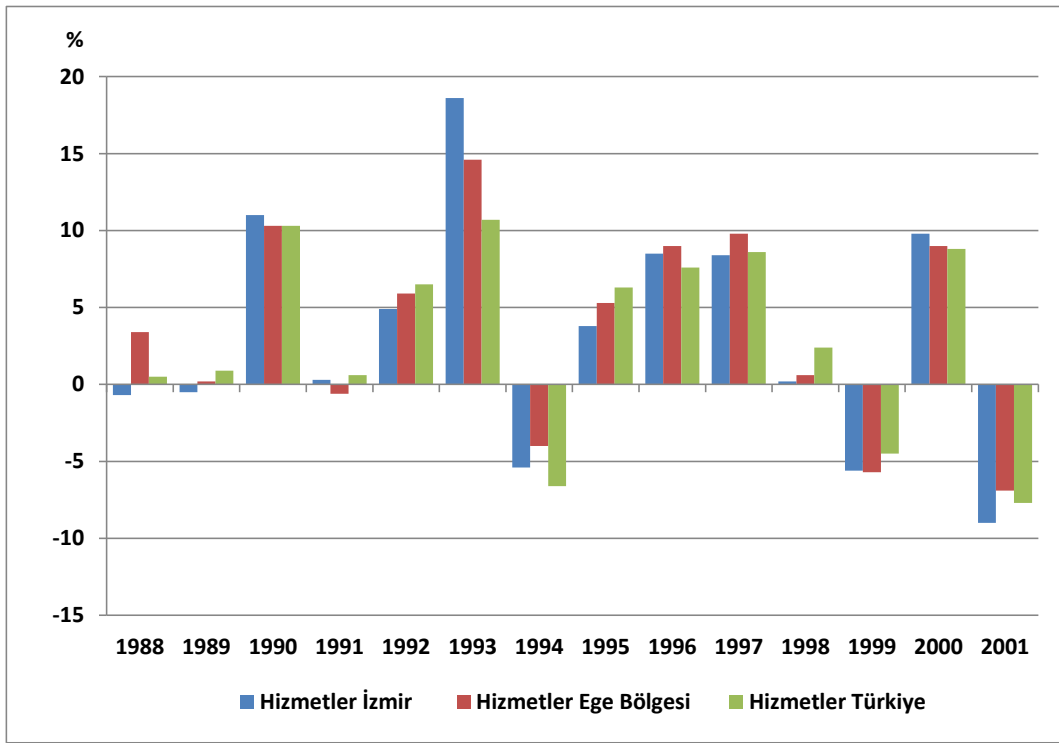
İzmir ili hizmetler sektörü hasılasının büyüme hızı incelendiğinde, büyüme hızının dalgalı bir seyir izlediği dikkati çekmektedir. Bununla birlikte, 1987-2001 dönemi bir bütün olarak dikkate alındığında, dönem itibarıyla, il hizmetler sektörü hasılası artış hızının, toplam GSYİH artış hızından daha fazla olduğu görülmektedir. İl hizmetler hasılasının büyüme hızı, dönem içerisinde Türkiye ve Ege Bölgesi ortalama artış oranının da bir miktar altında gerçekleşmiştir. Nitekim 1987-2001 döneminde İzmir hizmetler GSYİH'sı yıllık ortalama %2.9 oranında artış gösterirken Türkiye ve Ege Bölgesi hizmetler hasılasının ortalama yıllık artış oranı sırasıyla %3 ve %3.4'tür. Aynı dönem itibarıyla İzmir ili toplam GSYİH'sinin ortalama yıllık artış hızı ise %2.6 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 60: Hizmetler Sektörü ve GSYİH Gelişme Hızları (1987 Yılı Sabit Fiyatlarıyla) (%)

Yıllar	İzmir		Ege Bölgesi		Türkiye	
	Hizmetler GSYİH	Toplam GSYİH	Hizmetler GSYİH	Toplam GSYİH	Hizmetler GSYİH	Toplam GSYİH
1988	-0.7	2.5	3.4	3.5	0.5	2.1
1989	-0.5	-0.7	0.2	-1.0	0.9	0.3
1990	11.0	7.4	10.3	8.4	10.3	9.3
1991	0.3	-0.1	-0.6	-0.7	0.6	0.9
1992	4.9	7.0	5.9	7.0	6.5	6.0
1993	18.6	11.9	14.6	9.3	10.7	8.0
1994	-5.4	-1.9	-4.0	-1.5	-6.6	-5.5
1995	3.8	5.7	5.3	5.8	6.3	7.2
1996	8.5	6.3	9.0	7.7	7.6	7.0
1997	8.4	4.6	9.8	5.2	8.6	7.5
1998	0.2	2.2	0.6	3.1	2.4	3.1
1999	-5.6	-6.1	-5.7	-5.9	-4.5	-4.7
2000	9.8	7.4	9.0	8.7	8.8	7.4
2001	-9.0	-7.0	-6.9	-7.8	-7.7	-7.5
1987-2001 Dönemi Ortalama Yıllık Artış Oranı (%)	2.9	2.6	3.4	2.8	3.0	2.8

Kaynak: TÜİK

Grafik 41: Hizmetler Sektörü Büyüme Hızı (%) (Sabit fiyatlarla)

2004-2008 dönemini kapsayan hizmetler sektörü gayri safi katma değer (GSKD) rakamlarına bakıldığında, Türkiye'nin hizmetler sektörü GSKD'sinin %81.2 oranında, Ege Bölgesi hizmetler sektörü GSKD'sinin %83.1 oranında artış gösterdiği, İzmir ili hizmetler sektörü GSKD'sinin ise %79.5 oranında arttığı görülmektedir. Sanayi sektöründe olduğu gibi, İzmir ili, hizmetler sektöründe de Türkiye ve Ege Bölgesi hizmetler sektörünün altında bir gelişim göstermiştir.

2004-2008 döneminde gerek İzmir, gerekse Ege Bölgesi ve Türkiye geneline ait hizmetler sektörü GSKD'sinin toplam GSKD içindeki payı artış göstermekle birlikte, en yüksek artış İzmir'de gerçekleşmiştir. 2008 yılı itibarıyla hizmetler sektörünün GSKD'den aldığı pay İzmir'de %68.4 iken, Ege Bölgesi'nde %61.8 ve Türkiye genelinde ise %64.3 düzeyindedir.

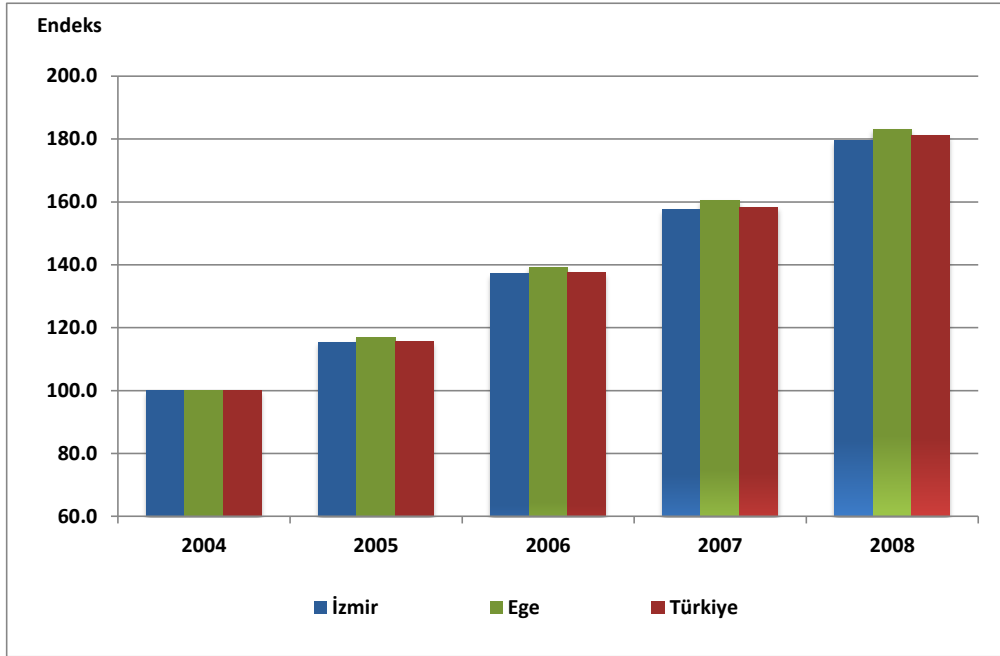
İncelen dönem içerisinde İzmir ilinin Ege Bölgesi hizmetler sektörü GSKD'si içindeki payı %53.6'dan %52.6'ya gerilerken, Türkiye hizmetler sektörü GSKD'si içindeki payı, ilgili tüm yıllar boyunca %7 oranında kalmıştır. Bu dönem içerisinde Ege bölgesinin Türkiye hizmetler sektörü katma değeri içindeki payı ise sadece %0.1 oranında artarak %13.2 düzeyinde gerçekleşmiştir.

Tablo 61: İzmir İlinin Hizmetler Sektörü GSKD'nin Gelişimi ve Bölge ve Türkiye İçindeki Yeri
(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)

	2004	2005	2006	2007	2008
İzmir	21,295	24,577	29,217	33,536	38,215
Ege Bölgesi	39,717	46,364	55,295	63,724	72,703
Türkiye	303,475	350,670	417,109	480,538	549,836
İzmir/Ege Bölgesi (%)	53.6	53.0	52.8	52.6	52.6
İzmir/Türkiye (%)	7.0	7.0	7.0	7.0	7.0
Ege Bölgesi/Türkiye (%)	13.1	13.2	13.3	13.3	13.2
İzmir Hizmetler GSKD/ İzmir GSKD (%)	63.6	64.5	65.8	67.5	68.4
Ege B. Hizmetler GSKD/ Ege B.İzmir GSKD (%)	57.1	58.1	59.1	61.4	61.8
Türkiye Hizmetler GSKD/Toplam GSKD(%)	61.3	61.3	62.4	63.7	64.3

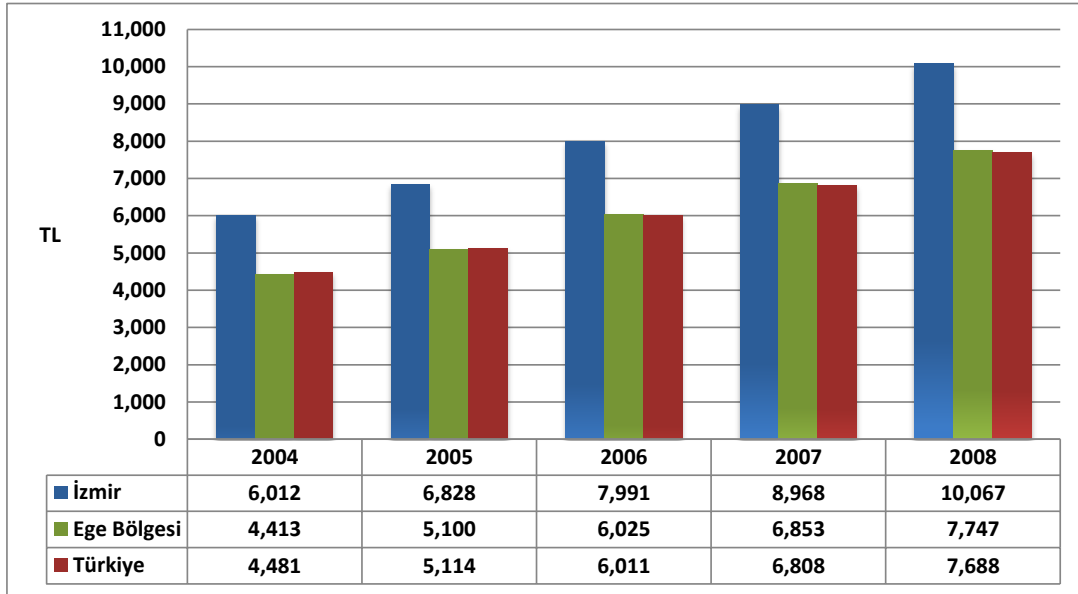
Kaynak: TÜİK

Grafik 42: Hizmetler Sektörü GSKD Endeksi Gelişimi (2004=100)

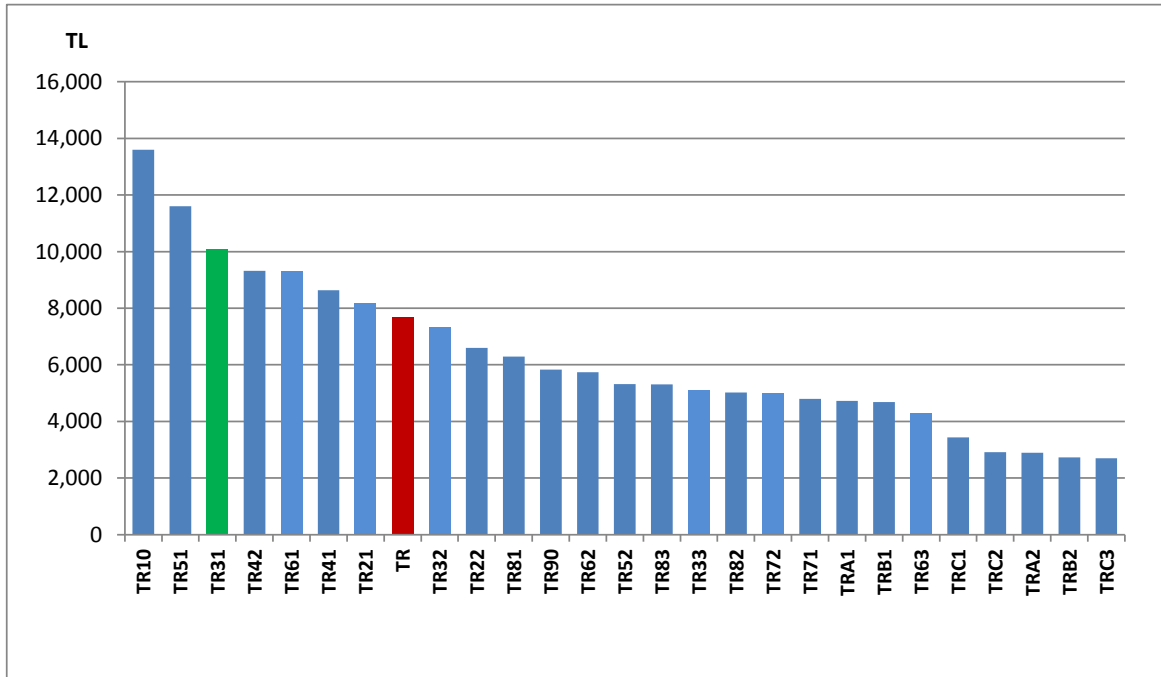
Kişi başına gayri safi hizmetler katma değeri açısından bakacak olursak, 2004 yılı itibarıyla 6,012 TL seviyesinde olan İzmir ili kişi başına hizmetler katma değerinin 2004-2008 döneminde %67.5 oranında artarak 2008 yılında 10,067 TL düzeyine ulaştığı görülmektedir. Aynı dönemde kişi başına hizmetler katma değer artış oranı Ege Bölgesi'nde %75.6 iken, Türkiye genelinde %71.6 düzeyinde gerçekleşmiştir.

Grafik 43: Kişi Başına Düşen Gayri Safi Hizmetler Katma Değerinin Gelişimi (Cari Fiyatlarla)

Kişi başına düşen hizmetler sektörü gayri safi katma değerine Düzey 2 bölgeleri sıralaması açısından bakacak olursak, 2008 yılı itibarıyla TR31 (İzmir) bölgesi kişi başı hizmetler gayri safi katma değerinin, 26 bölge içinde 3'üncü sırada yer aldığı görülmektedir.

Grafik 44: Düzey 2 Bölgeleri Kişi Başına Düşen Gayri Safi Hizmetler Katma Değeri (2008)

İldeki Ticari Faaliyetler

İzmir konumu itibarıyla tarih boyunca ticaret yollarının başlangıç ve bitiş noktasında olmuş, bu nedenle önemli bir ticaret merkezi olarak ortaya çıkmıştır. Günümüzde; İstanbul, Bursa, Manisa, Denizli, Aydın ve Muğla başta olmak üzere diğer illerin hemen hepsi ile ticaret ve sanayi açısından yoğun bağlantılar içindedir. Ulaşım olanakları, Organize Sanayi Bölgeleri, Serbest Bölgeleri, Uluslararası Fuarı ve büyük bir limanın varlığı yanında, Ticaret Odaları, İhracatçı Birlikleri, Sanayi Odası ve Ticaret Borsası gibi meslek kuruluşlarının faaliyetleri kapsamında, İzmir'de ticaret oldukça gelişmiştir.

Tarih öncesi çağlardan beri dünya ticaretinin önemli merkezlerinden biri olan İzmir, coğrafi yapısı, iklim özellikleri, bir kıyı kenti olması, tarım ve sanayi altyapısı, doğal kaynakları, girişimci insan yapısı gibi unsurlar nedeniyle, hâlâ ticaretin yoğun olduğu illerimizden birisidir. 2011 yılı itibarıyla ilde 40,272 sermaye şirketi, 190,973 şahıs şirketi bulunmaktadır.

Tüm faaliyetler kapsamında 9 ticaret odasının bulunduğu ilde, 2012 yılı itibarıyla İzmir Ticaret Odası (İZTO)'na kayıtlı 50,757 firma bulunmaktadır. Oda kapsamında, 87 meslek grubu belirlenmiştir. Ticaret Odası'nın, giyim eşyası imalat, toptan ve perakende ticaret grubunda 2,473 üyesi, uluslararası taşımacılık, antrepo ve acentelik, yük ve yolcu taşımacılığı grubunda 2,427 üyesi, tıbbi malzeme imalat, toptan ve perakende ticaret grubunda 1,019 üyesi, mobilya grubunda 983 üyesi, gıda ve tüketim maddeleri ürünleri imalatı ve toptan ticaret grubunda 860 üyesi, elektrikli ve elektriksiz ev aletleri grubunda 817 üyesi, plastik grubunda 713 üyesi ve dış ticaret ve e-ticaret grubunda 667 üyesi bulunmaktadır.

İzmir, Esnaf ve Sanatkarlar Odası'na bağlı 131 oda bulunmakta olup, bu odaların 190,000'i aktif olmak üzere 340,000 üyesi bulunmaktadır. Odaya bağlı faaliyet gösteren meslek gruplarının en büyüğü, tüm üyelerin %11.6'sını kapsayan gıda ve ihtiyaç maddeleri perakendecileri grubudur. 25 kooperatif birliğinin bulunduğu ilde, kooperatiflere üye sayısı ise 5,628'dir.

İzmir Ticaret Borsası'nın, 2010 yılı itibarıyla 1,837 üyesi bulunmakta olup, ticaret hacmi 2010 yılı itibarıyla 4.1 Milyar TL, 2011 yılı itibarıyla ise 6.5 Milyar TL'dir. 2010 yılı itibarıyla, İzmir Ticaret Borsası'nın toplam ticaretinin %14.4'ü et, canlı hayvan, deri faaliyet alanına, %11.5'i çeşitli gıda maddelerine, %11.4'ü yağlı tohumlara, %10.2'si ise pamuğa ait bulunmaktadır.

Türkiye, Ege Bölgesi ve İzmir ili için 2010 ve 2011 yıllarında kurulan, tasfiye edilen ve kapanan şirket sayıları da aşağıdaki tabloda verilmektedir:

Tablo 62: Kurulan, Tasfiye Edilen ve Kapanan Şirket Sayıları (Birikimli)

	Kurulan			Tasfiye Edilen		Kapanan		
	Şirket	Kooperatif	Gerçek Kişi	Şirket	Kooperatif	Şirket	Kooperatif	Gerçek Kişi
2010								
Türkiye	50,420	1,547	50,943	16,558	3,004	11,400	2,042	29,921
Ege Bölgesi	5,772	177	6,350	1,924	485	1,308	354	4,055
İzmir	3,253	59	1,791	1,200	175	860	131	782
2011								
Türkiye	53,409	1,033	60,430	20,487	2,724	13,095	1,896	41,130
Ege Bölgesi	5,719	147	7,684	2,450	394	1,518	330	5,073
İzmir	3,277	47	2,208	1,504	123	943	116	1,312

Kaynak: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği

İzmir’de 2011 yılı itibarıyla 3,277 adet şirket kurulmuş, 1,504 adet şirket tasfiye edilmiş ve 943 şirket kapanmıştır. Türkiye genelinde 53,409 adet şirket kurulmuş olup, kurulan şirket sayısı içinde İzmir’in aldığı pay %6.1’dir. Türkiye için tasfiye edilen ve kapanan şirket sayısı 33.582 olup, tasfiye edilen ve kapanan şirket sayısı içinde İzmir’in aldığı pay %7.3 olmuştur. İzmir ili, kurulan, tasfiye edilen ve kapanan şirket sayısı açısından, Ankara ve İstanbul’dan sonra 3. Sırada yer almaktadır.

Lojistik¹³

Her türlü ürün, servis hizmeti ve bilgi akışının, kaynağından son tüketiciye kadar olan tedarik zinciri içindeki hareketinin verimli bir şekilde planlanması, uygulanması, taşınması, depolanması ve kontrol altında tutulması hizmeti olarak nitelendirilen lojistik sektörü, şirketlerin verimlilik ve rekabet gücü üzerinde önemli bir etkidir.

Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ)’nün hazırladığı “Dünya Hizmet Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH)” Raporlarına göre; denizyolu, iç suyuolları, havayolu, uzay, demiryolu, karayolu, boru hattı taşımacılığı, depolama, elleçleme, acente diğer hizmetleri kapsayan ulaştırma hizmetlerinin, toplam hizmet GSYİH’si içindeki payı %24-25 düzeyindedir. Yine aynı raporlara göre, Türkiye’de bu oran %18-22 oranında seyretmektedir.

Çok geniş bir hizmet alanını ifade eden lojistik sektörü, küreselleşme ile birlikte tüm dünyada hızla büyümeye, ulusların milli gelirlerinden önemli paylar almaya başlamıştır. Sektörün,

¹³ Bu bölümün hazırlanmasında yoğun olarak İzmir’de Lojistik Sektörünün Mevcut Durumu ve Gelişme Potansiyelinin Analizi, (İZKA Projesi, 2009) raporundan faydalanılmıştır..

2006 yılında 5 trilyon dolarlık, 2009 yılında ise 6 trilyon dolarlık bir pazar oluşturduğu tahmin edilmektedir. Türkiye’de ise 2008 yılında 60 milyar dolarlık (GSYİH içindeki payı ise %12-13 seviyelerinde) bir pazara sahip olan lojistik sektörünün, 2015 yılında 120-150 milyar dolarlık bir pazar oluşturacağı tahmin edilmektedir. 2012 yılında Dünya Bankası tarafından yayınlanan rapora göre, Türkiye, altı farklı lojistik kriter üzerinden hesaplanan lojistik performans indeksi (3.51) bakımından, 155 ülke arasında 27. sırada bulunmaktadır.¹⁴

İzmir, jeopolitik konumu bakımından Akdeniz-Karadeniz geçişi üzerinde yer alan, Balkanlara, Avrupa’ya ve Anadolu üzerinden Ortadoğu’ya açılma imkânına sahip, iç pazarlara yakın, OSB ve serbest bölgelerin faaliyet gösterdiği, lojistik sektöründe İZTO’ya kayıtlı olarak faaliyet gösteren 2,427 firmanın bulunduğu, eğitilmiş insan gücüne sahip, 8,500 yıllık bir liman ve ticaret kentidir. İlde, faaliyet gösteren 5 limanın bulunması, uluslararası bir havaalanının varlığı, Manisa, Denizli, Aydın, Muğla, Bursa, Uşak, Kütahya gibi tarım, sanayi üretimi ve maden işleme kapasitesi yüksek merkezlere yakınlığı, 1,700 dolayında uluslararası sermayeli firmanın varlığı, İzmir ilini lojistik sektörü açısından daha da önemli kılmaktadır.

Lojistik sektöründe İzmir Ticaret Odası’na (İZTO) kayıtlı olarak 283 uluslararası taşımacılık firması, 55 uluslararası antrepo ve acente, 858 yük taşımacılığı yapan firma, 653 yolcu taşımacılığı yapan firma, 272 posta ve kurye firması ile 306 adet taşımacılığı destekleyici faaliyet gerçekleştiren firma bulunmaktadır. Lojistik alanında İzmir’de gerçekleştirilen faaliyetler ağırlıklı olarak taşımacılık, depoculuk faaliyetleri ve antrepo işletmeciliği olarak gözlenmektedir.

İzmir’in, ulaşım altyapısının lojistik faaliyetleri desteklemede yetersiz kalması, İzmir Limanı’nın fiziki ve hukuki durumundan kaynaklanan sorunlar, bir lojistik merkeze sahip olmaması, lojistik sahaların dağınık olması, teşvikler ve denetim konularında yaşanan mevzuat sıkıntıları nedeniyle lojistik alanındaki potansiyeline tam olarak ulaşamadığı ortaya çıkmaktadır.

İzmir’de, lojistik sektörü mekânsal olarak Aliağa, Konak, Bornova, Kemalpaşa ve Torbalı ilçelerinde yoğunlaşmış olup, sektörde, (alt sektörler dâhil) 7 bin civarında firma bulunmakta

---

¹⁴ World Bank, **Connecting to Compete 2012, Trade Logistics in the Global Economy**, The Logistics Performance Index and Its Indicators.

ve yaklaşık olarak 50 bin kişi istihdam edilmektedir.¹⁵ Özetle, İzmir'in lojistik bir üs haline gelebileceği ve böylece ekonomik kalkınmaya çok büyük bir katkı sağlayabileceği, ancak bunun için ilde lojistik altyapısının ve sektöre yönelik insan kaynağının geliştirilmesinin hayati önem taşıdığı düşünülmektedir.

Depolama faaliyetleri, tüm lojistik faaliyetler arasında taşımacılık ve dağıtımdan sonra en büyük payı oluşturan faaliyetlerdir. Depolar, genel amaçlı olabileceği gibi ithalat/ihracat operasyonlarında kullanılmak üzere de tasarlanabilir. Antrepolar, gümrük gözetimi altında bulunan eşyanın veya izin verildiği durumlarda ihraç eşyasının konulduğu; genel ve özel antrepo olarak ikiye ayrılmaktadır. Uygulamadaki özellikleri sebebiyle, genel antrepoların (a), (b) ve (f) tipleri; özel antrepoların (c), (d) ve (e) tipleri bulunur.

İzmir Gümrük Muhafaza Başmüdürlüğü'ne bağlı antrepolar en çok Aliağa ve Kemalpaşa etrafında toplanmışlardır. Bu iki bölge, İzmir ve çevresindeki antrepoların %50'sinden fazlasına ev sahipliği yapmaktadır. Bu durum, Aliağa'daki başta TÜPRAŞ VE PETKİM kaynaklı yoğun petrol ve petrol ürünleri hareketi ile açıklanabilir. Buna bağlı olarak Aliağa Organize Sanayi Bölgesi (OSB)'nin dış ticaret hacmi, bu bölgede antrepo ihtiyacının görünen vadede azalmayacağı yönündedir. Aksine, altyapı olarak son derece gelişmiş olan Aliağa Organize Sanayi Bölgesi'nin henüz kapasitesinin %10'u civarı ile çalışıyor olması, bu bölgede kayda değer bir iş potansiyeli ve fırsatı olduğunu kanıtlar.

Ulaştırma Bakanlığı'na bağlı Demiryollar, Limanlar ve Hava Meydanları İnşaatı Genel Müdürlüğü (DLH), İzmir'in ilk lojistik köyünü Kemalpaşa'ya kurmaya karar vermiştir. 2010 yılı yatırım programına giren proje, Kemalpaşa Organize Sanayi Bölgesi'nin yanındaki Ansızca Köyü civarına yapılacaktır.

Yaklaşık iki milyon metrekarelik bir alan üzerinde kurulması planlanan lojistik köyün, Türkiye'nin en büyük lojistik köyü olacağı, ilk etapta Kemalpaşa Organize Sanayi Bölgesi'nin yüklerinin bu alanda toplanacağı ve dağıtılacağı, daha sonra ise İzmir ve tüm Ege'nin yüklerinin bu alana geleceği açıklanmıştır. Sondaj, harita işleri ve zemin etüdüleri yapılmış olup, inşaatı da başlamıştır. Karayolu ve demiryolu yüklerinin birlikte taşınabileceği büyük bir tesis yapılması, İstanbul-İzmir otoyolunun da kurulacak lojistik köyün kenarından geçeceği açıklanmıştır. İçinde kapalı alanlar, yönetim binası, TIR parkları, atölyeler, dinlenme tesisleri,

---

¹⁵ İzmir Bölge Planı 2010-2013, İZKA.

restoranlar, hamam ve sağlık ocağı bulunması planlanmaktadır. DLH'nın bu projesinin İzmir'e büyük bir hareketlilik getirmesi ve en az iki bin kişiye yeni iş imkânı doğması beklenmektedir.

Projenin hedefleri

- Ürün trafik akışını optimize etmek,
- Kombine taşımacılığı teşvik ederek, kullanımını artırmak,
- Konteynır yükleme boşaltma faaliyetlerini iyileştirmek,
- Tır sirkülasyonunu azaltmak, demiryolu taşımacılığını artırmak,
- Firmaların, tüketici ihtiyaçlarına daha hızlı cevap vermelerini sağlamak,
- Kullanıcıların işletme maliyetlerini düşürmek,
- Bölgesel gelişime katkıda bulunmak,
- Hava, kara, demiryolu ve deniz ulaşım merkezlerine bağlantı için olanak sağlamak,
- Cross-docking, konsolidasyon gibi dağıtımla ilgili değer katıcı faaliyetler,
- Şirketlerin kendi dağıtım kanalları üzerindeki kontrolü artırmaları için bir platform yaratmak,
- Firmalar için tedarik zinciri operasyonlarının esnekleştirilmesini sağlamak,
- Şirketlerin kapasitelerini genişletmelerine olanak sağlamak.

Kemalpaşa Lojistik Köy Projesi kapsamında, Kemalpaşa OSB demiryolu bağlantı hattı ile Kemalpaşa-Torbalı-Alsancak Limanı demiryolu bağlantı hatlarının 2012 yılı sonunda bitirilmesi planlanmaktadır.

İzmir'de 41 A tipi, 74 C tipi ve 1 adet de E tipi olmak üzere toplam 116 antrepo tespit edilebilmiştir. Az sayıda olmak üzere D ve E tipi antrepoların da olduğu bilinmektedir. Toplam 116 antreponun 37'si Aliağa'da, 33'ü Kemalpaşa'da, 13'ü Torbalı'da ve 33'ü de diğer ilçe ve beldelerdedir. İzmir'de faaliyet göstermekte olan antrepoların çok büyük çoğunluğunun, firmaların kendi ihtiyaçlarını karşılamak üzere tasarlandığı ve işletildiği bilinmektedir¹⁶. İstanbul Ticaret Odası, Dış Ticaret Şubesi tarafından hazırlanan, "Türkiye'de Antrepolar" başlıklı raporda ise, Türkiye'de toplam 1,326 antrepo bulunmakta olup, bunun 1,372'si Ege Bölgesi'nde ve 107'si ise İzmir'de yer almaktadır. İzmir, bu antrepo sayısı ile, tüm iller arasında İstanbul ve Kocaeli'den sonra 3'üncü sırada bulunmaktadır.

---

¹⁶ İZKA, Mevcut Durum Analizi, 2009

Lojistik firmalarının işlettiği genel antrepolar dışında gümrük tarafından işletilen İzmir Limanı ve Adnan Menderes Havaalanı'ndaki antrepolar da genel amaçlıdır. İzmir ve çevresindeki toplam antrepo ihtiyacının büyük çoğunluğu, üretici firmaların kendileri tarafından karşılanmakta olup lojistik hizmet sağlayıcılık henüz tam olarak yerleşmemiştir. Bu eksiklik, antrepo ihtiyacı olan üreticileri büyük bir yükün altına sokmaktadır.

Antrepolarla benzer şekilde, İzmir'deki belli başlı lojistik firmalarının depoları da genellikle Kemalpaşa ve Torbalı'da konumlanmıştır. Bu durum, Kemalpaşa'nın Ankara yolu üzerinde olması, Torbalı'nın da Karabağlar ve Gaziemir gibi sanayi bölgelerine yakınlığıyla ilgilidir.

Lojistik sektörünün en önemli bileşenlerinden birisi de soğuk hava depolarıdır. Soğuk hava depoları, malzemelerin doğallık ve tazeliklerini uzun süre korumaları amacıyla yönelik olarak hijyenik ortam sağlarlar. Bu tür depolar özellikle gıda sektörü ile kimyasal ve tıbbi malzemeler sektörlerinde çok yaygın olarak kullanılmaktadır. Soğuk depoları üretim kalitesinin vazgeçilmez unsurlarından birisidir. İzmir'de soğuk hava depoları genellikle yaş sebze meyve sektörüne hizmet veren tipte depolardır. İzmir'de, tespit edilebilen soğuk hava depo sayısı 7'dir. Bu depoların toplam oda sayısı 134 olup, depolama kapasiteleri yaklaşık olarak 27,000 tondur. Bu tip depoların sayı ve kapasite yönünden yetersizliği İzmir'de basta organik tarım olmak üzere bazı iş alanlarının gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir.

İzmir, gerek konumu, gerek sahip olduğu bilgi birikimi, doğal özellikleri ile son yılların yıldız sektörü olan lojistik alanında bir üs olmak için gerekli potansiyele sahiptir. Ancak, İzmir bu potansiyelini henüz gerçekleştirememektedir. Bölgenin lojistik kapasitesi tam olarak kullanılamamakta, yapılan yatırımlar beklentileri yeterince karşılamamaktadır. Bununla birlikte, lojistiğin etkin faktörlerinden olan depolama, elleçleme, dağıtım faaliyetleri giderek yaygınlaşmaktadır.

2.3.3.1. Turizm

Ülke ekonomilerinde önemli bir yeri olan turizm sektörünün boyutları giderek genişlemektedir. Turizm sektöründe yapılan her türlü harcama, ekonomide bir hareketlilik, canlılık oluşturmakta ve ülke ekonomilerini parasal anlamda olumlu yönde etkilemektedir. Turizmin ülke ekonomilerine sağladığı etkilerin düzeyi, aynı zamanda turizm sektörünün gelişme düzeyini de yansıtabilmektedir.

Hızlı ekonomik, siyasi ve teknolojik gelişmelere paralel olarak, turizm tüketim kalıplarında da son yıllarda önemli bir değişim gözlenmektedir. Zamanla daha da belirginleşen yeni tip turistik beklentiler, deniz-güneş-kum üçgeninin hâkim olduğu alışılmış turizm merkezlerinden uzak, doğa ile iç içe, abartılı olmayan tesislerde uygun bir oda, iyi bir hizmet ve tüm bunların başında bozulmamış ve temiz bir doğal çevrede aktif bir tatil olarak özetlenmektedir.

İzmir ili (TR31 Bölgesi), coğrafi konumu, tarihsel ve kültürel kaynaklarının çeşitliliği, coğrafi özellikleri ve deniz-kum-güneş kaynaklı kitle turizmine yönelik altyapısıyla geniş ve canlı bir turizm potansiyeline ve çeşitliliğine sahiptir. İzmir, farklı turizm türlerinde değerlendirilebilecek doğal, tarihi ve kültürel kaynaklarıyla, özellikle kongre, fuar, sağlık, deniz, kent, kültür turizmi ve eko turizm alanında büyük avantajlar taşımaktadır.

Söz konusu avantajlar, ancak uzun vadede korunabildikleri sürece, bölgenin hem yurtiçi hem de yurtdışı turizm pazarındaki payının büyümesi sağlanabilecektir. Bunun için özellikle turizm yörelerindeki arazi kullanma ve altyapı kararlarının gerek yerel, gerekse merkezi yönetimlerce rasyonel olarak alınması önem kazanmaktadır. Altyapılarda kapasite üstü zorlamalar, doğal değerlerin yok olması tehlikesini de beraberinde getireceğinden, bu kararların alınması sürecinde turizmin en önemli görevinin doğal, kültürel ve tarihi değerlerin korunarak kullanılması olduğu unutulmamalıdır.

2.3.3.1.1. Tarihi ve Kültürel Değerler

En az 8500 yıllık bir geçmişe sahip olan İzmir, tarih boyunca önemli liman kenti ve yerleşim alanı olarak zengin bir kültürel mirasa sahiptir. İzmir'in antik çağlarda devam eden ticari, sosyal ve kültürel önemi, antik dönem sonrasında da sürmüştür. Yaşanan büyük değişim ve dönüşüm sürecine rağmen İzmir, bölgenin tümüne yayılmış olan ve çok katmanlı bir yapı içerisinde varlığını sürdüren mimari ve arkeolojik mirası, yaşama biçiminden yemek kültürüne, geleneksel el sanatlarından dil özelliklerine kadar büyük bir çeşitlilik sunan zengin kültürel yaşamı ile tüm bu kültürlerin izlerini taşımaktadır. İzmir, Selçuklu ve Osmanlı dönemleri boyunca da önemli mimari eserlerle donatılmıştır.

Eski İzmir kenti (Smyrna), körfezin kuzeydoğusunda yer alan ve yüzölçümü yaklaşık yüz dönüm olan bir adacık üzerinde kurulmuştur. Son yüzyıllar boyunca Siphos (Yamanlar) Dağı'ndan gelen sellerin getirdikleri mil ile bugünkü Bornova ovası oluşmuş ve yarım adacık bir tepe haline dönüşmüştür. Burada, İzmir'deki ilk yerleşim yeri olarak tespit edilen İzmir

Höyüğü bulunmaktadır. Batı Anadolu kıyılarındaki ilk yerleşimler, Troya Savaşlarından sonra kurulan Aiol, Ion ve Dor kökenli olup küçük yarımada üzerinde kurulmuştur. Bunlar, Çandarlı, Foça, İzmir, Klazomenai, Miletos ve İasos gibi yerleşimlerdir. Bunun nedeni yerleşim yerlerini kuran ve oturan insanların daha çok Hellenli olmalarıdır. Böylece yarımada yerleşikleri hem iki limana sahiptiler, hem de kara ve denizden gelecek saldırılara karşı güvence içindeydiler. Eski İzmir yerleşimi yaklaşık 3000 yıl boyunca bu yarımada üzerinde yer almıştır. M.Ö. 4. Yüzyılın ikinci yarısında büyük nüfus artışı yüzünden, bugünkü Kadifekale eteklerine taşınmıştır.

İzmir ilindeki, arkeolojik ve anıtsal değeri olan yapılar ve kalıntılar, ilçeler itibarıyla aşağıda verilmiştir.

Aliağa: Kyme Antik Kenti, Myrina Antik Kenti, Boz Höyük, Çaltıdere Höyüğü, Hisarlık Tepe, Sarisekitepe

Bayındır: Hacı Sinan Camii ve Külliyesi, Telcioğlu Camii, Recep Hanı, Eskici Dede Türbesi

Bergama: Antik Pergamon Akropolisi, Antik Pergamon Nekropolü, Asklepion Bölgesi, Perperane Antik Kenti, Antik Elaia Kenti, Alliaonai Antik Kenti, Aigeia Antik Kenti, Teuthrania Antik Kenti, Yiğmatepe Tümülüsü, Musalla Mezarlığı, Maltepe Tümülüsü, Tavşantepe Tümülüsü, Antik Parthenion Kenti (Hisartepe), Eğrigöl Tepesi (Antik Halisarna Kenti Akropolisi), Bayram Tepesi, Roma Hamamı

Ulu Cami (1399), Kurşunlu Cami (1433), Koyun Köprü (1384), Laleli Cami, Kulaksız Cami, Yeni Cami, Koca Sinan Mescidi, İncirli Mescit, Karaosman Sebili, Küplü Hamam, Üç Kemer Köprüsü (Roma Dönemi), Tabaklar Hamamı ve Köprüsü, Kızıl Avlu

Beydağ: Halıköy Tümülüsü

Bornova: Bornova Höyüğü, Yeşilova Höyüğü, Yassitepe Höyüğü

Buca: Kaletepe Şehir Kalıntıları

Çeşme: Erythrai Antik Kenti, Gökayası Tepesi, Kervansaray (1528), Anonim Çeşme-1792, Kaymakam Çeşme (1829), Hacı Memiş Cami (1832), Hacı Mehmet Cami (1842)

Çiğli: Çeşitli arkeolojik kalıntılar

Dikili: Aterneus ve Pitane Kenti Kalıntıları, Çandarlı Kalesi (XIII yy. Ceneviz yapısı-ilk)

Foça: Antik Phokaia Kenti Kalıntıları, Şeytan Hamamları (MÖ 5.yy), Pers Anıt Mezarı, (Taş Ev-MÖ 4yy), Tiyatro (MÖ 340-330), Dış Kale –Ceneviz Kalesi (1678), Beşkapılar (Osmanlı Dönemi Kayıkhanesi), Roma Dönemi Mozaikleri (5.yy Villa Yapısı), Arkaik Duvar (Pers İşgali Sırasında İnşa Edilmiş), Fatih Cami (1455)

Karaburun: Çeşitli Arkeolojik Kalıntılar, Büyükkada Arkeolojik Sit Alanı, Antik Taş Ocağı, Kale Kalıntısı

Karşıyaka: Bayraklı Höyüğü (Smyrna Antik Kenti), Kale Kalıntıları, Tantalos Kral Mezarı

Kemalpaşa: Antik Nymhaion Kalesi, Karabel Anıtı (Hitit dönemi olduğu sanılıyor), Ulucak Höyüğü (Neolitik- erken tunç- geç Roma- erken Bizans dönemi kalıntıları, Emet Bey Camisi (Selçuklu dönemi)

Kınık: Kızılasar kalesi kalıntıları, Kocaömer Köyü kalıntıları (M.Ö. 500-400), Değirmen kalıntıları, su kemerleri (Roma dönemi), Gambirion Kalıntıları (tarih öncesi), Yıldırım Beyazıt Cami, İbrahim Ağazade Cami

Kiraz: Hisar Kalesi, Kaleköy Antik Kenti, Yağlar Kalesi, Kayacık Hisar Kalesi, Aydınoğlu Cami, Suludere Cami ve Hamamı

Konak: Agora, Antik tiyatro kalıntıları, Kadifekale, Kemeraltı kentsel sit alanı–Hisarönü, Hisar Cami (16.yy), Kızlarağası Hanı(1745), Çakaloğlu Hanı, Şadırvan Camisi(1636), Başdurak Cami (1652), Kemeraltı Camisi (18.yy), Faikpaşa Camisi (16.yy), Saint Polikarp Kilisesi (1625)

Menderes: Kolophon kenti (MÖ 325 7.yy itibaren), Notion (Kolophon kentinin güney limanı), Klaros (MÖ 6.yy- Kolophon'un kutsal yeri)

Menemen: Larissa Antik Kenti, Killa Antik Kenti, Nekropol, Neonteikhos Antik Kenti, Palamut Tepe, Panaztepe

Narlidere: Çeşitli arkeolojik kalıntılar

Ödemiş: Velitepe, Yoğurtçu Yusufdere, Mezartepe, Çataltepe, Tepecik Kumtepe Tümülüsleri (Lidya, Helenistik, Roma dönemleri), Dağcı, Köşkkuyusu, Sazlıtepe, Tepetarla Höyükleri (Kalkolitik çağa varan), Birgi yerleşimi (Çakırağa Konağı: 18-19.yy), Mehmet Efendi Medresesi: (1554), Ulu Cami (1308-1312), Ümmü Sultan Türbesi (14.yy), Derviş Ağa Camisi (1663), Karaoğlu Camisi ve Çeşmesi (1762)

Seferihisar: Teos antik kenti-Dionysos Tapınağı (MÖ2.yy), Tiyatro, Odeon, Liman kalıntıları, Lebedos antik kenti, Koçibey Mescidi, Gözsüzler Mescidi, Turabiye Camisi, Sığacık Camisi, Ağa Camisi, Yeni Cami, Hıdırlık Camisi (Selçuklu ve Osmanlı Dönemi), Sığacık Kalesi (16.yy)

Selçuk: Efes Antik Kenti (MÖ 6000'e dayandığı söyleniyor- Helen ve Roma dönemi -), Devlet Agorası, Küretler Caddesi, Yamaç Evleri (1.yy), Tiyatro, Arcadiane Caddesi), Su kemerleri (Bizans dönemi), Zulüm kapısı (MÖ 6.yy), Artemis Tapınağı (Artemision) (MÖ 700), Yedi Uyuyanlar Mağarası, İsa Bey Cami (1375), St Jean Kilisesi (Bizans dönemi), Ayasuluk tepesi-Selçuk Kalesi (1.yydan itibaren), Meryem Ana Evi (1.yy), Şirince yerleşimi

Tire: 14-15. Yy türbeleri (Balım Sultan, Rum Mehmet Paşa, Lütfü Paşa, Molla Mehmet Çelebi), Camiler, Mescitler (Yeşil İmaret Cami (1441), Yeni Cami (16.yy), Tahtakale Camisi (1401), Lütfü Paşa Camisi (16.yy), Gazhane Camisi), Kutu Hanı ve Arastası (1426-1444), Bedesten (15.yy)

Torbalı: Metropolis Antik Kenti, Sinektepe, Arapkave, Arslanlar, Üçlertepe, Küçüktepe Höyükleri

Urla: Airai Antik Kenti, Klazomenai Antik Kenti (MÖ 3000 den itibaren), Klazomenai Yağhanesi(MÖ 6.yy), Limantepe Höyüğü (MÖ 6000), Değirmen-tepe, Dubatepe Nalbantepe Tümülüsleri, Karantina Adası

2.3.3.1.2. Doğal Güzellikler ve Turizm Çeşitliliği

İzmir Bölgesi, coğrafi konumu, doğal güzellikleri, deniz varlığı, tarihi ve kültürel kaynakları itibarıyla, pek çok turizm türüne, spor etkinliğine, kültürel faaliyetlere uygun bir ortam yaratmaktadır.

İzmir ilinde, Alaçatı Çakabey, Alaçatı Güvercinlik, Alaçatı Mersin Körfezi, Alaçatı, Alaçatı Yumru Koyu, Balçova Termal, Çeşme Altinkum, Çeşme Altinkum Kuzeyi, Çeşme Ayasaranda, Çeşme Paşa Limanı, Çeşme Reisdere, Çeşme Şifne, İnciraltı, Özdere Kesre, Seferihisar Doğanbey Termal, Selçuk Pamucak II Nolu, Selçuk Pamucak Bölgeleri **Turizm Merkezi**™ olarak, Bergama-Allanoi-Manisa Soma Menteşe Termal, Dikili Termal Bölgeleri ise **Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgeleri (KTKGB)** olarak, Çeşme-Alaçatı Bölgesi ise **Turizm Kenti (TK)** olarak ilan edilmiştir.

A- Deniz Turizmi

İzmir'in Ege Denizi'ne 629 km kıyısı bulunmaktadır. Bunun 101 km'si doğal plaj (kumsal) niteliğindedir. İlde, birçok kıyı şeridi, plaj olarak kullanılabilir. En çok bilinen ve yoğun olarak kullanılan plajlar; Çeşme-Ilıca, Dikili, Çandarlı, Foça, Karaburun, Özdere-Gümüldür, Selçuk-Pamucak, Seferihisar-Akkum, Urla-Çeşmealtı, Yassıcaada Plajlarıdır. Pek çok kıyı şeridinin, yüzyıllar öncesinden bu yana yerleşim yeri olarak kullanıldığının bilinmesi, plajların daha çok ilgi görmesine neden olmaktadır.

2012 yılı itibarıyla, İzmir Büyükşehir Belediyesi sınırları içinde mavi bayraklı 24 plaj bulunmaktadır. Bu plajların 7'si Çeşme'de, 3'ü Dikili'de, 4'ü Foça'da, 4'ü Menderes Gümüldür'de, 3'ü Seferihisar'da ve 3'ü de Selçuk Pamucak'tadır. İzmir kıyıları, yarımada ve koylardan oluşan coğrafyasıyla, plaj kullanımı dışında su sporlarına da olanak vermektedir. Bu kıyılar aynı zamanda Türkiye'nin önemli yat turizmi potansiyeli taşıyan alanlarındandır. Kıyılarda, 3,097 kişilik, 54 adet gününbirlik gezi teknesi bulunmaktadır.

Kıyı kuşağında yer alan koyların sahip olduğu doğal güzellikler, ormanlar, maki ve zeytinliklerle örtülü bitki dokusu, iklim özellikleri gibi olumlu özellikler; kıyı boyunca yer alan arkeolojik alanlar, antik kentler gibi kültürel değerlerin yanı sıra, kıyıda yerleşmelerin yarattığı hizmet olanakları ve otantik değerler de turizm potansiyelini oluşturan ve destekleyen unsurlardır.

İzmir'in gelişme gösterebileceği deniz turizmi alanlarından biri de yat ve kruvaziyer turizmidir. Geçmiş yıllarda sadece üst gelir gruplarına ait bir spor olarak görülen yatçılık, günümüzde getirileri açısından da dünyanın önemli turizm olanaklarından biri olarak kabul edilmektedir. Akdeniz'deki yatçılar ve kruvaziyer gemileri tarafından, İzmir'in sahip olduğu doğal konumun fark edilmesi, ilin bir cazibe merkezi haline getirilmesi, turizm faaliyetlerinin ve turizm gelirlerinin artmasına hizmet edecek niteliktedir.

B- Kültür ve İnanç Turizmi

İnanç turizmi kapsamında, İzmir'in Selçuk ilçesi özel bir öneme sahiptir. İlçe sınırları içerisindeki Efes antik kenti, çeşitli dönemleri kapsamış olması nedeniyle, özellikle Hıristiyanlık dünyası açısından çok önemsenmektedir. Hıristiyanlığın Efes'ten yayılması ve İncil'deki Yuhanna'yı yazan St. Jean başkanlığında Efes Antik Tiyatro'da yapılan bir toplantı ile Efes halkının Hıristiyanlığa davet edilmiş olması, bu önemi oluşturmada etkilidir. Efes'ten 7

km uzaklıktaki Bülbül Dağı, Hz. İsa'nın ölümünden sonra St. Jean ile birlikte gelen Meryem Ana'nın son zamanlarını geçirdiği yer olarak kabul edilmektedir. Müslümanlarca da kutsal sayılan bu ev, çeşitli zamanlarda papalar tarafından ziyaret edilerek Hıristiyanlık âleminin "Hac Yeri" ilan edilmiştir.

C- Kongre Turizmi

İzmir'de kentsel hizmetlerin yanı sıra diğer turizm faaliyetlerindeki çeşitlilikler de kongre turizminin gelişmesine uygun ortam yaratmaktadır. Büyük Efes Oteli, Hilton Oteli, Termal Prenses Otel, Çeşme Altnyunus, Richmond Ephesus Otel ile MMO Tepekule Kongre ve Sergi Merkezi kongre turizmine uygun olarak inşa edilmiş yerlerdendir.

D- Kış Turizmi

Ege Bölgesinde, Gediz ve Küçük Menderes ırmaklarının arasında yer alan Bozdağ yükseltisinin kuzey yamaçlarında doğal pistlerin olması, kayak sporlarına olanak vermektedir. Kayak merkezinde üç açık pist, on doğal pist mevcuttur ve bunların yaklaşık kayakçı kapasitesi 4,000 kişidir.

E- Termal Turizmi

İzmir'in pek çok yerinde, geçmiş yüzyıllarda da şifa bulmak amacıyla kullanılmış pek çok sıcak su kaynağı bulunmaktadır. Balçova Kaplıcaları, Bayındır Ilıcaları, Bergama Kaplıcaları, Menemen Ilıcaları, Ilıcagöl Ilıcası, Tavşan Adası Ilıcası, Çeşme Ilıcaları, Şifne (Reisdere) Kaplıcası ve Çamuru, Seferihisar Kaplıcaları, Urla Ilıcaları (Malkoç içmeleri) ve Gülbahçe Ilıcalarında, hâlâ termal turizm yapılmaktadır.

Kaplıcalarda, sıcak su, çamur banyosu ve içme suları bulunmakta, modern tıbbın imkânlarından da yararlanılarak, farklı tedavi yöntemleri uygulanmaktadır. Kaplıcalara, gerek yurtiçinden gerekse yurtdışından pek çok insan ilgi göstermektedir.

F- Yayla Turizmi

Ödemiş ilçesinin Bozdağ Gölcük yaylası ve yine aynı bölgedeki Subatan yaylası, Karşıyaka ilçesinin kuzeyindeki Yamanlar Dağı üzerinde bulunan Karagöl ve Bergama ilçesini çevreleyen dağlardan kuzeydeki Madra Dağı'nda bulunan Kozak Yaylası günübirlik turizme ve yayla turizmine elverişli alanlardır.

G- Kamp Karavan Turizmi

Çeşme, Gaziemir, Gümüldür ve Seferihisar'da çadırlı kamp ve karavan kamping hizmeti verilmektedir.

H- Ornitoloji

İzmir Çamaltı Tuzlası'nın içinde bulunduğu 8.000 hektarlık alan, 1982 yılında Su Kuşları Koruma ve Üretim Sahası olarak tescil edilmiştir. Yaklaşık 200 tür kuşun bulunduğu bölgeye, her yıl ortalama 50,000 kuş uğramaktadır.

İ- Rüzgâr Sörfü

Çeşitli rüzgâr koşulları ve ideal sörf alanı ile özellikle Çeşme'nin Alaçatı mevki, Avrupa'nın en önemli sörf merkezlerinden biridir.

J- Dağ Turizmi

Balçova Tepesi ile Yamanlar Dağı, dağ sporlarının amatör düzeyde yapıldığı yerlerdir. Bunun dışında, İzmir Körfezi'ne inen dağ silsileleri içinde kuzeydeki Madra Dağları 2,000 metreyi geçen yüksekliği ile dağcılık açısından son derece elverişlidir.

K- Dinlenme ve Piknik Alanları

İzmir ili, dinlendirici ve eğlenceye uygun yeşil alanları ile gerek il halkının gerekse turistlerin ilgisini çekmektedir. Pek çok anayol ya da köy yolu üzerinde, ormanlık alanlar üzerinde, doğayla iç içe, dinlendirici piknik alanları bulunmaktadır.

En bilinen ve beğenilen dinlenme ve piknik alanlarından bazıları; Belkahve, Çiçekli Köy, Efeoğlu, Karagöl, Çeşme-Altinkum, Çeşme-Tanay, Çeşme-Uzunkuyu, Kemalpaşa-Karabel, Menderes-Gümüldür, Seferihisar-Çamlık ve Ödemiş-Gölcük alanlarıdır. Ulaşımın kolay olduğu, piknik alanlarına özgü her türlü ihtiyacın karşılanabildiği bu alanlarda, ziyaretçi sayıları çok yüksek olup, özellikle bahar ve yaz aylarında yoğunluk yaşanmaktadır.

İlin kültürel hayatı açısından mevcut olanaklara bakmak gerekirse; 2010 yılı itibarıyla ilde 110 sinema salonunun, 57 tiyatro salonunun, 10 müzenin bulunduğu görülmektedir. İzmir ili, tüm iller arasında, sinema salonu varlığı açısından 3. Sırada, tiyatro salonu varlığı açısından 2. Sırada ve müze sayısı açısından da 2. Sırada yer almaktadır.

2.3.3.1.3. Turizm Arz ve Talebi

İzmir ilinde, Ağustos 2012 itibarıyla toplam 143 adet turizm işletme belgeli otel bulunmaktadır. Bu otellerin yaklaşık %37'si (53 adet) il merkezinde (Konak'ta) olup, %21'i (30 adet) Çeşme, %8.4'ü (12 adet) Selçuk ve %7'si de (10 adet) Menderes ilçesinde yer almaktadır. Beş yıldızlı ve dört yıldızlı otellerin çok büyük bir bölümü de yine Çeşme, Selçuk, Menderes ve Konak ilçelerinde bulunmaktadır. İzmir'in turizm işletme belgeli otellerinin toplam oda sayısı 13,322 olup, toplam yatak kapasitesi ise 28,169'dur.

Tablo 63: İzmir Bölgesi Turizm İşletme Belgeli Konaklama Tesisleri (Ağustos 2012)

Türü	Turizm İşletme Belgeli Tesisler (2011)			Turizm İşletme Belgeli Tesisler (2012)		
	Tesis Sayısı	Oda Sayısı	Yatak Kap.	Tesis Sayısı	Oda Sayısı	Yatak Kap.
5 Yıldız	15	5,093	10,763	16	5,093	10,755
4 Yıldız	24	3,017	6,289	25	3,184	6,607
3 Yıldız	34	1,970	4,019	32	1,879	3,795
2 Yıldız	31	1,031	2,040	31	992	1,981
1 Yıldız	1	17	34	1	17	34
Tatil Köyü (TK 1 Yıldız)	1	465	1,080	1	465	1,080
Tatil Köyü (TK 5 Yıldız)	2	449	1,106	2	449	1,106
Tatil Köyü (TK 4 Yıldız)	2	218	446	2	218	446
M2	1	33	72	1	33	72
Pansiyon	5	63	124	4	54	104
Apart	3	58	140	4	84	223
Özel	8	185	456	8	185	456
Kamping	1			1		
Butik	11	532	1,067	13	547	1,092
Butik Tatil Villası (BTV)	1	68	136	1	68	136
Müstakil Apart Otel (MAO)	1	80	365	1	54	282
Toplam	141	13,279	28,137	143	13,322	28,169

Kaynak: İzmir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü

İzmir'deki 5 yıldızlı otellerin sayısı 16 olup, bu otellerin 4'ü Çeşme, 4'ü Selçuk, 3'ü Konak, 3'ü Menderes ilçesinde bulunmaktadır. 4 ve 3 yıldızlı otellerin dağılımına ilçeler itibarıyla bakıldığında, il genelinde toplam 57 adet 4 ve 3 yıldızlı otel bulunmakta olup, bu otellerin ağırlıklı olarak (%49'u) Konak ilçesinde yoğunlaştığı görülmektedir. Turizm işletme belgeli tesislerin sınıflarına göre ve ilçeler itibarıyla dağılımı EK 2'de verilmektedir.

İzmir ilindeki turizm işletme belgeli tesisler, 2010 yılı itibarıyla, Ege Bölgesindeki turizm işletme belgeli tesisler içerisinde tesis sayısı itibarıyla %20.5 oranında pay alırken, oda ve yatak sayısı açısından sırasıyla %17.7 ve %17.6 oranlarında pay almaktadır. Türkiye genelindeki turizm işletmeli belgeli tesisler içerisinde ise İzmir ilinin payı tesis sayısı itibarıyla %5 iken, oda ve yatak sayısı itibarıyla %4.1'dir.

Tablo 64: Turizm Belgeli Konaklama Tesisleri (2010)

	Tesis Sayısı	Oda Sayısı	Yatak Kapasitesi
İzmir	132	12 190	25 688
Ege Bölgesi	645	68 688	145 922
Türkiye	2 647	299 621	629 465
İzmir/Ege Bölgesi (%)	20.5	17.8	17.6
İzmir/Türkiye (%)	5.0	4.1	4.1
Ege Bölgesi/Türkiye (%)	24.4	22.9	23.2

Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı

İzmir'deki Turizm İşletme Belgeli tesislerin ilçeler itibarıyla dağılımı incelendiğinde, en fazla tesisin Konak ilçesinde olduğu (53 adet) ve bunu sırasıyla 30 tesis ile Çeşme, 12 tesis ile Selçuk ve 10 tesis ile de Menderes ilçelerinin izlediği görülmektedir. Turizm İşletme Belgeli tesislere ait yatak kapasitesinin %27'si Konak ilçesinde iken, %21.8'i Çeşme, %16'sı Selçuk ve %15.8'i de Menderes ilçesinde yer almaktadır.

Tablo 65: Turizm İşletme Belgeli Tesislerin İlçeler İtibarıyla Dağılımı (Ağustos 2012)

İlçe Adı	Tesis Sayısı	Oda Sayısı	Yatak Kapasitesi	
			Adet	% Dağılım
Balçova	2	423	852	3.0
Bornova	2	190	384	1.4
Çigli	1	78	156	0.6
Gazimir	2	100	200	0.7
Karşıyaka	1	15	30	0.1
Konak	53	3,784	7,629	27.1
Aliağa	3	113	232	0.8
Bergama	1	57	114	0.4
Çeşme	30	2,723	6,135	21.8
Dikili	6	286	609	2.2
Foça	7	340	690	2.4
Kemalpaşa	1	24	50	0.2
Karaburun	1	15	30	0.1
Menderes	10	2,073	4,444	15.8
Narlidere	1	316	636	2.3
Ödemiş	1	39	78	0.3
Seferihisar	5	440	978	3.5
Selçuk	12	2,094	4,498	16.0
Tire	1	35	70	0.2
Torbalı	2	109	218	0.8
Urla	1	68	136	0.5
Toplam	143	13,322	28,169	100.0

Kaynak: İzmir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü

İzmir genelinde, toplam 43 adet, turizm yatırım belgeli tesis bulunmaktadır. Yatırımlar tamamlandığında, il konaklama kapasitesine 5,031 oda ve 11,665 adet yatak kapasitesi eklenecektir. Yatırım belgeli tesislerin önemli bir kısmı (%44'ü) Çeşme'de bulunmaktadır.

Tablo 66: İzmir Bölgesi Turizm Yatırım Belgeli Konaklama Tesisleri (Ağustos 2012)

Türü	Tesis Sayısı	Oda Sayısı	Yatak Kapasitesi
5 Yıldız	7	1,795	3,844
4 Yıldız	10	1167	2569
3 Yıldız	10	631	1282
2 Yıldız	-	-	-
1 Yıldız	1	10	20
TK 5 Yıldız	-	-	-
TK 4 Yıldız	2	155	496
Pansiyon	1	96	212
Butik	2	401	850
Butik Tatil Villası (BTV)	2	464	1760
Müstakil Apart Otel (MAO)	-	-	-
Özel	2	24	52
Toplam	43	5,031	11,665

Kaynak: İzmir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü

İzmir'deki turizm yatırım belgeli tesislerin ilçeler itibarıyla dağılımı incelendiğinde, en fazla tesisin Çeşme'de olduğu (19 adet) ve bunu sırasıyla 8 tesis ile Konak ve 4 tesis ile Dikili ilçelerinin izlediği görülmektedir. Turizm yatırım belgeli tesislere ait yatak kapasitesinin %30.8'i Çeşme ilçesinde iken, %22'si Dikili'de, %16.5'i Konak'ta ve %16'sı da Seferihisar ilçesinde yer almaktadır.

Tablo 67: Turizm Yatırım Belgeli Tesislerin İlçeler İtibarıyla Dağılımı (Ağustos 2012)

İlçe Adı	Tesis Sayısı	Oda Sayısı	Yatak Kapasitesi	
			Adet	% Dağılım
Balçova	1	134	268	2.3
Bergama	1	72	144	1.2
Bornova	1	175	350	3.0
Çeşme	19	1,624	3,592	30.8
Dikili	4	925	2,568	22.0
Foça	2	44	92	0.8
Gaziemir	1	122	244	2.1
Karşıyaka	1	99	198	1.7
Kemalpaşa	1	116	232	2.0
Konak	8	932	1,925	16.5
Ödemiş	1	37	84	0.7
Seferihisar	2	716	1,898	16.3
Torbalı	1	35	70	0.6
Toplam	43	5,031	11,665	100.0

Kaynak: İzmir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü

İlde yatırım aşamasında olan 5 yıldızlı tesislerin 3 adedi Çeşme’de iken, 2 adedi Merkez, 1 adedi de Dikili ilçesinde bulunurken, 4 yıldızlı otellerin de 5 adedi Merkez ilçede yer almaktadır. Turizm yatırım belgeli tesislerin sınıflarına göre ve ilçeler itibariyle dağılımı Ek 3’te verilmektedir.

İzmir ili genelinde, 525 adet belediye belgeli konaklama tesisi bulunmakta olup bu tesislerdeki oda sayısı 11,512 ve yatak sayısı 26,209’dur. Ege Bölgesindeki tesislerin %17.7’si, oda sayısının %15.7’si, yatak sayısının ise %16.2’si İzmir’de bulunmaktadır. Türkiye genelindeki tesis sayısının %5.9’u, yatak sayısının ise %5.2’si de İzmir’e aittir.

Tablo 68: Belediye Belgeli Konaklama Tesisleri (2011)

	Tesis Sayısı	Oda Sayısı	Yatak Kapasitesi
İzmir	525	11,512	26,209
Ege Bölgesi	2,962	73,191	162,163
Türkiye	8,893	223,025	504,877
İzmir/Ege Bölgesi (%)	17.7	15.7	16.2
İzmir/Türkiye (%)	5.9	5.5	5.2
Ege Bölgesi/Türkiye (%)	33.3	32.8	32.1

Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı

İzmir ilinde, 2010 yılı itibarıyla toplam 339 adet turizm işletme belgeli seyahat acentesi bulunmakta olup, bunların 309’u A grubunda yer almaktadır. Acentelerin %63’ü (215) Merkez’de, diğerleri ilçelerde bulunmaktadır. İlde, turizm belgesine sahip 70 adet yeme-içme ve eğlence tesisi bulunmakta olup, bunların 26’sı 1.sınıf, 11’i 2. Sınıf, 17’si özel belgeli lokanta, diğerleri ise bar, eğlence yeri, mola noktası ve yüzme havuzu şeklindedir. Yeme-içme ve eğlence merkezlerinin 33’ü merkezde, 13’ü ise Karşıyaka’da bulunmaktadır.

Türkiye, Ege Bölgesi ve İzmir için, tesislere geliş, geceleme, ortalama kalış süresi ve doluluk oranlarına ilişkin 2011 yılına ait veriler Tablo 65’de karşılaştırmalı olarak verilmektedir. Tablodan görüldüğü gibi, 2011 yılı itibarıyla Türkiye genelinde toplam tesise geliş sayısı 33,614,187 olup, bunun %5’i (1,668,356) İzmir’e aittir. İzmir ili, Ege Bölgesi tesise giriş sayılarından ise %25.3 oranında pay almaktadır.

Türkiye genelinde 2011 yılı itibarıyla, turizm işletme belgeli tesislerde geceleme sayısı toplam 106,505,481 olup, bunun %4’ü (4,221,591) İzmir’e aittir. Geceleme açısından İzmir’in Türkiye genelinden aldığı pay, yerli turistlerde %6 iken yabancı turistlerde bu pay %3,3’e

düşmektedir. Toplam geceleme sayılarında İzmir ili, Ege Bölgesi'nden ise %20.5 gibi önemli bir pay almaktadır.

Tablo 69: Turizm İşletme Belgeli Tesislerin Konaklama ve Geceleme İstatistikleri (2011)

	İzmir	Ege Bölgesi	Türkiye	İzmir/Ege B.	İzmir/Türkiye
Tesise Giriş Sayısı (Kişi)					
Yabancı	717,653	3,825,261	19,264,058	18.8	3.7
Yerli	950,703	2,776,293	14,350,129	34.2	6.6
Toplam	1,668,356	6,601,554	33,614,187	25.3	5.0
Geceleme					
Yabancı	2,567,210	14,602,698	78,888,865	17.6	3.3
Yerli	1,654,381	5,956,274	27,616,616	27.8	6.0
Toplam	4,221,591	20,559,422	106,505,481	20.5	4.0
Ortalama Kalış Süresi (Gün)					
Yabancı	3.6	3.8	4.1		
Yerli	1.7	2.1	1.9		
Toplam	2.5	3.1	3.2		
Doluluk Oranı (%)*					
Yabancı	29.81	32.6	38.12		
Yerli	19.21	11.6	13.34		
Toplam	49.02	44.2	51.46		

Not: Ege Bölgesine ait doluluk oranları 2010 yılına ait değerlerdir.

Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı

Turizm işletme belgeli tesislerde ortalama kalış süresi bölge ortalamasında 3.1 ve Türkiye genelinde 3.2 iken, İzmir'de 2.5'tir. Özellikle yabancı turistlerin ilde kalış süreleri Ege Bölgesi ve Türkiye ortalamalarının altında kalmıştır. Türkiye'de yabancı turistlerin ortalama kalış süresinin 4.1 gün, İzmir'de ise 3.6 gün olduğu, yerli turistlerin Türkiye'de ortalama kalış süresi 1.9 gün iken İzmir'de bunun 1.7 gün olduğu görülmektedir.

Turizm işletme belgeli tesislerin doluluk oranı 2011 yılı itibarıyla Türkiye genelinde %51.5 dolaylarında iken, İzmir genelinde bu oran %49 dolayındadır. Doluluk oranlarında Türkiye ortalamasında yabancı turistler daha ağırlıklı olmasına karşın, ilde yerli turistlerin yarattığı doluluk oranı, Türkiye geneline göre daha yüksektir.

2011 yılı itibarıyla Türkiye genelinde belediye belgeli tesislerde, toplam tesise giriş sayısı 22,411,589 olup, bunun %6'ü (1,359,928) İzmir'e aittir. İzmir ili, Ege Bölgesi tesise giriş sayılarından ise %22.6 oranında pay almaktadır. Türkiye genelinde 2011 yılı itibarıyla, belediye belgeli tesislerde geceleme sayısı toplam 49,729,234 olup, bunun %5.4'ü (2,678,885) İzmir'e aittir. Geceleme açısından İzmir'in Türkiye genelinden aldığı pay, yerli turistlerde %8.9 iken yabancı turistlerde bu pay %1,2'ye düşmektedir. Toplam geceleme sayılarında İzmir ili, Ege Bölgesi'nden ise %16.9 oranında pay almaktadır.

Tablo 70: Belediye Belgeli Tesislerin Konaklama ve Geceleme İstatistikleri (2011)

	İzmir	Ege Bölgesi	Türkiye	İzmir/Ege B.	İzmir/Türkiye
Tesise Giriş Sayısı (Kişi)					
Yabancı	126,910	2,325,460	6,846,474	5.5	1.9
Yerli	1,224,018	3,643,567	15,565,115	33.6	7.9
Toplam	1,350,928	5,969,027	22,411,589	22.6	6.0
Geceleme					
Yabancı	265,227	8,336,533	22,662,247	3.2	1.2
Yerli	2,413,658	7,496,421	27,066,987	32.2	8.9
Toplam	2,678,885	15,832,954	49,729,234	16.9	5.4
Ortalama Kalış Süresi (Gün)					
Yabancı	2.1	3.6	3.3		
Yerli	2.0	2.1	1.7		
Toplam	2.0	2.7	2.2		
Doluluk Oranı (%)					
Yabancı	3.11	9.1	15.45		
Yerli	28.32	5.7	18.46		
Toplam	31.44	14.8	33.91		

Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı

Belediye belgeli tesislerde ortalama kalış süresi bölge ortalamasında 2.7 gün ve Türkiye genelinde 2.2 gün iken, İzmir’de 2 gündür. Özellikle yabancı turistlerin ilde ortalama kalış süreleri Ege Bölgesi ve Türkiye ortalamalarının altında kalmıştır. Türkiye’de yabancı turistlerin ortalama kalış süresinin 3.3 gün, İzmir’de ise 2.1 gün olduğu, yerli turistlerin Türkiye’de ortalama kalış süresi 1.7 gün iken İzmir’de bunun 2 gün olduğu görülmektedir.

Belediye belgeli tesislerin doluluk oranı 2011 yılı itibarıyla Türkiye genelinde %33.9 dolaylarında iken, İzmir genelinde bu oran %31.4 dolayındadır. İlde, yabancı turistlerin yarattığı doluluk oranı, Türkiye geneline göre daha düşük iken yerli turistlerde ise Türkiye geneline göre daha yüksektir.

Turizm açısından, Türkiye geneli ve İzmir karşılaştırıldığında, ortaya çıkan en önemli sonucun, Ege Bölgesi içerisinde turizm faaliyetleri açısından önemli bir yer edindiği görülen ilin, Türkiye genelinden ise daha sınırlı bir pay alabildiğidir.

Tablo 71: İlçeler İtibarıyla Turizm İşletme Belgeli Tesislerdeki Konaklama ve Geceleme İstatistikleri (2011)

	Tesise Geliş Sayısı	Geceleme Sayısı	Ortalama Kalış (Gün)	Doluluk (%)
Bornova	20,895	34,631	1.7	20.36
Karşıyaka	790	1,836	2.3	5.85
Konak	721,166	1,155,222	1.6	42.75
Aliağa	8,816	19,310	2.2	33.07
Bergama	7,518	18,035	2.4	31.16
Çeşme	257,502	682,209	2.6	36.49
Dikili	31,744	89,634	2.8	64.67
Foça	22,602	64,052	2.8	35.63
Karaburun	132	472	3.6	12.79
Kemalpaşa	6,266	10,624	1.7	58.21
Menderes	128,963	883,015	6.8	79.49
Ödemiş	4,315	5,422	1.3	19.04
Seferihisar	31,528	172,973	5.5	79.66
Selçuk	282,316	815,318	2.9	59.59
Tire	2,748	5,913	2.2	23.14
Torbalı	10,743	21,665	2.0	30.31
Urla	35	168	4.8	1.48
Gaziemir	11,054	19,500	1.8	43.71
Balçova	67,449	146,669	2.2	47.16
Çiğli	16,638	22,348	1.3	39.25
Narlidere	35,136	52,575	1.5	38.63
Toplam	1,668,356	4,221,591	2.5	49.02

Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı

İzmir ilinde, turizm işletme belgeli tesislerdeki turizm faaliyetlerine ilçeler itibarıyla bakıldığında; 2011 yılında, tesise geliş sayıları açısından, il genelinden en çok pay alan ilçelerin %43.2 ile Konak, %16.9 ile Selçuk ve %15.4 ile de Çeşme ilçeleri olduğunu görmekteyiz. Geceleme sayıları itibarıyla da, il genelinden alınan paylar, aynı ilçeler arasında sırasıyla %27.4, %19.3, ve %16.2 olarak dağılmaktadır. Ortalama kalış sürelerinin en yüksek olduğu ilçeler; Menderes (6.8), Seferihisar (5.5) ve Urla (4.8) olup, bu ilçelerdeki ortalama kalış süreleri, il ortalamasının (2.5) üzerindedir. İl genelindeki doluluk oranı %49 iken, Selçuk (%59.6), Menderes (%79.5), Seferihisar (%79.7), Dikili (%64.7)'dir.

Tablo 72: İlçeler İtibariyle Belediye Belgeli Tesislerdeki Konaklama ve Geceleme İstatistikleri (2011)

	Tesise Geliş Sayısı	Geceleme Sayısı	Ortalama Kalış (Gün)	Doluluk (%)
Bornova	13,058	20,855	1.6	36.16
Buca	921	1,763	1.9	6.04
Konak	238,081	390,757	1.6	30.35
Aliğa	2,980	14,339	4.8	14.82
Bergama	28,487	34,398	1.2	12.98
Beydağ	48	210	4.4	5.23
Çeşme	372,151	573,140	1.5	27.96
Dikili	8,327	16,846	2.0	7.81
Foça	60,116	75,802	1.3	12.83
Karaburun	49,580	73,291	1.5	19.78
Kiraz	798	799	1.0	4.56
Menderes	321,939	1,016,418	3.2	48.15
Ödemiş	33,553	100,176	3.0	58.15
Seferihisar	17,827	52,087	2.9	12.88
Selçuk	86,604	86,604	1.0	30.85
Tire	7,561	14,951	2.0	23.81
Torbalı	12,653	28,882	2.3	31.44
Urla	42,221	77,426	1.8	43.68
Gaziemir	35,683	73,362	2.1	64.01
Çiğli	13,464	17,400	1.3	30.56
Narlıdere	4,876	9,379	1.9	14.28
Toplam	1,350,928	2,678,885	2.0	31.4

Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı

İzmir ilinde, belediye belgeli tesislerdeki turizm faaliyetlerine ilçeler bazında bakıldığında; 2011 yılında, tesise geliş sayıları açısından, il genelinden en çok pay alan ilçelerin %27.5 ile Çeşme, %23.8 ile Menderes ve %17.6 ile Konak ilçeleri olduğu görülmektedir. Geceleme sayıları itibarıyla da, il genelinden alınan paylar, aynı ilçeler arasında sırasıyla %21, %38, %15 olarak dağılmaktadır. Ortalama kalış sürelerinin en yüksek olduğu ilçeler; Aliğa (4.8), Beydağ (4.4), Menderes (3.2), Ödemiş (3). Çeşme ve Konak ilçelerinde ortalama kalış süresi ise sırasıyla 1.5 ve 1.6 gündür. İlde doluluk oranı %31 dolayında iken, Çeşme (%28), Menderes (%48) ve Konak'ta (%30)'dur.

İzmir iline gelen turistlerin dağılımı incelendiğinde, gelen turistlerin yaklaşık olarak 1/3'ünün yerli turistlerden, 2/3'ünün de yabancı turistlerden oluştuğu dikkati çekmektedir. Yabancı turistler ise ağırlıklı olarak başta Almanya İtalya ve Fransa olmak üzere Avrupa ülkeleri vatandaşlarından oluşmaktadır. İzmir'e yönelik dış turizmin ülkelere göre dağılımı ve yıllar itibarıyla yerli turist sayısı Tablo 73'de verilmektedir.

Tablo 73: İzmir'e Gelen Yabancı Turistlerin Ülkelere Göre Dağılımı ve Yerli Turist Sayıları

Ülke	2009	2010	2011	2011 Pay (%)
Almanya	268,790	276,155	374,237	27.0
İtalya	142,449	138,903	161,320	11.6
Fransa	94,388	100,248	147,179	10.6
İngiltere	85,188	117,666	106,359	7.7
Hollanda	70,895	77,439	82,735	6.0
Belçika	65,497	58,842	60,553	4.4
İspanya	38,468	35,153	45,758	3.3
Yunanistan	28,344	34,553	41,066	3.0
İrlanda	30,066	32,964	40,129	2.9
A.B.D.	33,760	35,746	36,350	2.6
Avusturya	16,901	21,491	29,504	2.1
Polonya	2,973	18,335	26,469	1.9
İran	22,519	31,716	26,369	1.9
İsviçre	13,458	19,039	24,175	1.7
Belarus (B. Rusya)	17,333	19,613	18,164	1.3
İsveç	15,517	14,245	16,554	1.2
K.K.T.C.	13,093	14,610	15,140	1.1
Rusya Fed.	10,173	13,825	14,093	1.0
Norveç	11,247	13,964	13,554	1.0
Danimarka	9,225	11,094	11,690	0.8
Kanada	1,012	9,144	10,045	0.7
Diğer	61,749	59,065	84,817	6.1
Yabancı toplam	1,055,054	1,155,820	1,388,271	100.0
Yerli	382,750	431,186	481,229	25.7
Genel toplam	1,437,804	1,587,006	1,869,500	100.0

Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, İzmir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü

2011 yılı itibarıyla toplam turist sayısının %75'ini kapsayan yabancı turistlerin ülkelere göre dağılımına bakıldığında, toplam yabancı turist sayısının 2011 yılında %27'sinin Almanlardan, %11.6'sının İtalyanlardan, %10.6'sının Fransızlardan ve %7.7'sinin de İngilizlerden oluştuğu görülmektedir. Dört ülkeden gelen turistlerin sayısı, İzmir'e gelen toplam yabancı turistlerin yaklaşık %57'sini oluşturmaktadır. İzmir'e gelen yabancı turistlerin ortalama kalış süresi ise 2010 yılına göre 3.8 gece olup, İzmir'deki tesislerin doluluk oranının %23.3'ü yabancı turistlere aittir. İzmir'e en çok turist geldiği aylar, Haziran, Temmuz, Ağustos ve Eylül aylarıdır.

İzmir'de yer alan müzelerin ziyaretçi sayıları incelendiğinde, ziyaretçi sayısının yıllar itibarıyla artış gösterdiği görülmektedir. Ziyaretçi sayısı, 2010 yılında bir önceki yıla göre %12.4 oranında artış gösterirken, 2011 yılında bir önceki yıla göre artış %17.4 olmuştur. Aşağıdaki

tabloda, 2009-2011 dönemine ilişkin, İzmir’de bulunan müzelere ait ziyaretçi sayıları verilmektedir:

Tablo 74: Yıllar İtibarıyla İzmir Müzeleri Ziyaretçi Sayıları

Müze veya Ören Yerinin Adı	Yıllar			2011 Pay (%)	Değişim 2011/2010
	2009	2010	2011		
Arkeoloji Müzesi	33,608	38,633	25,672	0.7	-33.5
Atatürk Müzesi	45,952	67,878	63,025	1.7	-7.1
Tarih ve Sanat Müzesi	23,999	32,331	44,983	1.2	39.1
Agora	78,884	44,405	51,561	1.4	16.1
Efes Müzesi	126,463	243,754	298,802	8.1	22.6
Efes	1,166,858	1,844,376	2,082,834	56.4	12.9
St.jean	158,219	260,737	359,772	9.7	38
Yamaç Evleri	64,604	85,445	162,123	4.4	89.7
Bergama Müzesi	16,377	23,944	25,833	0.7	7.9
Akropol	179,060	263,140	302,806	8.2	15.1
Asklepieion	673,826	123,127	159,856	4.3	29.8
Bazilika	84,285	41,724	36,535	1.0	-12.4
Çeşme Müzesi	42,162	36,868	43,719	1.2	18.6
Ödemiş Müzesi	54,651	4,410	3,214	0.1	-27.1
Tire Müzesi	32,279	7,803	8,722	0.2	11.8
Çakırağa Konağı	18,009	27,125	22,337	0.6	-17.7
Genel Toplam	2,799,236	3,145,700	3,691,794	100.0	17.4

Kaynak: İzmir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü

Tablodan da görüldüğü gibi, ildeki tüm müze ve ören yeri ziyaretçilerinin 2010 yılında %58.6’sı, 2011 yılında ise %56.4’ü Efes harabeleri ziyaretçilerinden oluşmaktadır. 2011 yılında, 2010 yılına göre, Efes harabelerini gezen ziyaretçilerin sayısı %12.9 oranında artmıştır. Ziyaret edilen yerler arasında, ikinci sırayı St. Jean Kilisesi %9.7 payla almaktadır. 2011 yılında, 2010 yılına göre, İzmir’de müze ve ören yerlerini gezen ziyaretçiler toplamda %17.4 oranında artmıştır. İzmir ilinde, 2011 yılı itibarıyla toplam müze ve ören yeri gelirlerinin %67’si Efes Harabelerinden sağlanmıştır. 2011 yılında, 2010 yılına göre, ilin müze ve ören yeri gelirleri toplamda %41.6 oranında artmıştır.

İzmir ili turizm açısından değerlendirildiğinde, zengin tarihi ve kültürel varlıkları ile doğal kaynak potansiyeline sahip olması turizm açısından avantajlarını oluşturmaktadır. Turizm altyapısının geliştirilebilmesi için; doğal çevrenin geliştirilmesi ve rekreasyon turizminde kullanılması, tarih ve kültür varlıklarının korunması ve kültür turizminde daha etkin değerlendirilmesi, insan kaynaklarının eğitim ve kültür düzeylerinin yükseltilmesi, turizmin

geliştirilmesine yönelik, altyapı, plan-proje gereksiniminin, nitelik ve önceliklerinin belirlenmesi büyük önem taşımaktadır.

Ayrıca, 2012 yılı itibarıyla, İzmir ilinde, Bozdağ-Gölcük-Birgi-Sart hattının, Şirince Köyü'nün ve Bayındır Ergenli-Dereköy mevkinin turizm merkezi olması konusundaki talepler Turizm Bakanlığınca değerlendirilmektedir.

2.3.3.2. Bankacılık

İzmir'de 2011 yılı sonu itibarıyla 26 ayrı banka, bankacılık faaliyetinde bulunmaktadır. İlde faaliyette bulunan bankaların 3'ü kamusal sermayeli mevduat bankası, 2'si kamusal sermayeli 1'i de özel sermayeli olmak üzere 3 adet kalkınma ve yatırım bankası, 10'u özel sermayeli mevduat bankası ve 10'u da Türkiye'de kurulmuş ya da Türkiye'de şube açmış yabancı sermayeli bankadır (Türkiye genelinde ise, 2011 yılı itibarıyla, faaliyet gösteren banka sayısı 44'tür).

İzmir'de, 2000 yılında 613 olan şube sayısı, 2001 bankacılık krizi sonrası hızla düşerek 2003 yılında 461'e gerilemiştir. Sonraki dönemde tekrar artan şube sayısı 2011 yılı sonu itibarıyla, 2000 yılına göre %7.4 civarında artarak toplam 720'ye yükselmiştir. İldeki banka şube sayısının ise, 197'si kamu sermayeli mevduat bankalarına, 372'si özel sermayeli mevduat bankalarına, 148'i yabancı bankalara, 3'ü ise kalkınma ve yatırım bankalarına aittir.

Tablo 75: İzmir ve Türkiye Geneli Bankacılık İstatistikleri

	İzmir			Türkiye		
	2000	2011	Dönemsel Değişim (%)	2000	2011	Dönemsel Değişim (%)
Banka Sayısı	54	26	-51.9	79	44	-44.0
Şube Sayısı	613	720	7.4	7,787	9,760	25.3
Şube Başına Düşen Kişi Sayısı	5,462	5,507	0.8	8,658	7,656	-11.6
Kişi Başına Mevduat (\$)	1,674	5,055	201.8	1,405	4,613	228.3
Kişi Başına Kredi (\$)	803	4,972	519.4	660	4,293	550.7
Mevduat (*)	5,607	20,045	257.5	94,748	344,743	263.9
Kredi (*)	2,687	19,716	633.6	44,473	320,763	621.2
Kredi/Mevduat Oranı**	47.9	98.4	105.4	46.9	93.0	98.4
Şube Başına Düşen Mevduat (*)	9.1	27.8	204.3	12.1	35.3	190.3
Şube Başına Düşen Kredi (*)	4.3	27.3	524.6	5.7	32.8	475.5

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği

(*): Milyon \$.

(**): KKTC, İller Bankası ve Yurtdışı (kredileri ve mevduatları) dâhil edilmemiştir.

2011 yılı itibarıyla, Türkiye genelinde banka şubesi sayısı 9,760 olup, Ege Bölgesi'ndeki banka şubesi sayısı, Türkiye genelinden %14.8 oranında pay alırken, İzmir, Ege Bölgesindeki şube sayısından %49.8 ve Türkiye genelindeki şube sayısından %7.4 oranında pay almaktadır. Ege bölgesi, 2011 yılı itibarıyla, şube sayısı açısından, Düzey 1 Bölgeleri arasında, İstanbul bölgesinden sonra 2. sırada yer alırken, İzmir ili, tüm iller arasında, İstanbul ve Ankara'dan sonra 3. sırada yer almaktadır.

Banka şubelerinin 207'si Konak, 99'u Bornova, 73'ü Karşıyaka ilçeleri olmak üzere, toplam 371'i (%53'ü) üç ilçede toplanmış bulunmaktadır. Bankacılığın, sanayi, ticaret, turizm ve hizmetler alanında ekonomik aktivitelerin yoğun olduğu ve nüfusun fazla olduğu merkezlerde yoğunlaştığı görülmektedir. Toplam 30 ilçeden oluşan İzmir'de, Beydağ ve Karaburun ilçelerinde sadece birer banka şubesi bulunmaktadır.

İzmir ili, 2011 yılı itibarıyla, illere göre şube başına ortalama nüfus sıralamasında, 5.507 kişi ile 6. sırada yer almaktadır. Türkiye genelinde, şube başına düşen ortalama nüfus 7.656 kişidir. Buna göre Türkiye genelinde İzmir'in bankalaşma oranının, Türkiye ortalamasının üzerinde olduğu anlaşılmaktadır.

Mevduat Durumu

Aşağıdaki tabloda, Türkiye, Ege Bölgesi ve İzmir için yıllar itibarıyla mevduatın gelişimi verilmektedir:

Tablo 76: Banka Mevduatının Gelişimi (2011)

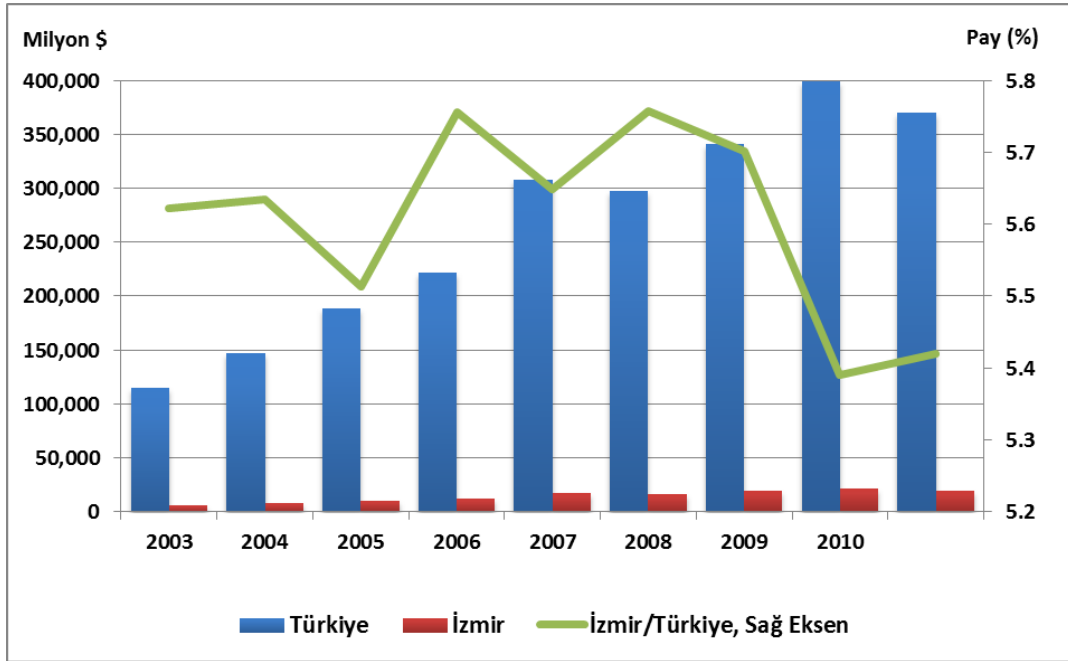
Yıllar	Türkiye		Ege Bölgesi		İzmir		Pay (%)	
	Milyon TL	Milyon \$	Milyon TL	Milyon \$	Milyon TL	Milyon \$	İzmir/Ege	İzmir/TR
2003	160,812	115,420	16,127	11,575	9,039	6,488	56.0	5.6
2004	197,394	147,717	19,868	14,868	11,120	8,322	56.0	5.6
2005	253,579	188,984	24,638	18,362	13,980	10,419	56.7	5.5
2006	311,549	221,648	31,354	22,306	17,932	12,758	57.2	5.8
2007	356,713	307,697	35,726	30,817	20,149	17,380	56.4	5.6
2008	453,118	297,751	45,225	29,718	26,087	17,142	57.7	5.8
2009	507,100	340,953	50,985	34,280	28,913	19,440	56.7	5.7
2010	614,486	399,640	58,813	38,250	33,121	21,540	56.3	5.4
2011	698,656	369,875	67,918	35,956	37,863	20,045	55.7	5.4

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği

İzmir'de 2011 yılı itibarıyla toplam mevduat 37.9 Milyar TL (20,045 Milyar \$) olarak gerçekleşmiştir. Türkiye toplam mevduatının (yurtdışı şubeleri hariç) %10'u Ege Bölgesi'ne,

%5.5'i İzmir iline ait iken, Ege Bölgesi mevduat toplamının %55.7'si ise İzmir Bölgesi'ne ait bulunmaktadır. İzmir ili, toplam mevduat büyüklüğü itibarıyla, Ege Bölgesi içinde 1. sırada, tüm iller arasında ise 3. sırada yer almaktadır.

Grafik 45: Banka Mevduatının Gelişimi

Mevduatın türlerine göre dağılımı incelendiğinde ağırlığın tasarruf mevduatında olduğu ve bunu döviz tevdiat hesabının izlediği dikkati çekmektedir. 2011 yılı itibarıyla mevduatın türlerine göre dağılımı aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Tablo 77: Mevduatın Türlerine Göre Dağılımı (2011)

Mevduatın Türü	Türkiye (1)		Ege Bölgesi (2)		İzmir (3)		Pay (%)	
	Milyon TL	%	Milyon TL	%	Milyon TL	%	(3)/(1)	(3)/(2)
Tasarruf Mevduatı	269,416	41.4	41,396	61.0	23,330	61.6	8.7	56.4
Resmi Kuruluşlar M.	32,104	4.9	2,290	3.4	1,150	3.0	3.6	50.2
Ticari Kuruluşlar M.	94,684	14.5	6,337	9.3	3,719	9.8	3.9	58.7
Bankalar Arası M.	24,557	3.8	2	0.0	1	0.0	0.0	81.7
Döviz Tevdiat H.	191,619	29.4	15,567	22.9	8,428	22.3	4.4	54.1
Diğer Kuruluşlar M.	28,202	4.3	988	1.5	606	1.6	2.2	61.4
Kıy.Madenler Depo H.	10,604	1.6	1,339	2.0	629	1.7	5.9	47.0
Toplam	651,185	100.0	67,918	100.0	37,863	100.0	5.8	55.7

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği

İzmir'de 2011 yılı itibarıyla, 23.3 Milyar TL olan tasarruf mevduatı, %61.6 oranında pay ile toplam mevduatın en önemli bileşeni olmuştur. Döviz tevdiat hesabı ise 8.4 Milyar TL tutar ile mevduattan %22.3 oranında pay almıştır. İl mevduatından, üçüncü sırada pay alan mevduat türü ise, %9.8 pay ile ticari kuruluşlar mevduatıdır.

İzmir ili, 2011 yılı itibarıyla, Ege Bölgesi tasarruf mevduatı toplamından %56.4 oranında pay alırken, Türkiye toplam tasarruf mevduatından ise %8.7 oranında pay almıştır. Ege Bölgesi toplam döviz tevdiatı hesabının %54.1'i İzmir iline aitken, Türkiye toplam döviz tevdiatı hesabının ise %4.4'ü İzmir'e ait bulunmaktadır.

İlde kişi başına düşen banka mevduatı 2000'de 1,125 TL iken, 11 yıllık dönem içerisinde yaklaşık 7.5 kat artarak 2011 yılında 9,548 TL'ye (USD itibarıyla ise 1,674 \$'dan %202 artışla 5,055 \$'a) yükselmiştir. Bu tutar ile İzmir, 2011 yılı itibarıyla Ege Bölgesi illeri arasında 1. sırada yer alırken, tüm iller arasında Ankara ve İstanbul'dan sonra, 3. sırada yer almaktadır. İldeki kişi başına düşen mevduat tutarı, Türkiye genelindeki kişi başına düşen mevduat tutarının (8,714 TL) üzerindedir. 2011 yılı itibarıyla şube başına düşen ortalama mevduat Türkiye genelinde 66.7 Milyon TL (35.3 Milyon \$) iken İzmir'de 52.6 Milyon TL (27.8 Milyon \$) olup, bu değer ile İzmir, tüm iller sıralamasında 8. sırada yer almaktadır.

İzmir ili banka mevduatının gayri safi katma değere oranı incelendiğinde, 2004 yılı itibarıyla %33.2 olan mevduat/GSKD oranının 2008'de %46.7 düzeyine yükseldiği dikkati çekmektedir. Mevduat/GSKD oranı Ege Bölgesi ve Türkiye geneli açısından değerlendirildiğinde ise, Ege Bölgesi'nde 2004'te %28.5 olan bu oranın 2008'de %38.4 düzeyine yükseldiği, Türkiye genelinde ise 2004'te %39.9 olan mevduat/GSKD oranının 2008'de %53 seviyesine yükseldiği görülmektedir.

Kredi Durumu

Türkiye, Ege Bölgesi ve İzmir'de banka kredilerinin yıllar itibarıyla dağılımı aşağıdaki tabloda verilmektedir:

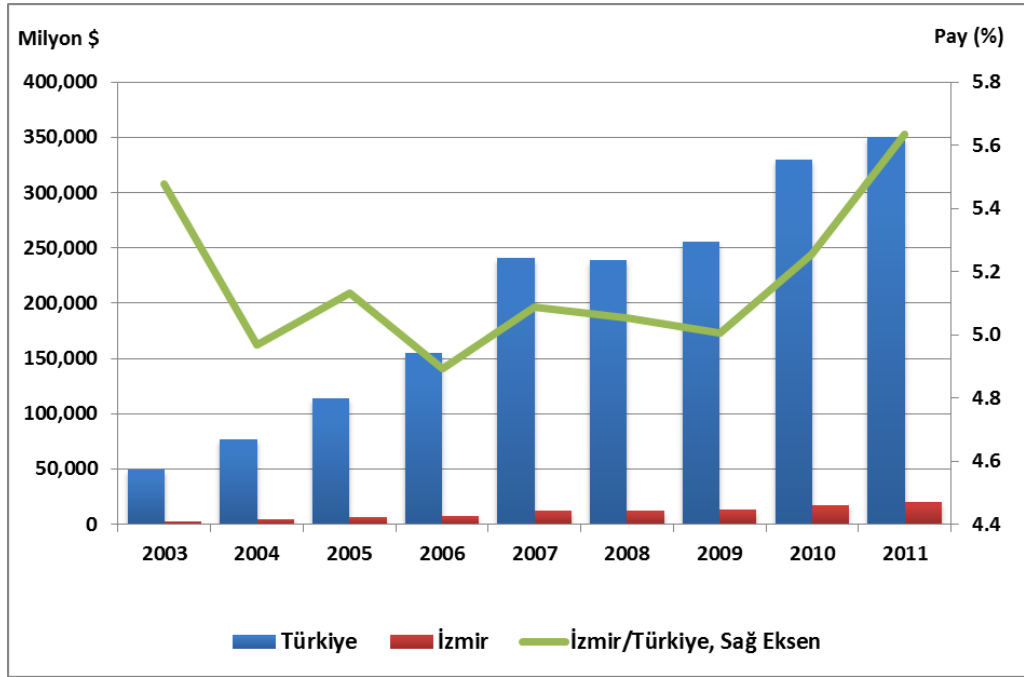
Tablo 78: Banka Kredilerinin Gelişimi (Milyon TL)

Yıllar	Türkiye		Ege Bölgesi		İzmir		Pay (%)	
	Milyon TL	Milyon \$	Milyon TL	Milyon \$	Milyon TL	Milyon \$	İzmir/Ege	İzmir/TR
2003	69,002	49,525	5,987	4,297	3,780	2,713	63.1	5.5
2004	102,482	76,691	8,948	6,696	5,093	3,811	56.9	5.0
2005	152,295	113,500	14,164	10,556	7,816	5,825	55.2	5.1
2006	217,309	154,602	20,173	14,352	10,631	7,563	52.7	4.9
2007	278,998	240,660	26,841	23,153	14,194	12,244	52.9	5.1
2008	363,861	239,099	34,816	22,878	18,384	12,080	52.8	5.1
2009	379,405	255,096	35,843	24,099	18,987	12,766	53.0	5.0
2010	506,994	329,731	49,872	32,435	26,646	17,330	53.4	5.3
2011	660,884	349,878	68,322	36,170	37,241	19,716	54.5	5.6

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği

2011 yılı itibarıyla Türkiye’de 661 Milyar TL banka kredisi kullanılmış olup, bu miktarın %10.3’ü Ege Bölgesine, %5.6’sı da İzmir iline aittir. İzmir ilinin 2011 yılı itibarıyla kullandığı kredi tutarı 37.2 Milyar TL olup, bu tutar ile Ege Bölgesinden aldığı pay ise %54.5’tir. İzmir ili kredi kullanımında iller sıralamasında 3. sırada yer alırken, Ege Bölgesi de Türkiye genelinde kredi kullanımı itibarıyla bölgeler içerisinde 3. sırada yer almaktadır.

Grafik 46: Banka Kredilerinin Gelişimi

Banka kredilerinin türlerine göre dağılımı incelendiğinde ise kredilerin ağırlıklı olarak ihtisas dışı kredilerden oluştuğu görülmektedir (Tablo79).

Tablo 79: Kredilerin Türlerine Göre Dağılımı (2011)

Kredi Türü	Türkiye (1)		Ege Böl. (2)		İzmir (3)		Pay (%)	
	Milyon TL*	%	Milyon TL	%	Milyon TL	%	(3)/(1)	(3)/(2)
İhtisas Kredileri	36,550	6.0	7,190	10.5	2,739	7.4	7.5	38.1
- Tarım	24,528	4.0	5,304	7.8	1,964	5.3	8.0	37.0
- Mesleki	5,541	0.9	934	1.4	370	1.0	6.7	39.6
- Turizm	291	0.04	37	0.1	20	0.1	6.9	54.1
- Diğer	13,960	1.1	915	1.3	385	1.0	2.8	42.1
İhtisas Dışı Krediler	569,340	94.0	61,132	89.5	34,503	92.6	6.1	56.4
Toplam Krediler	605,890	100.0	68,322	100.0	37,242	100.0	6.1	54.5

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği
(*): İller Bankası kredileri hariçtir.

Türkiye genelinde 2011 yılı itibarıyla, ihtisas kredilerinin toplam krediler içindeki payı %6 iken, İzmir’de %7.4’tür. Türkiye genelinde ihtisas dışı kredilerin toplam krediler içindeki payı

%94, İzmir'de ise %92.6 olmuştur. Ege Bölgesi'nde, ihtisas kredilerinin kullanım oranı gerek İzmir, gerekse Türkiye'den daha yüksektir. İzmir ili, Ege Bölgesi toplam ihtisas kredileri kullanımından %38 oranında, Türkiye geneli ihtisas kredileri kullanımından ise %7.5 oranında pay almaktadır. İhtisas dışı kredilerden aldığı pay ise, sırasıyla %54.5 ve %6.1'dir.

Türkiye'de 2011 yılı itibarıyla kullandırılan ihtisas kredilerinde tarım sektörünün payı, %67 gibi çok yüksek bir orandadır. Tarım sektöründe kullanılan krediler, toplam kullanılan krediler içinde de %4 oranında pay almaktadır. İzmir'de ise tarım sektörü ihtisas kredilerinden %71.7 oranında pay alırken, toplam krediler içindeki payı ise % 5.3'tür. İzmir'deki toplam kredi tutarından mesleki krediler ve diğer krediler %1 oranında pay almışlardır. Yaklaşık 24.5 Milyar TL'lik tarım kredilerinde 5.5 Milyar TL pay alan Ege Bölgesi, 12 Düzey 1 bölgesi içinde de 1. sırada gelmektedir. Ege Bölgesi tarım kredilerinden %37 oranında pay alan İzmir, Türkiye toplam tarım kredilerinden de %8 oranında pay almıştır. İl, tarım kredileri kullanım tutarı itibarıyla, Türkiye genelinde 81 il içinde 1. sırada yer almaktadır.

İzmir'de 2011 yılı itibarıyla nüfus başına düşen ortalama kredi miktarı 4,972 \$ (9,392 Milyon TL) olup, 4,293 \$ (8,108 Milyon TL) olan Türkiye ortalamasının üzerindedir. Bu tutar ile İzmir tüm iller arasında 4. sırada yer almaktadır. İzmir'de şube başına düşen ortalama kredi tutarı ise 27.3 Milyon \$ (52 Milyon TL) olup, bu değer ile iller arasında 17. sırada yer almaktadır. Türkiye genelinde, şube başına ortalama kredi tutarı ise 32.8 Milyon \$ (62 Milyon TL)'dir.

İzmir ili banka kredilerinin gayri safi katma değere oranı incelendiğinde, 2004 yılı itibarıyla %15.2 olan kredi/GSKD oranının 2008'de %32.9 düzeyine yükseldiği dikkati çekmektedir. Kredi/GSKD oranı Ege Bölgesi ve Türkiye geneli açısından değerlendirildiğinde, Ege Bölgesi'nde 2004'te %12.9 olan bu oranın 2008'de %29.6'ya yükseldiği, Türkiye genelinde ise 2004'te %20.7 olan kredi/GSKD oranının 2008'de %42.6 seviyesine yükseldiği görülmektedir.

Kredi/Mevduat Oranı

Bankacılık sektöründe Türkiye genelinde kredi/mevduat oranının 2003 yılında %42.9 düzeyinde iken, 2010 yılında %82.5'e yükseldiği ve 2011 yılında ise büyük oranda artışla %94.6'ya çıktığı görülmektedir. İzmir ilinde ise 2003 yılında %41.8 gibi oldukça düşük bir düzeyde olan kredi/mevduat oranı, 2010 yılında %80.5'e ve 2011 yılında 18 puan artarak %98.4'e çıkmıştır. 2010 yılına kadar İzmir'deki kredi/mevduat oranı gerek Ege Bölgesinin gerekse Türkiye ortalamasının altında kalmıştır. Başka bir deyişle 2010 yılına kadar ilde

kullanılan krediler, il mevduat düzeyinin oldukça altında kalmıştır. Bu kredi/mevduat oranı düzeyi ile bölgedeki 8 il arasında 6. sırada olan ve tüm iller sıralamasında çok gerilerde kalan İzmir, 2011 yılındaki artışla Türkiye ortalamasının üzerine çıkmıştır. Ege Bölgesinin kredi/mevduat oranının da %100'ün üzerine çıktığı dikkat çekmektedir.

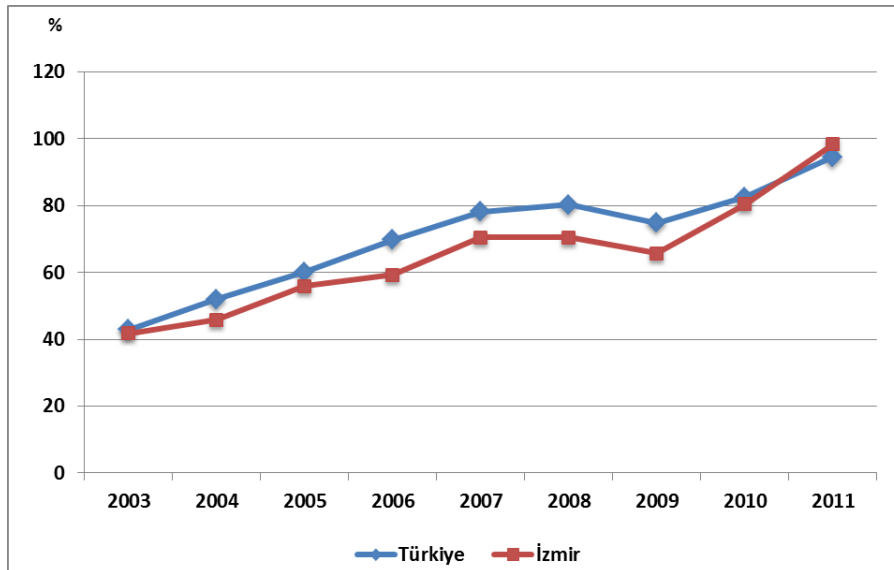
Tablo 80: Kredi/Mevduat Oranı (%)

Yıllar	Türkiye	Ege Bölgesi	İzmir
2003	42.9	37.1	41.8
2004	51.9	45.0	45.8
2005	60.1	57.5	55.9
2006	69.8	64.3	59.3
2007	78.2	75.1	70.4
2008	80.3	77.0	70.5
2009	74.8	70.3	65.7
2010	82.5	84.8	80.5
2011	94.6	100.6	98.4

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği

İzmir ili, bankacılık faaliyetleri açısından değerlendirildiğinde, ilin mevduat ve kredi düzeyleri açısından iller arası sıralamada İstanbul ve Ankara'dan sonra üçüncü sırada olduğu ve gerek kişi başına mevduat gerekse kişi başına kredi miktarları açısından Türkiye genelinden daha iyi bir konumda olduğu dikkati çekmektedir. Bununla birlikte İzmir'de kredi kullanımı nispeten düşük orandadır. Nitekim ilin kredi/mevduat oranı yıllar itibarıyla incelendiğinde, bu oranın, son iki yıl hariç olmak üzere gerek Türkiye gerekse Ege Bölgesi ortalamasının altında olduğu görülmektedir. Ancak kredi kullanımı 2010 yılından sonra artma eğilimi göstererek, kredi/mevduat oranı 2011'de %98.4 düzeyine kadar yükselmiştir.

Grafik 47: Banka Kredilerinin Gelişimi

3. DIŞ TİCARET YAPISININ ANALİZİ

3.1. Genel Değerlendirme

İzmir, Türkiye'nin dış âleme açılan en büyük ve en önemli kapılarından birisi durumundadır. Ulaşım olanakları ve özellikle de İzmir Limanının varlığı, hem il üretiminin hem de genel olarak Türkiye üretiminin dışa açılmasına olanak tanımaktadır. Bu nedenle İzmir denilince ilk akla gelen ifadeler de "liman", "gümrük", "dışa açılan kapı" gibi ekonomik potansiyele dair betimlemelerdir.

İzmir ihracatında en önemli kurumlardan biri hiç şüphesiz Ege İhracatçı Birlikleri'dir. İzmir'in de içinde yer aldığı ve gerek bölgenin gerekse Türkiye'nin ihracatı açısından önemli bir yere sahip olan Ege İhracatçı Birlikleri çatısı altında, 12 ihracatçı birlik faaliyet göstermektedir. Bu birliklerin ana faaliyet konuları; kuru meyve ve mamulleri, canlı hayvan, su ürünleri ve mamulleri, zeytin ve zeytinyağı, hububat, bakliyat ve yağlı tohumlar, ağaç mamulleri ve orman ürünleri, yaş meyve ve sebze, tütün, tekstil ve hammaddeleri, hazır giyim ve konfeksiyon, deri ve deri mamulleri, maden ile demir ve demir dışı metallerdir.

İzmir'de 2010 yılı itibarıyla 3,694 olan ihracatçı firma sayısı 2011 yılında 4,023'e, 2012'de ise 4,060'a yükselmiştir. 2012 yılı itibarıyla Birlik çatısı altındaki ihracatçı firmaların faaliyet konularına göre dağılımına bakıldığında; demir ticareti alanında 1,125 üye, ağaç ürünleri kapsamında 582 üye, konfeksiyon alanında 551 üye, madencilik alanında 391 üye, tekstil alanında 279 üye, deri ve deri mamulleri alanında 247 üye, yaş meyve ve sebze alanında 238 üye, hububat alanında 185 üye, zeytin ve zeytinyağı alanında 142 üye, kuru meyve alanında 168 üye, su ürünleri alanında 123 üye ve tütün alanında ise 29 üyenin faaliyet gösterdiği görülmektedir.

Ege İhracatçı Birlikleri aracılığıyla (diğer illerden de birliklere üye olanlar bulunmaktadır), İzmir'den yapılan ihracat 2000 yılında 2,477 Milyon Dolar tutarında iken, 2005 yılında 4,456 Milyon Dolara, 2010 yılında 6,952 Milyon Dolara ve 2011 yılında da 8,412 Milyon Dolara yükselmiştir. Bütün yıllar boyunca, ihracatın en büyük kalemini oluşturan konfeksiyon dış giyim grubu, 2000 yılında toplam ihracatın %25.8'ini oluştururken, bu pay 2005 yılında %16.6'ya, 2010 yılında ise %12.7'ye düşmüştür. 2000 yılında ildeki otomotiv yan sanayi ihracatı çok önemsiz bir düzeyde iken, 2005 yılında ihracatın %3.8'ini oluşturmuş, 2010 yılında da toplam ihracattan %7.4 oranında pay almıştır. 2010 yılı itibarıyla Birlik kapsamında

gerçekleştirilen ihracatta öne çıkan diğer sektör grupları; %8.5 ile demir dışı metaller, %5.4 ile kauçuk eşya, %5.3 ile tütün ve tütün mamulleri, %4.2 ile de kimya, gliserinli bitkisel mamuller olmuştur.

İzmir ilinde, 2011 yılı itibarıyla kişi başına ihracat 2,036 USD, kişi başına ithalat ise 2,678 USD iken, Türkiye genelinde kişi başına ihracat 1,806 USD, kişi başına ithalat ise 3,223 USD olmuştur.

3.2.Dış Ticaret Hacmi

Dış ticaret hacmindeki gelişmelere bakıldığında; 2002-2011 döneminde İzmir’de dış ticaret hacmi 2.7 kat artış gösterirken, Ege Bölgesi dış ticaret hacmi 3.8 kat, Türkiye geneli dış ticaret hacmi ise 3.3 kat artış göstermiştir. Bu gelişmeler neticesinde, 2002 yılı itibarıyla Türkiye dış ticaret hacmi içinde %5.8 olan İzmir’in payı, 2011’de %5 seviyesine gerilemiştir. Yine aynı şekilde, 2002 yılında Ege Bölgesi dış ticaret hacminde %71.3 olan İzmir’in payı, 2012’de %55.3 düzeyine inmiştir.

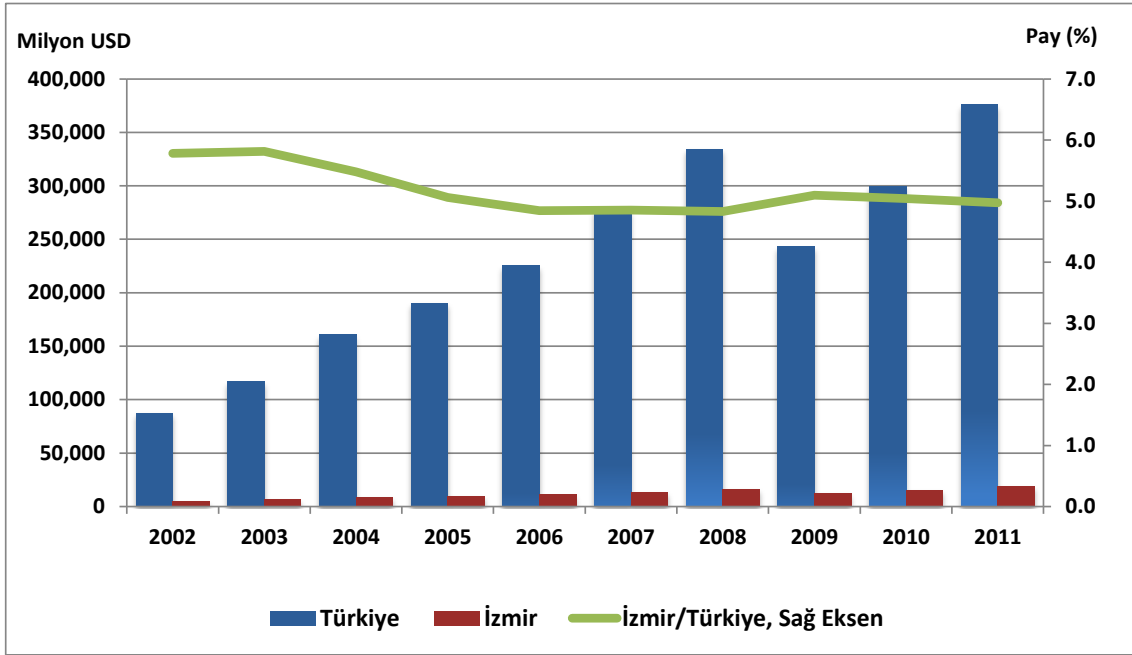
Tablo 81: Dış Ticaret Hacminin Gelişimi (Milyon USD)

Yıllar	Türkiye		Ege Bölgesi		İzmir	
	Dış Ticaret Hacmi	Dış Ticaret Dengesi	Dış Ticaret Hacmi	Dış Ticaret Dengesi	Dış Ticaret Hacmi	Dış Ticaret Dengesi
2002	87,613	-15,495	7,109	1,113	5,066	490
2003	116,593	-22,087	9,442	944	6,781	167
2004	160,707	-34,373	12,229	619	8,804	-584
2005	190,250	-43,298	13,791	869	9,631	-341
2006	225,111	-54,041	15,978	1,152	10,908	-10
2007	277,335	-62,791	19,887	843	13,465	-603
2008	333,991	-69,937	23,558	1,022	16,136	-490
2009	243,071	-38,785	18,134	1,154	12,387	-149
2010	299,427	-71,661	27,235	-301	15,097	-1,737
2011	375,754	-105,924	33,771	-953	18,690	-2,548

Kaynak: TÜİK

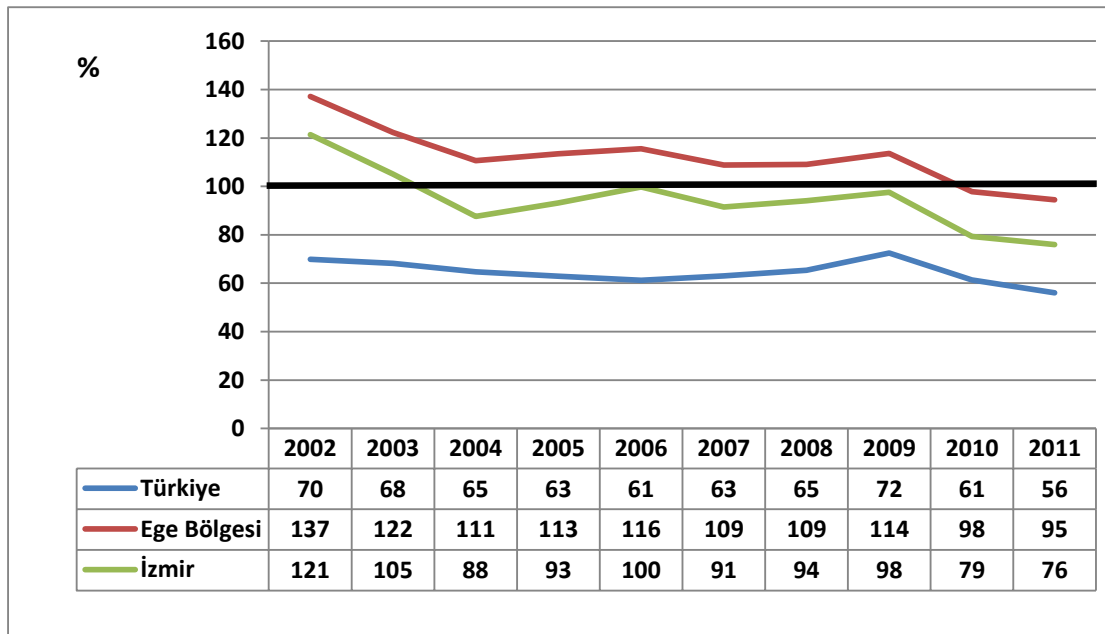
Grafik 48: Dış Ticaret Hacminin Gelişimi

2002 yılında 490 Milyon USD fazla veren İzmir iline ait dış ticaret dengesi, 2004'ten itibaren açık vermeye başlamış ve bu açık 2011 yılında 2.5 Milyar USD ile en yüksek seviyesine ulaşmıştır.

İhracatın ithalatı karşılama oranı incelendiğinde ise, İzmir'de 2002'de %121 seviyesinde olan karşılama oranının yıllar itibarıyla sürekli düşüş göstererek, 2011'de %76 düzeyine gerilediği görülmektedir. 2011'de Türkiye genelinde karşılama oranı %56 iken, Ege Bölgesi'nde %95'tir.

Grafik 49: İhracatın İthalatı Karşılama Oranının Gelişimi

İzmir’de ihracatın ithalatı karşılama oranına ana sektörler itibariyle bakıldığında; 2005-2011 döneminde, net ithalatçı konumda olan İzmir’in, tarım ve ormancılık ile madencilik sektörlerinde net ihracatçı konumda olduğu dikkati çekmektedir. Bu dönemde madencilik sektörü net ihracatçı konumunu güçlendirirken, tarım ve ormancılık sektöründe ihracatın ithalatı karşılama oranı %234’den %120’lere kadar gerilemiştir. Öte yandan dış ticarete net ithalatçı bir konumda bulunan imalat sanayinde, ihracatın ithalatı karşılama oranları 2008-2009 döneminde toparlansa da kriz sonrası tekrar düşerek %80’nin altına gerilemiştir.

Tablo 82: İhracatın İthalatı Karşılama Oranının Gelişimi

Yıllar	Tarım ve Ormancılık	Madencilik ve Taş ocakçılığı	İmalat	Toptan ve Perakende Ticaret	Toplam
2005	234.0	173.0	90.0	9.0	93.0
2006	254.0	121.0	95.0	27.0	99.8
2007	199.0	133.0	93.0	12.0	91.0
2008	142.0	157.0	103.0	7.0	94.0
2009	186.0	194.0	98.0	12.0	98.0
2010	151.0	217.0	81.0	9.0	79.0
2011	120.0	212.0	79.0	9.0	76.0

Kaynak: TÜİK

3.3. İhracat

2011 yılı itibariyle Türkiye’nin ihracatı 134.9 Milyar USD, Ege Bölgesi’nin ihracatı 16.4 Milyar USD ve İzmir’in ihracatı 8.1 Milyar USD düzeyinde gerçekleşmiştir. Türkiye, Ege Bölgesi ve İzmir ili için 2002-2011 dönemi itibariyle ihracat rakamları aşağıdaki tabloda verilmektedir:

Tablo 83: İhracatın Gelişimi (Milyon USD)

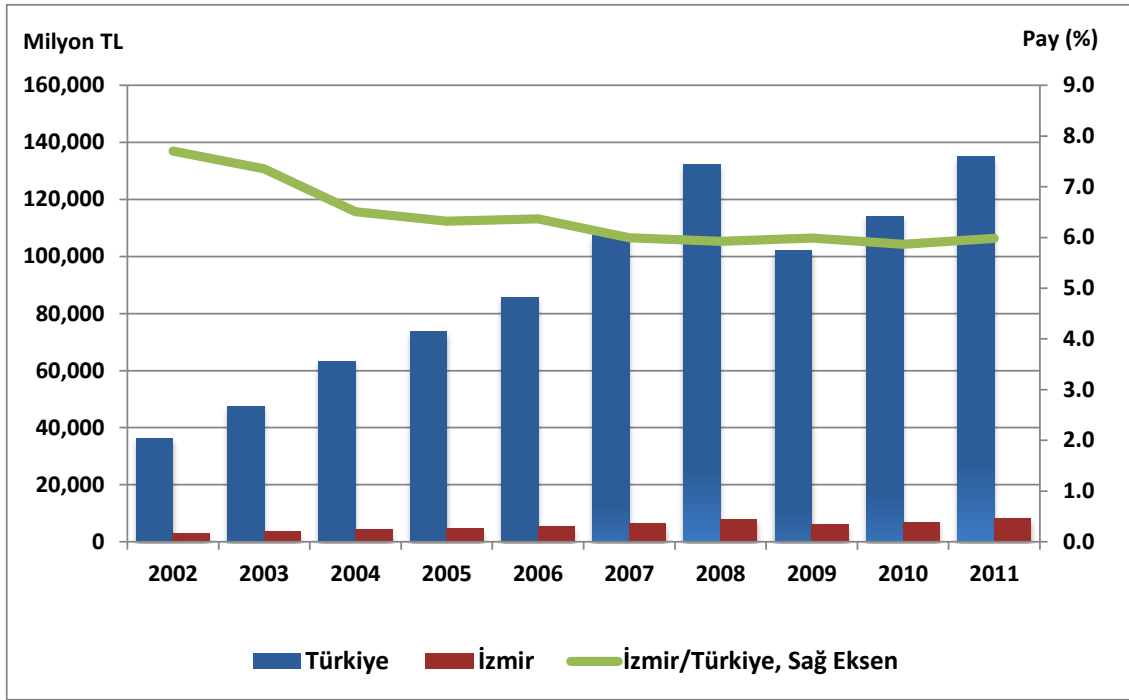
Yıllar	Türkiye	Ege Bölgesi	İzmir	Pay (%)	
				İzmir/Ege B.	İzmir/Türkiye
2002	36,059	4,111	2,778	67.6	7.7
2003	47,253	5,193	3,474	66.9	7.4
2004	63,167	6,424	4,110	64.0	6.5
2005	73,476	7,330	4,645	63.4	6.3
2006	85,535	8,565	5,449	63.6	6.4
2007	107,272	10,365	6,431	62.0	6.0
2008	132,027	12,290	7,823	63.7	5.9
2009	102,143	9,644	6,119	63.4	6.0
2010	113,883	13,467	6,680	49.6	5.9
2011	134,915	16,409	8,071	49.2	6.0

Kaynak: TÜİK

2002-2011 döneminde, Türkiye’nin toplam ihracatı %274 oranında artarken, Ege Bölgesi’nin ihracatı %299, İzmir’in ihracatı ise %190 oranında artış göstermiştir. 2002 yılında, Ege Bölgesi ihracatından %67.6 oranında ve Türkiye toplam ihracatından %7.7 oranında pay alan İzmir ili,

2011 yılında bu paylarını, sırasıyla %49.2 ve %6'ya düşürmüştür. Ege Bölgesi ihracatının, Türkiye ihracatından aldığı pay ise, 2002'de 11.4 iken, 2011 yılında %12.2 olmuştur.

Grafik 50: İhracatın Gelişimi

İzmir ilinin ihracatında ana sektörler itibariyle incelendiğinde, en önemli payın imalat sanayi sektörüne ait olduğu görülmektedir. Yıllar itibariyle imalat sanayinin toplam ihracattan aldığı pay %85-90 arasında değişmektedir. İzmir ihracatının sektörlere göre dağılımında imalat sanayiinden sonra ikinci sırada yer alan tarım ve ormancılık sektörünün toplam ihracat içindeki payları ise, 2005-2010 yılları arasında %8-12 arasında değişmektedir.

Tablo 84: İzmir İhracatının Sektörel Dağılımı (Bin USD)

Yıllar	Tarım ve Ormancılık	Madencilik ve Taşocakçılığı	İmalat	Toptan ve Perakende Ticaret	Toplam
2005	579,324	64,625	3,967,809	22,925	4,645,381
2006	670,441	60,406	4,634,932	66,872	5,448,577
2007	668,710	87,297	5,583,105	71,386	6,431,020
2008	648,093	113,356	6,961,438	75,122	7,823,319
2009	703,301	98,235	5,226,753	62,263	6,118,729
2010	731,507	146,381	5,717,055	67,267	6,679,619

Kaynak: TÜİK

İzmir ilinin, son yıllarda yaklaşık olarak 200 ülke ile dış ticaret ilişkisi bulunmaktadır. İzmir ili ihracatının ülkelere göre dağılımına bakıldığında, 2011 yılı itibarıyla en fazla ihracatın %12.5'lik pay ile Almanya'ya, %6.2 pay ile İngiltere'ye, %5.2 pay ile İspanya'ya ve %5 pay ile

de A.B.D.'ye yapıldığı görülmektedir. İtalya, Fransa, Hollanda, Belçika, Birleşik Arap Emirlikleri ve Çin ise, diğer önemli ihracat yapılan ülkelerdir. Ege Serbest Bölgesi ve İzmir Serbest Bölgesi'ne yapılan ihracat, İzmir'in toplam ihracatının %2.5'ini kapsamaktadır.

İzmir ili ihracatının ülkelere göre dağılım aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Tablo 85: İzmir İhracatının Ünelere Göre Dağılımı (Bin USD)

Ülkeler	2009	2010	2011	2011 Pay (%)
Almanya	727,115	839,796	1,010,124	12.5
İngiltere	312,544	411,730	502,584	6.2
İspanya	304,673	336,354	419,540	5.2
A.B.D.	432,924	381,102	399,728	5.0
İtalya	389,861	382,541	378,212	4.7
Fransa	286,439	323,927	373,296	4.6
Hollanda	228,973	270,738	301,003	3.7
Belçika	167,113	222,477	230,451	2.9
B.A.E.	152,176	84,707	208,040	2.6
Çin	100,705	137,848	159,363	2.0
Diğer Ülkeler	2,835,755	3,113,609	3,856,934	47.8
Ege Serbest Bölge	130,918	142,020	191,019	2.4
İzmir Serbest Bölgesi	19,289	10,257	10,296	0.1
Diğer Serbest Bölgeler	30,244	22,513	30,314	0.4
TOPLAM	6,118,729	6,679,619	8,070,904	100.0

Kaynak: TÜİK

3.4. İthalat

2011 yılı itibariyle Türkiye'nin ithalatı 240.8 Milyar USD, Ege Bölgesi'nin ithalatı 17.4 Milyar USD ve İzmir'in ithalatı 10.6 Milyar USD düzeyinde gerçekleşmiştir. Türkiye, Ege Bölgesi ve İzmir için 2002-2011 dönemi itibariyle ithalat rakamları aşağıdaki tabloda verilmektedir:

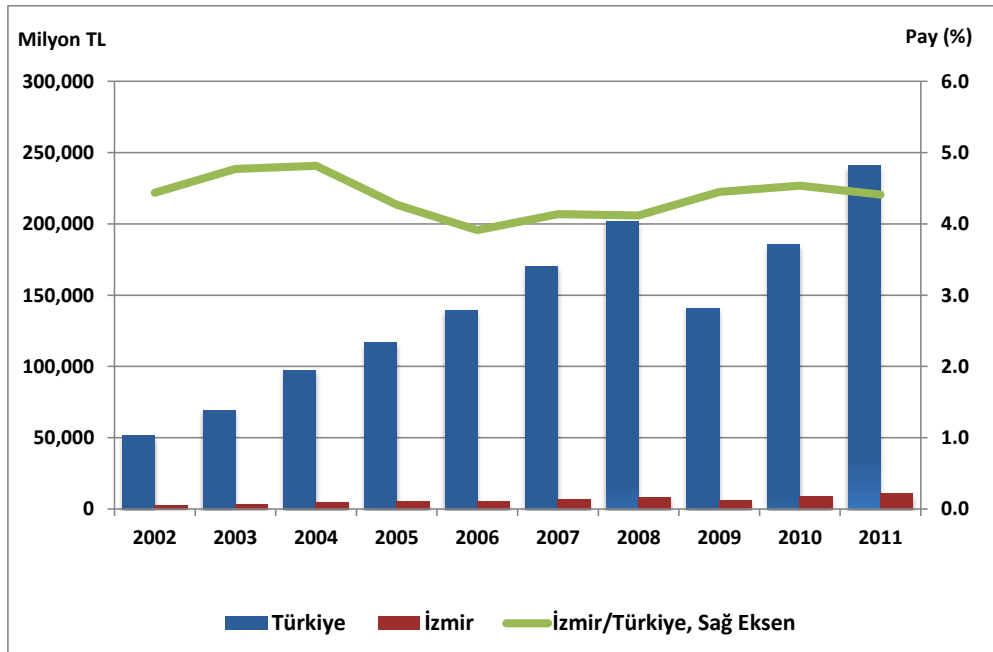
Tablo 86: İthalatın Gelişimi (Milyon USD)

Yıllar	Türkiye	Ege Bölgesi	İzmir	Pay (%)	
				İzmir/Ege B.	İzmir/Türkiye
2002	51,554	2,998	2,288	76.3	4.4
2003	69,340	4,249	3,307	77.8	4.8
2004	97,540	5,805	4,694	80.9	4.8
2005	116,774	6,461	4,986	77.2	4.3
2006	139,576	7,413	5,459	73.6	3.9
2007	170,063	9,522	7,034	73.9	4.1
2008	201,964	11,268	8,313	73.8	4.1
2009	140,928	8,490	6,268	73.8	4.4
2010	185,544	13,768	8,417	61.1	4.5
2011	240,839	17,362	10,619	61.2	4.4

Kaynak: TÜİK

2002 yılından 2011 yılına, Türkiye'nin toplam ithalatı %367, Ege Bölgesi'nin ithalatı %479 oranında artarken, İzmir'in ithalatı %364 oranında artış göstermiştir. 2002 yılında, İzmir ili, Ege Bölgesi ithalatından %76.3 oranında ve Türkiye toplam ithalatından %4.4 oranında pay almış, 2011 yılında Ege Bölgesi'nden aldığı pay %61.2'ye düşerken, Türkiye toplam ithalatından aldığı pay %4.4 olarak aynı kalmıştır. Ege Bölgesi ithalatının, Türkiye toplam ithalatından aldığı pay ise, 2002'de 5.8 iken, 2011 yılında %7.2'ye yükselmiştir.

Grafik 51: İthalatın Gelişimi

İhracatta olduğu gibi, İzmir ithalatında da ana sektörler itibarıyla en önemli pay imalat sanayi sektörüne aittir. Yıllar itibarıyla imalat sanayinin toplam ithalattan aldığı pay, %81-90 aralığında değişmektedir. İzmir ithalatının sektörlere göre dağılımında imalat sanayiinden sonra ikinci sırada yer alan sektör tarım ve ormancılık sektörünün 2005-2010 yılları arasında toplam ithalattan aldığı pay ise, %4.8-6.0 aralığında değişmektedir.

Tablo 87: İzmir İthalatının Sektörel Dağılımı (Bin USD)

Yıllar	Tarım ve Ormancılık	Madencilik ve Taşocakçılığı	İmalat	Toptan ve Perakende Ticaret	Toplam
2005	247,132	37,424	4,431,400	268,487	4,986,251
2006	263,829	49,816	4,898,771	243,691	5,459,051
2007	336,375	65,560	6,034,294	586,085	7,033,574
2008	455,180	72,128	6,755,981	1,015,466	8,313,179
2009	378,788	50,686	5,321,362	515,060	6,268,049
2010	485,556	67,420	7,077,217	776,134	8,417,405

Kaynak: TÜİK

İzmir ithalatının ülkelere göre dağılımına bakıldığında, 2011 yılı itibarıyla en fazla ithalatın %11.2'lik pay ile Almanya'dan, %8.1 pay ile Çin'den, %7.2 pay ile Rusya'dan ve %5.9 pay ile A.B.D.'nden yapıldığı görülmektedir. İtalya, İspanya, Fransa ve Ukrayna, diğer önemli ithalat yapılan ülkelerdir. Ege Serbest Bölgesi ve İzmir Serbest Bölgesi'nden yapılan ithalat ise, İzmir'in toplam ithalatının %1.2 gibi küçük bir bölümünü kapsamaktadır.

Tablo 88: İzmir İthalatının Ünelere Göre Dağılımı (Bin USD)

Üneler	2009	2010	2011	2011 pay (%)
Almanya	802,205	904,381	1,192,249	11.2
Çin	355,375	565,909	860,792	8.1
Rusya Federasyonu	859,544	611,390	760,796	7.2
A.B.D.	541,241	612,306	631,251	5.9
İtalya	412,066	532,556	581,108	5.5
İspanya	215,406	489,618	397,559	3.7
Fransa	245,398	270,185	328,039	3.1
Ukrayna	141,726	177,431	314,574	3.0
Bulgaristan	70,848	148,211	294,470	2.8
Polonya	101,918	194,129	263,309	2.5
Yunanistan	31,693	109,531	240,405	2.3
Hollanda	170,869	195,798	230,305	2.2
İngiltere	214,320	200,513	209,010	2.0
Diğer Üneler	2,003,407	3,277,939	4,166,979	39.2
Ege Serbest Bölge	45,259	50,263	72,053	0.7
İzmir Serbest. Bölge	48,469	55,292	50,006	0.5
Diğer Serbest Bölgeler	8,305	21,953	26,045	0.2
TOPLAM	6,268,049	8,417,405	10,618,950	100.0

Kaynak: TÜİK

3.5. Dış Ticarete Yoğunlaşma

Dış ticarete yoğunlaşma esas olarak, dış ticaretin belirli sayıdaki firma tarafından kontrolü olarak tanımlanmasının yanı sıra, dış ticaretin belli ülkelerde, belli sektörlerde (fasıllarda) ya da maddelerde yoğunlaşması için de yaygın olarak hesaplanmaktadır.

Yoğunlaşma oranı (CR_m)¹⁷, basit hesaplanabilmesi nedeniyle, yaygın olarak kullanılan bir yoğunlaşma ölçüsüdür. Yoğunlaşma oranı, belli sayıdaki firma, ürün, fasıl (sektör) veya ülkenin toplam paylarını ifade eden bir kavramdır. CR_m 0 ile 100 arasında bir değer almakta ve aşağıda belirtilen formül yardımıyla hesaplanmaktadır.

$$CR_m = \sum_{i=1}^m P_i * 100$$

Formülde, CR_m : Yoğunlaşma oranını, P_i ise firma, madde, fasıl veya ülkenin payını göstermektedir.

3.5.1. İhracatta Ülke ve Sektör Yoğunlaşması

Bu bölümde İzmir ihracatında bölgesel ve sektörel düzeyde yoğunlaşma düzeyinin incelenmesi hedeflenmektedir. Yoğunlaşma değerleri, ihracatta sektörel ve ülke düzeyinde çeşitlenme olup olmadığını göstermesi açısından, dış ticaret analizlerinde son derece önemli bir gösterge niteliği taşımaktadır. Dışa açık, ihracata dayalı büyüme modeli çerçevesinde dünya ekonomisine entegre olan bir ekonomide, ihracat gelirleri az sayıda sektöre ve/veya ülkeye dayanıyorsa, bu malların fiyatlarında ortaya çıkabilecek dalgalanmalar ve dış talepteki meydana gelebilecek olası daralmalar ihracat gelirlerinde düşüşe ve istikrarsızlığa neden olabilecektir. Ancak, ihracat ürün çeşitlenmesine dayanıyor ve çok sayıda ülkeye yönelik yapılıyorsa, düşen fiyatlara ve belli ülkelerde meydana gelecek talep daralmasına rağmen ihracat gelirleri fazla düşmeyecektir. Bu bağlamda, İzmir iline ilişkin sektörel ve ülke yoğunlaşmalarının ortaya konması, belirtilen hususların ortaya konması açısından önemlidir.

---

¹⁷ Yoğunlaşma ölçümünde sıklıkla kullanılan diğer bir endeks de Herfindahl endeksi (H-I) olarak bilinen endekstir. Bu endeks, yoğunlaşma oranı hesaplanacak tüm birimlerin toplamdaki paylarının kareleri toplamı olarak tanımlanmakta ve şu formül yardımıyla hesaplanmaktadır: $H-I = \sum_{i=1}^n P_i^2$. Formülde H-I: Herfindahl endeksini ve P_i ise firma, madde, fasıl veya ülkenin payını göstermektedir.

3.5.1.1. İhracatta Ülke Yoğunlaşma Oranları

Bu alt bölümde ihracatta ülke yoğunlaşma oranları hesaplanacaktır. İhracata ilişkin yoğunlaşma oranlarını incelemeye önce, İzmir ilinin ülkeler bazında ihracat yapısına kısaca değinmek yararlı olacaktır. Buna göre aşağıda yer alan tabloda yıllar itibariyle İzmir ihracatında öne çıkan ülkeler ve payları yer almaktadır.

Tablo 89: İzmir İhracatının Ülkelere Göre Dağılımı (Bin USD ve % Pay)

Ülkeler	2007		Ülkeler	2009		Ülkeler	2011	
	Bin USD	% Pay		Bin USD	% Pay		Bin USD	% Pay
Almanya	739,488	11.5	Almanya	727,115	11.9	Almanya	1,010,106	12.5
A.B.D.	559,216	8.7	A.B.D.	432,924	7.1	İngiltere	502,584	6.2
İngiltere	494,225	7.7	İtalya	389,861	6.4	İspanya	419,540	5.2
İspanya	450,084	7.0	İngiltere	312,544	5.1	A.B.D.	399,728	5.0
İtalya	441,928	6.9	İspanya	304,673	5.0	İtalya	378,212	4.7
Fransa	312,731	4.9	Fransa	286,439	4.7	Fransa	373,362	4.6
B.A.E.	292,742	4.6	Hollanda	228,973	3.7	Hollanda	300,924	3.7
Hollanda	276,807	4.3	Belçika	167,113	2.7	Belçika	230,451	2.9
Ege Serbest Bölge	185,760	2.9	B.A.E.	152,176	2.5	Umman	208,035	2.6
Belçika	169,522	2.6	Yemen	147,094	2.4	Rusya	191,758	2.4
Romanya	152,316	2.4	İran	145,568	2.4	Ege Serbest Bölge	191,026	2.4
İran	139,003	2.2	Mısır	132,114	2.2	İran	177,523	2.2
Danimarka	132,384	2.1	Ege Serbest Bölge	130,918	2.1	Suudi Arabistan	163,724	2.0
Yunanistan	132,068	2.1	Rusya	120,492	2.0	İsrail	163,318	2.0
Rusya	124,283	1.9	Yunanistan	112,498	1.8	Romanya	160,798	2.0
İsrail	89,462	1.4	Romanya	107,224	1.8	Çin	159,363	2.0
İsveç	71,538	1.1	İsrail	104,810	1.7	Irak	158,521	2.0
Bulgaristan	70,122	1.1	Çin	100,705	1.6	Güney Kore	153,226	1.9
Çin	55,225	0.9	Danimarka	97,706	1.6	Mısır	140,650	1.7
Ukrayna	54,693	0.9	Libya	88,263	1.4	Singapur	123,110	1.5
Mısır	53,279	0.8	Irak	87,052	1.4	Ukrayna	113,250	1.4
K.K.Türk.Cum.	50,276	0.8	Bulgaristan	78,874	1.3	Afganistan	106,904	1.3
Polonya	49,430	0.8	Suriye	76,626	1.3	Yunanistan	91,025	1.1
Kazakistan	48,339	0.8	Suudi Arabistan	73,466	1.2	Danimarka	88,587	1.1
İrlanda	45,456	0.7	İsveç	71,848	1.2	Azerbeycan	85,023	1.1
Kanada	44,838	0.7	Cezayir	65,515	1.1	Brezilya	84,255	1.0
Yemen	44,659	0.7	Güney Kore	52,416	0.9	Bulgaristan	77,739	1.0
Fas	43,525	0.7	Polonya	49,659	0.8	İsveç	75,063	0.9
Cezayir	43,330	0.7	K.K.Türk.Cum.	48,329	0.8	Polonya	74,295	0.9
Avusturya	42,482	0.7	Ukrayna	46,851	0.8	Bangladeş	71,278	0.9
İsviçre	42,212	0.7	Hindistan	46,845	0.8	K.K.Türk.Cum.	64,394	0.8
Portekiz	39,689	0.6	İsviçre	45,234	0.7	İsviçre	55,211	0.7
Hindistan	39,282	0.6	Kanada	43,997	0.7	Kanada	50,050	0.6
Avustralya	38,836	0.6	Avustralya	43,347	0.7	Cezayir	48,230	0.6
Marshall Adaları	38,395	0.6	Azerbeycan	40,347	0.7	Avustralya	47,073	0.6
Suudi Arabistan	35,866	0.6	Ürdün	38,884	0.6	Suriye	46,673	0.6
Irak	33,705	0.5	Fas	37,557	0.6	Portekiz	46,236	0.6
Menemen Deri S.B.	28,440	0.4	Portekiz	33,397	0.5	Libya	46,041	0.6
Diğer Ülkeler	725,384	11.3	Diğer Ülkeler	849,276	13.9	Diğer Ülkeler	1,193,583	14.8
Genel Toplam	6,431,020	100.0	Genel Toplam	6,118,729	100.0	Genel Toplam	8,070,869	100.0

Kaynak: TÜİK

İzmir ihracat değerlerinin ülkeler bazında dağılımı incelendiğinde; Avrupa Birliği ülkeleri ve ABD'nin ön plana çıktığı görülmektedir. Bununla birlikte İran, Umman, İsrail, Mısır ve Suudi Arabistan'ın yer aldığı Ortadoğu ülkelerinin de önemli ihrac pazarları olduğu anlaşılmaktadır. 2011 yılı verileri dikkate alındığında, İzmir ili ihracatında Almanya %12.5 oranında bir paya sahipken, İngiltere %6.2, İspanya %5.2, ABD %5.0, İtalya %4.7, Fransa %4.6, Hollanda %3.7, Belçika %2.9, Umman %2.6 ve Rusya 2.4 payla ilk sıralarda yer almaktadır.

Yıllar itibariyle İzmir ihracatı için hesaplanan ülke yoğunlaşma oranları da aşağıda verilmiştir.

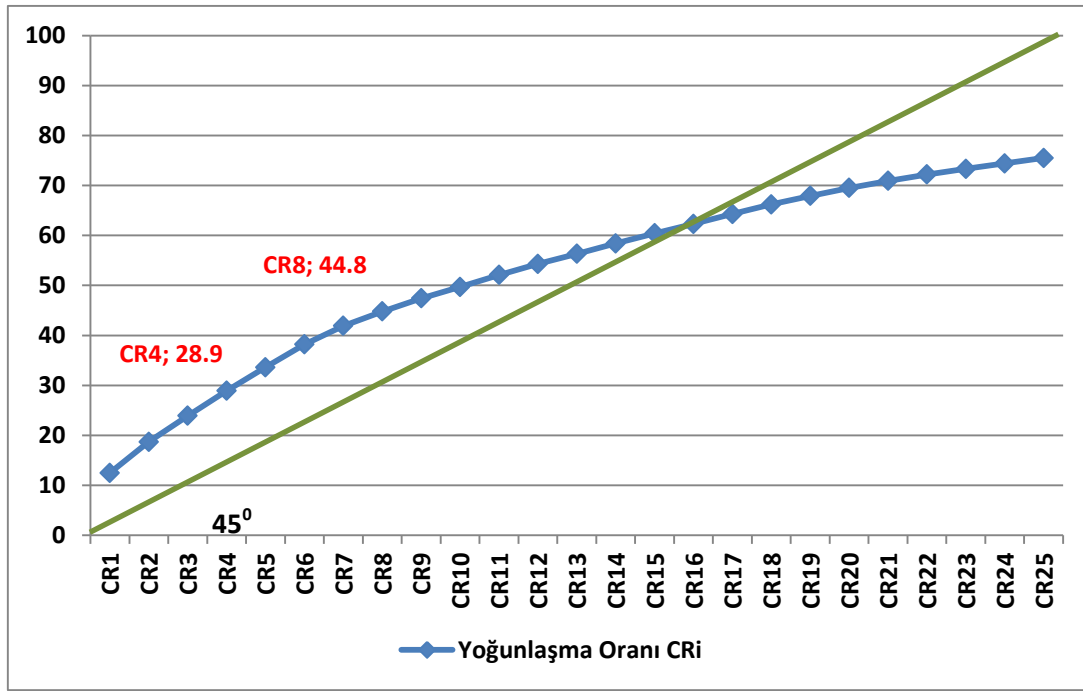
Tablo 90: İzmir'in İhracatında Ülke Yoğunlaşma Oranları (2007, 2009, 2011)

CR _i	Ülke	2007		Ülke	2009		Ülke	2011	
		% Pay	CR _i Oranı %		% Pay	CR _i Oranı %		% Pay	CR _i Oranı %
CR ₁	Almanya	11.5	11.5	Almanya	11.9	11.9	Almanya	12.5	12.5
CR ₂	A.B.D.	8.7	20.2	A.B.D.	7.1	19.0	İngiltere	6.2	18.7
CR ₃	İngiltere	7.7	27.9	İtalya	6.4	25.3	İspanya	5.2	23.9
CR₄	İspanya	7.0	34.9	İngiltere	5.1	30.4	A.B.D.	5.0	28.9
CR ₅	İtalya	6.9	41.7	İspanya	5.0	35.4	İtalya	4.7	33.6
CR ₆	Fransa	4.9	46.6	Fransa	4.7	40.1	Fransa	4.6	38.2
CR ₇	B.A.E.	4.6	51.2	Hollanda	3.7	43.8	Hollanda	3.7	41.9
CR₈	Hollanda	4.3	55.5	Belçika	2.7	46.6	Belçika	2.9	44.8
CR ₉	Ege Serbest B.	2.9	58.4	B.A.E.	2.5	49.1	Umman	2.6	47.4
CR ₁₀	Belçika	2.6	61.0	Yemen	2.4	51.5	Rusya	2.4	49.7
CR ₁₁	Romanya	2.4	63.4	İran	2.4	53.8	Ege Serbest B.	2.4	52.1
CR ₁₂	İran	2.2	65.5	Mısır	2.2	56.0	İran	2.2	54.3
CR ₁₃	Danimarka	2.1	67.6	Ege Serbest B.	2.1	58.1	Suudi Arabistan	2.0	56.3
CR ₁₄	Yunanistan	2.1	69.6	Rusya	2.0	60.1	İsrail	2.0	58.4
CR ₁₅	Rusya	1.9	71.6	Yunanistan	1.8	61.9	Romanya	2.0	60.4
CR ₁₆	İsrail	1.4	73.0	Romanya	1.8	63.7	Çin	2.0	62.3
CR ₁₇	İsveç	1.1	74.1	İsrail	1.7	65.4	Irak	2.0	64.3
CR ₁₈	Bulgaristan	1.1	75.2	Çin	1.6	67.1	Güney Kore	1.9	66.2
CR ₁₉	Çin	0.9	76.0	Danimarka	1.6	68.7	Mısır	1.7	67.9
CR ₂₀	Ukrayna	0.9	76.9	Libya	1.4	70.1	Singapur	1.5	69.5
CR ₂₁	Mısır	0.8	77.7	Irak	1.4	71.5	Ukrayna	1.4	70.9
CR ₂₂	K.K.Türk.Cum.	0.8	78.5	Bulgaristan	1.3	72.8	Afganistan	1.3	72.2
CR ₂₃	Polonya	0.8	79.2	Suriye	1.3	74.1	Yunanistan	1.1	73.3
CR ₂₄	Kazakistan	0.8	80.0	Suudi Arabistan	1.2	75.3	Danimarka	1.1	74.4
CR ₂₅	İrlanda	0.7	80.7	İsveç	1.2	76.4	Azerbeycan	1.1	75.5

Kaynak: Kendi Hesaplamamız.

Ülke yoğunlaşma oranlarının artması ihracatın az sayıda ülkeye yapıldığı, azalması ise ülke (pazar) çeşitliliğinin arttığı anlamına gelmektedir. Literatürde sıklıkla CR₄ ve CR₈ yoğunlaşma oranları göz önüne alınmaktadır. Bu bağlamda İzmir ili ihracatında 2007, 2009 ve 2011 yılları için ilk 4 ülkenin toplam payını gösteren CR₄ sırasıyla %34.9, %30.4 ve %28.9 olarak gerçekleşirken, ilk 8 ülkenin toplam payını gösteren CR₈ sırasıyla %55.5, %46.6 ve %44.8 olarak tespit edilmiştir. Buna göre İzmir'in ihraç pazarlarında ülke çeşitliliğini yıllar itibariyle artırdığı görülmektedir.

Grafik 52: İzmir İhracatında Ülke Yoğunlaşma Oranı, 2011

3.5.1.2. İhracatta Sektörel Yoğunlaşma Oranları

Bu alt bölümde İzmir ihracatında sektörel düzeyde yoğunlaşmanın ortaya konması amaçlanmaktadır. Sektörel yoğunlaşma oranlarına geçmeden önce, İzmir ihracatında önemli ağırlığa sahip sektörlerin belirlenmesi sektörel yoğunlaşmanın daha iyi anlaşılması açısından gerekli görülmektedir.

İzmir ihracatının ISIC Rev.3 bazında sektörel dağılımını gösteren Tablo 87 bulguları incelendiğinde, son yıl itibarıyla, öne çıkan en temel sektörler şunlardır; Giyim Eşyası (%12.6), Gıda Ürünleri ve İçecek (%11), Ana Metal (%10.7), Kimyasal Madde ve Ürünler (%10.3), Motorlu Kara Taşıtı ve Römorklar (%8.3), Makine Teçhizat İmalatı (%8.1) ve Tarım ve Hayvancılık (%8.7).

Tablo 91: İzmir İhracatının Alt Sektörlere Göre Dağılımı (USD ve % Pay)

ISIC Rev.3 adı	2007		2009		2011	
	USD	% Pay	USD	% Pay	USD	% Pay
A. TARIM	689,210,368	10.83	731,458,486	12.07	698,474,114	8.74
1. Tarım ve hayvancılık	667,586,562	10.49	702,504,281	11.60	676,474,197	8.47
2. Ormancılık ve tomrukçuluk	1,123,102	0.02	796,639	0.01	3,034,118	0.04
5. Balıkçılık	20,500,704	0.32	28,157,566	0.46	18,965,799	0.24
C. MADENCİLİK	87,297,223	1.37	98,234,918	1.62	162,435,161	2.03
10. Maden kömürü, linyit ve turb	720	0.0	5,847	0.0	12,823	0.0
13. Metal cevherleri	8,919,832	0.14	4,746,804	0.08	5,869,342	0.07
14. Taş ocakçılığı ve diğer madencilik	78,376,671	1.23	93,482,267	1.54	156,552,996	1.96
D. İMALAT SANAYİ	5,583,104,811	87.74	5,226,752,536	86.28	7,124,442,240	89.18
15. Gıda ürünleri ve içecek	669,294,802	10.52	725,394,435	11.97	879,867,862	11.01
16. Tütün Ürünleri	165,405,156	2.60	186,265,696	3.07	156,709,245	1.96
17. Tekstil ürünleri	418,490,608	6.58	334,446,313	5.52	260,278,434	3.26
18. Giyim eşyası	980,120,693	15.40	809,108,551	13.36	1,009,779,518	12.64
19. Deri, deri işleme ve ayakkabı	56,655,331	0.89	46,508,642	0.77	47,164,934	0.59
20. Ağaç ve mantar ürünleri	9,112,586	0.14	11,588,347	0.19	12,292,434	0.15
21. Kâğıt ve kâğıt ürünleri	110,573,018	1.74	135,260,623	2.23	168,677,063	2.11
22. Basım ve yayım; plak, kaset vb.	5,220,592	0.08	6,335,833	0.10	7,955,411	0.10
23. Rafine edilmiş petrol ürünleri	69,406,952	1.09	134,677,048	2.22	259,664,328	3.25
24. Kimyasal madde ve ürünler	480,405,828	7.55	483,564,579	7.98	825,218,011	10.33
25. Plastik ve kauçuk ürünleri	217,276,281	3.41	222,778,597	3.68	334,522,370	4.19
26. Metalik olmayan diğer mineral ür.	270,736,133	4.25	264,606,981	4.37	272,002,858	3.40
27. Ana metal sanayi	716,785,209	11.26	549,590,523	9.07	851,301,666	10.66
28. Metal eşya sanayi	149,266,876	2.35	176,696,584	2.92	254,780,103	3.19
29. B.y.s makine ve teçhizat	460,655,317	7.24	438,761,691	7.24	649,959,057	8.14
30. Büro, muhasebe ve bilgi işleme mak.	2,234,409	0.04	2,611,815	0.04	5,216,012	0.07
31. B.y.s elektrikli makina ve cihazlar	111,080,133	1.75	151,111,267	2.49	226,863,121	2.84
32. Radyo, tv., haberleşme teç. ve chz.	5,762,299	0.09	6,369,223	0.11	3,246,421	0.04
33. Tıbbi aletler; hassas optik aletler	36,353,379	0.57	50,267,482	0.83	71,766,209	0.90
34. Motorlu kara taşıtı ve römorklar	508,080,971	7.98	385,349,916	6.36	662,056,748	8.29
35. Diğer ulaşım araçları	55,612,348	0.87	13,471,474	0.22	14,274,158	0.18
36. Mobilya ve b.y.s. diğer ürünler	84,575,890	1.33	91,986,916	1.52	150,846,277	1.89
G. TİCARET	3,398,256	0.05	1,727,358	0.03	3,527,672	0.04
51. Atık ve hurdalar	3,398,256	0.05	1,727,358	0.03	3,527,672	0.04
TABLO TOPLAMI	6,363,010,658	100.0	6,058,173,298	100.0	7,988,879,187	100.0

Kaynak: TÜİK

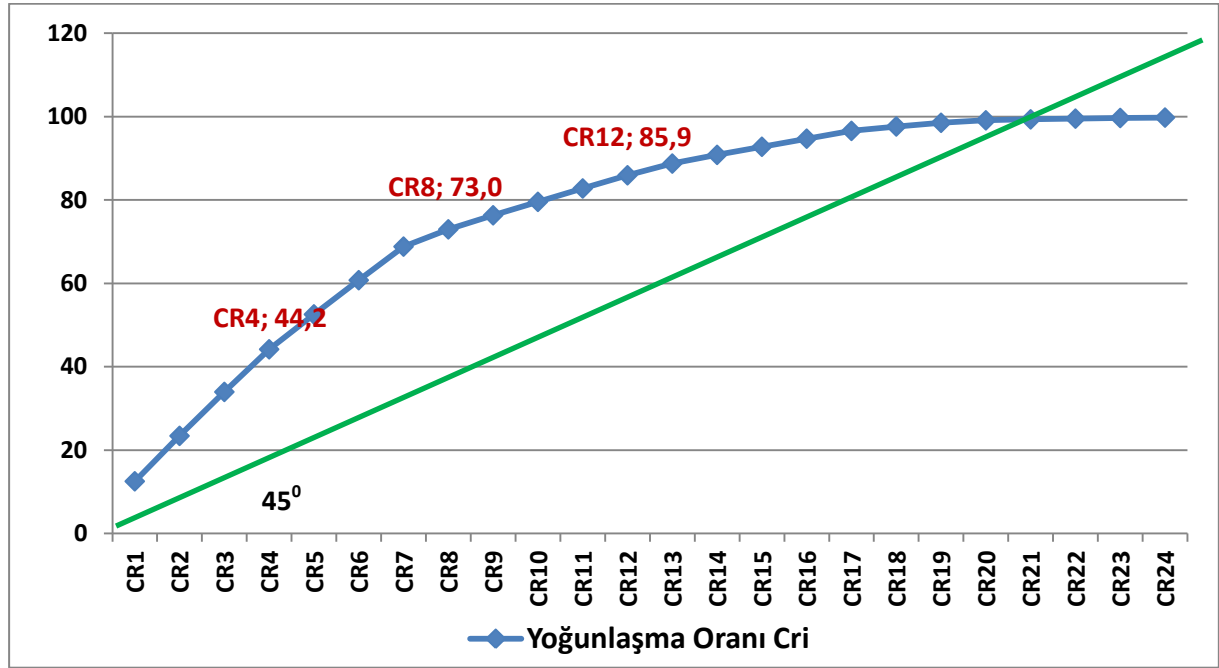
2007, 2009 ve 2011 yılları için İzmir ihracatında ISIC Rev.3 bazında sektörel yoğunlaşma oranları da aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 92: İzmir'in İhracatında 2'li dijitte Sektör Yoğunlaşma Oranları (2007, 2009, 2011)

CR _i	Sektör	2007		Sektör	2009		Sektör	2011	
		% Pay	CR _i Oranı %		% Pay	CR _i Oranı %		% Pay	CR _i Oranı %
CR ₁	Giyim eşyası	15.2	15.2	Giyim eşyası	13.2	13.2	Giyim eşyası	12.5	12.5
CR ₂	Ana metal sanayi	11.1	26.4	Gıda ürünleri ve içecek	11.9	25.1	Gıda ürünleri ve içecek	10.9	23.4
CR ₃	Gıda ürünleri ve içecek	10.4	36.8	Tarım ve hayvancılık	11.5	36.6	Ana metal sanayi	10.5	34.0
CR ₄	Tarım ve hayvancılık	10.4	47.2	Ana metal sanayi	9.0	45.5	Kimyasal madde ve ürünler	10.2	44.2
CR ₅	Motorlu kara taşıtı ve römorklar	7.9	55.1	Kimyasal madde ve ürünler	7.9	53.4	Tarım ve hayvancılık	8.4	52.6
CR ₆	Kimyasal madde ve ürünler	7.5	62.5	Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve teçhizat	7.2	60.6	Motorlu kara taşıtı ve römorklar	8.2	60.8
CR ₇	Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve teçhizat	7.2	69.7	Motorlu kara taşıtı ve römorklar	6.3	66.9	Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve teçhizat	8.1	68.8
CR ₈	Tekstil ürünleri	6.5	76.2	Tekstil ürünleri	5.5	72.4	Plastik ve kauçuk ürünleri	4.1	73.0
CR ₉	Metalik olmayan diğer mineral ürünler	4.2	80.4	Metalik olmayan diğer mineral ürünler	4.3	76.7	Metalik olmayan diğer mineral ürünler	3.4	76.3
CR ₁₀	Plastik ve kauçuk ürünleri	3.4	83.8	Plastik ve kauçuk ürünleri	3.6	80.3	Tekstil ürünleri	3.2	79.6
CR ₁₁	Tütün ürünleri	2.6	86.4	Tütün ürünleri	3.0	83.4	Kok kömürü, rafine edilmiş petrol ür. ve nükleer yakıt	3.2	82.8
CR ₁₂	Metal eşya sanayi (makine ve teçhizatı hariç)	2.3	88.7	Metal eşya sanayi (makine ve teçhizatı hariç)	2.9	86.3	Metal eşya sanayi (makine ve teçhizatı hariç)	3.2	85.9
CR ₁₃	Bys elektrikli makina ve cihazlar	1.7	90.4	Bys elektrikli makina ve cihazlar	2.5	88.7	Bys elektrikli makina ve cihazlar	2.8	88.7
CR ₁₄	Kağıt ve kağıt ürünleri	1.7	92.1	Kağıt ve kağıt ürünleri	2.2	91.0	Kağıt ve kağıt ürünleri	2.1	90.8
CR ₁₅	Mobilya ve bys diğer ürünler	1.3	93.5	Kok kömürü, rafine edilmiş petrol ür. ve nükleer yakıt	2.2	93.2	Tütün ürünleri	1.9	92.8
CR ₁₆	Taş ocakçılığı ve diğer madencilik	1.2	94.7	Taş ocakçılığı ve diğer madencilik	1.5	94.7	Taş ocakçılığı ve diğer madencilik	1.9	94.7
CR ₁₇	Atık ve hurdalar	1.1	95.8	Mobilya ve başka yerde sınıflandırılmamış diğer ürünler	1.5	96.2	Mobilya ve bys diğer ürünler	1.9	96.6
CR ₁₈	Kok kömürü, rafine edilmiş petrol ür. ve nükleer yakıt	1.1	96.9	Atık ve hurdalar	1.0	97.2	Atık ve hurdalar	1.1	97.6
CR ₁₉	Dabaklanmış deri, bavul, el çantası, saraciye ayakkabı	0.9	97.7	Tıbbi aletler; hassas optik aletler ve saat	0.8	98.0	Tıbbi aletler; hassas optik aletler ve saat	0.9	98.5
CR ₂₀	Diğer ulaşım araçları	0.9	98.6	Dabaklanmış deri, bavul, el çantası, saraciye ayakkabı	0.8	98.8	Dabaklanmış deri, bavul, el çantası, saraciye ayakkabı	0.6	99.1

İzmir ili ihracatında 2007, 2009 ve 2011 yılları için ilk 4 sektörün toplam payını gösteren CR₄ sırasıyla %47.2, %45.5 ve %44.2 olarak gerçekleşirken, ilk 8 sektörün toplam payını gösteren CR₈ sırasıyla %76.2, %72.4 ve %73 olarak tespit edilmiştir. İzmir ihracatında sektörel yoğunlaşmanın yüksek olduğu görülmektedir. İzmir’de ihracatçı sektörlerin hem çeşitliliğinin hem de paylarının artırılması büyük önem taşımaktadır.

Grafik 53: İzmir İhracatında Sektörel Yoğunlaşma Oranı, 2011

İzmir ihracatındaki sektörel yoğunlaşmaya 4'lü dijit bazında bakıldığında ise 2011 yılı itibarıyla öne çıkan sektörler şöyle sıralanmaktadır: Giyim eşyası (kürk hariç) (%12.3) Demircelik ana sanayi (%9.9), Motorlu kara taşıtlarının motorlarıyla ilgili parça ve aksesuarları (%6.9), İşlenmiş sebze ve meyveler (%6.9), Ana kimyasal maddeler (kimyasal gübre ve azotlu bileşikler hariç) (%5.3), Tahıl ve başka yerde sınıflandırılmamış bitkisel ürünler (%4.3), Plastik ürünleri (%3.7), Meyveler, sert kabuklular, içecek ve baharat bitkileri (%3.4), Rafine edilmiş petrol ürünleri (%3.2) ile Sentetik kauçuk ve plastik hammaddeler (%2.3).

İzmir ihracatında 4'lü dijitte 2007, 2009 ve 2011 yılları için ilk 4 sektörün toplam payını gösteren CR₄ sırasıyla %38.8, %35.6 ve %36.1 olarak gerçekleşirken, ilk 8 sektörün toplam payını gösteren CR₈ sırasıyla %56, %51.6 ve %52.7 olarak tespit edilmiştir. Hem 2'li hem de 4'lü ayırmda kriz sonrasında sektörel çeşitliliğe gidildiği dikkat çekmektedir.

Tablo 93: İzmir'in İhracatında (4 Dijitte) Sektör Yoğunlaşma Oranları (2007, 2009, 2011)

CR _i	Sektör	2007		Sektör	2009		Sektör	2011	
		Pay (%)	CR _i (%)		Pay (%)	CR _i (%)		Pay (%)	CR _i (%)
CR ₁	1810- Giyim eşyası (kürk hariç)	15.2	15.2	1810- Giyim eşyası (kürk hariç)	13.2	13.2	1810- Giyim eşyası (kürk hariç)	12.34	12.34
CR ₂	2710- Demir-çelik ana sanayi	10.9	26.0	2710- Demir-çelik ana sanayi	8.5	21.7	2710- Demir-çelik ana sanayi	9.94	22.28
CR ₃	1513- İşlenmiş sebze ve meyveler	6.5	32.6	1513- İşlenmiş sebze ve meyveler	7.5	29.1	3430- Motorlu kara taşıtlarının motorlarıyla ilgili parça ve aksesuarları	6.93	29.21
CR ₄	111- Tahıl ve bys bitkisel ürünler	6.2	38.8	111- Tahıl ve bys bitkisel ürünler	6.5	35.6	1513- İşlenmiş sebze ve meyveler	6.91	36.11
CR ₅	3430- Motorlu kara taşıtlarının motorlarıyla ilgili parça ve aksesuarları	6.1	44.9	3430- Motorlu kara taşıtlarının motorlarıyla ilgili parça ve aksesuarları	4.6	40.2	2411- Ana kimyasal maddeler (kimyasal gübre ve azotlu bileşikler hariç)	5.25	41.37
CR ₆	2411- Ana kimyasal maddeler (kimyasal gübre ve azotlu bileşikler hariç)	4.2	49.1	113- Meyveler, sert kabuklular, içecek ve baharat bitkileri	4.2	44.4	111- Tahıl ve başka yerde sınıflandırılmamış bitkisel ürünler	4.31	45.68
CR ₇	113- Meyveler, sert kabuklular, içecek ve baharat bitkileri	3.7	52.9	2411- Ana kimyasal maddeler (kimyasal gübre ve azotlu bileşikler hariç)	3.9	48.3	2520- Plastik ürünleri	3.68	49.35
CR ₈	1721- Giyim eşyası dışındaki hazır tekstil ürünleri	3.2	56.0	2520- Plastik ürünleri	3.3	51.6	113- Meyveler, sert kabuklular, içecek ve baharat bitkileri	3.39	52.74
CR ₉	2520- Plastik ürünleri	3.1	59.2	1600- Tütün ürünleri	3.0	54.7	2320- Rafine edilmiş petrol ürünleri	3.22	55.96
CR ₁₀	1600- Tütün ürünleri	2.6	61.7	1721- Giyim eşyası dışındaki hazır tekstil ürünleri	2.6	57.3	2413- Sentetik kauçuk ve plastik hammaddeler	2.32	58.28
CR ₁₁	1730- Trikotaj (örme) ürünleri	2.5	64.2	2320- Rafine edilmiş petrol ürünleri	2.2	59.5	2919- Diğer genel amaçlı makineler	1.99	60.27
CR ₁₂	1514- Bitkisel ve hayvansal sıvı ve katı yağlar	1.9	66.1	1514- Bitkisel ve hayvansal sıvı ve katı yağlar	1.9	61.4	3120- Elektrik dağıtım ve kontrol cihazları	1.96	62.23
CR ₁₃	2912- Pompa, kompresör, musluk ve vana	1.7	67.8	1730- Trikotaj (örme) ürünleri	1.9	63.2	1600- Tütün ürünleri	1.94	64.17
CR ₁₄	3410- Motorlu kara taşıtları ve motorları	1.6	69.5	3120- Elektrik dağıtım ve kontrol cihazları	1.9	65.1	1730- Trikotaj (örme) ürünleri	1.91	66.08
CR ₁₅	2919- Diğer genel amaçlı makineler	1.6	71.0	2694- Çimento, kireç ve alçı	1.7	66.8	2912- Pompa, kompresör, musluk ve vana	1.77	67.85
CR ₁₆	3120- Elektrik dağıtım ve kontrol cihazları	1.3	72.3	2912- Pompa, kompresör, musluk ve vana	1.7	68.4	2899-Başka yerde sınıflandırılmamış metal eşya	1.70	69.55
CR ₁₇	2413- Sentetik kauçuk ve plastik hammaddeler	1.2	73.5	2919- Diğer genel amaçlı makineler	1.6	70.0	1410- Kum, kil ve taşocakçılığı	1.62	71.18
CR ₁₈	2696- Taş	1.1	74.6	2413- Sentetik kauçuk ve plastik hammaddeler	1.5	71.5	1514- Bitkisel ve hayvansal sıvı ve katı yağlar	1.35	72.52
CR ₁₉	5149- Atık ve hurdalar	1.1	75.7	3410- Motorlu kara taşıtları ve motorları	1.4	72.9	3610- Mobilya	1.22	73.74
CR ₂₀	2694- Çimento, kireç ve alçı	1.1	76.8	1410- Kum, kil ve taşocakçılığı	1.2	74.1	3410- Motorlu kara taşıtları ve motorları	1.12	74.86

Kaynak: TÜİK verilerinden hareketle kendi hesaplamamız.

3.5.2. İhracatta Yoğunlaşma ve Herfindahl Endeksi

İzmir için ISIC Rev.3'e göre hesaplanan sektörel ve ülkelere göre yoğunlaşma oranları yatay kesit analizine dayandığından, yani sadece belirli bir yıla ilişkin bir bulgu niteliği taşıdığından (bizim analizimizde 2007, 2009 ve 2011 yıllarını kapsamakta) ihracattaki yoğunlaşmanın zaman içerisinde nasıl geliştiğini yeterince gösterememektedir. Bu nedenle ihracattaki gerek ülkesel gerekse sektörel yoğunlaşmanın nasıl geliştiğini görmek amacıyla, 2002-2011 dönemi için Herfindahl endeksinden (H-I) yararlanılmıştır:

$H-I = \sum_{i=1}^n p_i^2$. Formülde H-I: Herfindahl endeksini ve P_i ise sektör veya ülkenin payını göstermektedir.

Buna göre aşağıda sırasıyla İzmir ihracatı için hesaplanan ülkelere göre yoğunlaşma endeksi ve sektörlere göre yoğunlaşma endeksi tabloları verilmiştir.

Tablo 94: İzmir İhracatında Ünelere Göre Yoğunlaşma (Herfindahl Endeksi)

Yıllar	Herfindahl Endeksi (H-I)	H-I (2002:100)
2002	0.06664	100.0
2003	0.06216	93.3
2004	0.05576	83.7
2005	0.05267	79.0
2006	0.04841	72.6
2007	0.04802	72.1
2008	0.04590	68.9
2009	0.03926	58.9
2010	0.03975	59.6
2011	0.03871	58.1

Kaynak: TÜİK verilerinden hareketle hesaplanmıştır.

İzmir ihracatında ülkelere göre yoğunlaşma oranları ve bu oranlardan hareketle türetilen endeks değerleri incelendiğinde, ülkelere göre ihracat yoğunlaşma endeksinin istikrarlı bir şekilde düşüş eğiliminde olduğu, daha fazla ülkeye dayalı bir yoğunlaşmanın yaygınlaştığı gözlenmektedir. Başka bir ifadeyle İzmir ihracatında pazar çeşitlenmesine gidilerek ülke yoğunlaşma endeksi azalış kaydetmiştir. İzmir ihracatında dönem içerisinde ülke paylarının azalmasına rağmen ülke sayılarının artması, pazar riskinin minimize edildiği ve il ihracatının pazar (ülke) çeşitlemesine gidebildiği ve riskli yapıdan uzaklaştığı söylenebilir.

İzmir ihracatında sektörlere göre yoğunlaşma oranları ve bu oranlardan hareketle türetilen endeks değerleri incelendiğinde, sektörlere göre ihracat yoğunlaşma endeksinin de tıpkı ülke yoğunlaşma endeksinde olduğu gibi büyük oranda düşüş kaydettiği dikkat çekmektedir. Özellikle ekonominin krizden çıkış döneminde 10 puandan daha fazla bir düşüş olduğu izlenmektedir. Başka bir anlatımla, İzmir'in ihracatında zaman içerisinde bir sektör çeşitlenmesine gidilerek daha çok sektöre dayalı bir yoğunlaşma gözlenmektedir. Bu durum, il ekonomisinin küresel kriz ortamında hareket kabiliyetinin nispeten yüksek olduğu ve sektörel çeşitlilik konusunda dinamik bir yaklaşım sergilediği sonucunu yansıtmaktadır.

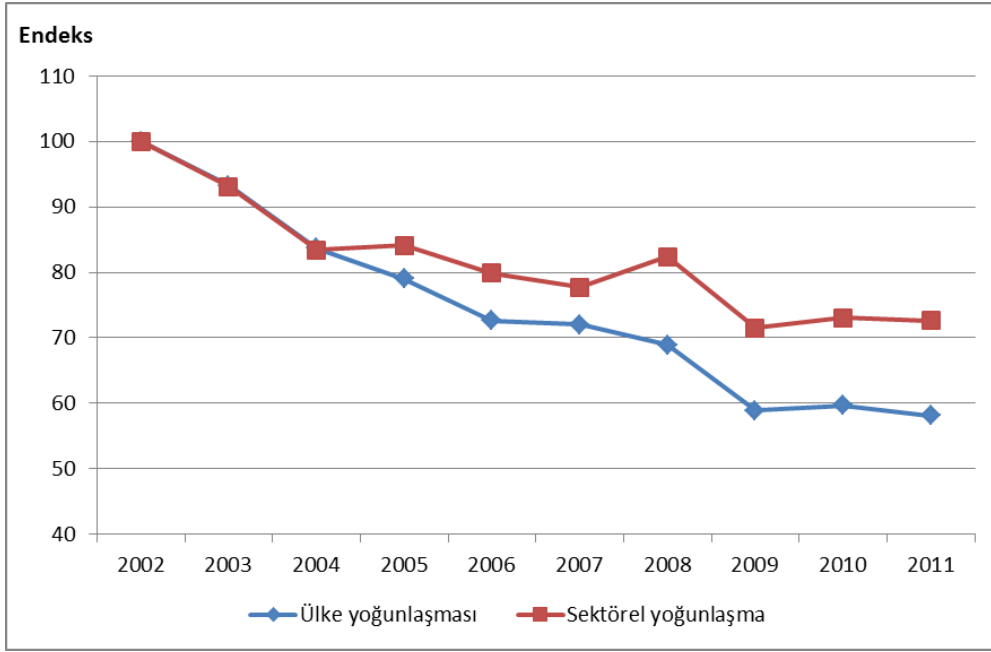
Tablo 95: İzmir İhracatında Sektörlere Göre Yoğunlaşma (Herfindahl Endeksi)

Yıllar	2'li Dijit		4'lü Dijit	
	Herfindahl Endeksi (H-I)	H-I (2002:100)	Herfindahl Endeksi (H-I)	H-I (2002:100)
2002	0.1243	100.0	0.0924	100.0
2003	0.1158	93.1	0.0750	81.1
2004	0.1037	83.4	0.0696	75.3
2005	0.1046	84.1	0.0679	73.5
2006	0.0993	79.9	0.0671	72.6
2007	0.0967	77.7	0.0673	72.8
2008	0.1024	82.4	0.0727	78.6
2009	0.0889	71.5	0.0556	60.2
2010	0.0908	73.0	0.0562	60.9
2011	0.0903	72.6	0.0567	61.3

Kaynak: TÜİK verilerinden hareketle hesaplanmıştır.

H-I endeksine göre, ülke ve sektör yoğunlaşması eğilimini birlikte gösteren grafik incelendiğinde, ülke yoğunlaşmasında ve sektörel yoğunlaşmada oldukça paralel bir eğilim izlenmektedir. Hiç kuşkusuz il ihracatında ürün ve ülke çeşitliliğinin sağlanabilmesine yönelik bu eğilim son derece olumlu bir gelişme olarak görülmektedir.

Grafik 54: H-I Endeksine Göre İzmir İhracatında Ülke ve Sektör (2Li dijit) Yoğunlaşması (2002=100)

3.5.3. İhracatta Yoğunlaşma Katsayısı ve İl İhracatında Öne Çıkan Sektörlerin Belirlenmesi:

İl sektör ihracatının il toplam ihracatındaki payının, sektörün ülke toplam ihracatındaki payına oranını ifade eden ihracat yoğunlaşma veya uzmanlaşma katsayısı, sektörün ülke ihracatındaki göreceli üstünlüğünü ifade etmektedir ve şu formülle hesaplanmaktadır;

İl İhracat Yoğunlaşma Katsayısı (PECR)

$$PECR = (X_{ij} / X_i) / (X_j / X)$$

X_{ij} : i ilinde j sektörünün ihracatı,

X_i : i ilinin toplam ihracatı,

X_j : Türkiye'deki j sektörünün toplam ihracatı,

X : Türkiye'nin toplam ihracatı

Yoğunlaşma katsayılarının tamamı için, 1'in üzerindeki değerler sektörün İzmir'deki göreceli üstünlüğü/avantajını ifade etmektedir. Buna göre, 2002-2011 döneminde sırasıyla Tütün Ürünleri İmalatı (16), Gıda Ürünleri ve İçecek Sektörü (15), Kâğıt ve Kâğıt Ürünleri (21), Tıbbi Aletler; Hassas Optik Aletler, Saat (33), Kimyasal Madde ve Ürünler (24), Dabaklanmış Deri, Bavul, El Çantası, Saraciye ve Ayakkabı (19), Giyim Eşyası (18), Metalik Olmayan Diğer Mineral Ürünler (26), Başka Yerde Sınıflandırılmamış Makine ve Teçhizat (29), Plastik ve

Kauçuk Ürünleri (25) ve Ana Metal Sanayi (27) sektörlerinin il ihracatında uzmanlaşmış ve öne çıkan sektörler olduğu görülmektedir.

Tablo 96: İzmir’de Sektörlere Göre İhracat Yoğunlaşma Katsayıları ve Öne Çıkan Sektörler

ISIC Kod	ISIC Rev. 3 Adı	2007	2009	2011	Ortalama
16	Tütün Ürünleri	15.4	12.8	9.2	12.8
33	Tıbbi Aletler; Hassas Optik Aletler ve Saat	2.0	2.5	2.5	2.2
24	Kimyasal Madde ve Ürünler	2.1	2.1	2.2	2.0
21	Kâğıt ve Kâğıt Ürünleri	2.4	2.5	2.1	2.3
15	Gıda Ürünleri ve İçecek	2.3	2.2	1.8	2.4
18	Giyim Eşyası	1.5	1.5	1.5	1.4
26	Metalik Olmayan Diğer Mineral Ürünler	1.4	1.3	1.2	1.4
19	Tabaklanmış Deri, Bavul, El Çantası, Saraciye ve Ayakkabı	1.8	1.7	1.1	1.6
29	Başka Yerde Sınıflandırılmamış Makine ve Teçhizat	1.0	1.0	1.0	1.0
25	Plastik ve Kauçuk Ürünleri	1.0	1.0	0.9	1.0
27	Ana Metal Sanayi	1.1	0.7	0.9	0.9
22	Basım ve Yayım; Plak, Kaset Vb.	0.7	0.8	0.9	0.8
23	Kok Kömürü, Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri ve Nükleer Yakıtlar	0.3	0.7	0.8	0.5
28	Metal Eşya Sanayi (Makine ve Teçhizatı Hariç)	0.6	0.7	0.7	0.7
34	Motorlu Kara Taşıtı ve Römorklar	0.5	0.5	0.7	0.6
31	Başka Yerde Sınıflandırılmamış Elektrikli Makina ve Cihazlar	0.5	0.7	0.7	0.6
36	Mobilya ve Başka Yerde Sınıflandırılmamış Diğer Ürünler	0.5	0.6	0.7	0.5
30	Büro, Muhasebe ve Bilgi İşleme Makinaları	0.3	0.5	0.7	0.4
17	Tekstil Ürünleri	0.7	0.6	0.4	0.6
20	Ağaç ve Mantar Ürünleri (Mobilya Hariç);	0.4	0.4	0.3	0.3
35	Diğer Ulaşım Araçları	0.4	0.1	0.1	0.2
32	Radyo, Televizyon, Haberleşme Teçhizatı ve Cihazları	0.0	0.1	0.0	0.1

Kaynak: TÜİK verilerinden hareketle kendi hesaplamamız.

İzmir ili ihracatında öne çıkan sektörleri dış ticaretteki rekabet durumuna göre analiz etmek için; Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Müdürlüğü tarafından yapılan 2012 tarihli “Türkiye İmalat Sanayiinin Analizi”¹⁸, çalışmasında imalat sanayiinin her bir alt sektörü için hesaplanan, sektörlerin “Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler” olarak adlandırılan RCA değerlerine bakılmıştır.

Sektörlerin dış ticaretteki rekabet gücünü tespit etmek amacıyla hesaplanan RCA skorlarına göre, ortalama skor değeri 50 ve üzerinde olan sektörler ($RCA > 50$) Rekabet Gücü Yüksek, RCA skorları -50’den büyük, 50’den küçük olan sektörler ($50 > RCA > -50$) Rekabet Gücü Sınırdadır, RCA skorları -50’den küçük sektörler ($-50 > RCA$) ise Rekabet Gücü Düşük Sektörler olarak belirlenmiştir. Söz konusu çalışmada, 2005-2010 dönemi itibarıyla İmalat Sanayiinin ortalama RCA değeri 14 olarak hesaplanmış olup, İmalat Sanayi bu değer ile “sınırdadır rekabet gücü” kategorisinde yer almaktadır. İl ihracat yoğunlaşma katsayısı bakımından öne çıkan

¹⁸ Türkiye İmalat Sanayiinin Analizi (2005-2010 Dönemi, 22 Ana Sektör İtibarıyla), Ed. Mustafa ŞİMŞEK, Türkiye Kalkınma Bankası Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Müdürlüğü, 2012, Ankara

sektörlerde ilk iki sırada yer alan “Tütün ürünleri imalatı” ile “Gıda ürünleri ve içecek imalatı” sektörlerinin 2005-2010 dönemi için hesaplanan ortalama RCA değerleri 120 ve 102 olup, sektörler bu değerle yüksek bir rekabet gücüne sahiptir. Üçüncü sırada yer alan “Kâğıt ve kâğıt ürünleri imalatı” sektörünün 2005-2010 dönemi için ortalama RCA değeri -70 olup, sektör bu ortalama endeks değeri ile düşük bir rekabet gücüne sahiptir. Bununla birlikte incelenen dönemde sektörün rekabet gücü küresel ekonomik kriz öncesi artış eğilimi gösterirken kriz sonrası tekrar düşüş eğilimine girmektedir. İl ihracatında dördüncü ve beşinci sıralarda yer alan “Tıbbi aletler; hassas optik aletler ve saat” ile “Kimyasal madde ve ürünler” sektörlerinin, 2005-2010 dönemi itibariyle, ortalama RCA değerleri sırasıyla -189 ve -125 olup, her iki sektör de düşük bir rekabet gücüne sahiptir. Sektörlerin ortalama RCA değerleri, imalat sanayinin ortalama RCA (14) değerinin çok altında olup, hem ilin hem de Türkiye'nin en çok ithalat yaptığı sektörler arasındadır.

İl ihracatında potansiyel sektörler arasında yer alan sektörlerden “Tabaklanmış deri, bavul, el çantası, saracıye ve ayakkabı” ile “Giyim eşyası” sektörlerinin, 2005-2010 dönemi itibariyle, ortalama RCA değeri ise sırasıyla -32 ve 247'dir. “Deri ve deri ürünleri” sektörü sınırda bir rekabet gücüne sahipken, “Giyim eşyası” sektörü ise 247 ortalama endeks değeri ile oldukça yüksek bir rekabet gücüne sahiptir.

İzmir ihracatında öne çıkan diğer önemli sektörlerden, “Metalik olmayan diğer mineral ürünlerin imalatı” sektörünün, 2005-2010 dönemi itibariyle, ortalama RCA değeri 138 olup, sektör bu ortalama endeks değeri ile oldukça yüksek bir rekabet gücüne sahiptir. Yine ikinci grupta il ihracatında potansiyel sektörler arasında yer alan sektörlerden “Plastik ve kauçuk ürünleri” sektörü 2005-2010 dönemindeki ortalama 71 RCA değeri ile yüksek rekabet gücüne sahip sektörler arasında yer alırken, önemli bir sektör olan Ana Metal Sanayi -16 RCA değeri ile rekabet gücü sınırda olan sektörler arasında yer almıştır.

Özetlemek gerekirse, İzmir ilinde ihracatta yoğunlaşma katsayısı bakımından öne çıkan sektörlerden üçünün rekabet gücünün düşük (Kâğıt ve Kâğıt Ürünleri, Tıbbi Aletler, Kimyasal Madde ve Ürünleri sanayi), beşinin yüksek rekabet gücüne (Tütün ürünleri imalatı, Gıda Ürünleri ve İçecek İmalatı, Giyim Eşyası sektörü, Metalik Olmayan Diğer Mineral Ürünlerin imalatı sektörünün, Plastik ve Kauçuk Ürünleri sektörü) sahip olduğu görülmektedir. İki sektör de (Deri ve deri ürünleri ve Makine ve Teçhizat Sektörü) sınırda bir rekabet gücüne sahiptir. Bu tablodan İzmir ihracatının geleceği açısından, yüksek ve sınırda rekabet gücüne

sahip sektörlerden, Gıda ve içecek imalatı, Giyim eşyası, Metalik olmayan diğer mineral ürünlerin imalatı, Deri ve deri ürünleri, Tütün, Plastik ve kauçuk ürünleri ile Ana metal sanayi sektörlerine ağırlık verilebileceği sonucu çıkarılmaktadır. Ayrıca gözden kaçırılmaması gereken bir diğer husus ise mutlaka sektör çeşitlendirmesine gidilmesi gerektiğidir.

3.5.4. İthalatta Ülke ve Sektör Yoğunlaşması

Bu bölümde İzmir ithalatında bölgesel ve sektörel düzeyde yoğunlaşma düzeyinin incelenmesi hedeflenmektedir. Yoğunlaşma değerleri, ithalatta sektörel ve ülke düzeyinde çeşitlenme olup olmadığını göstermesi açısından, dış ticaret analizlerinde son derece önemli bir gösterge niteliği taşımaktadır. Dışa açık bir ekonomide, ödemeler dengesi ve katma değer açısından ithalata bağımlı bir üretim yapısının yanı sıra üretimde kullanılan ithal girdilerin az sayıda ülkeye (tedarikçiye) bağımlı olması, uygun maliyet oluşturma ve tedarik sürecinde (özellikle zaman açısından) sıkıntılara yol açabilecektir.

Ancak, ithalat ürün çeşitlenmesine dayanıyor ve çok sayıda tedarikçi ülkeden yapılıyorsa, belli ülkelerde meydana gelebilecek üretim düşüşleri ve maliyet artışlarına rağmen sektörün girdi maliyetlerinde fazla artış olmayacağı gibi girdi tedarikinin sürekliliği açısından da sorunla karşılaşmayacaktır. Bu bağlamda, İzmir iline ilişkin sektörel ve ülke yoğunlaşmalarının ortaya konması, belirtilen hususların ortaya konması açısından gereklidir.

3.5.4.1. İthalatta Sektör Yoğunlaşma Oranları

İzmir ithalatında sektörel yoğunlaşma oranlarını incelemeye önce il ithalatının alt sektörler itibarıyla dağılımına göz atmak ve öne çıkan sektörleri belirlemek önem arz etmektedir. Küresel ekonomik kriz öncesi ve sonrası durumu göstermesi bakımından, İzmir ithalatının sektörel dağılımı 2007, 2009 ve 2011 yılları için aşağıda verilmiştir. Buna göre il ithalatında öne çıkan sektörler; Kimyasal madde ve ürünler (%17.8), Motorlu kara taşıtı ve römorklar (%12.9), Rafine edilmiş petrol ürünleri (%12.4), Atık ve hurdalar (%8.7), Makine teçhizat imalatı (%7.2), Ana metal (%6.0), Gıda ürünleri ve içecek (%5.4) ve Tarım ve hayvancılık (%5.4)'tır.

Tablo 97: İzmir İthalatının Sektörlere Göre Dağılımı (Bin USD ve % Pay)

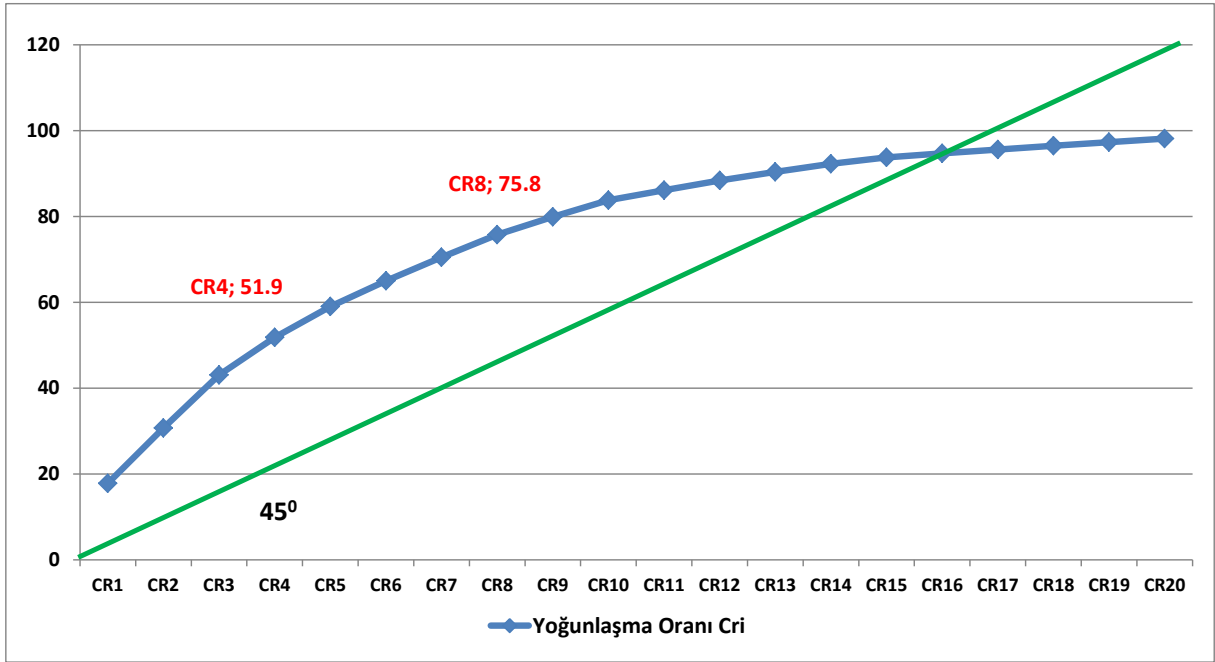
ISIC Rev.3 adı	2007		2009		2011	
	USD	% Pay	USD	% Pay	USD	% Pay
A. TARIM	339,094,250	4.8	731,458,486	6.1	576,290,706	5.4
1. Tarım ve hayvancılık	329,584,983	4.7	372,894,310	5.9	562,125,721	5.3
2. Ormancılık ve tomrukçuluk	6,789,710	0.1	5,893,197	0.1	4,882,879	0.0
5. Balıkçılık	2,719,557	0.0	739,841	0.0	9,282,106	0.1
C. MADENCİLİK	22054120	0.3	12,329,327	0.2	26,363,397	0.2
10. Maden kömürü, linyit ve turb	5,718,341	0.1	5,765,357	0.1	7,432,765	0.1
13. Metal cevherleri	371,219	0.0	18,163	0.0	125,531	0.0
14. Taş ocaklığı ve diğer madencilik	15,964,560	0.2	6,545,807	0.1	18,805,101	0.2
D. İMALAT SANAYİ	6,034,293,865	85.8	5,321,362,187	84.9	9,025,342,896	85.0
15. Gıda ürünleri ve içecek	258,110,460	3.7	319,090,314	5.1	579,840,209	5.5
16. Tütün Ürünleri	70,798,539	1.0	87,805,388	1.4	87,077,728	0.8
17. Tekstil ürünleri	234,397,778	3.3	166,170,723	2.7	215,451,266	2.0
18. Giyim eşyası	52,093,310	0.7	43,494,742	0.7	94,763,223	0.9
19. Deri, deri işleme ve ayakkabı	134,750,168	1.9	80,014,469	1.3	100,330,111	0.9
20. Ağaç ve mantar ürünleri	34,221,398	0.5	14,807,495	0.2	34,100,881	0.3
21. Kâğıt ve kâğıt ürünleri	348,828,573	5.0	358,671,957	5.7	440,661,605	4.1
22. Basım ve yayım; plak, kaset vb.	16,063,253	0.2	15,239,305	0.2	18,606,051	0.2
23. Rafine edilmiş petrol ürünleri	649,975,904	9.2	880,441,309	14.0	1,314,550,096	12.4
24. Kimyasal madde ve ürünler	1,127,143,813	16.0	955,490,932	15.2	1,891,121,661	17.8
25. Plastik ve kauçuk ürünleri	180,045,800	2.6	152,901,239	2.4	246,389,169	2.3
26. Metalik olmayan diğer mineral ür.	92,324,903	1.3	52,749,710	0.8	93,785,257	0.9
27. Ana metal sanayi	503,841,780	7.2	346,226,346	5.5	636,698,535	6.0
28. Metal eşya sanayi	132,056,728	1.9	104,771,714	1.7	237,806,288	2.2
29. B.y.s makine ve teçhizat	721,364,296	10.3	501,953,284	8.0	760,193,243	7.2
30. Büro, muhasebe ve bilgi işleme mak.	8,605,421	0.1	6,273,326	0.1	12,623,603	0.1
31. B.y.s elektrikli makina ve cihazlar	283,223,085	4.0	235,846,260	3.8	413,947,536	3.9
32. Radyo, tv., haberleşme teç. ve chz.	22,161,418	0.3	16,385,797	0.3	32,890,167	0.3
33. Tıbbi aletler; hassas optik aletler	158,407,283	2.3	130,690,130	2.1	199,615,318	1.9
34. Motorlu kara taşıtı ve römorklar	738,714,887	10.5	556,108,400	8.9	1,371,873,549	12.9
35. Diğer ulaşım araçları	208,232,450	3.0	246,145,165	3.9	156,216,270	1.5
36. Mobilya ve b.y.s. diğer ürünler	58,932,618	0.8	50,084,182	0.8	86,801,130	0.8
G. TİCARET	586,085,417	8.3	515,060,432	8.2	929,175,928	8.7
51. Atık ve hurdalar	586,085,417	8.3	515,060,432	8.2	929,175,928	8.7
DiĞER	52,046,075	0.7	39,770,051	0.6	62,205,071	0.6
74. Diğer iş faaliyetleri	25194	0.0	13,520	0.0	24,310	0.0
92. Eğlence, kültür ve sporla ilgili faal.	8514858	0.1	1,386,987	0.0	12,019,876	0.1
99. Gizli veri	43,506,023	0.6	38,369,544	0.6	50,160,885	0.5
TOPLAM	7,033,573,727	100.0	6,268,049,345	100.0	10,619,377,998	100.0

Kaynak: TÜİK

İzmir İthalatında Sektörel Yoğunlaşma

İzmir ili ithalatında 2007, 2009 ve 2011 yılları için ilk 4 sektörün toplam payını gösteren CR₄ sırasıyla %46.0, %46.4 ve %51.9 olarak gerçekleşirken, ilk 8 sektörün toplam payını gösteren CR₈ sırasıyla %71.2, %71.6 ve %75.8 olarak tespit edilmiştir. İzmir ithalatında sektörel yoğunlaşmanın yüksek olduğu görülmektedir. Küresel ekonomik kriz sonrası İzmir ithalatında sektörel yoğunlaşmanın arttığı, yani daha az sektöre dayalı bir ithalat eğiliminin olduğu görülmektedir.

Grafik 55: İzmir İthalatında Sektörel Yoğunlaşma Oranı, 2011

Aşağıdaki tabloda ise 2007, 2009 ve 2011 yılları için İzmir ithalatında ISIC Rev.3 bazında sektörel yoğunlaşma oranları ayrıntılı olarak verilmektedir.

Tablo 98: İzmir'in İthalatında 2'li Digitte Sektör Yoğunlaşma Oranları (2007, 2009, 2011)

CR _i	Sektör	2007		Sektör	2009		Sektör	2011	
		% Pay	CR _i Oranı %		% Pay	CR _i Oranı %		% Pay	CR _i Oranı %
CR ₁	Kimyasal madde ve ürünler	16.0	16.0	Kimyasal madde ve ürünler	15.2	15.2	Kimyasal madde ve ürünler	17.8	17.8
CR ₂	Motorlu kara taşıtı ve römorklar	10.5	26.5	Kok kömürü, rafine edilmiş petrol ürünleri ve nükleer yakıtlar	14.0	29.3	Motorlu kara taşıtı ve römorklar	12.9	30.7
CR ₃	Bys makine ve teçhizat	10.3	36.8	Motorlu kara taşıtı ve römorklar	8.9	38.2	Kok kömürü, rafine edilmiş petrol ürünleri ve nükleer yakıtlar	12.4	43.1
CR ₄	Kok kömürü, rafine edilmiş petrol ürünleri ve nükleer yakıtlar	9.2	46.0	Atık ve hurdalar	8.2	46.4	Atık ve hurdalar	8.7	51.9
CR ₅	Atık ve hurdalar	8.3	54.4	Bys makine ve teçhizat	8.0	54.4	Bys makine ve teçhizat	7.2	59.0
CR ₆	Ana metal sanayi	7.2	61.5	Tarım ve hayvancılık	5.9	60.3	Ana metal sanayi	6.0	65.0
CR ₇	Kağıt ve kağıt ürünleri	5.0	66.5	Kağıt ve kağıt ürünleri	5.7	66.1	Gıda ürünleri ve içecek	5.5	70.5
CR ₈	Tarım ve hayvancılık	4.7	71.2	Ana metal sanayi	5.5	71.6	Tarım ve hayvancılık	5.3	75.8
CR ₉	Bys elektrikli makina ve cihazlar	4.0	75.2	Gıda ürünleri ve içecek	5.1	76.7	Kağıt ve kağıt ürünleri	4.1	79.9
CR ₁₀	Gıda ürünleri ve içecek	3.7	78.9	Diğer ulaşım araçları	3.9	80.6	Bys makina ve cihazlar	3.9	83.8
CR ₁₁	Tekstil ürünleri	3.3	82.2	Bys elektrikli makina ve cihazlar	3.8	84.4	Plastik ve kauçuk ürünleri	2.3	86.1
CR ₁₂	Diğer ulaşım araçları	3.0	85.2	Tekstil ürünleri	2.7	87.0	Metal eşya sanayi	2.2	88.4
CR ₁₃	Plastik ve kauçuk ürünleri	2.6	87.7	Plastik ve kauçuk ürünleri	2.4	89.5	Tekstil ürünleri	2.0	90.4
CR ₁₄	Tıbbi aletler; hassas optik aletler ve saat	2.3	90.0	Tıbbi aletler; hassas optik aletler ve saat	2.1	91.5	Tıbbi aletler; hassas optik aletler ve saat	1.9	92.3
CR ₁₅	Dabaklanmış deri, bavul, el çantası, saraciye ve ayakkabı	1.9	91.9	Metal eşya sanayi	1.7	93.2	Diğer ulaşım araçları	1.5	93.7
CR ₁₆	Metal eşya sanayi (makine ve teçhizatı hariç)	1.9	93.8	Tütün ürünleri	1.4	94.6	Dabaklanmış deri, bavul, el çantası saraciye ve ayakkabı	0.9	94.7
CR ₁₇	Metalik olmayan diğer mineral ürünler	1.3	95.1	Dabaklanmış deri, bavul, el çantası, saraciye ve ayakkabı	1.3	95.9	Giyim eşyası	0.9	95.6
CR ₁₈	Tütün ürünleri	1.0	96.1	Metalik olmayan diğer mineral ürünler	0.8	96.7	Metalik olmayan diğer mineral ürünler	0.9	96.5
CR ₁₉	Mobilya ve bys diğer ürünler	0.8	96.9	Mobilya ve bys diğer ürünler	0.8	97.5	Tütün ürünleri	0.8	97.3
CR ₂₀	Giyim eşyası	0.7	97.7	Giyim eşyası	0.7	98.2	Mobilya ve bys diğer ürünler	0.8	98.1

Kaynak: TÜİK'den hareketle kendi hesaplamamız.

İzmir ithalatının yıllar itibariyle dağılımına bakıldığında, “Kimyasal maddeler”, “Petrol ve petrol ürünleri”, “Makine ve teçhizat”, “Motorlu kara taşıtları” ile “Atık hurdalar” sektörlerinin her yıl ithalattaki ilk 5 sektörü oluşturdukları (sıraları değişmekle birlikte) dikkat çekmektedir. Ana metal sanayii ise en çok ithalat yapılan 6. ürün olarak görülürken, geleneksel ve emeğe dayalı sektörlerden gıda, tarım, tekstil ve giyim sektörlerinin arka sıralarda kaldıkları göze çarpmaktadır. En çok ithalat yapılan sektörlerin İzmir sanayisine girdi sağlayan ana sektörler olması önemlidir. Ara malı üretiminde girdi olarak kullanılan petrol, petrol türevleri, kara taşıtları ve makine teçhizat sektörlerinin genellikle yüksek maliyetli ürünleri barındırdığı göz önüne alınırsa, söz konusu ürünlerin ithal edilmesi il katma değerinin içselleştirilmesi önünde ciddi engeldir. Bu girdilerin tedarikinde veya maliyetinde yaşanacak herhangi bir darboğazda, il ekonomisinde öne çıkan sektörlerde sıkıntılar yaşanması ihtimali her zaman mevcut olabilecektir.

İzmir ekonomisinin ithal ettiği ürünlerden en dikkat çekenlerden biri de katı atık ve hurdalardır. Ülkemizde gün geçtikçe hurdacılık ve atık dönüştürme kültürü ve ekonomisi yaygınlaşmaktadır. Bu noktada, sektörde ithalatın daha uygun şartlarda ilde üretimle ikame edilmesi mümkündür.

İzmir ithalatındaki sektörel yoğunlaşmaya 4'lü dijit bazında bakıldığında, öne çıkan sektörler şöyle sıralanabilir: Rafine edilmiş petrol ürünleri (%12.4), Motorlu kara taşıtları ve motorları (%11.2), Atık ve hurdalar (%8.7), Sentetik kauçuk ve plastik hammaddeler (%5.7), Ana kimyasal maddeler (%6.9), Kâğıt hamuru, kâğıt ve mukavva (%3.8), Tahıl ve bys bitkisel ürünler (%4), Demir-çelik dışındaki ana metal sanayi (%3.1), Demir-çelik ana sanayi (%2.9), Motorlu kara taşıtlarının motorlarıyla ilgili parça ve aksesuarları (%1.7).

İzmir ithalatında 4'lü dijitte 2007, 2009 ve 2011 yılları için ilk 4 sektörün toplam payını gösteren CR₄ sırasıyla %31.5, %34.7 ve %39.2 olarak gerçekleşirken, ilk 8 ülkenin toplam payını gösteren CR₈ sırasıyla %48, %52.3 ve %55.9 olarak tespit edilmiştir. Hem 2'li hem de 4'lü ayırmda kriz sonrasında sektörel yoğunlaşmanın artış kaydettiği dikkat çekmektedir.

Tablo 99: İzmir'in İthalatında (4 Dijitte) Sektör Yoğunlaşma Oranları (2007, 2009, 2011)

CR _i	Sektör	2007		Sektör	2009		Sektör	2011	
		Pay (%)	CR _i (%)		Pay (%)	CR _i (%)		Pay (%)	CR _i (%)
CR ₁	2320- Rafine edilmiş petrol ürünleri	9.2	9.2	2320- Rafine edilmiş petrol ürünleri	14.0	14.0	2320- Rafine edilmiş petrol ürünleri	12.4	12.4
CR ₂	5149- Atık ve hurdalar	8.3	17.6	5149- Atık ve hurdalar	8.2	22.3	3410- Motorlu kara taşıtları ve motorları	11.2	23.6
CR ₃	3410- Motorlu kara taşıtları ve motorları	8.2	25.7	3410- Motorlu kara taşıtları ve motorları	7.3	29.5	5149- Atık ve hurdalar	8.7	32.3
CR ₄	2413- Sentetik kauçuk ve plastik hammaddeler	5.8	31.5	111- Tahıl ve bys bitkisel ürünler	5.2	34.7	2411- Ana kimyasal maddeler	6.9	39.2
CR ₅	2411- Ana kimyasal maddeler	4.5	36.0	2101- Kağıt hamuru, kağıt ve mukavva	5.1	39.8	2413- Sentetik kauçuk ve plastik hammaddeler	5.7	44.9
CR ₆	2101- Kağıt hamuru, kağıt ve mukavva	4.2	40.2	2413- Sentetik kauçuk ve plastik hammaddeler	4.9	44.7	111- Tahıl ve bys bitkisel ürünler	4.0	48.9
CR ₇	111- Tahıl ve bys bitkisel ürünler	4.0	44.3	2411- Ana kimyasal maddeler	4.4	49.2	2101- Kağıt hamuru, kağıt ve mukavva	3.8	52.7
CR ₈	2720- Demir-çelik dışındaki ana metal sanayi	3.7	48.0	2710- Demir-çelik ana sanayi	3.1	52.3	2720- Demir-çelik dışındaki ana metal sanayi	3.1	55.9
CR ₉	2710- Demir-çelik ana sanayi	3.5	51.4	3511- Gemi	2.5	54.8	2710- Demir-çelik ana sanayi	2.9	58.7
CR ₁₀	3511- Gemi	2.7	54.1	2720- Demir-çelik dışındaki ana metal sanayi	2.4	57.2	1514- Bitkisel ve hayvansal sıvı ve katı yağlar	2.8	61.5
CR ₁₁	3430- Motorlu kara taşıtlarının motorlarıyla ilgili parça ve aksesuarları	2.3	56.4	1514- Bitkisel ve hayvansal sıvı ve katı yağlar	2.2	59.4	3430- Motorlu kara taşıtlarının motorlarıyla ilgili parça ve aksesuarları	1.7	63.2
CR ₁₂	1711- Tekstil elyafından iplik - dokunmuş tekstil	2.3	58.7	2919- Diğer genel amaçlı makineler	1.8	61.2	2919- Diğer genel amaçlı makineler	1.7	64.9
CR ₁₃	2919- Diğer genel amaçlı makineler	2.2	60.9	3120- Elektrik dağıtım ve kontrol cihazları	1.7	63.0	2520- Plastik ürünleri	1.6	66.5
CR ₁₄	3120- Elektrik dağıtım ve kontrol cihazları	2.0	62.9	2520- Plastik ürünleri	1.7	64.7	3120- Elektrik dağıtım ve kontrol cihazları	1.6	68.1
CR ₁₅	2520- Plastik ürünleri	1.8	64.6	3430- Motorlu kara taşıtlarının motorlarıyla ilgili parça ve aksesuarları	1.6	66.3	2899- Bys metal eşya	1.5	69.6
CR ₁₆	2921- Tarım ve orman makineleri	1.7	66.3	2429- Bys kimyasal ürünler	1.5	67.8	2412- Kimyasal gübre ve azotlu bileşikler	1.4	71.0
CR ₁₇	2429- Bys kimyasal ürünler	1.6	67.9	1711- Tekstil elyafından iplik ve dokunmuş tekstil	1.5	69.3	3110- Elektrik mororu, jeneratör, trasformatörler	1.3	72.3
CR ₁₈	2929- Diğer özel amaçlı makineler	1.5	69.4	1600- Tütün ürünleri	1.4	70.7	1711-Tekstil elyafından iplik - dokunmuş tekstil	1.2	73.5
CR ₁₉	1911- Dabaklanmış deri	1.3	70.7	2412- Kimyasal gübre ve azotlu bileşikler	1.3	72.0	2429- Bys kimyasal ürünler	1.2	74.7
CR ₂₀	2912- Pompa, kompresör, musluk ve vana	1.1	71.9	2929- Diğer özel amaçlı makineler	1.3	73.4	2912- Pompa, kompresör, musluk ve vana	1.11	75.8

3.5.4.2. İthalatta Ülke Yoğunlaşma Oranları

Bu alt bölümde ithalatta ülke yoğunlaşma oranları hesaplanacaktır. İthalata ilişkin yoğunlaşma oranlarını incelemeye önce, İzmir ilinin ülkeler bazında ithalat yapısına kısaca değinmek yararlı olacaktır. İzmir ilinin ithalat değerlerinin ülkeler bazında dağılımını gösteren tablo verileri incelendiğinde; Almanya Çin, Rusya Federasyonu, İtalya, A.B.D. ve Fransa'nın en temel tedarikçi ülkeler olduğu anlaşılmaktadır. 2011 yılı verilerine göre, İzmir ithalatında Almanya %11.4 payla ilk sırada yer alırken, Çin %8.2, Rusya Federasyonu %7.3, A.B.D. %6, İtalya %5.5, Güney Kore %3.9 ve İspanya %3.8 payla il ithalatından en fazla pay alan ülkeler olmuştur.

İthalatta ülke yoğunlaşmasının artması, ithalatın az sayıda ülkeden yapıldığı, azalması ise tedarikçi alternatiflerinin arttığı anlamına gelmektedir. Bu bağlamda, İzmir ithalatı için hesaplanan ülke yoğunlaşma oranları aşağıda verilmiştir.

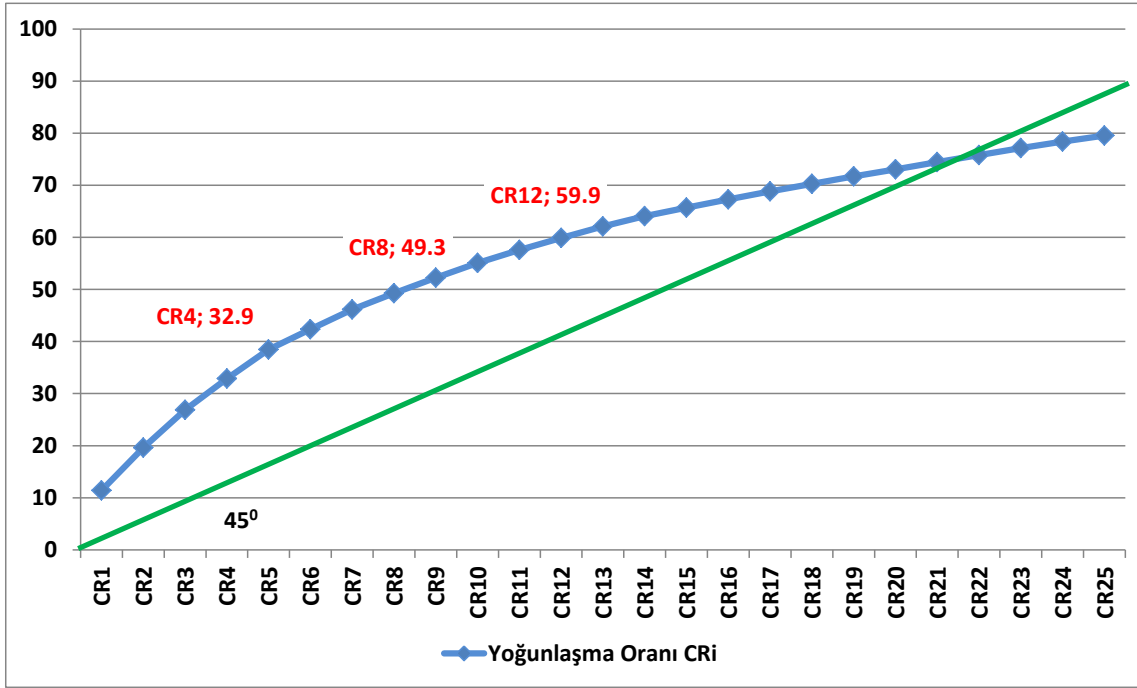
Tablo 100: İzmir'in İthalatında Ülke Yoğunlaşma Oranları (2007, 2009, 2011)

CR _i	Ülke	2007		Ülke	2009		Ülke	2011	
		Pay (%)	CR _i (%)		Pay (%)	CR _i (%)		Pay (%)	CR _i (%)
CR ₁	Almanya	12.00	12.00	Rusya	13.71	13.71	Almanya	11.38	11.38
CR ₂	İtalya	8.33	20.32	Almanya	12.80	26.51	Çin	8.22	19.60
CR ₃	Rusya	7.81	28.13	A.B.D.	8.63	35.15	Rusya	7.26	26.86
CR ₄	A.B.D.	7.29	35.42	İtalya	6.57	41.72	A.B.D.	6.03	32.89
CR ₅	İngiltere	6.71	42.13	Çin	5.67	47.39	İtalya	5.55	38.44
CR ₆	Çin	5.98	48.11	Fransa	3.92	51.31	Güney Kore	3.90	42.34
CR ₇	İspanya	4.69	52.80	İspanya	3.44	54.74	İspanya	3.80	46.13
CR ₈	Fransa	4.38	57.18	İngiltere	3.42	58.16	Fransa	3.13	49.26
CR ₉	Hollanda	3.09	60.27	Hollanda	2.73	60.89	Ukrayna	3.00	52.27
CR ₁₀	Polonya	2.49	62.77	Ukrayna	2.26	63.15	Bulgaristan	2.81	55.08
CR ₁₁	Belçika	2.47	65.24	Güney Kore	2.22	65.37	Polonya	2.51	57.59
CR ₁₂	Ukrayna	2.20	67.44	İsveç	1.92	67.29	Yunanistan	2.30	59.89
CR ₁₃	Suriye	2.05	69.49	Polonya	1.63	68.92	Hollanda	2.20	62.09
CR ₁₄	İsveç	1.67	71.16	Brezilya	1.53	70.45	İngiltere	2.00	64.08
CR ₁₅	Güney Kore	1.56	72.72	Belçika	1.36	71.81	Romanya	1.62	65.70

Kaynak: Kendi Hesaplamamız.

İzmir ithalatında 2007, 2009 ve 2011 yılları için ilk 4 ülkenin toplam payını gösteren CR₄ sırasıyla %35.4, %41.7 ve %32.9 olarak gerçekleşirken, ilk 8 ülkenin toplam payını gösteren CR₈ sırasıyla %57.2, %58.2 ve %49.3 olarak tespit edilmiştir. İzmir'in tedarik anlamında ülke çeşitliliğini arttırdığı görülmektedir.

Grafik 56: İzmir İthalatında Ülke Yoğunlaşma Oranı, 2011

3.5.4.3. İthalatta Yoğunlaşma ve Herfindahl Endeksi:

İzmir ithalatında gerek tedarikçi ülke gerekse sektörel yoğunlaşmanın nasıl geliştiğini görmek amacıyla, 2002-2011 dönemi için Herfindahl endeksinden (H-I) yararlanılmıştır:

Buna göre İzmir ithalatı için hesaplanan ülkelere göre yoğunlaşma endeksi ve sektörlere göre yoğunlaşma endeksi tabloları aşağıdadır.

Tablo 101: İzmir İthalatında Ükelere Göre Yoğunlaşma (Herfindahl Endeksi)

Yıllar	Herfindahl Endeksi (H-I)	H-I (2002:100)
2002	0.0609	100.0
2003	0.0606	99.6
2004	0.0624	102.5
2005	0.0533	87.5
2006	0.0509	83.6
2007	0.0507	83.3
2008	0.0535	87.8
2009	0.0588	96.6
2010	0.0424	69.6
2011	0.0426	69.9

Kaynak: TÜİK verilerinden hareketle hesaplanmıştır.

İzmir ithalatında ülkelere göre yoğunlaşma oranları ve bu oranlardan hareketle türetilen endeks değerleri incelendiğinde, ülkelere göre ithalat yoğunlaşma endeksinin 2004 - 2008 döneminde düşüş eğiliminde olduğu ve nispeten daha fazla ülkeye dayalı bir yoğunlaşmanın yaşandığı gözlenmektedir. 2008 yılında yaşanan küresel ekonomik krizle beraber 2009 yılında yoğunlaşmanın yaklaşık 10 puan artış kaydettiği gözlenmiştir. Krizin etkilerinin azaldığı ve tekrar küresel toparlanmanın başladığı 2010 yılından itibaren, yoğunlaşma endeksinin önemli ölçüde azaldığı dikkat çekmektedir. İl ithalatında tedarikçi anlamında çeşitliliğin arttığı ve alternatif tedarikçi ülkelerden girdi temininde sorun yaşanmadığı söylenebilir. Bu durum uluslararası piyasalarda girdi fiyatlarında yaşanacak artışların etkisini en aza indirmede avantaj sağlamaktadır.

Tablo 102: İzmir İthalatında Sektörlere Göre Yoğunlaşma (Herfindahl Endeksi)

Yıllar	2'li Dijit		4'lü Dijit	
	Herfindahl Endeksi (H-I)	H-I (2002:100)	Herfindahl Endeksi (H-I)	H-I (2002:100)
2002	0.0975	100.0	0.0318	100.0
2003	0.1059	108.6	0.0439	138.2
2004	0.1232	126.4	0.0592	186.3
2005	0.1100	112.8	0.0488	153.4
2006	0.0968	99.3	0.0387	121.8
2007	0.0960	98.4	0.0415	130.5
2008	0.0986	101.1	0.0454	143.0
2009	0.0995	102.0	0.0533	167.6
2010	0.1023	105.0	0.0550	173.0
2011	0.1123	115.1	0.0596	187.4

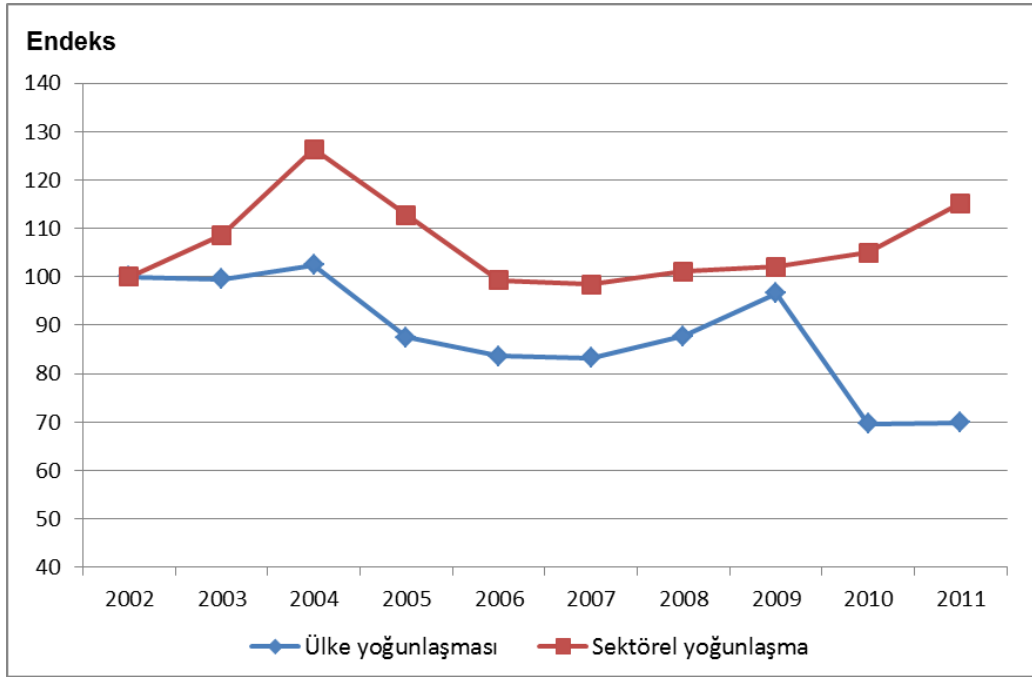
Kaynak: TÜİK verilerinden hareketle hesaplanmıştır.

İzmir ithalatında sektörler göre yoğunlaşma oranları ve bu oranlardan hareketle türetilen endeks değerleri incelendiğinde, sektörler göre ithalat yoğunlaşma endeksinin yine ülke yoğunlaşma endeksinde olduğu gibi 2004-2008 döneminde düşüş eğiliminde olduğu gözlenmektedir. 2008'den sonra ise küresel ekonomik krizin etkisiyle tekrar artış eğilimine girmiştir (ülke yoğunlaşmasında 2010 yılından itibaren görülen düşüş, sektör yoğunlaşmasında görülmemektedir). Başka bir anlatımla, İzmir'in ithalatında zaman içerisinde daha az sektöre dayalı bir yoğunlaşma gözlenmektedir.

H-I endeksinde göre, ithalatta ülke ve sektör yoğunlaşması eğilimini birlikte gösteren grafik incelendiğinde, ülke yoğunlaşmasında önemli düşüş, dolayısıyla ithalat yapılan ülke sayısında

görel olarak artışlar izlenmektedir. Sektörel yoğunlaşma endeksinin ise artış eğiliminde olduğu görülmektedir.

Grafik 57: H-I Endeksine Göre İzmir İthalatında Ülke ve Sektör Yoğunlaşması (2002=100)

3.6. İzmir İhracatından En yüksek Pay Alan İlk 20 Ülkeye Yapılan İhracata Yönelik Sektörel Yoğunlaşma ve Pazar Analizi

Bu bölümde İzmir ihracatının yapısı ve ihracatta dış pazarlar hakkında daha ayrıntılı bir gözlem için, il ihracatında öne çıkan ilk yirmi ülke ve payları, bu yirmi ülkeye gerçekleştirilen ihracatta hem ülkeler bazında hem genel toplamda öne çıkan sektörler (STIC Sınıflamasına göre) belirlenerek, sektörel/ülkesel ihracat analizi yapılacaktır. Bu bölümdeki analizler ilk 20 ülkeye yapılan toplam ihracat üzerinden, sektörel değerlendirmeler de bu yirmi ülkeye yapılan toplam ihracat 100 kabul edilerek yapılacaktır.

2011 yılı itibariyle İzmir ihracatında ilk yirmi ülke 5.8 Milyar USD ise toplam ihracatın (8.2 Milyar USD) %70'ini temsil ederken, ilk on ülke için bu oran %51 düzeyinde gerçekleşmektedir. İzmir ihracatında öne çıkan ilk yirmi ülke sıralamasının son üç yıl için, küçük değişiklikler dışında hemen hemen aynı kaldığı ve açık ara ilk sırada yer alan Almanya'nın payını arttırdığı dikkat çekmektedir. İlk yirmi ülke içinde 8 Avrupa Birliği üyesi ülke bulunmakta olup, toplam AB payı ise %42 düzeyindedir. Aşağıdaki tabloda 2011 yılı baz alınarak il ihracatında en fazla pay alan 20 ülkenin son üç yıla ait payları yer almaktadır.

Tablo 103: İzmir İli İhracatında Öne Çıkan Ülkeler (USD)

Sıra No	Ülke Adı	2009	Yüzde Pay	2010	Yüzde Pay	2011	Yüzde Pay
1	Almanya	718,016,542	11.8	902,713,620	13.2	1,089,929,995	13.3
2	İngiltere	311,176,079	5.1	411,880,827	6.0	505,566,009	6.2
3	ABD	438,485,756	7.2	439,591,829	6.4	444,412,355	5.4
4	İspanya	305,485,946	5.0	333,961,954	4.9	404,606,003	4.9
5	İtalya	396,234,521	6.5	394,000,939	5.8	400,050,581	4.9
6	Fransa	287,808,097	4.7	348,442,174	5.1	362,435,607	4.4
7	Hollanda	226,892,246	3.7	260,271,787	3.8	317,161,710	3.9
8	Belçika	166,738,787	2.7	225,824,081	3.3	227,848,844	2.8
9	Ege Serbest Bölgesi	131,419,661	2.2	147,942,082	2.2	211,904,866	2.6
10	BAE	149,009,391	2.4	81,267,950	1.2	208,606,574	2.5
11	Rusya	122,561,467	2.0	152,291,903	2.2	201,920,644	2.5
12	İran	145,482,186	2.4	107,508,607	1.6	174,799,955	2.1
13	Çin	98,474,845	1.6	143,249,821	2.1	169,142,551	2.1
14	Romanya	104,448,924	1.7	127,707,161	1.9	160,494,329	2.0
15	İsrail	101,438,565	1.7	131,446,999	1.9	159,705,022	2.0
16	Suudi Arabistan	74,668,210	1.2	119,207,532	1.7	159,582,737	2.0
17	Güney Kore	52,414,056	0.9	90,205,948	1.3	154,610,021	1.9
18	Irak	86,880,132	1.4	83,881,413	1.2	152,114,175	1.9
19	Mısır	134,241,069	2.2	107,900,600	1.6	128,929,962	1.6
20	Singapur	23,958,627	0.4	42,577,266	0.6	123,849,402	1.5
	Liste Toplamı	4,075,835,107	66.9	4,651,874,493	68.2	5,757,671,342	70.4
	Diğer Toplam	2,019,096,694	33.1	2,169,733,299	31.8	2,425,193,162	29.6
	Genel Toplam	6,094,931,801	100.0	6,821,607,792	100.0	8,182,864,504	100.0

Aşağıdaki tabloda ise İzmir’de son üç yılda, öne çıkan ilk yirmi ülkeye yapılan ihracatta, STIC Sınıflamasına göre sektörler bazında yapılan ayrıştırma sonucunda, en yüksek payı alan ilk yirmi sektör ve bu sektörlerin il toplam ihracatı içindeki payları yer almaktadır. Buna göre; 2011 itibariyle İzmir toplam ihracatı 8.1 Milyar USD iken, il ihracatında ilk yirmi ülkeye yapılan toplam ihracat 5.8 Milyar USD, bu yirmi ülke toplam ihracatında ilk yirmi sektör toplamı ise 5.3 Milyar USD’dir. Yani ilk yirmi sektör, ilk yirmi ülkeye yapılan ihracatın %91.5’i gibi güçlü bir oranı temsil ederken, il toplam ihracatının da %64’ünü teşkil etmektedir.

İlk 20 ülkeye yapılan ihracatta, öne çıkan sektörler; diğer giyim eşyası, meyve, sebze ve mamulleri, otomotiv yan sanayi ürünleri, demir ve çelik, diğer elektriksiz makineler, diğer kimyasallar, dokumacılık ürünleri ve tütün mamulleridir. Tabloda yüzde pay sütununda yer alan oranlardan ilki, sektör ihracatının il toplam ihracatı içindeki payını, ikinci oran ise sektör ihracatının ilk 20 ülkeye yapılan toplam ihracat içindeki payını göstermektedir. Örneğin diğer giyim eşyası sektörü 2011 yılında, 852 Milyon USD ile İzmir ihracatında %10.4, ilk yirmi ülkeye yapılan ihracatta ise %14.8 paya sahiptir.

Tablo 104: : İzmir’de ilk 20 ülke ihracatı içinde en fazla ihraç edilen ilk 20 ürünün yıllar itibariyle İzmir İhracatı İçindeki Payları (Bin USD, %)

Sıra No	Sektörler	2009			2010			2011		
		Toplam İhracat	Yüzde Pay (1)	Cr _i (2)	Toplam İhracat	Yüzde Pay (1)	Cr _i (2)	Toplam İhracat	Yüzde Pay (1)	Cr _i (2)
1	Diğer giyim eşyası	635,397	10.4 - 15.6	10.4 - 15.6	752,875	11.0 - 16.2	11.0 - 16.2	852,509	10.4 - 14.8	10.4 - 14.8
2	Meyva, sebze ve mamulleri	510,181	8.4 - 12.5	18.8 - 28.1	573,467	8.4 - 12.3	19.4 - 28.5	618,128	7.6 - 10.7	18.0 - 25.5
3	Otomotiv sanayii ürünleri	267,306	4.4 - 6.6	23.2 - 34.7	383,131	5.6 - 8.2	25.1 - 36.7	524,076	6.4 - 9.1	24.4 - 34.6
4	Demir ve çelik	238,990	3.9 - 5.9	27.1 - 40.5	243,769	3.6 - 5.2	28.6 - 42.0	468,001	5.7 - 8.1	30.1 - 42.8
5	Diğer elektriksiz makineler	267,609	4.4 - 6.6	31.5 - 47.1	321,325	4.7 - 6.9	33.3 - 48.9	409,803	5.0 - 7.1	35.1 - 49.9
6	Diğer kimyasallar	221,176	3.6 - 5.4	35.1 - 52.5	299,304	4.4 - 6.4	37.7 - 55.3	308,508	3.8 - 5.4	38.9 - 55.2
7	Dokumacılık ürünleri	221,310	3.6 - 5.4	38.8 - 58.0	264,843	3.9 - 5.7	41.6 - 61.0	302,175	3.7 - 5.2	42.6 - 60.5
8	Tütün ve mamulleri	351,490	5.8 - 8.6	44.5 - 66.6	281,965	4.1 - 6.1	45.7 - 67.1	264,296	3.2 - 4.6	45.8 - 65.1
9	Plastikler	128,457	2.1 - 3.2	46.6 - 69.7	177,537	2.6 - 3.8	48.3 - 70.9	226,448	2.8 - 3.9	48.6 - 69.0
10	Diğer Gıda Maddeleri	118,437	1.9 - 2.9	48.6 - 72.6	107,921	1.6 - 2.3	49.9 - 73.2	167,799	2.1 - 2.9	50.6 - 71.9
11	Metal eşya	94,084	1.5 - 2.3	50.1 - 74.9	106,256	1.6 - 2.3	51.5 - 75.5	167,442	2.0 - 2.9	52.7 - 74.8
12	Maden cevherleri ve döküntüleri	92,060	1.5 - 2.3	51.6 - 77.2	145,624	2.1 - 3.1	53.6 - 78.6	167,056	2.0 - 2.9	54.7 - 77.7
13	Petrol gazları, doğal gaz	55,587	0.9 - 1.4	52.5 - 78.6	113,845	1.7 - 2.4	55.3 - 81.1	164,902	2.0 - 2.9	56.7 - 80.6
14	Petrol ve ürünleri	58,937	1.0 - 1.4	53.5 - 80.0	31,780	0.5 - 0.7	55.8 - 81.8	119,851	1.5 - 2.1	58.2 - 82.7
15	Alçı, çimento vb. inşaat malzemeleri	101,907	1.7 - 2.5	55.2 - 82.5	79,333	1.2 - 1.7	56.9 - 83.5	101,394	1.2 - 1.8	59.4 - 84.5
16	Kağıt-karton ve kağıt, karton esaslı mamuller	56,689	0.9 - 1.4	56.1 - 83.9	62,890	0.9 - 1.4	57.8 - 84.8	93,903	1.1 - 1.6	60.6 - 86.1
17	Elektrikli makina ve cihazlar	91,281	1.5 - 2.2	57.6 - 86.1	103,801	1.5 - 2.2	59.4 - 87.1	85,932	1.1 - 1.5	61.6 - 87.6
18	Diğer tüketim malları	72,752	1.2 - 1.8	58.8 - 87.9	76,374	1.1 - 1.6	60.5 - 88.7	83,372	1.0 - 1.4	62.6 - 89.0
19	Diğer ulaşım araçları	37,885	0.6 - 0.9	59.4 - 88.9	47,894	0.7 - 1.0	61.2 - 89.7	77,375	0.9 - 1.3	63.6 - 90.4
20	Hayvansal ve bitkisel yağlar ve mumlar	73,980	1.2 - 1.8	60.6 - 90.7	47,196	0.7 - 1.0	61.9 - 90.7	65,732	0.8 - 1.1	64.4 - 91.5
Üst grup toplamı		3,695,515			4,221,131			5,268,701		
İlk 20 ülkeye toplam ihracat		4,075,835			4,651,874			5,757,671		
İl toplam ihracatı		6,094,932			6,821,608			8,182,865		
Üst grup / 20 ülke toplam ihracatı (%)		90.7			90.7			91.5		
Üst grup / toplam il ihracatı (%)		60.6			61.9			64.4		
20 ülke ihracatı/ Toplam ihracat (%)		66.9			68.2			70.4		

Açıklamalar:

- (1) : İlk yüzde pay sektör ihracatının il toplam ihracatı içindeki payını, ikinci yüzde pay ise sektör ihracatının ilk 20 ülke ihracatı içindeki payını ifade etmektedir.
(2) : Yoğunlaşma katsayılarında (ihracat oranlarında olduğu gibi), ilk katsayı toplam ihracata göre, ikinci katsayı ise ilk 20 ülke ihracatına göre hesaplanmıştır.

İzmir ihracatında ilk yirmi ÷lkeye yapılan ihracat içinde öne çıkan ilk yirmi sektöre ait değerleri ve toplam ihracat içindeki payları yukarıda verildikten sonra, bu sektörlerin her birinin en fazla ihracatın gerçekleştirildiği ilk 5 ÷lkeyi ve ilk beş ÷lkenin ilk 20 ÷lke içindeki payının verilmesi, her bir sektörün potansiyel pazarı hakkında önemli ipuçları verecektir. Buna göre; diğer giyim eşyası sektörünün, İzmir ilinin en fazla ihracat gerçekleştirdiği ilk 20 ÷lke ihracatında sırasıyla Almanya (%31), İspanya (%26), İngiltere (%13), İtalya (%8) ve Hollanda (%7) oranında pay alarak ilk 5 ÷lke konumunda olup, bu beş ÷lkenin ilk 20 ÷lke ihracatı içindeki temsil gücü de %86 düzeyindedir. İzmir ihracatında önemli bir yere sahip olan meyve, sebze ve mamulleri sektörünün en büyük 5 dış pazarı ise Almanya (%23), İngiltere (%21), İtalya (%11), Hollanda (%10) ve ABD (%10) olarak sıralanırken ilk 5 ÷lkenin ilk 20 ÷lke ihracatı içindeki payı da %76'dır. Aşağıda her bir sektör için en fazla ihracat gerçekleştirilen 5 ÷lke ve payları ayrıntılı olarak verilmiştir.

Tablo 105: İzmir'in (İlk 20 Ülke İhracatı İçinde) En Fazla İhraç Ettiği 20 Ürünün İhracatçı İlk 5 Ülkeye Göre Dağılımı

Sıra	Sektörler	1. Ülke ve Payı	2. Ülke ve Payı	3. Ülke ve Payı	4. Ülke ve Payı	5. Ülke ve Payı	İlk 5 Ülke (%)
1	Diğer giyim eşyası	Almanya (31.3)	İspanya (26.2)	İngiltere (13.3)	İtalya (8.0)	Hollanda (6.5)	85.2
2	Meyva, sebze ve mamulleri	Almanya (23.4)	İngiltere (20.7)	İtalya (11.1)	Hollanda (10.4)	ABD (10.2)	75.9
3	Otomotiv sanayii ürünleri	Almanya (23.5)	İngiltere (12.7)	Fransa (11.4)	Romanya (9.6)	İspanya (7.4)	64.6
4	Demir ve çelik	Singapur (24.6)	Suudi Arabistan (20.3)	BAE (19.4)	İsrail (7.2)	İngiltere (6.5)	78.1
5	Diğer elektriksiz makineler	Almanya (22.2)	Hollanda (9.7)	İtalya (8.5)	İran (7.7)	ABD (7.1)	55.2
6	Diğer kimyasallar	İspanya (18.8)	İtalya (17.5)	Romanya (10.1)	Mısır (10.0)	İran (7.7)	64.0
7	Dokumacılık ürünleri	Almanya (26.3)	ABD (15.5)	İtalya (9.7)	Fransa (9.5)	Belçika (8.7)	69.6
8	Tütün ve mamulleri	ABD (32.0)	Belçika (26.3)	İran (11.9)	Almanya (7.9)	Rusya (5.8)	83.9
9	Plastikler	İtalya (15.4)	İngiltere (15.2)	Almanya (12.0)	Fransa (9.0)	Rusya (7.4)	59.1
10	Diğer Gıda Maddeleri	Irak (16.7)	Hollanda (14.5)	Almanya (12.6)	Ege Ser. Böl. (9.9)	ABD (9.6)	63.3
11	Metal eşya	Almanya (36.6)	Ege Ser. Böl. (17.0)	Fransa (8.0)	Irak (6.0)	Hollanda (4.2)	71.8
12	Maden cevherleri ve döküntüleri	Çin (64.9)	Almanya (14.6)	Hollanda (4.5)	İtalya (3.3)	Belçika (2.7)	90.1
13	Petrol gazları, doğal gaz	Güney Kore (76.2)	ABD (18.3)	Çin (3.4)	Hollanda (2.1)	Ege Ser. Böl. (0.0)	100.0
14	Petrol ve ürünleri	BAE (51.3)	Hollanda (18.5)	Romanya (8.2)	İtalya (4.2)	Belçika (4.1)	86.3
15	Alçı, çimento vb. inşaat malzemeleri	ABD (39.5)	İsrail (19.4)	İtalya (12.1)	İspanya (8.6)	İngiltere (4.7)	84.3
16	Kağıt-karton ve kağıt, karton esaslı mamuller	İngiltere (25.1)	İran (22.9)	Mısır (11.6)	Irak (10.7)	Ege Ser. Böl. (6.4)	76.7
17	Elektrikli makina ve cihazlar	Fransa (49.4)	Irak (12.2)	Ege Ser. Böl. (9.9)	Rusya (5.3)	İran (5.0)	81.6
18	Diğer tüketim malları	Almanya (22.7)	Fransa (17.8)	İsrail (11.0)	Mısır (7.1)	ABD (5.9)	64.5
19	Diğer ulaşım araçları	Almanya (70.1)	Ege Ser. Böl. (14.2)	Fransa (5.4)	ABD (2.9)	İtalya (2.0)	94.6
20	Hayvansal ve bitkisel yağlar ve mumlar	Irak (41.9)	İsrail (24.4)	İran (5.7)	Suudi Arabistan (5.4)	ABD (4.7)	82.1

Not: Ülke payları ülkenin ilgili ürün ihracatının, ilgili ürünün 20 ülkeye yapılan toplam ihracatına oranla hesaplanmıştır.

İlk 20 ülke ihracatında öne çıkan ilk 20 sektör ve her bir sektörün ihraç edildiği ilk 5 ülkeye ait oranlar verildikten sonra, söz konusu ilk 20 sektörün İzmir toplam ihracatında en büyük paya sahip ilk 10 ülkeye göre dağılımı verilecektir. Böylelikle İzmir genel ihracatında en fazla pay alan ilk 10 ülkenin, öne çıkan ilk 20 sektör ihracatı daha ayrıntılı olarak görülmüş olacaktır. Buna göre, Almanya'ya yapılan toplam ihracatta ilk 20 sektörün payı %89 iken, bu oran İngiltere ve ABD için %92, İspanya için %96, Belçika ve BAE içinse %95 olarak gerçekleşmiştir. Bu da bize tablonun temsil gücü hakkında önemli bir fikir vermektedir. Diğer taraftan matris sektör tarafından okunacak olursa, diğer giyim eşyası sektörünün ilk 10 ülke ihracatı, ilk 20 ülke ihracatı içinde %99'luk bir temsile sahipken, meyve, sebze ve mamulleri sektöründe %89, diğer ulaşım araçları %98, petrol ürünleri de %87 oranında temsil kabiliyeti mevcuttur. Ancak petrol ve doğalgaz, yağlar, maden cevherleri ve demir-çelik sektörleri için temsil kabiliyeti düşük düzeydedir. Yukarıda her bir sektörün ihracatında öne çıkan ilk beş ülke payı verildiği için, bu tablo sektör tarafından okunurken yukarıdaki tablo ile tamamlanabilmektedir. Burada İzmir ihracatında ilk sırada yer alan ilk 20 sektörün, ilin en fazla ihracat gerçekleştirdiği ilk 10 ülkeye dağılımı ve her bir ülke için hesaplanan bu değer in ilk 20 ülke ihracatı içindeki payı görülebilmektedir. 10 ülkenin söz konusu 20 sektördeki (üst grup) toplam ihracatı, 10 ülkenin toplam ihracatının %91'ini; ilk 20 ülkenin üst grup ihracatının %72'sini ve nihayet ilk 20 ülkenin toplam ihracatının da %66'sını oluşturmaktadır.

Tablo 106: İzmir İhracatında İlk 20 Sırada Yer Alan Ürünlerin En Büyük 10 İhracatçı Ülkeye Göre Dağılımı (2011, BİN USD)

Sıra	Sektörler	Almanya	İngiltere	ABD	İspanya	İtalya	Fransa	Hollanda	Belçika	BAE	Ege Ser. Böl.	İlk 10 Ülke Toplamı	İlk 20 Ülke	İlk 10 Ülke Payı
1	Diğer giyim eşyası	266,576	113,160	20,343	223,013	68,595	47,945	55,339	25,601	2,492	16,826	839,890	852,509	99
2	Meyva, sebze ve mamulleri	144,898	128,009	63,279	16,326	68,441	41,774	64,423	11,314	2,220	10,503	551,189	618,128	89
3	Otomotiv sanayii ürünleri	123,323	66,708	34,713	38,651	32,242	59,774	20,244	9,728	1	30,577	415,961	524,076	79
4	Demir ve çelik	9,649	30,504	16,912	1,572	747	5,494	3,407	10,186	90,830	8,066	177,368	468,001	38
5	Diğer elektriksiz makineler	90,915	20,007	29,174	8,507	34,766	26,529	39,576	26,071	4,148	20,354	300,045	409,803	73
6	Diğer kimyasallar	17,744	1,978	5,542	57,863	53,892	1	2,877	6,973	9,354	6,961	163,184	308,508	53
7	Dokumacılık ürünleri	79,395	10,546	46,931	5,965	29,224	28,723	8,620	26,162	0	19,353	254,919	302,175	84
8	Tütün ve mamulleri	20,965	0	84,639	40	332	1	8,306	69,403	7,403	0	191,088	264,296	72
9	Plastikler	27,171	34,451	3,969	10,341	34,902	20,381	4,584	16,223	1,670	4,987	158,679	226,448	70
10	Diğer Gıda Maddeleri	21,065	9,412	16,165	6,395	4,200	4,642	24,316	1,088	4,357	16,552	108,191	167,799	64
11	Metal eşya	61,315	6,391	6,598	3,666	5,329	13,410	7,024	2,228	6,893	28,521	141,376	167,442	84
12	Maden cevherleri ve döküntüleri	24,464	4,357	1,232	2,492	5,591	1	7,464	4,536	1	0	50,138	167,056	30
13	Petrol gazları, doğal gaz	0	0	30,232	0	0	0	3,429	0	0	0	33,661	164,902	20
14	Petrol ve ürünleri	2,158	2,975	0	1,007	5,059	4,708	22,171	4,897	61,537	1	104,513	119,851	87
15	Alçı, çimento vb. inşaat malzemeleri	2,520	4,734	40,088	8,748	12,254	1,268	1,224	1	1	0	70,839	101,394	70
16	Kağıt-karton ve kağıt, karton esaslı mamuller	3,673	23,568	0	537	900	0	3,089	1,865	0	6,010	39,644	93,903	42
17	Elektrikli makina ve cihazlar	2,365	3,161	1	1,526	687	42,462	660	1	1	8,377	59,241	85,932	69
18	Diğer tüketim malları	18,922	1,919	4,938	2,601	4,387	14,807	2,484	1	2,626	4,176	56,861	83,372	68
19	Diğer ulaşım araçları	54,265	801	2,256	322	1,543	4,156	654	0	1,119	10,965	76,082	77,375	98
20	Hayvansal ve bitkisel yağlar ve mumlar	2,140	151	3,092	32	178	0	126	1,163	2,961	0	9,843	65,732	15
	Üst grup toplamı	973,522	462,833	410,103	389,603	363,271	316,077	280,016	217,442	197,615	192,231	3,802,712	5,268,701	72.2
	Genel Toplam	1,089,930	505,566	444,412	404,606	400,051	362,436	317,162	227,849	208,607	211,905	4,172,523	5,757,671	72.5
	Ülkenin üst grup ihracatının ülke ihracatı içindeki payı (%)	89.3	91.5	92.3	96.3	90.8	87.2	88.3	95.4	94.7	90.7		91.5	
	Ülkenin üst grup ihracatının 10 ülkenin toplam ihracatı içindeki payı (%)	23.3	11.1	9.8	9.3	8.7	7.6	6.7	5.2	4.7	4.6	91.1		
	Ülkenin üst grup ihracatının 20 ülkenin üst grup toplam ihracatı içindeki payı (%)	18.5	8.8	7.8	7.4	6.9	6.0	5.3	4.1	3.8	3.6	72.2	100.0	

İzmir toplam ihracatında en büyük paya sahip 20 ülkenin, sektörel düzeydeki ihracat rakamları incelendiğinde ilk beş sektör aşağıdaki gibi olmaktadır. ABD'nin İzmir'den ithal ettiği ürünlerin başında tütün ve mamulleri (%19), meyve, sebze ve mamulleri (%14), dokumacılık ürünleri (%11), alçı, çimento vb inşaat malzemeleri (%9) ve otomotiv yan sanayi ürünleri (%8) olduğu ve ilk beş sektör, ABD'nin İzmir'den gerçekleştirdiği toplam ithalatının %61'ini kapsadığı görülmektedir. İzmir'in ihracatında ilk sırada yer alan Almanya'ya ise en fazla ihraç edilen ürünler; diğer giyim eşyası (%25), meyve, sebze ve mamulleri (%13), otomotiv yan sanayi ürünleri (%11), diğer elektriksiz makineler (%8) ve dokumacılık ürünleridir (%7). İzmir ihracatında ilk yirmi ülkeye yapılan ihracatın sektörel düzeydeki dağılımı il beş sektör bazında aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Tablo 107: İzmir İlinin En Büyük 20 İhracatçı Ülkeye İhraç Ettiği İlk Beş Ürün

Sıra No	Ülkeler	1. Sektör ve Payı	2. Sektör ve Payı	3. Sektör ve Payı	4. Sektör ve Payı	5. Sektör ve Payı	k 5 Sektör (%)
1	ABD	Tütün ve mamulleri (19.0)	Meyva, sebze ve mam. (14.2)	Dokumacılık ürünleri (10.6)	Alçı, çimento vb. inş.malz. (9.0)	Otomotiv sanayii ürünleri (7.8)	60.7
2	Almanya	Diğer giyim eşyası (24.5)	Meyva, sebze ve mam. (13.3)	Otomotiv sanayii ürünleri (11.3)	Diğer elektriksiz makinalar (8.3)	Dokumacılık ürünleri (7.3)	64.7
3	BAE	Demir ve çelik (43.5)	Petrol ve ürünleri (29.5)	Diğer kimyasallar (4.5)	Tütün ve mamulleri (3.5)	Metal eşya (3.3)	84.4
4	Belçika	Tütün ve mamulleri (30.5)	Dokumacılık ürünleri (11.5)	Diğer elektriksiz makinalar (11.4)	Diğer giyim eşyası (11.2)	Plastikler (7.1)	71.7
5	Çin	Maden cevherleri vb (64.1)	Diğer kimyasallar (8.5)	Dokumacılık ürünleri (4.9)	Dokumaya elverişli lifler vb (3.8)	Petrol gazları, doğal gaz (3.3)	84.6
6	Ege Serb.Bö	Otomotiv sanayii ürünleri (14.4)	Metal eşya (13.5)	Diğer elektriksiz makinalar (9.6)	Dokumacılık ürünleri (9.1)	Diğer giyim eşyası (7.9)	54.6
7	Fransa	Otomotiv sanayii ürünleri (16.5)	Diğer giyim eşyası (13.2)	Elektrikli makina ve cihazlar (11.7)	Meyva, sebze ve mam. (11.5)	Dokumacılık ürünleri (7.9)	60.9
8	Güney Kore	Petrol gazları, doğal gaz (81.3)	Demir ve çelik (6.0)	Tütün ve mamulleri (4.9)	Maden cevherleri vb (1.5)	Hayvan. ve bit. yağ ve mum. (1.2)	94.7
9	Hollanda	Meyva, sebze ve mam. (20.3)	Diğer giyim eşyası (17.4)	Diğer elektriksiz makinalar (12.5)	Diğer gıda maddeleri (7.7)	Petrol ve ürünleri (7.0)	64.9
10	Irak	Diğer gıda maddeleri (18.4)	Hayvan. ve bit. yağ ve mum. (18.1)	Otomotiv sanayii ürünleri (9.2)	Diğer elektriksiz makinalar (8.0)	Elektrikli makina ve cihazlar (6.9)	60.6
11	İngiltere	Meyva, sebze ve mam. (25.3)	Diğer giyim eşyası (22.4)	Otomotiv sanayii ürünleri (13.2)	Plastikler (6.8)	Demir ve çelik (6.0)	73.7
12	İran	Diğer elektriksiz makinalar (18.2)	Tütün ve mamulleri (18.1)	Diğer kimyasallar (13.7)	Kağıt-karton ve mamulleri (12.3)	Otomotiv sanayii ürünleri (4.9)	67.0
13	İspanya	Diğer giyim eşyası (55.1)	Diğer kimyasallar (14.3)	Otomotiv sanayii ürünleri (9.6)	Meyva, sebze ve mam. (4.0)	Plastikler (2.6)	85.6
14	İsrail	Demir ve çelik (21.2)	Alçı, çimento vb. inş.malz. (12.3)	Hayvan. ve bit. yağ ve mum. (10.0)	Otomotiv sanayii ürünleri (8.7)	Diğer tüketim malları (5.8)	58.0
15	İtalya	Diğer giyim eşyası (17.1)	Meyva, sebze ve mam. (17.1)	Diğer kimyasallar (13.5)	Plastikler (8.7)	Diğer elektriksiz makinalar (8.7)	65.1
16	Mısır	Diğer kimyasallar (23.9)	Dokumacılık ürünleri (14.7)	Demir ve çelik (12.1)	Plastikler (10.1)	Kağıt-karton ve mamulleri (8.5)	69.3
17	Romanya	Otomotiv sanayii ürünleri (31.2)	Diğer kimyasallar (19.4)	Demir ve çelik (7.6)	Petrol ve ürünleri (6.1)	Diğer elektriksiz makinalar (5.9)	70.2
18	Rusya	Meyva, sebze ve mam. (21.0)	Diğer elektriksiz makinalar (13.0)	Diğer kimyasallar (10.9)	Otomotiv sanayii ürünleri (8.6)	Plastikler (8.3)	61.9
19	Singapur	Demir ve çelik (93.1)	Diğer gıda maddeleri (0.9)	Tütün ve mamulleri (0.9)	Diğer elektriksiz makinalar (0.9)	Hayvan. ve bit. yağ ve mum. (0.7)	96.5
20	Suudi Arab.	Demir ve çelik (59.5)	Diğer kimyasallar (7.5)	Diğer gıda maddeleri (7.0)	Diğer elektriksiz makinalar (4.0)	Enerji üreten makina (2.8)	80.8

Not: Sektör payları İzmir'den söz konusu ülkeye yapılan toplam ihracat 100 kabul edilerek hesaplanmıştır.

3.7. İzmir İmalat Sanayi Dış Ticaretinde Teknoloji Düzeyinin Gelişimi

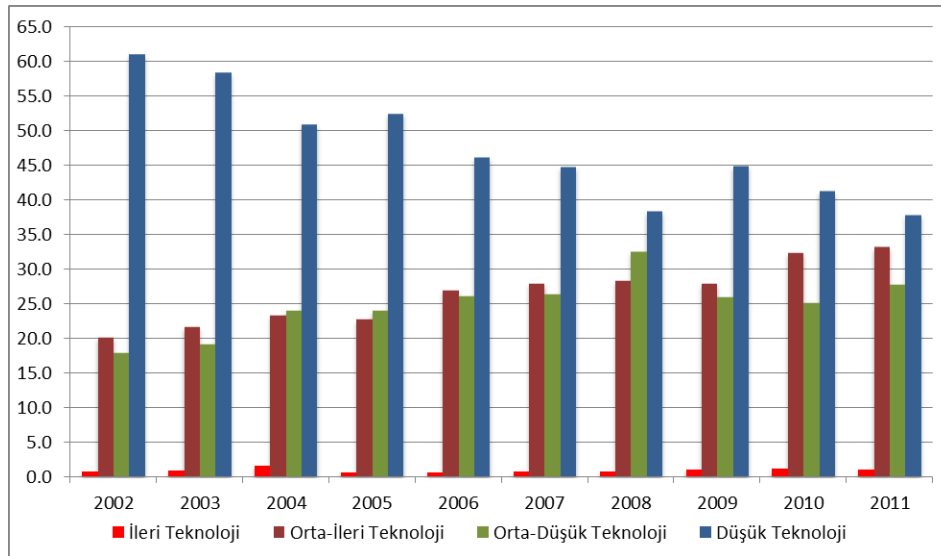
İzmir ili dış ticaretinin yapısı incelenirken, yıllar itibariyle dış ticarete konu olan sektörlerin teknoloji düzeyindeki değişimin de ayrıca ele alınması, dış ticaret profili açısından yararlı görülmektedir. OECD'nin baz aldığı teknoloji düzeyi sınıflaması¹⁹ kullanılarak İzmir imalat sanayi dış ticareti analiz edildiğinde; 2002-2011 döneminde, İzmir ihracatında düşük teknolojiden orta düzey teknolojiye doğru bir dönüşümün yaşandığı görülmektedir. Nitekim 2002 yılında “Düşük Teknolojili” ürünlerin il ihracatındaki payı %61.0 iken yıllar itibariyle azalarak 2011 yılında %37.8'e gerilemiştir. Keza aynı dönemde, “Orta-İleri Teknolojili” ürünlerin payı %20.2'den %33.2'ye, “Orta-Düşük Teknolojili” ürünlerin payı da %18.0'den %27.8'e yükselmiştir. İleri teknolojiye sahip ürünlerin il ihracatındaki payı ise ortalama %1'ler civarında seyretmiştir.

Tablo 108: İzmir İmalat Sanayi İhracatının Teknoloji Düzeyine Göre Gelişimi

Teknoloji Düzeyi	2002	2007	2008	2009	2010	2011
İleri Teknoloji	0.9	0.8	0.8	1.2	1.3	1.2
Orta-İleri Teknoloji	20.2	28.0	28.3	27.9	32.4	33.2
Orta-Düşük Teknoloji	18.0	26.4	32.5	26.0	25.1	27.8
Düşük Teknoloji	61.0	44.8	38.4	44.9	41.2	37.8

Kaynak: TÜİK verilerinden hareketle OECD sınıflandırmasına göre kendi hesaplamalarımız.

Grafik 58: İzmir İmalat Sanayi İhracatının Teknoloji Düzeyine Göre Gelişimi

¹⁹ OECD Directorate For Science, Technology And Industry, STAN Indicators (2005 edition) 1980-2003, S. 25

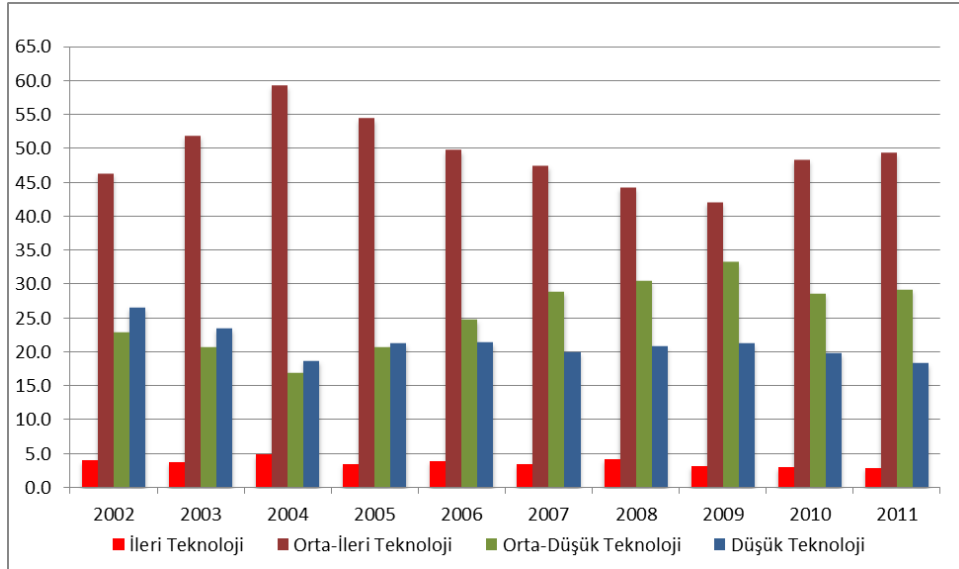
İzmir imalat sanayi ithalatında da tıpkı ihracatta olduğu gibi ileri teknoloji ürünlerin payının düşük kaldığı görülmektedir (%3 civarı). İthalatta en büyük payı “Orta-İleri Teknolojili” ürünler alırken, “Orta-Düşük Teknolojili” ürünler ikinci sırada gelmektedir. 2002-2011 dönemi itibariyle Orta-İleri ve Orta-Düşük Teknolojili ürünlerin ithalattaki payında artış kaydedilirken, Düşük Teknolojili ürünlerin ithalattaki payı ise gerileme kaydetmiştir. Tıpkı ihracatta olduğu gibi ithalatta da teknoloji düzeyi bakımından ilerleme görülmektedir. Ancak ihracatta ileri ve orta-ileri teknoloji ürünlerin toplam payı %34 iken, ithalatta bu oran %52 düzeyindedir. Bu da bize ilin ihraç ettiğiinden daha fazla ileri teknoloji ürün ithal ettiğini göstermektedir.

Tablo 109: İzmir İmalat Sanayi İthalatının Teknoloji Düzeyine Göre Gelişimi

Teknoloji Düzeyi	2002	2007	2008	2009	2010	2011
İleri Teknoloji	4.1	3.5	4.3	3.2	3.0	3.0
Orta-İleri Teknoloji	46.4	47.5	44.3	42.1	48.4	49.4
Orta-Düşük Teknoloji	23.0	28.9	30.6	33.3	28.7	29.3
Düşük Teknoloji	26.6	20.0	20.9	21.3	19.9	18.4

Kaynak: TÜİK verilerinden hareketle OECD sınıflandırmasına göre kendi hesaplamalarımız.

Grafik 59: İzmir İmalat Sanayi İthalatının Teknoloji Düzeyine Göre Gelişimi

İzmir ili ihracatı teknoloji düzeyine göre 4 dijitali bazda ve ihracat paylarına göre incelenerek, ihracat payı-teknoloji düzeyi arasında korelasyon incelenmiştir. Bu amaçla, 2002 ve 2011 yılları için 120 sektörün her birinin hangi düzeyde teknoloji barındırdığı ve ihracattan aldığı payı

gösteren bir matris oluşturulmuştur. Buna göre söz konusu 120 sektörden, 50 sektör düşük teknoloji grubunda, 23 sektör orta-düşük teknolojili, 36 sektör orta-ileri düşük teknolojili ve 11 sektör de ileri teknolojili sektör kapsamında yer almaktadır. Ayrıca, 120 sektör ihracattan aldıkları paya göre 40'ar sektörden oluşan 3 gruba ayrılmıştır. Buna göre, en üstteki grup ihracattan en yüksek pay alan ilk 40 sektör, ikincisi en yüksek pay alan ikinci 40 ve son grup da il ihracatından en düşük pay alan son 40 sektörü temsil etmektedir. 2002 yılı itibariyle ihracattan en yüksek pay alan ilk 40 sektörlük grubun 18 sektörü düşük teknoloji, 8 sektörü orta-düşük teknoloji ve nihayet 14 sektörü de orta-ileri teknolojiye sahiptir. İhracattan en yüksek pay alan ilk 40'luk grupta ileri teknoloji barındıran hiçbir sektör bulunmaması dikkat çekmektedir. İhracattan en düşük pay alan son 40'luk grubun ise 21'i düşük teknolojili sektör iken, 4'ü ileri teknolojilidir. 2011 yılına gelindiğinde ihracatta en büyük payı alan ilk 40'luk grupta, düşük teknolojili sektör sayısı gerilerken, ileri teknolojili sektör sayısı 1'e çıkmıştır. İzmir ihracatında en büyük paya sahip sektörler baz alındığında, sektör sayısı bakımından teknoloji düzeyinde görece bir ilerleme olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 110: İmalat sanayi ihracatında teknoloji düzeylerine göre sektör sayıları (2002)

Teknoloji	Düşük		Orta-Düşük		Orta İleri		İleri		Toplam
	2002	2011	2002	2011	2002	2011	2002	2011	
İhracat Payı									
Birinci 40	18	13	8	11	14	15	0	1	40
İkinci 40	11	16	9	6	13	15	7	3	40
Üçüncü 40	21	21	6	6	9	6	4	7	40
Toplam	50	50	23	23	36	36	11	11	120

Kaynak: TÜİK verilerinden hareketle kendi hesaplamamız.

3.8. İl İl Dış Ticaret Potansiyeli ve İzmir'in Yeri

Ekonomi Bakanlığı tarafından, 2011 yılında Harvard Üniversitesi Profesörü Ricardo Hausmann ve MIT Öğretim Görevlisi Cesar Hidalgo ve TEPAV ile birlikte, her bir il için mevcut ve potansiyel ihracat ürünleri ile tamamlayıcı ihracat pazarlarının tespiti çalışması yapılmıştır.²⁰

Çalışmanın amacı; aşağıdaki üç temel hedef etrafında açıklanmıştır:

- Her bir il için potansiyel üretim alanlarına işaret etmek suretiyle üretim deseninin ihracatımızı destekleyecek şekilde dizayn edilmesine imkan sağlamak,
- Özellikle az gelişmiş yörelerimizdeki “bölgesel güç merkezlerini” harekete geçirmek suretiyle bölgesel kalkınmaya destek vermek,
- Bu amaçlara uygun teşvik ve destek mekanizmalarının geliştirilmesine yardımcı olmak.

Bir model çerçevesinde, her bir il için aşağıdaki soruların cevapları aranmıştır.

- İller hangi ihraç ürünlerinin üretiminde güçlüler?
- İllerin ihracatının teknolojik dağılımı nasıldır?
- Her bir il için ihraç ürünlerinin çeşitliliği, sıradanlığı nasıldır?
- Her bir ilin ihraç ürünlerinin sofistikasyonu nasıldır?
- İllerin doğal ihracat partnerleri olan ülkeler hangileridir?
- İhraç ürünlerinin üretiminde bölgesel güç merkezleri nerelerdir?
- İllerin ihracatta sıçrama kabiliyetleri ne kadardır?
- İllerin ihracatta sıçrama yapabileceği yeni ve daha nitelikli sektörler hangileridir?
- İllerin daha nitelikli ihraç ürünü üretmesi için teşvikler ve destekler nasıl dağıtılmalıdır?
- Sınır illerinin kalkınmasında dış ticaretin rolü nedir?

Bu şekilde 81 il için “ihracat yol haritaları” hazırlanmıştır. Tüm illerimiz için standart bir formatta hazırlanan yol haritaları dört bölümden oluşmaktadır. Bunlar; ihracatta genel görünüm, ihracatta performans göstergeleri, tamamlayıcılık ve benzerlik göstergeleri ve rekabet gücü gündemi için stratejik yol haritasıdır.

²⁰ “İl İl Dış Ticaret Potansiyeli” Ekonomi Bakanlığı, 2011

2010 yılında, illerdeki firmaların ticari satışları esas alındığında, ticari hareketliliği en yüksek ilk beş il arasında İzmir ili de (3. sırada) yer almaktadır: İstanbul (%52.30 pay), Bursa (%9.17 pay), İzmir (%5.99 pay), Kocaeli (%5.65 pay) ve Ankara (%4.74 pay).

İllerin ihracat performansı göstergelerine göre, Türkiye genelinde 2010 yılı 2000 yılı ile karşılaştırıldığında, 55 sektörde rekabetçi avantaja sahip il sayısı artarken, 7 sektörde rekabetçi il sayısında azalma olduğu, bunun da son 10 yılda illerin rekabetçi avantaja sahip sektör sayısında ülke genelinde önemli artışlar olduğuna işaret ettiği belirtilmiştir.

İllerin sektörlerdeki rekabet güçleri, 2000 ve 2010 yılları karşılaştırıldığında, Türkiye genelinde emek yoğun sektörlerden, sermaye yoğun sektörlerle geçiş olduğu gözlemlenmiştir. Sermaye yoğun sektörlerin tümünde rekabetçi il sayısında bir artış olmuştur. 2001 ve 2009 yıllarında, Türkiye'nin ihracatta rekabetçi avantaja sahip olduğu sektörlerin, ürün uzayındaki değişimi incelendiğinde, otomotiv, makine, elektronik ve kimya sektörlerinde, ihracatta başarılar elde edildiği görülmüştür.

İhracatın teknolojik dağılımı göstergesine göre, 2010 yılı itibariyle orta ve ileri teknoloji ürün ihracatı 100 milyon USD'nin üzerinde olan iller sıralamasında İzmir, 1,597 milyon USD orta ve ileri teknoloji mal ihracatı ile 5. sırada yer almıştır. Türkiye genelinde 52 ilde yüksek ve orta teknoloji ürün ihracatında, 2000 yılına göre 2010 yılında artış görülmüştür.

İhracatta çeşitlilik kriterine göre İzmir, iller sıralamasında, İstanbul'dan sonra 2. sırada yer almıştır. İllerin çeşitlilik performansları incelendiğinde, endeks değeri hesaplanan 76 ilin rekabetçi bir şekilde üretim ihraç ettiği ürün çeşitliliği ortalamasının 40 olduğu görülmüştür.

Sıradanlık, performans kriterine göre, ilin sıradanlık değerinin yüksek olması, ilde üretilip rekabetçi bir ortamda ihraç edilen ürünlerin sıradan olduğunu göstermektedir. İllerin sıradanlık sıralamasında İzmir 72. sırada yer almaktadır. Bu sıra, İzmir'in sıradanlığının oldukça düşük olduğunu göstermektedir. İzmir'in ihracatta çeşitliliği yüksek iken, aynı zamanda sıradanlığının düşük olması ihracat performansı açısından İzmir'in iyi bir durumda olduğunu göstermektedir. Sıradanlık değeri en düşük ilk on il sırasıyla İstanbul, Rize, Sakarya, Ankara, İzmir, Bursa, Kocaeli, Manisa, Tekirdağ ve Adana'dır.

Yukarıdaki verilerden hareketle; 2000-2009 yılları arasında illerimizden 64 tanesinin rekabet gücünde artış yaşanırken, yalnızca 17 ilimizin rekabetçi gücünde gerileme yaşanmıştır. Bu yıllar arasında rekabet gücünde en fazla artış gerçekleşen ilk beş il sırasıyla İstanbul, Bursa, Sakarya, Kocaeli ve Gaziantep'tir. Yine aynı dönemde ülkelerdeki talep değişimlerine uyum sağlamak suretiyle dünyadaki pazar payını artıran ilk beş ilimiz sırasıyla İstanbul, Kocaeli, Hatay, Trabzon ve İzmir'dir.

Tamamlayıcılık ve benzerlik göstergelerine göre, komşu illerin benzer ihracat sepetine sahip olduğu anlaşılmıştır. Buna göre ihracatta bölgesel güç merkezleri olarak tanımlanabilecek, bu da bölgesel kalkınma için önemli açılımlar sağlayabilecektir. İzmir ili, komşu illerle benzerlik göstermemektedir.

Her bir ilin ihracat deseni ile en çok örtüşen ithalat desenine sahip olan ülkeler tespit edilerek, illerin tamamlayıcısı ülkeler belirlenmiştir. İllerin tamamlayıcısı olan ülkeler, mevcut durumda ilin ihracat yaptığı ülkelere farklı olarak, ilin potansiyel olarak ihracat yapabileceği ülkeleri göstermesi açısından önem taşımaktadır. Buna göre İzmir'in tamamlayıcı ülkeleri, başka bir deyişle potansiyel ihracat yapabileceği ya da pazar payını artırabileceği ülkeler Danimarka, Cezayir ve Birleşik Arap Emirlikleri olarak belirlenmiştir.

Rekabet gücü için stratejik yol haritaları ile illerin nitelikli sıçrama kabiliyetleri derecelendirilmiştir. Nitelikli sıçrama, ilin mevcut sanayi yapısı ile daha nitelikli ürünleri ihracat edebilme kapasitesi olarak tanımlanmaktadır. Mevcut üretim imkanları geniş olan iller farklı ve daha nitelikli ihracat ürünlerine daha kolay geçiş yapabileceklerdir. Nitelikli sıçrama kabiliyetine göre iller sıralanmış olup, İzmir ili ilk 20 il arasında İstanbul'dan sonra 2. sırada yer almıştır.

İllerin sofistikasyon ve sıçrama kabiliyetleri baz alınarak, her ilin, sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksi bakımından aynı düzeydeki illerin ihracatının sofistikasyon ve nitelikli sıçrama kabiliyetinin karşılaştırıldığı genel strateji matrisinde, ihracata dönük üretim modeli çerçevesinde, illerin üretim deseninin ve ihracat sepetlerinin daha nitelikli ürünlere yönlendirilmesini temin etmeye yönelik, devlet yardım ve teşviklerinin şekillendirilmesine ışık tutulacağı belirtilmiştir. Buna göre, Türkiye dört ayrı bölge bazında değerlendirilmiştir.

1. Nitelikli sıçrama kabiliyeti ve sofistikasyonu yüksek olan illere yönelik olarak, teknoloji düzeyi yüksek ve Türkiye'nin prestij ürünleri olabilecek ürünlerde, bugüne kadar verilen destek ve teşviklerin ötesinde yeni nesil teşvik olarak nitelendirilebilecek destekleri içeren yeni bir model hayata geçirilebilecektir.
2. İhracat sofistikasyonu yüksek ancak sıçrama kabiliyeti Türkiye ortalamasının altında illere, bu illerdeki mevcut sektörlerin rekabet gücünü artırmaya yönelik devlet yardımları kurgulanabilecektir.
3. İhracat sofistikasyonu Türkiye ortalamasının altında, ancak nitelikli sıçrama kabiliyeti yüksek olan illere yeni sektörlerde üretim ve ihracat yapmasını temin etmeye yönelik teşvikler anlamlı olacaktır.
4. Hem sofistikasyonu hem de nitelikli sıçrama kabiliyeti Türkiye ortalamasının altında olan illere ilişkin çok yönlü bir devlet yardımı ve teşvik mekanizmasının geliştirilmesi faydalı olacaktır.

İzmir ili, yukarıda sözü edilen bu dört grup içerisinde, nitelikli sıçrama kabiliyeti ve sofistikasyonu yüksek olan iller arasında bulunmaktadır. Bu iller için, teknoloji düzeyi yüksek ve Türkiye'nin prestij ürünleri olabilecek ürünleri konu alan, bu güne kadar verilen destek ve teşviklerin ötesinde **yeni nesil teşvik** olarak nitelendirilebilecek destekleri içeren yeni bir model hayata geçirilebilecektir. Görüldüğü gibi İzmir ili, "İl İl Dış Ticaret Potansiyeli" çalışmasının değerlendirme kriterlerine göre; iller sıralamasında, üst sıralarda yer alarak, Türkiye geneline göre üretim ve dış ticaret kompozisyonunda, mevcut durumda gelişmiş illerden biri konumunda olup, gelişme dinamikleri açısından da potansiyel vaat eden bir il konumundadır.

4. ALTYAPI OLANAKLARI

4.1. Yeraltı Kaynakları

4.1.1. Madenler

İzmir ili kuzeyden Sakarya kıtasının, doğu, güneydoğudan Menderes masifinin, batı, güneybatıdan Karaburun kuşağının çevrelediği İzmir-Ankara zonu üzerinde yer almaktadır. Bölgede ana tektonik hatları kuzeydoğu-güneybatı ve kuzeybatı-güneydoğu yönlü faylar oluşturur. Tektonizmanın yoğun olduğu bölgeler aynı zamanda volkanizmanın da çeşitlendiği yerlerdir. İl ve yakın çevresinde yapılan çalışmalar sonucunda çok sayıda endüstriyel hammadde ve metalik maden yatağı bulunmuştur.

İzmir ili endüstriyel hammaddeler bakımından çeşitlilik göstermektedir. Metalik madenler bakımından ildeki en önemli maden, altın cevherleşmeleridir. Bergama-Ovacık yatağı, işletilmekte olan bir yataktır. İldeki bir diğer önemli altın cevherleşmesi Efemçukuru Yatağı'ndadır. Ödemiş ve Karşıyaka ilçelerinde de potansiyel altın sahaları bulunmaktadır.

İldeki diğer önemli metalik madenler antimuan, bakır, kurşun ve çinko cevherleşmeleridir. Beydağ ve Kiraz ilçelerinde geçmiş yıllarda işletilmiş iki adet antimuan sahası yer almaktadır. Bayındır ve Menderes ilçelerinde bakır-kurşun-çinko oluşumlarına rastlanmaktadır.

İldeki diğer metalik maden oluşumu civa olup, Karaburun, Ödemiş, Beydağ ve Bayındır ilçelerinde çok sayıda civa cevherleşmeleri yer almaktadır. Karaburun ilçesindeki civa yataklarının çoğu geçmiş yıllarda işletilmiştir.

Foça Şaphane Dağı'nda alünit; Bornova'da kireçtaşı ve kil olmak üzere çimento hammaddesi; Çeşme-Alaçatı-Çiftlikköy'de dolomit ile Çamlıca'da feldispat yatakları bulunmaktadır. İzmir ili bunlar dışında önemli grafit oluşumlarına da ev sahipliği yapmaktadır.

İLde çok sayıda perlit yatak ve zuhurları da bulunmaktadır. Bergama ilçesinde üç yerde rezerv belirlenmiştir. Bunun dışında Menderes ve Dikili ilçelerinde de önemli perlit sahaları bulunmaktadır. Tire ilçesinde Göllüce ve Ayakkırı sahalarında orta kalitede, koyu gri ve dumanlı beyaz renkli mermer rezervi bulunmaktadır. Ayrıca Urla ilçesinde de işletilen mermer yatağı

bulunmaktadır. Foça ve Kiraz ilçelerinde kaolen oluşumları gözlenmiştir. Seferihisar ilçesinde inşaat ve karayolu malzemesi olarak kullanılmaya elverişli, Aliğa ilçesinde ince sıva malzemesi olarak kullanılmaya elverişli ve Kiraz ilçesinde ise orta kalitede kum-çakıl rezervi tespit edilmiştir.

Harita 3: İzmir İli Maden Haritası

Kaynak: Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü

Tablo 111: İzmir İli Maden Varlığının Dağılımı ve Niteliği

Bulunduğu Yer	Cinsi	Tenör ve Kalite	Rezerv
Bergama-Ovacık Yatağı	Altın	9 gr/ton Au 11 gr/ton Ag	2,980,000 ton
Tire-Beylerderesi Sahası	"	36.6 gr/ton	-
Karşıyaka-Arapdağ-Altintepe	"	3.38 gr/ton Au 42.8 gr/ton Ag	154,783 gör, 202,461 muh, 330.789 müm.
Karşıyaka-Arapdağ-Çilektepe	"	1.3 gr/ton	352,625 gör, 1,048,580 muh, 1,717,508 müm.
Ödemiş-Küre	"	1.1 - 8.0 gr/ton Au 1 - 3 gr/ton Ag	96,000 ton muh.
Ödemiş-Emirli	"	4.37 gr/ton Au	50,000 ton gör.+muh.
Efemçukuru Yatağı	"	12.65 gr/ton Au	2,500,000 ton
Foça-Şaphane Dağı	Alunit	% 40 Al ₂ O ₃ +TiO ₂ % 1 Fe ₂ O ₃	7,000,000 ton gör.+muh.+müm.
Beydağ-Emirli Zuhuru	Antimuan	% 1.6-8 Sb	1,635,000 ton toplam
Kiraz-Çaylı Zuhuru	"	% 7-9.92 Sb	112 ton müm.
Urla-Yağcılar-Zongurludere	Asbest	% 10 asbest	3,000 ton müm.
Bayındır-Sarıyurt	Bakır-Kurşun-Çinko	% 0.1 Cu, % 7 Pb % 7.5 Zn	3,453,272 ton gör.
Menderes-Gümüşsu	"	% 3.92 Pb % 9.5 Zn	-
Karaburun-Küçükbahçe, Kalecik Köyleri	Civa	% 0.2-0.3 arasında Hg	370,000 ton gör. 80,000 ton muh.
Ödemiş-Bıçakçı, Mescitli, Türkönü, Yağcılar	"	% 0.10-0.25 Hg	47,800 ton gör. 250,000 ton müm.
Beydağ-Comatlı,Halıköy, Tosunlar ve Helvacı	"	% 0.15-0.25 Hg	1,058,000 ton gör.
Bayındır-Helvacı	"	% 0.2 Hg	42,120 ton muh.
Bornova	Çimento Hammaddeleri		39,000,000 ton muh. kireçtaşı, 3,800,000 ton muh. Kil
Torbalı-Hortuna Zuhuru	Demir	% 45 Fe, % 17.61 SiO ₂ , % 1.70 As	1,500,000 ton gör.+muh.
Çeşme-Alaçatı, Çiftlikköy	Dolomit	% 20 MgO	403,500,000 ton gör. 45,600,000 ton muh.
Cumaovası	"	% 17.44-21.7 MgO	7,737,400 ton gör.+ muh.
Çamlıca Feldispat	Feldispat	% 7,49 Na ₂ +K ₂ O	46,813 ton gör.
Tire-Başköy, Habibler, Çeşmedere ve Karamersin	Grafit	% 4.5-6.5 sabit C	210,000 ton
Tire	Kalsit	% 93-96 CaCO ₃	10,000,000 m ³ muh.
Yenifoça (Kozbeyli), Zeytindağ (Yenişakran, Örlemiş) Zuhurları	Kaolen	% 3-16 Al ₂ O ₃ % 1.0-2.4 Fe ₂ O ₃	
Karşıyaka-Örnek Köyü-Koca Dere	Kum-Çakıl	Stabilize malzeme	600,000 m ³ muh.
Foça-İliç Köyü	"	İnce sıva malzemesi	1,500,000 m ³ muh.
Kiraz-Suludere Köyü	"	Orta kalitelidir	200,000 m ³ muh.
Seferihisar-Sığırcalı Köyü	"	İnşaat ve karayolu malz.	500,000 m ³ muh.

Tablo 111'in Devamı

Bulunduğu Yer	Cinsi	Tenör ve Kalite	Rezerv
Merkez-Bulgurca, Karaburun-Balıkova Zuhurları	Manganez	% 38-64 MnO	Zuhur
Tire-Ayaklıkırı	Mermer	Orta kaliteli, koyu gri ve dumanlı beyaz renkli	10,857,000 ton
Tire-Göllüce	"	Orta kalite, iri kristalli, gri, dumanlı beyaz renkli	945,000 ton
Torbalı-Tulum	"	Orta kaliteli, iri kristalli, dumanlı beyaz renkli	4,560,675 ton
Selçuk-Belevi Mermer Sahaları	"	Orta kaliteli, gri dumanlı ve beyaz renkli	11,550,000 ton
İzmir-Urla	"	Orta kaliteli	İşletilmektedir
İzmir-Bergama-Maruflarköy ve Ardikköy	Perlit		4,650,000 ton muh.
İzmir-Çandarlı-Deliktaş Köyü	"		3,125,000 ton gör. 5,000,000 ton muh.
İzmir-Zeytindağ-Aşağı Şakran	"		1,000,000 ton gör. 3,000,000 ton muh.
İzmir-Zeytindağı-Koyuneli Köyü	"		3,000,000 ton gör. 5,000,000 ton muh.
İzmir-Çandarlı-Demirtaş	"		2,000,000 ton muh.
İzmir-Cumaovası-Bahçecik	"		5,000,000 ton gör. 15,000,000 ton muh.
İzmir-Cumaovası- Yeniköy Perlit	"		10,000,000 ton muh. 3,000,000 ton.
İzmir-Foca-Tetilköy-Yahyababa Tepe ve Domuz Tepe Perlit	"		3,600,000 ton gör. 12,500,000 ton muh.
İzmir-Saruhanlı-Tatlıpınar-Demirci Perlit	"		5,700,000 ton gör. 12,000,000 ton muh.
Ödemiş-Kayabağ, Bebekler, Yeniköy	Titanyum	% 1.1-1.6 TiO ₂	11,000,000 ton muh.

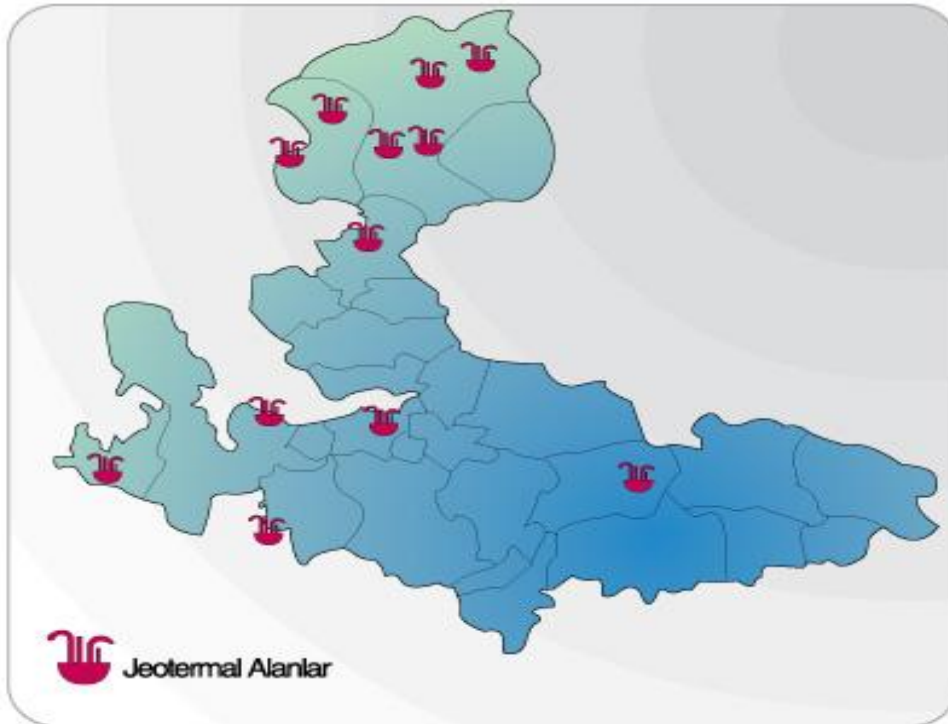
Kaynak: Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü

Yapılan araştırmalar sonucunda, İzmir ilinde tespit edilmiş önemli linyit sahaları; Cumaovası, Tire, Torbalı, Bergama-Çalan ve Bergama-Ürkükler'dedir. 3,806,000 ton mümkün rezerv belirlenmiş Cumaovası sahasındaki kömür oluşumlarının orijinal kömürde ortalama alt ısıl değeri 3,410 Kcal/kg'dır. Tire zuhurununki ise 3,200-3,600 Kcal/kg olup, sahada 600,000 ton mümkün rezerv tahmin edilmiştir. Torbalı, Bergama-Çalan ve Bergama-Ürkükler zuhurlarının ise ekonomik bir değeri bulunmamaktadır.

4.1.2. Jeotermal Kaynaklar

İzmir, ülkemizin önemli jeotermal kaynaklarına sahiptir. Türkiye'de ilk jeotermal sondaj kuyusu, 1963 yılında Balçova, İzmir'de açılmıştır il dahilinde jeotermal kaynaklara yönelik yapılan çalışmalar sonucunda Balçova, Seferihisar, Çeşme - Şifne, Aliğa, Bayındır - Ergenli, Urla - Gülbahçe, Bergama – Mahmudiye - Paşaköy, Güzellik, Dikili – Madra - Nebiler, Dikili – Karadere - Çoban Ilcası – Kaynarca – Bademli - Kocaoba jeotermal alanları belirlenmiştir. Balçova jeotermal alanında yapılan sondajlarla 60-144 OC sıcaklık, 392 lt/sn debi ve 151.5 MWt termal güce sahip akışkan görünür hale getirilmiştir. Balçova ilçesinde yer alan sıcak su kaynaklarından kaplıca ve kaplıca tesisi ısıtılmasının yanı sıra ilçe ısıtımında da yararlanılmaktadır. Seferihisar ilçesi jeotermal alanında geniş bir alana yayılmış çok sayıda kaynak yer almaktadır. Bunlardan Doğanbey Tuzlası jeotermal kaynağında 52.5-94.5 OC sıcaklık ve 50 lt/sn debi, Cumalı kaynağında 72°C sıcaklık ve 5 lt/sn debiye sahip jeotermal kaynaklar belirlenmiştir. Yapılan etütler sonucunda Seferihisar bölgesinde sondajlı çalışmalar gerçekleştirilmiştir.

Harita 4: İzmir ilindeki Jeotermal Alanlar

İzmir'deki Jeotermal Alanlar

Kaynak: www.izmirdeyatirim.com

İlde yer alan jeotermal kaynaklar, kaplıca, termal turizm, sağlık turizminin yanı sıra sera ısıtması ve kentsel ısınma alanlarında da kullanılmaktadır. Bölgede yer alan jeotermal kaynakların birçoğunun birden fazla alanda kullanılması olanaklı görünmektedir. İzmir ilinde bulunan jeotermal sahaların araştırılması ve geliştirilmesi çalışmaları, ağırlıklı olarak Maden Tetkik Arama (MTA) Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen projelerle 1970'li yıllardan itibaren sürdürülmektedir.

4.1.3. Su Kaynakları

Dünyadaki toplam su miktarı 1.4 milyar km³ olup, su varlığına göre ülkeler su fakirliği (yıllık kişi başına kullanılabilir su miktarı 1,000 m³'ten az), su azlığı (yıllık kişi başına kullanılabilir su miktarı 2,000 m³'ten az) ve su zenginliği (yıllık kişi başına kullanılabilir su miktarı 8,000 m³ – 10,000 m³) şeklinde sınıflandırılmaktadır. Türkiye'de kişi başına düşen yıllık kullanılabilir su miktarı 1,652 m³ dolayında olup, Türkiye su azlığı yaşayan bir ülke konumundadır. Türkiye'nin toplam su potansiyeli, brüt yer üstü su potansiyeli 193 milyar m³ ve yer altı suyu potansiyeli 41 milyar m³ olmak üzere brüt 234 milyar m³ olarak hesaplanmaktadır.

İzmir, Batı Anadolu'nun en hızlı büyüyen kenti durumundadır. Bu hızlı büyüme ile birlikte içme suyu ihtiyaçları da büyük bir hızla artmış ve merkezde yer alan nüfusun 2010 yılındaki günlük ortalama toplam su tüketimi 517,258 m³ olarak gerçekleşmiştir.

İzmir'e su sağlayan kaynakların 2010 yılı verilerine göre %60'ı yeraltı suyu kaynaklarıdır. Bu kaynaklar içinde, kentsel alan içinde yer alan ve 1897 yılından beri kente su sağlayan Halkapınar kaynakları, kent içinde olması ve 45 milyon m³/yıl potansiyeli ile en önemli kaynaktır. Potansiyeli daha yüksek olan, Manisa ili Muradiye beldesinde yer alan Göksu kaynakları 63 milyon m³/yıl, yine Manisa ilinde Saruhanlı ilçesi Nuriye beldesinde bulunan Sarıkız kaynakları da 45 milyon m³/yıl potansiyelleri ile İzmir'e su sağlayan diğer yeraltı suyu kaynaklarıdır. Menemen ilçe merkezi ve Çavuşköy'deki kuyular toplam 25 milyon m³/yıl potansiyel ile İzmir'in su kaynakları içinde önemli bir paya sahiptir. Pınarbaşı ve Buca'da bulunan yeraltı suyu kuyuları da yeraltı suyundan su sağlayan sistemin parçasıdır.

Harita 5: İzmir İli Mevcut İçme Suyu Kaynakları Haritası

Kaynak: İzmir Büyükşehir Belediyesi

İzmir'in su sağlayan sistem içinde yüzeysel su kaynaklarının payı 2010 yılı verilerine göre %40'tır. En önemli yüzeysel su kaynağı Tahtalı barajıdır. 1997 yılından beri İzmir'e su veren Tahtalı barajının projesindeki ortalama potansiyeli 128 milyon m³/yıl'dır. İkinci yüzeysel su kaynağı 1984 yılından beri devrede olan Balçova barajı olup, projesindeki ortalama potansiyeli 12 milyon m³/yıl olarak belirlenmiştir. Tahtalı ve Balçova barajları tamamen içme suyu amaçlı olmalarına karşın, İzmir Büyükşehir alanı içinde Seferihisar ilçesi sınırlarında yer alan, Ürkmez ve Payamlı'ya su veren Ürkmez barajı hem içme suyuna hem de sulamaya su veren iki amaçlı bir barajdır. Ürkmez barajındaki yıllık içme suyu tahsisi 780,000 m³ olarak belirlenmiştir. Aliğa ilçe merkezine devamlı, İzmir kent merkezine ise zaman zaman su veren Aliğa ilçesindeki Güzelhisar barajı İzmir'in yüzeysel su kaynakları içindeki son halkadır. Güzelhisar barajından Aliğa'ya içme suyu tahsisi (70 litre/s) 2.2 milyon m³/yıl olarak belirlenmiştir.

Tahtalı ve Balçova barajı ile Halkapınar, Göksu, Sarıkız, Menemen ve Pınarbaşı kuyularının ortalama toplam yıllık su potansiyeli DSİ tarafından 324 milyon m³ olarak belirlenmiştir. Küresel ısınmanın bir sonucu olarak bölgede azalan yağışlar ve yaşanan kurak yıllar nedeniyle bu kaynaklardan 2000 yılından 2010'a kadar olan 11 yıllık dönemde %38 oranında daha az olmak üzere, yılda ortalama toplam 199.4 milyon m³ su alınabilmektedir. Su kaynaklarındaki bu

azalmaya rağmen dağıtım şebekelerinde yapılan yenilemeler ve su tasarrufu sayesinde İzmir'de su sıkıntısı yaşanmamıştır.

Tablo 112: İzmir İli Su Üretimi (2009)

	m ³ /yıl	m ³ /gün	litre/saniye
Yeraltısuyu kuyuları			
Sarıkız kuyuları	19,530,421	53,508	619.3
Göksu kuyuları	45,818,605	125,530	1,452.9
Menemen+çavuşköy kuyuları	17,784,395	48,724	563.9
Halkapınar kuyuları	30,358,448	83,174	962.7
Pınarbaşı kuyuları	1,128,789	3,093	35.8
Buca kuyuları	1,753,007	4,803	55.6
Toplam Yeraltısuyu Üretimi	116,373,665	318,832	3,690.2
Barajlar			
Tahtalı Barajı	6,478,300	168,434	1949.5
Balçova Barajı	5,090,816	13,947	161.4
Güzelhisar Barajı	1,538,222	4,214	48.8
Toplam Yüzeysel Su Üretimi	68,107,338	186,595	2,159.7
Toplam Üretilen Su	184,481,003	505,427	5,849.9

Kaynak: İzmir Büyükşehir Belediyesi

4.2. Ulaştırma ve Haberleşme

Ulaşım ağları, bir bölgenin diğer bölgeler ile fiziksel, sosyokültürel ve ekonomik bağlantılarının sağlanması bakımından büyük önem taşımaktadır. İzmir'i çevre illere, ülkenin diğer bölgelerine ve yurtdışına bağlayan ulaşım ağlarının geliştirilmesi, bölgesel ekonominin canlandırılması bakımından temel bir öncelik olarak ortaya çıkmaktadır.

Türkiye'de yolcu taşımacılığının %96.2'si karayolu ile yapılırken, %1.7'si demiryolu, %2.1'i de havayolu ile yapılmaktadır. Ülkemizde yük taşımacılığında ise yine karayolunun payı oldukça yüksektir. Yük taşımacılığında karayolunun payı %91.7 iken, bunu %5.3 ile demiryolu, %2.9 ile denizyolu ve %0.2 pay ile de havayolu izlemektedir.

Ege Bölgesi'nin merkezi İzmir; konumu nedeniyle yerleşim yerleri ile tarım, sanayi ve turizm bölgelerini birbirine bağlayan bir geçiş noktası özelliğini taşımaktadır. Bunun yanı sıra limanları ve Adnan Menderes Havalimanı sayesinde uluslararası bağlantılara sahiptir.

İzmir, Türkiye'nin üçüncü ve Ege Bölgesi'nin en büyük kenti olması sebebiyle yoğun bir yolcu ve yük trafiğine sahiptir. Kuzeydeki yerleşim bölgeleri ile güneydeki tarım, sanayi ve turizm bölgelerini birbirine bağlayan bir geçiş noktasıdır. İzmir Limanı, yıllık 2,757 gemi kabul kapasitesiyle Ege Bölgesi'nin en büyük limanıdır. Konteynır elleçlemede devlet tarafından işletilen limanlar arasında Türkiye'nin ilk sıradaki ihraç limanı İzmir'dedir. İzmir Limanı, İç

Anadolu ve Ege bölgelerinin ithalat kapısı olması yanında demiryolu ve karayolu bağlantıları ile Avrupa, Ortadoğu ve Asya ülkeleri arasında önemli bir ticaret limanıdır.²¹

4.2.1. Karayolları

Karayolu taşımacılığı, kendi bünyesi içinde başlı başına ekonomik bir faaliyet olması yanında, diğer bütün sektörlerle de çok yakın ilişkisi olan ve bu sektörleri direkt etkileyen bir hizmet türü konumundadır. Otomotiv, petrol, lojistik, taşımacılık, inşaat sektörleri başta olmak üzere tüm sektörler karayolları altyapısı hizmet seviyesi durumuna bağlı olarak faaliyetlerini yürütmektedir. Bugün dünyadaki ülkelerin büyük bir çoğunluğunda karayolları, yolcu ve yük taşımacılığında en fazla tercih edilen ulaşım türüdür. Bu nedenle bugün taşımacılık sektörünün etkinliği ve verimliliği karayollarının etkinliği ve verimliliği ile ölçülmektedir.

Harita 6: İzmir Karayolları Ulaşım Ağı

Kaynak: Karayolları Genel Müdürlüğü

Türkiye'de karayolu trafiğinin yük ve yolcu taşıma payı bir hayli yüksektir. Avrupa Birliği ülkelerinde karayollarının yük taşıma payı %45, yolcu taşıma payı %79 olmasına karşılık, ülkemizde yük taşıma payı %92, yolcu taşıma payı ise %96 civarındadır.

²¹ İzmir Mevcut Durum Analizi, İZKA, 2009.

2010 yılı itibarıyla, İzmir ili genelinde 1,286 km'si devlet ve il yolu, 209 km'si otoyol ve 4,386 km'si köy yolu olmak üzere toplam 5,881 km karayolu ağı mevcuttur. İlde bulunan toplam karayolunun %73'ü asfalt yol, %9'u stabilize, %8'i tesviye ve %9 kadarı da ham yol niteliğindedir. İldeki il ve devlet yolları toplamının %30'u bölünmüş yol niteliğindedir.

Tablo 113: Türkiye, Ege Bölgesi ve İzmir'de Karayolları Durumu (km) (2010)

	İl ve Devlet Yolu	Otoyol	Köy Yolu	Toplam
İzmir	1,286	209	4,386	5,881
Ege Bölgesi	7,278	260	33,868	41,406
Türkiye	62,785	2,080	302,398	367,263

Kaynak: TÜİK

Toplam Türkiye karayolu ağı içerisinde Ege Bölgesi karayolu ağı %11.3 oranında paya sahipken, İzmir ili karayolu ağı, Ege Bölgesi karayolu ağı içerisinde %14.2 oranında pay almaktadır. İzmir ili, il ve devlet yolu uzunluğu açısından, tüm iller arasında 5. sırada, Ege Bölgesi illeri arasında ise 1. sırada yer almaktadır.

Çevresindeki tüm illere direk karayolu ile bağlanma olanağına sahip olan ilde; İzmir Çevre Otoyolu, İzmir-Aydın ve İzmir-Çeşme Otoyolları bulunmaktadır.

Tablo 114: İzmir ve Türkiye Geneli Taşımacılık Değerleri (2010) (Milyon)

	Taşıt-Km	Yolcu-Km	Ton-Km
İzmir	3,363	9,516	5,759
Ege Bölgesi	10,960	30,805	23,358
Türkiye	80,124	226,913	190,365
Ege Bölgesi/Türkiye (%)	13.7	13.6	12.3
İzmir/Ege Bölgesi (%)	30.7	30.9	24.7
İzmir/Türkiye (%)	4.2	4.2	3.0

Kaynak: Karayolları Genel Müdürlüğü

Not: Karayolları Genel Müdürlüğü sorumluluğu altındaki yol ağı dikkate alınarak hesaplanmıştır.

İzmir ili, Türkiye toplam taşıt trafiğinin %4.2'sini, toplam yolcu trafiğinin %4.2'sini ve yük trafiğinin ise %3'ünü karşılarken, TR3 Ege Bölgesi taşıt trafiğinin %30.7'sini, yolcu trafiğinin %30.9'unu ve yük trafiğinin de %24.7'sini karşılamaktadır. İzmir ili, taşıt, yolcu ve yük trafiği açısından, bölge illeri arasında ilk sırada yer almaktadır.

Tablo 115: Seçilmiş Bazı Kara Taşıtlarının Bölge ve Türkiye İle Karşılaştırılması (2010)

	Otomobil	Minibüs	Otobüs	Kamyonet	Kamyon	Motosiklet	Bin Kişi Başına Düşen Otomobil Sayısı
İzmir	509,117	14,114	15,783	172,686	35,816	172,716	129
Ege Bölgesi	1,146,585	55,638	34,263	387,307	92,240	635,861	118
Türkiye	7,544,871	386,973	208,510	2,399,038	726,359	2,389,488	102

Kaynak: TÜİK

Tablodan da görüldüğü üzere, 2010 yılı itibarıyla, bin kişi başına düşen otomobil sayısı Türkiye genelinde 102, Ege Bölgesi genelinde 118 iken, İzmir ilinde bu rakam 129'dur. İldeki otomobil varlığının, Türkiye genelindeki otomobil varlığından aldığı pay %6.7, Ege Bölgesi otomobil varlığından aldığı pay ise %44.4'tür.

İzmir il merkezinin ilçelere ve bazı il merkezlerine olan uzaklıkları Tablo 'da verilmiştir.

Tablo 116: İl Merkezinin Diğer İlçelere ve Önemli Merkezlere Uzaklığı

İl Adı	Uzaklık (km)	İlçe Adı	Uzaklık (km)	İlçe Adı	Uzaklık (km)
İstanbul	565	Aliağa	53	Karaburun	107
Ankara	579	Balçova	14	Karşıyaka	6
Adana	901	Bayındır	78	Kemalpaşa	24
Antalya	1,578	Bayraklı	2	Kınık	119
Bursa	322	Bergama	102	Kiraz	142
Diyarbakır	1,424	Beydağ	141	Konak	0
Mersin	893	Bornova	4	Menderes	23
Kocaeli	454	Buca	10	Menemen	29
Konya	551	Çeşme	88	Narlıdere	17
		Çiğli	11	Ödemiş	113
		Dikili	105	Seferihisar	52
		Foça	64	Selçuk	76
		Gazimir	8	Tire	84
		Güzelbahçe	30	Torbalı	46
		Karabağlar	10	Urla	42

Kaynak: Karayolları Genel Müdürlüğü

4.2.2. Demiryolları

Türkiye'de ilk olarak demiryolu, 1856 tarihinde, bir İngiliz şirketine verilen imtiyazla İzmir-Aydın arasında yapılmaya başlanmış, 130 kilometrelik hattın yapımı 1866 yılında tamamlanmıştır. Başka bir İngiliz firması tarafından yapılan İzmir-Turgutlu-Afyon hattı ile Manisa-Bandırma hattının 98 kilometrelik kısmı da 1865 yılında tamamlanarak işletmeye açılmıştır.

Demiryolu ulaşımında İzmir'den Denizli, Ankara, Bandırma, Afyon, Ödemiş, Söke, Isparta yönlerine anahat taşımacılığı yapılmakta, Menemen-İliğa, Kemalpaşa-Manisa, Tire-Torbalı akslarında bulunan sanayi bölgelerine demiryolu ile taşıma imkânı bulunmaktadır.

İzmir kent içinde geçmiş yıllarda banliyö hattı olarak kullanılan ve Basmane-Bornova arasında çalışan 1865 yılında işletmeye açılmış olan hat ise metro hattına dönüştürülmüş, Bornova'dan Basmane'ye kadar eski banliyö hattı değiştirilirken, Basmane-Üçyol arasında yeraltından metro hattı tamamlanmış ve işletmeye açılmıştır.

İzmir kent merkezini kuzey-güney yönünde geçen İliğa ile Adnan Menderes Havaalanı arasındaki 80 km'lik mevcut demiryolu hattının metro standartlarına çıkarılmasına yönelik çalışmalar tamamlanmış olup İzmir'in önemli sanayi tesislerinin bulunduğu kuzey aksı ile şehir merkezi arasında ve havaalanı arasında hızlı, güvenilir ve konforlu ulaşım olanağı yaratılmıştır.

Tablo 117: İzmir'deki Demiryolu Hatları (2010)

Demiryolu Hattı	Km	Demiryolu Hattı	Km
Basmane-Halkapınar	2.7	Alsancak-Halkapınar	2.7
Menemen-İliğa	26	Basmane-Şirinyer	5.4
Halkapınar-Çiğli	13.2	A.Menderes-Kaklık	268.1
Alsancak-Şirinyer	6	Çiğli-Manisa	50.6
Şirinyer-Buca	2.5	Torbalı-Ödemiş	62.5
Şirinyer-A.Menderes Havalimanı	11.7	Çatal-Tire	10.8

Kaynak: TCDD

Karayolu ile ulaşımın yanı sıra demiryolu ulaşımı olanağına da sahip olan İzmir ilinde, il sınırları içinden geçen demiryolu uzunluğu 2010 yılı itibarıyla 331 km'dir. Demiryolu ağı açısından Ege Bölgesi, Türkiye toplam demiryolu ağından %14.2 oranında pay alırken, İzmir ili, Ege Bölgesi demiryolu ağından %19.5 oranında, Türkiye demiryolu ağından ise %2.8 oranında pay almaktadır. İzmir ili, demiryolu uzunluğu açısından, 81 il arasında 6. sırada bulunmaktadır. Demiryolu ile yolcu, dökme yük, konteynır ve diğer yük taşımacılığı yapılabilmektedir. Demiryolu kültürünü çok uzun yıllar önce edinmiş olan İzmir'de, demiryolu ulaşımının yeterince geliştiğini söylemek mümkün değildir.

Tablo 118: Türkiye’de ve Bölgede Demiryolları (Km)

	2007	2008	2009	2010	2010 Pay (%)
İzmir	325	331	331	331	2.8
Ege	1,632	1,686	1,695	1,695	14.2
Türkiye	10,991	11,005	11,405	11,940	100.0

Kaynak: TÜİK

İzmir, Ege Bölgesi ve Türkiye genelinde, 2007-2010 yılları arasında, demiryolları yolcu ve yük taşımacılığının gelişimi, aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 119: Demiryolları Yolcu ve Yük Taşımacılığı

	İzmir		Ege		Türkiye	
	Yolcu Taşıma (Bin Kişi)	Yük Taşıma (Bin Ton)	Yolcu Taşıma (Bin Kişi)	Yük Taşıma (Bin Ton)	Yolcu Taşıma (Bin Kişi)	Yük Taşıma (Bin Ton)
2007	2,006	2,691	6,303	6,189	81,260	21,404
2008	1,815	3,045	5,297	7,067	79,187	23,491
2009	2,194	2,523	5,726	5,681	80,092	21,813
2010	3,017	2,638	7,117	6,465	84,173	24,355

Kaynak: TCDD

Demiryolları yolcu ve yük taşımacılığı istatistiklerine baktığımızda; 2007 yılından 2010 yılına kadar, İzmir’de demiryolları yolcu taşımacılığının %50.4 oranında arttığı, ancak yük taşımacılığının %2 oranında azaldığı görülmektedir. Aynı yıllar itibarıyla, Ege Bölgesi’nde demiryollarında yolcu taşımacılığı %12.9, yük taşımacılığı %4.5 oranında, Türkiye genelinde ise %3.6 ve %13.8 oranlarında artmıştır.

İzmir demiryolları yolcu taşımacılığı, 2010 yılı itibarıyla Ege Bölgesi içinde %42.4, Türkiye genelinde %3.6 oranında pay alırken, İzmir demiryolları yük taşımacılığı ise Ege Bölgesi içinde %40.8, Türkiye genelinde ise %3.1 oranında pay almaktadır.

Ankara ve İzmir arasındaki 13 saatlik demiryolu mesafesini (824 km), Ankara-Afyon arasının 1.5 saat ve Afyon-İzmir arası 2 saat olmak üzere 3.5 saate düşürecek olan Ankara-İzmir YHT projesinin 2015 yılında tamamlanması planlanmaktadır.

İzmir-İstanbul YHT projesi üzerinde de çalışmalar devam edilmekte olup, henüz yatırım programına alınmamıştır.

TCDD ve İzmir Büyükşehir Belediyesi arasında yapılan protokolle başlayan EGERAY projesi kapsamında, Aliğa-Cumaovası arasında Mart 2011 tarihinde yolculu seferlere başlanılmıştır.

Kemalpaşa Lojistik Köy Projesi kapsamında, Kemalpaşa OSB demiryolu bağlantı hattı ile Kemalpaşa-Torbalı-Alsancak Limanı demiryolu bağlantı hatlarının 2012 yılı sonunda bitirilmesi planlanmaktadır.

4.2.3. Havayolları

İzmir ilinde, Adnan Menderes, Çiğli-Kaklıç, Selçuk ve Çeşme Havaalanı olmak üzere dört havaalanı bulunmaktadır. Bunlardan, Çiğli-Kaklıç Havaalanı askeri amaçlı kullanılmaktadır. Adnan Menderes Havaalanı 1987 yılında hizmete girmiş olup, dış hat terminali yıllık 5 milyon yolcu kapasitesine sahiptir. Havaalanının iç hatlar terminali ise, yolcu taşıma kapasitesinin 4 milyon yolcudan 25 milyon yolcuya çıkartılması amacıyla inşaat halinde olup, terminalin 2014 yılı başında tamamlanması hedeflenmektedir. İzmir'den 12'si yabancı olmak üzere toplam 20 havayolu şirketi doğrudan uçuş gerçekleştirmektedir. Ayrıca havalimanı kargo taşımacılığı alanında da hizmet vermektedir.

İzmir Adnan Menderes Hava Limanı çıkışlı uçak seferleri konusunda önemli gelişmeler kaydedilmiştir. İzmir'den, 31 ülkeye doğrudan seferler olmasına rağmen, bazı Avrupa başkentlerine İstanbul aktarmalı olarak gidilebilmektedir. İzmir Adnan Menderes havalimanı, en yoğun uçak trafiğine sahip 5. havalimanıdır.

Tablo 120: İzmir Havayolu Taşımacılığı İstatistikleri (2010)

	İniş-Kalkış Yapan Uçak Sayısı	İç ve Dış Hatlarda Taşınan Yolcu Sayısı	İç ve Dış Hatlarda Taşınan Yük (Ton)
İzmir	63,178	7,485,098	94,718
Ege Bölgesi	118,142	14,506,958	185,887
Türkiye	919,411	102,800,392	2,021,076
İzmir/Ege Bölgesi (%)	53.5	51.5	51.6
İzmir/Türkiye (%)	6.9	7.3	4.7

Kaynak: TÜİK

Tablodan da görüleceği gibi, Ege Bölgesi genelindeki havayolu faaliyetlerinin yaklaşık olarak yarısı İzmir ilinde gerçekleşmektedir. İldeki havayolu faaliyetlerinden iniş-kalkış yapan uçak sayısı ile yolcu sayısı açısından İzmir ili Türkiye genelinden yaklaşık olarak %7 dolayında pay alırken, taşınan yük miktarı açısından da %4.7 oranında pay almıştır.

4.2.4. Denizyolu Ulaşımı

İzmir, Anadolu yarımadasının batısında olmasından dolayı deniz yoluyla dışa açılan kapı konumundadır. İl merkezindeki Konak, Karşıyaka, Alsancak, Pasaport, Bostanlı ve Üçkuyular

iskeleleri ile Büyükşehir Belediyesi tarafından yaptırılan Göztepe ve Bayraklı iskeleleri dahil olmak üzere bu iskelelerden deniz ulaşımı sürdürülmektedir. İnciraltı ve Urla vapur iskeleleri ile Alsancak, Dikili ve Çeşme Limanlarında da yolcu ve yük taşımacılığı yapılmaktadır. İzmir Deniz İşletmeciliği Nakliye ve Turizm Ticaret A.Ş. (İZDENİZ A.Ş.) tarafından gerçekleştirilen seferler kapsamında, 2011 yılı itibarıyla İzmir'deki iskelelerden toplam 12,685,086 yolcu (Yassıca Ada seferleri dahil) ve 362,736 adet araç taşınmıştır.²²

Ege Bölgesi'nden yapılan ihracat ve ithalatın %90'ını aşan bir kısmı İzmir'deki limanlardan gerçekleştirilmektedir. İzmir'de İzmir Alsancak Limanı dışında Aliğa Nemrut körfezindeki 5 iskeleye yılda yaklaşık 3,000 gemi yanaşmakta ve yıllık dökme yük kapasitesi 20 Milyon tona yaklaşmaktadır. Bu koyda 5 adet yeni iskelenin yapılması da muhtemeldir. Ayrıca Aliğa'da Tüpraş'a ait iskeleler ve Petkim'e ait bir liman bulunmaktadır. Özelleştirme sonrasında Petkim Limanının konteynır ve dökme yük limanı olarak kullanılması yönünde projeler mevcuttur.

İzmir'in kuzeyinde Dikili Limanında dökme yük ve yolcu gemilerine hizmet veren bir liman daha mevcuttur. Bu limanın yıllık dökme yük kapasitesi 1 milyon tondur. Dikili limanı Ro-Ro hizmeti verebilir imkânlarla sahip olmakla birlikte, yakıt kullanımı ile ilgili vergi istisnasından yararlanamadığı için bu hizmeti gerçekleştirilememektedir.

Şehrin güney batısında Çeşme'de Ro-Ro ve Feribot Limanı bulunmaktadır. İzmir Ticaret Odasınca verilen geçiş belgesi sayısı 30,000 civarındadır. Çeşme'den Trieste'ye haftada 3 gün gemi kalkmaktadır.

Görüldüğü üzere İzmir'de aktif 5 adet liman bulunmaktadır. 2015 yılına kadar Türkiye'nin ana konteyner limanı olacak Kuzey Ege Çandarlı Limanı'nın devreye girmesi beklenmektedir. Planlama ve ön fizibilite çalışmaları biten limanın projeleri hazırlanmaktadır.

İzmir'de, denizyolu ulaşımı ve taşımacılık sektörüne destek sağlayacak nitelikte, İzmir Ekonomi Üniversitesi'nin Lojistik Bölümü, Dokuz Eylül Üniversitesi'nin ise Deniz İşletmeciliği ve Yönetimi Yüksekokulu bulunmaktadır.

Ülke genelinde uluslararası nakliye işi ile uğraşan ve C2 belgeli firma sayısı 1,414'tür. Çekici ve römork olmak üzere kullanılan araç sayısı 105,338'dir. Firma ve araç sayılarının %4.6'sı

---

²² İzmir Büyükşehir Belediyesi web sayfası.

İzmir'de bulunmaktadır. İzmir'de faaliyet gösteren uluslararası taşımacılık yapan firma sayısı 66, araç sayısı 4,936'dır. Uluslararası taşıma ve antrepo grubunda 341 firma faaliyet göstermektedir. İç taşımacılık hizmetleri grubunda ise 1,695 faal üye bulunmaktadır. İzmir'de hizmet veren Deniz Ticaret Odası'nın üye sayısı ise 570'tir.

İzmir Alsancak Limanı konumu, niteliği ve potansiyeli bakımından Türkiye'nin en stratejik limanlarından biridir. 12 milyon tonun üzerindeki kapasitesiyle ülkemizin en büyük konteynır ihracat limanı olan İzmir Alsancak Limanı'nda, Batı Anadolu ve İç Anadolu ihracatının büyük bir bölümünü gerçekleştirilmektedir. Alsancak limanı konteyner, genel kargo, dökme yük, Ro-Ro ve yolcu taşımacılığına hizmet vermektedir. 2008 yılında ülkemiz limanlarından yapılan toplam 30 milyon tonluk yük taşımalarının 11 milyon tonundan fazlası İzmir Alsancak Limanı'ndan gerçekleştirilmiş olup bu rakam limanlardan yapılan yük taşımalarının %37'sine karşılık gelmektedir.

Özelleştirme Yüksek Kurulu'nun 30.12.2004 tarih ve 2004/128 sayılı kararı ile İzmir Limanı özelleştirmesi 03.05.2007 tarihinde yapılmıştır. İzmir Limanı'nın 49 yıllığına işletme hakkı, Global-Hutchison - Ege İhracatçı Birlikleri (EİB) Ortak Girişim Grubu'na verilmiştir. Ancak liman devir işlemleri, açılan davalar sonucunda uzadığından, liman işletmesi hâlâ TCDD tarafından gerçekleştirilmektedir.

İzmir Alsancak Limanı, Adnan Menderes Havalimanına 25 dakika, Ege Serbest Bölgesi'ne 20 dakika, İzmir kentinin yoğun sanayileşme bölgeleri olan Bornova'ya 10 dakika, Torbalı'ya 35 dakika, Kemalpaşa Havzasına 35 dakika, Çiğli Atatürk OSB'ye 20 dakika, Manisa OSB'ye 35 dakika, Aliğa sanayi bölgesine 50 dakika mesafededir.

Alsancak Limanı, kapasite kullanım bakımından ülkemizin ikinci, Ege Bölgesi'nin ise en büyük limanıdır. Liman, 8 milyon ton/yıl kapasite kullanımı, 3,000 m. rıhtım uzunluğu ve 2,757 gemi/yıl gemi kabul kapasitesi ile bölgenin en büyük ihraç kapısı niteliğindedir.

Tablo 121: İzmir Limanı Yükleme ve Boşaltma Faaliyetleri (Bin Ton)

Yıllar	Yükleme	Boşaltma	Toplam
2006	8,302	3,968	12,270
2007	7,740	4,328	12,068
2008	7,136	4,163	11,299
2009	7,048	3,230	10,278
2010	6,341	3,586	9,927
2011	5,488	4,016	9,504

Kaynak TCDD, TÜİK

İzmir Limanı'ndan gerçekleştirilen yükleme boşaltma işlemleri, 2006 yılından bu yana kademeli olarak düşüş eğilimindedir.

2010 yılı itibarıyla, Aliğa Limanı'nda ise toplam 37.7 milyon ton yükleme boşaltma işlemi gerçekleştirilmiştir. Türkiye toplam yükleme-boşaltma faaliyeti 2010 yılı için 349 milyon tondur. Aliğa ve İzmir limanları, 2010 yılı itibarıyla toplam Türkiye yükleme-boşaltma faaliyetleri içerisinde %13.7 oranında pay almıştır. Bu faaliyet kapasitesi ile en fazla elleçleme yapılan limanlar arasında, Aliğa Limanı 3. sırada, İzmir Limanı ise 9. sırada yer almıştır.

Ülkemizde kruvaziyer turizmi denince, İzmir son yedi yıldır yükselen performansı ile dikkat çekmektedir. İzmir'e, 2003 yılında 5 sefer ile 3,271 yolcu gelirken, 2003-2011 döneminde sefer sayısı yaklaşık olarak 53 kat artış gösterirken, gelen yolcu sayısındaki artış 153 kat olmuştur. Aynı dönem itibarıyla kruvaziyer başına gelen yolcu sayısında da önemli artışlar meydana gelmiştir. 2003 yılında kruvaziyer başına 654 yolcu düşmekte iken, bu rakam 2010'da 2,524 yolcuya yükselmiş, 2011'de ise 1,854 yolcu seviyesinde gerçekleşmiştir.

Tablo 122: İzmir'deki Toplam Kruvaziyer Turizmi

Yıl	İzmir Alsancak Limanı'na Yapılan Toplam Kruvaziyer Sefer Sayısı	Kruvaziyer Seferleriyle İzmir'e Gelen Toplam Yolcu Sayısı
2003	5	3,271
2004	32	77,000
2005	26	58,042
2006	94	183,198
2007	122	288,017
2008	128	321,279
2009	127	309,603
2010	141	355,899
2011	272	503,898
Toplam	947	2,100,207

Kaynak: İzmir Ticaret Odası

İzmir'in kruvaziyer turizmden aldığı pay 2003 yılında 0.5 iken, bu pay 2011 yılının ilk sekiz ayı sonunda %25.5'e çıkmıştır. İzmir aldığı pay ile Kuşadası limanının ardından Türkiye'nin ikinci büyük kruvaziyer limanı olmuş bulunmaktadır.

İzmir genelinde, İZTO'ya kayıtlı olarak 294 uluslararası taşımacılık firması, 44 uluslararası antrepo ve acente, 869 yük taşımacılığı yapan firma, 549 yolcu taşımacılığı yapan firma, 218 posta ve kurye firması ile 281 adet taşımacılığı destekleyici faaliyeti olan firma bulunmaktadır. Lojistik alanında İzmir'de gerçekleştirilen faaliyetler ağırlıklı olarak taşımacılık, depoculuk faaliyetleri ve antrepo işletmeciliği olarak gözlenmektedir.

İzmir ekonomisinin canlandırılması, İzmir'in bölgesel, ulusal ve uluslararası düzeyde rekabet edebilirliğinin artırılması için, öncelikle İzmir'in anahtar sektörleri olarak belirlenen Tarım ve Tarıma Dayalı Sanayi, İleri Teknolojiye Dayalı Sanayiler, Turizm, Yenilenebilir Enerji ve Lojistik sektörlerinin gelişimini destekleyecek ve hızlandıracak şekilde ulaşım bağlantıları çok önemlidir.

Bu doğrultuda, İzmir'in çevre illerle, İstanbul ve Ankara'yla olan bağlantılarının iyileştirilmesi; İzmir-İstanbul Otoyol Projesi ve İzmir-Ankara Hızlı Tren Projesi'nin hayata geçirilmesi; İzmir'den yurtdışına direkt uçuşların çeşitlendirilmesi ve sayısının artırılması; başta İzmir Limanı olmak üzere mevcut limanların ve kurulacak Çandarlı Limanı'nın ana arter bağlantılarının intermodal (çoklu) taşımacılığa yönelik olarak güçlendirilmesi; özellikle limanlarla demiryollarının entegrasyonu; İzmir'in önemli bir lojistik üs olmasını sağlayacak lojistik merkezin kurulması ve yeni bir kruvaziyer limanının inşası önem kazanmaktadır.²³

4.2.5. Ulaştırma Yatırımları

İzmir ili kamu yatırım harcamaları içerisinde, özellikle 2002 yılından bu yana en büyük payı ulaştırma ve haberleşme sektörü almaktadır. 2000–2011 dönemi itibarıyla il genelinde yapılan toplam 5,221 milyon TL'lik kamu yatırımı içinde ulaştırma ve haberleşme sektörü %27.9 gibi büyük bir pay almaktadır. 2000–2011 dönemi itibarıyla İzmir bölgesi ulaştırma ve haberleşme yatırımlarının Türkiye ulaştırma yatırımları içerisindeki payı ise %2.5'dir.

8 ilin yer aldığı TR3 Ege bölgesinde, 2011 yılı itibarıyla gerçekleşen toplam kamu ulaştırma ve haberleşme yatırım tutarı 295,976 milyon TL olup, bu tutarın %82.1'i İzmir iline aittir.

4.3. Sanayi Altyapısı

Bir bölgede sanayinin gelişmesi, diğer altyapı olanaklarının dışında, sanayi işletmelerinin tedarik, üretim ve satış işlemlerini kolaylıkla yapabilmelerini sağlayacak özel alanlar oluşturulmasına bağlıdır. İzmir ili, 2 serbest bölge, 8'i tamamlanmış 13 organize sanayi bölgesi ve teknoloji geliştirme bölgesi ile sanayicilere, faaliyetlerinde her türlü organizasyon ve kolaylığı sağlayabilecek bir sanayi altyapısına sahip bulunmaktadır.

---

²³ İzmir Bölge Planı 2010-2013, İZKA, 2010.

4.3.1. Serbest Bölgeler

Serbest bölgeler buldukları ülkenin siyasi sınırları içerisinde yer alan fakat dış ticaret, vergi ve gümrük mevzuatı açısından gümrük hattı dışında sayılan bölgelerdir. Serbest bölgelerde sinai ve ticari faaliyetler için ülkede sağlanandan daha geniş muafiyet ve teşvikler tanınır. Serbest bölgeler sahip olduğu özellikler nedeniyle yatırımcılara ve işletmecilere önemli ölçüde avantajlar sağlamaktadır. Bu avantajları aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür.

- Üretici kullanıcılar için vergi avantajlarından yararlanma,
- Orta ve uzun vadede geleceği planlayabilme,
- Kâr transferi,
- Ticaret kolaylığı,
- Gümrük vergisi prosedüründen arındırılmış ticari faaliyet,
- AB ve gümrük birliği kriterlerinin gerektirdiği serbest dolaşım belgelerinin temini,
- Sağlanan teşvik ve avantajlardan yerli ve yabancı bütün firmaların eşit olarak yararlanması,
- Malların, serbest bölgelerde süre kısıtlaması olmadan kalabilmesi,
- Pazar ihtiyaçlarına ve şartlarına göre serbestçe belirlenecek ticari faaliyet,
- Serbest bölgedeki faaliyetlerle ilgili her türlü ödemenin dövizle yapılması,
- Yerli ve yabancı tüm pazarlara erişim,
- Azaltılmış bürokratik prosedür ve dinamik işletme yönetimi,
- Stratejik avantaj,
- Her türlü ticari ve sinai faaliyete uygun ve ucuz altyapı,
- Tedarik zinciri imkânlarından yararlanma kolaylığı.

Türkiye’de, Serbest Bölgeler, ihracata yönelik yatırım ve üretimi teşvik etmek, doğrudan yabancı yatırımları ve teknoloji girişini hızlandırmak, işletmeleri ihracata yönlendirmek ve uluslararası ticareti geliştirmek üzere kurulmuşlardır. .

Serbest Bölgeler, ülkeye yabancı sermaye ve teknolojilerin getirilmesine imkân sağlayacak uygun zemin yaratılması, sanayicinin ihtiyaç duyduğu bazı hammadde ve ara malların kolaylıkla, istenilen miktarda ve zaman kaybı olmadan temin edilebilmesi, sağlanan teşvik ve

avantajlarla düşük maliyetli mal üretimi ve ihracı, Türkiye dışından gelen malların transit olarak diğer ülkelere satımı, yeni istihdam olanaklarının yaratılması, Türk ihrac ürünlerinin ihracatını kolaylaştırmak ve hızlandırmak bakımından bir basamak olması işlevlerini görmektedir.

3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu'nda serbest bölgelerin kurulması ve işletilmesindeki temel amaçlar; ihracata yönelik yatırım ve üretimi teşvik etmek, doğrudan yabancı yatırımları ve teknoloji girişini hızlandırmak, işletmeleri ihracata yönlendirmek ve uluslararası ticareti geliştirmek olarak sıralanmıştır. Buldukları ülke ekonomilerine sağladıkları katkıların yanında, esnek ve çağdaş idari yapılarıyla dış ticarete yönelmek isteyen firmalara modern ve gelişmiş bir yatırım ortamı sağlayan serbest bölgeler lojistik merkezler olarak ülkemizde de önemlerini artırmaktadırlar.

4.3.1.1. Genel Bilgiler

Türkiye’de, hâlihazırda 19 adet serbest bölgede faaliyet gösterilmekte olup, Ege Serbest Bölgesi ve İzmir Serbest Bölgesi (Menemen Deri Serbest Bölgesi’nin değiştirilmesiyle) olmak üzere, TR31 İzmir Bölgesi’nde iki serbest bölge bulunmaktadır.

Ege Serbest Bölgesi 1990 yılından itibaren "Yap-İşlet-Devret" modeliyle bir özel sektör kuruluşu olan ESBAŞ tarafından kurulup, işletilmeye başlanmıştır. Tüm altyapı ve gerekli üstyapı yatırımları, enerji, su, telekomünikasyon, doğalgaz, yükleme, boşaltma, nakliye, hamaliye ve 24 saat destek hizmetleri ile itfaiye, yemek ve tüm belediyesel hizmetler ESBAŞ tarafından verilmektedir.

Ege Serbest Bölgesi, İzmir'in Gaziemir ilçesinde 2.2 milyon m²'lik bir alan üzerinde kurulmuştur. Bölge, Uluslararası Adnan Menderes Havalimanına 4, İzmir Limanına 12, otoyol ağlarına ise 1 km. mesafededir. Bölgede bugün itibarıyla 76'sı (%32'si) yabancı olmak üzere toplam 240 firma faaliyet göstermektedir.

1997 yılında kurulan Menemen Deri Serbest Bölgesi (İDESBAŞ), 2011 yılında farklı sektörlerde yönelebilmek amacıyla, İzmir Serbest Bölgesi (İZBAŞ) olarak isim değiştirmiştir. Ruhsatlandırma, tahsis, çevre düzenlemesi gibi sorunları bulunduğu için henüz tam olarak faaliyete geçemeyen İzmir Serbest Bölgesi, Aliğa Limanına 26 km, İzmir Limanına 40 km, İzmir merkeze 45 km, Adnan Menderes Havaalanına ise 55 km uzaklıktadır.

4.3.1.2. Ticaret Hacmi

Dünyada 120'den fazla ülkede, yaklaşık 3,000 adet serbest bölge bulunmaktadır. 2012 yılı itibariyle Türkiye'de 19 adet serbest bölge faaliyet göstermekte olup, bunların 2 tanesi İzmir'de (Ege ve İzmir Serbest Bölgeleri) 1 tanesi de Denizli de (Denizli Serbest Bölgesi) olmak üzere toplam 3 tanesi Ege Bölgesi'nde yer almaktadır.

2011 yılında Türkiye'de bulunan 19 serbest bölgeye ait toplam ticaret hacmi 22.6 milyar dolar olup, toplam ticaretin %25.4'ü Ege Serbest Bölgesi'ne ve %1.6'sı da İzmir serbest Bölgesi'ne aittir. Ege Serbest Bölgesinde, 2011 yılında gerçekleşen ticaret hacmi 5,7 milyar dolar olup, bölgenin hizmete girişinden 2011 yılı sonuna kadar gerçekleşen toplam ticaret hacmi ise 44.5 milyar ABD dolarına ulaşmıştır. Ege Serbest Bölgesi, ticaret hacmi açısından, ülke genelinde ilk sırada yer almaktadır.

Tablo 123: İzmir'deki Serbest Bölgelerin Türkiye Genelindeki Serbest Bölgeler İçindeki Yeri (Bin USD)

Yıllar	Türkiye Geneli Serbest Bölgeler Ticaret Hacmi	Ege Serbest Bölgesi		İzmir Serbest Bölgesi	
		Ticaret Hacmi	Türkiye İçindeki Payı (%)	Ticaret Hacmi	Türkiye İçindeki Payı (%)
2008	24,578,055	3,763,964	15.3	412,922	1.7
2009	17,756,882	2,658,772	15.0	280,040	1.6
2010	18,572,206	2,502,919	13.5	307,913	1.7
2011	22,646,175	5,747,500	25.4	356,553	1.6

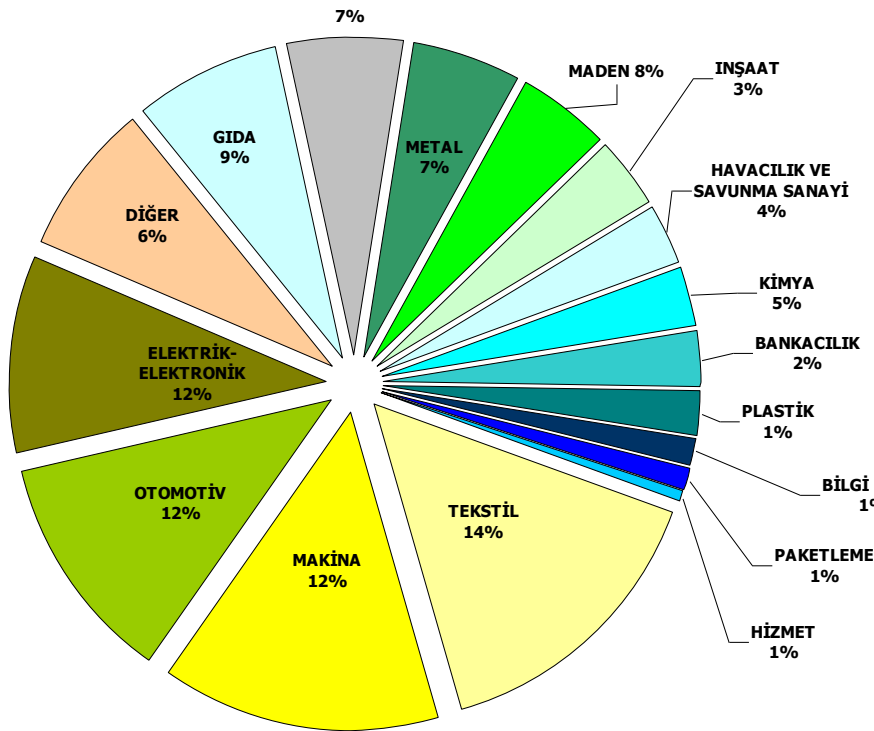
Kaynak: TC. Ekonomi Bakanlığı

Ege Serbest Bölgesinde; üretim, mühendislik, alım-satım, bakım-onarım, depo işletmeciliği, bankacılık, montaj-demontaj, sigortacılık, finansal kiralama, kıyı bankacılığı, paketleme başta olmak üzere, Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü'nce uygun görülen ve çevre kirliliği yaratmayan her türlü sanayi, ticaret ve hizmet faaliyetleri yapılmaktadır. Hâlihazırda bölgedeki faaliyetlerin %50'si alım-satım, %46'sı ise üretim faaliyetlerinden oluşmaktadır.

1990-2010 yılları arasında, Ege Serbest Bölgesi'nde 663.8 milyon Dolarlık bir yatırım gerçekleştirilmiş olup, yatırımların %77.6'sı yabancı firmaların yatırımlarından oluşmaktadır. Bölgede, ağırlıklı olarak tekstil, elektrik-elektronik, otomotiv yan sanayi, makine imalat ve montajı, gıda işleme ve paketleme, madencilik, tıbbi ürünler, metal bağlantı elemanları, kimya, havacılık ve savunma sanayi, inşaat ve plastik sektörlerine ilişkin firmalar yer almaktadır. En fazla ticareti yapılan mallar ise, tekstil ürünleri, konfeksiyon, ağır iş makineleri, kimyasal ürünler ve dayanıklı tüketim mallarıdır. Ege Serbest Bölgesi'ndeki toplam istihdamın

%77'si yabancı firmaların yarattığı istihdamdır. Ege Serbest Bölgesi'nde özellikle elektrik, elektronik, enformasyon teknolojileri, otomotiv yan sanayi, makine, havacılık, medikal ve gıda sektörlerinde faaliyet gösteren firmalar, serbest bölge avantajlarından yararlanarak maliyetlerini düşürüp, karlarını arttırabilmektedirler.

Grafik 60: Ege Serbest Bölgesi'ndeki Firmaların Sektörel Dağılımı

İzmir Serbest Bölgesi ise, 2011 yılında 356.6 milyon Dolarlık ticaret hacmi gerçekleştirmiş olup, Türkiye'deki tüm serbest bölgelerdeki ticaret hacminden %1.6 oranında pay almıştır.

İzmir'de Kurulu bulunan Ege Serbest Bölgesi ve İzmir Serbest Bölgesi, 2008 yılında, Türkiye toplam serbest bölgeler ticaret hacminden %17 oranında pay alırken, bu pay 2011 yılında %27'ye çıkmıştır. 2011 yılında, 2010 yılına göre tüm serbest bölgelerdeki ticaret hacmi %21.94 oranında artarken, Ege Serbest Bölgesi ticaret hacmi %129.63 oranında, İzmir Serbest Bölgesi ticaret hacmi ise %15.80 oranında artış göstermiştir.

Türkiye genelindeki serbest Bölgelerde 54.022 personel istihdam edilmekte olup istihdamın %35.3'ü Ege Serbest Bölgesi'ne, %2.8'i'de İzmir Serbest Bölgesi'ne ait bulunmaktadır.

Çağdaş bir endüstri merkezi olan Ege Serbest Bölgesi, sanayi ve ticari faaliyetleri yanında, uluslararası bir organizasyon olan "Uzay Kampı Türkiye" ile de anılmaktadır. Uzay Kampı

Türkiye, dünyadaki üçüncü; Türkiye, Ortadoğu, Güneydoğu Avrupa ve Batı/Orta Asya'da bulunan tek uzay kampı olup, İzmir'in ve Ege Serbest Bölgesi'nin tanıtımına katkıda bulunmaktadır.

4.3.2. Organize Sanayi Bölgeleri (OSB)

Organize Sanayi Bölgeleri, 4562 sayılı OSB Kanunu'nun 3'üncü maddesinde; "Sanayinin uygun görülen alanlarda yapılanmasını sağlamak, çarpık sanayileşme ve çevre sorunlarını önlemek, kentleşmeyi yönlendirmek, kaynakları rasyonel kullanmak, bilgi ve bilişim teknolojilerinden yararlanmak, sanayi türlerinin belirli bir plan dahilinde yerleştirilmesi ve geliştirilmesi amacıyla; sınırları tasdik edilmiş arazi parçalarının imar planlarındaki oranlar dahilinde gerekli idari, sosyal ve teknik altyapı alanları ile küçük imalat ve tamirat, ticaret, eğitim ve sağlık alanları, teknoloji geliştirme bölgeleri ile donatılıp planlı bir şekilde ve belirli sistemler dahilinde sanayi için tahsis edilmesiyle oluşturulan ve bu Kanun hükümlerine göre işletilen mal ve hizmet üretim bölgeleri" olarak tanımlanmıştır.

Bu doğrultuda, OSB'lerin kuruluş amacı, yatırımlara arazi temin etmek, kümeleşmelerden yararlanmak, sanayi ve sosyal çevre arasında yaşanacak sorunları engellemek, bölgesel ekonomik gelişmeye katkı sağlamak, KOBİ'lere daha kolay ve ucuz üretim olanağı sağlamak, yüksek katma değerli üretimi özendirmek ve ülke ekonomisi için stratejik önem taşıyan sektörleri geliştirmektir.

OSB'lerin genel olarak işlevlerini ise, aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür.

- ✓ Özel sektör yatırımlarının belirli yörelere yönlendirilmesi,
- ✓ İşletmelerin mekânsal anlamda desteklenerek teşvik edilmesi için finansal ve fiziksel teşviklerin verilmesi,
- ✓ Sanayi işletmelerinin birbirleriyle işbirliği ve uyum içinde üretim yapmaları,
- ✓ Fabrikaların önceden planlanmış bir arazi üzerine yerleştirilmeleri,
- ✓ İşletmelerin ulaştırma, elektrik, su, kanalizasyon ve sosyal tesisler gibi ortak alt yapı hizmetlerinden birlikte yararlanmaları
- ✓ Birbirini tamamlayıcı ve birbirinin yan ürününü teşvik eden sanayicilerin bir program içinde üretim yapmaları; üretimde verimlilik ve kârlılık sağlanması,
- ✓ Sanayinin az gelişmiş bölgelerde yaygınlaştırılması,
- ✓ Tarım alanlarının sanayide kullanılmasının önüne geçilmesi, alt yapının gereksinmelere uygun olarak planlanması,

- ✓ Sağlıklı, ucuz, güvenilir bir alt yapı ve ortak sosyal tesisler gibi ortak hizmet kuruluşlarının oluşturulması,
- ✓ Ortak arıtma tesisleriyle çevre kirliliğinin önlenmesi,
- ✓ OSB'lerin devlet gözetiminde kendi organlarınca yönetilmesidir.

2009 yılı sonu itibarıyla Türkiye’de tüzel kişilik kazanmış toplam 264 adet OSB bulunmakta olup, kapladıkları alan 70,050 hektardır. Bu OSB’lerden 24,611 hektar büyüklüğünde bir alana sahip olan 131 adedi, 2009 yılı sonu itibarıyla hizmete sunulmuştur.

İzmir ilinde OSB uygulamalarına ilk olarak 1976 yılında, Atatürk OSB kurulmasıyla başlanmış olup, il genelinde tüzel kişilik kazanmış 13 OSB bulunmaktadır. Bu 13 OSB'nin; 8'i (Aliğa, Atatürk, Bergama, Buca-Ege Giyim, İTOB, Kemalpaşa, Kınık, Tire) tamamlanarak hizmete girmiş olup, 5'i (Kemalpaşa-Bağyurdu, Menemen Plastik, Ödemiş, Pancar, Torbalı) inşaat aşamasındadır.

İzmir ili, sahip olduğu 13 OSB’nin kapladığı toplam alan (44,230,000 m², 4,423 hektar) itibarıyla ülke genelinde, Ankara’dan sonra 2. sırada, sayı itibarıyla ise Bursa ve Kocaeli ile birlikte 1. sırada yer almaktadır. Hizmette sunulan 8 OSB’de toplam 2,780 parsel oluşturulmuş, 1,724’ü tahsis edilmiş, 1,056 parsel ise tahsis edilmemiştir. Tahsis edilen parsellerde 1,040 fabrika üretime geçmiş olup, 143 fabrikanın da inşaatı devam etmektedir. OSB’ler kapsamında, 57,811 kişiye istihdam sağlanmıştır. Bu istihdam değeri ile İzmir, İstanbul ve Kocaeli’nden sonra üçüncü sırada yer almakta, ülke genelindeki OSB’lerde sağlanan istihdamın yüzde 10’nu karşılamaktadır.

Hizmete Girmiş Olan OSB’ler

1- İzmir Atatürk Organize Sanayi Bölgesi (İAOSB): İzmir-Çiğli ilçesinde, şehir merkezine 25 km. mesafededir. 700 hektar arazi üzerinde kurulu olan bölgede; 594 sanayi parselinin tamamı tahsis edilmiştir. Bölgede 550 tesis üretim, 40 tesis inşaat safhasında olup, 35.000 kişiye istihdam sağlanmıştır. Bölgede, firma sayısı olarak ağırlıklı ilk beş sektör sırasıyla, başka yerde sınıflandırılmamış makine (50), gıda (45), kauçuk ve plastik (44), fabrikasyon metal (36) ve hazır giyim (26) şeklinde dağılım göstermektedir.

1990 yılında faaliyete geçen İzmir Atatürk Organize Sanayi Bölgesi (İAOSB), İzmir’in olduğu kadar, Türkiye’nin de en önemli üretim, ihracat ve istihdam merkezlerinden birisidir. Bölge’nin yıllık cirosu ortalama olarak 4,5 milyar Dolar, ihracatı 2,5 milyar Dolar ve

ithalatı da 1 milyar dolar civarında gerçekleşmektedir. Kobi'lerin %90 ağırlıklı olduğu Bölge'de, üreticilerin ¾'ü ihracatçı konumundadır.

2- Aliğa Karma ve İhtisas Organize Sanayi Bölgesi: İzmir-Aliğa ilçesinde, 922 hektar arazi üzerinde kurulu olan bölge, İzmir il merkezine 69 km. mesafededir. Bölgedeki 373 parselden 140 parsel tahsis edilmiş olup, 16 tesis faal, 20 tesis inşaat aşamasındadır. Toplam 495 kişiye istihdam sağlanmıştır. Bölgede ağırlıklı ilk beş sektör sırasıyla, inşaat, makina, gıda, metal ve otomotiv şeklinde dağılım göstermektedir.

3- Bergama Organize Sanayi Bölgesi: İzmir-Bergama ilçesinde, 179 hektar arazi üzerinde kuruludur. Alt yapı çalışmaları devam eden bölgede 96 parselden, 1'i tahsis edilmiş, 95 parsel boş olup, 1 tesisin inşaatı devam etmektedir.

4- Buca Ege Giyim İhtisas Organize Sanayi Bölgesi: İzmir-Buca ilçesinde, 50 hektar arazi üzerinde kurulu olan bölgede, 136 sanayi parselinin tamamı tahsis edilmiştir. Bölgede 39 tesis üretim, 11 tesis inşaat safhasında olup, 3,767 kişiye istihdam sağlanmıştır. Bölgede ağırlıklı sektör tekstil ve yan sanayidir.

5- İTOB Organize Sanayi Bölgesi: İzmir Menderes İlçesi Tekeli Beldesinde 231 hektar arazi üzerinde kurulu olan bölge, İzmir şehir merkezine 30 km. mesafede yer almaktadır. 367 parselin 330'unun tahsis edildiği bölgede, 56 tesis üretim, 72 tesis inşaat safhasında olup, 1,498 kişi istihdam edilmiştir. Ağırlıklı ilk beş sektör sırasıyla, yapı, gıda, makina, plastik ve otomotiv şeklindedir.

6- Kemalpaşa Organize Sanayi Bölgesi: İzmir-Kemalpaşa ilçesinde, İzmir şehir merkezine 29 km. mesafededir. 1,300 hektar arazi üzerinde kurulu olan bölgede 927 parsel oluşturulmuş, 361'i tahsis edilmiştir. Bölgede, 322 tesis üretim, 16 tesis inşaat safhasında olup, 21,000 kişiye istihdam sağlanmıştır. Bölgede ağırlıklı ilk beş sektör sırasıyla, otomotiv yan sanayi, kimya, kağıt-karton, gıda ve yapı malzemeleri şeklinde dağılım göstermektedir.

7- Kınık Organize Sanayi Bölgesi: İzmir-Kınık ilçesinde 85 hektar arazi üzerinde kurulu olan bölgedeki 55 sanayi parselden 2'si tahsis edilmiştir. Bölgede, 2 tesis üretimde olup, 20 kişiye istihdam sağlanmıştır.

8- Tire Organize Sanayi Bölgesi: İzmir-Tire ilçesinde 400 hektar arazi üzerinde kurulu olan bölgedeki 232 parselden 125'i tahsis edilmiş olup, 42 tesis üretim, 11 tesis inşaat

safhasındadır. Bölgede 1,031 kişiye istihdam sağlanmıştır. Ağırlıklı ilk beş sektör sırasıyla, gıda, inşaat malzemeleri, karton, tekstil, tıbbi malzeme şeklinde dağılım göstermektedir.

İnşaat Aşamasındaki OSB'ler

- 1- **Kemalpaşa-Bağyurdu OSB:** 146 hektar arazi üzerine kuruludur.
- 2- **Menemen Plastik İhtisas OSB:** 90 hektar arazi üzerine kuruludur.
- 3- **Ödemiş OSB:** 93 hektarlık arazi üzerine kuruludur.
- 4- **Pancar OSB:** 95 hektar arazi üzerine kuruludur
- 5- **Torbalı OSB:** 65 hektar arazi üzerine kuruludur.

4.3.3. Küçük Sanayi Siteleri

“Kent içinde dağınık şekilde yerleşmiş ve elverişsiz çalışma koşulları altında çalışan yapımcı ve onarımcı küçük sanayicileri çağdaş ve düzenli birer işyerine kavuşturmak, onların çalışma koşullarını iyileştirip aralarında dayanışma ve organizasyonu geliştirerek, ihtiyaçlarının daha kolay ve ekonomik olarak karşılanabilmesini ve işyerlerine yeni teknolojilerin sokulmasını sağlayarak ana sanayi/yan sanayi ilişkilerinin geliştirilmesini teminen benzer iş kollarında çalışan küçük işletmeleri aynı yerde toplayan sitelere **Küçük Sanayi Siteleri-KSS** olarak isimlendirilmektedir.

Tablo 124: İzmir İlindeki Tamamlanan Küçük Sanayi Siteleri (2011)

Küçük Sanayi Sitesi Adı	İşyeri Sayısı	Dolu işyeri Sayısı	Boş işyeri Sayısı	Doluluk Oranı (%)
Aliağa KSS	254	254	0	100.0
İzmir Merkez Ayakkabıcılar KSS	1,944	1,600	344	82.3
Bornova KSS	500	485	15	97.0
İzmir Merkez (Dökümcüler) KSS	106	93	13	87.7
Halkapınar (I+II) Bölüm KSS	1,200	830	370	69.2
Kınık KSS	104	75	29	72.1
Menemen KSS	94	94	0	100.0
İzmir Merkez (Ağaç İşleri) KSS	391	343	48	87.7
İzmir Merkez (Metal İşleri) KSS	672	610	62	90.7
İzmir Merkez II.Oto (I+II) KSS	1,007	955	52	94.8
İzmir Merkez III.Oto (I+II) KSS	509	497	12	97.6
Ödemiş KSS (Sos. Tes.)	1,200	1,000	200	83.3
Tire KSS	200	86	114	43.0
Toplam	8,181	6,922	1,259	84.6

Kaynak: TC. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, İzmir İl Müdürlüğü

İzmir’de, Merkez, Aliğa, Bornova, Halkapınar, Kınık, Menemen, Ödemiş ve Tire’de olmak üzere, toplam 13 Küçük Sanayi Sitesi (KSS) bulunmaktadır. Sanayi sitelerinin doluluk oranı %84.6 olup, faaliyette olan işyeri sayısı 6,922’dir. Faaliyette olan toplam işyeri içerisinde en büyük payı, %23.1 ile Ayakkabıcılar Sitesindeki işyerleri almaktadır.

4.3.4. Teknoloji Geliştirme Bölgeleri (TGB) – Teknoparklar

2001 yılında 4691 sayılı yasayla kurulan Teknoloji Geliştirme Bölgelerinde; üniversiteler, araştırma kurum ve kuruluşları ile üretim sektörlerinin işbirliği sağlanarak, ülke sanayinin uluslararası rekabet edebilir ve ihracata yönelik bir yapıya kavuşturulması maksadıyla teknolojik bilgi üretmek, üründe ve üretim yöntemlerinde yenilik geliştirmek, ürün kalitesini veya standardını yükseltmek, verimliliği artırmak, üretim maliyetlerini düşürmek, teknolojik bilgiyi ticarileştirmek, teknoloji yoğun üretim ve girişimciliği desteklemek, küçük ve orta ölçekli işletmelerin yeni ve ileri teknolojilere uyumunu sağlamak, Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulunun kararları da dikkate alınarak teknoloji yoğun alanlarda yatırım olanakları yaratmak, araştırmacı ve vasıflı kişilere iş imkânı yaratmak, teknoloji transferine yardımcı olmak ve yüksek/ileri teknoloji sağlayacak yabancı sermayenin ülkeye girişini hızlandıracak teknolojik alt yapıyı sağlamak amaçlanmaktadır. Teknoloji Geliştirme Bölgeleri, AR-GE çalışmaları için tasarlanmış alanlar olup yüksek teknoloji alanındaki yatırımları cazip hale getirmektedir.

TGB’lerin Sağladığı Avantajlar:

- Bürolar kiralamaya hazır olarak sunulmaktadır ve tesislerin altyapısı hazırdır.
- Yazılım ve AR-GE faaliyetlerinden elde edilen kârlar 31 Aralık 2013 tarihine kadar gelir ve kurumlar vergisinden muaftır.
- TGB içinde üretilen uygulama yazılımlarının satışı 31 Aralık 2013 tarihine kadar KDV’den muaftır. Bunlara sistem yönetimi, veri yönetimi, iş uygulamaları, farklı iş sektörleri, İnternet, mobil telefonlar ve askeri kumanda kontrol sistemlerinde kullanılan yazılımlar dahildir.
- TGB’lerde istihdam edilen araştırmacılarla yazılım ve AR-GE personeline ödenecek maaşlar 31 Aralık 2013 tarihine kadar tüm vergilerden muaftır.
- Bilgi teknolojileri ağırlıklı sektörler için gelir vergisi ile kurumlar vergisinden muaf olunan dönem boyunca KDV muafiyeti de getirilmiştir.

- Gümrük ve resimlerin yanı sıra kaynak olarak kullanılan fonlar için de muafiyet getirilmiştir.
- Akademik personel bölge içinde şirket kurma, bölgede faaliyet gösteren tanınmış firmalarda yer alma ya da bu firmaların yönetim kurullarına katılarak araştırma yapmaya teşvik edilmektedir.

2001 yılından itibaren uygulamaya konulan ve sanayicileri, araştırmacılar ve üniversiteler ile buluşturarak teknoloji yoğun üretime yönelik yeni ürün ve üretim yöntemleri geliştirmelerini sağlayacak bu kanun kapsamında, **Aralık 2011 tarihi itibarıyla 43 adet Teknoloji Geliştirme Bölgesi** (Ankara 6 adet, İstanbul 5 adet, Kocaeli 4 adet, İzmir, Konya, Antalya, Kayseri, Trabzon, Adana, Erzurum, Mersin, Isparta, Gaziantep, Eskişehir, Bursa, Denizli, Edirne, Elazığ, Sivas, Diyarbakır, Tokat, Sakarya, Bolu, Kütahya, Samsun, Malatya, Urfa, Düzce, Çanakkale, Kahramanmaraş ve Tekirdağ illerinde) **kurulmuştur**. TGB'lerin 32'si hizmete girmiş olup, diğer 11 ünitenin ise onayı alınmış, yapımı devam etmektedir.

Teknoloji Geliştirme Bölgelerinde, Aralık 2011 sonu itibarıyla toplam firma sayısı 1,800'e, istihdam edilen personel sayısı 15,822'ye yükselmiştir. Teknoloji Geliştirme Bölgelerinde ağırlıklı olarak sırasıyla; Yazılım, Bilişim, Elektronik, İleri Malzeme teknolojileri başta olmak üzere; Tasarım, Nanoteknoloji, Biyoteknoloji, Otomotiv, Tıp Teknolojileri ve Yenilenebilir Enerji konularında çalışan yenilikçi firmalar yer almakta olup, Aralık 2011 sonu itibarıyla, bölgelerde tamamlanan Ar-Ge proje sayısı 8,052 ve devam eden proje sayısı 4,979 adet olmuştur. Bölgelerde 66 yabancı firma faaliyet gösterirken, gerçekleştirilen ihracat 544 milyon Dolara yükselmiştir.

İzmir ilinde, Valilik koordinatörlüğünde yürütülen çalışmalar sonucunda, Bakanlar Kurulu'nun 07.10.2002 tarih ve 2002/4889 sayılı kararı ile, İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü'nün Urla kampüs alanı içerisinde bulunan, 218.4 hektarlık alanda, İzmir Teknoloji Geliştirme Bölgesi'nin kurulması kararlaştırılmıştır. Bölge, ülke araştırmacılarına, üniversitelere, diğer araştırma kuruluşlarına teknik destek hizmeti vermek, gereğinde deneysel üretim ilişkileri kurmak ve çalıştırmak, kaynakların birleştirilmesi ve verimli kullanımı yoluyla Ar-Ge çalışmalarında daha etkili bir sistem kurmak amacını taşımaktadır. Halihazırda, bölgede 74 firma faaliyet göstermekte olup, 550 kişi istihdam edilmektedir. Bölgede ilave ilave alan ve işyeri inşaatları devam etmektedir.

4.4. Enerji²⁴

Her türlü ekonomik faaliyetin temel girdisi olan enerjinin kullanım alanının, günümüzde sürekli olarak gelişen teknolojiye bağlı olarak hızlı bir şekilde artması sonucu enerji ve buna bağlı olarak elektrik enerjisi, sosyal hayatın da kaçınılmaz bir unsuru haline gelmiştir. Enerji, bir ülkenin üretimdeki rekabet gücünü etkileyen önemli unsurlardan birini oluşturmakta olup, sürdürülebilir büyümenin sağlanması için enerjinin yeterli, zamanında, kaliteli, ekonomik, güvenilir ve temiz olarak sunumu büyük önem taşımaktadır. Fosil yakıt kaynaklarının hızla tükendiği gerçeğinden hareketle, ülkeler enerji yatırımlarına önem vermekte ve sahip olduğu kaynakları (su, güneş, rüzgâr, termik vs) etkin ve verimli kullanarak enerji ihtiyacını karşılamaya yönelik faaliyetlerde bulunmaktadır.

Dünya elektrik enerjisi üretiminin %40'ı kömürden, %20'si doğal gazdan, %7'si petrolden, %15'i nükleer enerjiden, %16'sı hidrolik enerjiden ve %2'si de diğer yenilenebilir enerji kaynaklarından (rüzgâr, jeotermal, güneş vb.) karşılanmaktadır. Birçok ülke artan enerji talebine, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımıyla cevap vermeye çalışmaktadır.

Fosil kaynaklar bakımından fakir olan Türkiye, enerji açısından neredeyse %70 oranında dışa bağımlı durumdadır. Oysa ülkemiz yenilenebilir enerji kaynakları bakımından oldukça güçlü bir potansiyele sahiptir. Güneş, biyokütle, rüzgâr ve jeotermal enerji kaynakları açısından, yurdumuzun farklı kesimlerinde enerji türlerine uygun enerji sistemleri kurulması olanaklıdır. Bu konulardaki girişimler de başlamış bulunmaktadır. İzmir ili, coğrafi konumu, ekolojik yapısı, kültürel zenginlikleri, tarım ve sanayi sektöründeki gelişmişliğiyle yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı ve geliştirilmesi açısından öne çıkan illerden birisidir.

İlde, yenilenebilir enerji ve uygulamaları konularında lisansüstü öğrenim ve AR-GE çalışmalarında bulunmak üzere 1978 yılında kurulan, ülkemizdeki ilk ve tek enstitü olan Ege Üniversitesi Güneş Enerjisi Enstitüsü bulunmaktadır (EÜ-GEE). Enstitüde 22 akademik, 16 idari ve teknik personel görev yapmaktadır. 34 yıldır yenilenebilir enerji kaynakları alanında lisansüstü eğitim faaliyetlerini sürdüren Enstitüden, 136 yüksek lisans ve 78 doktora öğrencisi mezun olmuştur. Enstitü'nün varlığı, İzmir ilinde yenilenebilir enerji potansiyelinin doğru ve etkin değerlendirilebilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

---

²⁴ Bu bölümün hazırlanmasında yoğun olarak Ege Üniversitesi, Güneş Enerjisi Enstitüsü'nün İzmir İli Yenilenebilir Enerji Sektörü Analizi (2012) raporundan yararlanılmıştır.

4.4.1. Elektrik Enerjisi

İzmir Bölgesinde, kurulu hidroelektrik santrali bulunmamaktadır. Gediz üzerinde kurulması planlanan 3 hidroelektrik santralin (Karaağaç, Kocayatak ve Ortaköy) toplam kurulu gücü 29,91 MW, yıllık ortalama enerjisi 120.04 GWh'tır. Aliğa'da kurulu termik santralin ise toplam kurulu gücü 180 MW'dir.

Tablo 125: Elektrik Üretim Kapasitesinin Gelişimi (MWh)

Yıllar	Türkiye	Ege Bölgesi	İzmir	İzmir/Ege B. (%)	İzmir/Türkiye (%)
2000	27,264	4,496	458	10.2	1.7
2001	28,332	4,678	491	10.5	1.7
2002	31,846	4,804	554	11.5	1.7
2003	35,587	6,421	2,224	34.6	6.2
2004	36,824	6,508	2,307	35.5	6.3
2005	38,844	6,835	2,584	37.8	6.7
2006	40,565	6,835	2,584	37.8	6.4
2007	40,836	6,835	2,584	37.8	6.3
2008	41,817	6,835	2,584	37.8	6.2
2009	44,761	6,835	2,584	37.8	5.8
2010	49,524	6,835	2,584	37.8	5.2

Kaynak: TEİAŞ ve TÜİK

2005 yılından sonra, gerek Ege Bölgesinde gerekse İzmir Bölgesinde, elektrik üretim kapasitesinde herhangi bir artış görülmemiş olup, bunun neticesinde Türkiye elektrik üretim kapasitesi içerisinde 2005 yılı itibarıyla %6.7 olan İzmir'in payı, 2010'da %5.2 düzeyine gerilemiştir.

İzmir Bölgesi elektrik tüketimi incelendiğinde; 2005 yılında 11.8 milyon MWh olan elektrik tüketiminin, 2006 yılında %14.7 oranında, 2007 yılında %14.4 oranında, 2008 yılında ise %1.6 oranında artış göstererek 2008 yılında 15.7 milyon MWh'a ulaştığı, ekonomik kriz kaynaklı olarak 2009 yılında %14.7 oranında düşüş göstermekle birlikte, 2010 yılında tekrar %11.1 oranında artarak 14.9 milyon MWh olarak gerçekleştiği görülmektedir.

İzmir ilinin 2010 yılı itibarıyla elektrik tüketimi 14.9 milyon MWh olup, Türkiye toplam elektrik tüketiminin %8.7'sini, Ege Bölgesi elektrik tüketiminin ise %54.9'unu oluşturmaktadır. Elektrik tüketimi, 2010 yılında bir önceki yıla göre, Türkiye genelinde %9.7 oranında artarken, İzmir bölgesinde %11.1 oranında artış göstermiştir.

Tablo 126: İzmir İli Elektrik Tüketiminin Türkiye ve Ege Bölgesi İçindeki Yeri (MWh)

Abone Türü	2009			2010			2010 (%)	
	Türkiye (1)	Ege Bölgesi (2)	İzmir (3)	Türkiye (1)	Ege Bölgesi (2)	İzmir (3)	3/1	3/2
Mesken	39,148	6,135	3,129	41,411	6,337	3,215	7.8	50.7
Ticarethane	25,019	3,263	1,564	27,732	3,778	1,720	6.2	45.5
Resmi daire	6,990	792	429	7,102	870	451	6.4	51.9
Sanayi	70,470	11,153	7,166	79,331	13,465	8,256	10.4	61.3
Tarımsal Sulama	3,662	691	262	4,360	677	263	6.0	38.9
Aydınlatma	3,845	371	111	3,768	465	143	3.8	30.8
Diğer	7,761	1,863	761	8,347	1,566	853	10.2	54.5
TOPLAM	156,894	24,267	13,420	172,051	27,158	14,903	8.7	54.9

Kaynak: TÜİK

İzmir ili elektrik tüketiminin 2010 yılı itibarıyla abonelere göre dağılımı incelendiğinde, en fazla elektrik tüketiminin %55.4 ile sanayi kesimine ait olduğu, bunu sırasıyla %21.6 ile meskenlerin, %11.5 ile ticarethanelerin, %5.7 ile de diğerleri grubunun izlediği görülmektedir.

Türkiye elektrik tüketiminin abonelere göre dağılımı incelendiğinde ise sıralamanın, %46.1 ile sanayi, %24.1 ile mesken, %16.1 ile ticarethane, %4.9 ile diğer kullanıcılarına ait olduğu görülmektedir. Türkiye geneli ile İzmir ili, elektrik tüketiminin abonelere göre dağılımı açısından benzer eğilimler göstermektedir.

Tablo 127: Kişi Başına Elektrik Tüketimi (kWh)

Abone Türü	2009			2010		
	Türkiye	Ege Bölgesi	İzmir	Türkiye	Ege Bölgesi	İzmir
Mesken	540	645	809	562	654	814
Sanayi	971	1,172	1,852	1,076	1,389	2,091
Toplam	2,162	2,550	3,469	2,334	2,802	3,774

Kaynak: TÜİK

İzmir'de 2010 yılı itibarıyla kişi başına elektrik tüketimi meskenlerde 814 Mwh, sanayide 2,091 Mwh, toplamda ise 3,774 Mwh olarak gerçekleşmiştir. İldeki kişi başına tüketim miktarları, gerek Ege Bölgesi'nin gerekse Türkiye genelindeki kişi başına elektrik tüketim miktarlarının üzerinde yer almaktadır. İzmir ili, kişi başına elektrik tüketimi açısından, Ege Bölgesi illeri arasında 1. sırada, 81 il arasında 8. sırada yer almaktadır.

4.4.2. Rüzgâr Enerjisi

Türkiye, rüzgâr enerjisi santrallerinin en hızlı büyüdüğü ülkeler sıralamasında dünya birincisidir ve bu alandaki potansiyelin şimdiye kadar yalnızca %15'i kullanılmıştır. Toplam teknik rüzgâr potansiyeli yaklaşık olarak 131,756 MW değerindedir.

Hızla büyüyen ülke ekonomisine paralel olarak, Türkiye'nin enerji talebi de yılda ortalama %9 oranında artış göstermektedir. Bu büyümeye cevap verebilmek ve enerji arz-talep oranını dengede tutmak için yerli ve alternatif enerji kaynaklarına yatırım yapılması kaçınılmaz hale gelmiştir. 2005 yılında "Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretimi Amaçlı Kullanımına İlişkin Kanun"un çıkarılmasıyla rüzgâr enerjisi yatırımları hız kazanmış ve 1 yıl içinde kurulu güç değeri %400 artış göstermiştir. Ayrıca 2007 yılında açılan rüzgâr enerjisi lisans başvurularının ardından kurulu güçte 300 MW'lık bir artışla %200 büyümeye kaydedilmiştir. 2010 yılında Türkiye'de 528 MW yeni kurulum ile rüzgâr enerjisi kurulu gücü 1.329 MW mertebelerine ulaşmış ve büyüme oranı ise %60 olarak hesaplanmıştır. Bu rakam Nisan 2012 itibarıyla 1.875,7 MW değerine ulaşmıştır.

Kasım 2007'de EPDK tarafından açılan lisans başvurularına yoğun bir ilgi olmuş ve EPDK'ya rüzgâr enerjisine dayalı toplam 78,000 MW kurulu gücünde 752 adet başvuru yapılmış, 2011 yılı sonu itibarıyla toplam 301 projeye lisans verilmiştir. Bu lisansların toplamı 11,180 MW kurulu güce karşılık gelmektedir. 1 Kasım 2007'deki başvuruların 113 tanesi İzmir'de kurulmak üzere tasarlanmış projeler olup, bu başvurulardan 21 tanesi lisans almaya hak kazanmış ve İzmir'de yeni lisanslı proje toplamı 536.6 MW'a ulaşmıştır.

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ve EPDK tarafından lisans alan projelerin, 2015 yılı sonuna kadar tamamlanması öngörülmektedir. Bu değer yaklaşık olarak 9,000 MW olup, 2,5 MW'lık rüzgâr türbinlerinden 3,600 adet yeni kuruluma karşılık gelmektedir. Türkiye, 2023 yılındaki elektrik enerjisi ihtiyacının %30'unu (hidroelektrik dâhil) yenilenebilir enerji kaynaklarından karşılayabilme hedefine ulaşmak için rüzgâr enerjisi kurulu gücünü 2023 yılına kadar 20 GW üzerine çıkarmayı planlamaktadır.

Türkiye'de elektrik enerjisi ihtiyacının %26.4'ü yenilenebilir enerji kaynaklarından karşılanırken, bu oranın büyük bir kısmını hidroelektrik santraller oluşturmaktadır. Yeni düzenlemelerle sağlanan teşvikler, özellikle rüzgâr ve güneş enerjisine olan ilginin giderek artmasını tetiklemiştir. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın desteğiyle, TÜBİTAK

öncülüğünde, üniversite–sanayi işbirliği çerçevesinde sürdürülen MİLRES (Milli Rüzgâr Enerji Sistemleri Geliştirilmesi ve Prototip Türbin Üretimi) projesi kapsamında, 2014 yılına kadar 500 kW ve 2,5 MW güçlerinde yerli prototip rüzgâr türbini üretimi gerçekleştirilmiş olacaktır.

Türkiye’deki rüzgâr enerjisinden elektrik enerjisi üreticileri, elde ettikleri elektrik enerjisini bir güç havuzuna satabildikleri gibi, ikili anlaşmalar ile de kanunda belirlenen teşvikten daha yüksek fiyatlarla elektrik enerjisi satma hakkına sahiptirler.

Rüzgâr enerjisi kurulu güç tablosuna bakıldığında kurulu gücün %41’inin Ege Bölgesinde ve Ege Bölgesindeki rüzgâr enerjisi kurulu gücünün %40’ünün da İzmir il sınırları içerisinde yoğunlaştığı göze çarpmaktadır. Bu oran 312,4 MW kurulu güce karşılık gelmekte olup yıllık 826.5 milyon kWh elektrik enerjisi üretimini ifade etmektedir. Aynı zamanda Ege Bölgesinden elde edilen rüzgâr elektriği 2 milyar kWh/yıl olup, İzmir’in evsel bazlı elektrik enerjisi talebini karşılayabilecek düzeydedir. Bu durum, Ege Bölgesini özellikle de İzmir’i rüzgâr enerjisi sektöründe önemli bir aktör olarak öne çıkarmaktadır. 1 Kasım 2007’deki, 752 Rüzgâr Enerjisi Santrali (RES) lisans başvurularınının 113 tanesi İzmir’de kurulmak üzere hazırlanmış projeler olup, bu başvurulardan 21 tanesi lisans almaya hak kazanmıştır. İzmir’de 2015 yılına kadar yeni lisanslı projeler de dâhil olmak üzere kurulacak RES toplam kurulu gücü, 536,6 MW’ta ulaşacaktır. Bu değer, 2,5 MW’lık rüzgâr türbinlerinden 100 adet ve 1 MW’lık rüzgâr türbinlerinden ise 250 adet yeni kuruluma karşılık gelmektedir. Bu durumda 2015 yılı itibarıyla İzmir’de rüzgârdan elektrik enerjisi üretim değerinin, 1. 4 milyar kWh/yıl olacağı tahmin edilmektedir.

Enerji Bakanlığına bağlı Yenilenebilir Enerji Genel Müdürlüğü tarafından yapılan ön fizibilite çalışmaları sonucu İzmir için ortaya çıkarılan harita incelendiğinde, özellikle İzmir’in kuzey kesimlerinde yüksek rüzgâr enerjisi potansiyeline sahip bölgeler olduğu göze çarpmaktadır. İlin 2,370 km²’lik alanına karşılık gelen, 11,854 MW olduğu tahmin edilen İzmir rüzgâr enerjisi potansiyelinin şu an itibarıyla sadece %2.5’i kullanılmaktadır. 2015 yılına kadar ise bu oran yeni kurulumlarla birlikte %4.5’e ulaşacaktır. 2023 hedefi gerçekleştirildiğinde, İzmir’in mevcut rüzgâr enerjisi potansiyelinin ancak %10’u değerlendirilmiş olacaktır. Geri kalan %90’ının daha hızlı bir süreçte değerlendirilmesi için “Elektrik İletim Sistemi Arz Güvenliği ve Kalitesi Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılması” na dair yönetmelikle, “Bir bağlantı noktasında, sistemin kısa devre gücünün en fazla %5’i kadar kurulu güçte rüzgâr enerjisine dayalı üretim

tesisi bağlantısına izin verilir” kısıtlamasının iletim ve dağıtım sistemi altyapısı güçlendirilerek, %10’ların üzerine çıkarılması gerekmektedir.

Türkiye’de lisans verilen RES projelerinin illere göre dağılımına bakıldığında, toplam kabul edilen proje sayısı bakımından İzmir ilinin liderliği göze çarpmaktadır. Türkiye’nin ilk büyük güçlü rüzgâr türbinleri, 1998 yılında Çeşme (İzmir)’de kurulmuştur. Aynı zamanda Türkiye’nin ilk rüzgâr türbini kanat fabrikası, 2002 yılında yine İzmir’de üretime başlamış olup, 9 yıldır çeşitli güçlerde kanat üreterek, yüzlerce kişiye istihdam sağlamaktadır. 2008 yılında ikinci kanat fabrikası ve 2011 yılında ise çelik kule imalatı fabrikası da İzmir’de üretime başlamıştır. Tüm değerlendirmeler dikkate alındığında, İzmir’in rüzgâr enerjisi sektöründe Türkiye’nin başrol oyuncusu olduğunu söylemek mümkündür.

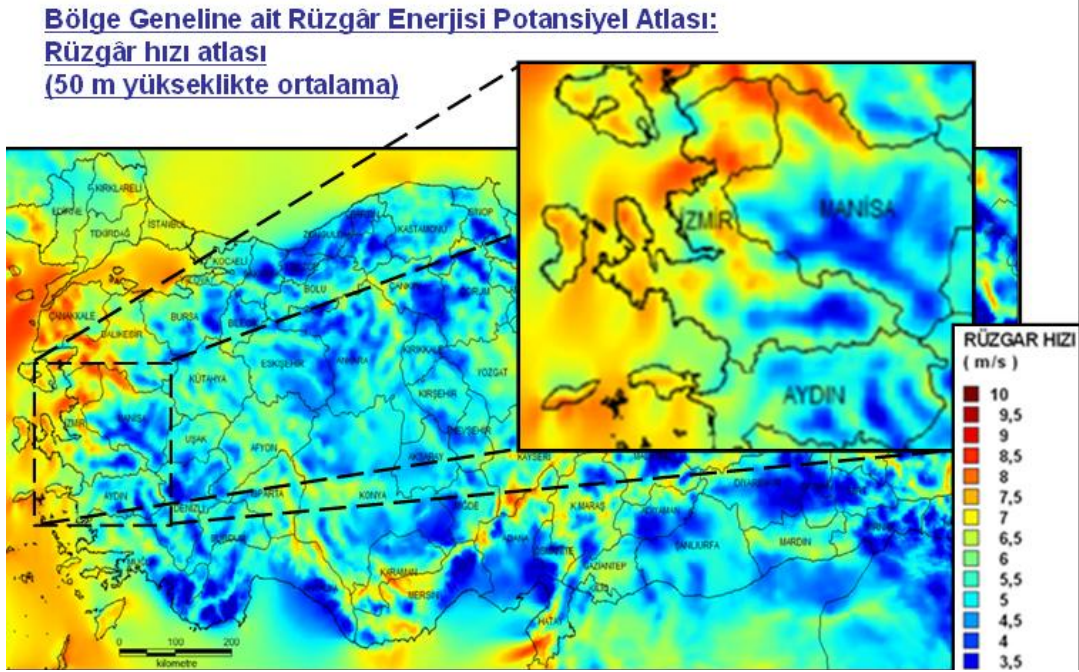
Tablo 128: İzmir İli Potansiyel RES Kapasitesi

50 m’de Rüzgâr Gücü (W/m ²)	50 m’de Rüzgâr Hızı (m/s)	Toplam Alan (km ²)	Toplam Kurulu Güç (MW)
300-400	6,8-7,5	933,09	4.665,44
400-500	7,5-8,1	868,30	4,341,52
500-600	8,1-8,6	317,68	1,588,40
600-800	8,6-9,5	251,78	1,258,88
800+	9,5+	0,02	0,08
Toplam		2,370,86	11.854,32

Kaynak: Elektrik İşleri Etüt İdaresi

İlçeler bazında bakıldığında; Aliğa, Bornova, Bayındır, Bergama, Beydağ, Çeşme, Çiğli, Dikili, Foça, Güzelbahçe, Karaburun, Kemalpaşa, Kınık, Kiraz, Menderes, Menemen, Narlıdere, Seferihisar, Selçuk, Tire, Torbalı ve Urla rüzgâr enerjisi potansiyeli açısından oldukça iyi durumdadır. Bu ilçelerin belirli bölümlerinde 50 metre yükseklikte yıllık ortalama rüzgâr hızları 6-8 m/s aralığında değişmektedir. Ortalama 7 m/s’nin üzerindeki rüzgâr hızında rüzgâr türbini yatırımları yapılabilmektedir.

Harita 7: Rüzgâr Enerjisi Potansiyel Atlası

İzmir, 11.854 MW teorik kapasitesi ile rüzgâr enerjisi açısından oldukça zengin olup, bu potansiyel ile üretilecek toplam enerji miktarı yıllık 826.5 milyon kWh elektrik enerjisi olarak hesaplanmaktadır. Rüzgâr enerjisi açısından değerlendirildiğinde, İzmir Bölgesi, ülke çapında 3. sırada yer almaktadır.

İzmir’de, toplam 113 rüzgâr enerjisi yatırım talebinden 21 tanesine lisans verilmiş olup, bu yatırımların, başta Çeşme olmak üzere rüzgâr potansiyeline sahip Urla, Karaburun, Aliğa ve Bergama’da yapılması düşünülmektedir.

4.4.3. Güneş Enerjisi

Türkiye güneş enerjisi üretimi açısından coğrafik olarak avantajlı bir konuma sahiptir ve en verimli bölgeler güneşe en yakın olan bölgelerdir. Güneş enerjisi yatırımına uygunluk açısından, alanın yeryüzündeki konumu, iklim özellikleri ve alanın konumsal özellikleri dikkate alınması gereken kriterlerdir. Türkiye’nin ortalama yıllık toplam güneşlenme süresi 2,741 saattir.

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı’na göre, Türkiye’de güneş enerjisi kullanarak güç üretme potansiyeli yıllık 380 milyar kWh değerindedir. Bu değer ülkede üretilen toplam gücün yaklaşık iki katıdır. Türkiye’nin toplam güneş enerjisi potansiyeli yıllık tahmini 35 Mtoe

değerindedir. Güneş enerjisi üretiminin 2020 yılında 1,119 Ktoe değerlerine ulaşması beklenmektedir.

Elektrik İşleri Etüt İdaresi (EİE), Yenilenebilir Enerji Genel Müdürlüğü (YEGM) tarafından, İzmir'in ilçelerinde yapılan ölçümlerden elde edilmiş yatay düzleme gelen günlük tüm güneş ışınımı verilerinin aylara göre değişimi ile güneşlenme sürelerinin ortalama değerlerinin aylara göre değişimine göre, güneş enerjisi potansiyeli açısından, Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki şehirlerden sonra İzmir, en avantajlı şehirlerden birisidir.

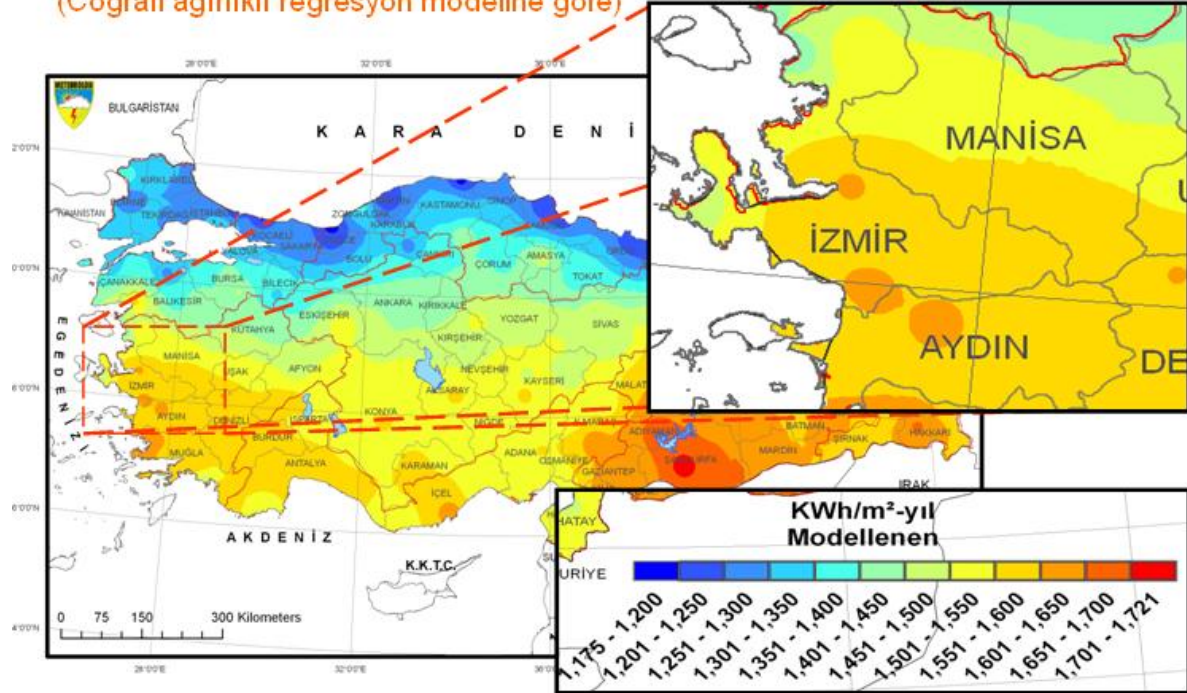
İzmir ili yılda 300 gün güneş almaktadır. İzmir iline gelen güneş enerjisinin, Türkiye ortalamasının üstünde olduğunu söylemek mümkündür. İzmir ilinde güneş ışınları şiddetinin saatlik ortalama hedeflerinin yıllık ortalaması 0.37 (cal/cm/dk), günlük kalori toplamının yıllık ortalaması 289.78 (cal/cm /gün), en yüksek yıllık ortalama değeri 1.31 (cal/cm /dk)'dir.

İzmir ili, hem ısı hem de ışık kaynağı olarak yüksek enerji potansiyeline sahiptir. Güneş kolektörleri kullanılarak, hali hazırda güneş enerjisi potansiyeli değerlendirilirken, bir ışık kaynağı olarak elektrik enerjisi üretimi potansiyeli yeterince kullanılamamaktadır.

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı tarafından açıklanan ve 08.01.2011 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan karar ile 2013 yılı sonuna kadar toplam 600 MW'lık kapasite ile sınırlandırılan güneş enerjisinden elektrik üretimi yatırımları için lisans verilebilecek bölgeler belirtilmiştir. Toplam 27 bölgeye yatırım izni verilmiş, Türkiye ortalamasının üzerinde güneş değerlerine sahip olmakla birlikte, bu bölgeler arasında İzmir ili yer almamıştır. Ege Bölgesi'nde, Muğla-Aydın Bölgesi'ne 20, Denizli'ye ise 18 megavatlık yatırım izni verilmiştir.

Harita 8: İzmir İli Güneş Atlası

Toplam Yıllık Modellenen Güneşlenme Şiddeti (KWh/m²-yıl)
(Coğrafi ağırlıklı regresyon modeline göre)

Kaynak: İzmir Meteoroloji Genel Müdürlüğü

4.4.4. Jeotermal Enerji

Türkiye, dünyada jeotermal kaynaklar bakımından 5. ve bu kaynakların kullanımı bakımından 7. sırada olan bir ülkedir. Türkiye jeotermal ısı potansiyeli 31,500 MW'tır. Ülkenin jeotermal kaynaklarının 2/3'ü Ege Bölgesi'nde bulunmaktadır. Türkiye'nin toplam jeotermal enerji potansiyelinin 1,500 MW'si elektrik üretimine elverişlidir. Jeotermal elektrik enerjisi potansiyelinin 600 MW'si kullanıma hazırdır. Jeotermal potansiyelimizin tümünün 2023 yılına kadar kullanılmaya başlanması hedeflenmektedir.

2012 yılı verilerine göre, jeotermal enerji santrali için EPDK'dan lisans almış 15 firma bulunmaktadır. Bu firmalardan şu anda üretime başlamış olanlar mevcuttur ve işletmedeki jeotermal enerji santrallerinin toplam kurulu gücü 114,2 MWe civarındadır. Halen inşaat aşamasında olan tesislerin kurulu gücü 314,77 MWe, alınan bütün lisanslara göre hedeflenen toplam kurulu güç ise 428,97 MWe'tir. Genel olarak ülkemizdeki toplam kullanım miktarı da 2,084 MWt ile 36,885,9 TJ/yıl'dır.

Türkiye'nin sahip olduğu yaygın jeotermal kaynaklar, konut ve bölgesel ısıtmada, sera ısıtmada ve özellikle sağlık turizmine yönelik olarak ısı merkezlerinde (kaplıca, spa vb.)

kullanılmaktadır. Ülkemizde 260'a yakın ısı merkez bulunmaktadır. Isıl turizm ve balneolojik uygulamalar; Balçova, Çeşme, Kuşadası, Dikili-İzmir, Yenice, Pamukkale, Tekkehamam-Denizli dışında, Yalova, Sandıklı-Ömerbeyli-Afyon, Gönen, Edremit-Balıkesir, Haymana-Ankara, Havza-Samsun, Bolu, Bursa, Terziköy-Amasya, Germencik-Aydın, Reşadiye-Tokat, Haruniye-Osmaniye, Süleymanlı-Kahramanmaraş, Çermik-Diyarbakır, Kula, Urganlı-Salihli-Manisa ve Golan-Elazığ'da gerçekleştirilmektedir. Jeotermal su, her yıl yaklaşık olarak 4 milyon yerli ve 10,000 yabancı turist tarafından ısı turizm ve tedavi amaçlı olarak kullanılmaktadır. Ülkemizde yaklaşık olarak 809 hektar sera jeotermal enerji ile ısıtılmaktadır.

İzmir, Türkiye ve Ege Bölgesi'nin en zengin jeotermal sahasına sahip bir ildir. Başta Balçova olmak üzere Seferihisar, Çeşme, Dikili, Bergama, Aliğa ve Bayındır ilçeleri önemli jeotermal sahalardır.

İlde jeotermal enerji kaynakları, ısı turizm ve bölgesel ısıtma amaçlı olarak kullanılmaktadır. Türkiye'nin bilinen en zengin jeotermal kaynakları Seferihisar, Narlıdere ve Balçova üçgeni içinde yer almaktadır. Balçova ve Narlıdere'deki kaynakların gelecekte 100 bin konutu ısıtmaya yetebilecek bir potansiyele sahip olduğu varsayılmaktadır. Çeşme'de ise 9 bin konutluk potansiyel mevcuttur. İzmir ilindeki, ruhsatlı jeotermal sahalardan bu kaynakların enerji potansiyelleri Tablo 129'da verilmiştir.

İzmir ilinde kullanılan jeotermal enerjinin büyük bir kısmı, konut ısıtmaya yönelik merkezi sistemlerde değerlendirilmektedir. Toplam kullanılan enerjinin %59'u konut ısıtmada, %36'sı sera ısıtmada ve kalan %5'lik kısım ise ısı turizmde kullanılmaktadır. Bugünkü kurulu kapasite dikkate alındığında, İzmir ilinde jeotermal enerji kullanılarak elektrik üreten bir santral bulunmamaktadır.

Tablo 129: İzmir İli Jeotermal Kaynaklar ve Kullanım Alanları

Jeotermal Alan Adı	Sondaj Sıcaklık (C)	Sondaj Debi (lt/sn)	Kullanım Alanı	Kurulu Tesis
Balçova	60-144	392	Kaplıcada, kaplıca tesisi, yüzme havuzu, sera ve konut ısıtılmasında	Kaplıca, kaplıca tesisi yüzme havuzu, sera ve üniversite kampüsü ısıtılmasında
Balçova-Narlıdere	95-106	6.5	Isıtmacılık	
Seferihisar-Cumalı	56-146	19	Kaplıcada, kaplıca tesisi, sera, konut ve endüstriyel tesis ısıtılmasında	Kaplıca, sera ısıtması
Seferihisar-Doğanbey Tuzlası	100		Kaplıcada, kaplıca tesisi ve sera ısıtılmasında	Kaplıca
Seferihisar-Doğanbeyburnu	Deniz içerisinden çıkmaktadır			
Seferihisar-Doğanbey			Kaplıcada, kaplıca tesisi ve sera ısıtılmasında	Kaplıca
Seferihisar-Karakoç			Kaplıcada, kaplıca tesisi ve sera ısıtılmasında	Kaplıca
Çeşme-Şifne-Ilıca	56-57	72	Kaplıcada, kaplıca tesisi ısıtılmasında	Termal oteller
Çeşme-Şifne	37	45	Kaplıcada	Kaplıca
Dikili-Bergama-Kaynarca	130		Kaplıcada, kaplıca tesisi, sera, Dikili ve Bergama ilçelerinin ısıtılmasında, endüstriyel uygulamada	Kaplıca, sera ısıtılması
Dikili-Bergama	97-100	132.3	Kaplıcada, kaplıca tesisi, sera, Dikili ve Bergama ilçelerinin ısıtılmasında, endüstriyel uygulamada	Kaplıca, sera ısıtması, şehir ısıtması
Dikili-Bergama-Nebiler			Kaplıcada ve kaplıca Tesisi ısıtılmasında	Kaplıca
Dikili-Bergama-Bademli			Kaplıcada, kaplıca tesisi ve sera ısıtılması	Kaplıca
Dikili-Bergama-Kocaoba	40	3	Kaplıcada, kaplıca tesisi ve sera ısıtılması	
Dikili-Bergama	57.3-60	53	Isıtma ve termal turizm	Şehir ısıtma, termal otel
Dikili-Bergama-Paşa			Kaplıca ve kaplıca tesisi ısıtılmasında	Kaplıca
Dikili-Bergama-Güzellik			Kaplıca, kaplıca tesisi ve sera ısıtılmasında	Kaplıca
Aliğa-Ilıcaburun	60.2		Kaplıca ve kaplıca tesisi ısıtılmasında	
Aliğa-Çukurova	39.8-47.4		Termal turizm	
Aliğa-Samurlu	96	65	Isıtma	
Aliğa-Reşadiye				
Bayındır	42-47	12.5	Kaplıca ve kaplıca tesisi ısıtılmasında	Kaplıca
Torbalı	51	18	Isıtma ve termal turizm	
Urla	33	8		
Narlıdere	95-106	6.5		
Poyracık	37	4.3		

Kaynak: Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü

İzmir ilinde yapılan yatırımlar ve jeotermal enerji potansiyeli baz alındığında, yaklaşık olarak potansiyelinin %60'ı kullanılmaktadır. Mevcut elektriksel üretim potansiyeli ise henüz değerlendirilmemektedir.

İzmir'de varolan jeotermal kaynaklardan üçü, Seferihisar Balçova ve Dikili kaynakları, elektrik üretimi için uygun kaynaklardır. Sağlık turizmi açısından jeotermal saha niteliğindeki 8 ilçe de potansiyele sahiptir.

4.4.5. Biyokütle Enerjisi

Biyokütle, 100 yıllık periyotdan daha kısa sürede yenilenebilen, biyolojik kökenli, fosil olmayan organik madde kitlesidir. Ana bileşenleri karbohidrat bileşikleri olan bitkisel ve hayvansal kökenli tüm organik maddeler biyokütle enerji kaynağı, bu kaynaklardan elde edilen enerji ise biyokütle enerjisi olarak tanımlanır. Biyokütle ve diğer organik atıklar; elektrik ve ısı enerjisi üretimi, taşıt araçları için sıvı ya da gaz yakıt üretimi ve yan ürün olarak çeşitli kimyasal madde eldesi özellikleri nedeni ile hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde büyük ölçüde kullanılmaktadır.

Biyokütle enerjisi üretimi için kullanılacak başlıca kaynaklar, tarımsal ve hayvansal atıklar, organik içerikli evsel, kentsel ve endüstriyel atık/atıksular, biyolojik arıtma çamurları, enerji bitkileri, klasik ormanlar, enerji ormanları, sucul ekosistemlerde yetişen alg ve yosun gibi canlılardır. Özellikle endüstriyel dönüşüm için gerekli olan yüksek miktarlarda elde edilebilmeleri ve istendiğinde yakıt değerleri için enerji çiftliklerinde yetiştirilebilmeleri nedeniyle enerji bitkileri ve enerji ormanları diğerlerine göre tercih edilmektedir.

Biyokütle enerjisinin kullanımı klasik ve modern yöntemlerle gerçekleştirilmektedir. Klasik kullanımda, odun, bitki ve hayvan atıkları gibi biyokütle materyallerinin direkt yakılmasıyla enerji sağlanmaktadır. Özellikle az gelişmiş ülkelerde yaygın olarak kullanılmaktadır. Modern kullanımda ise, hayvansal ve tarımsal atıklar, organik içerikli evsel, kentsel ve endüstriyel atık/atıksular, enerji bitkileri, enerji ormancılığı ürünleri, orman atıkları gibi biyokütle materyallerinden dönüşüm yöntemleri ile proses ısı, elektrik ve sıvı ya da gaz yakıt elde etmek mümkündür. Biyokütleyle uygulanan teknolojiler; termokimyasal, biyokimyasal ve fizikokimyasal dönüşüm olmak üzere 3 grupta toplanmaktadır. Günümüzde enerji amaçlı kullanılan biyokütlenin büyük bir kısmı termokimyasal yöntemle ısı ve elektriğe dönüştürülmektedir.

2010 yılı verilerine göre Dünya'da biyokütle enerjisi global enerji tüketiminde %14.6 paya sahiptir. 2010 yılında Dünya biyoyakıt üretimi 2009 yılına oranla %13.8 artış gösterirken, Amerika ve Brezilya sırasıyla %42.8 ve %26.3 biyoyakıt üretim oranları ile dünya liderleridir. Avrupa'da ise %25.8 pay ile lider olan Almanya'yı sırasıyla %20.4 ile Fransa, %10.4 ile İspanya ve %5.9 ile İtalya takip etmektedir. Amerika biyoetanol üretiminde, Avrupa ise biyodizel üretiminde öne çıkmaktadır.

Tarımsal faaliyetlerden elde edilen atık ve artıklar, endüstriyel atıklar, enerji bitkileri yetiştiriciliği, enerji ormancılığı gibi farklı faaliyet alanlarından elde edilen biyokütle, üretilmek istenen yakıt türüne göre (sıvı-katı-gaz), farklı yöntemlerle dönüşüme uğratılmaktadır.

Ülkemiz için teorik olarak yıllık potansiyel biyokütle enerjisi 135–150 milyon TEP olarak hesaplanmaktadır. Olası kayıplar da bu işlemde çıkarılırsa net olarak yaklaşık 90 milyon TEP değeri karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanı sıra, tüm üretim alanları yıl boyunca, sadece biyokütle üretimi için kullanılamamaktadır. Bu durum da göz önüne alındığında, ülkemizde yaklaşık olarak yıllık 40 milyon TEP biyoenerji üretim potansiyeli bulunmaktadır.

Türkiye'deki başlıca birincil kaynaklar; şeker pancarı ve artıkları, patates, melas, buğday ve artıkları, mısır ve koçanı, diğer lignoselülozik materyaller (çimen, bitkisel atık/artıklar, enerji tarımı ürünleri vb.) olarak sıralanmaktadır. Türkiye için en uygun hammaddeler şeker pancarı ve küspesi, mısır, patates ve diğer selülozik biyokütle kaynaklarıdır.

Biyokütle dönüşüm yöntemleri (ısı, fizikokimyasal, biyokimyasal yöntemler) ile mevcut atıklar biyoyakıtlara dönüştürülerek kullanılabilir. Biyokütleden elektrik enerjisi, doğalgaza alternatif biyogaz ve ulaşım sektörü için benzin ve dizele alternatif yakıt üretmek mümkündür. Bu enerjinin kullanımıyla, sera gazı yaratan faktörler ortadan kaldırılabilmektedir.

Biyokütle enerjisi potansiyel açısından, ülkemiz için en önemli yenilenebilir enerji kaynaklarından biridir. Ülkemizin coğrafik yapısı ve topraklarının biyokütle üretimi açısından elverişli olması, halkımızın tarımsal faaliyetlerle iç içe yaşaması ve başta kırsal bölgeler olmak üzere biyokütle enerjisi ile ilgili taleplerin artması, biyokütle enerjisini ön sıralara taşımaktadır. Türkiye toplam nüfusunun (yaklaşık 74 milyon) yaklaşık %35'lik kısmı, tarımsal faaliyetlerle ilgilenmektedir. Ülkemiz topraklarının yaklaşık %55,6'sı ekilebilir alanlardan oluşurken, bu

alanın %15'ini de ormanlar kaplamaktadır. Hali hazırda ekili alan 28 milyon hektardır. Tarımsal üretim açısından ülkemizde ilk başta %76'lık payla sebze–meyve yetiştiriciliği gelirken, bunu sırasıyla hayvan yetiştiriciliği, ormancılık ve balıkçılık takip etmektedir.

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın 2010 yılı Genel Enerji Dengesi Raporu'na göre Türkiye'nin birincil enerji arzında biyokütle enerjisi kullanımı 14,000 ton olarak belirtilmiştir. Aynı zamanda yine Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı tarafından yayınlanan Bütçe Sunumu'na göre, yenilenebilir enerji kaynaklarına desteklerin artacağı belirtilmektedir.

Sıvı biyoyakıtların dışında, ülkemizde en çok rağbet gören konulardan biri biyogazdır. Biyogaz, organik materyallerin (hayvansal atık, bitkisel atık/artık, arıtma çamurları vb.) oksijensiz ortamda fermentasyona uğratılmasıyla elde edilen, doğalgaza alternatif bir gazdır. Biyogaz, doğalgazın ve LPG'nin kullanıldığı her alanda kullanılabilir. Biyogaz üretimi, sadece enerji değil, aynı zamanda çevreye zarar veren ya da verebilecek organik kökenli atıkların bertarafının sağlanması için de önemlidir. Bunun yanı sıra, biyogaz üretim süreci sonucunda ortaya çıkan fermente gübre de tarımsal aktivitelerde büyük rol oynamaktadır. Diğer yenilenebilir enerjiler kaynaklarının aksine, biyogaz üretimi ve sistemleri coğrafi kısıtlamalara ve üstün teknoloji isteklerine gerek duymamaktadır.

Biyogaz, küçük modifikasyonlar yapılarak kombilerde, fırınlarda, gaz lambalarında, taşıma araçlarında ve içten yanmalı motorlarda kullanılabilir. Bu enerji, ısı enerjisi ve elektrik enerjisine çevrilebilir. Proses sonunda ortaya çıkan fermente gübre, ülkemizde yaygın olarak kullanılan gübrelere oranla daha verimlidir. Bu gübrenin karbon–azot oranı, bitki yetiştiriciliği açısından oldukça uygundur. Aynı zamanda hayvansal atıkların kullanıldığı sistemler başta olmak üzere gübrenin içindeki patojenlerin yok edilmesi ve kokunun giderilmesi de fermente gübrenin avantajları arasında sayılabilir. Toplam biyokütle enerji potansiyeli yaklaşık olarak 16–32 milyon TEP, hayvansal atık miktarı ise 2,3 milyon TEP olarak ele alınmaktadır. Özellikle ülkemizin kırsal alanlarında biyogazın üretimi ve kullanımı ile ekonomik ve sosyal kalkınmaya destek vermek mümkündür. Nitekim, hayvansal atıkların kullanıldığı biyogaz sistemlerinden yıllık yaklaşık olarak 2,2–3,9 milyar m³ biyogaz elde edilebileceği bilinmektedir.

Yenilenebilir enerji kaynaklarından olan biyokütle enerjisinin, İzmir'de kullanılması, yaygınlaştırılması ve üretim süreçleri konularında araştırma–geliştirme çalışmaları

yapılmasının; fosil kaynaklı yakıt kullanımının azaltılmasında, yerli üretimden sağlanan biyoyakıtların kullanımıyla enerji için harcanan giderlerin azaltılmasında ve çevresel kirliliğin önlenmesinde önemli rol oynayacağı bilinmektedir. Tüm bu çıktılar ele alındığında, İzmir'in biyokütle enerjisi bakımından kendi içinde sürdürülebilirliğini sağlayabileceği, bu sektör analizinin önemli bir sonucudur.

Biyokütle enerjisi, fosil yakıtlar gibi sınırlı bir rezerve sahip olmadığından, kaynaklar sağlandığı takdirde sürekli üretilebilir bir enerji türüdür. Biyokütle enerjisi üretimi için gereken organik kökenli maddelerin (enerji ormancılığı ürünleri, hayvansal ve bitkisel atık/artıklar, arıtma çamurları, çöp gazı vb.) sağlanması ve üretim için gereken sistemlerin kurulması ile İzmir için biyoyakıt üretiminde artış olması beklenmektedir.

İzmir'de tarımsal faaliyetler, özellikle kırsal kesimlerde oldukça önemlidir. Başta Bergama ve Kınık olmak üzere, tüm ilçelerde tarıma elverişli arazi mevcuttur. Farklı tarım ürünlerinin yetiştirilmesi amacıyla kullanılan arazilerin dışında, bir de kullanılmayı bekleyen boş araziler mevcuttur. Özellikle biyokütle enerjisi elde edilmesine yönelik hammadde temini için, bu arazilerin de tarım amaçlı kullanıma açılması, tarımsal üretimin artırılması açısından son derece önemlidir.

İzmir'de üretilen arpa, buğday, çavdar, yulaf, mısır, tütün, pamuk ve ayçiçeği atıklarından dönüşüm yöntemleriyle elde edilebilecek enerji miktarı 88 milyon GJ/Yıl olarak hesaplanmıştır. Bu üretim miktarlarının İzmir'deki ilçeler bazında değerlendirilmesi durumunda, en yüksek ısıl kapasite değerinin %33 oranla Ödemiş'te, %18.7 oranıyla da Bayındır'da ortaya çıktığı görülmektedir.

Bitkisel üretim dışında, İzmir'de hayvancılık da oldukça önem taşımaktadır. İldeki kümes hayvanları ile küçükbaş ve büyükbaş hayvan atıklardan ise yıllık 3.7 milyon GJ/Yıl ısıl kapasitesi elde edilebileceği hesaplanmıştır. Hayvancılığın en yaygın olduğu Ödemiş (%15.7), Torbalı (%12.2) ve Kemalpaşa (%11.7) ilçelerinde, en yüksek ısıl kapasitenin ortaya çıktığı görülmektedir.

Tüm ilçelerde bulunan hayvansal ve bitkisel atık ve artıkların enerjiye dönüşümü, ekonomik açıdan kalkınma sağlarken, kişilerin bertaraf etmek istediği organik maddelerin giderimi de gerçekleşmektedir. Ayrıca biyogaz üretim sistemlerinde ikinci bir çıktı olarak fermente gübre üretimi de söz konusudur. Özellikle bitki yetiştiriciliği açısından bu gübre, büyük bir öneme

sahiptir. Bu şekilde enerji üretiminin yanı sıra organik atıkların berterafının sağlanması ve tarımsal üretim için önemli bir girdi olarak fermante gübre elde edilmesi, biyogaz üretim sistemleri başta olmak üzere biyokütle enerjisinin önemini daha da artırmaktadır.

Ege Üniversitesi Güneş Enerjisi Enstitüsü tarafından yürütülen, “Kırsal Kesim Biyogaz Teknolojilerinin Geliştirilmesi ve Yaygınlaştırılması” isimli Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) projesi kapsamında, İzmir ve ilçelerinde 12 adet pilot tesis kurulmuştur.

4.5. Kamu Yatırım Harcamalarının Dağılımı

Kamu yatırımları, bir yörenin altyapı eksiklerinin giderilmesinde en önemli faktörlerden birisidir. Kamu yatırımlarının Türkiye, Ege Bölgesi ve İzmir için 2000-2011 yılları arasındaki gelişimi aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Tablo 130: Kamu Yatırım Tahsisleri (Cari Fiyatlarla, Bin TL)

Yıllar	Türkiye	Ege Bölgesi	İzmir	İzmir/Ege (%)	İzmir/Türkiye (%)
2000	7,612,580	391,336	186,099	47.6	2.4
2001	8,197,996	476,898	206,307	43.3	2.5
2002	15,533,564	967,486	435,823	45.0	2.8
2003	16,009,223	989,761	499,918	50.5	3.1
2004	16,093,343	855,694	426,459	49.8	2.6
2005	19,899,447	995,513	527,533	53.0	2.7
2006	21,608,226	1,073,440	486,576	45.3	2.3
2007	21,513,108	1,127,389	428,953	38.0	2.0
2008	21,915,452	1,202,510	464,379	38.6	2.1
2009	27,458,727	1,327,975	492,899	37.1	1.8
2010	33,832,966	1,564,619	457,054	29.2	1.4
2011	36,400,287	1,902,138	609,473	32.0	1.7

Kaynak: T.C. Kalkınma Bakanlığı

Türkiye genelinde kamu yatırımları 2000 yılına göre cari fiyatlarla %378 oranında artarak, 2011 yılında 36.4 milyar TL’ye ulaşırken, Ege Bölgesine yönelik kamu yatırımlarının %386 kat arttığı, İzmir’e yönelik kamu yatırımlarının ise %227 oranında artarak, 2011 yılında 609.5 milyon TL olduğu görülmektedir. İzmir ili, 2000 yılında toplam kamu yatırımlarının %2.4’ünü, Ege Bölgesi kamu yatırımlarının %47.6’sını almışken, bu paylar, 2011 yılında %1.7 ve %32’ye düşmüştür. Kamu yatırım tahsislerinin illere göre sıralamasında, 2000 yılında İzmir ili 3. sırada yer almışken, İzmir’in kamu yatırımlarından giderek azalan oranlarda yararlandığı, 2010 ve 2011 yıllarında 6. sıraya düştüğü görülmektedir.

Türkiye, Ege Bölgesi ve İzmir için 2011 yılı itibarıyla kamu harcamalarının sektörlere göre dağılımı da aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Tablo 131: 2011 Yılı Kamu Yatırım Harcamalarının Sektörel Dağılımı (Milyon TL)

Sektör Adı	Türkiye (1)		Ege (2)		İzmir(3)		Pay (%)	
	Milyon TL	Pay (%)	Milyon TL	Pay (%)	Milyon TL	Pay (%)	(3)/(2)	(3)/(1)
Tarım	4,554	12.5	231	12.2	54	8.8	23.1	1.2
Madencilik	1,646	4.5	102	5.4	3	0.5	3.1	0.2
İmalat Sanayi	400	1.1	38	2.0	2	0.4	6.5	0.6
Enerji	3,133	8.6	378	19.9	42	6.8	11.0	1.3
Ulaştırma/Haberleşme	10,782	29.6	296	15.6	243	39.9	82.1	2.3
urizm	256	0.7	16	0.9	3	0.4	16.5	1.1
Konut	408	1.1	5	0.3	1	0.2	19.5	0.2
Eğitim	5,161	14.2	296	15.5	90	14.7	30.3	1.7
Sağlık	2,163	5.9	207	10.9	67	10.9	32.2	3.1
Diğer	7,896	21.7	333	17.5	106	17.4	31.7	1.3
Toplam	36,400	100.0	1,902	100.0	609	100.0	32.0	1.7

Kaynak: T.C. Kalkınma Bakanlığı

Kamu yatırım harcamalarının sektörlere göre dağılımı incelendiğinde, Türkiye genelinde en fazla yatırım ulaştırma/haberleşme sektörüne (%29.6) yapılırken, İzmir’de de %39.9 pay ile en fazla yatırım ulaştırma/haberleşme sektörüne yapılmıştır. İzmir’de kamu yatırım harcamalarından görece önemli pay alan diğer sektörler, %14.7 ile eğitim, %10.9 ile sağlık ve %8.8 ile de tarım sektörüdür. Madencilik, imalat sanayi, turizm ve konut sektörlerinin, il kamu yatırım harcamaları içindeki payları ise %1’in altında kalmıştır.

İzmir ilindeki kamu yatırımlarının, Ege Bölgesi ve Türkiye genelindeki kamu yatırımlarından sektörel açıdan aldığı paylar incelendiğinde ise, Ege Bölgesi’nden en fazla pay alınan sektörün ulaştırma ve haberleşme sektörü olduğu (%82.1), Türkiye genelindeki en fazla pay alınan sektörün ise sağlık sektörü (%3.1) olduğu görülmektedir.

5. BÖLGENİN GELİŞMİŞLİK DURUMU VE EKONOMİK-SOSYAL GÖRÜNÜM

5.1. Gayri Safi Yurtiçi Hasıla ve GSKD Açısından İzmir İli

İzmir ilinin gelir düzeyinin gelişimini ve Türkiye geneli ile karşılaştırmalı durumunu ortaya koymak için farklı iki zaman kesiti kullanılmış, 1987-2001 dönemini kapsayan cari ve 1987 fiyatlarıyla Gayri Safi Yurtiçi Hasıla ve 2004-2008 yıllarını kapsayan Gayri Safi Katma Değer rakamları incelenmiştir.

1990 yılında İzmir Bölgesinin ülke gayri safi hasılasındaki payı %7.6 olup, bu oran 2001 yılına kadar fazla bir değişiklik göstermemiştir. Bölge illerinde gerçekleşen GSYİH'nın Türkiye hasılası içindeki payı incelendiğinde, 1987 yılında İzmir ili %7.8 pay ile 3. sırada yer alırken, Manisa toplam GSYİH içindeki %2.4 pay ile 9. sırada, Aydın ili %1.5 pay ile 16. sırada, Muğla ili %1.4 pay ile 17. sırada yer almıştır. 2001 yılı itibarıyla ise; İzmir ili GSYİH'dan aldığı %7.5 pay ile tüm iller arasında, İstanbul ve Ankara'dan sonra üçüncü sırada, Manisa ili %2.1 pay ile 10. sırada, Muğla ili %1.6 payla 11. sırada, Aydın ili %1.3 payla 16. sırada ve Denizli ili de %1.2 payla 20. sırada yer almıştır. İzmir ilinin, Ege Bölgesi GSYİH'ndan aldığı pay ise 1987 yılında %46.8 iken, 2001 yılında küçük bir artışla %48 olarak gerçekleşmiştir.

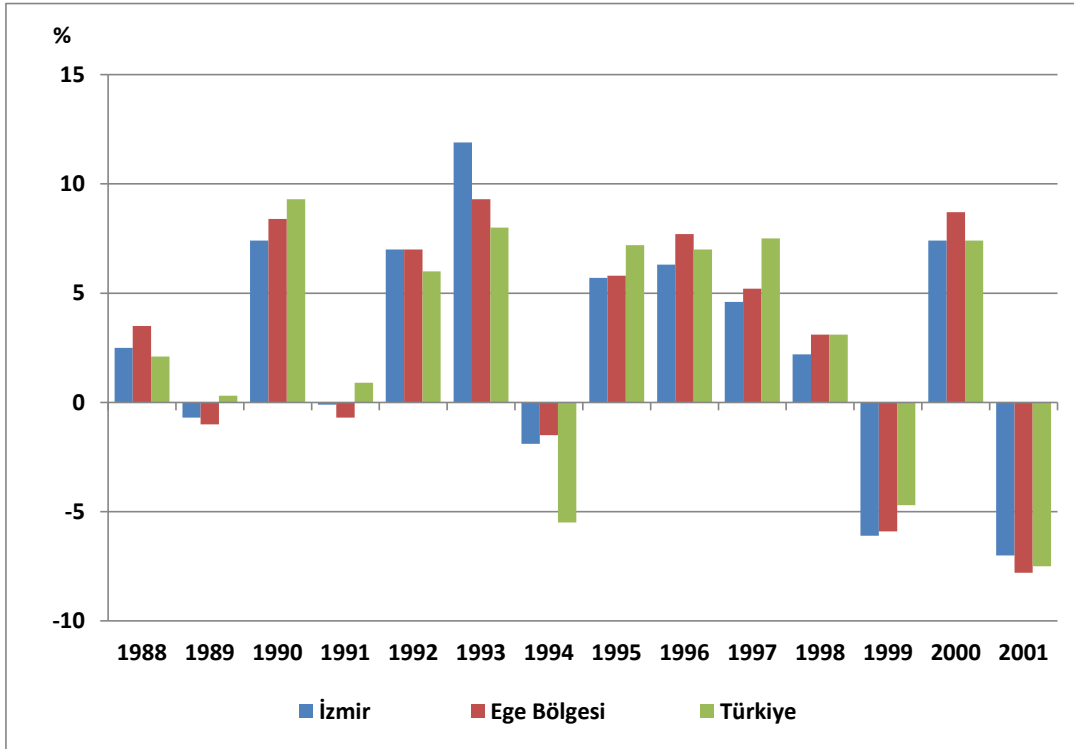
Tablo 132: İzmir İli GSYİH'nın Gelişimi, Bölge ve Türkiye İçindeki Yeri (Cari Fiyatlarla, Milyar TL)

	1987	1990	1995	2000	2001
İzmir	5,797	29,293	577,547	9,089,081	13,382,810
Ege Bölgesi	12,392	62,154	1,210,816	19,036,527	27,863,436
Türkiye	74,722	393,060	7,762,456	124,583,458	178,412,438
İzmir/Ege Bölgesi (%)	46.8	47.1	47.7	47.7	48.0
İzmir/Türkiye (%)	7.8	7.5	7.4	7.3	7.5
Ege Bölgesi/Türkiye (%)	16.6	15.8	15.6	15.3	15.6

Kaynak: TÜİK

İzmir ili gayri safi yurtiçi hasılasının büyüme hızı incelendiğinde, GSYİH'nın 1989, 1991, 1994, 1999 ve 2001 yılları hariç olmak üzere devamlı olarak pozitif bir büyüme hızına sahip olduğu görülmektedir. 2001 yılı itibarıyla %7 negatif büyüme hızı kaydeden İzmir ili gayri safi yurtiçi hasılası, 1987-2001 döneminde yıllık ortalama %2.6 oranında büyümüştür. Aynı dönemde (1987-2001) Türkiye gayri safi yurtiçi hasılası yıllık %2.8 oranında bir büyüme hızı kaydederken, Ege Bölgesi gayri safi yurtiçi hasılası da yıllık %2.8 oranında bir büyüme hızı kaydetmiştir.

Grafik 61: GSYİH Büyüme Hızı (%) (Sabit fiyatlarla)

Kişi başına gelir düzeyi açısından İzmir ili incelendiğinde, 1987 yılı itibarıyla 2,722 USD olarak gerçekleşen kişi başına düşen gayri safi yurtiçi hasılanın, 2001 yılında 3,275 USD seviyesine yükseldiği dikkati çekmektedir.

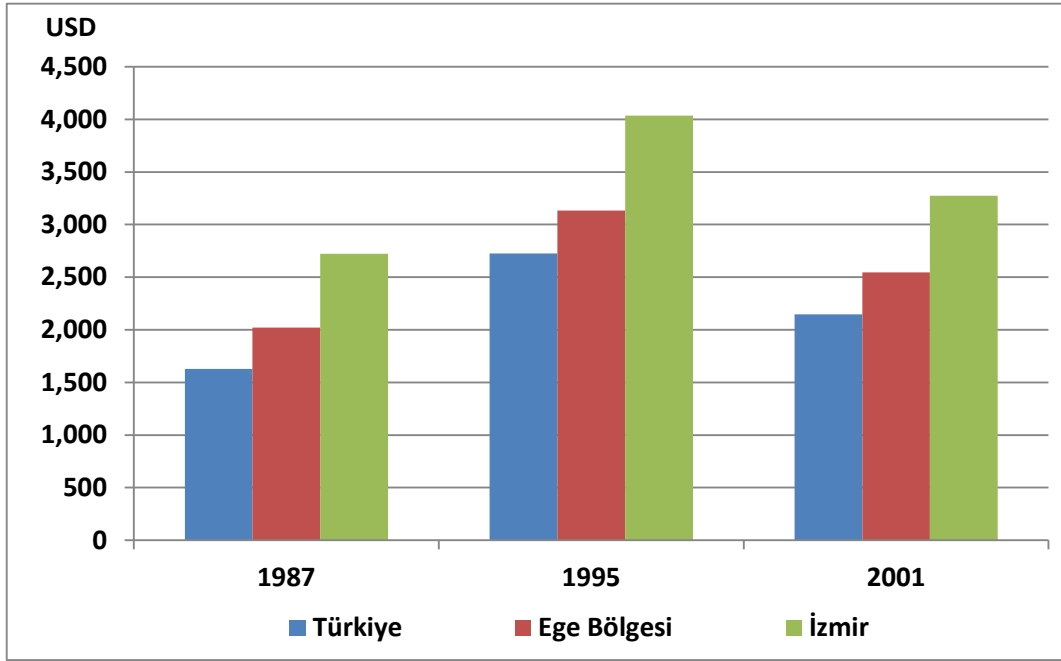
Kişi başına gelir düzeyi bakımından, 1987’de iller arası sıralamada 3’üncü sırada yer alan İzmir, 2001 yılında 6’ıncı sıraya gerilemiştir. 2001 yılı itibarıyla kişi başına gelir düzeyi açısından İzmir, Ege Bölgesi illeri arasında Muğla’dan sonra 2. sırada yer almaktadır.

Tablo 133: Kişi Başına Düşen Gayri Safi Yurtiçi Hasılanın Gelişimi (USD)

Yıllar	Türkiye	Ege Bölgesi	İzmir
1987	1,629	2,021	2,722
1990	2,655	3,123	4,156
1995	2,727	3,133	4,037
2000	2,941	3,403	4,302
2001	2,146	2,545	3,275

Kaynak: TÜİK

Grafik 62: Kişi Başına Düşen GSYİH'nın Gelişimi

Gayri Safi Katma Değer (GSKD) istatistikleri incelendiğinde ise, İzmir ili gayri safi katma değerinin 2004-2008 döneminde %67 oranında artarak, 2008 yılı itibarıyla 56 Milyar TL düzeyinde gerçekleştiği görülmektedir. İzmir, bu değer ile Türkiye GSKD'nin %6.5'ini oluştururken, Ege Bölgesi GSKD'nin de %47.5'ini oluşturmaktadır. İzmir, Türkiye GSKD'den aldığı pay ile 26 düzey 2 bölgesi içinde 5. sırada bulunmaktadır.

2004-2008 yılları arasında, Türkiye, Ege Bölgesi ve İzmir için cari fiyatlarla gayri safi katma değer rakamları, karşılaştırmalı olarak aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Tablo 134: İzmir ili GSKD'nin Gelişimi ve Bölge ve Türkiye İçindeki Yeri(1,000 TL)

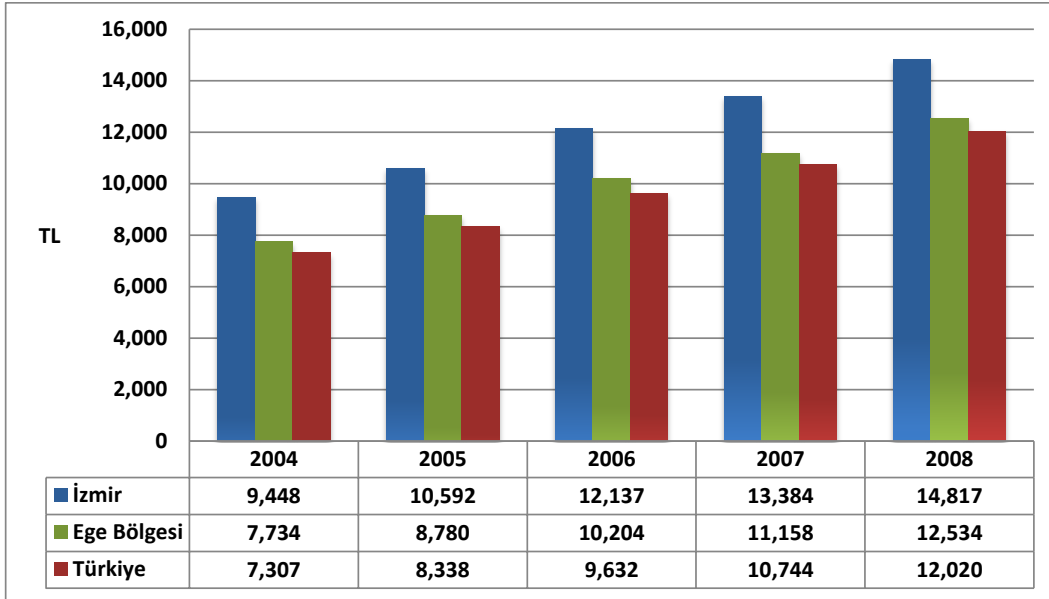
	2004	2005	2006	2007	2008
İzmir	33,466,656	38,126,018	44,376,653	49,695,246	55,859,157
Ege	69,618,143	79,813,465	93,637,138	103,764,833	117,628,172
Türkiye	494,884,058	571,714,470	668,418,265	754,384,542	854,585,214
İzmir/Ege (%)	48.1	47.8	47.4	47.9	47.5
İzmir/Türkiye (%)	6.8	6.7	6.6	6.6	6.5
Ege/Türkiye (%)	14.1	14.0	14.0	13.8	13.8

Kaynak: TÜİK

Kişi başına gayri safi katma değer açısından bakacak olursak, 2004 yılı itibarıyla 9,448 TL seviyesinde olan İzmir ili kişi başına düşen gayri safi katma değer 2004-2008 döneminde %56.8 oranında artarak 2008 yılında 14,817 TL düzeyine ulaştığı görülmektedir. Aynı

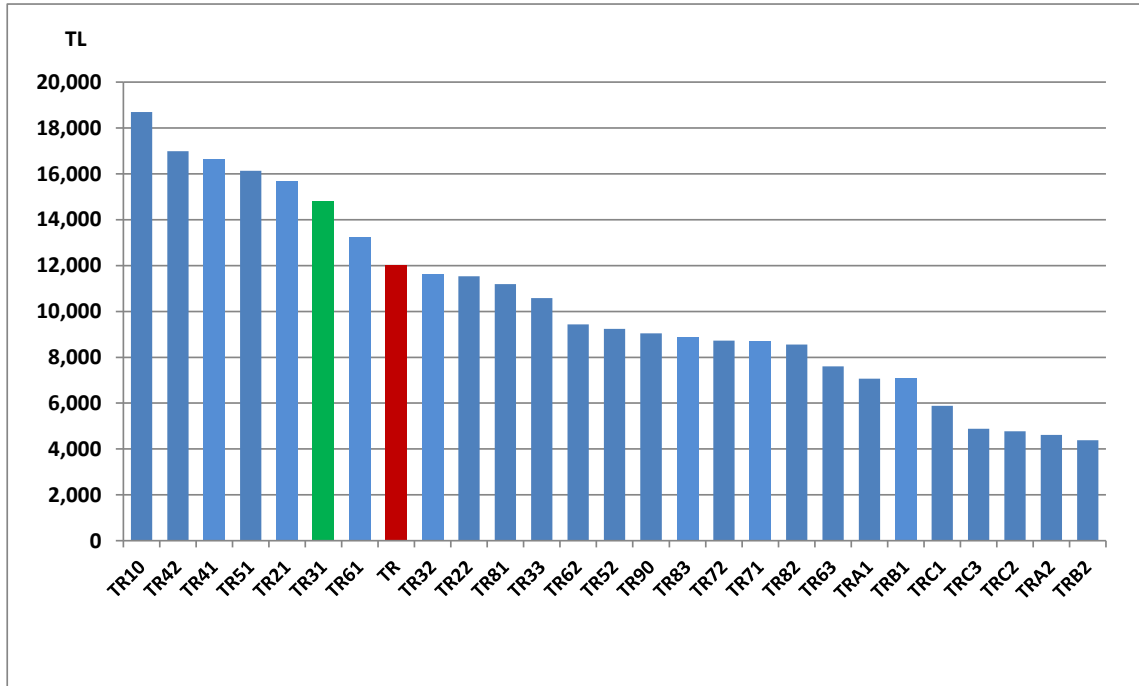
dönemde kişi başına gayri safi katma değer artış oranı Ege Bölgesi'nde %62.1 iken, Türkiye genelinde %64.5 düzeyinde gerçekleşmiştir.

Grafik 63: Kişi Başına Düşen Gayri Safi Katma Değerin Gelişimi (Cari Fiyatlarla)

Kişi başına düşen gayri safi katma değerine Düzey 2 bölgeleri sıralaması açısından bakacak olursak, 2008 yılı itibarıyla TR31 (İzmir) bölgesi kişi başı gayri safi katma değerinin, 26 bölge içinde 6'ncı sırada yer aldığı görülmektedir.

Grafik 64: Düzey 2 Bölgeleri İtibarıyla KB Katma Değer (2008)

5.2. Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Düzeyi Açısından İzmir

1970’li yıllara kadar gelişmenin temel göstergesi olarak görülen kişi başına gelir; toplumsal gelişmişliği yeterince açıklayamayan, yalnızca talep genişlemesini açıklayabilen dar kapsamlı bir göstergedir. Gerçekte gelişme kavramı; fiziki kapasite büyüklüğü ve gelir artışı gibi iktisadi gelişmeler yanında, bunların gelir grupları ve bölgeler arası dağılımı ile sosyal ve kültürel birikimlerin yansıtılabildiği toplumsal gelişme düzeyini ifade etmektedir. Bu anlayışla gelişme; ülkenin ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel yapılarındaki ilerlemeyi kapsamakta ve bir bütün oluşturmaktadır. Bu bakımdan, illerin ve bölgelerin gelişmişlik sıralamasında; kişi başına düşen milli gelirin artırılması şeklinde özetlenebilecek iktisadi büyüme kavramıyla beraber, yapısal ve insani gelişmeyi içine alan ve ölçülebilen bütün sosyal değişkenleri de içeren bir “sosyo-ekonomik gelişme” ölçütü daha anlamlı olabilmektedir.

Bu amaçla bu bölümde İzmir Düzey 2 Bölgesinin sosyo-ekonomik yapısı; kişi başına gelir düzeyinin yanı sıra, diğer göstergeler (ekonomik, sosyal, kültürel) açısından da ele alınıp değerlendirilmiştir. İzmir Bölgesinin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi incelenirken; Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü’nce 1996 ve 2003 yıllarında yapılmış olan **“İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırmaları”**ndan yararlanılmıştır.

Coğrafi bölge tanımı çerçevesinde yapılan sıralama sonuçlarına göre, TR31 İzmir Alt Bölge’sinin de için de yer aldığı, 8 ilden oluşan Ege Bölgesi, 2003 yılında yapılan “İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması”na göre; 0,48296’lık endeks değeriyle 2. sırada yer almıştır. Ege Bölgesi, sahip olduğu endeks değeriyle ülke ortalamalarının üzerinde kalan dört bölgeden birisidir. Marmara’dan sonra ülkenin en gelişmiş bölgesi olan Ege Bölgesi’nde, Marmara’da gözlenen mekânsal gelişme eğilimleri yaşanmaktadır. Gelişme faaliyetleri, bölgenin doğal gelişme merkezi olan İzmir’den, zamanla tüm bölgeye yayılmaya başlamıştır. Ana iktisadi faaliyetler; zengin tarımsal potansiyellere dayalı entansif tarım, tarıma dayalı sanayiler ve özellikle 1980’li yıllar sonrasında gelişen turizmdir. Başlangıçta tarıma dayalı olarak gelişen sınıai faaliyetler, zamanla çeşitlilik göstermeye başlamıştır. Bölge; sektörel olarak çeşitli, aynı zamanda mekânsal olarak dengeli bir gelişme içerisindedir. Ege Bölgesi, 1996 yılında yapılan, aynı başlıklı araştırmaya göre, 2003 yılında, sıralaması aynı kalmakla birlikte, -0,01777’lik bir endeks değeri düşüşü yaşamış, Bölge endeks değeri 0,50073’ten 0,48296’ya düşmüştür. 2003 yılında, imalat sanayi

gelişmişlik endeksine göre, 0,47350 endeks değeriyle 2. Sırada yer alan coğrafi tanımlı Ege Bölgesi, sağlık sektörü gelişmişlik endeksine göre 0,78625 endeks değeriyle 3. Sırada, eğitim sektörü gelişmişlik endeksine göre de, 0,609860 endeks değeriyle 3. sırada yer almıştır.

İstatistiki bölge birimleri sınıflandırmasına göre ise; TR31 (İzmir), TR32 (Aydın, Denizli, Muğla) ve TR33 (Afyonkarahisar, Kütahya, Manisa, Uşak) alt bölgelerinden oluşan TR3 Ege Bölgesi, sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksine göre, 12 düzey 1 bölgesi arasında 4. sırada bulunmaktadır.

İstatistiki bölge birimleri sınıflandırması Düzey 2 bazında sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması incelendiğinde ise ilk üç sırada, sırasıyla İstanbul, Ankara ve İzmir'in yer aldığı dikkati çekmektedir. Yalnızca tek ilden oluşan bu bölgeler, iller itibarıyla sıralamada yine ilk üçte yer almaktadır.

Ege Bölgesini oluşturan illerin gelişmişlik sıralaması incelendiğinde; 2003 yılı araştırmasına göre; İzmir 2.52410 endeks değeri ile ülke genelinde 3. sırada yer alırken, Denizli 0,71624 endeks değeri ile 12. sırada, Muğla 0,71238 endeks değeriyle 13. sırada, Aydın 0,42025 endeks değeriyle 22. sırada, Manisa 0,34165 endeks değeriyle 25. sırada, Uşak 0,16867 endeks değeriyle 30. sırada, Kütahya -0,20684 endeks değeriyle 40. sırada ve Afyon -0,27246 endeks değeriyle 44. sırada yer almıştır.

İzmir, imalat sanayinin gelişmişlik düzeyi açısından iller sıralamasında 2. sırada, sağlık sektörünün gelişmişliği açısından 2. sırada, eğitim sektörünün gelişmişliği açısından da 5. sırada yer alırken, 26 düzey 2 bölgesi arasında ise; imalat sanayinin gelişmişliği yönünden 4. sırada, sağlık sektörünün gelişmişlik sıralamasında 3. sırada ve eğitim sektörü gelişmişlik sıralamasında ise 3. sırada yer almıştır.

Sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması araştırmasının diğer amaçlarından birisi de, eşdeğer gelişmişlik seviyesine sahip illerin belirlenmesi ve ülke genelinde homojen alanların saptanmasıdır. Yapılan çözümlenmeler ve değerlendirmeler sonucunda ülke; farklı gelişmişlik düzeylerinde 5 ayrı gruba ayrılmıştır. Bu ayrıma göre birinci grupta 5, ikinci grupta 20, üçüncü grupta 21, dördüncü grupta 19 ve beşinci grupta ise 16 il yer almaktadır.

Tablo 135: Gelişmişlik Endeksine Göre Kademeli İl Grupları

1. Derecede Gelişmiş İller	2. Derecede Gelişmiş İller	3. Derecede Gelişmiş İller	4. Derecede Gelişmiş İller	5. Derecede Gelişmiş İller
1. İstanbul	1. Eskişehir	1. Konya	1. Osmaniye	1. Bayburt
2. Ankara	2. Tekirdağ,	2. Karabük	2. Kahramanmaraş	2. Kars
3. İzmir	3. Adana	3. Isparta	3. Niğde	3. Şanlıurfa
4. Kocaeli	4. Yalova	4. Hatay	4. Giresun	4. Iğdır
5. Bursa	5. Antalya	5. Uşak	5. Kastamonu	5. Batman
	6. Kırklareli	6. Burdur	6. Tunceli	6. Gümüşhane
	7. Denizli	7. Samsun	7. Sivas	7. Mardin
	8. Muğla	8. Kırkkale	8. Kilis	8. Siirt
	9. Bolu	9. Nevşehir	9. Bartın	9. Ardahan
	10. Balıkesir	10. Karaman	10. Aksaray	10. Van
	11. Edirne	11. Elazığ	11. Sinop	11. Bingöl
	12. Mersin	12. Rize	12. Erzincan	12. Hakkari
	13. Bilecik	13. Trabzon	13. Çankırı	13. Şırnak
	14. Kayseri	14. Amasya	14. Erzurum	14. Bitlis
	15. Gaziantep	15. Kütahya	15. Tokat	15. Ağrı
	16. Zonguldak	16. Malatya	16. Ordu	16. Muş
	17. Aydın	17. Kırşehir	17. Diyarbakır	
	18. Sakarya	18. Artvin	18. Yozgat	
	19. Çanakkale	19. Afyon	19. Adıyaman	
	20. Manisa	20. Düzce		
		21. Çorum		

Kaynak: İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (2003), DPT.

Tablodan da görüldüğü gibi Ege Bölgesini oluşturan illerden, İzmir birinci derecede gelişmiş iller grubunda yer alırken, Denizli, Muğla, Aydın ve Manisa illeri ikinci derecede gelişmiş iller grubunda, Uşak, Kütahya ve Afyon ise 3. derecede gelişmiş iller grubunda yer almıştır.

İzmir ilinin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi ilçeler itibarıyla değerlendirildiğinde; 2004 yılı itibarıyla İzmir'in yalnızca bir ilçesi birinci derecede gelişmiş ilçeler grubunda bulunurken, 11 ilçesi ikinci derecede gelişmiş ilçeler grubunda, 6 ilçesi üçüncü derecede gelişmiş ilçeler grubunda ve 1 ilçesi de dördüncü derecede gelişmiş ilçeler grubunda yer almıştır. 2004 yılı itibarıyla toplam 19 ilçesi bulunan İzmir'in 4 ilçesi negatif sosyo-ekonomik gelişmişlik endeks değerine sahiptir.

İzmir ilinin ilçeler itibarıyla, toplam 872 ilçe arasındaki sosyo-ekonomik gelişmişlik durumu, aşağıdaki Tablo 'da verilmiştir.

Tablo 136: İlçeler İtibariyle Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Durumu

İlçe Adı	Endeks	Gelişmişlik	
		Grubu	Sırası
Aliğa	4.49592	1	5
Çeşme	2.69252	2	19
Urla	1.89214	2	43
Torbali	1.68983	2	54
Seferihisar	1.50888	2	61
Kemalpaşa	1.49886	2	62
Selçuk	1.33781	2	75
Foça	1.27305	2	79
Karaburun	1.22390	2	84
Menderes	0.95987	2	124
Dikili	0.87898	2	130
Menemen	0.76476	2	142
Tire	0.58065	3	174
Bergama	0.52172	3	180
Ödemiş	0.44508	3	199
Bayındır	-0.12842	3	392
Kınık	-0.17482	3	418
Beydağ	-0.22276	3	450
Kiraz	-0.58546	4	644

Kaynak: DPT, "İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması", 2004.

5.3. İnsani Gelişme Endeksi (İGE) Açısından İzmir

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından yapılan İnsani Gelişme Endeksi (İGE), üç göstergeye dayanan birleşik bir endekstir: Doğumda yaşam beklentisi ile ölçülen yaşam beklentisi, erişkin okur-yazarlık oranı (ağırlığı üçte iki) ve birleşik ilk, orta ve yüksek okul kayıt oranları (ağırlığı üçte bir) kombinasyonu ile ölçülen eğitim düzeyi ve kişi başına düşen gayri safi yurtiçi hasıla ile ölçülen yaşam standartları.

Birleşmiş Milletler'in uluslararası sıralamalarda kullandığı İGE göstergesi, bir süredir Türkiye'deki iller arasındaki gelişmişlik sıralamasını göstermek için de kullanılmaktadır. Dolayısıyla, İzmir ilinin gelişmişlik düzeyinin belirlenmesi ve Türkiye içindeki yerinin belirlenebilmesi açısından bu çalışmanın sonuçlarından da yararlanılmıştır. Türkiye'ye yönelik ve 2000 yılı verileri kullanılarak yapılan İnsani Gelişme Endeksi çalışmasının sonuçları aşağıda verilmiştir:

UNDP tarafından 2004 yılında yapılan İnsani Gelişme Raporu'nda gerek Türkiye geneli gerekse bölgeler bazında İGE değerleri verilmeyip, raporda yayınlanan İnsani Gelişme Endeks Tabloları, Türkiye'nin 81 iline yönelik insani gelişmenin göreceli düzeyini karşılaştırmaktadır.

Ancak, bu çalışma kapsamında, iller bazında verilen İGE değerinden hareketle, illerin bölge nüfusu içindeki ağırlıkları dikkate alınarak, Düzey 2 bölgeleri bazında da İGE değerleri hesaplanmış ve bölgesel düzeyde karşılaştırmalar yapılmıştır. Dolayısıyla bu çalışmada illere yönelik İGE değerlerinin yanı sıra bölgesel düzeyde de İGE değerleri verilerek, illerin ve bölgelerin sıralamadaki görece üstünlükleri vurgulanmaya çalışılacaktır.

2004 İnsani Gelişme Raporu'na göre, yüksek insani gelişme grubu içerisinde başta Kocaeli olmak üzere Yalova, İstanbul, Bursa, İzmir, Muğla, Sakarya, Bolu ve Tekirdağ illeri yer almaktadır.

İzmir ili, Ege Bölgesi illerinden Muğla ile birlikte, yüksek insani gelişme grubunda yer alan 9 il arasında bulunmaktadır. 2004 İnsani Gelişme Raporu verilerine göre İzmir ilinin insani gelişmişlik endeksi değeri 0.829 olup bu değer ile Türkiye'deki tüm iller arasında 5. sırada yer almaktadır. Ege Bölgesinin diğer 6 ili ise orta insani gelişme grubu illeri arasındadır. İnsani gelişme endeksi açısından, düşük insani gelişme grubu içerisinde herhangi bir il bulunmamaktadır. İzmir ilinin yaşam beklentisi endeksi 0.787, eğitim endeksi 0.940 ve gelir endeksi 0.759 olarak belirlenmiştir.

Tablo 137: TR3 Ege Bölgesi ve İzmir İli İnsani Gelişme Endeksi (2004)

Ege Bölgesi İlleri	Yaşam Beklentisi Endeksi	Eğitim Endeksi	Gelir Endeksi	Cinsiyete Göre Endeks	İGE Endeksi	İl Sırası
İzmir	0.787	0.940	0.759	0.803	0.829	5
Muğla	0.783	0.928	0.757	0.797	0.823	6
Denizli	0.781	0.882	0.687	0.758	0.784	15
Aydın	0.795	0.855	0.695	0.754	0.782	17
Manisa	0.767	0.860	0.714	0.755	0.780	18
Uşak	0.744	0.873	0.635	0.729	0.751	25
Kütahya	0.701	0.845	0.651	0.714	0.732	36
Afyon	0.718	0.820	0.606	0.713	0.715	43

Kaynak: İnsani Gelişme Raporu, 2004, UNDP

İllere ait İGE değerinden hareketle, Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş., Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Müdürlüğü'nce hesaplanan bölgesel İGE değerleri incelendiğinde, en yüksek İGE değerine İstanbul bölgesinin sahip olduğu ve bunu, Kocaeli ve İzmir alt bölgelerinin izlediği görülmektedir. TR31 Düzey 2 Bölgesi olarak İzmir, 0.829 İGE değeriyle Düzey 2 Bölgeleri arasında 3. sırada yer almaktadır. TR31 İzmir Bölgesi, Düzey 2 bölgeleri arasında, eğitim endeksi açısından ise 2. sırada, GSYİH endeksi açısından 3. sırada ve yaşam beklentisi endeksi açısından ise 4. sırada yer almaktadır.

Tablo 138: Düzey 2 Bölgeleri Bazında İnsani Gelişme Endeksi

Düzey 2 Alt Bölgeler	Yaşam Beklentisi Endeksi	Eğitim Endeksi	GSYİH Endeksi	İnsani Gelişme Endeksi İGE Değeri	Kişi Başına Reel GSYİH Sıralaması - İGE Değeri
TR10- İstanbul	0.791	0.956	0.763	0.837	1
TR42- Kocaeli	0.798	0.927	0.770	0.832	-1
TR31- İzmir	0.787	0.940	0.759	0.829	0
TR41- Bursa	0.798	0.930	0.723	0.817	2
TR32- Aydın	0.787	0.885	0.710	0.794	3
TR51- Ankara	0.698	0.926	0.752	0.792	-2
TR22- Balıkesir	0.768	0.901	0.698	0.789	2
TR21- Tekirdağ	0.686	0.934	0.733	0.784	-3
TR61- Antalya	0.743	0.888	0.681	0.770	2
TR62- Adana	0.674	0.874	0.714	0.754	-3
TR81- Zonguldak	0.689	0.885	0.687	0.754	-1
TR33- Manisa	0.737	0.847	0.663	0.749	0
TR52- Konya	0.714	0.838	0.654	0.735	1
TR83- Samsun	0.690	0.837	0.640	0.722	1
TRC1- Gaziantep	0.715	0.816	0.613	0.715	4
TR72- Kayseri	0.687	0.838	0.613	0.713	5
TR63- Hatay	0.659	0.839	0.637	0.712	-1
TR71- Kırıkkale	0.628	0.838	0.656	0.707	-5
TR90- Trabzon	0.684	0.808	0.614	0.702	1
TR82- Kastamonu	0.651	0.807	0.630	0.696	-3
TRB1- Malatya	0.647	0.799	0.617	0.687	-3
TRA1- Erzurum	0.617	0.788	0.578	0.661	1
TRC2- Şanlıurfa	0.683	0.665	0.580	0.643	-1
TRC3- Mardin	0.639	0.685	0.546	0.623	0
TRA2- Ağrı	0.589	0.731	0.511	0.611	0
TRB2- Van	0.619	0.665	0.509	0.598	0

Kaynak: İnsani Gelişme Raporu, 2004, UNDP

Not: Bölgesel bazda İGE değeri hesaplamalarında, UNDP, Türkiye 2004, İnsani Gelişme Raporu verilerinden yararlanılmış ve illerin bölge nüfusu içindeki ağırlıkları dikkate alınmıştır.

5.4. Seçilmiş Göstergeler İtibarıyla İzmir

İzmir ilinin sosyo-ekonomik gelişmişlik durumunu farklı bir açıdan değerlendirmek için, İzmir ilinin, tüm iller arasında, seçilmiş göstergelerle il sıralamasına bakılmıştır. Seçilmiş göstergelerle Türkiye ve İzmir'in verileri ve İzmir'in seçilmiş göstergelere göre iller sıralamasında aldığı sıra değerleri aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Tablo 139: Seçilmiş Göstergelerle Türkiye ve İzmir

	Türkiye	İzmir	Sıra
GENEL BİLGİLER (2011)			
Belediye Sayısı	2,934	53	15
İlçe Sayısı	957	30	3
Köy Sayısı	34,425	597	12
NÜFUS (2011)			
Toplam Nüfus	74,724,269	3,965,232	3
Şehir Nüfusunun Toplam Nüfus İçindeki Oranı (%)	76.8	91.4	4
Nüfus Yoğunluğu	97	330	3
Toplam Yaş Bağımlılık Oranı (%)	48.4	39.9	77
Yıllık Nüfus Artış Hızı (Binde)	13.49	4.14	50
Cinsiyet Oranı (%) Erkek/Kadın	101	100	51
NÜFUSUN EĞİTİM DURUMU (2011)			
Okuma Yazma Oranı (%) +6 yaş	95.1	97.7	3
Okuma Yazma Oranı (%) +15 yaş	94.1	97.3	3
Okuma Yazma Bilen Erkek Oranı (%) +6 yaş	98.3	99.2	4
Okuma Yazma Bilen Erkek Oranı (%) +15 yaş	97.9	99.0	4
Okuma Yazma Bilen Kadın Oranı (%) +6 yaş	91.9	96.2	3
Okuma Yazma Bilen Kadın Oranı (%) +15 yaş	90.3	95.7	4
GÖÇ (2011)			
Net Göç	0	8,944	7
Net Göç Hızı (‰)	0	2.3	16
İllerin Verdiği Göç	2,420,181	101,420	3
İllerin Aldığı Göç	2,420,181	110,364	3
EĞİTİM (2010-2011)			
Toplam Okul Sayısı	69,684	2,571	4
Brüt Okullaşma Oranı (%) İlköğretim Toplam	107.6	107.4	30
Brüt Okullaşma Oranı (%) Ortaöğretim Toplam	93.3	105.2	19
Toplam Öğretmen Sayısı	774,363	37,498	3
Toplam Öğrenci Sayısı	16,845,528	749,715	3
Toplam Şube Sayısı	622,855	27,040	3
Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayıları (İlköğretim/Toplam)	21		
Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayıları (Ortaöğretim/Top.)	18		
Üniversite Önlisans, Lisans Öğrenci Sayısı (Yeni Kayıt 2010)	770,774	25,982	4
Yükseköğretimde Toplam Öğrenci Sayısı (2010)	3,626,642	104,637	4
Yükseköğretim Mezun Toplamı (Bir önceki dönem)(2010)	520,614	16,191	5

Tablo 139: Seçilmiş Göstergelerle Türkiye ve İzmir-Devamı

	Türkiye	İzmir	Sıra
Üniversitelerde Profesör Sayısı (2010)	15,614	1,467	3
Üniversitelerde Doçent Sayısı (2010)	8,486	608	3
Üniversitelerde Toplam Öğre, tim Elemanı Sayısı (2010)	111,495	8,629	3
DEMOGRAFI (2010)			
Kaba Evlenme Hızı (‰)	8.0	7.8	41
Kaba Boşanma Hızı (‰)	1.6	2.8	1
Kaba İntihar Hızı (‰)	4.0	4.3	29
Ölüm Sayısı (2009)	367,971	21,902	2
SAĞLIK (2010)			
Bebek Ölümleri (2009)	17,354	670	5
Yüzbin Kişi Başına Hastane Yatak Sayısı	250	265	29
Hastane Yatak Sayısı	184,050	10,483	3
Uzman Hekim Sayısı	63,563	4,708	3
KÜLTÜR (2010)			
Halk Kütüphanesi Sayısı	1,136	39	4
Onbin Kişi Başına Koltuk Sayısı	34	45	6
Sinema Salonu Sayısı	1,834	110	3
Tiyatro salonu Sayısı	430	57	2
Müze Sayısı	183	10	2
ULAŞTIRMA			
Bin Kişi Başına Özel Otomobil Sayısı (2011)	109	135	8
Bir Milyon Nüfusta Trafik Kaza Sayısı (2010)	1,584	1,729	43
ÇEVRE (2010)			
Belediyelerde Kişi Başına Sağlanan Günlük Su Miktarı(lt/gün)	217	192	60
Ortalama Kükürtdioksit (SO ₂) Değeri (mikrogram/m ³)	-	14	54
Ortalama Partiküler Madde Değeri (PM10) (mikrogram/m ³)	-	49	70
İŞGÜCÜ (2010)			
İşsizlik Oranı (%)	11.9	15.1	6
İşgücüne Katılma Oranı (%)	48.8	50.1	39
İstihdam Oranı (%)	43.0	42.5	54
ENERJİ (2010)			
Kişi Başına Toplam Elektrik Tüketimi (kWh)	2,334	3,774	8
Kişi Başına Sanayi Elektrik Tüketimi (kWh)	1,076	2,091	11
Kişi Başına Mesken Elektrik Tüketimi (kWh)	562	814	2
Toplam Elektrik Tüketimi (MWh)	172,050,628	14,902,574	2

Tablo 139: Seçilmiş Göstergelerle Türkiye ve İzmir-Devamı

	Türkiye	İzmir	Sıra
DIŞ TİCARET (2011)			
Kişi Başına İthalat (USD)	3,223	2,678	7
Kişi Başına İhracat (USD)	1,806	2,036	8
İhracatın İthalatı Karşılama Oranı (%)	56	76	52
İŞ DEMOGRAFİSİ (2010)			
Gerçek Kişi Ticari İşletmeler (Kurulan)	50,943	1,791	4
Gerçek Kişi Ticari İşletmeler (Kapanan)	29,921	782	6
Açılan Şirket ve Kooperatif Sayıları	51,967	3,312	3
Kapanan Şirket ve Kooperatif Sayıları	13,442	991	3
İş Kayıtlarına Göre Girişim Sayıları	3,003,116	187,972	3
TARIM (2010)			
Bitkisel Üretim Değeri (1,000 TL)	80,038,126	3,375,542	3
Canlı Hayvan Üretim Değeri (1,000 TL)	46,873,045	1,826,631	3
Hayvansal Ürünler Üretim Değeri (1,000 TL)	38,128,120	2,041,349	2
Kişi Başına Bitkisel Üretim Değeri (TL)	1,086	855	56
Kişi Başına Canlı Hayvanlar Değeri (TL)	636	463	64
Kişi Başına Hayvansal Ürünler Değeri (TL)	517	517	49
Toplam İşlenen Tarım Alanı (hektar)	21,383,237	208,477	41
Organik Tarım (Üretim-Ton)	1,343,737	44,873	10
TURİZM			
Turizm İşletme Belgeli Tesis Sayısı(2010)	2,647	132	5
Turizm İşletme Belgeli Yatak Kapasitesi(2010)	629,465	26,627	4
Turizm İşletme Belgeli Tesislere Geliş Sayısı (2011)	33,614,187	1,668,356	4
Belediye Belgeli Tesis Sayısı (2011)	8,893	525	4
Belediye Belgeli Yatak Kapasitesi (2011)	504,877	26,209	5
Belediye Belgeli Tesislere Geliş Sayısı (2011)	22,411,589	1,350,928	4
ULUSAL HESAPLAR (2001)			
Kişi Başına GSYH (USD, Cari Fiyatlarla)	2,146	3,215	6
BANKACILIK (2011)			
Banka Şube Sayısı	9,760	720	3
Şube Başına Düşen Ortalama Nüfus	7,656	5,507	6
Şube Başına Düşen Ortalama Mevduat (Bin TL)	66,719	52,587	8
Şube Başına Düşen Ortalama Kredi (Bin TL)	62,078	51,724	17
Kişi Başına Düşen Banka Mevduatı	8,714	9,549	3
Kişi Başına Düşen Banka Kredisi	8,108	9,392	4
Banka Mevduatı (Bin TL)	651,184,540	37,863,239	3
Banka Kredileri (Bin TL)	605,890,094	37,241,801	3
Kredi/Mevduat Oranı (Yüzde)	94.6	98.4	67
Belediye Sınırları İçerisindeki Konut Sayıları	16,235,830	1,140,731	2
Belediye Sınırları İçerisindeki Bina Sayıları	7,838,675	522,243	2

Kaynak: TÜİK İzmir Bölge Müdürlüğü.

6. YATIRIMLARDA DEVLET YARDIMLARI (DESTEK UNSURLARI)

6.1. Genel Durum (*)

Bir ülkede yatırımların özendirilmesinde uygulanan teşvik unsurlarından biri de yatırım teşvik tedbirleridir. Devlet, bölgeler ve/veya iller arasındaki gelişmişlik farkını gidermek amacıyla illere farklı yatırım teşvikleri (başka bir ifadeyle Devlet Yardımları) sağlamaktadır. Yine, devlet belirli sektörlerin ülke içinde gelişmesini sağlamak amacıyla, gelişmesini istediği sektörlerle (özel önem taşıyan sektörlerle) farklı teşvik tedbirlerini (destek unsurlarını) uygulamaktadır.

15.06.2012 tarih ve 2012/3305 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile 19.06.2012 tarihinde Resmi gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren yeni teşvik sisteminin, açıklanan hedefleri ve yeni bir teşvik sistemi getirilmesinin nedenleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Ülkenin ekonomik büyüklüğünü artırmak,
- Ülkenin mal ihracatını artırmak,
- Kişi başına milli geliri artırmak,
- Üretim sektörlerinin ithalat bağımlılığını azaltmak,
- Yatırım döneminde vergi indirimi sağlamak,
- Yeni bir bölgesel haritanın çizilmesi,
- 2011 sonu itibarıyla azalan destek oran ve sürelerini artırmak,
- Desteklenen yatırım konularının gözden geçirilmesi,
- Stratejik ve teknolojik dönüşümü sağlayacak yatırımların desteklenmesi,
- En az gelişmiş bölgelerde, yatırımlara sağlanan destek miktarının artırılması.

Yukarıda belirtilen hedeflere ulaşmak için yeni teşvik sisteminin araçları ise aşağıdaki gibidir:

- KDV istisnası,
- Gümrük vergisi muafiyeti,
- Vergi indirimi
- SSK primi işveren hissesi desteği,
- Yatırım yeri tahsisi,
- Faiz desteği,
- KDV iadesi.

(*) Yeni Teşvik Sistemi kapsamında İzmir ilinin yararlanacağı Teşvik Unsurları Ek 1’de verilmiştir.

6.2. İzmir Bölgesinin Yatırım Teşviklerinden Yararlanma Düzeyi

2007–2011 döneminde genel teşvik sistemi kapsamında İzmir bölgesine toplam 838 adet yatırım teşvik belgesi verilmiş olup bu belgeler kapsamındaki projelerin yatırım tutarı 11.5 milyar TL iken oluşturulacak yeni istihdam da 25,241 kişidir. 2007–2011 döneminde Türkiye genelinde düzenlenmiş olan yatırım teşvik belgelerinden %4.5 oranında pay alan İzmir, bu oran ile Düzey 2 bölgeleri arasında 8. sırada yer almaktadır.

Tablo 140: İzmir ve Türkiye Geneli 2007–2011 Dönemi Yatırım Teşvik İstatistikleri

	Belge Sayısı (Adet)	Sabit Yatırım Tutarı (Milyon TL)	İstihdam (Kişi)
İzmir	838	11,481	25,241
Ege Bölgesi	2,597	26,932	99,482
Türkiye	18,515	225,415	720,845
İzmir/Ege Pay (%)	32.3	42.6	25.4
İzmir/Türkiye Pay (%)	4.5	5.1	3.5
Ege/Türkiye Pay (%)	14.0	11.9	13.8

Kaynak: T.C. Ekonomi, Teşvik Uygulama ve Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü

2007-2011 yılları arasında İzmir'deki firmalar için hazırlanmış olan yatırım teşvik belgeleri incelendiğinde, bütün yıllar boyunca gerek belge adedi, gerekse yaratılan istihdam açısından, sektörler içerisinde en büyük payı imalat sanayi almaktadır. 2011 yılı itibarıyla İzmir bölgesi için alınan yatırım teşvik belgelerinin sayısı olarak yaklaşık %64'ü, toplam sabit yatırım tutarının %24.4'ü ve yaratılacak istihdamın da yaklaşık %55'i imalat sanayine aittir. 2010 yılına kadar, yatırım teşvik belgesi alan yatırımların sabit sermaye tutarlarının da büyük bir kısmını oluşturan imalat sanayinin payı, 2011 yılında, enerji sektörünün (%41.7) altında kalmıştır. 2011 yılı itibarıyla, Türkiye genelinde verilen yatırım teşvik belgelerinin ise sayısı olarak %55.4'ü, sabit sermaye tutarı olarak %41.9'u, istihdam açısından da %54.6'sı imalat sanayi sektörüne ait bulunmaktadır.

Tablo 141: 2007–2011 Dönemi İtibarıyla İzmir İli Yatırım Teşvik İstatistikleri

Yıllar	Sektörü	Belge Adedi	Sabit Yatırım (Milyon TL)	İstihdam (Kişi)
2007	Enerji	3	82	52
	Hizmetler	43	193	1,872
	İmalat	112	350	3,299
	Madencilik	5	6	220
	Tarım	6	37	287
	Toplam	169	667	5,730
2008	Enerji	11	466	142
	Hizmetler	26	283	598
	İmalat	117	482	3,351
	Madencilik	1	1	20
	Tarım	6	40	441
	Toplam	161	1,272	4,552
2009	Enerji	5	110	30
	Hizmetler	22	210	1,161
	İmalat	92	304	2,262
	Madencilik	3	100	283
	Tarım	7	53	254
	Toplam	129	776	3,990
2010	Enerji	14	979	108
	Hizmetler	37	328	1,293
	İmalat	112	4,893	3,213
	Madencilik	5	100	140
	Tarım	13	60	378
	Toplam	181	6,360	5,132
2011	Enerji	8	1,003	252
	Hizmetler	48	727	2,007
	İmalat	126	587	3,193
	Madencilik	3	8	36
	Tarım	13	80	349
	Toplam	198	2,405	5,837
Genel Toplam		838	11,481	25,241

Kaynak: T.C. Ekonomi, Teşvik Uygulama ve Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü

2004–2009 döneminde KOBİ teşvik sistemi kapsamında ise İzmir Bölgesine toplam 178 adet yatırım teşvik belgesi verilmiş olup, bu sayı Türkiye genelinin %4.8'ini teşkil etmektedir.

Tablo 142: 2004–2009 Dönemi KOBİ Yatırım Teşvik İstatistikleri

	Belge Sayısı (Adet)	Sabit Yatırım Tutarı (Bin TL)	İstihdam (Kişi)
İzmir	178	148,275	3,084
Ege Bölgesi	495	392,904	8,117
Türkiye	3,690	2.693.458	55,359
İzmir/Ege Bölgesi (%)	36.0	37.7	38.0
İzmir/Türkiye (%)	4.8	5.5	5.6

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı, Teşvik Uygulama ve Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü

7. SWOT ANALİZİ VE GELİŞİM BİLEŞENLERİ

Bu bölümde, İzmir ilinin güçlü ve zayıf yönlerini, il için fırsat ve tehdit yaratan koşulları irdeleyen genel bir analiz (GZFT veya SWOT Analizi) yer almaktadır.

Bölge veya ilin içinde yer alabileceği veya rekabet edebileceği faaliyetlerdeki veya piyasalardaki kritik başarı faktörlerinin belirlenmesi, güçlü ve zayıf yanların tespit edilmesi için kaynak profilinin kritik başarı faktörleriyle karşılaştırılması ve güçlü ve zayıf yanların, kaynakların ya da becerilerin yeterli bir rekabet avantajı yaratıp yaratmayacağına görülebilmesi açısından GZFT analizi, uygun yatırım alanları araştırmasında önemli bir adım oluşturmaktadır.

Çalışma kapsamında, İzmir ilindeki ilgili kamu ve özel kurumlarla, kişilerle yapılan görüşmeler ve İzmir iline ilişkin araştırma, analiz ve değerlendirmeler sonucunda ilin ilgili sektörlerdeki güçlü ve zayıf yönleri ortaya konulmuş, il için fırsat ve tehdit yaratan koşullar irdelenmiştir.

7.1. Güçlü Yönler

GZFT analizinin bileşenlerinden **güçlü yönler**, esas itibarıyla sahip olunan beşerî ve fizikî kaynaklardan ve rekabetçilik özelliğinden kaynaklanmaktadır. Ön plana çıkartılacak ve korunacak içsel unsurları içeren bu başlık altında ele alınabilecek hususlar, İzmir ili özelinde aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

GÜÇLÜ YANLAR

• Coğrafi konumu itibarıyla Avrupa, Ortadoğu ve Asya ülkeleri arasında önemli bir ticaret merkezi konumunda olması nedeniyle, kuruluş yeri faktörü açısından cazip olması, • Eski dönemlerden itibaren konumu itibarıyla ticaret merkezi olması ve köklü bir ticaret kültürüne sahip olması, • Komşu illerle yoğun bir ticari ilişki içerisinde bulunması, • Yer altı kaynaklarının (altın, metalik madenler, linyit, çimento hammaddeleri, kurşun, çinko, civa, jeotermal kaynaklar) varlığı ve çeşitliliği, • Türkiye ulaşım ve ticaretine yön veren önemli limanlardan birinin ilde olması, • Demiryolu ulaşımının olması ve Ankara-İzmir ve İstanbul-İzmir Yüksek Hızlı Tren hattının hizmete girecek olması, • İlin karayolu, demiryolu, denizyolu ve havayolu erişimi ile kombine taşımacılık, depolama ve ulaşım hizmetlerinin sağlanabileceği entegre ve modern tesislerin kurulabilmesine uygun olması, • Kemalpaşa Lojistik Köy Projesinin varlığı, • Yurtiçi ve yurtdışı havayolu ulaşımının olması, • Tüm Ege'nin ana ihracat limanı olması beklenen Çandarlı Limanı'nın kısa bir süre sonra hizmete girecek olması, • Rüzgâr enerjisi santrali kurulabilecek rüzgâr potansiyeli ve alanlarının olması, • Güneş enerjisi santrali kurulabilecek güneşlenme değerlerine ve uygun arazi varlığı na sahip olması, • Çalışma çağındaki genç nüfusun, toplam nüfusun önemli bir bölümünü oluşturması, • Sosyal güvenlik kapsamı açısından Türkiye ortalamasına göre daha iyi durumda olması,	• Okur yazarlık ve eğitim düzeyi göstergelerinin Türkiye ortalamalarının üzerinde olması, • 9 üniversitesi ile il ve Türkiye geneline yönelik iş gücü yetiştiren konuma gelmesi, • Sağlık sektörünün gelişimi açısından yeterli altyapının mevcudiyeti ve bölgenin sağlık merkezi olma potansiyeli taşıması, • Özellikle Meryemana başta olmak üzere, inanç turizmi merkezlerinden birisi olması, • Tarihi ve kültürel değerlerin yanında termal ve doğa turizmi potansiyelinin olması, • Ticarete konu olan tarımsal ve sınai ürünlerde ürün çeşitliliğine sahip olması, • Dış ticarete deneyimli, aktif ve rekabetçi bir il olması, • İl ihracatına konu olan ürünlerin çeşitliliğinin fazla olması, • İhracat yapılan ülke çeşitliliğinin fazla olması, yaklaşık 200 ülke ile dış ticaret ilişkisinin bulunması, • Coğrafi yapı ve iklim özelliklerinin, çok çeşitli tarımsal faaliyete olanak tanınması, • Tarıma elverişli arazi varlığı, • Tarımsal ürünlerin işlendiği gıda sanayinin varlığı, • Tarım ve tarımsal sanayide marka potansiyeli olan ürünlerin varlığı, • Tarımsal araç ve gereçlerin yeterliliği, • Örtüaltı ve organik tarım gibi farklı tarım tekniklerinin uygulanabilir olması, • Hayvancılıkta üretim potansiyelinin yüksekliği, • Serbest Bölge, OSB ve KSS'lerin varlığı, • İilde bankalaşma oranı ve eğiliminin yüksek olması.

7.2. Zayıf Yönler

Mevcut yapı içerisinde ve içsel unsurlar altında yer alan zayıf yanlar, tedbir alınması, geliştirilmesi ve giderilmesi gereken özellikleri içermektedir. İzmir ili özelinde belirlenen zayıf yanlar aşağıdaki gibidir:

ZAYIF YANLAR	
<ul style="list-style-type: none"> • Orman varlığı ve mera açısından fakir olması, • Turizm açısından her türlü potansiyele sahip olmakla birlikte, turizm potansiyelinin yeterince değerlendirilememesi, • Özellikle il merkezinde yeterli sayı, büyüklük ve nitelikte konaklama tesisinin bulunmaması, • Yatırım teşvik uygulamaları açısından, komşu illere göre dezavantajlı durumda bulunması, • Farklı tarım potansiyellerinin (organik tarım vb.) yeterince değerlendirilememesi, • Kentleşme sorunlarının giderilememiş olması, • İşsizlik oranlarının, Ege Bölgesi ve Türkiye ortalamalarının üzerinde seyretmesi, • İzmir Limanı'na gerekli olan yatırımların henüz gerçekleştirilmemiş olması, 	<ul style="list-style-type: none"> • Eğitim düzeyi Türkiye ortalamalarının üzerinde olmakla birlikte, mesleki eğitimin, bazı üretim sektörlerinin ihtiyacını karşılayamaması, • Ortak girişim kültürünün yeterince gelişmemiş olması, • Tarımsal sanayi dışında hammaddenin il dışından temini, • Kapsamlı bir sanayi envanterinin tam olarak çıkarılamamış olması, • Özellikle OSB'lerin, yeni yatırımlar için optimal olarak kullanılamaması ve hukuki sorunların çözülmemesi, • İlde ana sanayiden çok yan sanayilerin gelişmiş olması. • İl nüfusunun Türkiye'ye oranla daha yaşlı olması,

7.3. Fırsatlar

İzmir ilinin ekonomik ve sosyal yönden gelişmesi için fırsat yaratan unsurlar aşağıda yer almaktadır:

FIRSATLAR	
<ul style="list-style-type: none"> • Coğrafi konum, iklim özellikleri, doğal kaynaklar, teknik ve sosyal alt yapının ekonomik gelişmelere açık ve uygun olması, • Deniz, doğa, dağ ve kış turizmine uygun doğal yapının bulunması, • Tarihi ve kültürel değerlerin zenginliğinin, ildeki turizm yatırımları açısından fırsatlar yaratması, • Jeotermal kaynakların, termal turizmine olanak sağlayacak potansiyelde olması, • Yapım aşamasında olan karayollarının ve demiryollarının, ulaşımda daha fazla kolaylık sağlayacak olması, • Türkiye geneline göre üretim ve dış ticaret kompozisyonunda mevcut durumda gelişmiş illerden biri olması ve gelişme dinamikleri açısından potansiyel vaat eden bir il olması, 	<ul style="list-style-type: none"> • Rüzgâr ve güneş enerjisi gibi yenilenebilir enerji kaynaklarının enerjide kaynak çeşitliliğine ve arz güvenliğine olanak sağlaması, Kamu ve özel üniversite sayısında artışın, ilde eğitim ve bilimsellik açısından gelişmeleri tetiklemesi, bunun da ilde ekonomik, kültürel, sosyal yönlerden olumlu etkilerinin olması, • Sağlık sektörünün gelişmesine bağlı olarak ilin sağlık turizmi potansiyelinin olması, • Arge ve inovasyon yatırımlarına önem veriliyor olması, • Organik tarım uygulamaları, • Tarımsal üretimin modernleşmesi, • Sanayi girdisi olacak madenlerin varlığı (krom vb.), • İzmir'de Teknokent'in varlığı, • Marka bilincinin oluşması.

7.4. Tehditler

İzmir ilinin ekonomik ve sosyal açıdan gelişmesi önündeki engeller ve zarar verici faktörleri kapsayan tehdit unsurları aşağıdaki şekilde tespit edilmiştir:

TEHDİTLER	
<ul style="list-style-type: none"> • Su kaynaklarının yetersizliği ve kaynakların azalması, • İlin kamu yatırımlarından giderek azalan oranlarda yararlanması, • İklim değişiklikleri, • Çevre kirliliği, • Deprem riski yüksek bölgelerden biri olması,	<ul style="list-style-type: none"> • Tarım alanlarının yapılaşma baskısı altında olması, • Küresel krizin etkilerinin devam etmesi, • Yurtdışından canlı hayvan ithalatının yerel hayvancılık faaliyeti üzerindeki olumsuz etkisi, • Aile şirketlerinin kurumsallaşmaması, • Markalaşma maliyetinin yüksek olması. • İlin niteliksiz göç alması,

7.5. Gelişim Bileşenlerinin Bulunabilirliği

Ekonomik gelişmeyi doğrudan etkileyen ve bu sebeple de “**Gelişim Bileşenleri**” olarak adlandırılabilir olan coğrafi yapı, teknik ve sosyal alt yapı ile sanayi ve turizm sektörlerinin yeterlilikleri, sermayenin, ham maddenin, teknolojinin ve iş gücünün vb. bulunabilirlikleri açısından İzmir ilinde mevcut durum aşağıda verilmiştir.

İzmir ili için belirlenen 20 gelişim bileşeninin 17’sinin yeterli, 3’ünün kısmen yeterli olduğu değerlendirilmektedir. Bölgede gelişim bileşenleri açısından yetersiz düzeyde olan herhangi bir faktör bileşeni bulunmamaktadır.

Gelişim Bileşenleri Tablosundan da görüleceği gibi, İzmir ilinin sahip olduğu coğrafi özellikler, bölgede gerek tarımsal üretim açısından gerekse sanayi sektörü açısından önemli bir potansiyel yaratmaktadır.

İzmir ilinde coğrafi yapı ve iklim özellikleri tarımsal üretim için uygundur. İzmir ili arazisinin %28.2’si tarım arazisi olup tarıma elverişli arazinin büyük bir bölümü tarla alanı ve meyve alanı olarak kullanılmaktadır. İl tarımının en gelişkin kolu bitkisel üretimdir. İzmir ili bitkisel ürünler üretimi içinde ise başta meyve ürünleri olmak üzere tarla ürünleri ile sebze ürünleri önemli bir ağırlığa sahiptir.

Tarımsal faaliyetler içinde hayvancılık da özel bir ağırlığa sahiptir. İzmir il toprakları hayvancılık için uygun bir zemin oluşturmakta, il hayvan varlığı içerisinde ise ağırlıklı olarak

büyükbaş hayvanlardan sığır bulunmaktadır. Küçükbaş hayvan yetiştiriciliği de hayvancılık faaliyetleri açısından önem taşımaktadır.

Tablo 143: İzmir İli Gelişim Bileşenleri Tablosu

BİLEŞENLER		BULUNABİLİRLİK DÜZEYİ		
		Yeterli	Kısmen Yeterli	Yetersiz
Coğrafi Yapı		✓		
Pazara Yakınlık		✓		
Teknik Alt Yapı	Kara Yolu Ulaşımı	✓		
	Demir Yolu Ulaşımı	✓		
	Hava Yolu Ulaşımı	✓		
	İletişim	✓		
	Enerji	✓		
Sosyal Alt Yapı	Eğitim	✓		
	Sağlık	✓		
Turizm Kaynaklarının Bulunabilirliği		✓		
Turizm Altyapı Yatırımları			✓	
Teknoloji ve İnovasyon (Yenilikçilik)		✓		
Girişimci Potansiyelinin Varlığı			✓	
İşgücü		✓		
Üst Düzey Yönetici ve Teknik Personel		✓		
Sermaye			✓	
Hammadde		✓		
Organize Sanayi Bölgesi		✓		
Küçük Sanayi Siteleri		✓		
Üniversite-Sanayi İşbirliği		✓		

İzmir’de turizm faaliyetleri daha çok deniz turizmi odaklı olup, tarihi ve kültürel eserlerin yanı sıra termal-sağlık turizmi, doğa turizmi, dağ turizmi, kış turizmi, kongre turizmi açısından da çok büyük bir potansiyel arz etmektedir. Ancak, bu potansiyelin yeterince değerlendirilemediği görülmekte, bunda da koordinasyon ve organizasyon yetersizliklerinin payı olduğu düşünülmektedir.

İzmir ilinde kurulu olan ve alt yapı itibarıyla gelişmiş organize sanayi bölgelerinin bulunması, sanayi alanında yatırımcılara büyük avantajlar sağlamaktadır. Bölgede yer alan organize sanayi bölgelerinin sahip olduğu özellikler (alt yapı, enerji, ulaşım vs) sanayicilere, yatırım ve

işletme döneminde avantajlar sağlamanın yanı sıra, rekabet gücünün olumlu yönde gelişmesine de katkı sağlamaktadır.

İzmir ili, tarımsal ve hayvansal ürünlerle birlikte imalat sanayiinin gelişmesine paralel olarak çeşitliliği fazla olan sınai ürünleri ile iç ve dış ticari faaliyetlerin yoğun olduğu bir ildir. İzmir’de ticarete konu olan mallar açısından, tarımsal ve hayvansal ürünler önemini devam ettirmekte olup, makine ve teçhizat, tarıma dayalı işlenmiş ürünler, giyim eşyası, lastik-plastik ürünleri, metal işleme, tekstil, otomotiv yan sanayii ilde ticaret konusu olan sanayi ürünlerindedir. İzmir’de imalat sanayinin gelişmesi, dış ticaretin de gelişmesine neden olmuştur.

Bankacılık sektörü açısından, İzmir ili değerlendirildiğinde, mevduat düzeyi ve kredi kullanımı bakımından, ilin Türkiye geneline göre daha gelişmiş olduğu görülmektedir. İzmir ilinde 2011 yılı itibarıyla mevduat tutarı 20,045 milyon USD olup Türkiye’deki toplam mevduatın %5.4’ünü, kullandırılan kredi tutarı ise 19,716 milyon USD olup Türkiye’de kullandırılan toplam kredi tutarının %5.6’sını oluşturmaktadır.

Mevduat ve kredi düzeyleri açısından iller arası sıralamada İstanbul ve Ankara’dan sonra üçüncü sırada yer alan İzmir, gerek 5,055 USD kişi başına mevduat ile gerekse 4,972 USD kişi başına kredi miktarları açısından Türkiye geneline göre daha iyi bir görünüm sergilemektedir.

Ancak, ildeki kredi mevduat oranı incelendiğinde 2007 yılına kadar olan dönemde kredi/mevduat oranının %50’ler mertebesinde olduğu, başka bir ifadeyle finansman ihtiyaçlarının giderilmesinde bankacılık sektörünün kredi olanaklarının yeterince kullanılmadığı görülmektedir. Ancak 2007’de %70 düzeylerine çıkan kredi mevduat oranı, ekonomik krizin en fazla hissedildiği 2009 yılında %66 düzeyine inmekle birlikte 2010’da %81, 2011’de ise %98 düzeyine kadar yükselmiştir. Başka bir ifadeyle son yıllarda İzmir’de bankacılık sektöründe kredi imkanlarından yararlanma düzeyi oldukça yükselmiştir.

Üretim prosesinin önemli bileşenlerinden biri olan eğitimli insan gücü açısından herhangi bir önemli problemin olmadığı İzmir’de, mesleki eğitim açısından birtakım eksiklikler bulunmakta (özellikle deneyim açısından), bazı iş kollarında (giyim eşyası imalatı, metal işleme ve makine sektörlerinde) nitelikli işgücü temini konusunda sorunlar yaşanmaktadır.

8. BÖLGENİN GELİŞİM POTANSİYELİ VE ÖNERİLEN YATIRIM KONULARI

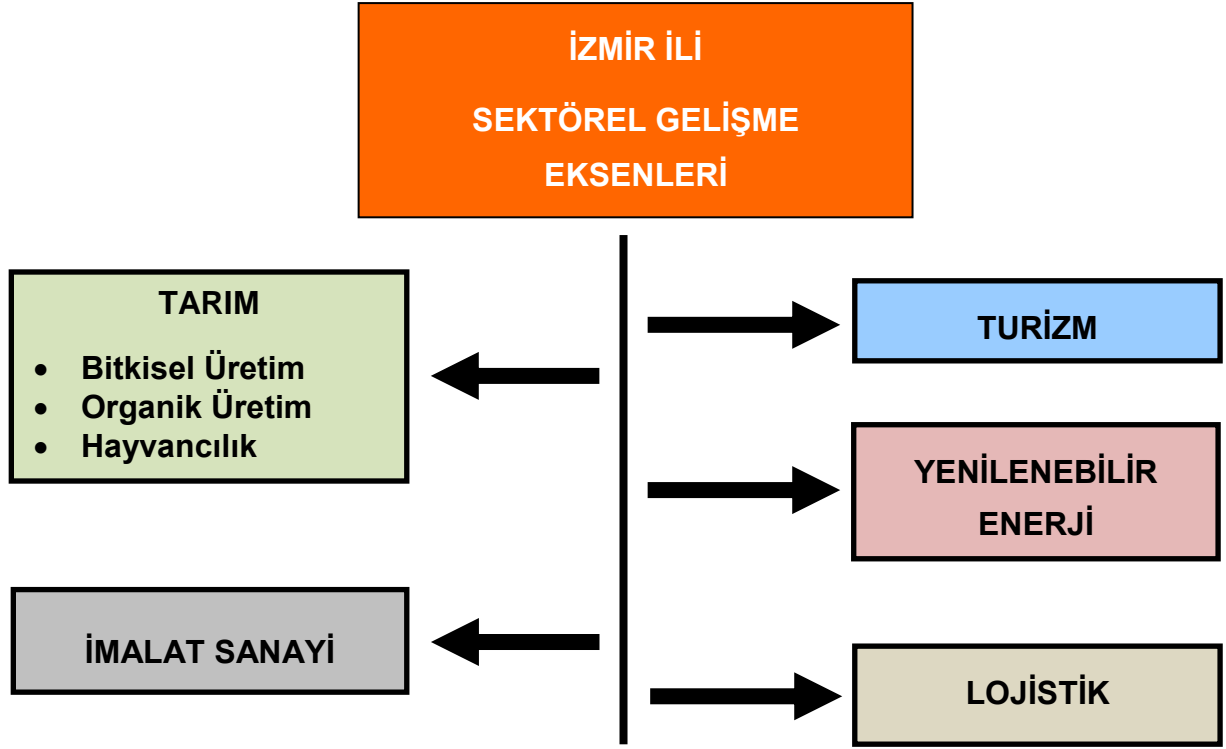
8.1. Bölgenin Sektörel Gelişme Eksenleri

İzmir ilinin sahip olduğu kaynaklar ve bu kaynakların kullanılabilme potansiyelleri ve ayrıca yeni teşvik sisteminde düzey 2 bölgeleri bazında belirlenen sektörel teşvikler dikkate alındığında İzmir ili temel olarak beş ana sektör çerçevesinde gelişme potansiyelinin bulunduğu tespit edilmiştir. Bu sektörel gelişme eksenleri, bölgenin tarım, tekstil gibi geleneksel yapı arz eden sektörlerini kapsadığı gibi, aynı zamanda yeni gelişim alanlarını içeren sektörleri de kapsamaktadır.

İzmir Bölgesi sektörel gelişme eksenleri tespit edilirken; yerel dinamiklere ve içsel potansiyele dayalı gelişmenin sağlanmasına özen gösterilmiş ve bölgede rekabet gücünün artırılması, istihdamın artırılması, sosyal kalkınmanın sağlanması ve bölgesel gelişmenin sağlanması temel gelişme stratejileri dikkate alınmıştır.

Bu kapsamda, tarımsal yapının etkinleştirilmesi, sanayi ve hizmetler sektöründe yüksek katma değerli üretim yapısına geçişin sağlanması amacıyla yönelik olarak aşağıda belirtilen sektörler ön plana çıkmıştır.

- 1. Tarım**
- 2. İmalat sanayi**
- 3. Turizm**
- 4. Yenilenebilir Enerji**
- 5. Lojistik**

8.2. Bölge İçin Önerilen Yatırım Konularının Tespiti

İzmir ili için önerilen yatırım konularının tespitinde öncelikle İzmir ilinin sahip olduğu kaynaklar ve bu kaynakların kullanılabilme potansiyelleri dikkate alınmakla birlikte, özellikle imalat sanayine yönelik yatırım önerilerinin belirlenmesinde çeşitli teknikler de kullanılmıştır. Bu tekniklerin başında sektörel yatırım eğilimleri; kümelenme analizleri sonucunda öne çıkan ve yükselme potansiyeli gösteren imalat sanayi sektörleri; sektörel performans; sektörlerin üretim yapısı ve sektörlerarası etkileşim kriterlerini dikkate alan girdi-çıkı analizleri gelmektedir.

İzmir için öne çıkan ve gelişme potansiyeli gösteren imalat sanayi sektörlerinin belirlenmesinde daha önceki bölümde gerçekleştirilen kümelenme analizi sonuçlarından da yararlanılmıştır. Gerek literatürde gerçekleştirilen çalışmalar, gerekse de kriterlerin özellikleri dikkate alındığında; kümelenmede önem verilmesi gereken kriterlerin istihdam ve ciro olduğu düşünülmektedir. Çok sayıda işyerine sahip olan sektörlerle çok hasıla yaratan ya da yüksek istihdam gösteren sektörlerin önemlilikleri ve temsil gücü düşünüldüğünde ağırlığın son iki kriterde yoğunlaşacağı açıktır.

Bu değerlendirmelerin yanı sıra, bir sektörün bölge, ülke ve hatta dünya bazında rekabetçi olabilmesinin yalnızca bu sektörün belirli bir bölgede yoğunlaşması ile ilgili olmadığı da unutulmamalıdır. Genel olarak, ülke genelinde rekabetçilik özelliği gösteren bir sektör için bölgede/ilde de bu sektörün gelişmesine elverişli imkânların bulunmuş olması/bulunması önemli bir pozitif katkı sağlayacaktır. Ayrıca, imalat sanayinde bir sektörün kendisine girdi tedarik eden (buradaki girdi geniş anlamda tüm üretim girdileri olarak kullanılmaktadır) sektörlerin ürünlerine ve üretim faktörlerine kolayca erişim imkânına sahip olmasının da bu sektörlerin rekabetçiliğini artıracakı kesindir.

Diğer yandan, nihai ürünü ara malı niteliğinde olan sektörlerde de (ana metal ve kauçuk/plastik ürünleri sektörleri gibi) bu sektör ürünlerini girdi olarak talep edecek sektörlerin varlığı ya da gelişme imkânının olması da önemli bir diğer noktadır.

Sektörel performans değerlendirmesinde Türkiye Kalkınma Bankası Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Müdürlüğü tarafından yapılan performans analiz bulguları kullanılmıştır. Çalışmada performans ölçümü, NACE Rev.2 bazında ikili düzeyde imalat sanayinin 23 ana sektörü için ve üçlü düzeyde (verisi bulunan) 78 alt faaliyet kolu için ayrı ayrı yapılmıştır.

İkili performans sıralamasında sektörler; Üretim Endeksi, Kapasite Kullanım Oranları, Dış Ticarete Rekabet Gücü (RCA), İhracat, İstihdam Endeksi, Çalışan Kişi Başına Verimlilik Endeksi, Ciro ve Fiyat Artışları (ÜFE) kriterleri bazında 2005-2011 dönemi için analiz edilerek, her bir sektörün bu kriterler bazında gösterdiği yıllık değişimlerinden hareketle, dönem genelindeki performans sıralaması hesap edilerek, en yüksek performans gösterenden en düşük performans gösterene göre sektörler sıralanmıştır.

Üçlü performans sıralamasında ise sektörler; Üretim Endeksi, KKO, İstihdam Endeksi, Dış Ticarete Rekabet Gücü (RCA) ve Verimlilik endeksleri kullanılarak aynı dönem için sektörel performans sıralaması gerçekleştirilmiştir. Üçlü düzey bazında yapılan bu performans sıralaması, İzmir'deki sektörel bazda potansiyel imalat sanayi yatırım konularının belirlenmesinde ana referans noktasını oluşturmaktadır.

Sektörlerarası etkileşim için Girdi-Çıktı Analizi kullanılarak elde edilecek imalat sanayi alt sektörlerinin yapısal analizinin bulgularından yararlanılacaktır. Bu noktada bilhassa sektörlerin bağlantı etkilerinin analizi (doğrudan geri ve doğrudan ileri bağlantı, doğrudan toplam geri bağlantı ve toplam ileri bağlantı) önem taşımaktadır.

8.2.1. İmalat Sanayi Rekabet ve Performans Analizi

Bu bölümde imalat sanayi alt sektörlerinin Nace Rev. 2 sınıflamasına göre (2'li ve 3'lü ayırında ayrı ayrı olmak üzere) Üretim Endeksi, İstihdam Endeksi, Verimlilik Endeksi, Ciro Endeksi, İhracat, Dış Ticarete Rekabet Gücü (RCA), Kapasite Kullanım Oranı (KKO) ve Üretici Fiyat Endeksi (ÜFE) kriterlerinden oluşan geniş bir veri setiyle analiz edilerek karşılaştırmalı bir performans değerlendirmesi yapılacaktır. Bunun için aşağıda belirtilen kriterler ve ölçü birimleri kullanılmıştır.

Tablo 144: Performans Analizinde Kullanılan Kriterler

Kriterler	Ölçü Birimi
Üretim Endeksi	Endeks (2005=100)
Kapasite Kullanım Oranı	Yüzde
İhracat	Milyon USD
Verimlilik Endeksi	Endeks (2005=100)
Dış Ticarete Rekabet Gücü	RCA Skorları
Üretimde Çalışanlar Endeksi	Endeks (2005=100)
Ciro Endeksi	Endeks (2005=100)
Üretici Fiyat Endeksi (ÜFE)	Yüzde Değişim (2003=100)

Kaynak: RCA skorları tarafımızca hesaplanmış olup, diğer veriler TÜİK'den elde edilmiştir.

Çalışmada, Nace Rev. 2 sınıflamasına göre imalat sanayiinin 23 alt sektörü ve 3'lü ayırında da verisi bulunan 78 alt sektörü, inceleme dönemi olarak da 2005-2011 dönemi seçilmiş ve yıllık veriler kullanılmıştır. İmalat sanayi alt sektörlerinin seçilen kriterlere ilişkin dönemsel değerleri hem düzey veriler hem de önceki yıla göre yüzde değişimler olarak hesaplanmıştır. Sonrasında, sektörler 8 kriter bazında düzey değerlerine ve bir önceki yıla göre hesaplanan yüzde değişimler itibarıyla (en yüksek değer ya da en yüksek yüzde değişim gösteren sektör ilk sırada olacak şekilde) sıralanmıştır. Bu analiz her yıl için ayrı ayrı yapılarak, kriterlerin her birine göre sektörlerin sıra değerleri elde edilmiştir (2 dijitte 23 sektör olduğundan her bir kritere göre sektörler 1 ile 23 arasında sıralanmıştır). Bu sıra değeri sektörün o kriterden aldığı "skor" olarak kabul edilmiştir. Her kriter için sektörlerin 2006-2011 yılları için 6 yıl boyunca aldıkları bu skorlar yatay olarak toplanarak, söz konusu kritere ait toplulaştırılmış dönem skoru elde edilmiştir. Söz konusu 8 kriterin aldıkları dönem skorlarının toplanmasıyla da toplam skor elde edilmiştir. Yüksek skor, sektörün kriterlerin çoğunda alt sıralarda kaldığını göstereceği için o sektörün zayıf performans gösterdiğinin, düşük skor ise o sektörün genellikle üst sıralarda yer aldığının göstergesi olacaktır. Bu anlamda her bir kriter için söz konusu 2005-2011 döneminde 6 yıl için hesaplama yapıldığında (2005 baz yılı

olduğundan) en iyi skor $6*1=6$ iken, en kötü skor $6*23=138$ olacaktır. “Yıllık” skor değerinde ise 8 kriter olduğundan en iyi yıl skoru $8*1=8$, en kötü skor ise $8*23=184$ olacaktır. “Toplam skor” değerinde ise 8 sektör ve 6 yıl olduğu için en iyi skor, $8*6*1=48$, en kötü skor da $8*6*23=1,104$ olacaktır.

Aşağıdaki tabloda 2005-2011 döneminde imalat sanayi sektörlerinin 2’li ayırmada, 8 performans kriteri bazında aldıkları skorlara göre 23 sektör içindeki sıra değerleri ve tüm kriterlerde aldıkları skorların toplamıyla elde edilen genel sıraları gösterilmektedir. Tablonun okunmasını dair “gıda” sektörü ele alındığında; sektörün 23 imalat sanayi sektörü içinde üretim Endeksinde 21., İstihdam endeksinde 4., Verimlilikte 18., Ciro Endeksinde 10., İhracatta 7., RCA Endeksinde 3., KKO’da 21. ve ÜFE’de 9. sırada olduğu görülmektedir. Sektör sıra numaralarına göre alfabetik olarak sıralama yapılan tabloya göre 23 sektörlü imalat sanayi analizinde toplam skor açısından en başarılı sektör (406 skor değeri alan) 24 kodlu “Ana Metal Sanayi” sektörüdür. Onu (416 skor değeriyle) 27 kodlu “Elektrikli Teçhizat” sektörü ve (445 skora sahip olan) “Metal Eşya” sektörü izlemektedir. En kötü performans sergileyen sektörler ise (678 skor değeriyle) 26 kodlu “Bilgisayar, Elektronik ve Optik”, (707 skor değeriyle) 32 kodlu “Diğer İmalatlar” ve (720 skor değeriyle) 12 kodlu “Tütün Ürünleri” sektörleridir.

Tablo 145: 2005-2011 Dönemi Toplaştırılmış Sonuçlarına Göre Kriterler Bazında Sektörlerin Sıra Değerleri

Sektör	Üretim E.	İstihdam E.	Verimlilik E.	Ciro End.	İhracat	RCA	KKO	ÜFE	Genel
10-Gıda	21	4	18	10	7	3	21	9	8
11-İçecek	22	12	23	19	23	8	18	5	19
12-Tütün	17	22	21	21	21	12	14	14	23
13-Tekstil	20	20	19	18	5	4	19	13	13
14-Giyim Eşyası	23	23	17	17	3	1	23	20	18
15-Deri ve Ürünleri	17	11	22	13	17	16	11	4	15
16-Ağaç, Ağaç ürünleri	1	16	1	12	18	15	8	15	10
17-Kâğıt ve Ürünleri	13	13	4	9	16	19	3	17	16
18-Basım Yayın	7	9	3	22	22	18	5	8	17
19-Kok kömürü, rafine petrol	15	13	4	16	4	17	4	1	4
20-Kimyasal Ürünler	12	15	8	13	8	22	2	16	14
21-Eczacılık	9	7	14	20	20	23	1	18	19
22-Kauçuk&Plastik	9	2	20	4	10	7	17	11	5
23-Mineral Ürünler	17	19	14	11	12	2	22	6	11
24-Ana Metal	11	6	13	2	1	11	10	2	1
25-Metal Eşya	6	8	9	3	11	6	16	3	3
26- Bilg. Elekt. Optik	8	21	6	7	15	21	5	22	21
27-Elektrikli Teçhizat	3	1	6	5	5	10	12	7	2
28-Makine-Ekipman	5	3	11	5	9	20	7	11	7
29-Motorlu kara taşıtı	3	4	12	8	2	9	15	20	6
30-Diğer Ulaşım Araç.	2	16	2	1	18	14	9	23	9
31-Mobilya	13	9	10	15	14	5	20	10	12
32-Diğer İmalatlar	16	18	14	23	13	13	13	19	22

Her bir performans kriterine göre en iyi performans gösteren sektörlerin sıralandığı aşağıdaki tabloya göre “Üretim Endeksi” ve Verimlilik kriterlerinde 16 kodlu Ağaç ve Ağaç Ürünleri, İstihdam Endeksi kriterinde 27 kodlu “Elektrikli Teçhizat” sektörü, Ciro Endeksinde 30 kodlu “Diğer Ulaşım Araçları”, İhracat kriterinde 24 kodlu Ana Metal sektörü, RCA Endeksinde 14 kodlu Giyim Eşyası, KKO’nda 21 kodlu Temel Eczacılık sektörü ve nihayet ÜFE Endeksinde ise 19 kodlu Kok Kömürü ve Rafine Petrol ürünleri sektörü en düşük skor değerlerini alarak en iyi performans gösteren sektör konumundadırlar. Aşağıda yer alan tablo yardımıyla seçilen herhangi bir kriter için en iyi ve en kötü performans gösteren sektörler belirlenebilmektedir.

Tablo 146: Her Kriter Bazında En İyi Skor Değerine Göre Sektörler

Sıra No	Üretim Endeksi		İstihdam Endeksi		Verimlilik Endeksi		Ciro Endeksi		İhracat		RCA		KKO		ÜFE	
	Sektör Kodu	Skor	Sektör Kodu	Skor	Sektör Kodu	Skor	Sektör Kodu	Skor	Sektör Kodu	Skor	Sektör Kodu	Skor	Sektör Kodu	Skor	Sektör Kodu	Skor
1	16	34	27	31	16	32	30	8	24	14	14	6	21	16	19	19
2	30	47	22	48	30	34	24	32	29	18	23	14	20	23	24	23
3	27	55	28	50	18	59	25	36	14	30	10	19	17	27	25	27
4	29	55	10	51	17	64	22	42	19	35	13	27	19	32	15	33
5	28	60	29	51	19	64	27	48	13	36	31	28	18	43	11	42
6	25	64	24	53	26	66	28	48	27	36	25	37	26	43	23	45
7	18	66	21	57	27	66	26	61	10	51	22	44	28	47	27	48
8	26	69	25	59	20	69	29	62	20	54	11	48	16	53	18	54
9	21	72	18	69	25	71	17	64	28	57	29	54	30	61	10	56
10	22	72	31	69	31	73	10	67	22	60	27	60	24	62	31	58
11	24	73	15	70	28	74	23	68	25	61	24	73	15	64	22	67
12	20	74	11	73	29	75	16	72	23	76	12	76	27	72	28	67
13	17	75	17	77	24	76	15	77	32	86	32	77	32	79	13	71
14	31	75	19	77	21	77	20	77	31	89	30	81	12	80	12	72
15	19	76	20	82	23	77	31	79	26	91	16	85	29	88	16	92
16	32	77	16	84	32	77	19	80	17	97	15	97	25	90	20	94
17	12	78	30	84	14	80	14	89	15	99	19	107	22	92	17	97
18	15	78	32	85	10	81	13	93	16	100	18	109	11	96	21	99
19	23	78	23	87	13	82	11	102	30	100	17	110	13	108	32	108
20	13	90	13	94	22	83	21	108	21	109	28	113	31	116	14	111
21	10	91	26	98	12	90	12	111	12	113	26	123	10	120	29	111
22	11	93	12	100	15	92	18	114	18	116	20	130	23	121	26	127
23	14	104	14	107	11	94	32	118	11	128	21	138	14	123	30	135

Sektörlerin toplam skorlarına göre her yıl için nasıl bir performans gösterdiği aşağıda yer alan tablo yardımıyla görülebilmektedir. Buna göre toplam skor bazında en başarılı olan sektörlerden ana metal, elektrikli teçhizat sektörü ve metal eşya sanayi hemen hemen her yıl ilk beş sektör içinde yer alarak, istikrarlı bir seyir izlemektedirler. Gıda ürünlerinin imalatı sektörü 2006’da 15. sırada iken, 2008’de yüksek bir performans göstererek 23 sektör arasından birinci sıraya yükselmiş, ancak küresel krizden sonra tekrar gerileme gösterdiği göze çarpmaktadır. İzmir dış ticaretinde önemli yere sahip olan giyim eşyası sektörü ile motorlu kara taşıtları sektörünün ekonomik kriz sonrasında dalgalı bir performans sergiledikleri dikkat çekmektedir.

Tablo 147: Yıllar İtibariyle Sektörlerin Toplam Skorlarına Göre Sıra Değerleri

Sektör	2006	2007	2008	2009	2010	2011
10-Gıda	15	18	1	9	12	7
11-İçecek	22	12	4	21	17	22
12-Tütün	15	23	7	13	23	23
13-Tekstil	11	21	17	10	12	12
14-Giyim Eşyası	13	17	14	20	16	21
15-Deri ve Ürünleri	19	22	9	6	6	19
16-Ağaç, Ağaç ürünleri	1	19	19	11	10	16
17-Kâğıt ve Ürünleri	8	20	13	16	18	16
18-Basım Yayın	18	14	11	17	20	11
19-Kok kömürü ve raf. petrol	5	3	16	14	3	8
20-Kimyasal Ürünler	11	16	21	2	14	20
21-Eczacılık	21	4	20	18	22	14
22-Kauçuk&Plastik	7	10	18	1	7	10
23-Mineral Ürünler	9	15	11	8	10	15
24-Ana Metal	4	2	4	7	1	2
25-Metal Eşya	3	6	4	5	8	1
26- Bilg. Elekt. Optik	23	9	23	15	9	9
27-Elektrikli Teçhizat	2	8	2	2	5	3
28-Makine-Ekipman	14	13	10	12	2	4
29-Motorlu kara taşıtı	9	1	22	4	4	12
30-Diğer Ulaşım Araç.	6	7	3	22	15	6
31-Mobilya	15	5	14	19	19	4
32-Diğer İmalatlar	20	11	8	22	21	18

Aşağıda yer alan tabloda ise okuma kolaylığı sağlaması düşüncesiyle 2006-2011 döneminde her yıl için ve dönem geneli için 8 performans kriteri bazında “toplam skorda” en iyi performans gösteren sektörler sıralaması yer almaktadır. Buna göre en yüksek performans gösteren 24 kodlu “ana metal” ve 27 kodlu “elektrikli teçhizat” sektörlerinin her yıl ilk sıralarda yer alarak istikrarlı bir seyir izlediği, buna karşın en kötü performans sergileyen 12

kodlu tütün ürünleri ve 32 kodlu diğer imalatlar sektörlerinin düşük performansının genel olarak yıllara yaygın olduğu görülmektedir.

Tablo 148: Sektörlerin Yıllar İtibariyle En İyi Skor Değerine Göre Sıralanması

Sıra No	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Genel Toplam	
	Sektör Kodu	Sektör Kodu	Sektör Kodu	Sektör Kodu	Sektör Kodu	Sektör Kodu	Sektör Adı	Skor
1	16	29	10	22	24	25	24-Ana Metal	406
2	27	24	27	20	28	24	27-Elektrikli Teçhizat	416
3	25	19	30	27	19	27	25-Metal Eşya	445
4	24	21	11	29	29	28	19-Kok kömürü, rafine petrol	490
5	19	31	24	25	27	31	22-Kauçuk&Plastik	508
6	30	25	25	15	15	30	29-Motorlu kara taşıtı	514
7	22	30	12	24	22	10	28-Makine-Ekipman	516
8	17	27	32	23	25	19	10-Gıda	536
9	23	26	15	10	26	26	30-Diğer Ulaşım Araç.	550
10	29	22	28	13	16	22	16-Ağaç, Ağaç ürünleri	552
11	13	32	18	16	23	18	23-Mineral Ürünler	566
12	20	11	23	28	10	13	31-Mobilya	587
13	14	28	17	12	13	29	13-Tekstil	601
14	28	18	14	19	20	21	20-Kimyasal Ürünler	603
15	10	23	31	26	30	23	15-Deri ve Ürünleri	610
16	12	20	19	17	14	16	17-Kâğıt ve Ürünleri	611
17	31	14	13	18	11	17	18-Basım Yayın	630
18	18	10	22	21	17	32	14-Giyim Eşyası	650
19	15	16	16	31	31	15	11-İçecek	676
20	32	17	21	14	18	20	21-Eczacılık	676
21	21	13	20	11	32	14	26- Bilg. Elektronik, Optik	678
22	11	15	29	30	21	11	32-Diğer imalatlar	707
23	26	12	26	32	12	12	12-Tütün	720

3'lü Dijitte Performans Analizi

Bu analizde veri seti olarak, Üretim Endeksi, İstihdam Endeksi, Verimlilik Endeksi, Dış Ticarete Rekabet Gücü (RCA) ve Kapasite Kullanım Oranı (KKO) kullanılmıştır. 2005 ve 2006 yıllarında KKO verisi bulunmadığından 2005, 2006 ve 2007 yıllarında 4 kriter, 2008-2011 döneminden itibaren ise 5 kriter bazında performans analizi yapılmıştır. Analiz tıpkı 2 dijite performans analizinde olduğu gibi aynı yöntemle, skor değeri hesaplamasıyla yapılmıştır. İmalat sanayi alt sektörlerinin seçilen kriterlere ilişkin dönemsel değerleri hem düzey veriler hem de yüzde değişimler olarak hesaplanmıştır. Sonrasında, sektörler 5 kriter bazında düzey değerlerine ve bir önceki yıla göre hesaplanan yüzde değişimler itibariyle (en yüksek değer ya da en yüksek yüzde değişim gösteren sektör ilk sırada olacak şekilde) sıralanmıştır. Bu analiz her yıl için ayrı ayrı yapılarak, kriterlerin her birine göre sektörlerin sıra değerleri elde edilmiştir (3 dijitte 78 sektörün verisi olduğundan her bir kriterde göre sektörler 1 ile 78 arasında sıralanmıştır). Bu sıra değeri sektörün o kriterden aldığı "skor" olarak düşünülmüştür. Her kriter için sektörlerin 2006-2011 yılları için 6 yıl boyunca aldıkları bu

skorlar yatay olarak toplanarak, söz konusu kritere ait toplulaştırılmış dönem skoru elde edilmiştir. Söz konusu 5 kriterin aldıkları dönem skorlarının toplanmasıyla da toplam skor elde edilmiştir (Tablo 149). Üçlü dijite göre imalat sanayi sektör adları ve kodları sıralaması EK 4’de verilmiştir.

Tablo 149: Üçlü Dijitte En İyi Skor Elde Eden Sektörler ve Skorları Sıralaması

	Sektör NACE Kodu ve Sektör Adı	Skor
A GRUBU	275- Ev Aletleri İmalatı	115
	103- Sebze ve Meyvelerin İşlenmesi ve Saklanması	137
	236- Beton, Çimento ve Alçıdan Yapılmış Eşyaların İmalatı	148
	221- Kauçuk Ürünlerin İmalatı	152
	251- Metal Yapı Malzemeleri İmalatı	152
	239- Aşındırıcı Ürünlerin ve Başka Yerde Sınıflandırılmamış Metalik Olm. Min. Ür. İm.	154
	272- Akümülatör ve Pil İmalatı	154
	232- Ateşe Dayanıklı (Refrakter) Ürünlerin İmalatı	160
	291- Motorlu Kara Taşıtlarının İmalatı	163
	107- Fırın ve Unlu Mamuller İmalatı	166
	235- Çimento, Kireç ve Alçı İmalatı	167
	162- Ağaç, Mantar, Kamış ve Örgü Malzeme Ürünü İmalatı	175
	252- Metal Tank, Rezervuar Ve Muhafaza Kapları İmalatı	181
	273- Kablolamada Kullanılan Teller ve Kablolar İle Gereçlerin İmalatı	183
	242- Çelikten Tüpler, Borular, İçi Boş Profiller ve Benzeri Bağlantı Parçalarının İmalatı	189
	293- Motorlu Kara Taşıtları İçin Parça ve Aksesuar İmalatı	189
	255- Metallerin Dövülmesi, Preslenmesi, Baskılanması ve Yuvarlanması; Toz Metalürjisi	190
	253- Buhar Jeneratörü İmalatı, Merkezi Isıtma Sıcak Su Kazanları (Boylarları) Hariç	196
	222- Plastik Ürünlerin İmalatı	197
	105- Süt Ürünleri İmalatı	200
	143- Örme (Trikotaj) ve Tığ İşİ (Kroşe) Ürünlerin İmalatı	204
	241- Ana Demir ve Çelik Ürünleri İle Ferro Alaşımların İmalatı	205
	303- Hava Taşıtları ve Uzay Araçları İle Bunlarla İlgili Makinelerin İmalatı	207
	233- Kilden İnşaat Malzemeleri İmalatı	208
	281- Genel Amaçlı Makinelerin İmalatı	209
	310- Mobilya İmalatı	209
B GRUBU	245- Metal Döküm Sanayii	210
	274- Elektrikli Aydınlatma Ekipmanlarının İmalatı	211
	139- Diğer Tekstil Ürünlerinin İmalatı	214
	234- Diğer Porselen ve Seramik Ürünlerin İmalatı	214
	231- Cam ve Cam Ürünleri İmalatı	217
	254- Silah ve Mühimmat (Cephane) İmalatı	217
	279- Diğer Elektrikli Ekipmanların İmalatı	218
	309- Başka Yerde Sınıflandırılmamış Ulaşım Araçlarının İmalatı	227
	106- Öğütülmüş Tahıl Ürünleri, Nişasta ve Nişastalı Ürünlerin İmalatı	228
	301- Gemi ve Tekne Yapımı	228
	284- Metal İşleme Makineleri ve Takım Tezgahları İmalatı	231

Tablo 149'un Devamı

	Sektör NACE Kodu ve Sektör Adı	Skor
B GRUBU	271- Elektrik Motoru, Jeneratör, Transformatör İle Elektrik Dağıtım ve Kont. Cih. İm.	233
	142- Kürkten Eşya İmalatı	237
	244- Değerli Ana Metaller ve Diğer Demir Dışı Metallerin İmalatı	237
	202- Haşere İlaçları ve Diğer Zirai-Kimyasal Ürünlerin İmalatı	239
	101- Etin İşlenmesi ve Saklanması İle Et Ürünlerinin İmalatı	241
	261- Elektronik Bileşenlerin Ve Devre Kartlarının İmalatı	241
	292- Motorlu Kara Taşıtları Karoseri (Kaporta) İmalatı; Römork ve Yarı Römork İm.	241
	161- Ağaçların Biçilmesi ve Planyalanması	242
	203- Boya, Vernik ve Benzeri Kaplayıcı Maddeler İle Matbaa Mürekkebi ve Macun İm.	242
	205- Diğer Kimyasal Ürünlerin İmalatı	245
	109- Hazır Hayvan Yemleri İmalatı	246
	329- Başka Yerde Sınıflandırılmamış İmalatlar	247
	283- Tarım ve Ormanlık Makinelerinin İmalatı	250
	237- Taş ve Mermerin Kesilmesi, Şekil Verilmesi ve Bitirilmesi	258
	321- Mücevherat, Bijuteri Eşyaları ve İlgili Ürünlerin İmalatı	263
C GRUBU	141- Kürk Hariç, Giyim Eşyası İmalatı	264
	102- Balık, Kabuklu Deniz Hayvanları ve Yumuşakçaların İşlenmesi ve Saklanması	269
	264- Tüketici Elektronik Ürünlerinin İmalatı	269
	181- Basım Ve Basım İle İlgili Hizmet Faaliyetleri	271
	110- İçeceklerin İmalatı	272
	265- Ölçme, Test ve Seyrüsefer Amaçlı Alet ve Cihazlar İle Saat İmalatı	272
	302- Demir Yolu Lokomotifleri ve Vagonlarının İmalatı	272
	151- Derinin Tabaklanması ve İşlenmesi; Bavul, El Çantası, Kürkün İşlenmesi	274
	120- Tütün Ürünleri İmalatı	275
	289- Diğer Özel Amaçlı Makinelerin İmalatı	275
	282- Genel Amaçlı Diğer Makinelerin İmalatı	278
	131- Tekstil Elyafının Hazırlanması ve Bükülmesi	283
	192- Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri İmalatı	283
	108- Diğer Gıda Maddelerinin İmalatı	291
	152- Ayakkabı, Bot, Terlik Vb. İmalatı	294
	212- Eczacılığa İlişkin İlaçların İmalatı	294
	204- Sabun ve Deterjan, Temizlik ve Parlaticı Mad.; Parfüm; Kozm. ve WC Malz. İm.	295
	243- Çeliğin İlk İşlenmesinde Elde Edilen Diğer Ürünlerin İmalatı	296
	171- Kağıt Hamuru, Kağıt ve Mukavva İmalatı	298
	172- Kağıt ve Mukavva Ürünleri İmalatı	318
	201- Temel Kimyasal Maddelerin, Kimyasal Gübre ve Azot Bileşikleri	327
	104- Bitkisel ve Hayvansal Sıvı ve Katı Yağların İmalatı	328
	325- Tıbbi ve Dişçilik İle İlgili Araç ve Gereçlerin İmalatı	329
	263- İletişim Ekipmanlarının İmalatı	331
	206- Suni veya Sentetik Elyaf İmalatı	355
	262- Bilgisayar ve Bilgisayar Çevre Birimleri İmalatı	412

İmalat sanayi 3'lü dijit bazında sektörlerin toplam skorlarına göre sıralandığı yukarıdaki tabloya göre 275 kodlu Ev Aletleri İmalatı ve 103 kodlu Sebze ve Meyvelerin İşlenmesi ve Saklanması sektörleri en iyi performans gösteren sektörler olarak ilk iki sırayı alırken, 206 kodlu 262 kodlu Suni veya Sentetik Elyaf İmalatı ile Bilgisayar ve Bilgisayar Çevre Birimleri İmalatı sektörleri en kötü performans gösteren sektörler olmuşlardır.

Aşağıdaki tabloda ise 2005-2011 döneminde imalat sanayi sektörlerinin 3'lü ayrımda, 5 performans kriteri bazında aldıkları skorlar; kriter, yıl ve toplam skor bazında ayrı ayrı gösterilmektedir.

Tablo 150: Sektörlerin Performans Kriterlerinden Aldıkları Sıra Değerleri (1 ile 78 Arası)

Sırası	Sektör	Üretim E.	İstihdam E.	Verimlilik	RCA	KKO	Sırası	Sektör	Üretim E.	İstihdam E.	Verimlilik	RCA	KKO
1	101	20	6	40	56	61	40	237	73	73	65	7	51
2	102	62	71	57	32	27	41	239	39	26	44	7	29
3	103	12	58	7	1	64	42	241	37	36	42	33	31
4	104	65	50	59	47	53	43	242	16	18	32	33	75
5	105	28	7	42	30	77	44	243	65	53	57	33	66
6	106	65	14	75	23	57	45	244	18	12	28	55	72
7	107	40	5	66	20	49	46	245	35	24	51	39	43
8	108	77	49	77	20	71	47	251	16	31	19	16	25
9	109	19	4	66	68	17	48	252	14	60	9	16	68
10	110	68	42	73	36	8	49	253	51	32	39	16	4
11	120	53	72	62	43	24	50	254	49	46	56	25	59
12	131	61	66	55	37	36	51	255	21	32	17	38	21
13	139	59	70	59	5	37	52	261	3	62	5	76	7
14	141	76	76	69	4	47	53	262	78	78	72	78	9
15	142	71	68	74	2	21	54	263	75	10	76	77	45
16	143	64	67	63	3	19	55	264	71	75	40	24	2
17	151	54	48	44	53	14	56	265	11	21	13	72	40
18	152	70	41	78	45	5	57	271	33	9	48	44	62
19	161	1	63	1	70	56	58	272	6	2	22	41	64
20	162	2	54	2	40	47	59	273	62	39	52	14	30
21	171	52	74	19	62	14	60	274	24	26	24	46	18
22	172	41	38	32	62	69	61	275	30	3	59	6	23
23	181	22	47	11	57	66	62	279	7	29	4	71	1
24	192	45	50	12	54	76	63	281	5	16	10	64	37
25	201	34	59	13	69	53	64	282	46	11	68	64	32
26	202	32	17	24	48	16	65	283	10	34	27	58	10
27	203	28	44	13	48	12	66	284	22	19	35	58	40
28	204	60	61	46	48	11	67	289	44	13	47	58	53
29	205	50	28	52	48	13	68	291	14	23	16	31	25
30	206	74	65	70	67	51	69	292	57	15	34	19	74
31	212	31	30	30	74	73	70	293	9	25	19	42	44
32	221	13	8	49	28	32	71	301	55	64	8	22	78
33	222	42	22	64	29	32	72	302	4	69	3	75	50
34	231	46	56	36	27	60	73	303	8	1	29	66	63
35	232	43	37	37	15	19	74	309	24	52	6	58	6
36	233	56	55	52	7	3	75	310	38	44	31	26	37
37	234	48	56	38	7	42	76	321	68	77	50	7	57
38	235	36	39	26	7	70	77	325	58	19	71	72	27
39	236	27	35	23	7	32	78	329	26	43	17	52	46

Sektör sıra numaralarına göre sıralama yapılan tablodan herhangi bir sektörün 5 kriterden ayrı ayrı kaçınıcı olduğu görülebilmektedir. Örneğin 101 kodlu “Etim İşlenmesi ve Saklanması İle Et Ürünlerinin İmalatı” sektörü 78 sektörlü imalat sanayi Üretim Endeksinde 20., İstihdam

Endeksinde 6., Verimlilik Endeksinde 40., RCA skorunda 56. ve KKO açısından ise 61. sırada yer almaktadır. Diğer sektörler için de benzer yorumlar yapılabilir.

EK 5 ve EK 6’da yer alan tablolarda sırasıyla her bir “performans kriterinde” en iyi ve en kötü performans sergileyen sektörler ve “her yıl” için en iyi ve en kötü performans sergileyen sektörler sıralaması ve aldıkları skorlar ayrıntılı olarak gösterilmektedir.

8.2.2. Bölgedeki Sektörel Yatırım Eğilimleri

İzmir ilinin iktisadi yapısı ile Türkiye’nin iktisadi yapısı arasındaki benzeşme ve/veya farklılıkların tespit edilmesi yanı sıra, bölgede öne çıkan ve üretimde ağırlık kazanan sektörlerin belirlenmesi açısından sabit sermaye yatırımlarının sektörler itibarıyla analiz edilmesi önem arz etmektedir.

Bu sayede bölgede üretim gücünün nerelere kaydığını ve nerelerde yoğunlaştığını (eğilim olarak da) gözlemlemek mümkün olacaktır. Bu amaçla hazırlanan aşağıdaki tabloda Türkiye geneli ile karşılaştırmalı olarak 2003–2008 dönemi için sabit sermaye yatırımlarının genel iktisadi faaliyetler bazında dağılımı verilmektedir.

Tablo 151: Türkiye ve İzmir için İktisadi Faaliyet Kolları Bazında Sabit Sermaye Yatırımları (% Pay)

Ana Faaliyet Kolu	2003		2004		2006		2007		2008	
	TR	TR31	TR	TR31	TR	TR31	TR	TR31	TR	TR31
Madencilik ve Taş ocakçılığı	0.8	0.4	1.4	1.7	1.0	0.7	1.6	0.9	1.5	1.2
İmalat Sanayi	41.7	67.0	44.1	61.5	38.8	36.4	37.1	60.8	35.7	49.5
Elektrik, Gaz ve Su	13.6	3.8	8.1	4.5	6.5	-	6.4	-	8.3	-
Yapı ve Bayındırlık	3.3	1.8	3.8	2.4	5.4	3.0	6.4	2.4	7.2	4.3
Ticaret ve Onarım	10.8	9.4	18.6	14.7	15.3	18.8	16.6	14.4	16.0	18.4
Otel, Lokanta vb.	4.3	1.6	2.8	2.1	3.8	0.9	3.6	1.3	3.2	2.8
Ulaştırma, Depolama ve Haberleşme	15.4	6.1	15.2	8.0	24.4	33.5	21.0	11.8	21.2	11.1
Gayrimenkul	4.0	8.6	3.0	2.1	2.9	1.9	4.2	2.6	3.6	5.4
Eğitim	3.0	0.6	1.1	1.8	0.6	0.7	0.8	0.4	1.0	1.2
Sağlık İşleri ve Sosyal Hzm.ler	2.7	0.6	1.3	1.1	0.9	0.9	1.8	1.0	1.3	1.5
Diğer Sosyal, Toplumsal ve Kişisel Hizmet Faaliyetleri	0.4	0.2	0.6	0.3	0.4	0.2	0.5	-	0.8	0.3
Dağıtılamayan/Diğer	0.0	0.0	0.0	0.2	0.0	3.3	0.0	4.5	0.0	4.5
Toplam Sektörler	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Kaynak: TÜİK İş İstatistiklerinden kendi hesaplamalarımız

Notlar: 1) 2005 yılına ait veri bulunmamaktadır.

2) “Dağıtılamayan/Diğer” satırı veri gizliliği nedeniyle verisi yayınlanmayan ya da çok küçük değerlere sahip sektörlerin toplamıdır.

Tablo incelendiğinde dikkat çeken ilk husus; İzmir’deki imalat sanayi yatırımlarının toplam yatırımlar içindeki payının Türkiye genelinde aldığı paydan yüksek olmasıdır. Yıllar içinde

dalgalanmalar gösterse de imalat sanayi yatırımları toplam yatırımların hemen hemen yarısını oluşturmaktadır. Sanayi sektörü olarak bakıldığında ise (madencilik ve enerji sektörleri de imalat sanayine dâhil edildiğinde) toplam yatırımların yaklaşık %60'ının sanayi sektöründe olduğu görülmektedir. Sanayi sektörü yatırımlarının toplam yatırım içindeki payı, son dönemlerde yüzde 45'ler civarında olan Türkiye genelinden daha yüksek değere ulaşarak bölgedeki sanayileşme potansiyelini sergilemektedir.

Toplam yatırımlar içinde ikinci sırayı Ticaret ve Onarım sektörüne yapılan yatırımlar almakta ve bu oran açısından Türkiye ve İzmir benzerlik göstermektedir.

Hizmetler sektörünün alt dalı olarak son yıllarda önemli bir gelişme gösteren Ulaştırma, Depolama ve Haberleşme sektörünün Türkiye genelinde toplam yatırımlardan aldığı pay önemli bir düzeye ulaşmıştır. Sektör İzmir'de ve Türkiye'de 2006'da önemli bir yatırım atılımı gerçekleştirmiş görünmektedir. Ancak özellikle 2007 ve 2008 yıllarında, gerçekleştirilen toplam yatırımlardan %11 civarında bir pay alarak Türkiye genelinde aldığı payın altında kalmıştır. Bilhassa lojistik sektörünün gelişimini gösteren bu gösterge, İzmir için gelecek dönemlerde de gelişme potansiyeli göstermesi beklenen bir durumu işaret etmesi bakımından önemlidir.

2003-2008 dönemi için imalat sanayi alt sektörlerine yapılan yatırımların toplam imalat sanayi yatırımları içinde aldığı payları Türkiye ve İzmir bazında görebilmek amacıyla aşağıdaki tablo hazırlanmıştır.

İmalat sanayi ana sektörlerinin toplam imalat sanayi yatırımları içinde aldıkları yüzde payları gösteren tablo verileri incelendiğinde, İzmir'de dönem ortalamasına göre Gıda ve İçecek sektörü en yüksek yatırım payını alırken, onu Plastik ve Kauçuk imalatı ile Kimyasal Maddeler ve Ürünler İmalatı izlemektedir. Gıda ve içecek ürünleri sektörü ile plastik ve kauçuk imalatı sektörlerinin aldığı paylar, Türkiye genelinde aldığı paylar ile paralel bir görünüm arz etmektedir. Türkiye'nin yatırım panoramasından farklı olarak geleneksel sektörlerden Tekstil İmalatı sektörü Türkiye genelinde en fazla yatırımın yapıldığı sektör özelliği taşıırken, İzmir'de yapılan imalat sanayi yatırımlarından ancak %3 civarında pay alabildiği dikkati çekmektedir.

İzmir imalat sanayi yatırımlarında son dönemlerde öne çıkan diğer sektörler olarak; Ana Metal Sanayi, Kara Taşıtları ve Metalik Olmayan Diğer Mineral Ürünlerin İmalatı sektörleri sayılabilir. İmalat sanayi toplam yatırımları içerisinde önem kazanan bu sektörlerin, genelde

Türkiye ortalamalarının altında olmasına rağmen, ilde en fazla yatırımın yapıldığı sektörler arasında öne çıktığı görülmektedir. Bununla birlikte petrol ve petrol ürünlerine yapılan yatırımın veri gizliliği nedeniyle bilinmemesi, İzmir'deki yatırım dağılımı hakkında tam bilgi edinilememesine neden olmaktadır.

Tablo 152: Türkiye ve İzmir için İmalat Sanayi Ana Sektörleri Yatırımları (% Pay)

NACE Rev 1.1. Sektörler	2003		2004		2006		2007		2008		Ortalama	
	TR	TR31	TR	TR31	TR	TR31	TR	TR31	TR	TR31	TR	TR31
15-Gıda&içecek	9.5	7.5	11.7	17.0	8.3	16.3	10.3	8.0	10.8	14.1	10.1	12.6
16-Tütün	4.0	-	7.0	-	0.5	4.8	0.6	4.7	0.4	5.0	2.5	2.9
17-Tekstil	18.7	3.4	17.6	3.0	29.0	3.7	10.2	4.4	6.7	3.9	16.4	3.7
18-Konfeksiyon	5.4	4.1	5.9	3.9	2.5	5.0	2.6	2.5	2.4	3.0	3.8	3.7
19-Deri Mamul.	0.5	0.3	0.7	0.6	0.6	1.4	0.4	1.1	0.6	0.3	0.6	0.7
20-Ağaç&Mantar	1.8	0.3	2.1	0.2	1.1	0.8	1.4	0.1	2.3	0.2	1.7	0.3
21-Kağıt	1.3	2.9	2.5	1.6	2.2	3.2	2.8	3.1	1.8	4.1	2.1	3.0
22-Basım&Yayın	5.2	1.9	1.9	1.5	1.5	5.5	1.4	2.8	1.4	1.8	2.3	2.7
24-Kimyasal Mad.	6.1	4.3	5.6	4.6	5.8	11.6	6.8	8.5	6.3	11.0	6.1	8.0
25-Plastik&Kauçuk	18.1	7.3	5.9	5.4	4.5	9.9	4.7	8.5	8.0	11.4	8.2	8.5
26-Mineral Ürünler	5.0	3.2	6.7	2.7	10.6	11.0	10.1	3.5	10.8	11.1	8.7	6.3
27-Ana Metal	6.1	4.3	5.0	2.2	7.5	3.6	9.8	8.2	14.9	8.8	8.7	5.4
28-Metal Eşya	2.5	2.2	3.6	2.7	3.9	6.9	3.9	3.4	5.4	5.4	3.9	4.1
29- Makine	3.6	2.9	6.4	6.8	7.2	3.9	5.0	2.7	5.4	4.6	5.5	4.2
31- Elekt. Mak.	1.3	0.9	2.4	0.6	1.9	1.2	1.9	1.1	2.7	2.1	2.0	1.2
33-Tıbbi Aletler	0.2	0.2	0.4	0.4	0.3	0.9	0.4	0.4	0.4	1.1	0.3	0.6
34-Kara Taşıtları	6.3	3.3	6.8	3.3	5.4	6.5	7.5	5.1	9.5	3.0	7.1	4.3
35-Diğer Ulaşım Arç	0.7	0.0	1.8	0.1	1.1	0.2	2.5	0.2	6.2	0.3	2.4	0.2
36-Mobilya vd	1.6	0.6	2.7	1.7	1.8	2.1	2.0	1.0	1.5	1.3	1.9	1.3
Dağıtıl./Diğer	3.1	50.5	5.5	42.3	5.6	2.6	18.5	31.4	9.0	8.8	10.8	27.1
Toplam İmalat	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Kaynak: TÜİK İş İstatistiklerinden kendi hesaplamalarımız

Notlar: 1) 2005 yılına ait veri bulunmamaktadır.

2) "Dağıtılamayan/Diğer" satırı veri gizliliği nedeniyle verisi yayınlanmayan ya da çok küçük değerlere sahip sektörlerin toplamıdır.

8.2.3. Sektörlerin Üretim Yapısı, Sektörlerarası Etkileşim ve Kısmi Bağlantı Katsayıları

Sektörlerin üretim yapısı ve sektörlerin birbirlerini etkileme düzeyleri Girdi/Çıktı Analizi kullanılarak incelenecektir. Girdi/Çıktı (I/O) Analizi sektörlerin üretim yapılarını, diğer sektörlerle olan etkileşimlerini gösteren ve ekonomideki sektörel bazda hızlandıran ve çarpan etkilerini hesaplamaya olanak veren bir tekniktir.

2002 için yayınlanan Türkiye I/O tablosunda 59 sektör bulunmaktadır. Burada amaç, özellikle sanayi (ve bilhassa imalat sanayi) sektörünün yapısını incelemek olduğu için 59 sektör 33 sektör halinde toplulaştırılmıştır. Tablo 153’de toplulaştırma yapılan sektörler ve bu sektörlerin toplulaştırıldığı NACE Rev. 1.1. kodları verilmektedir²⁵.

Tablo 153: Toplulaştırma Sonrası Sektörler

NACE Kod ^(§)	Ürünler
01-05	Tarım, Avcılık, Ormançılık, Balıkçılık
10-14	Madencilik
15-16	Gıda, İçki ve Tütün
17	Tekstil
18	Giyim Eşyası, Kürkün İşlenmesi ve Boyanması
19	Derinin Tabaklanması, İşlenmesi, Deriden Mamul Eşya
20	Ağaç ve Mantar Ürünleri
21	Kağıt ve Kağıt Ürünleri
22	Basım ve yayın
23-24	Kok Kömürü, Rafine Edilmiş Petrol, Kimyasal Madde ve Ürünler
25	Plastik ve Kauçuk Ürünleri
26	Metalik Olmayan Diğer Mineral Ürünler
27	Ana Metal Sanayi
28	Metal Eşya
29	Bys Makine ve Teçhizat
30	Büro, Muhasebe ve Bilgi İşlem Makineleri
31	Bys Elektrikli Makine ve Cihazlar
32	Radyo, TV ve Haberleşme Cihazları
33	Tıbbi Aletler, Hassas ve Optik Aletler
34	Motorlu Kara Taşıtı ve Römork
35	Diğer Ulaşım Araçları
36-37	Mobilya; Bys Diğer İmalat ve Yeniden Değerlendirme
40-41	Elektrik, Gaz, Su
45	İnşaat
50-52	Toptan ve Perakende Ticaret, Bakım Onarım
55	Oteller ve Lokantalar
60-64	Ulaştırma, Depolama ve Haberleşme
65-67	Finansal Aracılık
70-74	Gayrimenkul, Kiralama, ARGE
75	Kamu Yönetimi ve Savunma, Zorunlu Sosyal Güvenlik
80	Eğitim Hizmetleri
85	Sağlık İşleri ve Sosyal Hizmetler
90-95	Diğer Toplumsal, Sosyal ve Kişisel Hizmet Faaliyetleri

(§) : Toplulaştırmada, Örneğin; “01-05”, 01 ile 05 NACE kodları arasında kalan “Tarım, Hayvancılık, Balıkçılık ve Ormançılık” sektörlerinin birleştirilmiş halini ifade etmektedir.

²⁵ NACE Rev. 2 sınıflaması ile NACE Rev. 1.1. sınıflaması alt sektörler bazında küçük farklar göstermesine rağmen genel olarak uyumludur. BU nedenle ikili düzeydeki kırılımların temsil ettiği sektörlerin içerikleri aynı kabul edilebilir.

Bu noktada, I/O tablosundan hareketle hesaplanacak bağlantı katsayıları hakkında bilgi vermek gerekirse;

Doğrudan Geri Bağlantı: Herhangi bir sektörün üretimi içinde diğer sektörlerden kullandığı ara girdilerin toplamından hareketle hesaplanmaktadır. “Teknoloji Matrisi (Girdi Katsayıları Matrisi)”nden hareketle hesaplanan doğrudan geri bağlantı katsayısı ise, sektörün toplam üretim değeri “1” olarak kabul edildiğinde, kullanılan ara girdilerin toplam üretime oranlarının toplamından oluşmaktadır. Doğrudan geri bağlantı katsayısının yüksekliği, o sektörün üretim için diğer sektörlerin çıktılarını yüksek oranda kullanmak durumunda olduğunu (sektörün kendisini besleyen gerideki sektörlerle yüksek oranda bağımlı olduğunu) ifade etmektedir. Bir başka ifade ile, yüksek geri bağlantı katsayısı, o sektörün üretimi ile gerisindeki diğer sektörlerin üretimi arasında kuvvetli bir bağlantı olduğunu göstermektedir.

Doğrudan İleri Bağlantı: Belli bir sektör üretiminin diğer sektörler tarafından girdi olarak kullanılan kısmının (toplam ara tüketim) o sektörün ürünlerine olan toplam talebe=tüketime (ara tüketim+nihai tüketim) oranını göstermektedir. Bu anlamda, sektörün toplam üretiminin ne kadarının diğer sektörler tarafından girdi olarak kullanıldığını (ya da sektör üretiminin ne kadarının nihai tüketime gittiğini) ifade etmektedir.

Toplam Geri Bağlantı: “Leontief Ters Matrisi”nden hesaplanmaktadır. Belli bir sektördeki bir birimlik nihai talep artışının yol açtığı toplam üretim artışı, o sektörün toplam geri bağlantı etkisini göstermektedir. Doğrudan geri bağlantıda yalnızca belli bir sektörün üretimindeki diğer sektör girdilerinin payları ifade edilirken; toplam geri bağlantıda belli bir sektöre nihai talep artışı (nihai tüketiciler tarafından yalnızca o sektör ürününe bir birimlik talep artışı) olması neticesinde, hem bu talep artışını, hem de bu talep artışını karşılamak için gerçekleşen üretim artışı nedeniyle diğer sektörlerden tedarik edilen girdi artışı neticesinde ilgili (bağlantılı) tüm sektörlerde ortaya çıkan toplam üretim artışı ifade edilmektedir. Bu anlamda toplam geri bağlantı katsayısı, o sektör ürününe olan talep değişiminin tetiklediği ekonomideki toplam üretim artışını ifade etmektedir.

Toplam İleri Bağlantı: “Leontief Ters Matrisi”nden hesaplanmaktadır. Tüm sektörlerdeki birer birimlik nihai talep artışlarının belli bir sektörün üretiminde yol açtığı artış, o sektörün toplam ileri bağlantı etkisi olarak tanımlanmaktadır. Toplam ileri bağlantıda, ekonomideki

tüm sektörlerin nihai ürünlerine birer birimlik bir talep artışı olduğundan hareketle üretici sektörlerin üretiminin ne kadar arttığı görülmektedir.

Yukarıda belirtilen tanımlamalar doğrultusunda, 33 sektörün I/O tablosundan hareketle hesaplanan bağlantı katsayıları ve karakteristik değerleri aşağıda verilmektedir.

Tablo 154: Sektörlerin Bağlantı Katsayıları

NACE Kod	Sektör Adı	DGB	TGB	DİB	TİB
01-05	Tarım, Avcılık, Ormanlık, Balıkçılık	0.331	1.651	0.551	2.756
10-14	Madencilik	0.383	1.833	0.868	3.907
15-16	Gıda, İçki ve Tütün	0.739	2.441	0.251	1.870
17	Tekstil	0.728	2.772	0.595	2.851
18	Giyim Eşyası, Kürkün İşlenmesi ve Boyanması	0.722	2.833	0.090	1.174
19	Derinin İşlenmesi ve Deriden Mamul Eşya	0.731	2.819	0.447	1.475
20	Ağaç ve Mantar Ürünleri	0.741	2.654	0.731	1.442
21	Kâğıt ve Kâğıt Ürünleri	0.720	2.690	0.924	2.455
22	Basım ve yayın	0.613	2.420	0.797	1.272
23-24	Rafine Edilmiş Petrol, Kimyasal Madde ve Ürün.	0.732	2.545	0.737	5.709
25	Plastik ve Kauçuk Ürünleri	0.727	2.716	0.767	2.178
26	Metalik Olmayan Diğer Mineral Ürünler	0.628	2.334	0.836	2.043
27	Ana Metal Sanayi	0.757	2.923	0.852	5.894
28	Metal Eşya	0.694	2.774	0.698	1.853
29	Bys Makine ve Teçhizat	0.622	2.545	0.272	1.943
30	Büro, Muhasebe ve Bilgi İşlem Makineleri	0.561	2.310	0.304	1.128
31	Bys Elektrikli Makine ve Cihazlar	0.706	2.753	0.491	1.735
32	Radyo, TV ve Haberleşme Cihazları	0.786	3.097	0.374	2.286
33	Tıbbi Aletler, Hassas ve Optik Aletler	0.709	2.737	0.218	1.260
34	Motorlu Kara Taşıtı ve Römork	0.757	2.961	0.342	1.631
35	Diğer Ulaşım Araçları	0.537	2.279	0.474	1.145
36-37	Mobilya, Diğer İmalat ve Yeniden Değerlendirme	0.751	2.914	0.139	1.146
40-41	Elektrik, Gaz, Su	0.630	2.413	0.783	3.870
45	İnşaat	0.543	2.291	0.081	1.179
50-52	Toptan ve Perakende Ticaret, Bakım Onarım	0.383	1.766	0.484	5.794
55	Oteller ve Lokantalar	0.535	2.108	0.134	1.216
60-64	Ulaştırma, Depolama ve Haberleşme	0.437	1.886	0.480	5.401
65-67	Finansal Aracılık	0.362	1.643	0.640	2.858
70-74	Gayrimenkul, Kiralama, ARGE	0.267	1.587	0.390	3.679
75	Kamu Yönetimi ve Savunma, Sosyal Güvenlik	0.397	1.820	0.003	1.008
80	Eğitim Hizmetleri	0.213	1.437	0.048	1.064
85	Sağlık İşleri ve Sosyal Hizmetler	0.479	1.985	0.056	1.066
90-95	Diğer Hizmet Faaliyetleri	0.433	1.836	0.317	1.486

DGB: Doğrudan Geri Bağlantı, TGB: Toplam Geri Bağlantı, DİB: Doğrudan İleri Bağlantı, TİB: Toplam İleri Bağlantı

Not: Tabloda her bir kriter bazında en yüksek değerler kutu içinde belirtilmiştir.

Buna göre, en yüksek doğrudan geri bağlantısına sahip olan sektör 32 kod numaralı Radyo, TV ve Haberleşme Cihazları sektörüdür. Bu sektörde üretim girdileri içinde ara girdilerin paylarının toplamı 0.786'dır. Sektör 100 birim üretim yaparken diğer sektörlerden 78.6 birim girdi kullanmaktadır. Yine aynı sektör, en yüksek toplam geri bağlantıya sahiptir. Sektör ürünlerine olan talepte bir birim değişme olduğunda toplam üretim 3.097 birimlik artış göstermektedir.

21 kod numaralı Kâğıt ve Kâğıt Ürünleri sektörü ise en yüksek doğrudan ileri bağlantı katsayısına sahiptir. Sektörün üretiminin yüzde 92.4'ü diğer sektörlerin kullanımına, ara tüketime gitmektedir.

27 kod numaralı Ana Metal sektörü 5.894'lük değeri ile en yüksek toplam ileri bağlantı katsayısına sahiptir. Toplam ileri bağlantı katsayısının, tüm sektör ürünlerine bir birim talep artışı olduğunda ilgili sektörün toplam üretimin ne kadar artacağını gösterdiği dikkate alındığında; Ana Metal sektörünün önemli bir tedarikçi sektör olduğu ve diğer sektörlerin talebinin artışından en fazla etkilenen sektör olduğu görülmektedir.

Sektörlerarası Etkileşim ve “Kısmî Bağlantı Katsayıları”

Tablo 154'te verilen bağlantı katsayıları, kısmî katsayılar olarak ifade edildiğinde daha detaylı bilgiler sağlayacaktır. Bu sayede her bir sektörün en fazla bağlantıya sahip olduğu veya en fazla tetiklediği sektörler de belirlenebilecektir. Bu anlamda, sadece İmalat Sanayii alt sektörlerine yönelik olarak, doğrudan geri, toplam geri ve toplam ileri kısmî bağlantı katsayıları “en önemli ilk 10 sektör” için hesaplanmış olup izleyen tablolarda verilecektir.

Tablo 155: İmalat Sanayi Kısmî Doğrudan Geri Bağlantı Katsayıları

Sektör		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Toplam
1516	Katsayı	0.3603	0.1418	0.0750	0.0470	0.0226	0.0201	0.0184	0.0075	0.0067	0.0048	0.7393
	NACE Kodu	0105	1516	5052	6064	2324	25	21	4041	26	28	
17	Katsayı	0.3451	0.1251	0.0811	0.0415	0.0387	0.0176	0.0121	0.0057	0.0051	0.0049	0.7285
	NACE Kodu	17	2324	5052	6064	0105	4041	25	21	29	26	
18	Katsayı	0.4083	0.0774	0.0565	0.0416	0.0300	0.0274	0.0079	0.0070	0.0066	0.0062	0.6219
	NACE Kodu	17	5052	18	6064	2324	19	1516	4041	25	21	
19	Katsayı	0.2793	0.1226	0.0865	0.0797	0.0383	0.0315	0.0218	0.0117	0.0098	0.0051	0.5612
	NACE Kodu	19	1516	2324	5052	6064	17	25	21	4041	28	
20	Katsayı	0.1555	0.1349	0.1216	0.0845	0.0632	0.0250	0.0210	0.0176	0.0175	0.0150	0.7407
	NACE Kodu	20	2324	0105	5052	6064	4041	21	25	1014	27	
21	Katsayı	0.2619	0.0941	0.0859	0.0510	0.0464	0.0349	0.0228	0.0207	0.0167	0.0146	0.7199
	NACE Kodu	21	2324	5052	6064	4041	0105	1014	25	17	29	
22	Katsayı	0.2314	0.0804	0.0507	0.0486	0.0372	0.0304	0.0220	0.0122	0.0033	0.0031	0.6125
	NACE Kodu	21	5052	6064	2324	22	25	4041	29	19	27	
2324	Katsayı	0.2241	0.2165	0.0707	0.0619	0.0168	0.0159	0.0105	0.0100	0.0087	0.0068	0.7323
	NACE Kodu	1014	2324	5052	6064	25	0105	21	4041	27	26	
25	Katsayı	0.3103	0.0932	0.0840	0.0523	0.0289	0.0287	0.0116	0.0106	0.0105	0.0104	0.7267
	NACE Kodu	2324	25	5052	6064	27	4041	21	17	26	28	
26	Katsayı	0.1413	0.1404	0.0723	0.0704	0.0548	0.0323	0.0223	0.0181	0.0076	0.0064	0.6280
	NACE Kodu	1014	26	5052	2324	6064	4041	21	29	28	27	
27	Katsayı	0.4133	0.0751	0.0538	0.0502	0.0501	0.0313	0.0184	0.0139	0.0086	0.0058	0.7567
	NACE Kodu	27	5052	6064	1014	4041	26	2324	29	28	20	
28	Katsayı	0.3312	0.0800	0.0567	0.0506	0.0385	0.0225	0.0160	0.0145	0.0110	0.0092	0.6937
	NACE Kodu	27	5052	28	6064	2324	29	4041	25	26	21	
29	Katsayı	0.1937	0.1094	0.0758	0.0439	0.0269	0.0222	0.0186	0.0162	0.0161	0.0135	0.6219
	NACE Kodu	27	29	5052	6064	2324	31	28	4041	25	26	
30	Katsayı	0.1298	0.0661	0.0617	0.0404	0.0229	0.0176	0.0143	0.0103	0.0090	0.0074	0.5612
	NACE Kodu	32	30	5052	6064	27	2324	31	4041	21	22	
31	Katsayı	0.1471	0.1209	0.0876	0.0545	0.0473	0.0464	0.0400	0.0394	0.0210	0.0158	0.7060
	NACE Kodu	31	27	5052	25	6064	2324	4041	28	32	1014	
32	Katsayı	0.4075	0.1091	0.0462	0.0436	0.0432	0.0215	0.0134	0.0080	0.0075	0.0057	0.7863
	NACE Kodu	32	5052	27	31	6064	25	2324	21	18	33	
33	Katsayı	0.1451	0.1082	0.0747	0.0663	0.0592	0.0494	0.0383	0.0376	0.0250	0.0136	0.7093
	NACE Kodu	33	5052	27	2324	32	6064	29	25	26	28	
34	Katsayı	0.2267	0.1347	0.1019	0.0721	0.0706	0.0474	0.0182	0.0152	0.0083	0.0080	0.7573
	NACE Kodu	34	27	5052	25	28	6064	2324	26	4041	29	
35	Katsayı	0.0728	0.0711	0.0654	0.0572	0.0411	0.0325	0.0325	0.0206	0.0190	0.0176	0.5369
	NACE Kodu	27	28	35	5052	6064	29	2324	25	34	31	
3637	Katsayı	0.2778	0.0939	0.0601	0.0585	0.0579	0.0539	0.0316	0.0276	0.0200	0.0102	0.7507
	NACE Kodu	27	5052	20	17	6064	25	28	2324	3637	21	

Tablo 155’de kısmî bağlantı katsayıları anlamında, sanayi alt sektörlerinin bir birim üretim için en fazla girdi kullandıkları sektörler (sektörlerarası bağımlılık) ve bu sektörlerden kullandıkları girdilerin oranları görülmektedir. Tabloda ilk sırada sektörlerin NACE kodları yer almakta (“Sektör” sütunu), daha sonrasında ise büyüklük sırasına göre diğer sektörlerden

aldıkları girdi oranları ve bu sektörlerin hangileri olduğu (NACE kodlarına göre) görülmektedir.

Buna göre örneğin 1516 numaralı Gıda İçki ve Tütün sektörüne bakılırsa, bu sektörün toplam üretimi içindeki tüm ara girdiler toplamının 0.7393 olduğu (Tablonun “Toplam” sütunu) ve girdi kullanımında ilk sırada da 0105 kod numarası ile belirtilen Tarım, Avcılık, Ormancılık ve Balıkçılık sektörünün 0.3603'lük bir payla yer aldığı görülmektedir (Tablonun 1 nolu sütunu). Buradan yola çıkarak Türkiye'deki Gıda İçki ve Tütün Üretimini tarımsal faaliyetlere dayandığı ve en önemli girdinin tarımsal faaliyetlerden sağlandığı görülmektedir. Bölgesel planlama ve sektörel gelişme patikalarının belirlenmesinde, bölge coğrafyasının sağladığı hammadde temin koşullarının önemli bir parametre olduğu düşünüldüğünde, belirlenecek üretim deseninin hangi sektörlerle ne kadar bağımlı olduğu ve sektörün gerisinde girdi sağlayacak faaliyetlerin yeterli olup olmadığı sorusunun cevabı bu katsayılardan hareketle görülebilmektedir. Diğer bir deyişle, yine örneğin Gıda İçki ve Tütün Üretimi için gerekli ürünler yöreden temin edilebiliyorsa (yörede yeterli tarımsal faaliyet bulunuyorsa) o yörede kurulacak Gıda İçki sektörü yatırımları önemli bir avantaj sağlayacak ve hammadde desenine uygun bir yatırım profili belirlenebilecektir. 1516 sektörünün girdi kullanımında ikinci sırada sektörün kendisi 0.1418 girdi katsayısı ile yer almaktadır. Buradan, sektörün kendi üretiminde en fazla ağırlığa sahip olan tarımsal girdilerden sonra, kendi girdilerini “ara mamul” olarak kullandığını söylemek mümkün görülmektedir. Üçüncü sırada ise görece çok daha düşük olan 0.0750 katsayısı ile 5052 kod numaralı Toptan ve Perakende Ticaret, Bakım ve Onarım sektörü gelmektedir.

Aşağıdaki tabloda verilen imalat sanayii sektörleri toplam geri bağlantıları, bu sektör ürünlerinin marjinal gelir (talep) etkisini ifade etmektedir. Diğer bir ifade ile her bir sektör ürününe yönelik olarak talep bir birim arttığında bu talep artışının tetiklediği ilgili sektör üretimindeki değişimin ve bu gelişme neticesinde de kendisinin ve diğer sektörlerin üretimlerini ne kadar tetikleyeceği görülebilmektedir. Burada tablonun ilk kolonundaki tüm kısmî toplam geri bağlantı katsayılarının birden büyük olduğu göze çarpmaktadır. Bunun nedeni, bağlantı katsayısının tanımı gereği, sektör ürününe olan bir birimlik talep artışı için başlangıçta bu talebi karşılamak amacıyla bir birim üretim artışı gerekeceğidir. Dolayısıyla katsayının “1” lik kısmı direkt olarak nihai talebi karşılamak için gereken üretimi ifade etmektedir.

Tablo 156: İmalat Sanayi Sektörlerinin Kısmî Toplam Geri Bağlantı Katsayıları

Sektör		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Toplam
1516	Katsayı	1.1855	0.5039	0.1495	0.1201	0.1084	0.0440	0.0392	0.0369	0.0365	0.0302	2.4408
	NACE Kodu	1516	0105	5052	6064	2324	1014	4041	21	25	27	
17	Katsayı	1.5395	0.2974	0.1914	0.1460	0.0951	0.0833	0.0709	0.0341	0.0334	0.0239	2.7725
	NACE Kodu	17	2324	5052	6064	1014	0105	4041	27	25	21	
18	Katsayı	1.0629	0.6734	0.1984	0.1966	0.1483	0.0666	0.0550	0.0547	0.0418	0.0313	2.8326
	NACE Kodu	18	17	2324	5052	6064	1014	4041	0105	19	27	
19	Katsayı	1.3883	0.2306	0.2067	0.1948	0.1436	0.1025	0.0796	0.0735	0.0534	0.0507	2.8192
	NACE Kodu	19	2324	1516	5052	6064	0105	17	1014	4041	25	
20	Katsayı	1.1867	0.2749	0.1850	0.1809	0.1671	0.1103	0.0827	0.0714	0.0465	0.0381	2.6539
	NACE Kodu	20	2324	0105	5052	6064	1014	4041	27	21	25	
21	Katsayı	1.3678	0.2303	0.1881	0.1549	0.1309	0.1161	0.0750	0.0465	0.0452	0.0445	2.6901
	NACE Kodu	21	2324	5052	6064	4041	1014	0105	27	17	25	
22	Katsayı	1.0437	0.3364	0.1671	0.1598	0.1408	0.0843	0.0671	0.0528	0.0403	0.0283	2.4201
	NACE Kodu	22	21	5052	2324	6064	4041	1014	25	27	29	
2324	Katsayı	1.3488	0.3325	0.1596	0.1585	0.0615	0.0591	0.0382	0.0350	0.0289	0.0253	2.5450
	NACE Kodu	2324	1014	6064	5052	4041	27	0105	25	21	29	
25	Katsayı	1.1213	0.4939	0.1853	0.1633	0.1480	0.0997	0.0915	0.0341	0.0303	0.0273	2.7156
	NACE Kodu	25	2324	5052	6064	1014	27	4041	21	17	26	
26	Katsayı	1.1725	0.2302	0.1577	0.1476	0.1388	0.0944	0.0546	0.0451	0.0379	0.0184	2.3337
	NACE Kodu	26	1014	2324	5052	6064	4041	27	21	29	28	
27	Katsayı	1.7524	0.1911	0.1744	0.1672	0.1549	0.0951	0.0702	0.0397	0.0242	0.0152	2.9235
	NACE Kodu	27	5052	6064	4041	1014	2324	26	29	28	21	
28	Katsayı	1.0738	0.6424	0.1901	0.1644	0.1206	0.1031	0.0977	0.0464	0.0435	0.0292	2.7742
	NACE Kodu	28	27	5052	6064	2324	4041	1014	29	26	25	
29	Katsayı	1.1387	0.4208	0.1725	0.1415	0.1012	0.0863	0.0733	0.0396	0.0374	0.0338	2.5447
	NACE Kodu	29	27	5052	6064	2324	4041	1014	26	31	28	
30	Katsayı	1.0726	0.2402	0.1449	0.1185	0.0952	0.0759	0.0481	0.0390	0.0351	0.0282	2.3096
	NACE Kodu	30	32	5052	6064	27	2324	4041	1014	31	21	
31	Katsayı	1.1841	0.3143	0.1978	0.1567	0.1542	0.1286	0.1033	0.0843	0.0604	0.0464	2.7527
	NACE Kodu	31	27	5052	6064	2324	4041	1014	25	28	32	
32	Katsayı	1.6973	0.2668	0.1886	0.1700	0.1051	0.0931	0.0574	0.0561	0.0554	0.0318	3.0970
	NACE Kodu	32	5052	27	6064	2324	31	25	1014	4041	21	
33	Katsayı	1.1714	0.2254	0.2207	0.1775	0.1607	0.1227	0.0782	0.0657	0.0644	0.0619	2.7369
	NACE Kodu	33	5052	27	2324	6064	32	1014	25	29	4041	
34	Katsayı	1.3026	0.3931	0.2347	0.1726	0.1331	0.1165	0.1088	0.0810	0.0797	0.0465	2.9609
	NACE Kodu	34	27	5052	6064	2324	25	28	1014	4041	26	
35	Katsayı	1.0708	0.2258	0.1347	0.1210	0.1031	0.0913	0.0615	0.0554	0.0519	0.0379	2.2793
	NACE Kodu	35	27	5052	6064	2324	28	4041	1014	29	25	
3637	Katsayı	1.0240	0.5415	0.2151	0.1823	0.1499	0.1046	0.0916	0.0854	0.0783	0.0760	2.9144
	NACE Kodu	3637	27	5052	6064	2324	17	1014	4041	20	25	

Yine, 1516 nolu sektörün diğer sektörlerden sağlayacağı toplam girdi oranlarının ne olacağına kısmî katsayılar olarak bakıldığında bu kez ilk sırayı sektörün kendisi (1516) 1.1855 katsayısı ile almaktadır. Ancak, önceki cümlede de ifade edildiği üzere, bu katsayının bir birimlik

bölümü zaten nihai talep artışının karşılanması için gereken üretim artışını ifade ettiği için, en büyük etkilenmenin yine 0105 kod numaralı tarım sektöründe olduğu görülmektedir (0.5039 katsayı ile). Burada ilişkinin şöyle düşünülmesi, anlaşılabilirlik açısından yararlı olacaktır:

İlgili sektörün nihai ürününe talep 1 birim arttı → talebi karşılamak için ilgili sektör üretimi 1 birim arttı → ilgili sektörün diğer sektörlerden girdi kullanımını arttı → doğrudan geri bağlantılı diğer tüm sektörlerin üretimi arttı → diğer sektörlerin kendi üretimleri için kullandıkları ilgili sektör de dahil olmak üzere doğrudan geri bağlantılı tüm sektörlerden girdi talebi arttı → ilgili sektör de dahil olmak üzere girdi tedarikçisi tüm sektörlerin üretimi artan girdi talebini karşılamak için arttı → ilgili sektör dahil olmak üzere tüm sektörlerin girdi kullanımını arttı → ..... → ...

Tablo'da 1516 nolu sektör için verilen 2.4408'lik toplam geri bağlantı katsayısı, yukarıda açıklanan üretim döngüsü neticesinde ekonomideki toplam artışı göstermektedir. Kısmî katsayılar ise, yine bu döngü neticesinde geriye bağlantılı (girdi sağlanan) her sektördeki toplam üretim artışını ifade etmektedir. Bu anlamda, toplam geri bağlantı katsayılarını bir anlamda, "katma değer yaratma zinciri" olarak ifade etmek ve sektörlerin diğer sektörleri de tetikleyerek toplam yaratılacak üretimi gösterdiğini söylemek mümkündür.

Aşağıda yer alan tabloda ise tüm sektörlerin ürünlerine nihai talebin 1'er birim arttığı varsayımıyla bu sektörlerin üretimlerinin ne kadar artacağı toplam kısmî ileri bağlantı katsayıları olarak verilmektedir. Tablo 156 ve Tablo 157'nin ilk sütunları aynı değerlerden oluşacaktır. Çünkü burada ilgili sektörün nihai talebindeki bir birimlik artışın etkisi görülmektedir (toplam geri bağlantı etkisi ile aynı etki). Ancak, burada toplam geri bağlantıdan farklı olarak tüm sektörlerin ürünlerine aynı anda ve eşit miktarda (bir birim) talep artışı söz konusu olduğundan, sektörlerin ikinci ve sonraki sütunlarında yer alan katsayılar değişmekte, bu kez sektörler sadece diğer sektörlerin üretim artışları neticesindeki talebi karşılamının yanı sıra, kendi sektörlerinin nihai talep artışını da karşılayacak miktarda (oranda) üretimlerini arttırmak durumunda kalmaktadırlar.

Tablo 157: İmalat Sanayi Sektörlerinin Toplam Kısmî İleri Bağlantı Katsayıları

Sektör		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Toplam
1516	Katsayı	1.1855	0.2067	0.1898	0.0421	0.0226	0.0201	0.0174	0.0151	0.0136	0.0135	1.8703
	NACE Kodu	1516	19	55	0105	18	85	21	2324	75	20	
17	Katsayı	1.5395	0.6734	0.1046	0.0796	0.0452	0.0303	0.0267	0.0255	0.0244	0.0243	2.8509
	NACE Kodu	17	18	3637	19	21	25	34	20	32	5052	
18	Katsayı	1.0629	0.0154	0.0071	0.0062	0.0054	0.0049	0.0043	0.0042	0.0042	0.0039	1.1740
	NACE Kodu	18	32	27	30	17	19	28	75	3637	85	
19	Katsayı	1.3883	0.0418	0.0072	0.0052	0.0039	0.0028	0.0027	0.0024	0.0019	0.0019	1.4754
	NACE Kodu	19	18	32	22	30	3637	17	75	20	33	
20	Katsayı	1.1867	0.0783	0.0260	0.0177	0.0140	0.0113	0.0101	0.0099	0.0070	0.0068	1.4417
	NACE Kodu	20	3637	45	21	27	35	28	32	31	29	
21	Katsayı	1.3678	0.3364	0.0465	0.0451	0.0382	0.0369	0.0341	0.0332	0.0318	0.0304	2.4547
	NACE Kodu	21	22	20	26	19	1516	25	33	32	3637	
22	Katsayı	1.0437	0.0171	0.0139	0.0133	0.0126	0.0095	0.0090	0.0085	0.0080	0.0078	1.2724
	NACE Kodu	22	9095	5052	30	7074	85	75	6064	80	6567	
2324	Katsayı	1.3488	0.4939	0.2974	0.2749	0.2306	0.2303	0.1984	0.1775	0.1598	0.1577	5.7086
	NACE Kodu	2324	25	17	20	19	21	18	33	22	26	
25	Katsayı	1.1213	0.1165	0.0843	0.0760	0.0657	0.0574	0.0528	0.0507	0.0445	0.0381	2.1783
	NACE Kodu	25	34	31	3637	33	32	22	19	21	20	
26	Katsayı	1.1725	0.1331	0.0702	0.0510	0.0465	0.0456	0.0435	0.0396	0.0381	0.0347	2.0426
	NACE Kodu	26	45	27	33	34	85	28	29	31	3637	
27	Katsayı	1.7524	0.6424	0.5415	0.4208	0.3931	0.3143	0.2258	0.2207	0.2186	0.1886	5.8940
	NACE Kodu	27	28	3637	29	34	31	35	33	45	32	
28	Katsayı	1.0738	0.1088	0.0913	0.0833	0.0604	0.0477	0.0338	0.0287	0.0242	0.0232	1.8532
	NACE Kodu	28	34	35	45	31	3637	29	33	27	25	
29	Katsayı	1.1387	0.0644	0.0519	0.0464	0.0415	0.0397	0.0379	0.0360	0.0352	0.0344	1.9430
	NACE Kodu	29	33	35	28	1014	27	26	31	45	21	
30	Katsayı	1.0726	0.0082	0.0027	0.0026	0.0024	0.0023	0.0022	0.0021	0.0019	0.0019	1.1282
	NACE Kodu	30	32	6064	27	33	80	7074	29	28	3637	
31	Katsayı	1.1841	0.0931	0.0459	0.0374	0.0351	0.0340	0.0299	0.0291	0.0249	0.0199	1.7353
	NACE Kodu	31	32	4041	29	30	45	33	35	1014	75	
32	Katsayı	1.6973	0.2402	0.1227	0.0464	0.0270	0.0185	0.0146	0.0115	0.0075	0.0061	2.2855
	NACE Kodu	32	30	33	31	29	20	6064	9095	28	3637	
33	Katsayı	1.1714	0.0209	0.0125	0.0111	0.0074	0.0042	0.0037	0.0025	0.0022	0.0021	1.2596
	NACE Kodu	33	85	32	30	31	34	4041	29	1014	80	
34	Katsayı	1.3026	0.0327	0.0266	0.0217	0.0151	0.0130	0.0123	0.0116	0.0107	0.0105	1.6305
	NACE Kodu	34	35	6064	5052	29	31	28	33	25	3637	
35	Katsayı	1.0708	0.0316	0.0071	0.0023	0.0022	0.0022	0.0015	0.0014	0.0014	0.0013	1.1449
	NACE Kodu	35	75	6064	1014	85	9095	2324	34	27	3637	
3637	Katsayı	1.0240	0.0092	0.0091	0.0089	0.0074	0.0055	0.0054	0.0051	0.0045	0.0045	1.1460
	NACE Kodu	3637	55	32	18	27	30	9095	28	21	6064	

Yine 1516 nolu sektör için tabloyu yorumlarsak, ilk satır değerinin yorumu, toplam kısmî geri bağlantı ile aynı olacaktır. Ancak, örneğin ikinci sırada yer alan sektöre bakıldığında (0.2067 katsayı ile 19 nolu Derinin Tabaklanması ve Deriden Mamul Eşya) talepteki bu sektörler bazında eşit (ama tüm sektörlerle yönelik) toplam bir artış sonucunda Deri ve Deriden Mamul

Eşya sektörünün 1516 nolu sektörün ürünlerine girdi olarak kullanmak için en yüksek talep gösteren ikinci sektör olduğu anlaşılmaktadır. Deri sektörünün ikinci sırada yer almasının nedeni, Gıda ve İçecek Sektörünün içinde yer alan hayvansal yem üretimidir. Üçüncü sırada ise 55 kod numaralı Oteller ve Lokantalar sektörü yer almaktadır. Gıda İçki üretiminin önemli bir bölümünün Otel ve Lokantalarda kullanıldığı ve bu sektörlerle temel girdi temin eden sektörün de 1516 nolu sektör olduğu ve gelir artışı (tüm sektörlerle olan bir birimlik talep artışı anlamında) neticesinde otel ve lokantaların gıda ve içecek satışı artışı düşünüldüğünde; bu sektörlerin de Gıda İçki sektörü için ne kadar önemli bir pazar olduğu da anlaşılmaktadır. İlişkinin daha iyi anlaşılması için bir sıralama yapmak gerekirse:

Tüm sektörlerle talep 1 birim arttı → Tüm sektörler bu talebin karşılanması için öncelikle üretimlerini 1 birim arttırdılar → ilgili sektör bu kez sadece kendi sektörünün nihai talep artışından dolayı gerekli olan üretim artışı için değil, diğer sektörlerdeki üretim artışından da kaynaklanan ve bu sektörden sağlanan girdi ihtiyacını (ilgili sektör nihai mamulü, diğer sektörlerin üretimi için aynı zamanda bir ara girdidir) karşılamak için de gerekli miktarda (oranda) üretimini arttırdı → ilgili sektörün artan üretimi nedeniyle girdi ihtiyacı arttığından, kendisine girdi sağlayan diğer sektör üretimleri arttı → diğer sektörlerin uyarılmış bu üretim artışı nedeniyle ilgili sektöre ara talepleri arttı → ilgili sektör üretimi, artan bu ara talep ihtiyacını karşılamak için arttı → .... →...

şeklindeki bir döngü neticesinde sektörün toplam ileri bağlantı katsayısının ne olduğu belirlenmektedir.

Raporda I/O analizinin yer almasının temel nedeni, sektörlerin karşılıklı etkileşimlerini ve düzeylerini belirlemenin yanısıra, nihai olarak İzmir için önerilecek yatırım konularında hesaplanacak bağlantı katsayılarının sıralamasının da bir değerlendirme eksenini olarak dikkate alınabilmesini sağlamaktır. Bu cümleden olmak üzere, İzmir ili için önerilecek yatırım konularında imalat sanayi alt sektörlerinin bağlantı katsayılarının büyüklüklerinin belirlenmesi ve bu değerlere göre sektörlerin kendi aralarında sıralanması, etkileşimde bulunma gücü yüksek olan sektörlerin ön planda incelenebilmesine olanak sağlayacaktır.

Bu nedenle Tablo 153'de toplulaştırma yapılarak 33 sektör bazında hesaplanan bağlantı katsayıları şimdi 2002 yılı için yayınlanan I/O tablosunun toplulaştırma yapılmayan haliyle (59 sektör) için hesaplanacak ve imalat sanayinin tüm alt sektörleri NACE Rev. 1.1 sınıflamasına

göre 22 sektör için hesaplanacaktır. Tablo 158’de toplulaştırma yapılmadan imalat sanayi alt sektörleri için hesaplanan bağlantı katsayıları verilmektedir.²⁶

Tablo 158: İmalat Sanayi Sektörlerinin Bağlantı Katsayıları

NACE Rev 1.1	Sektör Adı	DGB	TGB	DİB	TİB
15	Gıda ürünleri ve içecek imalatı	0.7431	2.4504	0.2605	2.1488
16	Tütün ürünleri imalatı	0.6670	2.3985	0.0658	1.0725
17	Tekstil ürünleri imalatı	0.7285	2.7823	0.5952	3.2962
18	Giyim eşyası imalatı; kürkün işlenmesi ve boyanması	0.7218	2.8425	0.0904	1.2535
19	Derinin tabaklanması, işlenmesi; bavul, el çantası, saraçlık, koşum takımı ve ayakkabı imalatı	0.7309	2.8285	0.4473	1.5008
20	Ağaç ve mantar ürünleri imalatı (mobilya hariç); hasır ve buna benzer, örülerek yapılan maddelerin imalatı	0.7407	2.6147	0.7311	1.5355
21	Kağıt ve kağıt ürünleri imalatı	0.7199	2.6880	0.9239	3.5465
22	Basım ve yayım; plak, kaset v.b. kayıtlı medyanın çoğaltılması	0.6125	2.4376	0.7966	1.5537
23	Kok kömürü, rafine edilmiş petrol ürünleri ve nükleer yakıt imalatı	0.8059	2.4152	0.7994	2.6855
24	Kimyasal madde ve ürünlerin imalatı	0.6957	2.5672	0.7129	6.3124
25	Plastik ve kauçuk ürünleri imalatı	0.7267	2.7382	0.7672	2.5926
26	Metalik olmayan diğer mineral ürünlerin imalatı	0.6280	2.3591	0.8358	2.3064
27	Ana metal sanayii	0.7567	2.9597	0.8516	7.3207
28	Makine ve teçhizatı hariç; metal eşya sanayii	0.6937	2.7943	0.6975	2.1442
29	B.y.s. makine ve teçhizat imalatı	0.6219	2.5691	0.2723	2.3210
30	Büro, muhasebe ve bilgi işlem makineleri imalatı	0.5612	2.3365	0.3037	1.2274
31	B.y.s. elektrikli makine ve cihazların imalatı	0.7060	2.7718	0.4913	2.0026
32	Radyo, televizyon, haberleşme teçhizatı ve cihazları imalatı	0.7863	3.1418	0.3742	2.5400
33	Tıbbi aletler; hassas ve optik aletler ile saat imalatı	0.7093	2.7554	0.2184	1.3084
34	Motorlu kara taşıtı , römork ve yarı-römork imalatı	0.7573	2.9942	0.3416	1.9259
35	Diğer ulaşım araçlarının imalatı	0.5369	2.2945	0.4738	1.2800
36	Mobilya imalatı; b.y.s. diğer imalat	0.7505	2.9300	0.1346	1.2020

DGB: Doğrudan Geri Bağlantı, TGB: Toplam Geri Bağlantı, DİB: Doğrudan İleri Bağlantı, TİB: Toplam İleri Bağlantı

Not: Tabloda her bir kriter bazında en yüksek değerler kutu içinde belirtilmiştir.

Sonuç olarak, sektörlerin kümelenme özellikleri ve performansları yeni yatırımlar için çok önemli kriterler olduğu açıksa da, daha orta ve uzun vadede ve bölgesel kalkınma perspektifinden bakıldığında üretim yapısı ve sektörlerarası etkileşim faktörlerinin de en az bu kriterler kadar belirleyici olduğu düşünülmektedir. İlde/bölgede katma değer yaratılması ya da mevcut katma değer yapısının yükseltilmesi düşünüldüğünde, “katma değer” kavramına daha geniş bir perspektifle bakılması kaçınılmaz olacaktır. Dar anlamda

²⁶ Çok daha genel bir değerlendirmeye olanak sağlaması için 2002 yılı 90 sektörlü I/O tablolarından hareketle hesaplanan sektörel bağlantı katsayıları EK 7’te verilmiştir.

bakıldığında, üretim faktörlerine ödenen tutarı ifade eden katma değer kavramını, geniş anlamda sektördeki bir birim üretim neticesinde ekonomide yaratılan toplam ek hasıla olarak (başlangıçta var olmayan ancak belli bir sektörün üretimindeki artış neticesinde ortaya çıkan değer) olarak düşünürsek, sektörel katma değer yaratma kapasitesinin, ekonomik büyümeye ve üretim artışına hızlandıran mekanizması ile taşınmasını ifade edecek değişken, Toplam Geri Bağlantı Katsayısı (TGBK) olacaktır. Elbette, burada Toplam Geri Bağlantı Katsayısının ifade ettiği büyüklüğün ulusal gelir hesaplarında kullanılan anlamda bir “katma değer” olmadığı, dolayısıyla da ortaya çıkan üretim artışının aynı miktarda bir ulusal hasıla yaratılması demek olmadığı belirtilmelidir. Ancak, TGBK yardımıyla ekonomide canlandırmanın hangi sektörlerde başlatılabileceği (hangi sektör üretimine öncelik verilirse hızlandıran mekanizmasının daha etkin çalışabileceği) ve yörenin demografik, lojistik, hammadde (geniş anlamda tüm üretim girdileri) temini, ekonomik gelişmişlik düzeyi gibi faktörler de dikkate alınarak hangi sektörlerin “öncü sektör” olabilme potansiyeline daha fazla sahip olduğu görülebilecektir. Bunun yanı sıra, herhangi bir sektörün “öncü sektör” olarak seçilmesi durumunda da (kısmî TGBK kullanılarak) bu sektöre girdi sağlayan sektörlerin mevcut olup olmadığı, mevcutsa etkin çalışması için gerekli tüm etkenlerin varlığı araştırılarak gelecek dönem üretim deseni hakkında karar vermek ve önlem almak mümkün olabilecektir.

Diğer önemli ve dikkate alınması gereken katsayı da Toplam İleri Bağlantı Katsayısı (TİBK)’dir. Bu katsayının yüksekliği de, sektörün önemli bir “tedarikçi” sektör olduğunu, diğer sektörlerle önemli oranda girdi temin ettiğini göstermektedir. Kısmî TİBK’den çok sayıda sektöre girdi tedarik edildiğinin görülmesi halinde de, girdi temin eden sektörlerin üretimlerini devam ettirebilmesi açısından, ilgili sektörün bir anlamda “vazgeçilmez ve üretimini mutlaka devam ettirmesi gereken” sektör olduğu anlaşılacaktır.

Yöresel bazda üretim konularının belirlenmesi anlamında, bilhassa emek faktörüne doğrudan bir gelir transferi amaçlı düzenlenecek politikalarda sektörel katma değer paylarının, belli bir sektörün üretimi baz alınarak bu sektörün bağlantılı olduğu sektörlerin hangileri olduğunun ve mevcut/gelecek dönem kapasitelerinin ve üretim kalitesinin yeterli olup olmadığının belirlenmesi anlamında Doğrudan Geri Bağlantı Katsayılarının; bölgesel üretimi ençoklamak ve mümkün olduğunca daha fazla sektörü kapsayacak toptan bir ekonomik kalkınma tercihlerinde Toplam Geri Bağlantı Katsayılarının, sektörel üretimin ağırlıklı olarak kimler

(nihai tüketici ya da diğer sektörler) tarafından kullanıldığını görebilmek ve buna göre satış, pazarlama ve dağıtım kanallarının geliştirilmesi, reklam ve tutundurma faaliyetlerinin tasarlanması anlamında Doğrudan İleri Bağlantı katsayılarının, ekonomik canlanma neticesinde toplam gelirden meydana gelecek bir birimlik artış neticesinde (ya da nihai tüketicilere yapılacak ek bir gelir transferi neticesinde) hangi sektörlerde ne büyüklükte bir üretim artışı olabileceğini kestirmek anlamında da Toplam İleri bağlantı Katsayılarının kullanılması karar verme ve tercih belirtme anlamında yararlı olabilecektir.

8.2.4. Kümelenme Analizi Neticesinde İmalat Sanayinde Öne Çıkan Sektörler

Çalışmanın “2.3.2.3. İzmir Sanayi Yoğunlaşması ve Kümelenmesi” başlıklı Sanayi Sektörü bölümündeki Tablo 57’de verildiği üzere İzmir’de kümelenme özelliği gösteren sektörler, olgun küme, potansiyel küme ve aday küme olarak şöyle sıralanmaktadır:

Olgun Küme: Gıda (istihdam ve ciro), Giyim Eşyası (istihdam), Deri ve Ürünleri (işyeri), Metal Eşya (işyeri ve istihdam), Makine Ekipman imalatı (işyeri ve istihdam), Mobilya (işyeri ve istihdam), Motorlu Kara Taşıtları (istihdam), Tütün (ciro), Kimyasal Ürünler (ciro), Ana Metal (ciro) sektörleri,

Potansiyel Küme: Kauçuk ve Plastik Ürünleri (işyeri ve istihdam), Mineral Ürünler (işyeri) sektörleri, Kâğıt ve Kâğıt Ürünleri (işyeri, istihdam ve ciro), Petrol ve Petrol Ürünleri (işyeri ve istihdam), Eczacılık (işyeri), Bilgisayar-Elektronik Optik (işyeri), Diğer Ulaşım Araçları (işyeri), İçecek İmalatı (istihdam ve ciro) ve Diğer İmalat (istihdam) sektörleri.

Aday Küme: Basım Yayım (işyeri, istihdam ve ciro), Elektrikli Teçhizat (işyeri ve istihdam), Makine Ekipman Kurulumu (işyeri) sektörleridir.

İzmir İmalat Sanayi Sektörlerinin Genel Değerlendirmesi:

İzmir’de önerilecek imalat sanayi yatırım konularının tespiti ve değerlendirilmesi için, imalat sanayi alt sektörlerinin yatırım eğilimleri sıralamasını, kümelenme düzeylerini, 2005-2011 dönemi performanslarını (8 kriter bazında) ve I/O tablolarından elde edilen bağlantı katsayılarını toplu halde göstermek için aşağıdaki tablo hazırlanmıştır. Tablodaki rakamlar ilgili kriter bazında o sektörün imalat sanayi 23 ana sektörü içinde kaçınıcı sırada olduğunu göstermektedir.

Tablo 159: İmalat Sanayi Sektörlerinin Genel Değerlendirmesi

Sektör Adı (Nace Rev. 2)	Sektörlerin Kriterler Bazında Dönem Sıraları								Girdi Çıktı Katsayı Sıraları					
	Üretim Endeksi	KKO	İhracat	RCA	İstihdam Endeksi	Verimlilik Endeksi	Ciro Endeksi	ÜFE	Genel Sıra	Toplam Geri Bağlantı	Toplam İleri Bağlantı	Yatırım Eğilimi Sırası	Kümelenme Düzeyi	Kriter*
10-Gıda	21	21	7	3	4	18	10	9	8	17	10	1	Olgun	2,3
11-İçecek	22	18	23	8	12	23	19	5	19	17	10	9	Potansiyel	2,3
12-Tütün	17	14	21	12	22	21	21	14	23	21	23	11	Olgun	3
13-Tekstil	20	19	5	4	20	19	18	13	13	8	5	17	Yok	-
14-Giyim Eşyası	23	23	3	1	23	17	17	20	18	5	20	12	Olgun	2
15-Deri ve Ürünleri	17	11	17	16	11	22	13	4	15	6	17	18	Olgun	1
16-Ağaç, Ağaç ürünleri	1	8	18	15	16	1	12	15	10	13	16	22	Yok	-
17-Kâğıt ve Ürünleri	13	3	16	19	13	4	9	17	16	12	4	10	Potansiyel	1,2,3
18-Basım Yayın	7	5	22	18	9	3	22	8	17	19	15	14	Aday	1,2,3
19- Kok kömürü, rafine petrol	15	4	4	17	13	4	16	1	4	20	6	23	Potansiyel	1,2
20-Kimyasal Ürünler	12	2	8	22	15	8	13	16	14	15	2	3	Olgun	3
21-Eczacılık	9	1	20	23	7	14	20	18	19	15	2	21	Potansiyel	1
22-Kauçuk&Plastik	9	17	10	7	2	20	4	11	5	11	7	6	Potansiyel	1,2
23-Mineral Ürünler	17	22	12	2	19	14	11	6	11	12	9	4	Potansiyel	1
24-Ana Metal	11	10	1	11	6	13	2	2	1	2	1	2	Olgun	3
25-Metal Eşya	6	16	11	6	8	9	3	3	3	7	12	5	Olgun	1,2
26- Bilg. Elekt. Optik	8	5	15	21	21	6	7	22	21	10	18	19	Potansiyel	1
27-Elektrikli Teçhizat	3	12	5	10	1	6	5	7	2	9	13	13	Aday	1,2
28-Makine-Ekipman	5	7	9	20	3	11	5	11	7	14	8	8	Olgun	1,2
29-Motorlu kara taşıtı	3	15	2	9	4	12	8	20	6	1	14	7	Olgun	2
30-Diğer Ulaşım Araç.	2	9	18	14	16	2	1	23	9	23	19	20	Potansiyel	1
31-Mobilya	13	20	14	5	9	10	15	10	12	3	21	15	Olgun	1,2
32-Diğer İmalatlar	16	13	13	13	18	14	23	19	22	3	21	16	Potansiyel	2

*: Kümelenme düzeyi, işyeri sayısı, istihdam ve ciro kriterine göre olabildiği için, 1: işyeri sayısı, 2: istihdam, 3: ciroyu ifade etmektedir. Bir sektörün "Kriter" sütununda örneğin "2,3" değerini alması, o sektörün istihdam ve ciro kriterlerine göre olgun küme özelliği taşıdığını ifade etmektedir.

Tablo verilerinden hareketle önerilebilecek yatırım konularında sektörler için genel yaklaşımımız; üçlü düzeyde sektörlerin genel performansı, kümenlenme, yatırım eğilimleri, sektörlerarası etkileşim katsayılarının büyüklüğü ve ikili düzeyde yapılan genel performans eğilimden hareketle belirlenecektir. Bu noktada, bilhassa sektörel performans analizi ve bu analizde kullanılan değişkenlere göre (Üretim Endeksi, KKO vb) sektörlerin görece pozisyonları önem taşımaktadır. Bu nedenle tablo 159'da performans analizinde kullanılan her bir değişkene (kriter) göre sektörlerin sıralaması verilmiştir. İkili düzeyde 23 sektör için yapılan bu performans değerlemesi neticesinde sektörleri ilk sekizde yer alanlar, ikinci sekizde yer alanlar ve son yedi sektör olarak sıralandırılarak, ilk grupta yer alan sektörlerin (ilk sekiz sektörün) genel performans nedeniyle rekabetçi avantaja sahip oldukları söylenebilir. Bu ilk sekiz sektör sonrasında üçlü kırılımda alt sektörler bazında yapılacak performans değerlemesinde üçlü düzeydeki sektörel performans sıralamasında bir gösterge olarak kullanılacaktır. Bu yaklaşımın geliştirilmesinin temel nedeni de; "iyi sektörde kötü alt faaliyet alanı" (ya da tersi) durumunun her zaman karşılaşılabilecek bir durum olmasıdır. Bu kaygıdan hareketle iyi performans gösteren bir sektörün ana sektörünün durumu da belirlenerek, bu ana sektörün de iyi performansa sahip olup olmadığının belirlenmesi amacı güdülmüştür. Bu yaklaşımı şu şekilde özetlemek mümkündür: Genel olarak yörede önerilecek yatırım konularının belirlenmesinde önceliğin sektörel performansa ait olması gerektiği düşünülmektedir.

Sektörel yatırım konularının belirlenmesinde yalnızca performansın yeterli bir ölçüt olmayacağından hareketle, raporun çeşitli bölümlerinde sektörel bazda yapılan diğer analizlerle de bu belirlemenin daha sağlıklı olabilmesini teminen, sektörel karakteristikleri yansıtan diğer faktörler de dikkate alınmıştır. Bu anlamda Girdi Çıktı tablolarından hareketle hesaplanan Toplam İleri Bağlantı ve Toplam Geri Bağlantı katsayıları da büyükten küçüğe doğru sıralanarak, sektörlerin birbirlerini ve ekonominin tamamını etkileme güçleri de sınıflandırılmıştır. Bu anlamda, sektörlerarası etkileşimi temsil eden bu iki katsayı sayesinde önerilecek yatırım konularının etkileşim derecesi de dikkate alınmıştır.

Bölgede mevcut yatırım eğilimleri ve bölgedeki imalat sanayi yatırımlarının kümenlenme özellikleri de yatırım konularının belirlenmesinde bir kriter olarak dikkate alınmış olup; olgun küme, aday küme ya da potansiyel küme özelliği gösteren sektörler belirlenerek bu kümenlenme durumları da analize dahil edilmiştir. Benzer şekilde, yöredeki yatırım trendlerini

ve yatırımcı tercihlerini gösteren bölge imalat sanayindeki yatırımların sektörlere göre sıralanması yapılarak, mevcut durumdaki yatırımcı davranış kalıpları da incelenmiştir.

Tablo 159'da girdi çıktı katsayıları, kümelenme ve yatırım eğilimleri faktörleri veri kısıtından dolayı ancak ikili düzeyde analiz edilebilmektedir. Sektörel performans sıralaması neticesinde önerilecek yatırım konuları üçlü düzeyde yapıldığından, ikili düzeyde verisi hesaplanan bu kriterlerin tamamı da ana sektörün karakteristiği anlamında üçlü düzeydeki sektörler için de belirtilmiştir.

8.2.5. Sektörel Bazda Potansiyel Yatırım Konuları

İzmir için potansiyel faaliyet alanları belirlenirken, yerel dinamiklere ve içsel potansiyele dayalı gelişmenin sağlanmasına özen gösterilmiş, öncelikle bölgedeki doğal kaynak potansiyeli göz önünde tutulmuştur. Tarım, hayvancılık, orman varlığı, turizm ve enerji kaynaklarından meydana gelen doğal kaynak potansiyeli, öncelikle ve kolaylıkla değerlendirilebilecek kaynakları oluşturur. Bölgedeki mevcut kaynakların öncelikle değerlendirilmesi, yaratılan katma değer de önemli bir kısmının bölgede kalmasını sağlayacağı gibi, aynı zamanda sermaye birikiminin hızlı bir şekilde gelişmesini sağlayacaktır. Orta ve uzun dönemde sermaye birikiminde sağlanan bu gelişmeler sektörel bağlantılar da dikkate alınarak, yeni sanayilerin gelişmesi açısından bir kaynak transferinin gerçekleşmesini de sağlayacaktır. İzmir ekonomisinde tarım ve hayvancılık sektörü ile birlikte turizm sektörünün ağırlığı da dikkate alındığında, doğal kaynak potansiyeline öncelik verilmesinin gerekliliği çok açıktır.

İzmir'de doğal kaynak potansiyelinin değerlendirilmesi yanında özellikle yurtiçi talebi ve ihracatı karşılamaya yönelik olarak, gelecek vaat eden belli yatırımların yapılması da bölge sanayisi açısından önem arz etmektedir. Özellikle bölgede yer alan organize sanayi bölgesinde yer alması düşünülen bu yatırım konularının kümelenme çalışmaları kapsamında değerlendirilmesi, dikkat edilmesi gereken hususların başında yer almaktadır.

Üretim ve tüketim ağlarının buluşmasını sağlayan ve bu bağlamda gerek tarım ve hayvancılık sektörü gerekse imalat sanayi ve diğer sektörlerin hızlı ve sağlıklı gelişmesini sağlayan lojistik sektörü de İzmir için önem arz eden sektördür. Küreselleşme ve beraberinde yaşanan rekabetle birlikte önemi daha çok artan lojistik sektörü, İzmir ilinin mevcut durumu ve

potansiyel durumu dikkate alındığında, yatırım yapılabilecek cazip alanlardan birini oluşturmaktadır.

İzmir ili için yatırım konusu önerisinde bulunurken, ürün sınıflaması yerine faaliyet sınıflaması kullanılmıştır. Faaliyet sınıflamaları ekonomik alanda faaliyet gösteren tüm istatistiki birimler ile ilgili verileri mümkün olduğunca homojen kategorilere ayıran ve sunumunu sağlayan, birimlerin ana faaliyetlerini belirleyen ve uluslararası veri karşılaştırmayı sağlayan sınıflamalardır. Bu çalışmada yatırım konusu önerilerinde, Avrupa Birliği ülkeleri tarafından ISIC sınıflamasından türetilen ve üye ülkelerde zorunlu olarak kullanılan ekonomik faaliyet sınıflaması NACE Revize 2 kullanılmıştır.

İmalat sanayi için değerlendirmeye alınacak yatırım konuları belirlenirken; öncelikle 3'ü düzeyde genel performans analizi sonuçlarından yararlanılmıştır. Bu amaçla, 2005-2011 dönemi kapsamında sektörler 5 kriter bazında (üretim endeksi, KKO, RCA, istihdam ve verimlilik endeksi) genel performanslarına göre sıralamaya tabi tutulmuştur. Değerlendirmeye alınan üçlü düzeydeki toplam 78 sektör 26'lık 3 gruba bölünmüştür. Birinci grup yüksek performans (A grubu); ikinci grup orta performans (B grubu); üçüncü grup ise düşük performans (C grubu) sahip sektörleri ifade etmektedir. Gerek ilk 26'lık grupta yer alan sektörler gerekse diğer gruplarda yer alan sektörler, çalışmanın genelinde dikkate alınan tüm analizlerle (2 li düzeyde 8 kritere göre performans sıralaması, girdi çıktı tablolarından hesaplanan toplam geri ve toplam ileri bağlantı katsayıları, sektörel yoğunlaşma, kümelenme düzeyleri ve yatırım eğilimleri) birleştirmek/bağdaştırmak ve değerlendirmek amacıyla, 2'li düzey sektörleri için yapılan yukarıda sayılan analizler ve sektörel değerlendirmeler de ayrıca tekrar irdelenmiştir.

2'li düzeyde yapılan ve 23 alt sektörü içeren genel performans (GP) analizi neticesinde ilk 8 sektör grubu içinde yer alanlar yüksek performanslı, sonraki 8 sektör içinde yer alanlar orta performanslı ve son grupta yer alanlar da düşük performanslı sektörler olarak değerlendirilmiştir.

2'li düzey bazında, toplam geri bağlantı (TGB) katsayısının büyüklüğü ve faaliyet konularının toplam yatırımlar içindeki büyüklüğüne göre sıralamasında ise yine aynı şekilde ilk 8 faaliyet konusu yüksek performanslı faaliyet konularını kapsarken, sonraki 8 faaliyet orta

performanslı faaliyetleri, son grupta yer alan faaliyet konuları da düşük performanslı faaliyetleri içermektedir.

Buna göre, üçlü düzeyde yer alan 78 faaliyet konusunun; 2'li düzeydeki genel performans sıralamasına göre 17'tanesi A grubu, 12 tanesi B grubu ve 7 tanesi C grubu faaliyet konusunu içerirken; toplam geri bağlantı katsayısının büyüklüğü açısından 10 faaliyet konusu A grubu, 8 tanesi B grubu, 6 tanesi C grubu içinde yer almaktadır. Yatırım eğilimi açısından bakıldığında ise 19 faaliyet konusu A grubu, 15 faaliyet konusu B grubu, 9 faaliyet konusu da C grubu faaliyet konularını kapsamaktadır.

3'lü düzeydeki 78 faaliyet konusu kümelenme analizi sonuçlarına göre değerlendirildiğinde, A grubunda yer alan faaliyet konularının 14'ü olgun küme (OK), 8'i potansiyel küme (PK), 3'ü de aday küme (AK) kapsamında olduğu görülürken; B grubu içinde yer alan yatırım faaliyetlerinin 13 tanesi OK, 8'tanesi PK, 3 tanesi AK; C grubu yatırım faaliyetlerinin ise 13 tanesi OK, 11 tanesi PK ve bir tanesi de AK kapsamında olduğu dikkati çekmektedir.

Üçlü düzeydeki sektörel performans analizine göre gruplandırılan sektörlerin , Input/Output analizinden hareketle toplam geri bağlantı katsayısı, yatırım eğilimi ve kümelenme analizi sonuçlarını da gösterecek şekilde izleyen tablolarda verilmektedir.

Tablo gösteriminde kolaylık olması için tablolarda yer alan kısaltmalar ve ifadeler şöyle açıklanabilir: Üçlü bazda sıralanmış faaliyet konularının yanında yer alan "GP" ifadesi bu sektörün ikili ana sektörünün performans sıralamasında ilk sekiz sektör içinde yer aldığını, "TGB" ifadesi, yine ikili ana sektörün toplam geri bağlantı katsayısı açısından yapılan sıralamada ilk sekiz sektör içinde yer aldığını, "I" ifadesi 2009 yılı için hesaplanan imalat sanayine yapılan yatırımların sektörel bazda dağılımına göre ana sektörün ilk sekizlik grupta yer aldığını göstermektedir. İkili sektörler bazında olmak üzere; "OK" ifadesi ana sektörün olgun küme, "PK" ifadesi potansiyel küme, "AK" ifadesi ise aday küme özelliğini gösterdiğini belirtmektedir. Son sütunda yer alan ifadeler ise bu faaliyet konusunun kuruluş yeri faktörleri açısından değerlendirilmeye alınıp alınmadığını, eğer alındıysa hangi kriterlere göre alındığını ifade etmektedir. Örneğin; "GP,TGB,OK,I" ifadesi, faaliyet konusunun ikili sektörün genel performansı, toplam geri bağlantısının yüksekliği, olgun küme olduğu ve yatırım eğilimi açısından da üst sıralarda yer aldığı için kuruluş yeri faktörleri açısından değerlendirmeye alınacağını ifade etmektedir. Sektör buradaki dört kriterden herhangi bir kombinasyon

nedeniyle (genel performans, toplam geri bağplanti, yatırım eğilimi ve kümelenme düzeyi) değerlendirmeye alınacaksa bunun hangi kriter/kriterler nedeniyle yapıldığı da ("GP, I" ya da "OK" gibi) belirtlimiştir. Bunun yanısıra uzman görüşü tabloya yansıtılarak bazı sektörler seğme kriterleri bazında uygun görünse de değerlendirmeye alınmamış ya da kriterler bazında gerekli koşulları sağlamayan bazı faaliyet alanları da yöre için uygun olacağı düşünülerek kuruluş yeri faktörlerine göre potansiyel yatırım alanlarının değerlendirilmesi aşamasına alınmıştır.

Bu şekliye aşağıda yer alan tablolar, analitik değerlendirme amacıyla oluşturulan temel kriter tabloları niteliğinde olup, Tablo 159'da sonuçları özetlenen analizlerle üçlü düzeyde yapılan performans değerlemesinin bir bileşimidir.

Tablo 160: İmalat Sanayi Kapsamında Analize Tabi Tutulan Sektörlerin (3'lü Düzey) Genel Performans Açısından Sıralanması ve Değerlendirmesi

Sektör NACE Kodu ve Sektör Adı	2'li Düzey Performans An.	I/O Analizi	Kümelenme Analizi	Yatırım Eğilimi Analizi	Değerlendirmeye Alınma Durumu
275- Ev Aletleri İmalatı	GP		AK		GP
103- Sebze ve Meyvelerin İşlenmesi ve Saklanması	GP		OK	I	GP, OK, I
236- Beton, Çimento ve Alçıdan Yapılmış Eşyaların İmalatı			PK	I	I
221- Kauçuk Ürünlerin İmalatı	GP		PK	I	GP, I
251- Metal Yapı Malzemeleri İmalatı	GP	TGB	OK	I	GP, TGB, OK, I
239- Aşındırıcı Ürünlerin ve Başka Yerde Sınıflandırılmamış Metalik Olm. Min. Ür. İm.			PK	I	I
272- Akümülatör ve Pil İmalatı	GP		AK		GP
232- Ateşe Dayanıklı (Refrakter) Ürünlerin İmalatı			PK	I	I
291- Motorlu Kara Taşıtlarının İmalatı	GP	TGB	OK	I	GP, TGB, OK, I
107- Fırın ve Unlu Mamuller İmalatı	GP		OK	I	GP, OK, I
235- Çimento, Kireç ve Alçı İmalatı			PK	I	I
162- Ağaç, Mantar, Kamış ve Örgü Malzeme Ürünü İmalatı					UZMAN GÖRÜŞÜ
252- Metal Tank, Rezervuar Ve Muhafaza Kapları İmalatı	GP	TGB	OK	I	GP, TGB, OK, I
273- Kablolamada Kullanılan Teller ve Kablolar İle Gereçlerin İmalatı	GP		AK		GP
242- Çelikten Tüpler, Borular, İçi Boş Profiller ve Benzeri Bağlantı Parçalarının İmalatı	GP	TGB	OK	I	GP, TGB, OK, I
293- Motorlu Kara Taşıtları İçin Parça ve Aksesuar İmalatı	GP	TGB	OK	I	GP, TGB, OK, I
255- Metallerin Dövülmesi, Preslenmesi, Baskılanması ve Yuvarlanması; Toz Metalürjisi	GP	TGB	OK	I	GP, TGB, OK, I
253- Buhar Jeneratörü İmalatı, Merkezi Isıtma Sıcak Su Kazanları (Boyerleri) Hariç	GP	TGB	OK	I	GP, TGB, OK, I
222- Plastik Ürünlerin İmalatı	GP		PK	I	GP, I
105- Süt Ürünleri İmalatı	GP		OK	I	GP, OK, I
143- Örme (Trikotaj) ve Tığ İşi (Kroşe) Ürünlerin İmalatı		TGB	OK		TGB, OK
241- Ana Demir ve Çelik Ürünleri İle Ferro Alaşımların İmalatı	GP	TGB	OK	I	ALINMADI
303- Hava Taşıtları ve Uzay Araçları İle Bunlarla İlgili Makinelerin İmalatı			PK		UZMAN GÖRÜŞÜ
233- Kilden İnşaat Malzemeleri İmalatı			PK	I	ALINMADI
281- Genel Amaçlı Makinelerin İmalatı	GP		OK	I	GP, OK, I
310- Mobilya İmalatı		TGB	OK		TGB, OK

Not: GP: Genel Performans; TGB: Toplam Geri Bağlantı; OK: Olgun Küme, AK: Aday Küme; PK: Potansiyel Küme; I: Yatırım

Tablo 160'ın Devamı

Sektör NACE Kodu ve Sektör Adı	2'li Düzey Performans An.	I/O Analizi	Kümelenme Analizi	Yatırım Eğilimi Analizi	Değerlendirmeye Alınma Durumu
245- Metal Döküm Sanayii	GP	TGB	OK	I	ALINMADI
274- Elektrikli Aydınlatma Ekipmanlarının İmalatı	GP		AK		GP
139- Diğer Tekstil Ürünlerinin İmalatı		TGB			TGB
234- Diğer Porselen ve Seramik Ürünlerin İmalatı			PK	I	I
231- Cam ve Cam Ürünleri İmalatı			PK	I	ALINMADI
254- Silah ve Mühimmat (Cephane) İmalatı	GP	TGB	OK	I	ALINMADI
279- Diğer Elektrikli Ekipmanların İmalatı	GP		AK		ALINMADI
309- Başka Yerde Sınıflandırılmamış Ulaşım Araçlarının İmalatı			PK		UZMAN GÖRÜŞÜ
106- Öğütülmüş Tahıl Ürünleri, Nişasta ve Nişastalı Ürünlerin İmalatı	GP		OK	I	ALINMADI
301- Gemi ve Tekne Yapımı			PK		UZMAN GÖRÜŞÜ
284- Metal İşleme Makineleri ve Takım Tezgahları İmalatı	GP		OK	I	GP, OK, I
271- Elektrik Motoru, Jeneratör, Transformatör İle Elektrik Dağıtım ve Kont. Cih. İm.	GP		AK		GP
142- Kürkten Eşya İmalatı		TGB	OK		ALINMADI
244- Değerli Ana Metaller ve Diğer Demir Dışı Metallerin İmalatı	GP	TGB	OK	I	ALINMADI
202- Haşere İlaçları ve Diğer Zirai-Kimyasal Ürünlerin İmalatı			OK	I	OK, I
101- Etin İşlenmesi ve Saklanması İle Et Ürünlerinin İmalatı	GP		OK	I	GP, OK, I
261- Elektronik Bileşenlerin Ve Devre Kartlarının İmalatı			PK		UZMAN GÖRÜŞÜ
292- Motorlu Kara Taşıtları Karoseri (Kaporta) İmalatı; Römork ve Yarı Römork İm.	GP	TGB	OK	I	GP, TGB, OK, I
161- Ağaçların Biçilmesi ve Planyalanması					ALINMADI
203- Boya, Vernik ve Benzeri Kaplayıcı Maddeler İle Matbaa Mürekkebi ve Macun İm.			OK	I	OK, I
205- Diğer Kimyasal Ürünlerin İmalatı			OK	I	OK, I
109- Hazır Hayvan Yemleri İmalatı	GP		OK	I	GP, OK, I
329- Başka Yerde Sınıflandırılmamış İmalatlar		TGB	PK		ALINMADI
283- Tarım ve Ormanlık Makinelerinin İmalatı	GP		OK	I	GP, OK, I
237- Taş ve Mermerin Kesilmesi, Şekil Verilmesi ve Bitirilmesi			PK	I	I
321- Mücevherat, Bijuteri Eşyaları ve İlgili Ürünlerin İmalatı		TGB	PK		ALINMADI

Not: GP: Genel Performans; TGB: Toplam Geri Bağlantı; OK: Olgun Küme, AK: Aday Küme; PK: Potansiyel Küme; I: Yatırım

Tablo 160'ın Devamı

Sektör NACE Kodu ve Sektör Adı	2'li Düzey Performans An.	I/O Analizi	Kümelenme Analizi	Yatırım Eğilimi Analizi	Değerlendirmeye Alınma Durumu
141- Kürk Hariç, Giyim Eşyası İmalatı		TGB	OK		TGB, OK
102- Balık, Kabuklu Deniz Hayvanları ve Yumuşakçaların İşlenmesi ve Saklanması	GP		OK	I	GP, OK, I
264- Tüketici Elektronik Ürünlerinin İmalatı			PK		ALINMADI
181- Basım Ve Basım İle İlgili Hizmet Faaliyetleri			AK		ALINMADI
110- İçeceklerin İmalatı			PK		ALINMADI
265- Ölçme, Test ve Seyrüsefer Amaçlı Alet ve Cihazlar İle Saat İmalatı			PK		UZMAN GÖRÜŞÜ
302- Demir Yolu Lokomotifleri ve Vagonlarının İmalatı			PK		UZMAN GÖRÜŞÜ
151- Derinin Tabaklanması ve İşlenmesi; Bavul, El Çantası, Kürkün İşlenmesi		TGB	OK		TGB, OK
120- Tütün Ürünleri İmalatı			OK		ALINMADI
289- Diğer Özel Amaçlı Makinelerin İmalatı	GP		OK	I	GP, OK, I
282- Genel Amaçlı Diğer Makinelerin İmalatı	GP		OK	I	GP, OK, I
131- Tekstil Elyafının Hazırlanması ve Bükülmesi		TGB			ALINMADI
192- Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri İmalatı	GP		PK		ALINMADI
108- Diğer Gıda Maddelerinin İmalatı	GP		OK	I	GP, OK, I
152- Ayakkabı, Bot, Terlik vb. İmalatı		TGB	OK		TGB, OK
212- Eczacılığa İlişkin İlaçların İmalatı			PK		ALINMADI
204- Sabun ve Deterjan, Temizlik ve Parlatici Mad.; Parfüm; Kozm. ve WC Malz. İm.			OK	I	OK, I
243- Çeliğin İlk İşlenmesinde Elde Edilen Diğer Ürünlerin İmalatı	GP	TGB	OK	I	ALINMADI
171- Kağıt Hamuru, Kağıt ve Mukavva İmalatı			PK		ALINMADI
172- Kağıt ve Mukavva Ürünleri İmalatı			PK		UZMAN GÖRÜŞÜ
201- Temel Kimyasal Maddelerin, Kimyasal Gübre ve Azot Bileşikleri			OK	I	OK, I
104- Bitkisel ve Hayvansal Sıvı ve Katı Yağların İmalatı	GP		OK	I	GP, OK, I
325- Tıbbi ve Dişçilik İle İlgili Araç ve Gereçlerin İmalatı		TGB	PK		TGB
263- İletişim Ekipmanlarının İmalatı			PK		ALINMADI
206- Suni veya Sentetik Elyaf İmalatı			OK	I	OK, I
262- Bilgisayar ve Bilgisayar Çevre Birimleri İmalatı			PK		ALINMADI

Not: GP: Genel Performans; TGB: Toplam Geri Bağlantı; OK: Olgun Küme, AK: Aday Küme; PK: Potansiyel Küme; I: Yatırım

Gerek sektörel performans analizleri, gerekse yerinde yapılan incelemeler ve değerlendirmeler sonucunda, İzmir iline yönelik kuruluş yeri faktörleri bazında analize tabi tutulacak ve öneri kapsamında yer alması öngörülen yatırım konuları, ana sektörel gelişme eksenleri bazında aşağıda verilmektedir:

1. Tarım, hayvancılık ve balıkçılık sektörüne yönelik önerilen yatırım konuları:

NACE Revize 2 Kodu	Tanım
A	TARIM, ORMANCILIK VE BALIKÇILIK
01.1	Tek yıllık (uzun ömürlü olmayan) bitkisel ürünlerin yetiştirilmesi
01.13	Sebze, kavun-karpuz, kök ve yumru sebzelerin yetiştirilmesi
01.19	Tek yıllık (uzun ömürlü olmayan) diğer bitkisel ürünlerin yetiştirilmesi
01.2	Çok yıllık (uzun ömürlü) bitkisel ürünlerin yetiştirilmesi
01.21	Üzüm yetiştirilmesi
01.22	Tropikal ve subtropikal meyvelerin yetiştirilmesi
01.23	Turuncgillerin yetiştirilmesi
01.24	Yumuşak çekirdekli meyvelerin ve sert çekirdekli meyvelerin yetiştirilmesi
01.25	Diğer ağaç ve çalı meyvelerinin ve sert kabuklu meyvelerin yetiştirilmesi
01.4	Hayvansal üretim
01.41	Sütü sağılan büyük baş hayvan yetiştiriciliği
01.45	Koyun ve keçi yetiştiriciliği
01.47	Kümes hayvanları yetiştiriciliği
01.49	Diğer hayvan yetiştiriciliği (Arıcılık vs)
03.1	Balıkçılık
03.21	Deniz ürünleri yetiştiriciliği
03.22	Tatlı su ürünleri yetiştiriciliği

2. İmalat sanayi ve madencilik sektörüne yönelik önerilen yatırım konuları:

NACE Revize 2 Kodu	Tanım
B	MADENCİLİK VE TAŞ OCAKÇILIĞI
05.2	Linyit madenciliği
05.20	Linyit madenciliği
08.1	Kum, kil ve taş ocakçılığı
08.12	Çakıl ve kum ocaklarının faaliyetleri; kil ve kaolin çıkarımı
C	İMALAT SANAYİ
10	Gıda ürünlerinin imalatı
10.1	Etin işlenmesi ve saklanması ile et ürünlerinin imalatı
10.11	Etin işlenmesi ve saklanması
10.12	Kümes hayvanları etlerinin işlenmesi ve saklanması
10.13	Et ve kümes hayvanları etlerinden üretilen ürünlerin imalatı
10.2	Balık, kabuklu deniz hayvanları ve yumuşakçaların işlenmesi ve saklanması
10.20	Balık, kabuklu deniz hayvanları ve yumuşakçaların işlenmesi ve saklanması
10.3	Sebze ve meyvelerin işlenmesi ve saklanması
10.31	Patatesin işlenmesi ve saklanması
10.32	Sebze ve meyve suyu imalatı
10.39	Başka yerde sınıflandırılmamış meyve ve sebzelerin işlenmesi ve saklanması
10.4	Bitkisel ve hayvansal sıvı ve katı yağların imalatı
10.41	Sıvı ve katı yağ imalatı
10.5	Süt ürünleri imalatı
10.51	Süthane işletmeciliği ve peynir imalatı
10.52	Dondurma imalatı
10.7	Fırın ve unlu mamuller imalatı
10.71	Ekmek, taze pastane ürünleri ve taze kek imalatı
10.72	Peksimet ve bisküvi imalatı; dayanıklı pastane ürünleri ve dayanıklı kek imalatı
10.73	Makarna, şehriye, kuskus ve benzeri unlu mamullerin imalatı
10.8	Diğer gıda maddelerinin imalatı
10.82	Kakao, çikolata ve şekerleme imalatı
10.85	Hazır yemeklerin imalatı
10.9	Hazır hayvan yemleri imalatı
10.91	Çiftlik hayvanları için hazır yem imalatı
10.92	Ev hayvanları için hazır gıda imalatı
13	Tekstil ürünlerinin imalatı
13.9	Diğer tekstil ürünlerinin imalatı
13.96	Diğer teknik ve endüstriyel tekstillerin imalatı
14	Giyim eşyalarının imalatı
14.1	Kürk hariç, giyim eşyası imalatı
14.11	Deri giyim eşyası imalatı
14.12	İş giysisi imalatı

14.14	İç giyim eşyası imalatı
14.19	Diğer giyim eşyalarının ve giysi aksesuarlarının imalatı
14.3	Örme (trikotaj) ve tığ işi (kroşe) ürünlerin imalatı
14.31	Örme (trikotaj) ve tığ işi (kroşe) çorap imalatı
15	Deri ve ilgili ürünlerin imalatı
15.1	Derinin tabaklanması ve işlenmesi; bavul, el çantası, saraçlık ve koşum takımı imalatı; kürkün işlenmesi ve boyanması
15.11	Derinin tabaklanması ve işlenmesi; kürkün işlenmesi ve boyanması
15.12	Bavul, el çantası ve benzerleri ile saraçlık ve koşum takımı imalatı (deri giyim eşyası hariç)
15.2	Ayakkabı, bot, terlik vb. imalatı
15.20	Ayakkabı, bot, terlik vb. imalatı
16	Ağaç, ağaç ürünleri ve mantar ürünleri imalatı (mobilya hariç); saz, saman ve benzeri malzemelerden örülerek yapılan eşyaların imalatı
16.2	Ağaç, mantar, kamış ve örgü malzeme ürünü imalatı
16.21	Ahşap kaplama paneli ve ağaç esaslı panel imalatı
16.22	Birleştirilmiş parke yer döşemelerinin imalatı
16.24	Ahşap konteyner imalatı
17	Kağıt ve kağıt ürünlerinin imalatı
17.2	Kağıt ve mukavva ürünleri imalatı
17.21	Oluklu kağıt ve mukavva imalatı ile kağıt ve mukavvadadan yapılan muhafazaların imalatı
17.22	Kağıttan yapılan ev eşyası, sıhhi malzemeler ve tuvalet malzemeleri imalatı
17.24	Duvar kağıdı imalatı
20	Kimyasalların ve kimyasal ürünlerin imalatı
20.1	Temel kimyasal maddelerin, kimyasal gübre ve azot bileşikleri, birincil formda plastik ve sentetik kauçuk imalatı
20.12	Boya maddeleri ve pigment imalatı
20.15	Kimyasal gübre ve azot bileşiklerinin imalatı
20.2	Haşere ilaçları ve diğer zirai-kimyasal ürünlerin imalatı
20.20	Haşere ilaçları ve diğer zirai-kimyasal ürünlerin imalatı
20.3	Boya, vernik ve benzeri kaplayıcı maddeler ile matbaa mürekkebi ve macun imalatı
20.30	Boya, vernik ve benzeri kaplayıcı maddeler ile matbaa mürekkebi ve macun imalatı
20.4	Sabun ve deterjan, temizlik ve parlaticı maddeleri; parfüm; kozmetik ve tuvalet malzemeleri imalatı
20.41	Sabun ve deterjan ile temizlik ve parlaticı maddeler imalatı
20.5	Diğer kimyasal ürünlerin imalatı
20.52	Tutkal imalatı
20.53	Uçucu yağların imalatı
20.6	Suni veya sentetik elyaf imalatı
20.60	Suni veya sentetik elyaf imalatı
22	Kauçuk ve plastik ürünlerin imalatı
22.1	Kauçuk ürünlerin imalatı
22.11	İç ve dış lastik imalatı; lastiğe sırt geçirilmesi ve yeniden işlenmesi
22.21	Plastik tabaka, levha, tüp ve profil imalatı
22.2	Plastik ürünlerin imalatı
22.22	Plastik torba, çanta, poşet, çuval, kutu, damacana, şişe, makara vb. paketleme malzemelerinin imalatı

22.23	Plastik inşaat malzemesi imalatı
23	Diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı
23.2	Ateşe dayanıklı (refrakter) ürünlerin imalatı
23.20	Ateşe dayanıklı (refrakter) ürünlerin imalatı
23.4	Diğer porselen ve seramik ürünlerin imalatı
23.41	Seramik ev ve süs eşyaları imalatı
23.42	Seramik sıhhi ürünlerin imalatı
23.5	Çimento, kireç ve alçı imalatı
23.52	Kireç ve alçı imalatı
23.6	Beton, çimento ve alçıdan yapılmış eşyaların imalatı
23.61	İnşaat amaçlı beton ürünlerin imalatı
23.62	İnşaat amaçlı alçı ürünlerin imalatı
23.63	Hazır beton imalatı
23.65	Lif ve çimento karışimli ürünlerin imalatı
23.7	Taş ve mermerin kesilmesi, şekil verilmesi ve bitirilmesi
23.70	Taş ve mermerin kesilmesi, şekil verilmesi ve bitirilmesi
23.9	Aşındırıcı ürünlerin ve başka yerde sınıflandırılmamış metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı
23.91	Aşındırıcı ürünlerin imalatı
24	Ana metal sanayii
24.2	Çelikten tüpler, borular, içi boş profiller ve benzeri bağlantı parçalarının imalatı
24.20	Çelikten tüpler, borular, içi boş profiller ve benzeri bağlantı parçalarının imalatı
25	Fabrikasyon metal ürünleri imalatı (makine ve teçhizat hariç)
25.1	Metal yapı malzemeleri imalatı
25.11	Metal yapı ve yapı parçaları imalatı
25.12	Metalden kapı ve pencere imalatı
25.2	Metal tank, rezervuar ve muhafaza kapları imalatı
25.21	Merkezi ısıtma radyatörleri (elektrikli radyatörler hariç) ve sıcak su kazanları (boylerleri) imalatı
25.3	Buhar jeneratörü imalatı, merkezi ısıtma sıcak su kazanları (boylerleri) hariç
25.30	Buhar jeneratörü imalatı, merkezi ısıtma sıcak su kazanları (boylerleri) hariç
25.5	Metallerin dövülmesi, preslenmesi, baskılanması ve yuvarlanması; toz metalürjisi
25.50	Metallerin dövülmesi, preslenmesi, baskılanması ve yuvarlanması; toz metalürjisi
25.9	Diğer fabrikasyon metal ürünlerin imalatı
25.91	Çelik varil ve benzer muhafazaların imalatı
25.92	Metalden hafif paketleme malzemeleri imalatı
26	Bilgisayarların, elektronik ve optik ürünlerin imalatı
26.1	Elektronik bileşenlerin ve devre kartlarının imalatı
26.11	Elektronik bileşenlerin imalatı
26.12	Yüklü elektronik kart imalatı
26.5	Ölçme, test ve seyrüsefer amaçlı alet ve cihazlar ile saat imalatı
26.51	Ölçme, test ve seyrüsefer amaçlı alet ve cihazların imalatı
26.6	Işınlama, elektro medikal ve elektro terapi ile ilgili cihazların imalatı
26.60	Işınlama, elektro medikal ve elektro terapi ile ilgili cihazların imalatı
26.7	Optik aletlerin ve fotografik ekipmanların imalatı

26.70	Optik aletlerin ve fotografik ekipmanların imalatı
27	Elektrikli teçhizat imalatı
27.1	Elektrik motoru, jeneratör, transformatör ile elektrik dağıtım ve kontrol cihazlarının imalatı
27.11	Elektrik motorlarının, jeneratörlerin ve transformatörlerin imalatı
27.12	Elektrik dağıtım ve kontrol cihazları imalatı
27.2	Akümülatör ve pil imalatı
27.20	Akümülatör ve pil imalatı
27.3	Kablolamada kullanılan teller ve kablolar ile gereçlerin imalatı
27.31	Fiber optik kabloların imalatı
27.4	Elektrikli aydınlatma ekipmanlarının imalatı
27.40	Elektrikli aydınlatma ekipmanlarının imalatı
27.5	Ev aletleri imalatı
27.51	Elektrikli ev aletlerinin imalatı
27.52	Elektriksiz ev aletlerinin imalatı
28	Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı
28.1	Genel amaçlı makinelerin imalatı
28.11	Motor ve türbin imalatı (hava taşıtı, motorlu taşıt ve motosiklet motorları hariç)
28.2	Genel amaçlı diğer makinelerin imalatı
28.21	Fırın, ocak (sanayi ocakları) ve brülör (ocak ateşleyicileri) imalatı
28.22	Kaldırma ve taşıma ekipmanları imalatı
28.23	Büro makineleri ve ekipmanları imalatı (bilgisayarlar ve çevre birimleri hariç)
28.25	Soğutma ve havalandırma donanımlarının imalatı, evde kullanılanlar hariç
28.3	Tarım ve ormancılık makinelerinin imalatı
28.30	Tarım ve ormancılık makinelerinin imalatı
28.4	Metal işleme makineleri ve takım tezgahları imalatı
28.41	Metal işleme makinelerinin imalatı
28.49	Diğer takım tezgahlarının imalatı
28.9	Diğer özel amaçlı makinelerin imalatı
28.92	Maden, taş ocağı ve inşaat makineleri imalatı
28.93	Gıda, içecek ve tütün işleme makineleri imalatı
28.94	Tekstil, giyim eşyası ve deri üretiminde kullanılan makinelerin imalatı
28.95	Kağıt ve mukavva üretiminde kullanılan makinelerin imalatı
28.96	Plastik ve kauçuk makinelerinin imalatı
28.99	Başka yerde sınıflandırılmamış diğer özel amaçlı makinelerin imalatı
29	Motorlu kara taşıtı, treyler (römork) ve yarı treyler (yarı römork) imalatı
29.1	Motorlu kara taşıtlarının imalatı
29.10	Motorlu kara taşıtlarının imalatı
29.2	Motorlu kara taşıtları karoseri (kaporta) imalatı; treyler (römork) ve yarı treyler (yarı römork) imalatı
29.20	Motorlu kara taşıtları karoseri (kaporta) imalatı; treyler (römork) ve yarı treyler (yarı römork) imalatı
29.3	Motorlu kara taşıtları için parça ve aksesuar imalatı
29.31	Motorlu kara taşıtları için elektrik ve elektronik donanımların imalatı
30	Diğer ulaşım araçlarının imalatı
30.1	Gemi ve tekne yapımı

30.11	Gemilerin ve yüzen yapıların inşası
30.12	Eğlence ve spor amaçlı teknelerin yapımı
30.2	Demir yolu lokomotifleri ve vagonlarının imalatı
30.20	Demir yolu lokomotifleri ve vagonlarının imalatı
30.3	Hava taşıtları ve uzay araçları ile bunlarla ilgili makinelerin imalatı
30.30	Hava taşıtları ve uzay araçları ile bunlarla ilgili makinelerin imalatı
30.4	Askeri savaş araçlarının imalatı
30.40	Askeri savaş araçlarının imalatı
30.9	Başka yerde sınıflandırılmamış ulaşım araçlarının imalatı (motosiklet, bisiklet, engelli aracı)
30.91	Motosiklet imalatı
30.92	Bisiklet ve engelli aracı imalatı
31	Mobilya imalatı
31.0	Mobilya imalatı (Büro, mutfak ve diğer mobilya imalatı)
31.01	Büro ve mağaza mobilyaları imalatı
31.02	Mutfak mobilyalarının imalatı
32	Diğer imalatlar
32.3	Spor malzemeleri imalatı
32.30	Spor malzemeleri imalatı
32.4	Oyun ve oyuncak imalatı
32.40	Oyun ve oyuncak imalatı
32.5	Tıbbi ve dişçilik ile ilgili araç ve gereçlerin imalatı
32.50	Tıbbi ve dişçilik ile ilgili araç ve gereçlerin imalatı

Not: Kırmızı ile işaretlenmiş faaliyet konuları, 3'lü düzeyde yapılan sektörel performans analizi neticesinde genel performans değerlendirmesinde A grubu faaliyet konularını, mavi renk B grubu, yeşil renk ise C grubu faaliyet konularını göstermektedir.

3. Enerji sektörüne yönelik önerilen yatırım konuları:

NACE Revize 2 Kodu	Tanım
D	ELEKTRİK, GAZ, BUHAR VE İKLİMLENDİRME ÜRETİMİ VE DAĞITIMI
35.1	Elektrik enerjisinin üretimi, iletimi ve dağıtımı
35.11	Elektrik enerjisi üretimi
35.3	Buhar ve iklimlendirme temini
35.30	Buhar ve iklimlendirme temini

4. Lojistik sektörüne yönelik önerilen yatırım konuları:

NACE Revize 2 Kodu	Tanım
H	ULAŞTIRMA VE DEPOLAMA
49.4	Kara yolu ile yük taşımacılığı ve taşımacılık hizmetleri
49.41	Kara yolu ile yük taşımacılığı
50.1	Deniz ve kıyı sularında yolcu taşımacılığı
50.20	Deniz ve kıyı sularında yük taşımacılığı
52.1	Depolama ve ambarlama
52.10	Depolama ve ambarlama
52.2	Taşımacılık için destekleyici faaliyetler
52.21	Kara taşımacılığını destekleyici hizmet faaliyetleri
52.22	Su yolu taşımacılığını destekleyici hizmet faaliyetleri
52.23	Hava yolu taşımacılığını destekleyici hizmet faaliyetleri
52.24	Kargo yükleme boşaltma hizmetleri

5. Turizm sektörüne yönelik önerilen yatırım konuları:

NACE Revize 2 Kodu	Tanım
I	KONAKLAMA VE YİYECEK HİZMETİ FAALİYETLERİ
55.1	Oteller ve benzeri konaklama yerleri
55.10	Oteller ve benzeri konaklama yerleri
55.2	Tatil ve diğer kısa süreli konaklama yerleri
55.20	Tatil ve diğer kısa süreli konaklama yerleri
55.3	Kamp alanları, motorlu karavan ve karavan tipi treyler (römork) park hizmetleri
55.30	Kamp alanları, motorlu karavan ve karavan tipi treyler (römork) park hizmetleri
55.9	Diğer konaklama yerleri
55.90	Diğer konaklama yerleri
56.2	Dışarıya yemek hizmeti sunan işletmelerin (catering) faaliyetleri ve diğer yiyecek hizmetleri faaliyetleri
56.21	Özel günlerde dışarıya yemek hizmeti sunan işletmelerin faaliyetleri

8.2.6. Yatırım Önerilerinin Değerlendirme Kriterlerine Göre Sınıflandırılması

Yatırım konularının değerlendirilmesinde “Kuruluş Yeri Faktörleri” analizi kullanılmıştır. Kuruluş yeri faktörleri, belirli bir üretim biriminin belirli bir coğrafi konuma yerleştirilmesi halinde, söz konusu üretim biriminin maliyeti, satış hasılatı ve sermaye yapısı üzerinde etkili olan tüm konumsal özellikleri kapsar. Başka bir ifadeyle kuruluş yerinin seçimi genellikle işletme giderlerinin en düşük, işletme gelirlerinin en yüksek olduğu yerin belirlenmesi sürecini içermektedir.

İzmir ili için yatırım konularının değerlendirilmesinde tarım, sanayi ve turizm-lojistik sektörüne yönelik olmak üzere üç ayrı değerlendirme kriteri uygulanmıştır.

Tarım sektörü için önerilen yatırım konuları; İklim Koşulları, Pazar Olanakları, Hammadde ve Yardımcı Malzeme Kaynaklarına Yakınlık, Ulaşım Alt Yapısı ve Taşıma Olanakları, Direkt İşgücü Temini, Enerji ve Su Olanakları, Tarımsal Fiziki Alt Yapı, Yatırımın Yöredeki Sosyal ve Kültürel Çevreye Uygunluğu, Yatırım Teşvik Tedbirleri ve Destek Unsurları, Sürdürülebilir Yenilikçilik Olanakları, Sabit Yatırım Tutarı ve İşletme Sermayesi İhtiyacı, Diğer (Güvenlik ve Milli Savunmaya Uygunluk vs.) olmak üzere 12 kriter açısından değerlendirilmiştir. Her bir yatırım konusu için toplam faktör puanı; 1-3 arası faktör ağırlıkları ile söz konusu yatırım göz önünde bulundurularak 1-10 arası verilen puanların çarpılması sonucu oluşan rakamların toplamından oluşmaktadır.

Sanayi sektörü için önerilen yatırım konuları ise; Pazara Yakınlık, Hammadde ve Yardımcı Malzeme Kaynaklarına Yakınlık, Ulaşım Alt Yapısı ve Taşıma Olanakları, Direkt İşgücü Temini, Üst Düzey Yöneticilerin ve Teknik Pers. Sağlanması, Enerji ve Su Olanakları, Yatırımın Yöredeki Sosyal ve Kültürel Çevreye Uygunluğu, İklim Koşulları, Atıkların Çevresel Etkisinin Düşüklüğü, Yatırım Teşvik Tedbirleri ve Destek Unsurları, Yan Sanayiye Yakınlık, Yatay ve Dikey Entegrasyon Olanakları, İletişim Alt Yapısı, Sanayi ve Hizmetler Sektörü Alt Yapısı, Sürdürülebilir Yenilikçilik Olanakları, Sabit Yatırım Tutarı ve İşletme Sermayesi İhtiyacı, Diğer (Güvenlik ve Milli Savunmaya Uygunluk vs.) gibi 17 faktör üzerinden değerlendirilmiştir. Yine her bir yatırım konusu için toplam faktör puanı; 1-3 arası faktör ağırlıkları ile söz konusu yatırım göz önünde bulundurularak 1-10 arası verilen puanların çarpılması sonucu oluşan rakamların toplamından oluşmaktadır.

Lojistik ve turizm sektörü için önerilen yatırım konuları ise; Coğrafi Konum, İklim Koşulları, Yatırımın Yöredeki Sosyal ve Kültürel Çevreye Uygunluğu, Pazar Olanakları, Nitelikli İşgücü Temini, Üst Düzey Yöneticilerin Sağlanması, Ulaşım Alt Yapısı ve Taşıma Olanakları, Enerji ve Su Olanakları, İletişim Alt Yapısı, Turizm ve Hizmetler Sektörü Alt Yapısı, Hammadde ve Yardımcı Malzeme Kaynaklarına Yakınlık, Sabit Yatırım Tutarı ve İşletme Sermayesi İhtiyacı, Yatırım Teşvik Tedbirleri ve Destek Unsurları, Diğer (Güvenlik ve Milli Savunmaya Uygunluk vs.) gibi 14 faktör üzerinden değerlendirilmiştir. Yine her bir yatırım konusu için toplam faktör puanı; 1-3 arası faktör ağırlıkları ile söz konusu yatırım göz önünde bulundurularak 1-10 arası verilen puanların çarpılması sonucu oluşan rakamların toplamından oluşmaktadır.

Ayrıca önerilen yatırım konuları kendi içlerindeki görece üstünlüklerini yansıtmak üzere üç grupta değerlendirilmiştir;

A Grubu: Kuruluş yeri faktörleri açısından bakıldığında, yöre için en fazla uygunluk gösteren yatırım konuları grubunu ifade etmektedir.

B Grubu: A grubu kadar olmamakla birlikte, kuruluş yeri faktörleri açısından yöreye uygun olabilecek yatırım konularının grubunu temsil etmektedir.

C Grubu: Kuruluş yeri faktörleri açısından yöreye uygun olmadığı, gerçekleştirilmesi halinde fazla sayıda faktör nedeniyle risk içerdiği düşünülen yatırım konularını ifade etmektedir.

Buna göre, sektörler itibariyle belirlenen yatırım konularının grup puan aralıkları aşağıdaki tabloda gösterilmektedir:

Sektörler	C Grubu Puan Aralığı	B Grubu Puan Aralığı	A Grubu Puan Aralığı
Tarım, Hayvancılık ve Balıkçılık	0 – 149	150 – 199	200 +
Turizm ve Lojistik	0 – 179	180 – 239	240 +
Sanayi	0 – 179	180 – 239	240 +

Yatırımın yer aldığı görece üstünlük grubu değerlendirmesinde imalat sanayi faaliyet alt dalları değerlendirilirken, ikili notasyon kullanılmıştır. Buna göre ilk harf yatırımın genel performans üstünlüğünü gösterirken, ikinci harf kuruluş yeri faktörleri analizine göre yer aldığı grubu göstermektedir. Örnek ifadeyle, BA notunu almış olan Etiler işlenmesi ve saklanması ile et ürünlerinin imalatı faaliyet konusu, genel performans sıralamasında B grubu, kuruluş yeri faktörleri analizine göre ise A grubunda yer almaktadır. Bu nedenle bu sektör için BA

notasyonu kullanılmıştır. İkili notasyonda değerlendirilen faaliyet konularının görece üstünlükleri şu şekilde sıralanmaktadır:

AA, AB, AC

BA, BB, BC,

CA, CB, CC

İmalat sanayi faaliyet kolları içinde önerilmesine rağmen, genel performans notasyonu olmayan faaliyet konuları üçlü düzeyde verisi olmadığı için performans analizine tabi tutulamamıştır. Bu kapsamda olan yatırım faaliyetlerine ilişkin notlama, yalnızca kuruluş yeri faktörleri analizine göre yapıldığından, bu sektörler tek bir not (A, B ya da C gibi) almıştır.

Tarım, Madencilik, Enerji, Lojistik ve Turizm sektörleri için ise, bu sektörlerin etkinliği ve faaliyetlerinin sürdürülebilirliği tamamen kuruluş yeri ve kuruluş yerinin belirlediği faktörlerin etkisinde olacağından, belirtilen bu sektörlerin değerlendirmesinde yalnızca kuruluş yeri faktörlerinden aldıkları notlar belirleyici olmaktadır. Bu sektörlerle ilişkin olarak da notasyon tek harfle (A, B ya da C gibi) ifade edilmiştir.

İzmir ili için önerilen gerek A, gerekse B ve C grubu yatırım konuları, ön değerlendirme niteliğinde olup uygulanabilirlikleri, teknik, ekonomik ve malî yapılabirlik çalışmalarının sonucunda netleşecektir.

Söz konusu yatırım önerilerinin gerçekleşme oranı ise şüphesiz ki, potansiyel yatırımcıların İzmir ilinde yatırım yapmaya motive edilmesine bağlıdır.

İzmir ili için önerilen yatırım konularının görece üstünlüklerine göre sınıflandırılması ve önerilen yatırım konularının kuruluş yeri faktörlerine göre değerlendirilmesi, tarım, hayvancılık ve balıkçılık, sanayi, lojistik ve turizm sektörleri için aşağıdaki tablolarda verilmiştir.

Tablo 161: Tarım ve Hayvancılık Sektöründe Önerilen Yatırım Konularının Kuruluş Yeri Faktörlerine Göre Değerlendirilmesi

Kuruluş Yeri Faktörleri	Faktör Ağırlığı	Tek yıllık (uzun ömürlü olmayan) bitkisel ürünlerin yetiştirilmesi		Çok yıllık (uzun ömürlü) bitkisel ürünlerin yetiştirilmesi		Hayvansal üretim		Balıkçılık (deniz ürünleri ve tatlı su ürünleri yetiştiriciliği)	
		Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı
1. İklim Koşulları	2	9	18	9	18	9	18	9	18
2. Pazar Olanakları	3	9	27	9	27	9	27	9	27
3. Hammadde ve Yardımcı Malzeme Kaynaklarına Yakınlık	2	8	16	8	16	8	16	8	16
4. Ulaşım Alt Yapısı ve Taşıma Olanakları	2	9	18	9	18	9	18	9	18
5. Direkt İşgücü Temini	2	8	16	8	16	8	16	8	16
6. Enerji ve Su Olanakları	1	7	7	7	7	7	7	7	7
7. Tarımsal Fiziki Alt Yapı	3	8	24	8	24	8	24	8	24
8. Yatırımın Yöredeki Sosyal ve Kültürel Çevreye Uygunluğu	1	9	9	9	9	9	9	9	9
9. Yatırım Teşvik Tedbirleri ve Destek Unsurları	2	8	16	8	16	8	16	8	16
10. Sürdürülebilir Yenilikçilik Olanakları	2	8	16	8	16	8	16	8	16
11. Sabit Yatırım Tutarı ve İşletme Sermayesi İhtiyacı	2	8	16	7	14	8	16	8	16
12. Diğer (Güvenlik ve Milli Savunmaya Uygunluk vs.)	3	8	24	8	24	7	21	8	24
Toplam Faktör Puanı			207		205		204		207
Yatırımın Yer Aldığı Görelî Üstünlük Grubu		A		A		A		A	

Tablo 162: Sanayi Sektöründe Önerilen Yatırım Konularının Kuruluş Yeri Faktörlerine Göre Değerlendirilmesi

Kuruluş Yeri Faktörleri	Faktör Ağırlığı	Linyit madenciliği		Kum, kil ve taş ocakçılığı		Etin işlenmesi ve saklanması ile et ürünlerinin imalatı		Balık, kabuklu deniz hayvanları ve yumuşakçaların işlenmesi ve saklanması		Sebze ve meyvelerin işlenmesi ve saklanması	
		Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı
1. Pazara Yakınlık	3	7	21	8	24	9	27	8	24	9	27
2. Hammadde ve Yardımcı Malzeme Kaynaklarına Yakınlık	2	8	16	9	18	9	18	8	16	9	18
3. Ulaşım Alt Yapısı ve Taşıma Olanakları	2	8	16	8	16	9	18	9	18	9	18
4. Direkt İşgücü Temini	2	7	14	8	16	8	16	8	16	8	16
5. Üst Düzey Yöneticilerin ve Teknik Pers. Sağlanması	2	7	14	8	16	8	16	8	16	8	16
6. Enerji ve Su Olanakları	1	8	8	7	7	8	8	8	8	8	8
7. Yatırımın Yöredeki Sosyal ve Kültürel Çevreye Uygunluğu	1	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
8. İklim Koşulları	1	7	7	9	9	8	8	8	8	8	8
9. Atıkların Çevresel Etkisinin Düşüklüğü	2	8	16	7	14	8	16	7	14	8	16
10. Yatırım Teşvik Tedbirleri ve Destek Unsurları	2	7	14	8	16	8	16	8	16	8	16
11. Yan Sanayiye Yakınlık	1	7	7	8	8	8	8	8	8	8	8
12. Yatay ve Dikey Entegrasyon Olanakları	1	8	8	7	7	9	9	7	7	9	9
13. İletişim Alt Yapısı	1	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9
14. Sanayi Sektörü Alt Yapısı	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
15. Sürdürülebilir Yenilikçilik Olanakları *	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
16. Sabit Yatırım Tutarı ve İşletme Sermayesi İhtiyacı	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
17. Diğer (Güvenlik ve Milli Savunmaya Uygunluk vs.)	3	8	24	8	24	8	24	7	21	9	27
Toplam Faktör Puanı			230		240		249		237		252
Yatırımın Yer Aldığı Görelî Üstünlük Grubu		B		A		BA		CB		AA	

(*): Yöredeki AR-GE olanakları, patent, faydalı model, endüstriyel tasarım ve marka başvuru sayıları, Üniversite-Sanayi İşbirliği, İnovasyon Destek birimleri (Üniversiteler, Meslek Okullarının varlığı ve kursları, İş geliştirme kursları, Teknokentler vs),

Tablo 162'nin devamı

Kuruluş Yeri Faktörleri	Faktör Ağırlığı	Bitkisel ve hayvansal sıvı ve katı yağların imalatı		Süt ürünleri imalatı		Fırın ve unlu mamuller imalatı		Diğer gıda maddelerinin imalatı		Hazır hayvan yemleri imalatı	
		Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı
1. Pazara Yakınlık	3	8	24	9	27	8	24	8	24	7	21
2. Hammadde ve Yardımcı Malzeme Kaynaklarına Yakınlık	2	8	16	9	18	7	14	7	14	7	14
3. Ulaşım Alt Yapısı ve Taşıma Olanakları	2	9	18	9	18	9	18	9	18	9	18
4. Direkt İşgücü Temini	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
5. Üst Düzey Yöneticilerin ve Teknik Pers. Sağlanması	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
6. Enerji ve Su Olanakları	1	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
7. Yatırımın Yöredeki Sosyal ve Kültürel Çevreye Uygunluğu	1	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
8. İklim Koşulları	1	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
9. Atıkların Çevresel Etkisinin Düşüklüğü	2	7	14	8	16	8	16	8	16	8	16
10. Yatırım Teşvik Tedbirleri ve Destek Unsurları	2	8	16	8	16	8	16	6	12	8	16
11. Yan Sanayiye Yakınlık	1	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
12. Yatay ve Dikey Entegrasyon Olanakları	1	7	7	8	8	7	7	7	7	7	7
13. İletişim Alt Yapısı	1	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9
14. Sanayi Sektörü Alt Yapısı	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
15. Sürdürülebilir Yenilikçilik Olanakları *	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
16. Sabit Yatırım Tutarı ve İşletme Sermayesi İhtiyacı	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
17. Diğer (Güvenlik ve Millî Savunmaya Uygunluk vs.)	3	7	21	9	27	7	21	6	18	7	21
Toplam Faktör Puanı			237		251		237		230		234
Yatırımın Yer Aldığı Görelî Üstünlük Grubu		CB		AA		AB		CB		BB	

(*): Yöredeki AR-GE olanakları, patent, faydalı model, endüstriyel tasarım ve marka başvuru sayıları, Üniversite-Sanayi İşbirliği, İnovasyon Destek birimleri (Üniversiteler, Meslek Okullarının varlığı ve kursları, İş geliştirme kursları, Teknokentler vs),

Tablo 162'nin devamı

Kuruluş Yeri Faktörleri	Faktör Ağırlığı	Diğer tekstil ürünlerinin imalatı		Kürk hariç, giyim eşyası imalatı		Örme (trikotaj) ve tığ işi (kroşe) ürünlerin imalatı		Derinin tabaklanması ve işlenmesi; bavul, el çantası, saraçlık ve koşum takımı imalatı; kürkün işlenmesi ve boyanması		Ayakkabı, bot, terlik vb. imalatı	
		Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı
1. Pazara Yakınlık	3	9	27	9	27	9	27	8	24	8	24
2. Hammadde ve Yardımcı Malzeme Kaynaklarına Yakınlık	2	8	16	8	16	8	16	7	14	8	16
3. Ulaşım Alt Yapısı ve Taşıma Olanakları	2	9	18	9	18	9	18	9	18	9	18
4. Direkt İşgücü Temini	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
5. Üst Düzey Yöneticilerin ve Teknik Pers. Sağlanması	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
6. Enerji ve Su Olanakları	1	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
7. Yatırımın Yöredeki Sosyal ve Kültürel Çevreye Uygunluğu	1	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
8. İklim Koşulları	1	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
9. Atıkların Çevresel Etkisinin Düşüklüğü	2	8	16	8	16	8	16	6	12	7	14
10. Yatırım Teşvik Tedbirleri ve Destek Unsurları	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
11. Yan Sanayiye Yakınlık	1	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
12. Yatay ve Dikey Entegrasyon Olanakları	1	8	8	8	8	8	8	7	7	7	7
13. İletişim Alt Yapısı	1	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9
14. Sanayi Sektörü Alt Yapısı	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
15. Sürdürülebilir Yenilikçilik Olanakları *	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
16. Sabit Yatırım Tutarı ve İşletme Sermayesi İhtiyacı	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
17. Diğer (Güvenlik ve Milli Savunmaya Uygunluk vs.)	3	8	24	8	24	8	24	7	21	7	21
Toplam Faktör Puanı			246		246		246		233		237
Yatırımın Yer Aldığı Görelî Üstünlük Grubu		BA		CA		AA		CB		CB	

(*): Yöredeki AR-GE olanakları, patent, faydalı model, endüstriyel tasarım ve marka başvuru sayıları, Üniversite-Sanayi İşbirliği, İnovasyon Destek birimleri (Üniversiteler, Meslek Okullarının varlığı ve kursları, İş geliştirme kursları, Teknokentler vs),

Tablo 162'nin devamı

Kuruluş Yeri Faktörleri	Faktör Ağırlığı	Ağaç, mantar, kamış ve örgü malzeme ürünü imalatı		Kağıt ve mukavva ürünleri imalatı		Temel kimyasal maddelerin, kimyasal gübre ve azot bileşikleri, birincil formda plastik ve sentetik kauçuk imalatı		Haşere ilaçları ve diğer zirai-kimyasal ürünlerin imalatı		Boya, vernik ve benzeri kaplayıcı maddeler ile matbaa mürekkebi ve macun imalatı	
		Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı
1. Pazara Yakınlık	3	9	27	8	24	8	24	9	27	9	27
2. Hammadde ve Yardımcı Malzeme Kaynaklarına Yakınlık	2	7	14	7	14	7	14	7	14	7	14
3. Ulaşım Alt Yapısı ve Taşıma Olanakları	2	9	18	9	18	9	18	9	18	9	18
4. Direkt İşgücü Temini	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
5. Üst Düzey Yöneticilerin ve Teknik Pers. Sağlanması	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
6. Enerji ve Su Olanakları	1	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
7. Yatırımın Yöredeki Sosyal ve Kültürel Çevreye Uygunluğu	1	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
8. İklim Koşulları	1	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
9. Atıkların Çevresel Etkisinin Düşüklüğü	2	8	16	7	14	5	10	5	10	5	10
10. Yatırım Teşvik Tedbirleri ve Destek Unsurları	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
11. Yan Sanayiye Yakınlık	1	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
12. Yatay ve Dikey Entegrasyon Olanakları	1	8	8	7	7	6	6	7	7	8	8
13. İletişim Alt Yapısı	1	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9
14. Sanayi ve Hizmetler Sektörü Alt Yapısı	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
15. Sürdürülebilir Yenilikçilik Olanakları *	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
16. Sabit Yatırım Tutarı ve İşletme Sermayesi İhtiyacı	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
17. Diğer (Güvenlik ve Milli Savunmaya Uygunluk vs.)	3	8	24	7	21	7	21	7	21	7	21
Toplam Faktör Puanı			244		235		230		234		235
Yatırımın Yer Aldığı Görelî Üstünlük Grubu		AA		CB		CB		BB		BB	

(*): Yöredeki AR-GE olanakları, patent, faydalı model, endüstriyel tasarım ve marka başvuru sayıları, Üniversite-Sanayi İşbirliği, İnovasyon Destek birimleri (Üniversiteler, Meslek Okullarının varlığı ve kursları, İş geliştirme kursları, Teknokentler vs),

Tablo 162'nin devamı

Kuruluş Yeri Faktörleri	Faktör Ağırlığı	Sabun ve deterjan, temizlik ve parlaticı maddeleri; parfüm; kozmetik ve tuvalet malzemeleri imalatı		Diğer kimyasal ürünlerin imalatı		Suni veya sentetik elyaf imalatı		Kauçuk ürünlerin imalatı		Plastik ürünlerin imalatı	
		Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı
1. Pazara Yakınlık	3	8	24	8	24	8	24	9	27	9	27
2. Hammadde ve Yardımcı Malzeme Kaynaklarına Yakınlık	2	7	14	7	14	7	14	7	14	8	16
3. Ulaşım Alt Yapısı ve Taşıma Olanakları	2	9	18	9	18	9	18	9	18	9	18
4. Direkt İşgücü Temini	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
5. Üst Düzey Yöneticilerin ve Teknik Pers. Sağlanması	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
6. Enerji ve Su Olanakları	1	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
7. Yatırımın Yöredeki Sosyal ve Kültürel Çevreye Uygunluğu	1	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
8. İklim Koşulları	1	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
9. Atıkların Çevresel Etkisinin Düşüklüğü	2	5	10	6	12	6	12	6	12	6	12
10. Yatırım Teşvik Tedbirleri ve Destek Unsurları	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
11. Yan Sanayiye Yakınlık	1	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
12. Yatay ve Dikey Entegrasyon Olanakları	1	7	7	7	7	7	7	8	8	8	8
13. İletişim Alt Yapısı	1	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9
14. Sanayi ve Hizmetler Sektörü Alt Yapısı	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
15. Sürdürülebilir Yenilikçilik Olanakları *	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
16. Sabit Yatırım Tutarı ve İşletme Sermayesi İhtiyacı	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
17. Diğer (Güvenlik ve Milli Savunmaya Uygunluk vs.)	3	7	21	7	21	8	24	8	24	8	24
Toplam Faktör Puanı			231		233		236		240		242
Yatırımın Yer Aldığı Görelî Üstünlük Grubu		CB		BB		CB		AA		AA	

(*): Yöredeki AR-GE olanakları, patent, faydalı model, endüstriyel tasarım ve marka başvuru sayıları, Üniversite-Sanayi İşbirliği, İnovasyon Destek birimleri (Üniversiteler, Meslek Okullarının varlığı ve kursları, İş geliştirme kursları, Teknokentler vs),

Tablo 162'nin devamı

Kuruluş Yeri Faktörleri	Faktör Ağırlığı	Ateşe dayanıklı (refrakter) ürünlerin imalatı		Diğer porselen ve seramik ürünlerin imalatı		Çimento, kireç ve alçı imalatı		Beton, çimento ve alçıdan yapılmış eşyaların imalatı		Taş ve mermerin kesilmesi, şekil verilmesi ve bitirilmesi	
		Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı
1. Pazara Yakınlık	3	8	24	8	24	8	24	8	24	8	24
2. Hammadde ve Yardımcı Malzeme Kaynaklarına Yakınlık	2	7	14	7	14	7	14	7	14	7	14
3. Ulaşım Alt Yapısı ve Taşıma Olanakları	2	9	18	9	18	9	18	9	18	9	18
4. Direkt İşgücü Temini	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
5. Üst Düzey Yöneticilerin ve Teknik Pers. Sağlanması	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
6. Enerji ve Su Olanakları	1	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
7. Yatırımın Yöredeki Sosyal ve Kültürel Çevreye Uygunluğu	1	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
8. İklim Koşulları	1	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
9. Atıkların Çevresel Etkisinin Düşüklüğü	2	7	14	7	14	7	14	7	14	7	14
10. Yatırım Teşvik Tedbirleri ve Destek Unsurları	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
11. Yan Sanayiye Yakınlık	1	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
12. Yatay ve Dikey Entegrasyon Olanakları	1	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7
13. İletişim Alt Yapısı	1	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9
14. Sanayi Sektörü Alt Yapısı	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
15. Sürdürülebilir Yenilikçilik Olanakları *	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
16. Sabit Yatırım Tutarı ve İşletme Sermayesi İhtiyacı	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
17. Diğer (Güvenlik ve Milli Savunmaya Uygunluk vs.)	3	8	24	8	24	8	24	8	24	8	24
Toplam Faktör Puanı			238		238		238		238		238
Yatırımın Yer Aldığı Görelî Üstünlük Grubu		AB		BB		AB		AB		BB	

(*): Yöredeki AR-GE olanakları, patent, faydalı model, endüstriyel tasarım ve marka başvuru sayıları, Üniversite-Sanayi İşbirliği, İnovasyon Destek birimleri (Üniversiteler, Meslek Okullarının varlığı ve kursları, İş geliştirme kursları, Teknokentler vs),

Tablo 162'nin devamı

Kuruluş Yeri Faktörleri	Faktör Ağırlığı	Aşındırıcı ürünlerin ve başka yerde sınıflandırılmamış metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı		Çelikten tüpler, borular, içi boş profiller ve benzeri bağlantı parçalarının imalatı		Metal yapı malzemeleri imalatı		Metal tank, rezervuar ve muhafaza kapları imalatı		Buhar jeneratörü imalatı, merkezi ısıtma sıcak su kazanları (boylerleri) hariç	
		Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı
1. Pazara Yakınlık	3	8	24	8	24	8	24	8	24	8	24
2. Hammadde ve Yardımcı Malzeme Kaynaklarına Yakınlık	2	7	14	7	14	7	14	7	14	7	14
3. Ulaşım Alt Yapısı ve Taşıma Olanakları	2	9	18	9	18	9	18	9	18	9	18
4. Direkt İşgücü Temini	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
5. Üst Düzey Yöneticilerin ve Teknik Pers. Sağlanması	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
6. Enerji ve Su Olanakları	1	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
7. Yatırımın Yöredeki Sosyal ve Kültürel Çevreye Uygunluğu	1	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
8. İklim Koşulları	1	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
9. Atıkların Çevresel Etkisinin Düşüklüğü	2	6	12	8	16	8	16	8	16	8	16
10. Yatırım Teşvik Tedbirleri ve Destek Unsurları	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
11. Yan Sanayiye Yakınlık	1	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
12. Yatay ve Dikey Entegrasyon Olanakları	1	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7
13. İletişim Alt Yapısı	1	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9
14. Sanayi Sektörü Alt Yapısı	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
15. Sürdürülebilir Yenilikçilik Olanakları *	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
16. Sabit Yatırım Tutarı ve İşletme Sermayesi İhtiyacı	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
17. Diğer (Güvenlik ve Milli Savunmaya Uygunluk vs.)	3	8	24	8	24	8	24	8	24	8	24
Toplam Faktör Puanı			236		240		240		240		240
Yatırımın Yer Aldığı Görelî Üstünlük Grubu		AB		AA		AA		AA		AA	

(*): Yöredeki AR-GE olanakları, patent, faydalı model, endüstriyel tasarım ve marka başvuru sayıları, Üniversite-Sanayi İşbirliği, İnovasyon Destek birimleri (Üniversiteler, Meslek Okullarının varlığı ve kursları, İş geliştirme kursları, Teknokentler vs),

Tablo 162'nin devamı

Kuruluş Yeri Faktörleri	Faktör Ağırlığı	Metallerin dövülmesi, preslenmesi, baskılanması ve yuvarlanması; toz metalürjisi		Diğer fabrikasyon metal ürünlerin imalatı		Elektronik bileşenlerin ve devre kartlarının imalatı		Ölçme, test ve seyrüsefer amaçlı alet ve cihazlar ile saat imalatı		Işınlama, elektro medikal ve elektro terapi ile ilgili cihazların imalatı	
		Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı
1. Pazara Yakınlık	3	8	24	8	24	8	24	8	24	8	24
2. Hammadde ve Yardımcı Malzeme Kaynaklarına Yakınlık	2	7	14	7	14	7	14	7	14	7	14
3. Ulaşım Alt Yapısı ve Taşıma Olanakları	2	9	18	9	18	9	18	9	18	9	18
4. Direkt İşgücü Temini	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
5. Üst Düzey Yöneticilerin ve Teknik Pers. Sağlanması	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
6. Enerji ve Su Olanakları	1	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
7. Yatırımın Yöredeki Sosyal ve Kültürel Çevreye Uygunluğu	1	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
8. İklim Koşulları	1	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
9. Atıkların Çevresel Etkisinin Düşüklüğü	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
10. Yatırım Teşvik Tedbirleri ve Destek Unsurları	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
11. Yan Sanayiye Yakınlık	1	8	8	8	8	7	7	7	7	7	7
12. Yatay ve Dikey Entegrasyon Olanakları	1	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7
13. İletişim Alt Yapısı	1	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9
14. Sanayi Sektörü Alt Yapısı	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
15. Sürdürülebilir Yenilikçilik Olanakları *	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
16. Sabit Yatırım Tutarı ve İşletme Sermayesi İhtiyacı	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
17. Diğer (Güvenlik ve Milli Savunmaya Uygunluk vs.)	3	8	24	7	21	7	21	7	21	7	21
Toplam Faktör Puanı			240		237		236		236		236
Yatırımın Yer Aldığı Görelî Üstünlük Grubu		AA		B		BB		CB		B	

(*): Yöredeki AR-GE olanakları, patent, faydalı model, endüstriyel tasarım ve marka başvuru sayıları, Üniversite-Sanayi İşbirliği, İnovasyon Destek birimleri (Üniversiteler, Meslek Okullarının varlığı ve kursları, İş geliştirme kursları, Teknokentler vs),

Tablo 162'nin devamı

Kuruluş Yeri Faktörleri	Faktör Ağırlığı	Optik aletlerin ve fotografik ekipmanların imalatı		Elektrik motoru, jeneratör, transformatör ile elektrik dağıtım ve kontrol cihazlarının imalatı		Akümülatör ve pil imalatı		Kablomada kullanılan teller ve kablolar ile gereçlerin imalatı		Elektrikli aydınlatma ekipmanlarının imalatı	
		Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı
1. Pazara Yakınlık	3	8	24	8	24	8	24	8	24	8	24
2. Hammadde ve Yardımcı Malzeme Kaynaklarına Yakınlık	2	7	14	7	14	7	14	7	14	7	14
3. Ulaşım Alt Yapısı ve Taşıma Olanakları	2	9	18	9	18	9	18	9	18	9	18
4. Direkt İşgücü Temini	2	8	16	7	14	7	14	8	16	7	14
5. Üst Düzey Yöneticilerin ve Teknik Pers. Sağlanması	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
6. Enerji ve Su Olanakları	1	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
7. Yatırımın Yöredeki Sosyal ve Kültürel Çevreye Uygunluğu	1	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
8. İklim Koşulları	1	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
9. Atıkların Çevresel Etkisinin Düşüklüğü	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
10. Yatırım Teşvik Tedbirleri ve Destek Unsurları	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
11. Yan Sanayiye Yakınlık	1	7	7	7	7	7	7	8	8	7	7
12. Yatay ve Dikey Entegrasyon Olanakları	1	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7
13. İletişim Alt Yapısı	1	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9
14. Sanayi Sektörü Alt Yapısı	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
15. Sürdürülebilir Yenilikçilik Olanakları *	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
16. Sabit Yatırım Tutarı ve İşletme Sermayesi İhtiyacı	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
17. Diğer (Güvenlik ve Milli Savunmaya Uygunluk vs.)	3	7	21	8	24	8	24	8	24	8	24
Toplam Faktör Puanı			236		237		237		240		237
Yatırımın Yer Aldığı Görelî Üstünlük Grubu		B		B		AB		AA		B	

(*): Yöredeki AR-GE olanakları, patent, faydalı model, endüstriyel tasarım ve marka başvuru sayıları, Üniversite-Sanayi İşbirliği, İnovasyon Destek birimleri (Üniversiteler, Meslek Okullarının varlığı ve kursları, İş geliştirme kursları, Teknokentler vs),

Tablo 162'nin devamı

Kuruluş Yeri Faktörleri	Faktör Ağırlığı	Ev aletleri imalatı		Genel amaçlı makinelerin imalatı		Genel amaçlı diğer makinelerin imalatı		Tarım ve ormancılık makinelerinin imalatı		Metal işleme makineleri ve takım tezgahları imalatı	
		Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı
1. Pazara Yakınlık	3	8	24	8	24	8	24	8	24	8	24
2. Hammadde ve Yardımcı Malzeme Kaynaklarına Yakınlık	2	7	14	8	16	8	16	8	16	8	16
3. Ulaşım Alt Yapısı ve Taşıma Olanakları	2	9	18	9	18	9	18	9	18	9	18
4. Direkt İşgücü Temini	2	7	14	7	14	7	14	7	14	7	14
5. Üst Düzey Yöneticilerin ve Teknik Pers. Sağlanması	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
6. Enerji ve Su Olanakları	1	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
7. Yatırımın Yöredeki Sosyal ve Kültürel Çevreye Uygunluğu	1	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
8. İklim Koşulları	1	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
9. Atıkların Çevresel Etkisinin Düşüklüğü	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
10. Yatırım Teşvik Tedbirleri ve Destek Unsurları	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
11. Yan Sanayiye Yakınlık	1	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
12. Yatay ve Dikey Entegrasyon Olanakları	1	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
13. İletişim Alt Yapısı	1	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9
14. Sanayi Sektörü Alt Yapısı	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
15. Sürdürülebilir Yenilikçilik Olanakları *	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
16. Sabit Yatırım Tutarı ve İşletme Sermayesi İhtiyacı	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
17. Diğer (Güvenlik ve Milli Savunmaya Uygunluk vs.)	3	8	24	8	24	8	24	8	24	8	24
Toplam Faktör Puanı			239		241		241		241		241
Yatırımın Yer Aldığı Görelî Üstünlük Grubu		AB		AA		CA		BA		BA	

(*): Yöredeki AR-GE olanakları, patent, faydalı model, endüstriyel tasarım ve marka başvuru sayıları, Üniversite-Sanayi İşbirliği, İnovasyon Destek birimleri (Üniversiteler, Meslek Okullarının varlığı ve kursları, İş geliştirme kursları, Teknokentler vs),

Tablo 162'nin devamı

Kuruluş Yeri Faktörleri	Faktör Ağırlığı	Diğer özel amaçlı makinelerin imalatı		Motorlu kara taşıtlarının imalatı		Motorlu kara taşıtları karoseri (kaporta) imalatı; treyler (römork) ve yarı treyler (yarı römork) imalatı		Motorlu kara taşıtları için parça ve aksesuar imalatı		Gemi ve tekne yapımı	
		Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı
1. Pazara Yakınlık	3	8	24	8	24	8	24	8	24	8	24
2. Hammadde ve Yardımcı Malzeme Kaynaklarına Yakınlık	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
3. Ulaşım Alt Yapısı ve Taşıma Olanakları	2	9	18	9	18	9	18	9	18	9	18
4. Direkt İşgücü Temini	2	7	14	7	14	7	14	7	14	7	14
5. Üst Düzey Yöneticilerin ve Teknik Pers. Sağlanması	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
6. Enerji ve Su Olanakları	1	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
7. Yatırımın Yöredeki Sosyal ve Kültürel Çevreye Uygunluğu	1	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
8. İklim Koşulları	1	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
9. Atıkların Çevresel Etkisinin Düşüklüğü	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
10. Yatırım Teşvik Tedbirleri ve Destek Unsurları	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
11. Yan Sanayiye Yakınlık	1	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
12. Yatay ve Dikey Entegrasyon Olanakları	1	8	8	8	8	8	8	8	8	6	6
13. İletişim Alt Yapısı	1	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9
14. Sanayi Sektörü Alt Yapısı	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
15. Sürdürülebilir Yenilikçilik Olanakları *	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
16. Sabit Yatırım Tutarı ve İşletme Sermayesi İhtiyacı	2	8	16	5	10	8	16	8	16	5	10
17. Diğer (Güvenlik ve Milli Savunmaya Uygunluk vs.)	3	8	24	7	21	8	24	8	24	7	21
Toplam Faktör Puanı			241		232		241		241		230
Yatırımın Yer Aldığı Görelî Üstünlük Grubu		CA		AB		BA		AA		BB	

(*): Yöredeki AR-GE olanakları, patent, faydalı model, endüstriyel tasarım ve marka başvuru sayıları, Üniversite-Sanayi İşbirliği, İnovasyon Destek birimleri (Üniversiteler, Meslek Okullarının varlığı ve kursları, İş geliştirme kursları, Teknokentler vs),

Tablo 162'nin devamı

Kuruluş Yeri Faktörleri	Faktör Ağırlığı	Demir yolu lokomotifleri ve vagonlarının imalatı		Hava taşıtları ve uzay araçları ile bunlarla ilgili makinelerin imalatı		Askeri savaş araçlarının imalatı		Başka yerde sınıflandırılmamış ulaşım araçlarının imalatı (motosiklet, bisiklet, engelli aracı)		Mobilya imalatı (Büro, mutfak ve diğer mobilya imalatı)	
		Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı
1. Pazara Yakınlık	3	8	24	8	24	8	24	8	24	8	24
2. Hammadde ve Yardımcı Malzeme Kaynaklarına Yakınlık	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
3. Ulaşım Alt Yapısı ve Taşıma Olanakları	2	9	18	9	18	9	18	9	18	9	18
4. Direkt İşgücü Temini	2	7	14	7	14	7	14	7	14	7	14
5. Üst Düzey Yöneticilerin ve Teknik Pers. Sağlanması	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
6. Enerji ve Su Olanakları	1	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
7. Yatırımın Yöredeki Sosyal ve Kültürel Çevreye Uygunluğu	1	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
8. İklim Koşulları	1	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
9. Atıkların Çevresel Etkisinin Düşüklüğü	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
10. Yatırım Teşvik Tedbirleri ve Destek Unsurları	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
11. Yan Sanayiye Yakınlık	1	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
12. Yatay ve Dikey Entegrasyon Olanakları	1	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
13. İletişim Alt Yapısı	1	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9
14. Sanayi Sektörü Alt Yapısı	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
15. Sürdürülebilir Yenilikçilik Olanakları *	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
16. Sabit Yatırım Tutarı ve İşletme Sermayesi İhtiyacı	2	6	12	6	12	8	16	8	16	8	16
17. Diğer (Güvenlik ve Milli Savunmaya Uygunluk vs.)	3	7	21	7	21	8	24	8	24	8	24
Toplam Faktör Puanı			234		234		241		241		241
Yatırımın Yer Aldığı Görelî Üstünlük Grubu		CB		AB		A		BB		AA	

(*): Yöredeki AR-GE olanakları, patent, faydalı model, endüstriyel tasarım ve marka başvuru sayıları, Üniversite-Sanayi İşbirliği, İnovasyon Destek birimleri (Üniversiteler, Meslek Okullarının varlığı ve kursları, İş geliştirme kursları, Teknokentler vs),

Tablo 162'nin devamı

Kuruluş Yeri Faktörleri	Faktör Ağırlığı	Spor malzemeleri imalatı		Oyun ve oyuncak imalatı		Tıbbi ve dişçilik ile ilgili araç ve gereçlerin imalatı		Elektrik enerjisinin üretimi, iletimi ve dağıtımı		Buhar ve iklimlendirme temini	
		Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı
1. Pazara Yakınlık	3	8	24	8	24	8	24	8	24	8	24
2. Hammadde ve Yardımcı Malzeme Kaynaklarına Yakınlık	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
3. Ulaşım Alt Yapısı ve Taşıma Olanakları	2	9	18	9	18	9	18	9	18	9	18
4. Direkt İşgücü Temini	2	8	16	8	16	7	14	7	14	7	14
5. Üst Düzey Yöneticilerin ve Teknik Pers. Sağlanması	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
6. Enerji ve Su Olanakları	1	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
7. Yatırımın Yöredeki Sosyal ve Kültürel Çevreye Uygunluğu	1	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
8. İklim Koşulları	1	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
9. Atıkların Çevresel Etkisinin Düşüklüğü	2	7	14	7	14	8	16	8	16	8	16
10. Yatırım Teşvik Tedbirleri ve Destek Unsurları	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
11. Yan Sanayiye Yakınlık	1	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
12. Yatay ve Dikey Entegrasyon Olanakları	1	7	7	7	7	8	8	8	8	8	8
13. İletişim Alt Yapısı	1	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9
14. Sanayi Sektörü Alt Yapısı	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
15. Sürdürülebilir Yenilikçilik Olanakları *	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
16. Sabit Yatırım Tutarı ve İşletme Sermayesi İhtiyacı	2	8	16	8	16	7	14	4	8	5	10
17. Diğer (Güvenlik ve Milli Savunmaya Uygunluk vs.)	3	7	21	7	21	8	24	7	21	7	21
Toplam Faktör Puanı			237		237		239		230		232
Yatırımın Yer Aldığı Görelî Üstünlük Grubu		B		B		B		B		B	

(*): Yöredeki AR-GE olanakları, patent, faydalı model, endüstriyel tasarım ve marka başvuru sayıları, Üniversite-Sanayi İşbirliği, İnovasyon Destek birimleri (Üniversiteler, Meslek Okullarının varlığı ve kursları, İş geliştirme kursları, Teknokentler vs),

Tablo 163: Lojistik Sektöründe Önerilen Yatırım Konularının Kuruluş Yeri Faktörlerine Göre Değerlendirilmesi

Kuruluş Yeri Faktörleri	Faktör Ağırlığı	Kara yolu ile yük taşımacılığı ve taşımacılık hizmetleri		Deniz ve kıyı sularında yolcu taşımacılığı		Depolama ve ambarlama		Taşımacılık için destekleyici faaliyetler	
		Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı
1. Coğrafi Konum	2	8	16	8	16	8	16	8	16
2. İklim Koşulları	2	9	18	9	18	9	18	9	18
3. Yatırımın Yöredeki Sosyal ve Kültürel Çevreye Uygunluğu	1	8	8	8	8	8	8	8	8
4. Pazar Olanakları	3	9	27	9	27	9	27	9	27
5. Nitelikli İşgücü Temini	2	8	16	8	16	8	16	8	16
6. Üst Düzey Yöneticilerin Sağlanması	2	8	16	8	16	8	16	8	16
7. Ulaşım Alt Yapısı ve Taşıma Olanakları	3	9	27	9	27	9	27	9	27
8. Enerji ve Su Olanakları	2	8	16	8	16	8	16	8	16
9. İletişim Alt Yapısı	2	9	18	9	18	9	18	9	18
10. Turizm ve Hizmetler Sektörü Alt Yapısı	3	8	24	8	24	8	24	8	24
11. Hammadde ve Yardımcı Malzeme Kaynaklarına Yakınlık	2	8	16	8	16	8	16	8	16
12. Sabit Yatırım Tutarı ve İşletme Sermayesi İhtiyacı	2	8	16	8	16	8	16	8	16
13. Yatırım Teşvik Tedbirleri ve Destek Unsurları	2	8	16	8	16	8	16	8	16
14. Diğer (Güvenlik ve Milli Savunmaya Uygunluk vs.)	2	8	16	8	16	9	18	9	18
Toplam Faktör Puanı			250		250		252		252
Yatırımın Yer Aldığı Göreli Üstünlük Grubu		A		A		A		A	

Tablo 164: Turizm Sektöründe Önerilen Yatırım Konularının Kuruluş Yeri Faktörlerine Göre Değerlendirilmesi

Kuruluş Yeri Faktörleri	Faktör Ağırlığı	Otel ve benzeri konaklama yerleri		Tatil ve diğer kısa süreli konaklama yerleri		Kamp alanları, motorlu karavan ve karavan tipi treyler (römork) park hizmetleri		Diğer konaklama yerleri		Dışarıya yemek hizmeti sunan işletmelerin (catering) faaliyetleri ve diğer yiyecek hizmetleri faaliyetleri	
		Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı
1. Coğrafi Konum	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
2. İklim Koşulları	2	9	18	9	18	9	18	9	18	9	18
3. Yatırımın Yöredeki Sosyal ve Kültürel Çevreye Uygunluğu	1	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
4. Pazar Olanakları	3	9	27	9	27	9	27	9	27	9	27
5. Nitelikli İşgücü Temini	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
6. Üst Düzey Yöneticilerin Sağlanması	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
7. Ulaşım Alt Yapısı ve Taşıma Olanakları	3	9	27	9	27	9	27	9	27	9	27
8. Enerji ve Su Olanakları	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
9. İletişim Alt Yapısı	2	9	18	9	18	9	18	9	18	9	18
10. Turizm ve Hizmetler Sektörü Alt Yapısı	3	8	24	8	24	8	24	8	24	8	24
11. Hammadde ve Yardımcı Malzeme Kaynaklarına Yakınlık	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
12. Sabit Yatırım Tutarı ve İşletme Sermayesi İhtiyacı	2	6	12	7	14	8	16	8	16	8	16
13. Yatırım Teşvik Tedbirleri ve Destek Unsurları	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
14. Diğer (Güvenlik ve Milli Savunmaya Uygunluk vs.)	2	9	18	8	16	8	16	8	16	8	16
Toplam Faktör Puanı			248		248		250		250		250
Yatırımın Yer Aldığı Göreli Üstünlük Grubu		A		A		A		A		A	

8.2.7. Kuruluş Yeri Faktörleri Açısından Önerilen Yatırım Konularının Değerlendirilmesi

Yörenin doğal, sosyal ve ekonomik koşulları ve potansiyel gelişme eksenleri dikkate alınarak NACE Revize 2 faaliyet sınıflaması bazında belirlenen 78 yatırım konusunun kuruluş yeri faktörlerine göre değerlendirilmesi neticesinde, faaliyet alanlarının 38'i A grubunda, 40'ı ise B grubunda yer almaktadır (buradaki "A" grubu; "AA", "BA", "CA" ve ilgili faaliyet konusunun performans değerlendirmesi olmadığı için yalnızca kuruluş yeri faktörlerine göre belirlenen "A" grubunun toplamını, "B" grubu ise "AB", "BB", "CB" ve yine ilgili faaliyet konusunun performans değerlendirmesi olmadığı için yalnızca kuruluş yeri faktörlerine göre belirlenen "B" grubunun toplamını ifade etmektedir).

A grubu içerisinde bulunan yatırım konularına bakıldığında;

- Hem performans değerlemesinden hem de kuruluş yeri faktörlerinden de A notunu alan (AA notuna sahip faaliyet alanları) 15 yatırım konusu,
  - Performans değerlemesinden B, kuruluş faktörleri açısından A notunu alan (BA notuna sahip faaliyet alanları) 5 yatırım konusu,
  - Performans değerlemesinden C, kuruluş faktörleri açısından A notunu alan (CA notuna sahip faaliyet alanları) 3 yatırım konusu,
  - Gerek imalat sanayi dışında yer aldığı gerekse de performans değerlemesi yapılamadığı için performans notu bulunmayan, ancak kuruluş faktörleri açısından A notunu alan (A notuna sahip faaliyet alanları) 15 yatırım konusu,
- bulunmaktadır.*

B grubu içerisinde bulunan yatırım konularına bakıldığında;

- Performans değerlemesinden A, kuruluş faktörleri açısından B notunu alan (AB notuna sahip faaliyet alanları) 9 yatırım konusu,
- Hem performans değerlemesinden hem de kuruluş yeri faktörlerinden de B notunu alan (BB notuna sahip faaliyet alanları) 9 yatırım konusu,
- Performans değerlemesinden C, kuruluş faktörleri açısından B notunu alan (CB notuna sahip faaliyet alanları) 11 yatırım konusu,

-Gerek imalat sanayi dışında yer aldığı gerekse de performans değerlemesi yapılamadığı için performans notu bulunmayan, ancak kuruluş faktörleri açısından B notunu alan (B notuna sahip faaliyet alanları) 11 yatırım konusu, bulunmaktadır.

Önerilen yatırım konularının değerlendirme neticesinde aldıkları notlar, ana ve alt faaliyet dallarına göre aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

Önerilen Yatırım Konularının Özet Değerlendirmesi

Ana Faaliyet Alanı	Notu	Faaliyet Sayısı	Faaliyet Adı (NACE Rev. 2)	
TARIM	A	4	Tek yıllık (uzun ömürlü olmayan) bitkisel ürünlerin yetiştirilmesi, Çok yıllık (uzun ömürlü) bitkisel ürünlerin yetiştirilmesi, Hayvansal üretim, Balıkçılık	
SANAYİ	Madencilik	A	1	Kum, kil ve taş ocaklığı
		B	1	Linyit madenciliği
	İmalat Sanayi	AA	15	Sebze ve meyvelerin işlenmesi ve saklanması, Süt ürünleri imalatı, Örne (trikotaj) ve tığ işi (kroşe) ürünlerin imalatı, Ağaç, mantar, kamış ve örgü malzeme ürünü imalatı, Kauçuk ürünlerin imalatı, Plastik ürünlerin imalatı, Çelikten tüpler, borular, içi boş profiller ve benzeri bağlantı parçalarının imalatı, Metal yapı malzemeleri imalatı, Metal tank, rezervuar ve muhafaza kapları imalatı, Buhar jeneratörü imalatı, merkezi ısıtma sıcak su kazanları (boylerleri) hariç, Metallerin dövülmesi, preslenmesi, baskılanması ve yuvarlanması; toz metalürjisi, Kablolamada kullanılan teller ve kablolar ile gereçlerin imalatı, Genel amaçlı makinelerin imalatı, Motorlu kara taşıtları için parça ve aksesuar imalatı, Mobilya imalatı (Büro, mutfak ve diğer mobilya imalatı)
		AB	9	Fırın ve unlu mamuller imalatı, Ateşe dayanıklı (refrakter) ürünlerin imalatı, Çimento, kireç ve alçı imalatı, Beton, çimento ve alçıdan yapılmış eşyaların imalatı, Aşındırıcı ürünlerin ve başka yerde sınıflandırılmamış metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı, Akümülatör ve pil imalatı, Ev aletleri imalatı, Motorlu kara taşıtlarının imalatı, Hava taşıtları ve uzay araçları ile bunlarla ilgili makinelerin imalatı,
		BA	5	Etin işlenmesi ve saklanması ile et ürünlerinin imalatı, Diğer tekstil ürünlerinin imalatı, Tarım ve ormancılık makinelerinin imalatı, Metal işleme makineleri ve takım tezgahları imalatı, Motorlu kara taşıtları karoseri (kaporta) imalatı; treyler (römork) ve yarı treyler (yarı römork) imalatı,
		BB	9	Hazır hayvan yemleri imalatı, Haşere ilaçları ve diğer zirai-kimyasal ürünlerin imalatı, Boya, vernik ve benzeri kaplayıcı maddeler ile matbaa mürekkebi ve macun imalatı, Diğer kimyasal ürünlerin imalatı, Diğer porselen ve seramik ürünlerin imalatı, Taş ve mermerin kesilmesi, şekil verilmesi ve bitirilmesi, Elektronik bileşenlerin ve devre kartlarının imalatı, Gemi ve tekne yapımı, Başka yerde sınıflandırılmamış ulaşım araçlarının imalatı (motosiklet, bisiklet, engelli aracı),

Önerilen Yatırım Konularının Özet Değerlendirmesi (Devam)

Ana Faaliyet Alanı	Notu	Faaliyet Sayısı	Faaliyet Adı (NACE Rev. 2)	
SANAYİ	İmalat Sanayi	CA	3	Kürk hariç, giyim eşyası imalatı, Genel amaçlı diğer makinelerin imalatı, Diğer özel amaçlı makinelerin imalatı,
		CB	11	Balık, kabuklu deniz hayvanları ve yumuşakçaların işlenmesi ve saklanması, Bitkisel ve hayvansal sıvı ve katı yağların imalatı, Diğer gıda maddelerinin imalatı, Derinin tabaklanması ve işlenmesi; bavul, el çantası, saraçlık ve koşum takımı imalatı; kürkün işlenmesi ve boyanması, Ayakkabı, bot, terlik vb. imalatı, Kağıt ve mukavva ürünleri imalatı, Temel kimyasal maddelerin, kimyasal gübre ve azot bileşikleri, birincil formda plastik ve sentetik kauçuk imalatı, Sabun ve deterjan, temizlik ve parlatici maddeleri; parfüm; kozmetik ve tuvalet malzemeleri imalatı, Suni veya sentetik elyaf imalatı, Ölçme, test ve seyrüsefer amaçlı alet ve cihazlar ile saat imalatı, Demir yolu lokomotifleri ve vagonlarının imalatı,
		A	1	Askeri savaş araçlarının imalatı,
		B	8	Diğer fabrikasyon metal ürünlerin imalatı, Işınlama, elektro medikal ve elektro terapi ile ilgili cihazların imalatı, Optik aletlerin ve fotografik ekipmanların imalatı, Elektrik motoru, jeneratör, transformatör ile elektrik dağıtım ve kontrol cihazlarının imalatı, Elektrikli aydınlatma ekipmanlarının imalatı, Spor malzemeleri imalatı, Oyun ve oyuncak imalatı, Tıbbi ve dişçilik ile ilgili araç ve gereçlerin imalatı
	Enerji	B	2	Elektrik enerjisinin üretimi, iletimi ve dağıtımı, Buhar ve iklimlendirme temini
LOJİSTİK	A	4	Kara yolu ile yük taşımacılığı ve taşımacılık hizmetleri, Deniz ve kıyı sularında yolcu taşımacılığı, Depolama ve ambarlama, Taşımacılık için destekleyici faaliyetler	
TURİZM	A	5	Oteller ve benzeri konaklama yerleri, Tatil ve diğer kısa süreli konaklama yerleri, Kamp alanları, motorlu karavan ve karavan tipi treyler (römork) park hizmetleri, Diğer konaklama yerleri, Dışarıya yemek hizmeti sunan işletmelerin (catering) faaliyetleri ve diğer yiyecek hizmetleri faaliyetleri	

9. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Bir yörenin yatırımcılar için çekim merkezi olması ülke ve bölgenin gelişmişliği yanında, kendi özel konum ve koşullarına da bağlıdır. Yerleşim yerlerinin gelişmişlik düzeyi, kendi iç dinamikleri ve/veya kamunun desteği ile şekillenmektedir. Bir yörenin, gelişme dinamiklerini oluşturan unsurlar, genel olarak doğal altyapı, maddi altyapı, kurumsal altyapı ve beşeri altyapıdan oluşmaktadır. Söz konusu altyapılar birbirlerini tamamlayarak geliştiği ölçüde yörenin/bölgenin sosyoekonomik gelişmişlik düzeyi de artmaktadır.

Bölgesel veya ulusal gelişmenin sağlanabilmesi, ancak rasyonel kararlar doğrultusunda, üretim faktörlerinin etkin kullanılmasıyla, verimli alanlara, uygun zamanda gerekli yatırımların yapılmasıyla mümkün olmaktadır. Bu noktada “kalkınmanın” temel faktörlerden birini de, tasarrufların yani finansal kaynakların kârlı ve verimli alanlara tahsis edilmesi oluşturmaktadır.

Finansal kaynakların kârlı ve verimli alanlara yönlendirilmesinde ve yörenin sosyoekonomik gelişmişlik düzeyini artırıcı yatırım projelerinin değerlendirilmesinde ilk adım olan uygun yatırım alanları araştırması önem kazanmaktadır. Uygun yatırım alanları araştırmasında temel amaç, yörenin kısa ve uzun dönemde beklenen gelişmeleri de dikkate alınarak, yöre kalkınmasına katkıda bulunacak, yöre kaynakları ile uyumlu, iç ve dış talebe yönelik uygun yatırım konularını önermektir.

Uygun yatırım konuları önerilerinin temel analizi de kuruluş yeri faktörleri analizine dayanmaktadır. Kuruluş yeri faktörleri, belirlenen üretim konusunun belli bir coğrafi konuma yerleştirilmesi durumunda, söz konusu üretim konusunun yatırım ve işletme maliyetleri, satış hasılatı ve sermaye yapısı üzerinde etkili olan tüm konumsal özellikleri kapsamaktadır. Bir yatırım projesinde kuruluş yeri, işletmenin amaçlarına ulaşması için gerekli koşulları yerine getirebilecek özellikleri taşımalıdır. Bu amaca yönelik olarak, kuruluş yerinin belirlenme sürecinde verimlilik, ekonomiklik ve kârlılık şeklinde üç temel ekonomik unsur dikkate alınmalıdır.

İzmir ili, Ege Bölgesinin ve Türkiye'nin lider illerinden biri olarak, sosyoekonomik açıdan gelişmiş, uluslararası bir önem sahip çok yönlü bir çekim merkezi konumundadır. İzmir

çok önemli bir üretim ve ticaret merkezi olup, tarıma elverişli verimli arazileri ile zengin tarımsal ve hayvansal üretimin yanında imalat sanayiinin de önemli ölçüde geliştiği bir metropol ildir. İzmir, coğrafi konumu, doğal kaynakları, altyapısı, ulaşım imkânları ve tarımdan imalat sanayiine geniş bir üretim yelpazesine dayalı olarak gelişen iç ve dış ticaretteki deneyimiyle çağlardan beri ulusal ve uluslararası ticaretin de merkezlerinden biri olagelmıştır. İlin, sahip olduğu sosyoekonomik birikimi, yeni yatırımlara uygun altyapısı, konumu, tarihî deneyimi ve insan kaynakları ile önümüzdeki dönemlerde de yeni yatırımlar ve yatırımcılar için cazibe merkezi olma konumunu sürdüreceği tahmin edilmektedir. Çalışmada yer alan sosyal ve ekonomik göstergeler birlikte değerlendirildiğinde, İzmir'in çoğu gösterge açısından Türkiye ortalamalarının üzerinde olduğu ve Türkiye'nin diğer illerine göre üst sıralarda yer aldığı görülmektedir. İzmir, Yeni Teşvik Sistemi'ne göre de sosyoekonomik gelişmişlik açısından 1. derecede gelişmiş illerin yer aldığı 1. bölgede bulunmaktadır.

Çalışmanın ilgili bölümlerinde ayrıntılı bir şekilde verildiği üzere İzmir Bölgesi kısa ve orta vadede arzulanan gelişme atılımını gerçekleştirecek kaynakları ve potansiyeli bulunmaktadır. Bu kaynakların harekete geçirilmesi, ortaya çıkacak fırsatların etkili bir şekilde değerlendirilmesi, olası tehditlerin bertaraf edilmesi ve zayıf yönlerin ortaya çıkardığı dezavantajları aşmakla yakından ilgilidir. Var olan fırsatların etkin bir şekilde kullanılması, belirlenen hedefe ulaşmada önemli bir unsur olmakla birlikte, aynı zamanda, bölgenin zayıf yönlerinin sayıca azaltılmasına yardımcı olabilecek, güçlü yönlerinin artmasına ve daha da kuvvetlenmesine katkı sağlayacaktır.

Bu çalışmada, İzmir'de, kısa ve orta dönemde yapılabilirliği olası görülen, yeni istihdam alanları yaratabilecek yatırım konusu önerileri geliştirilmiştir. Yörenin doğal, sosyal ve ekonomik koşulları ve potansiyel gelişme eksenleri dikkate alınarak NACE Revize 2 faaliyet sınıflaması ve üçlü dijital bazında belirlenen 78 yatırım konusunun kuruluş yeri faktörlerine göre değerlendirilmesi neticesinde, faaliyet alanlarının 38'i A grubunda, 40'ı ise B grubunda yer almaktadır (buradaki "A" grubu; "AA", "BA", "CA" ve ilgili faaliyet konusunun performans değerlendirmesi olmadığı için yalnızca kuruluş yeri faktörlerine göre belirlenen "A" grubunun toplamını, "B" grubu ise "AB", "BB", "CB" ve yine ilgili

faaliyet konusunun performans değerlendirmesi olmadığı için yalnızca kuruluş yeri faktörlerine göre belirlenen "B" grubunun toplamını ifade etmektedir).

A grubu içerisinde bulunan yatırım konularına bakıldığında;

- Hem performans değerlemesinden hem de kuruluş yeri faktörlerinden de A notunu alan (AA notuna sahip faaliyet alanları) 15 yatırım konusu (**Sebze ve meyvelerin işlenmesi ve saklanması, Süt ürünleri imalatı, Örme (trikotaj) ve tığ işi (kroşe) ürünlerin imalatı, Ağaç, mantar, kamış ve örgü malzeme ürünü imalatı, Kauçuk ürünlerin imalatı, Plastik ürünlerin imalatı, Çelikten tüpler, borular, içi boş profiller ve benzeri bağlantı parçalarının imalatı, Metal yapı malzemeleri imalatı, Metal tank, rezervuar ve muhafaza kapları imalatı, Buhar jeneratörü imalatı, merkezi ısıtma sıcak su kazanları (boylerleri) hariç, Metallerin dövülmesi, preslenmesi, baskılanması ve yuvarlanması; toz metalürjisi, Kablo lamada kullanılan teller ve kablolar ile gereçlerin imalatı, Genel amaçlı makinelerin imalatı, Motorlu kara taşıtları için parça ve aksesuar imalatı, Mobilya imalatı (Büro, mutfak ve diğer mobilya imalatı),**

- Performans değerlemesinden B, kuruluş faktörleri açısından A notunu alan (BA notuna sahip faaliyet alanları) 5 yatırım konusu (**Etin işlenmesi ve saklanması ile et ürünlerinin imalatı, Diğer tekstil ürünlerinin imalatı, Tarım ve ormancılık makinelerinin imalatı, Metal işleme makineleri ve takım tezgahları imalatı, Motorlu kara taşıtları karoseri (kaporta) imalatı; treyler (römork) ve yarı treyler (yarı römork) imalatı),**

- Performans değerlemesinden C, kuruluş faktörleri açısından A notunu alan (CA notuna sahip faaliyet alanları) 3 yatırım konusu (**Kürk hariç, giyim eşyası imalatı, Genel amaçlı diğer makinelerin imalatı, Diğer özel amaçlı makinelerin imalatı),**

-Gerek imalat sanayi dışında yer aldığı gerekse de performans değerlemesi yapılamadığı için performans notu bulunmayan, ancak kuruluş faktörleri açısından A notunu alan (A notuna sahip faaliyet alanları) 15 yatırım konusu (**Tek yıllık (uzun ömürlü olmayan) bitkisel ürünlerin yetiştirilmesi, Çok yıllık (uzun ömürlü) bitkisel ürünlerin yetiştirilmesi, Hayvansal üretim, Balıkçılık, Kum, kil ve taş ocaklığı, Askeri savaş araçlarının imalatı, Kara yolu ile yük taşımacılığı ve taşımacılık hizmetleri, Deniz ve kıyı sularında yolcu taşımacılığı, Depolama ve ambarlama, Taşımacılık için destekleyici faaliyetler, Oteller**

ve benzeri konaklama yerleri, **Tatil ve diğer kısa süreli konaklama yerleri**, Kamp alanları, motorlu karavan ve karavan tipi treyler (römork) park hizmetleri, **Diğer konaklama yerleri**, Dışarıya yemek hizmeti sunan işletmelerin (catering) faaliyetleri ve diğer yiyecek hizmetleri faaliyetleri)

bulunmaktadır.

B grubu içerisinde bulunan yatırım konularına bakıldığında;

- Performans değerlemesinden A, kuruluş faktörleri açısından B notunu alan (AB notuna sahip faaliyet alanları) 9 yatırım konusu (Fırın ve unlu mamuller imalatı, **Ateşe dayanıklı (refrakter) ürünlerin imalatı**, Çimento, kireç ve alçı imalatı, **Beton, çimento ve alçıdan yapılmış eşyaların imalatı**, Aşındırıcı ürünlerin ve başka yerde sınıflandırılmamış metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı, **Akümülatör ve pil imalatı**, Ev aletleri imalatı, **Motorlu kara taşıtlarının imalatı**, Hava taşıtları ve uzay araçları ile bunlarla ilgili makinelerin imalatı),

- Hem performans değerlemesinden hem de kuruluş yeri faktörlerinden de B notunu alan (BB notuna sahip faaliyet alanları) 9 yatırım konusu (Hazır hayvan yemleri imalatı, **Haşere ilaçları ve diğer zirai-kimyasal ürünlerin imalatı**, Boya, vernik ve benzeri kaplayıcı maddeler ile matbaa mürekkebi ve macun imalatı, **Diğer kimyasal ürünlerin imalatı**, Diğer porselen ve seramik ürünlerin imalatı, **Taş ve mermerin kesilmesi, şekil verilmesi ve bitirilmesi**, Elektronik bileşenlerin ve devre kartlarının imalatı, **Gemi ve tekne yapımı**, Başka yerde sınıflandırılmamış ulaşım araçlarının imalatı (motosiklet, bisiklet, engelli aracı)),

- Performans değerlemesinden C, kuruluş faktörleri açısından B notunu alan (CB notuna sahip faaliyet alanları) 11 yatırım konusu (Balık, kabuklu deniz hayvanları ve yumuşakçaların işlenmesi ve saklanması, **Bitkisel ve hayvansal sıvı ve katı yağların imalatı**, Diğer gıda maddelerinin imalatı, **Derinin tabaklanması ve işlenmesi; bavul, el çantası, saraçlık ve koşum takımı imalatı; kürkün işlenmesi ve boyanması**, Ayakkabı, bot, terlik vb. imalatı, **Kağıt ve mukavva ürünleri imalatı**, Temel kimyasal maddelerin, kimyasal gübre ve azot bileşikleri, birincil formda plastik ve sentetik kauçuk imalatı, **Sabun ve deterjan, temizlik ve parlaticı maddeleri; parfüm; kozmetik ve tuvalet**

malzemeleri imalatı, Suni veya sentetik elyaf imalatı, **Ölçme, test ve seyrüsefer amaçlı alet ve cihazlar ile saat imalatı**, Demir yolu lokomotifleri ve vagonlarının imalatı),

-Gerek imalat sanayi dışında yer aldığı gerekse de performans değerlemesi yapılamadığı için performans notu bulunmayan, ancak kuruluş faktörleri açısından B notunu alan (B notuna sahip faaliyet alanları) 11 yatırım konusu (**Linyit madenciliği**, Diğer fabrikasyon metal ürünlerin imalatı, **Işınlama, elektro medikal ve elektro terapi ile ilgili cihazların imalatı**, Optik aletlerin ve fotografik ekipmanların imalatı, **Elektrik motoru, jeneratör, transformator ile elektrik dağıtım ve kontrol cihazlarının imalatı**, Elektrikli aydınlatma ekipmanlarının imalatı, **Spor malzemeleri imalatı**, Oyun ve oyuncak imalatı, **Tıbbi ve dişçilik ile ilgili araç ve gereçlerin imalatı**, Elektrik enerjisinin üretimi, iletimi ve dağıtımı, **Buhar ve iklimlendirme temini**),

bulunmaktadır.

İzmir ilinin, ekonomik, sosyal ve doğal koşulları ve gelişme dinamikleri dikkate alınarak yapılan araştırmalar ve değerlendirmeler sonucunda, belirlenen yatırım konuları öneri niteliğinde olup, bu yatırım konularının yapılabilirliği, her konu için teknik, ekonomik ve mali değerlendirmelerin yapılacağı fizibilite çalışmaları sonucunda belirlenecektir. Söz konusu yatırım önerilerinin gerçekleşme oranı ise şüphesiz potansiyel yatırımcıların İzmir ve yöresinde yatırım yapmaya motive edilmesine ve tasarrufların yeterli oranlarda yatırımlara kanalize edilmesine bağlıdır.

EKLER

EK 1: YENİ TEŞVİK SİSTEMİ KAPSAMINDA İZMİR İLİNİN YARARLANACAĞI TEŞVİK UNSURLARI

Türkiye’de yatırımlara sağlanan kamu desteklerinin çerçevesini belirleyen, Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar, Bakanlar Kurulu’nca 15.06.2012 tarihinde onaylanmış ve 19.06.2012 tarih ve 28328 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Yeni Teşvik Sistemi; Genel Teşvik Uygulamaları, Bölgesel Teşvik Uygulamaları, Büyük Ölçekli Yatırımların Teşviki ve Stratejik Yatırımların Teşviki şeklinde dört ana bölümden oluşmaktadır.

1. Genel Teşvik Uygulamaları

Bölgesel, büyük ölçekli ve stratejik yatırımlar ile teşvik edilmeyecek yatırım konuları ve teşviki için öngörülen şartları sağlayamayan yatırım konuları hariç olmak üzere, asgari yatırım tutarı şartını sağlayan yatırımlar bölge ayrımı yapılmaksızın aşağıdaki destek unsurlarından yararlandırılmaktadır.

- Gümrük vergisi muafiyeti.
- Katma Değer Vergisi (KDV) istisnası.

- c) Gelir vergisi stopajı desteği (6'ncı bölgede gerçekleştirilecek yatırımlar için).
ç) Sigorta primi işveren hissesi desteği (tersanelerin gemi inşa yatırımları için).

2. Bölgesel Teşvik Uygulamaları

Bölgesel teşvik uygulamalarında, yeni bir bölgesel harita-il bazlı bölgesel teşvik sistemine geçilmekte olup Türkiye sosyo-ekonomik gelişmişlik durumuna göre 6 bölgeye ayrılmaktadır.

Harita: Yeni Teşvik Sistemi Bölgeler Haritası

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı.

TR31 Düzey 2 Bölgesi olan İzmir ili, yeni teşvik sistemine göre 1. derecede gelişmiş illerin yer aldığı 1. Bölgede bulunmaktadır.

İller itibarıyla belirlenen sektörler, asgari yatırım tutarı şartını yerine getirmek üzere, aşağıdaki desteklerden yararlandırılmaktadır.

- Gümrük vergisi muafiyeti.
- KDV istisnası.
- Vergi indirimi.
- Sigorta primi işveren hissesi desteği.
- Yatırım yeri tahsisi.
- Faiz desteği (3 üncü, 4 üncü, 5 inci ve 6 ncı bölgelerdeki yatırımlar için).
- Gelir vergisi stopajı desteği (6 ncı bölgede gerçekleştirilecek yatırımlar için).
- Sigorta primi desteği (6 ncı bölgede gerçekleştirilecek yatırımlar için).

Yeni Teşvik Sistemine Göre Bölgeler

1.Bölge	2.Bölge	3.Bölge	4.Bölge	5.Bölge	6.Bölge
Ankara	Adana	Balıkesir	Afyonkarahisar	Adıyaman	Ağrı
Antalya	Aydın	Bilecik	Amasya	Aksaray	Ardahan
Bursa	Bolu	Burdur	Artvin	Bayburt	Batman
Eskişehir	Çanakkale	Gaziantep	Bartın	Çankırı	Bingöl
İstanbul	Denizli	Karabük	Çorum	Erzurum	Bitlis
İzmir	Edirne	Karaman	Düzce	Giresun	Diyarbakır
Kocaeli	Isparta	Manisa	Elazığ	Gümüşhane	Hakkari
Muğla	Kayseri	Mersin	Erzincan	Kahramanmaraş	Iğdır
	Kırklareli	Samsun	Hatay	Kilis	Kars
	Konya	Trabzon	Kastamonu	Niğde	Mardin
	Sakarya	Uşak	Kırıkkale	Ordu	Muş
	Tekirdağ	Zonguldak	Kırşehir	Osmaniye	Siirt
	Yalova		Kütahya	Sinop	Şanlıurfa
			Malatya	Tokat	Şırnak
			Nevşehir	Tunceli	Van
			Rize	Yozgat	
			Sivas		

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı

İzmir’de bölgesel teşvik desteklerinden yararlanabilecek sektörler şöyle sıralanmıştır.

Sektör Kodu	Sektör Adı
1	Entegre damızlık hayvancılık yatırımları dahil olmak üzere entegre hayvancılık yatırımları
2	Su ürünleri yetiştiriciliği (balık yavrusu ve yumurtası üretimi dahil)
3	Gıda ürünleri ve içecek imalatı
8	Bavul, el çantası, saraciye, ayakkabı vb imalatı
9	Ağaç ve mantar ürünleri imalatı (mobilya hariç), hasır ve benzer örülerek yapılan maddelerin imalatı
10	Kağıt ve kağıt ürünleri imalatı
11	Kimyasal madde ve ürünlerin imalatı
23	Seramikten yapılan sıhhi ürünler, seramik yalıtım malzemeleri, seramik karo ve kaldırım taşı imalatı
27	Demir-çelik dışındaki ana metal sanayi, metal döküm sanayi
30	Makine ve teçhizat imalatı
32	Büro, muhasebe ve bilgi işlem makineleri imalatı
33	Elektrikli makine ve cihazları imalatı
34	Radyo, televizyon, haberleşme teçhizatı ve cihazları imalatı
35	Tıbbi aletler hassas ve optik aletler imalatı
36	Motorlu kara taşıtı ve yan sanayi
37	Hava taşıtları ve motorlarının bakım ve onarımı
38	Motosiklet ve bisiklet üretimi
39	Mobilya imalatı (sadece metal ve plastikten imal edilenler hariç)
41	Oteller
42	Öğrenci yurtları
43	Soğuk hava deposu hizmetleri
44	Lisanslı depoculuk
45	Eğitim hizmetleri (okul öncesi eğitim hizmetleri dahil, yetişkinlerin eğitilmesi ve diğer eğitim faal. hariç)
46	Hastane yatırımı, huzurevi
48	Atık geri kazanım veya bertaraf tesisleri
50	Seracılık

2.1. Bölgesel Teşvik Uygulamalarında Destek Unsurları:

Bölgesel teşvik uygulamalarında, vergi indirimi, sigorta primi işveren hissesi desteği ve faiz desteği unsurlarında destek süre ve oranlarında değişiklikler yapılmıştır.

2.1.1. Vergi İndirimi:

Yeni Teşvik Sisteminde Vergi İndirimi ve Yatırıma Katkı Oranı

BÖLGELER	YATIRIMA KATKI ORANI (%)			
	Bölgesel Teşvik Uygulamaları		Büyük Ölçekli Yatırımların Teşviki	
	31.12.2013 tarihine kadar başlanılan yatırımlar	01.01.2014 tarihinden sonra başlanılan yatırımlar	31.12.2013 tarihine kadar başlanılan yatırımlar	01.01.2014 tarihinden sonra başlanılan yatırımlar
I (İzmir)	15	10	25	20
II	20	15	30	25
III	25	20	35	30
IV	30	25	40	35
V	40	30	50	40
VI	50	35	60	45

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı

Vergi indirimi desteği münhasıran teşvik belgesine konu yatırımdan elde edilecek kazançlara uygulanmakla birlikte, 2., 3., 4., 5. ve 6. bölgelerde yatırım yapan firmalar için, yatırıma katkı tutarının belirli bir kısmı yatırım döneminde tüm faaliyetlerinden elde ettiği kazançlar üzerinden uygulanabilecektir. Söz konusu uygulama 1. Bölgede yer alan İzmir için geçerli değildir. Yani İzmir’de yapılacak yatırımlarda, sadece işletme döneminde vergi indirimi sözkonusu olacaktır.

Yeni Teşvik Sisteminde Vergi İndirimi

Bölgeler	Yatırıma Katkı Oranı (%)	Vergi İndirim Oranı (%)	İşletme/Yatırım Döneminde Uygulanacak Yatırıma Katkı Oranı (%)	
			Yatırım Dönemi	İşletme Dönemi
			I (İzmir)	15
II	20	55	10	90
III	25	60	20	80
IV	30	70	30	70
V	40	80	50	50
VI	50	90	80	20

BÜYÜK ÖLÇEKLİ YATIRIMLARIN TEŞVİKİ UYGULAMALARINDA VERGİ İNDİRİMİ				
Bölgeler	Yatırıma Katkı Oranı (%)	Vergi İndirim Oranı (%)	İşletme/Yatırım Döneminde Uygulanacak Yatırıma Katkı Oranı (%)	
			Yatırım Dönemi	İşletme Dönemi
I (İzmir)	25	50	0	100
II	30	55	10	90
III	35	60	20	80
IV	40	70	30	70
V	50	80	50	50
VI	60	90	80	20

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı

İzmir ilinde yapılacak yatırımlar için bölgesel teşvik uygulamalarında vergi indirimi, 1. bölgede yer alan oranlar üzerinden şöyledir: Yatırıma katkı oranı %15 ve vergi indirim oranı %50, yatırım döneminde uygulanacak yatırıma katkı oranı %0 ve işletme döneminde uygulanacak yatırıma katkı oranı %100.

İzmir ilinde yapılacak büyük ölçekli yatırımların teşviki uygulamalarında vergi indirimi 1. bölgede yer alan oranlar üzerinden şöyledir: Yatırıma katkı oranı %25 ve vergi indirim oranı %50, yatırım döneminde uygulanacak yatırıma katkı oranı %0 ve işletme döneminde uygulanacak yatırıma katkı oranı %100.

2.1.2. Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği:

Sigorta primi işveren hissesi desteğinden, İzmir ili 31.12.2013'e kadar olan yatırımlarda 2 yıl süre ile yararlanabilecektir. 01.01.2014 tarihinden itibaren İzmir'in içinde bulunduğu 1. bölgede söz konusu destek unsuru uygulanmayacaktır. Bölgesel teşvik uygulamalarında destek tavanı %10, büyük ölçekli yatırımların teşvikinde destek tavanı %3'tür.

Yeni Teşvik Sisteminde Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği

Bölgeler	31.12.2013'e kadar	01.01.2014 itibarıyla	Destek Tavanı (Sabit Yatırıma Oranı %)	
			Bölgesel Teşvik Uygulamaları	Büyük Ölçekli Yatırımların Teşviki
I (İzmir)	2 yıl	-	10	3
II	3 yıl	-	15	5
III	5 yıl	3 yıl	20	8
IV	6 yıl	5 yıl	25	10
V	7 yıl	6 yıl	35	11
VI*	10 yıl	7 yıl	50	15

*6. Bölgede yer alan OSB'de destek 12 yıl süreyle uygulanacaktır.

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı

2.1.3. Faiz Desteği, Gelir Vergisi Stopajı Desteği, Sigorta Primi İşçi Hissesi Desteği

Yeni teşvik sisteminde İzmir'in içinde yer aldığı 1. Bölge, kredilerde faiz desteğinden yararlandırılmamaktadır. Aynı şekilde, gelir vergisi stopajı desteği ve sigorta primi işçi hissesi desteği de 1. Bölge ve İzmir için yararlandırılmayan teşvik unsurlarındandır.

Bölgesel Teşvik Uygulamalarında Sağlanan Destek Unsurları

Destek Unsurları			BÖLGELER					
			I	II	III	IV	V	VI
KDV İstisnası			VAR	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Gümrük Vergisi Muafiyeti			VAR	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Vergi İndirimi	Yatırıma Katkı Oranı (%)	OSB Dışı	15	20	25	30	40	50
		OSB İçi	20	25	30	40	50	55
Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği	Destek Süresi	OSB Dışı	2 yıl	3 yıl	5 yıl	6 yıl	7 yıl	10 yıl
		OSB İçi	3 yıl	5 yıl	6 yıl	7 yıl	10 yıl	12 yıl
Yatırım Yeri Tahsisi			VAR	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Faiz Desteği	İç Kredi		YOK	YOK	3 Puan	4 Puan	5 Puan	7 Puan
	Döviz / Dövizle Endeksli Kredi				1 Puan	1 Puan	2 Puan	2 Puan
Sigorta Primi Desteği			YOK	YOK	YOK	YOK	YOK	10 yıl
Gelir Vergisi Stopajı Desteği			YOK	YOK	YOK	YOK	YOK	10 yıl

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı

2.2. Öncelikli Yatırımlar:

Yeni teşvik sisteminde öncelikli alanlarda yapılacak yatırımlar, 1., 2., 3., 4. ve 5. Bölgelerde yer alması durumunda 5. Bölge desteklerinden yararlanacaklardır. İzmir ilinde yapılacak öncelikli yatırımlar da 5. Bölge desteklerinden yararlanacaktır. Öncelik arz eden yatırım konuları şunlardır:

- Bakanlar Kurulu Kararı ile belirlenen Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgelerinde yapılacak turizm yatırımları,
- Madencilik yatırımları,
- Demiryolu ve denizyolu ile yük veya yolcu taşımacılığına yönelik yatırımlar,
- 20 Milyon Türk lirası üzeri belirli ilaç ve savunma sanayi yatırımları,

- Test merkezleri, rüzgar tüneli ve bu mahiyetteki yatırımlar (otomotiv, uzay veya savunma sanayine yönelik olanlar),
- Asgari 50.000 m2 kapalı alana sahip uluslararası fuar yatırımları,
- Özel sektör tarafından gerçekleştirilecek ilk, orta ve lise eğitim yatırımları.
- Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından desteklenen AR-GE projeleri neticesinde elde edilen ürünlerin üretilmesine yönelik yatırımlar,

Yukarıda bulunan öncelikli yatırım konularından, kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgelerinde yapılacak turizm yatırımları maddesinde belirtilen kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgesi olarak 28 bölge belirlenmiştir. Belirlenen bölgeler arasında, İzmir Bergama-Allonoi-Manisa Soma Menteşe kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgesi ile İzmir Dikili Termal kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgesinde yapılacak turizm yatırımları öncelik arz eden yatırım konuları arasında bulunmaktadır.

2.3. Kümelenme ve Ar-Ge Yatırımları:

Bölgesel teşvik uygulamalarının yatırım havzalarının oluşturulması ve kümelenmenin desteklenmesi hedefleri çerçevesinde, kümelenme ve ar-ge yatırımları şu şekilde tanımlanmıştır:

- Organize Sanayi Bölgeleri'nde yapılacak yatırımlar,
- Sektörel işbirliğine dayalı yatırımlar,
- TÜBİTAK tarafından desteklenen Ar-Ge projeleri neticesinde geliştirilen ürünün üretimine yönelik yatırımlar.

Kümelenme ve Ar-Ge yatırımları grubuna giren yatırımlar, vergi indirimi ve sigorta primi işveren hissesi destekleri açısından bir alt bölgede uygulanan desteklerden yararlanacaklardır. İzmir ilinde yapılacak herhangi bir kümelenme ve Ar-Ge yatırımı da vergi indirimi ve sigorta primi işveren hissesi destekleri açısından 2. Bölgenin oran ve sürelerine tabi olacaktır.

Bölgesel teşvik uygulamasında diğer önemli değişiklikler şöyle sıralanabilir:

- Demir cevheri ve linyit kömürü yatırımları bölgesel teşvik sistemi kapsamında desteklenecektir.
- Tersanelerin inşa edecekleri gemilerde, yatırım döneminde istihdam edilen işçiler için ödenmesi gereken sigorta primi işveren hissesinin asgari ücrete tekabül eden kısmı Ekonomi Bakanlığı tarafından karşılanacaktır.

3. Büyük Ölçekli Yatırımların Teşviki

Teknoloji ve Ar-Ge kapasitesini artıracak ve uluslararası alanda rekabet üstünlüğü sağlayacak büyük ölçekli yatırımlar;

- KDV istisnası,
- Gümrük Vergisi Muafiyeti,
- Vergi İndirimi,
- Sigorta Primi İşveren Hissesi desteği,
- Yatırım Yeri tahsisi

şeklindeki teşvik unsurları ile desteklenecektir. Büyük ölçekli yatırım konuları aşağıdaki tabloda verilmektedir:

Tablo: Teşvik Sistemine Göre Büyük Ölçekli Yatırım Konuları

Yatırım Konuları	Asgari Sabit Yatırım Tutarı (Milyon TL)
Kimyasal Madde ve Ürünlerin İmalatı	200
Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri İmalatı	1,000
Transit Boru Hattıyla Taşımacılık Hizmetleri Yatırımları	50
Motorlu Kara Taşıtları Ana Sanayi Yatırımları	200
Motorlu Kara Taşıtları Yan Sanayi Yatırımları	50
Demiryolu ve Tramvay Lokomotifleri ve/veya Vagon İmalatı Yatırımları	50
Liman ve Liman Hizmetleri Yatırımları	200
Elektronik Sanayi Yatırımları	50
Tıbbi Alet, Hassas ve Optik Aletler İmalatı Yatırımları	50
İlaç Üretimi Yatırımları	50
Hava ve Uzay Taşıtları ve/veya Parçaları İmalatı Yatırımları	50
Makine (Elektrikli Makine ve Cihazlar Dahil) İmalatı Yatırımları	50
Metal Üretimine Yönelik Yatırımlar: Maden Kanunu'nda belirtilen IV/c grubu metalik madenlerin cevher ve/veya konsantresinden nihai metal üretime yönelik yatırımlar (bu tesislere entegre madencilik yatırımları dahil)	50

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı

İzmir ilinde yapılacak büyük ölçekli yatırımların yararlandırılacağı destek unsurları aşağıdaki tabloda verilmektedir:

Tablo: Teşvik Sistemine Göre İzmir'de Büyük Ölçekli Yatırımların Teşviki

Destek Unsurları	
KDV İstisnası	Var
Gümrük Vergisi Muafiyeti	Var
Vergi İndirimi Yatırıma Katkı Oranı (%) OSB Dışı	25
Vergi İndirimi Yatırıma Katkı Oranı (%) OSB İçi	30
Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği (Destek Süresi) OSB Dışı	2 yıl
Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği (Destek Süresi) OSB İçi	3 yıl
Yatırım Yeri Tahsisi	Var
Faiz Desteği	Yok
Gelir Vergisi Stopajı Desteği	Yok
Sigorta Primi İşçi Hissesi Desteği	Yok

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı

Yukarıdaki tablodan görüldüğü gibi, İzmir’de yapılacak büyük ölçekli yatırımlara sağlanan destek unsurları şöyledir:

- KDV istisnası ve gümrük vergisi muafiyeti uygulaması,
- Vergi indirimi yatırıma katkı oranı, Organize Sanayi Bölgesi dışındaki yatırımlarda % 25, Organize Sanayi Bölgesi içindeki yatırımlarda %30’dur.
- Sigorta primi işveren hissesi desteği destek süresi, Organize Sanayi Bölgesi dışındaki yatırımlarda 3 yıl, Organize Sanayi Bölgesi içindeki yatırımlarda 5 yıldır.
- Yatırım yeri tahsisi vardır.
- Faiz desteği, gelir vergisi stopajı desteği ve sigorta primi işçi hissesi desteği yoktur.

4. Stratejik Yatırımların Teşviki

Stratejik yatırım konuları, %50’den fazlası ithalatla karşılanan ara malları veya ürünlerin üretimine yönelik yatırımlar olarak tanımlanmıştır. Münhasıran bu yatırımların enerji ihtiyacını karşılamak üzere gerçekleştirilecek enerji yatırımları da stratejik yatırım konularına dahildir.

Stratejik yatırımların teşviki ile Girdi Tedarik Stratejisi ve İthalat Haritası çerçevesinde, cari açığın azaltılması amacıyla ithalat bağımlılığı yüksek ara malları ve ürünlerin üretimine yönelik, uluslararası rekabet gücünü artırma potansiyeline sahip, yüksek teknoloji ve yüksek katma değerli yatırımları teşvik etmek amaçlanmıştır.

Stratejik yatırımları değerlendirme kriterleri de şöyledir:

- İthalat bağımlılığı yüksek ara malı veya ürünlerin üretimine yönelik yatırımlar,
- Asgari yatırım tutarı 50 milyon TL olan yatırımlar,
- %50’den fazlası ithalatla karşılanan yatırımlar,
- Asgari %40 katma değer üreten yatırımlar,
- Üretilen ürünle ilgili toplam ithalat değeri son 1 yıl itibarıyla en az 50 milyon USD olan (yurt içi üretimi olmayan mallarda bu şart aranmayacaktır) yatırımlar.

İzmir’de yapılacak bir stratejik yatırımın yararlanacağı destek unsurları aşağıdaki gibidir:

Tablo: İzmir’de Stratejik Yatırımların Teşviki

Destek Unsurları	
KDV İstisnası	Var
Gümrük Vergisi Muafiyeti	Var
Vergi İndirimi Yatırıma Katkı Oranı	%50
Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği Destek Süresi	7 yıl
Yatırım Yeri Tahsisi	Var
KDV İadesi	500 Milyon TL’nin üzerindeki yatırımların bina-inşaat harcamaları için
Faiz Desteği	Yatırım tutarının %5’ini geçmemek kaydıyla azami 50 Milyon TL’na kadar

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı

Yukarıdaki tablodan görüldüğü gibi, İzmir’de yapılacak stratejik yatırımlar, KDV istisnası ve gümrük vergisi muafiyetinden yararlanmaktadırlar. Bu tip yatırımlarda, vergi indirimi yatırıma katkı oranı %50, sigorta primi işveren hissesi desteği destek süresi 7 yıl olup yatırım yeri tahsisi yapılacaktır. Diğer destek unsurlarından KDV iadesi 500 milyon TL’nin üzerindeki yatırımların bina-inşaat harcamaları için uygulanacak, faiz desteği de yatırım tutarının %5’ini geçmemek kaydıyla azami 50 Milyon TL’na kadar uygulanacaktır.

EK 2: Turizm İşletme Belgeli Tesislerin İlçeler İtibarıyla Dağılımı (2012 Ağustos)

İlçe Adı	5 Yıldız	4 Yıldız	3 Yıldız	2 Yıldız	1 Yıldız	TK5*	TK 4*	TK ¹	BTV	M ²	Pansiyon	Apart	Özel	Kamp	Butik	MAO	Toplam
Balçova	1	1															2
Bornova			1	1													2
Çiğli		1															1
Gaziemir			1	1													2
Karşıyaka															1		1
Konak	3	13	15	11									2		8		52
Aliağa			1	1						1							3
Bergama			1														1
Çeşme	4	2	6	8				1			2	2	3		1	1	30
Dikili			2	1	1								1				5
Foça		1	2	2							1				2		8
Karaburun											1						1
Kemalpaşa															1		1
Menderes	3	5	1				1									1	11
Narlıdere	1																1
Ödemiş				1													1
Seferihisar		1	1			1	1					1					5
Selçuk	4	1		3		1							2	1			12
Tire				1													1
Torbalı			1	1													2
Urla									1								1
Toplam	16	25	32	31	1	2	2	1	1	1	4	3	8	1	13	2	143

Kaynak: İzmir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü

EK 3: Turizm Yatırım Belgeli Tesislerin İlçeler İtibarıyla Dağılımı (2012 Ağustos)

İlçe Adı	5 Yıldız	4 Yıldız	3 Yıldız	1 Yıldız	5 Termal	4 Termal	3 Termal	TK ⁴	TK ¹	Özel	Butik	Toplam
Balçova			1									1
Bergama			1									1
Bornova		1										1
Çeşme	3	1	3	1	2	2	1			1	5	19
Dikili	1	1						1	1			4
Foça			1							1		2
Gaziemir	1											1
Karşıyaka		1										1
Kemalpaşa		1										1
Konak	1	5	2									8
Ödemiş			1									1
Seferihisar	1							1				2
Torbali			1									1
Toplam	7	10	10	1	2	2	1	2	1	2	5	43

Kaynak: İzmir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü

EK 4: Üçlü Dijite Göre İmalat Sanayi Alt Sektörleri Tablosu (NACE Rev. 2)

Kod	Sektör Adı	Kod	Sektör Adı
101	Etin İşlenmesi ve Saklanması İle Et Ürünlerinin İmalatı	237	Taş ve Mermerin Kesilmesi, Şekil Verilmesi ve Bitirilmesi
102	Balık, Kabuklu Deniz Hayvanları ve Yumuşakçaların İşlenmesi ve Saklanması	239	Aşındırıcı Ürünlerin ve bays Metalik Olmayan Mineral Ürünlerin İmalatı
103	Sebze ve Meyvelerin İşlenmesi ve Saklanması	241	Ana Demir ve Çelik Ürünleri İle Ferro Alaşımların İmalatı
104	Bitkisel ve Hayvansal Sıvı ve Katı Yağların İmalatı	242	Çelikten Tüpler, Borular, İçi Boş Profiller ve Benzeri Bağlantı Parçalarının İmalatı
105	Süt Ürünleri İmalatı	243	Çeliğin İlk İşlenmesinde Elde Edilen Diğer Ürünlerin İmalatı
106	Öğütülmüş Tahıl Ürünleri, Nişasta ve Nişastalı Ürünlerin İmalatı	244	Değerli Ana Metaller ve Diğer Demir Dışı Metallerin İmalatı
107	Fırın ve Unlu Mamuller İmalatı	245	Metal Döküm Sanayii
108	Diğer Gıda Maddelerinin İmalatı	251	Metal Yapı Malzemeleri İmalatı
109	Hazır Hayvan Yemleri İmalatı	252	Metal Tank, Rezervuar ve Muhafaza Kapları İmalatı
110	İçeceklerin İmalatı	253	Buhar Jeneratörü İmalatı, Merkezi Isıtma Sıcak Su Kazanları (Boyerleri) Hariç
120	Tütün Ürünleri İmalatı	254	Silah ve Mühimmat (Cephane) İmalatı
131	Tekstil Elyafının Hazırlanması ve Bükülmesi	255	Metallerin Dövülmesi, Preslenmesi, Baskılanması ve Yuvarlanması; Toz Metalürjisi
139	Diğer Tekstil Ürünlerinin İmalatı	261	Elektronik Bileşenlerin ve Devre Kartlarının İmalatı
141	Kürk Hariç, Giyim Eşyası İmalatı	262	Bilgisayar ve Bilgisayar Çevre Birimleri İmalatı
142	Kürkten Eşya İmalatı	263	İletişim Ekipmanlarının İmalatı
143	Örme (Trikotaj) ve Tiğ İşi (Kroşe) Ürünlerin İmalatı	264	Tüketici Elektroniği Ürünlerinin İmalatı
151	Derinin Tabaklanması ve İşlenmesi;Bavul,El Çantası,Saraçlık,Kürkün İşlenmesi	265	Ölçme, Test ve Seyrüsefer Amaçlı Alet ve Cihazlar İle Saat İmalatı
152	Ayakkabı, Bot, Terlik vb. İmalatı	271	Elektrik Motoru,Jeneratör,Transformatör İle Elektrik Dağıtım ve Kontrol Cihazları
161	Ağaçların Biçilmesi ve Planlanması	272	Akümülatör ve Pili İmalatı
162	Ağaç, Mantar, Kamış ve Örgü Malzeme Ürünü İmalatı	273	Kablolamada Kullanılan Teller ve Kablolar İle Gereçlerin İmalatı
171	Kağıt Hamuru, Kağıt ve Mukavva İmalatı	274	Elektrikli Aydınlatma Ekipmanlarının İmalatı
172	Kağıt ve Mukavva Ürünleri İmalatı	275	Ev Aletleri İmalatı
181	Basım ve Basım İle İlgili Hizmet Faaliyetleri	279	Diğer Elektrikli Ekipmanların İmalatı
192	Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri İmalatı	281	Genel Amaçlı Makinelerin İmalatı
201	Temel Kimyasal Maddelerin, Kimyasal Gübre ve Azot Bileşikleri	282	Genel Amaçlı Diğer Makinelerin İmalatı
202	Haşere İlaçları ve Diğer Zirai-Kimyasal Ürünlerin İmalatı	283	Tarım ve Ormanlık Makinelerinin İmalatı
203	Boya, Vernik vb. Kaplayıcı Maddeler İle Matbaa Mürekkebi ve Macun İmalatı	284	Metal İşleme Makineleri ve Takım Tezgahları İmalatı
204	Sabun ve Deterjan, Temizlik ve Parlatıcı Mad; Parfüm; Kozmetik ve Tuvalet Mal.	289	Diğer Özel Amaçlı Makinelerin İmalatı
205	Diğer Kimyasal Ürünlerin İmalatı	291	Motorlu Kara Taşıtlarının İmalatı
206	Suni veya Sentetik Elyaf İmalatı	292	Motorlu Kara Taşıtları Karoseri İmalatı; Treyler (Römork) ve Yarı Treyler
212	Eczacığa İlişkin İlaçların İmalatı	293	Motorlu Kara Taşıtları İçin Parça ve Aksesuar İmalatı
221	Kauçuk Ürünlerin İmalatı	301	Gemi ve Tekne Yapımı
222	Plastik Ürünlerin İmalatı	302	Demir Yolu Lokomotifleri ve Vagonlarının İmalatı
231	Cam ve Cam Ürünleri İmalatı	303	Hava Taşıtları ve Uzay Araçları İle Bunlarla İlgili Makinelerin İmalatı
232	Ateşe Dayanıklı (Refrakter) Ürünlerin İmalatı	309	Başka Yerde Sınıflandırılmamış Ulaşım Araçlarının İmalatı
233	Kilden İnşaat Malzemeleri İmalatı	310	Mobilya İmalatı
234	Diğer Porselen ve Seramik Ürünlerin İmalatı	321	Mücevherat, Bijuteri Eşyaları ve İlgili Ürünlerin İmalatı
235	Çimento, Kireç ve Alçı İmalatı	325	Tıbbi ve Dişçilik İle İlgili Araç ve Gereçlerin İmalatı
236	Beton, Çimento ve Alçıdan Yapılmış Eşyaların İmalatı	329	Başka Yerde Sınıflandırılmamış İmalatlar

EK 5: Performans Kriterinde En İyi Ve En Kötü Performans Gösteren Sektörler Tablosu (Skor Değerlerine Göre)

Sıra No	Üretim Endeksi		İstihdam Endeksi		Verimlilik Endeksi		RCA		KKO		Sıra No	Üretim Endeksi		İstihdam Endeksi		Verimlilik Endeksi		RCA		KKO	
	Sektör Kodu	Skor	Sektör Kodu	Skor	Sektör Kodu	Skor	Sektör Kodu	Skor	Sektör Kodu	Skor		Sektör Kodu	Skor	Sektör Kodu	Skor	Sektör Kodu	Skor	Sektör Kodu	Skor	Sektör Kodu	Skor
1	161	114	303	45	161	93	103	8	279	67	40	107	232	273	240	101	243	162	239	265	160
2	162	147	272	97	162	129	142	10	264	98	41	172	234	152	241	264	243	272	244	284	160
3	261	160	275	101	302	145	143	20	233	101	42	222	237	110	246	105	245	293	253	234	161
4	302	163	109	102	279	154	141	22	253	104	43	232	238	329	247	241	245	120	254	245	162
5	281	173	107	128	261	159	139	46	152	106	44	289	239	203	249	151	246	271	265	293	163
6	272	176	101	143	309	164	275	56	309	110	45	192	240	310	249	239	246	152	281	263	164
7	279	180	105	156	103	174	233	64	261	111	46	231	242	254	253	204	247	274	291	329	165
8	303	181	221	157	301	175	234	64	110	114	47	282	242	181	258	289	248	104	304	141	167
9	293	185	271	160	252	193	235	64	262	118	48	234	247	151	261	271	249	202	311	162	167
10	283	187	263	164	281	200	236	64	283	120	49	254	248	108	263	221	250	203	311	107	168
11	265	191	282	165	181	205	237	64	204	123	50	205	249	104	264	321	251	204	311	302	169
12	103	194	244	168	192	209	239	64	203	124	51	253	250	192	264	245	254	205	311	206	170
13	221	196	289	170	201	210	321	64	205	126	52	171	253	309	270	205	256	329	313	237	170
14	252	198	106	171	203	210	273	66	151	127	53	120	255	243	271	233	256	151	315	104	171
15	291	198	292	178	265	210	232	70	171	127	54	151	257	162	276	273	256	192	329	201	171
16	242	204	281	179	291	213	251	76	202	134	55	301	258	233	277	131	257	244	330	289	171
17	251	204	202	182	255	214	252	76	109	135	56	233	263	231	279	254	258	101	343	161	172
18	244	205	242	186	329	214	253	76	274	138	57	292	264	234	279	102	259	181	346	106	173
19	109	206	284	187	171	217	292	111	143	140	58	325	267	103	285	243	259	283	350	321	173
20	101	207	325	187	251	217	107	119	232	140	59	139	273	201	287	104	260	284	350	254	175
21	255	209	265	189	293	217	108	119	142	143	60	204	274	252	288	139	260	289	350	231	177
22	181	211	222	194	272	218	301	125	255	143	61	131	279	204	292	275	260	309	350	101	179
23	284	211	291	195	236	220	106	130	275	144	62	102	280	261	293	120	261	171	359	271	183
24	274	212	245	196	202	221	264	138	120	148	63	273	280	161	295	143	263	172	359	303	184
25	309	212	293	200	274	221	254	143	251	149	64	143	284	301	307	222	265	281	363	103	186
26	329	215	239	202	235	222	310	148	291	149	65	104	285	206	311	237	267	282	363	272	186
27	236	217	274	202	283	223	231	153	102	150	66	106	285	131	313	107	268	303	367	181	187
28	105	218	205	203	244	225	221	164	325	150	67	243	285	143	317	109	268	206	376	243	187
29	203	218	279	205	303	229	222	175	239	151	68	110	288	142	319	282	274	109	403	252	188
30	275	219	212	209	212	230	105	186	273	152	69	321	288	302	324	141	277	201	418	172	190
31	212	220	251	211	310	235	291	193	241	154	70	152	294	139	325	206	284	161	423	235	191
32	202	221	253	213	172	236	102	195	221	156	71	142	305	102	326	325	285	279	430	108	192
33	271	223	255	213	242	236	241	202	222	156	72	264	305	120	328	262	286	265	432	244	197
34	201	225	283	216	292	237	242	202	236	156	73	237	306	237	330	110	298	325	432	212	203
35	245	226	236	220	284	238	243	202	282	156	74	206	307	171	343	142	300	212	435	292	204
36	235	227	241	226	231	239	110	207	131	157	75	263	313	264	355	106	310	302	444	242	208
37	241	228	232	232	232	240	131	213	139	159	76	141	318	141	363	263	313	261	447	192	209
38	310	229	172	237	234	241	255	215	281	159	77	108	319	321	366	108	316	263	455	105	224
39	239	230	235	240	253	242	245	223	310	159	78	262	362	262	403	152	328	262	464	301	243

EK 7: İmalat Sanayi 90 Sektör Bazında Bağlantı Katsayıları-1

No	ÜRÜNLER	DGB	DİB	TGB	TİB
1	Bitkisel ürünlerin yetiştirilmesi; bostan, meyve ve sebze yetiştirilmesi	0.273	0.497	1.565	6.119
2	Hayvancılık ve hayvancılıkla birlikte bitkisel ürünlerin yetiştiriciliği (karma çiftçilik)	0.469	0.610	1.867	3.577
3	Tarım ve hayvancılıkla ilgili hizmetler (veterinerlik hariç)	0.428	1.244	1.977	1.200
4	Ormancılık ve avcılık	0.141	0.592	1.283	1.781
5	Balıkçılık	0.232	0.298	1.499	1.541
6	Maden kömürü, linyit ve turba madenciliği ve çıkarımı	0.336	0.552	1.766	1.550
7	Petrol ve gaz çıkarımı ve bunlarla ilgili hizmet faaliyetleri	0.227	0.828	1.539	4.877
8	Metal cevheri madenciliği	0.503	0.819	2.172	1.670
9	Taşocakçılığı ve diğer madencilik	0.440	1.370	1.960	3.431
10	Et ve et ürünleri imalatı, işlenmesi ve saklanması	0.873	0.096	2.664	1.917
11	Balık ve balık ürünlerinin işlenmesi ve saklanması	0.627	0.105	2.018	1.027
12	Sebze ve meyvelerin işlenmesi ve saklanması	0.808	0.234	2.574	1.310
13	Bitkisel ve hayvansal sıvı ve katı yağların imalatı	0.759	0.470	2.597	1.782
14	Süt ürünleri imalatı	0.751	0.121	2.471	1.056
15	Öğütülmüş tahıl ürünleri; nişasta ve nişastalı ürünlerin imalatı	0.841	0.541	2.385	1.655
16	Hazır hayvan yemleri imalatı	0.806	0.845	2.620	1.386
17	Diğer gıda maddeleri imalatı	0.690	0.241	2.480	1.626
18	İçecek imalatı	0.561	0.218	2.306	1.149
19	Tütün ürünleri imalatı	0.667	0.067	2.390	1.073
20	Tekstil elyafının hazırlanması ve eğrilmesi; tekstil dokumacılığı; dokumanın aprelenmesi	0.730	0.669	2.783	4.690
21	Giyim eşyası dışındaki hazır tekstil ürünleri imalatı; diğer tekstil ürünleri imalatı	0.718	0.345	2.788	1.663
22	Trikotaj (örme) ve tığ-ışi kumaş imalatı	0.736	0.194	2.847	1.188
23	Deri giyim eşyası imalatı; diğer giyim eşyası ve aksesuarların imalatı	0.720	0.122	2.861	1.570
24	Kürkün işlenmesi ve boyanması; kürk mamülleri imalatı	0.808	0.208	3.082	1.070
25	Derinin tabaklanması ve işlenmesi; bavul, el çantası ve benzerleri ile saraçlık	0.740	0.616	2.893	1.848
26	Ayakkabı, terlik vb imalatı	0.721	0.178	2.869	1.199
27	Ağacın hızarlanması, planyalanması ve emprenye edilmesi (kereste ve parke sanayi)	0.761	0.939	2.433	1.465
28	Ağaç ürünleri imalatı	0.738	0.639	2.641	1.629
29	Kağıt hamuru, kağıt ve kağıt ürünleri imalatı	0.723	0.914	2.712	4.121
30	Yayımlar	0.535	0.270	2.223	1.085
31	Basım ve hizmet faaliyetleri; plak, kaset vb. kayıtlı medyanın çoğaltılması	0.633	0.936	2.514	1.908
32	Kök kömürü, rafine edilmiş petrol ürünleri ve nükleer yakıt imalatı	0.808	0.782	2.409	4.302
33	Ana kimyasal maddelerin imalatı	0.801	0.944	2.652	4.951
34	Pestisid ve diğer zirai-kimyasal ürünler; boya, vernik vb kaplayıcı mad. im.	0.691	0.953	2.651	1.916
35	Eczacılık ürünlerinin, tıbbi kimyasalların ve botanik ürünlerinin imalatı	0.601	0.199	2.389	1.502
36	Sabun, deterjan, temizlik ve cilalama mad. parfüm; kozmetik ve wc malz. İmalatı	0.733	0.727	2.768	3.398
37	Kauçuk ürünleri imalatı	0.593	0.741	2.397	1.567
38	Plastik ürünlerin imalatı	0.769	0.769	2.862	3.301
39	Cam ve cam ürünleri imalatı	0.527	0.776	2.136	1.917
40	Seramik ürünleri imalatı	0.662	0.839	2.437	1.564
41	Çimento, kireç ve alçı imalatı; beton, çimento ve alçıdan yapılmış maddelerin imalatı	0.668	0.819	2.470	1.656
42	Süsleme ve yapı taşının kesilmesi, şekil verilmesi vb; diğer mineral ürünlerin imalatı	0.598	0.863	2.216	1.303
43	Demir-çelik-ana sanayii	0.767	0.824	3.009	7.386
44	Demir-çelik dışındaki ana metal sanayii	0.764	0.894	3.028	5.716
45	Döküm sanayii	0.662	0.706	2.736	1.302

EK 7: Tablo: İmalat Sanayi 90 Sektör Bazında Bağlantı Katsayıları - Devamı

No	ÜRÜNLER	DGB	DİB	TGB	TİB
46	Metal yapı malz. İmalatı; tank, sarnıç, metal muhafaza,kalorifer kazanı ve radyatör; buhar kazanı	0.675	0.556	2.768	1.378
47	Diğer metal eşyaların imalatı, metal işleri ile ilgili hizmet faaliyetleri	0.712	0.766	2.874	2.703
48	Genel amaçlı makine imalatı	0.649	0.374	2.664	2.062
49	Özel amaçlı makinelerin imalatı	0.579	0.289	2.444	2.085
50	B.y.s. ev aletleri imalatı	0.647	0.192	2.670	1.271
51	Büro makineleri ve bilgisayar imalatı	0.581	0.317	2.399	1.150
52	B.y.s. elektrikli makine ve cihazların imalatı	0.707	0.498	2.804	2.407
53	Radyo, televizyon, haberleşme teçhizatı ve cihazları imalatı	0.790	0.376	3.169	2.787
54	Tıbbi aletler; hassas ve optik aletler ve saat imalatı	0.710	0.234	2.749	1.379
55	Motorlu kara taşıtı, römork ve yarı-römork imalatı	0.760	0.351	2.986	2.493
56	Deniz taşıtlarının yapımı ve onarımı	0.618	0.709	2.480	1.181
57	Demiryolu ve tramvay lokomotifleri ile vagonlarının imalatı	0.408	0.331	2.015	1.266
58	Hava ve uzay taşıtları imalatı	0.370	0.270	1.854	1.198
59	B.y.s. ulaşım araçları imalatı	0.584	0.166	2.416	1.114
60	Mobilya imalatı	0.735	0.190	2.841	1.192
61	B.y.s. diğer imalat; geri dönüşüm	0.771	0.136	3.077	1.261
62	Elektrik üretimi, iletimi ve dağıtımı	0.698	0.815	2.653	7.394
63	Gaz üretimi; ana borularla gazlı yakıtların dağıtımı; Buhar ve sıcak su üretimi ve dağıtımı	0.554	0.469	1.942	1.159
64	Suyun toplanması, arıtılması ve dağıtımı	0.189	0.627	1.460	1.410
65	İnşaat	0.544	0.085	2.307	1.564
66	Motorlu taşıtların satışı, bakımı ve onarımı; yakıtının perakende satışı	0.426	0.568	1.882	3.197
67	Toptan ticaret ve ticaret komisyonculuğu (motorlu taşıtlar hariç)	0.381	0.533	1.747	6.466
68	Perakende ticaret, kişisel ve ev eşyalarının tamiri (motorlu taşıtlar hariç)	0.253	0.369	1.485	4.290
69	Oteller	0.462	0.162	1.934	1.311
70	Lokantalar	0.577	0.127	2.188	1.443
71	Demiryolu taşımacılığı	0.582	0.487	2.278	1.109
72	Diğer kara taşımacılığı ve boru hattı taşımacılığı	0.399	0.419	1.836	7.721
73	Su yolu taşımacılığı	0.387	0.639	1.795	2.348
74	Havayolu taşımacılığı	0.637	0.370	2.255	1.404
75	Destekleyici ve yardımcı ulaştırma faaliyetleri; seyahat acentelerinin faaliyetleri	0.530	0.690	2.073	3.352
76	Posta ve telekomünikasyon	0.446	0.449	1.934	2.338
77	Mali aracı kuruluşlar ve bunlara yardımcı faaliyetler	0.363	0.637	1.656	5.611
78	Sigorta ve emeklilik fonları ile ilgili faaliyet (zorunlu sosyal güvenlik hariç) ve bunlara yard. Faal.	0.358	0.595	1.666	1.452
79	Gayrimenkul faaliyetleri	0.155	0.156	1.355	2.266
80	Operatörsüz makine ve teçhizat ile kişisel eşya ve ev eşyalarının kiralanması	0.398	0.696	1.805	1.087
81	Bilgisayar ve ilgili faaliyetler	0.343	0.626	1.690	1.267
82	Araştırma ve geliştirme faaliyetleri	0.410	0.991	1.884	1.008
83	Diğer iş faaliyetleri	0.343	0.818	1.784	4.903
84	Devlet hizmetleri	0.397	0.013	1.845	1.117
85	Eğitim hizmetleri	0.200	0.052	1.416	1.156
86	Sağlık işleri ve sosyal hizmetler	0.482	0.110	2.009	1.262
87	B.y.s. üye olunan kuruluşların faaliyetleri	0.454	0.259	1.866	1.366
88	Eğlence, dinlenme, kültür ve sporla ilgili faaliyetler	0.454	0.417	1.918	1.793
89	Diğer hizmet faaliyetleri	0.441	0.192	1.938	1.080
90	Ev içi çalışan personelin hanehalklarındaki hizmetleri	0.000	0.000	1.000	1.000

KAYNAKLAR

Görüşmeler

- Ege Bölgesi Sanayi Odası (EBSO)
- Ege İhracatçı Birlikleri (EİB)
- Ege Serbest Bölgesi (ESBAŞ)
- Ege Üniversitesi, Güneş Enerjisi Enstitüsü (EÜ-GEE)
- İzmir Kalkınma Ajansı (İZKA)
- İzmir Atatürk Organize Sanayi Bölgesi (İAOSB)
- İzmir İl Sağlık Müdürlüğü
- İzmir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü
- İzmir Tarım İl Müdürlüğü
- T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlüğü
- İzmir Ticaret Odası (İZTO) (Telefon)
- T.C. Devlet Demiryolları (Telefon)
- T.C. Ekonomi Bakanlığı, Teşvik Uygulama ve Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü (Telefon)
- T.C. Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı (Telefon)
- Türkiye Elektrik İletim A.Ş. (TEİAŞ)(Telefon)

Basılı Kaynaklar

- Ege Bölgesi Sanayi Odası, Sanayi Eğilim Anketi Sonuçları, 2011, 2012
- Ege Üniversitesi Güneş Enerjisi Enstitüsü, İzmir İli Yenilenebilir Enerji Sektörü Analizi, 2012
- ESBAŞ, Tanıtım Sunumu
- Faruk SEKMEN, Türkiye’de Bölgesel Gelişmişlik Farklılıkları, Çözüm Önerileri ve Bir Araç Olarak Kalkınma Ajanslarının İşlevi, TKB Uzmanlık Tezi, 2012
- İzmir İl Sağlık Müdürlüğü, İl Koordinasyon Kurulu Toplantı Özeti, 2011
- İZKA, İzmir Bölgesel Yenilik Stratejisi, 2012
- İZKA, İzmir Bölgesel Ar-Ge ve Yenilik Kapasitesi Analizi, 2012
- İZKA, İzmir Bölge Planı 2010-2013, 2010
- İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2010-2017 Stratejik Plan, 2010
- İzmir Ekonomi Üniversitesi, İzmir İşgücü Piyasası Araştırması, 2011

- İZKA, İzmir’de Lojistik Sektörünün Mevcut Durumu ve Gelişme Potansiyelinin Analizi, 2009
- İZKA, İzmir İçin Stratejik ve Yükselen Sektörler, 2009
- İZKA, İzmir Kümelenme Analizi, 2010
- İZKA, İzmir Mevcut Durum Analizi, 2009
- İZTO, 2023 Küresel Güç Türkiye İzinde İzmir ve Gelişim Dinamikleri, 2012
- İZTO Ar-Ge Bülten, Burcu BİLİR, İnovasyon İçin Etkili Bir Yol: Kümelenme, 2010
- MTA, İl Maden Potansiyelleri, İzmir İli Maden ve Enerji Kaynakları,
- T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Sanayi Genel Müdürlüğü, 81 İl Durum Raporu, 2012
- T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı, Orman Genel Müdürlüğü, Orman Varlığımız, 2006
- T.C. Ekonomi Bakanlığı, İl İl Dış Ticaret Potansiyeli Raporu; 2011
- T.C. İzmir İl Özel İdaresi, 2010-2014 Stratejik Planı, 2009
- T.C. İzmir Valiliği, Bilim, Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlüğü, 2011 Yılı Sanayi ve Ticaret Durum Raporu, 2012
- T.C. Kalkınma Bakanlığı, Kamu Yatırımlarının İllere Göre Dağılımı, Yatırımlar ve Proje Analiz Dairesi Başkanlığı, Temmuz 2011
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü, Türkiye’de Turizm Sektörüne Sağlanan Teşvik ve Destekler, 2012
- TÜİK, Bölgesel Göstergeler TR31, 2010
- TÜİK, İllere Göre GSYİH (1987-2001)
- TÜİK, İstatistiklerle Türkiye, 2011
- TÜİK İzmir Bölge Müdürlüğü, Sayılarla Tarım, 2012
- TÜİK İzmir Bölge Müdürlüğü, Türkiye’de Kayıt Dışı İstihdam, 2012
- TÜİK, Seçilmiş Göstergelerle İl Sıralamaları
- Türkiye Bankalar Birliği, Türkiye Bankacılık Sistemi Banka, Şube, Mevduat ve Kredilerin İllere ve Bölgelere Göre Dağılımı, 2012
- Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş., Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Müdürlüğü, TRC3 Mardin Alt Bölgesi Stratejik Gelişme Raporu, 2010
- Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş., Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Müdürlüğü, Türkiye İmalat Sanayiinin Analizi, 2012
- UNDP, Türkiye 2004 İnsani Gelişme Raporu Bilişim ve İletişim Teknolojileri

- World Bank, Connecting to Compete 2012, Trade Logistics in the Global Economy, The Logistics Performance Index and Its Indicators, 2012
- 2011 - 2012 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistikleri, 2012

Web Siteleri

- bolge4.ormansu.gov.tr
- www.deprem.gov.tr
- www.dsi.gov.tr
- www.ebso.org.tr
- www.egebirlik.org.tr
- www.eie.gov.tr
- www.ekonomi.gov.tr
- www.epdk.gov.tr
- www.esbas.com.tr
- www.iaosb.org.tr
- www.iskur.gov.tr
- www.ism.gov.tr
- www.izka.org.tr
- www.izmir.bel.tr
- www.izmirdeyatirim.com
- www.izmir.gov.tr
- www.izmirkulturturizm.gov.tr
- www.izmirstm.gov.tr
- www.izmirtarim.gov.tr
- www.izto.org.tr
- www.osym.gov.tr
- www.kalkinma.gov.tr
- www.kgm.gov.tr
- www.kultur.gov.tr
- www.meb.gov.tr
- www.mta.gov.tr

- www.ogm.gov.tr
- www.orman.gov.tr
- www.saglik.gov.tr
- www.sanayi.gov.tr
- www.sgk.gov.tr
- www.tarim.gov.tr
- www.tbb.org.tr
- www.tcdd.gov.tr
- www.tedas.gov.tr
- www.teias.gov.tr
- www.tim.org.tr
- www.tobb.org.tr
- www.tuik.gov.tr
- www.turkiye.gov.tr
- www.turkpatent.gov.tr
- www.ubak.gov.tr
- www.worldbank.org